

TESI DOCTORAL

***MYTHOGRAPHUS HOMERICUS:***  
**ESTUDI I EDICIÓ COMENTADA**

AUTOR

Joan Pagès Cebrián

DIRECTOR

Francesc Cuartero Iborra

DEPARTAMENT

Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana

# SUMARI

## PRIMERA PART: ESTUDI INTRODUCTORI.

1. PRESENTACIÓ .....	3
2. DOCUMENTS EN QUÈ ES TROBEN	
<i>LES HISTORIAE FABULARES</i> .....	6
2.1. Els escolis a Homer.....	6
2.1.1. Els escolis D a la <i>Iliada</i> . ....	6
2.1.2. Els escolis A a la <i>Iliada</i> . ....	13
2.1.3. Els escolis bT a la <i>Iliada</i> . ....	16
2.1.4. Els <i>Scholia Parisiensia</i> . ....	19
2.1.5. Els <i>Scholia Genevensia</i> . ....	21
2.1.6. Els escolis menors a l' <i>Odissea</i> . ....	22
2.2. Els papirs del Mythographus Homericus .....	26
2.2.1. Consideracions generals. ....	26
2.2.2. El Papir d'Oxirrinc 418. ....	26
2.2.3. El Papir de Londres 142. ....	27
2.2.4. L' <i>ostrakon</i> P.S.I. 1000. ....	28
2.2.5. El Papir P.S.I. 1173. ....	28
2.2.6. El papir de Viena 29784. ....	29
2.2.7. El Papir de Berlín 13930. ....	30
2.2.8. El Papir de Berlín 13282. ....	30
2.2.9. El Papir d'Oxirrinc 3003. ....	31
2.2.10. El Papir d'Hamburg 199. ....	31
2.2.11. El Papir d'Oxirrinc 3830. ....	32
2.2.12. El Papir d'Oxirrinc 4096. ....	33
2.2.13. Algunes puntualitzacions pel que fa als papirs en relació a la tradició manuscrita dels escolis D. ....	35
3. <i>STATUS QUAESTIONIS</i> .....	36
3.1. La crítica del s. XIX: Schwartz i Panzer. ....	36
3.2. El Mythographus Homericus en el s. XX. ....	40

4. EL TEXT DEL MYTHOGRAPHUS HOMERICUS .....	46
4.1. Consideracions prèvies. ....	46
4.2. Anàlisi de les restes papiràcies a la llum de les versions conservades en els escolis. ....	48
4.3. Conclusions de l'anàlisi: característiques del text. .	81
4.4. Observacions apriorístiques per a una eventual restitució del text. ....	87
4.5. Lloc que ocupen les <i>historiae fabulares</i> en el corpus dels <i>Scholia minora</i> . ....	89
5. LA BIBLIOTECA D'APOL·LODOR I ELS ESCOLIS-D A LA <i>ILÍADA</i> : ESTUDI INTERTEXTUAL. ....	101
6. EL PROBLEMA DE LA UNITAT DEL TEXT .....	114
6.1. La tradició A (Mythographus Homericus I) .....	117
6.2. La tradició B (Mythographus Homericus II) .....	121
6.2.1. Particularitats del contingut. ....	121
6.2.2. Lloc que ocupa Mythographus Homericus II en el corpus de la literatura mitogràfica antiga. ....	125
<b>SEGONA PART: EDICIÓ DEL TEXT. ....</b>	<b>129</b>
<b>TERCERA PART: COMENTARI .....</b>	<b>188</b>
<b>CONCLUSIÓ .....</b>	<b>410</b>
<b>TAULA-ÍNDIX .....</b>	<b>412</b>
<b>INDEX NOMINUM .....</b>	<b>416</b>
<b>APÈNDIX .....</b>	<b>422</b>
<b>BIBLIOGRAFIA .....</b>	<b>447</b>
<b>LÀMINES .....</b>	<b>459</b>

## 1. PRESENTACIÓ

El 1987 Albert Henrichs advertia de la manca d'una edició que aplegués tot el material mitogràfic que ha estat transmès entre els escolis menors a Homer. En el seu article afirma que una edició específica de tot aquest corpus serà de gran ajut per a tot aquell que ha de consultar sovint els textos mitogràfics de forma àgil i pràctica.

El material mitogràfic interpolat entre els escolis a Homer (i altres *corpora* escoliogràfics) era conegut per la crítica alemanya del s. XIX amb el nom de *historiae fabulares* aprofitant una denominació que es remunta a l'Humanisme. Fins a la data aquest material només està al nostre abast en les edicions del corpus complet dels escolis menors, edicions que, en la seva majoria, resulten antiquades i de consulta feixuga i difícil. A això s'afegeix que l'estudiós de la mitografia es veu obligat a localitzar aquestes *historiae fabulares* entre el vast magma heterogeni de què es compon la literatura escoliogràfica, partint de referències sovint vagues i que indueixen a confusió, de citacions que remeten a escolis que poden ser d'extensió considerable i que aglutinen material divers entre el qual es troben interpolades les *historiae*.

Una edició del corpus escoliogràfic homèric ha de figurar necessàriament en una futura edició completa de la literatura mitogràfica grega que posi al dia i millori les edicions ja antiquades com la de Westermann. L'objectiu d'aquest estudi és, doncs, el de presentar una anàlisi en profunditat de tot el corpus de literatura mitogràfica interpolada entre els escolis a Homer i una edició del text atribuït al Mythographus Homericus, nom amb el qual es coneix l'hipotètic redactor-compiler de les *historiae fabulares* que se'ns han transmès sota *lemmata* homèrics en forma d'escolis i *hypomnemata*. El meu treball s'engloba en el marc més general del projecte de recerca per a l'edició comentada dels mitògrafs grecs, emprès pel professor Francesc Cuartero i el seu grup de treball al qual pertanyo des de 1999.

Amb la tesi que ara presento he tingut, doncs, el privilegi i la satisfacció de contribuir a aquesta tasca d'equip, i el meu desig és que esdevingui un punt de partida per a la ulterior publicació de l'edició crítica del Mythographus Homericus, i així posar a l'abast dels especialistes una eina útil que els acosti als textos mitogràfics de manera directa.

La meva tasca ha consistit, fonamentalment, en un buidat de les diferents col·leccions d'escolis a Homer, un acarament de les variants textuais i l'edició d'un text llegible, de consulta còmoda, amb un aparat crític que reculli les variants més significatives i un índex onomàstic que faciliti la cerca de referències. Com a treball previ, incorpore un estudi en profunditat en el qual explico el procés de la meva recerca, els interrogants i possibles respostes en relació al text, el seu origen, datació i autoria, el contingut de l'obra, les motivacions que en promogueren la publicació i transmissió i el lloc que ocupa en el marc més genèric de la literatura mitogràfica antiga.

Des del punt de vista metodològic, he partit d'un enfocament doble:

D'una banda, per mitjà de la crítica interna, he examinat les característiques del text des del punt de vista formal i de contingut a la recerca de proves de la presumpta unitat que apuntarien a una autoria única, o, en el seu defecte, d'evidències d'una possible col·legialitat o redacció en equip. He prestat especial atenció als aspectes ideològics del text, per tal de situar l'obra en un corrent concret dintre de la mitografia (enciclopèdic, racionalista, historicista, simbolista, al·legoricista, evemerista, satíric, etc.) Els resultats d'aquesta anàlisi els exposo en l'estudi que ocupa la primera part del treball.

D'una altra banda, per mitjà de la crítica externa, he examinat cada *historia* de manera independent establint-ne els vincles amb les diverses branques de la tradició mitogràfica, comparant la informació que es llegeix en el text amb la que donen la resta de les fonts literàries que tracten cadascun dels mites, des del mateix Homer fins a Pausànias, passant per l'èpica, la lírica, el drama, la historiografia i la resta de la mitografia, cercant les relacions d'intertextualitat existents i les coincidències i divergències en les tradicions mítiques. El resultat de tota aquesta anàlisi l'exposo en el comentari que segueix a l'edició del text.

El meu estudi s'ha centrat fonamentalment en els escolis mitogràfics a la *Ilíada*. Per aquest motiu l'edició del text exclou les *historiae fabulares* interpolades en els escolis a l'*Odissea*, tot i que els he tingut en compte en l'estudi previ, així com els testimonis sobre paper, d'importància cabdal per comprendre el corpus en el seu conjunt. El motiu d'haver reservat l'edició del corpus mitogràfic odisseic per abordar-la més endavant és bàsicament el volum de treball que comporta que, afegit a la feina feta sobre la *Ilíada*, depassa amb escreix els límits d'una tesi, i, d'altra banda, l'estat d'edició en què es troben els escolis a l'*Odissea*; en efecte, si per a la *Ilíada* comptem amb treballs més recents sobre la tradició textual, com els de Marco, Montanari i Van Thiel, per a l'*Odissea* manca una revisió en profunditat i una anàlisi de la tradició que permeti l'elaboració d'una edició crítica feta amb criteris moderns i comptant amb tots els testimonis de què disposem el dia d'avui. Aquesta tasca ha estat iniciada recentment per Pontani, però es troba encara en les beceroles. Per tal de subsanar el dèficit que aquest bandejament comporta, he afegit un apèndix amb les *historiae fabulares* odisseiques sense estudi ni aparat crític, una mera transcripció d'*excerpta* de l'edició de Dindorf.

En resum, doncs, des del punt de vista del procediment, el meu treball ha consistit en:

1. Un buidat del corpus escoliogràfic homèric (tant el de la *Iliada* com el de l'*Odissea*).
2. Una recopilació de tots els testimonis papiracis d'*historiae fabulares* associades a *lemmata* homèrics exhumats i publicats fins al dia d'avui.
3. Un estudi intern del text, cecant les relacions d'intertextualitat entre les diverses versions escoliogràfiques i papiràcies, des del punt de vista formal i de contingut.
4. Un estudi extern previ al comentari individual de cadascuna de les *historiae*.
5. Una edició crítica del corpus iliàdic del *Mythographus Homericus*.
6. Redacció de l'estudi introductori i el comentari.
7. Elaboració dels índexs i apèndixs.

## 2. DOCUMENTS EN QUÈ ES TROBEN LES *HISTORIAE FABULARES*

### 2.1. ELS ESCOLIS A HOMER

#### 2.1.1. Els escolis D a la *Iliada*

##### a) Observacions generals

Els Scholia D són, sense cap mena de dubtes, els més rics en fragments mitogràfics i els més útils a l'hora de fer una aproximació al que podia haver estat el text arquetípic del Mythographus Homericus<sup>1</sup>. En efecte, l'elevat nombre d'*historiae* i l'estat de redacció en què es troben, relativament bo -tot i que aquest pot arribar a variar considerablement d'una *historia* a una altra-, fan d'aquests escolis el principal punt de partida de qualsevol estudi de la tradició exegetica homèrica des del punt de vista mitogràfic.

La denominació de Scholia D (Scholia Didymi) prové de l'errònia atribució humanística d'aquests escolis al gramàtic Dídim<sup>2</sup>. Hem de destacar dues particularitats que fan d'aquest corpus una obra diferent de la resta de la tradició escoliogràfica.

La primera és d'ordre purament formal: els escolis D circulaven independentment del text homèric. En efecte, la tradició manuscrita ens els ha conservat en còdexs copiats *ad hoc*, de manera que no podem parlar de *scholia marginalia* com acostumen a ser els anomenats *scholia grammatica vel maiora*.

La segona fa referència al contingut: no ens trobem davant d'una exegesi de caire gramatical com els escolis majors -raó per la qual els escolis D han estat també denominats *scholia minora*-, ans de tipus purament lèxicogràfic: la base fonamental, allò que podríem anomenar l'embrió dels escolis D, són els reculls de λέξεις ὀμηρικαί, és a dir, els glossaris homèrics que subvenien a la lectura del gran poeta en una època en què per a un lector de cultura mitjana el lèxic de l'èpica entranyava dificultats considerables. Aquests glossaris poden remuntar-se a època clàssica, com molt bé ha observat Montanari<sup>3</sup>.

---

<sup>1</sup> Empraré a partir d'ara l'abreviatura MH, que ja ha esdevingut usual en la bibliografia sobre el tema.

<sup>2</sup> Ja Josua Barnes, en la seva edició cantabrigense del 1711 de la *Iliada* i l'*Odissea* amb escolis, va qüestionar l'autoria de Dídim en qualificar aquests escolis de *Didymo non recte assignata*. La notícia la dec a MONTANARI, *Studi* I, p.21 n. 12.

<sup>3</sup> *Studi* I, p. 13, basant-se en un fragment del Δαυταλῆς, comèdia d'Aristòfanes de la qual s'han conservat alguns fragments. Montanari cita el fr. 222 K, en què sembla fer-se una referència a aquests glossaris. Fou Wilamowitz qui, el 1888 i arran de la publicació dels

Així doncs, ja d'una primera lectura es desprèn que un bon nombre d'aquest escolis són purament glosses en què un mot del text homèric ha estat "traduït" a un equivalent en grec més tardà i més pròxim al llenguatge col·loquial.

Ara bé, en molts d'aquests escolis trobem una ampliació d'aquesta interpretació lèxica mínima, en la qual s'hi han barrejat materials de molt diferents procedències: els coneguts ζητήματα de Porfiri, les anomenades ὀπορίαι, paràfrasis, comentaris lèxics i etimològics, excursos geogràfics, astrològics i, els més abundants, mitològics, entre els quals s'inclouen les copioses *historiae fabulares* que ens ocupen. Les ὑποθέσεις que apareixen al començament de cada cant són també una part integrant d'aquest escolis que segurament té el seu origen en textos independents.

Determinades troballes papiràcies que s'han anat sovintejant a partir de finals del s. XIX han dut a la llum glossaris amb λέξεις ὀμηρικαί, reculls d'*historiae fabulares*, *hypotheses* i altres materials d'exegesi homèrica no pertanyents a la tradició aristarquea<sup>4</sup> que, per tal com se'ns mostren editats en volums independents, podem inferir que cadascun d'aquests materials procedia d'una font diferent.

Analitzarem breument els dos materials que més ens interessin per al nostre treball: els glossaris i els reculls d'*historiae fabulares*. Pel que fa als primers, en tenim testimonis sobre *uolumina* i *codices* de paper que abracen un període històric força dilatat: del s. I d. C fins al VII<sup>5</sup>. Quant a les *historiae*, els papirs trobats s'estenen des de finals del s. I d. C i principis del II, els més antics, fins al s. V<sup>6</sup>. La publicació, l'anàlisi i la datació d'aquests papirs han estat factors decisius per a començar a comprendre la gènesi dels escolis D: observem que des de l'antiguitat hel·lenística-romana fins a ben entrada l'època bizantina els glossaris homèrics circulaven independentment dels comentaris mitogràfics a passatges homèrics. A partir d'un cert moment i possiblement responent a un criteri d'economia bibliotecària, un compilador tardà de material exegetíc homèric va mesclar ambdues tradicions. El procediment és clar, per tal com, sovint, els excursos mitogràfics que, recordem, tenim testimoniats en paper com a mínim des d'època antonina, tenien com a *lemma* un mot homèric: un antropònim, un topònim, un epítet o l'advocació a una divinitat. En aquest sentit podem afirmar que alguns comentaris mitogràfics tenien un contingut de caire lèxic i etimològic en tant que explicaven el significat o l'etimologia de certs mots dels poemes homèrics basant-se en determinats mites. Així, com veurem<sup>7</sup>, molts dels escolis D tenen un esquema semblant: una glossa o breu apunt

---

primers papirs que contenien glossaris homèrics, va veure per primer cop que els escolis D no són comentaris tardans redactats ja en època bizantina, sinó que es remunten a èpoques força reculades (citat per MONTANARI, op. cit. p. 8).

<sup>4</sup> Tradició que ha estat conservada principalment en els escolis majors o gramàtics.

<sup>5</sup> MONTANARI, Studi I, 12 i n. 28.

<sup>6</sup> MONTANARI 1995, 168-170.

<sup>7</sup> Oferiré una anàlisi més detallada de la composició dels escolis D en l'apartat 4.2, en què explico els criteris en què em baso per a aïllar el text estrictament mitogràfic de la resta dels escolis.



lexicogràfic va seguida d'un *excursus* amb la narració d'un mite sobre l'origen del mot en qüestió.

D'altra banda, l'afegiment -posterior o simultani- de material d'altres procedències -com *dèiem*, *ὑποθέσεις*, *ἀπορίαι* i altres comentaris- va acabar de donar als escolis D la forma en què estan configurats en els còdexs que han perviscut.

Queda clar, doncs, que els escolis D són fruit d'una tradició antiquíssima, i la datació tan baixa que la crítica dels ss. XVIII i XIX els va concedir s'ha de considerar definitivament errònia. Al llarg del s. XX hem assistit a una rehabilitació d'aquest material, principalment en els darrers decennis<sup>8</sup>.

#### b) Tradició manuscrita.

Els còdexs medievals en què se'ns han transmès els escolis D es remunten al període que va de finals del s. IX al s. XII. En dono tot seguit una relació, fent ús de les sigles de Montanari<sup>9</sup>, que segueix les que fixà De Marco en establir l'*stemma codicum*<sup>10</sup>, bo i afegint-hi el còdex Cr, del qual Wilson donà notícia per primera vegada<sup>11</sup>:

C	Romanus Graecus 6, Biblioteca Nazionale + Matritensis 4629 (s. IX ex. seu X in.)
H	Vaticanus Graecus 2193 (s. XII)
R	Vaticanus Graecus 32 (s. XII)
V	Vaticanus Graecus 33 (s. XI ex.)
Cr.	Cryptae Ferratae sive Cryptensis Z. a. 25 (s. XI ex.)
A	Venetus Graecus 822 (Olim Marcianus Graecus 454, s. X)

El còdex C<sup>12</sup> ha estat descobert en dues parts que les vicissituds de la història havien separat: el Romanus Graecus 6 de la Biblioteca Nazionale Vittorio Emanuele n'és la primera i conté les *hipotheseis* i els escolis D fins al vers 373 del cant VI de la *Ilíada*; el Matritensis 4629 n'és la segona, que comença amb els escolis al vers 89 del llibre VII. Se n'ha perdut alguna pàgina<sup>13</sup>.

Dels tres Codices Vaticani (H, R i V), el més complet és el 33 (V). El 32 (R) presenta llacunes, i al 2193 (H) li manca la primera pàgina que

<sup>8</sup> Remetem a l'*Status Quaestionis*.

<sup>9</sup> Studi I, p. 26.

<sup>10</sup> DE MARCO 1932, 396.

<sup>11</sup> WILSON 1976.

<sup>12</sup> De vegades es troba designat amb la sigla R+M, de Romanus et Matritensis. N.B.: amb la sigla C, Erbse, en la seva edició dels *Scholia Maiora* no es refereix a aquest còdex sinó al Laurentianus plut. 32,3, el qual no conté escolis D sinó d'altres de la tradició bT que tractarem més endavant.

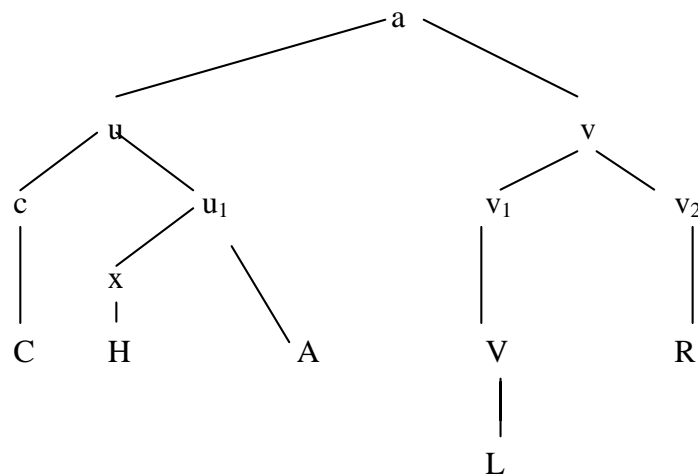
<sup>13</sup> Segons una altra numeració, 71, o 67 en el catàleg d'Iriarte. Per més informació sobre aquest còdex remeto a DE MARCO, 1932, 375 i a Schimberg, *Philologus*, 1890, 423-26 (citat per De Marco, loc. cit.; *non uidi*). Vid. també RODRÍGUEZ ADRADOS et alii, *Introducción a Homero*, Madrid 1963, nota 88 al capítol 3.

contenia la *hypothesis* del llibre I i el final, amb els escolis a partir del cant XXIII, v. 144.

El còdex de Grottaferrata (Cr.) està en un estat força deficient<sup>14</sup>.

El Venetus Graecus (A) és un cas a part. No és pròpiament una altra còpia dels escolis D. Conté el text íntegre de la *Iliada* amb una rica col·lecció d'escolis de diverses menes, principalment *scholia grammatica* i *scholia exegetica* (*Scholia maiora*), entre els quals hom n'ha interpolat d'altres de la tradició dels escolis D. Cal, doncs, intentar escatir la posició que ocupen els escolis D del Venetus Graecus dintre de la tradició manuscrita. Ja Schimberg<sup>15</sup> va notar que els escolis D que figuren en aquest manuscrit no poden haver estat copiats de cap dels còdexs que acabo de relacionar, i el va fer dependre d'una còpia directa (*u*) de l'arquètip (*a*). De Marco<sup>16</sup>, que va refer i actualitzar-ne l'*stemma*, veu dues còpies entre l'arquètip *a* i el còdex A: *u* i *u*<sub>1</sub>. Això fa comprendre la importància dels escolis menors d'aquest manuscrit tot i no ser pròpiament una còpia de la tradició D, car podem trobar-hi variants més antigues que les que s'han conservat en volums més tardans com són els *codices vaticani*.

Per finalitzar, dono l'*stemma* de de Marco establert el 1931. No ha estat encara modificat. Manca, per tant, incloure el manuscrit de Grottaferrata:



La sigla L correspon a l'*editio princeps* de la qual parlarem tot seguit.

Per acabar, cal dir que existeixen encara alguns manuscrits aïllats i de datació més baixa que transmeten parcialment els *scholia minora*, com ara l'Angelicus Graecus 122, de finals del s. XIII o principis del XIV. També podem llegir *scholia minora* esparsos que han estat copiats *secunda*

<sup>14</sup> Vid. WILSON, 1976.

<sup>15</sup> Citat per DE MARCO, 1932, p. 376.

<sup>16</sup> op. cit. p. 396.

*manu* en multitud de manuscrits d'època més tardana. La majoria són purament glosses lexicogràfiques.

### c) Edicions

L'*editio princeps* dels escolis D la devem a Ianus Lascaris, impresa a Roma el 1517<sup>17</sup>. És, segons De Marco, qui incorpora aquest volum al seu *stemma codicum*, suara exposat, simplement una còpia del Vaticanus Graecus 33 (V).

Totes les edicions aparegudes posteriorment a la lascarídea n'han estat simples reimpressions o còpies. D'aquestes, em limito a citar la de C. H. Heyne, publicada a Oxford el 1834 com a apèndix a la seva edició de la *Iliada*<sup>18</sup>.

Una edició completa dels escolis menors ha de contemplar, a part de la col·lació dels còdexs de què hem parlat, d'una banda totes les interpolacions d'escolis menors que apareixen en altres manuscrits de la *Iliada*, car, a part del còdex A, la importància del qual ja ha estat notada, n'hi ha d'altres en què breus glosses provinents dels escolis menors han estat interpolades en posició interlinial o intermarginal de mà d'un segon escriba; d'altra banda, hi ha totes les troballes papiràcies que s'han anat produint al llarg del darrer segle<sup>19</sup>.

El primer intent d'edició crítica es remunta a finals del s. XIX. Em refereixo al treball de Schimberg que ja he citat en més d'una ocasió<sup>20</sup>. En la primera part del seu treball col·laciona els còdexs italians que contenen els escolis D sense el text homèric. En les parts segona i tercera s'ocupa dels còdexs de la *Iliada* que han transmès escolis menors. Estableix un *stemma* dels primers i nota la gran dificultat respecte als segons a l'hora d'escatir el complex procés de transmissió d'aquests escolis. L'edició crítica, per tant, no va arribar a fer-se.

De Marco emprendre per segona vegada la col·lació dels còdexs i l'estudi de la tradició textual dels escolis, amb la intenció d'iniciar la magna empresa de l'edició i publicació dels mateixos, feina que hauria d'haver-lo ocupat molts anys però que, de fet, no va arribar ni a començar. En efecte, després d'un primer treball en què rectifica l'*stemma* de Schimberg<sup>21</sup> - l'*stemma codicum* que hem reproduït-, va començar l'edició d'un lèxic homèric que està emparentat amb els escolis D però que presenta els *lemmata* per ordre alfabètic i que havia de ser la primera part de la desitjada

<sup>17</sup> *Didymi interpretatio in Homerum sive Scholia in Homeri Iliadem quae vocantur Didymi edidit Ianus Lascaris Romae MDXVII*. El títol en grec és Σχόλια παλαιὰ τῶν πάνυ δοκίμων εἰς τὴν Ὀμήρου Ἰλιάδα.

<sup>18</sup> *Homeri Ilias* edidit C. H. Heyne, Oxford 1834.

<sup>19</sup> Inventariades per Lucia M. Raffaelli, 1984, però cal tenir en compte les troballes posteriors a aquesta data. Raffaelli en relaciona 59 per a la *Iliada* i 10 per a l'*Odissea*.

<sup>20</sup> A. SCHIMBERG, Zur Handschriftlichen Überlieferungen der Scholia Didymi: I, *Philologus* 49 (1890) 421-56; II-III, Wiss. Beilage z. Progr. K. Ev. Gymnasiums zu Ratibor 1891/2. Ratibor 1891-2. Citat per De Marco, 1932 i Montanari 1995, entre altres. Fins al moment no m'ha estat possible consultar aquesta obra.

<sup>21</sup> DE MARCO 1932, ja citat.

edició: es tracta d'una obra que du el títol de Λέξεις Ὀμηρικὰ κατὰ στοιχεῖον. Va arribar a publicar un primer volum amb les *lexeis* iniciades per α-ε, que havia d'obrir l'edició completa del corpus dels escolis menors<sup>22</sup>. Aquí, però, va quedar interrompuda la tasca per raons que desconeixem.

En els darrers anys Franco Montanari ha abordat novament la qüestió dels *Scholia minora*, i ha començat a treballar en una futura edició<sup>23</sup>. En el moment en què redacto aquestes línies, però, no em consta que l'obra hagi vist la llum.

Darrerament, el professor Helmut van Thiel, de la universitat de Colònia, està també elaborant una nova edició dels escolis D, amb la col·laboració de N. Conrad i S. Matthaios<sup>24</sup>. Tot i que es tracta d'una *proecdosis*, o preparació per a una futura edició, el text que van Thiel ha editat i publicat per via electrònica és l'eina més valuosa de què disposem en aquest moment per a aproximar-nos amb la major fiabilitat possible al text dels escolis menors i les principals variants textuales. El seu rigor en la fixació del text i en l'elaboració de l'aparat crític han donat una empenta a aquesta qüestió tantes vegades deixada de banda. Confiam que en un futur proper podrem gaudir d'una edició definitiva en volum imprès.

Val a dir, tanmateix, que l'aparat crític de van Thiel no recull totes les variants dels manuscrits. Ha omès totes aquelles lectures que són fruit d'un error evident, la notació de les quals en l'aparat crític no aporta res a l'estudi de la tradició textual i probablement no fa sinó entrebancar-en la lectura. Aquest "destriar el gra de la palla" permet una lectura més còmoda dels escolis<sup>25</sup>.

Van Thiel ha treballat amb els manuscrits ja citats<sup>26</sup>, i n'ha col·locat algun altre, fonamentalment el Riccardianus 30, del s. XIII. Com que van Thiel no altera l'*stemma* de de Marco, el còdex R en queda al marge, però no hi ha dubte que és més proper a la recensio *u*. En algun cas, al nostre entendre, ha conservat un estadi força antic del text, tot i la seva baixa cronologia. En donarem un exemple prou significatiu:

Com a fruit de la col·locació dels manuscrits observem que algunes *historiae* han variat la seva ubicació en el corpus i, en determinats manuscrits, apareixen sota un *lemma* diferent dels de consens. Això és fàcilment explicable: un copista es va saltar per error una *historia*, i la va encabir uns versos més avall en trobar un altre *lemma* que es podia posar en

<sup>22</sup> DE MARCO, V., *Scholia minora in Homeri Iliadem*, Roma 1976 (non uidi).

<sup>23</sup> Dels quals dono referència bibliogràfica al final del treball i que aniré citant sovint per tal com és Montanari qui, fins al moment, ha aprofundit més en la qüestió del MH.

<sup>24</sup> Se'n pot consultar una versió provisional (*proecdosis*) a l'adreça <http://www.unikoeln.de/phil-fac/ifa/vanthiel/scholiaD.pdf>.

<sup>25</sup> Mentre treballava en el buidat dels escolis menors, entre 1999 i 2000, per al meu treball de recerca de doctorat *Estudi dels escolis mitogràfics a Homer: la qüestió del MH*, defensat a la Universitat Autònoma de Barcelona el 30 de setembre de 2002, no disposava encara de la possibilitat de consultar l'edició de van Thiel. Per això, vaig haver de conformar-me amb les edicions de Lascaris i de Heyne, tan antiquades. Ha estat una sort disposar d'aquesta nova edició per poder millorar la fixació del text del corpus mitogràfic iliàdic i la seva edició crítica, que ara presento.

<sup>26</sup> Els que integren l'*stemma* de de Marco.

relació a la matexa *historia*. Doncs bé, la *historia* que glossa el vers A 519, que explica l'intent frustrat de Zeus de seduir Tetis, el casament de la nereida amb Peleu i el fruit d'aquesta unió, Aquil·leu, que havia de ser l'heroi més esforçat perquè, com havia dictat l'oracle, seria més valent que el seu pare. El còdex R situa aquesta *historia* uns versos més amunt, concretament sota el vers 280 com a *lemma*, on ens parla del proverbial coratge de l'heroi que avantatjava tots els altres. El *lemma* és, doncs, anterior i més adequat: la interpretació que en faig és que R és l'únic còdex que ha conservat la ubicació original d'aquesta *historia*, i la hi restitueixo en l'edició del text<sup>27</sup>.

---

<sup>27</sup> En deixo constància en l'aparat crític. Curiosament, van Thiel ha mantingut l'estatus de la resta dels manuscrits.

2.1.2. Els escolis A a la *Iliada*.

Amb la sigla A hom designa els escolis transmesos pel còdex Venetus Graecus 822, un manuscrit que ha estat cabdal per a l'edició de la *Iliada* i per contenir escolis abundosíssims, de gran riquesa i varietat.

Entre aquests escolis en destaquen els *scholia maiora* de contingut fonamentalment gramatical, estilístic i mètric de tradició aristarquea i que provenen d'un compendi anomenat "Comentari dels Quatre" o *Viermännerkommetar* (VMK), referint-se als quatre tractats dels deixebles d'Aristarc, a saber, Aristonic, Herodià, Nicànor i Dídim, que apareixen citats en una subscripció al final de cada llibre<sup>28</sup>. Entre aquest escolis no he trobat material mitogràfic, cosa lògica ateses les característiques dels comentaris.

Hi trobem també un altre tipus d'escolis: els *scholia exegetica*, comentaris a mots i passatges de difícil comprensió que, segons Erbse, semblen ser força tardans tot i que poden contenir material més antic, i els escolis D o menors als quals ens hem ja referit. Quant a la posició que ocupen dintre la tradició manuscrita aquest escolis, ja n'hem donat prou informació en exposar l'*stemma* establert per De Marco.

Val a dir que els escolis menors, tal com se'ns mostren en aquest còdex, presenten lleugeres variants en la redacció respecte als que apareixen en els altres manuscrits i en l'*editio princeps*, així com determinades omissions o, a la inversa, de vegades manquen en la resta de manuscrits certs detalls que ens han perviscut en aquest còdex<sup>29</sup>. Hem de recordar que, tot i que els escolis menors del Venetus Graecus 822 semblen provenir d'una interpolació, això no significa que els haguem de considerar posteriors als de la resta dels manuscrits, car, recordem-ho, aquest còdex és del s. X i els escolis menors hi apareixen copiats *prima manu*. La contaminació es va produir, doncs, anteriorment i molt probablement el copista tenia en les seves mans un còdex més antic amb les dues tradicions integrades<sup>30</sup>. Les lectures donades pel còdex A no són, per tant, gens menyspreables. Transcrivim un exemple perquè hom pugui observar el tipus de diferències i omissions que podem trobar en el redactat dels escolis D comparant l'*editio princeps* amb el manuscrit que ara ens ocupa:

<sup>28</sup> Aristonic, Σημεία; Dídim, Περὶ τῆς Ἀρισταρχείου διορθώσεως; Herodià, Ἐκ τῆς Ἰλιακῆς προσφθίας; Nicànor, Περὶ Στιγμῆς.

<sup>29</sup> Donarem el nom d'escolis AD als escolis menors tal i com apareixen en el còdex A.

<sup>30</sup> La tendència al compendi i la compilació és una constant en la tradició manuscrita medieval, per la qual cosa i donat l'estat dels materials de què disposem, hom pot inferir que el Venetus Graecus 822 descendeix d'un volum en què es van fusionar tres tradicions diferents: els escolis majors de la tradició aristarquea, els escolis exegetics i els escolis menors. Vid. WILSON 1967 i, en general, CABALLERO 1999.

Sch. AD<sup>31</sup> a E 126 (Dindorf):

ἐν γάρ τοι στήθεσσι μένος  
πατρώϊον ἦκα / οἶον ἔχεσκε  
σακέσπαλος ἰππότα Τυδεύς

φασὶν ἐν τῷ Θηβαικῷ πολέμῳ Τυδέα τρωθέντα ὑπὸ Μελάνιππου τοῦ Ἄστακοῦ σφόδρα ἀγανακτῆσαι· Ἄμφιαρέων δὲ κτείναντα τὸν Μελάνιππον δοῦναι τὴν κεφαλὴν Τυδεῖ· τὸν δὲ δίκην θηρὸς ἀναπτύξαντα ροφᾶν τὸν ἐγκέφαλον ὑπὸ θυμοῦ. κατ' ἐκεῖνο δὲ καιροῦ δὲ παρεῖναι Ἄθηνᾶν ἀθανασίαν αὐτῷ φέρεουσιν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ διὰ τὸ μύσος ἀπεστράφθαι. τὸν δὲ θεασάμενον παρακαλέσαι κἂν τῷ παιδί αὐτοῦ χαρίσασθαι τὴν ἀθανασίαν. ἱστορεῖ Φερεκύδης

Sch. D a E 126 (Heyne):

ἐν γάρ τοι στήθεσσι μένος  
πατρώϊον ἦκα / οἶον ἔχεσκε  
σακέσπαλος ἰππότα Τυδεύς·

Τυδεὺς ὁ Οἰνέως ἐν τῷ Θηβαικῷ πολέμῳ ὑπὸ Μελάνιππου τοῦ Ἄστακοῦ ἐτρώθη. Ἄμφιαρέως δὲ κτείνας τὸν Μελάνιππον τὴν κεφαλὴν ἐκόμισε. καὶ ἀνοίξας αὐτὴν ὁ Τυδεὺς τὸν ἐγκέφαλον ἐρρόφει ὑπὸ θυμοῦ. Ἄθηνᾶ δὲ κομίζουσα Τυδεῖ ἀθανασίαν, ἰδοῦσα τὸ μίasma, ἀπεστράφη αὐτόν. Τυδεὺς δὲ γνοὺς ἐδεήθη τῆς θεοῦ ἵνα κἂν τῷ παιδί αὐτοῦ παράσχη τὴν ἀθανασίαν.

He donat un dels exemples en què les diferències són més evidents. Observem que en la versió AD l'escoli dona més detalls. La versió D n'omet alguns. Ara bé, no podem dir que una d'elles derivi de l'altra ja que, si bé D conserva la *historia* en forma més sintètica, la presenta en estil directe, mentre que en AD la llegim en estil oblic, per tal com tot està formulat per mitjà d'oracions d'infinitiu depenent de φασίν. És evident que ambdues versions deriven d'un arquetip que devia donar una informació, si més no, tan completa com la versió AD però, potser, en estil directe, que és el més habitual en les *historiae fabulares* i possiblement l'original<sup>32</sup>. Amb aquest exemple podem fer-nos una idea de la importància que té la col·lació de les dues tradicions en una futura edició.

Tot i amb això, cal tenir en compte que, en la major part de les *historiae* dels escolis AD, les diferències respecte a la versió D són mínimes.

La primera edició completa<sup>33</sup> dels escolis del Venetus gr. 822 la devem a Wilhelm Dindorf<sup>34</sup>. La seva edició consta de sis volums i aplega, en els dos primers, els escolis del manuscrit que ens ocupa. En els volums III i IV recull els escolis del Venetus Graecus 821 (Còdex B). Aquests quatre primers van aparèixer entre els anys 1875-77. Els dos darrers foren publicats per Ernst Maass el 1888 amb posterioritat a la mort de Dindorf, que s'esdevingué en 1883. Aquests darrers volums contenen els escolis del Còdex Burney 86 del Museu Britànic, conegut també com a Còdex

<sup>31</sup> Utilitzo la sigla AD per referir-me als escolis menors que també es poden llegir en el còdex A.

<sup>32</sup> Tanmateix tampoc hem de descartar d'entrada la possibilitat que la forma original de les *historiae* fos en estil oblic.

<sup>33</sup> N' existeixen edicions parcials anteriors, vid. ERBSE 1968, p. LXVII.

<sup>34</sup> DINDORF G.-MAASS, E., *Scholia minora in Homeri Iliadem ex codicibus aucta et emendata*, (6 vols.), Oxford 1875-1888.

Townleianus (T). Maass es va limitar a seguir el programa de Dindorf, per la qual cosa se li va recriminar que no hagués col·lacionat conjuntament els còdexs B i T per tal d'establir-ne un arquètip i elaborar-ne una edició crítica, ja que tots dos pertanyen a una mateixa branca i comparteixen la major part dels escolis.

Tot i els defectes que se li han atribuït, l'edició de Dindorf i Maass ha estat, fins fa una vintena d'anys, l'única que hom podia consultar, i ha calgut esperar a l'edició d'Erbse<sup>35</sup>, apareguda entre els anys 1968 i 1983, una obra ambiciosa que ha aplegat i col·lacionat tots els textos que contenien *scholia maiora*, però que n'ha omès els *minora*, per la qual cosa no ens és útil per a un estudi dels escolis de contingut mitogràfic. Per aquest motiu encara ens és indispensable l'edició de Dindorf per als escolis AD.

---

<sup>35</sup> ERBSE, H., *Scholia Graeca in Homeri Iliadem (scholia vetera)*, 6 vols., Berlin 1968-1983.



### 2.1.3. Els escolis bT a la *Iliada*

Erbse inclou sota les sigles bT un seguit de còdexs en què s'ha conservat un mateix corpus escoliogràfic, integrat fonamentalment per escolis de tipus exegetíc. La sigla b aplega els còdexs següents:

B	Venetus Graecus 821 (olim Marcianus Graecus 453), s. XI.
C	Laurentianus plut. 32,3, s. XI-XII.
E <sup>3</sup>	Escorialensis Graecus 291, s. XI
E <sup>4</sup>	Escorialensis Graecus 509, s. XI

Ja hem dit que els escolis del còdex B ja apareixen en l'edició de Dindorf. Els altres tres foren col·locacionats per Erbse. La sigla b indica, per tant, coincidència en les lectures d'aquests còdexs<sup>36</sup>. El còdex T és el Burney 86 del Museu Britànic, altrament anomenat Townleyanus. Els còdexs B i T deriven d'un mateix manuscrit, cosa que ja va observar Panzer<sup>37</sup>.

Pel que fa a la possible transmissió, dintre d'aquest corpus, d'*excursus* mitogràfics emparentats amb les *historiae fabulares* dels escolis D, remetem a la tesi de Panzer a què ens referíem més amunt i de la qual donarem notícia en el capítol següent. Al meu parer, i amb això coincideixo amb Panzer, no s'ha de menystenir la informació que puguem obtenir-ne: tot i que la redacció que presenten els escolis bT pel que fa a mites és excessivament sintètica i manifestament secundària, no hem de descartar que al darrere s'hi amaguin *historiae* que es remuntin a un únic arquètip juntament amb els escolis D. A tall d'exemple, en donarem un de cada *recensio* referits al mateix passatge i que al·ludeixen al mateix mite:

Sch. D a Λ 302 (Heyne)<sup>38</sup>:  
*ἤε μετὰ Φλεγύας μεγαλήτορας·*  
 Φλεγύες (Φλέγυαι A GEN II)  
 Γόρτυναν κατοικοῦντες  
 παρανομώτατον καὶ ληστρικὸν διήγον  
 βίον καὶ κατατρέχοντες τοὺς  
 περιοίκους χαλεπῶς ἠδίκουν.  
 θηβαῖοι δὲ πλησιόχωροι ὄντες  
 ἐδεδοίκεσαν καὶ μέχρι πολλοῦ, εἰ μὴ  
 Ἀμφίων καὶ Ζήθος οἱ Διὸς καὶ  
 Ἀντιόπης ἐτείχισαν τὰς Θήβας. εἶχε  
 γὰρ Ἀμφίων λύραν παρὰ Μουσῶν

Sch. T (Erbse):  
*ἤε μετὰ Φλεγύας*  
*μεγαλήτορας·*  
 καὶ Φερεκύδης δὲ ιστο-  
 ρεῖ περὶ τῶν Φλεγύων·  
 καὶ γὰρ αὐτὰς τὰς Θήβας  
 ὑπ' Ἀμφίωνος καὶ Ζήθου  
 διὰ τοῦτο τετειχίσθαι,  
 διὰ τὸ δέος τῶν Φλεγύων.  
 μετὰ δὲ ταῦτα τὰς Θήβας  
 ὑπ' αὐτῶν αἰρηθῆναι  
 Εὐρυμαχοῦ βασιλεύον-

<sup>36</sup> En el cas que no hi coincideixin tots quatre, Erbse ho especifica entre parènsi darrere la sigla b.

<sup>37</sup> PANZER 1891. uid. *Status quaestionis*.

<sup>38</sup> Entre parènsi anoto les variants del manuscrit A i dels escolis GEN, de què parlaré més endavant, respecte a l'edició lascarídea dels escolis D.

αὐτῷ δεδομένην δι' ἧς κατέθελγε καὶ τοὺς λίθους, ὥστε καὶ πρὸς τὴν τειχοδομίαν αὐτομάτως ἐπέρχεσθαι. τοῦτων μὲν οὖν ζώντων οὐδὲν οἱ Φλέγυες (Φλεγύαι A GEN II) τοὺς Θηβαίους ἠδύναντο διαθεῖναι κακόν (om. A GEN II)· θανόντων δὲ αὐτῶν ἐπελθόντες σὺν Εὐρυμάχῳ τῷ βασιλεῖ τὰς Θήβας εἶλον. πλείονα δὲ τολμῶντες ἀδικήματα κατὰ Διὸς προαίρεσιν ὑπὸ Ἀπόλλωνος διεφθάρησαν, ὡς ἱστορεῖ Φερεκύδης (D). οὗτοι δὲ ἐνέπηρσαν καὶ τὸν ἐν Δελφοῖς ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος. ἡ ἱστορία παρὰ Φερεκύδη (A GEN II).

τος, καὶ ἔρημον γενέσθαι τὴν πόλιν μέχρι τῆς Κάδμου ἀφίξεως.

És molt possible que la *historia* resumida conservada en l'escoli T i atribuïda a Ferecides provingui de sch. D, o bé, del text mitogràfic que n'és la font. La versió que ens proporciona sch. D és més completa i rica en detalls; ara bé, l'al·lusió a l'arribada de Cadme que trobem en sch. T manca en sch. D. En conseqüència, hem de pensar que sch. D també pot haver omès detalls de l'original i els escolis T, allà on ens conserven un resum de la *historia*, ens poden ajudar a reconstruir el contingut complet de la mateixa.

Val a dir, però, en contraposició al que acabem d'observar, que en altres casos la lectura comparada entre els dos corpus ens fa dubtar o, fins i tot, admetre la possibilitat de la procedència diversa d'una i altra tradició, ateses les discrepàncies no només en els detalls, sinó també en el nucli narratiu del mite. Així, per exemple, la *historia* a B 595, ofereix diferències irreconciliables des del punt de vista narratiu que demostren que l'escoli de la tradició b ha consultat una font diferent de la de MH. El mite recollit és el de Tàmiris, el poeta traci qui, segons la versió D, volia que les muses el premiessin amb la unió amb totes elles (πλησιάζσαι πάσαις), mentre que en la versió de l'escoli bT, es parla de matrimoni amb una d'elles (γάμον μιᾶς τῶν Μουσῶν).

Podem aportar-hi més exemples: la *historia* a Γ 75 ofereix una filiació diferent d'Íasos, Pelasg i Agènor; per a l'escoliasta/mitògraf D, eren fills de Tríopas, mentre que en la versió T, eren fills de Foroneu. El detall sorprenent és que ambdós escolis remetent a l'autoritat d'Hel·lanic. Les vicissituds de la tradició resulten, sovint, difícils de percebre.

Potser cal pensar en una font comuna per als dos escoliastes (MH?), però no l'única, i la contaminació amb dades provinents d'altres fonts enfosqueix la qüestió. La conclusió que se'n desprèn és que s'han d'analitzar tots els casos individualment i no cercar conclusions excessivament concretes de valor general i aplicable a tots els casos. Tot i amb això, val a dir que el nivell de coincidències supera de molt el de discrepàncies, de manera que, seguint un criteri estadístic, podem afirmar

que gran part de la tradició mitogràfica dels escolis bT està d'acord amb les versions dels escolis D, i ultra les coincidències purament argumentals i estructurals cal fixar-se sobretot amb coincidències d'intertextualitat lèxica i sintàctica que ratllen la literalitat. Vegem un darrer exemple, la *historia* a Δ 319:

Sch. D a Δ 319 (Heyne):

*ὡς ἔμεν ὡς ὅτε διὸν  
Ἐρευθαλίωνα κατέκταν*

Πύλιοι καὶ Ἀρκάδες  
περὶ γῆς ὄρων ἐπολέμουν περὶ  
τὸ καλούμενον ὄρος Ἀγκαῖον.  
Νέστωρ δὲ, μονομαχήσας ἐκ  
προκλήσεως, Ἐρευθαλίωνα τὸν  
Ἴππομέδοντος, ἢ, ὡς ἔνιοι  
Ἀφείδαντος, ἀνείλε. καὶ ὑπὸ  
χαρᾶς τὸ περιορισθὲν χωρίον  
παρεξήλθεν. οἱ δὲ Ἀρκάδες, ἔτι  
σκαρίζοντος τοῦ  
Ἐρευθαλίωνος, ἐφορμήσαντες,  
τοῖς Πυλίοις συνέβαλον, καὶ  
οὕτως ἐνίκησαν. θάψαντες δὲ  
τοὺς νεκροὺς, καὶ τὸν  
Ἐρευθαλίωνα, ἐπέγραψαν·  
Ἐνθάδε Ἐρευθαλίωνα φίλους τ'  
ἐπὶ τύμβον ἔθηκαν Ἀρκαδίας  
βασιλεῖς, γένος ἕξοχον  
Ἴππομέδοντος, Οἱ ποτε Νέστορα  
καὶ λαοὺς πολέμῳ δαμάσαντο.  
(ἱστορεῖ Ἀρίαιθος A, Ἀρίηθος  
Cramer, A. P: III, 202)

Sch. bT (Erbse):

Πύλιοι πρὸς Ἀρκαδας  
ἐπολέμουν περὶ ὄρων γῆς. γίνεται  
δὲ αὐτοῖς συμβολή περὶ τὸν  
Ἀκίδαντα ποταμόν.  
Ἐρευθαλίωνος δὲ τοῦ Ξανθίππου  
προτρεπομένου τὸν βουλόμενον  
Νέστωρ ἀντιστὰς ἐνίκησεν. ὑπὸ  
δὲ τῆς ἡδονῆς †βαλλόμενος†  
ἐκπεπήδηκε τοῦ περιορισθέντος  
χωρίου· ὅθεν Ἀρκάδες  
Ἐρευθαλίωνα μᾶλλον ἔφασαν  
νικᾶν. τὸν μὴ ἐξελθόντα τοῦ  
τόπου, καὶ συμβάλλοντες ἐκ  
δευτέρου περιγράφουσι χωρίον,  
καὶ ἀναιρεῖται ὑπὸ Νέστορος, καὶ  
θάψαντες αὐτὸν ἐπεγράψαν τῷ  
σήματι “Ἐνθάδ’ Ἐρευθαλίωνι  
φίλοι περὶ τύμβον ἔθηκαν./  
Ἀρκαδίας †βασίλης†, γένος  
ἐξοχον Ἀμφιδάμαντος./ οἱ ποτε  
Νέστορα καὶ λαοὺς πολέμῳ  
δαμάσαντο”. ἱστορεῖ Ἀρίαιθος.

La lectura en paral·lel no deixa lloc al dubte. Cal remarcar l'atribució a Ariet en la subscripció, citat aquí per única vegada en tot el corpus. No hi ha dubte que ambdós testimonis provenen del mateix mitògraf, que ha consultat un historiador local. L'únic punt de discrepància és, novament, la filiació del personatge: l'escolista D recull un doblat, Hipomedont/Afidant, i l'escolista bT, Xantip. La substitució d'un nom per l'altre pot ser deguda, com en l'exemple anterior, a la consulta d'una altra font, potser un lèxic prosopogràfic (no necessàriament una font mitogràfica).

2.1.4. Els *Scholia Parisiensia*.

Els escolis de París (*Scholia Parisiensia*) formen un corpus força heterogeni de material exegetíc al voltant de la *Ilíada*<sup>39</sup> disseminat per un grup de manuscrits, els anomenats Codices Parisienses de la *Ilíada* conservats a la Biblioteca Règia de París.

Aquests escolis apareixen escrits, normalment *sucunda manu*, en posició marginal i interlinear. En general són força tardans, i de qualitat irregular. Han estat copiats d'altres còdexs fins al punt que és una tasca força complexa fixar en detall la procedència de cadascun. En general, però, podem afirmar que la majoria són comentaris de tipus lèxic i etimològic, ὑποθέσεις, ἀπορίαι, paràfrasis, ἐπιμερισμοί, comentaris mitològics de tipus al·legòric i, enmig de tot aquest magma, hi trobem inserida alguna *historia* de la tradició dels escolis D, amb una redacció quasi idèntica a la de l'edició de Lascaris.

Aquests escolis van ser editats parcialment per J. A. Cramer<sup>40</sup> el 1841, qui es va afanyar a seleccionar tot aquell material que pogués aportar quelcom d'útil al coneixement dels *corpora* escoliogràfics homèrics, per tal com aquests manuscrits havien estat negligits per les edicions dutes a terme fins a aquell moment; de fet, tampoc Dindorf i Maass els van usar per a la seva edició i Erbse, tot i donar-ne constància, els ha deixat al marge de la seva per tractar-se d'escolis menors<sup>41</sup>. Per tot això, l'edició de Cramer és encara avui dia imprescindible per a un estudi d'aquest tipus d'escolis.

Donem a continuació una relació dels Codices Parisienses de la *Ilíada* amb datació i breu apunt sobre el contingut dels escolis que s'hi llegeixen.

El Cod. Par. 2679 és, en realitat, un exemplar de l'*editio princeps* de la *Ilíada* impresa a Florència amb escolis ubèrrims<sup>42</sup> escrits a mà per un tal Arsenius. Cramer no va localitzar el còdex del qual van ser copiats<sup>43</sup>, però els considera emparentats amb els del Codex Leidensis. Part del material coincideix amb Eustaci, i d'altre sembla remuntar-se a Porfiri. Hi figuren en total vuit *historiae* de la família dels escolis D.

El Cod. Regius 2681 és un manuscrit de la *Ilíada* datat per Cramer en el s. XIII, amb escolis escrits *secunda manu*, de principis del s. XIV. La majoria són de tradició porfiriana i quasi idèntics als que trobem en els manuscrits més coneguts de la *Ilíada* amb escolis. Alguns són comuns també amb el comentari d'Eustaci. Només hi ha una *historia fabularis*.

<sup>39</sup> De fet, també n'hi ha de l'*Odissea* però el material que ens han transmès és força escadusser i no el podem aprofitar per a la qüestió mitogràfica.

<sup>40</sup> *Anecdota Graeca e codd. manuscriptis Bibliothecae Regiae Parisiensis* editit John Anthony Cramer, Oxford 1841 (ed. facsímil Georg Olms, Hildesheim 1967).

<sup>41</sup> Recordem que Erbse només ha editat els *scholia maiora sive grammatica*.

<sup>42</sup> Em permeto d'utilitzar el mateix superlatiu amb què Cramer els qualifica.

<sup>43</sup> No em consta que a hores d'ara la qüestió s'hagi resolt. De fet, tampoc he trobat estudis posteriors sobre aquests còdexs.

El Cod. Regius 2556 conserva una col·lecció d'escolis amb el títol Ἱστορίαι καὶ ἀπορίαι τῆς Ἰλιάδος i és el que presenta més similituds amb els escolis D. Segons Cramer, les *lectiones* d'aquests escolis presenten determinades variants respecte a altres manuscrits que caldria tenir en compte en una edició dels escolis D. Tanmateix els escolis s'acaben al cant XII.

El Cod. Regius 2767 ha estat datat per Cramer en el s. XIII i presenta material comú amb Eustaci i també amb els escolis D. Hi he comptat onze *historiai*.

El Cod. Regius 2766, també del s. XIII presenta escolis de diverses procedències, difícils d'escatir, entre les quals, els escolis D. Hi ha sis *historiae* clares.

El Cod. Coislin. 387, del s. X i procedent del mont Atos, du escolis amb el títol Ἐπιμερισμοὶ, que Cramer Cramer defineix com a *exercitationes grammaticae*.

Finalment, el Cod. Regius 3058, molt tardà, del s. XVI, amb escolis de tipus lèxic, ens ha conservat, almenys, una *historia* clara.

En definitiva, cal dir que els escolis de París són un corpus indispensable per a completar el conjunt d'*historiae fabulares* atribuïbles al MH. N'he comptat tres que no figuren en els escolis D<sup>44</sup>; d'altres presenten variants que convé tenir en compte. En algun cas, s'hi ha conservat la subscripció final que s'ha perdut en l'escoli D corresponent.

Una altra de les peculiaritats d'aquests escolis és el fet que algunes *historiae* apareixen depenent d'un *lemma* diferent del dels escolis D, cosa que també succeeix amb els altres *corpora*, però en menor mesura. La causa d'això pot ser la mateixa heterogeneïtat d'aquests escolis i el fet que foren copiats de manuscrits de procedència diversa en època força tardana.

---

<sup>44</sup> Concretament Sch. a A 108 (que també figura en el còdex A), Γ 237, Π 433.

### 2.1.5. Els *Scholia Genevensia*

Reben el nom de *Scholia Genevensia* (Sch. GEN) els que han estat transmesos pel Codex Genevensis 44 o Codex Ignotus d'Henri Estienne, datat en el s. XIII.. Van ser publicats en dos volums per Jules Nicole el 1891<sup>45</sup>. El primer recull els escolis escrits *prima manu* juntament amb el text de la *Ilíada* i una paràfrasi que s'interromp en el cant XII; el segon aplega principalment escolis afegits a aquest manuscrit per Teodor Meliteniota el s. XIV, més alguns escolis afegits posteriorment.

Aquest corpus està format fonamentalment per escolis miscel·lanis propers als de la tradició bT. També s'hi troben d'altres copiats del còdex A o d'algun de molt proper. Aquests són els que ens interessen particularment, ja que és en aquests on es troben algunes de les *historiae*. Tot i amb això, val a dir que, en tractar-se d'escolis força tardans, no ens donen lectures interessants o que puguin afegir gaire res a l'edició del text: en la major part dels casos, la dependència respecte a la tradició A és ben palesa, i la lectura que ens dona A, preferible.

---

<sup>45</sup> *Les Scolies genevoises de l'Iliade publiées avec une étude historique, descriptive et critique sur le Genevensis 44 ou Codex Ignotus d'Henri Estienne et une collation complète de ce manuscrit par Jules Nicole*. Ginebra-Basilea 1891 (reimpr. Georg Olms, Hildesheim 1966, volums I-II aplegats en un de sol).

### 2.1.6. Els escolis menors a l'*Odissea*

Els escolis menors a l'*Odissea* reben la denominació d' *Scholia V*, abreujament de l'expressió *Scholia Vulgata*. L'*editio princeps*<sup>46</sup> la devem a l'humanista Francesco Torressano, qui va adoptar el nom llatinitzat de Franciscus Asulanus. El llibre fou publicat per l'impressor i humanista Aldo Manuzio (Aldus Manutius) a Roma el 1528 i, dos anys més tard, a París per Gerardus Morrhuis. Posteriorment anaren apareixent diverses reimpressions. Josua Barnes (Barnesius) va fer una nova edició a Cambridge el 1711 a partir d'un manuscrit que va trobar a la biblioteca del Collegius Gonvillus-Caiensis que contenia escolis a l'*Odissea* a partir del vers 54 de la rapsòdia VII, i d'una edició florentina de l'*Odissea* amb escolis feta per Aloysius Alemanus.

Aquest és l'estat en què es trobà Buttman<sup>47</sup> en fer la primera edició que pretenia ser completa dels escolis a l'*Odissea*. No gaires anys més tard, Dindorf<sup>48</sup> ens oferirà una nova edició dels escolis i que, tot i la seva antiguitat, encara no ha estat substituïda per una edició que actualitzi el text a la llum dels avenços de la recerca del darrer segle i mig<sup>49</sup>. És, doncs, l'edició de Dindorf, juntament amb l'aldina d'Asulanus, la que ens veiem empesos a consultar.

Així doncs, *Scholia V* per a l'*Odissea* és una denominació equivalent a la d'*Scholia D* per a la *Ilíada*, ja que uns i altres provenen de la mateixa tradició, a saber, una exègesi als textos homèrics diferent d'aquella que prové d'Aristarc i els seus deixebles i que es coneix amb el nom d'*Scholia Maiora siue Grammatica*. En aquests escolis menors, anàlogament al que trobem en els escolis D a la *Ilíada*, han estat transmesos, d'una banda, antics *glossemata*, la font més antiga dels quals és el Codex Marcianus 454, i que, al seu torn, provenen d'antics glossaris com els que tenim testimoniats en paper des d'època força reculada; d'una altra banda, comentaris d'escàs valor i segurament d'origen escolar que Dindorf anomena "adnotationes pueriles"; i, finalment i el que ens interessa per al nostre treball, *historiae fabulares*. Malauradament l'edició aldina només

<sup>46</sup> El títol complet que porta l'edició és Διδύμου τοῦ παλαιοτάτου εἰς τὴν Ὀδυσσεΐαν ἐξηγησις, amb la traducció llatina *Didymi antiquissimi auctoris interpretatio in Odysseam*. L'atribució a Dídim la devem, segurament, al mateix Asulanus, probablement seguint l'exemple de l'edició lascarídea dels escolis menors a la *Ilíada* feta onze anys abans. Segons Dindorf, en cap dels manuscrits consultats per ell s'atribueix aquesta col·lecció d'escolis a aquest autor.

<sup>47</sup> *Scholia antiqua in Homeri Odysseam*, Berlín 1821.

<sup>48</sup> *Scholia Graeca in Homeri Odysseam ex codicibus aucta et emendata edidit W. Dindorf*, (II *tomi*). Oxford 1855 (reimpr. Hakkert, Amsterdam 1962).

<sup>49</sup> A. Ludwich va iniciar una nova edició dels escolis a l'*Odissea* que anaren apareixent a Königsberg entre 1888 i 1890 editats en petits volums que foren finalment aplegats en un de sol amb el títol *Scholia in Homeri Odysseae α 1-309 auctiora et emendatiora* (Reimpr. Georg Holms, Hildesheim 1966). Ambiciosa empresa que va quedar interrompuda en el vers especificat en el títol.

recull *historiae* mitogràfiques corresponents als cants XI-XVI. Segons Dindorf, les *historiae* han estat extretes “*ex veteribus historicis fabularumque scriptoribus*” a les quals ha estat donada una forma unitària “*ab uno grammatico*”<sup>50</sup> i una subscripció final que ens remet a una font antiga.

Alguns d'aquests escolis van ser ja consultats per Eustaci, i es remunten a època molt antiga. Dindorf va trobar un Codex Bodleianus<sup>51</sup> amb els escolis menors sense el text de l'*Odissea* del s. X o principis del XI. Sempre segons Dindorf, aquest és un *codex gemellus* d'aquell que va consultar F. Asulanus per a l'*editio princeps* i que Dindorf no va localitzar.

L'estructura, doncs, d'aquests escolis, és la mateixa que presenten els escolis D a la *Ilíada* i les *historiae fabulares* estan redactades en el mateix estil mitogràfic propi de les epítomes tardanes. Per raons de seguir la tradició, continuarem anomenant escolis V als escolis menors a l'*Odissea*, i escolis D als de la *Ilíada*, tot i que considerem que el més correcte fóra adoptar una única denominació per a tots dos<sup>52</sup>. Em referiré al conjunt d'aquest corpus escoliogràfic amb la denominació d'escolis menors.

Els escolis V a l'*Odissea*, a part d'haver-se conservat en el còdex suara citat i en l'edició aldina en la seva forma de transmissió independent del text homèric, han deixat testimonis en altres còdexs de l'*Odissea* amb escolis, de tal manera que han perviscut *historiae fabulares* en molts d'aquests. L'estat de redacció que presenten varia força d'uns a altres, des de la còpia quasi literal de la tradició V a la síntesi més abreujada. Si, com acabem de dir, les *historiae* transmeses per l'edició aldina només són les corresponents als cants XI-XVI, és indispensable un buidat de la resta de la tradició escoliogràfica a la recerca de testimonis d'*historiae* corresponents a la totalitat del poema, cosa que he fet sobre l'edició de Dindorf.

Donaré, per acabar, una relació dels manuscrits que contenen el text de l'*Odissea* amb escolis col·locats per Dindorf per a la seva edició, amb les sigles emprades pel filòleg alemany<sup>53</sup>:

M: Venetus Bibliothecae Marcianae 613, sXIII.

H: Harleianus Musei Britannici 5674, s. XIII.

Q: Mediolanensis Bibliothecae Ambrosianae (Partis Superioris Q. 88) s. XIV.

T: Hamburgensis Bibliothecae Hamburgensis s.. XIII-XIV.

P: Heidelbergensis Bibliothecae olim Palatinae, nunc Accademicae, s. XIV.

B: Ambrosianus (Partis Superioris B 99) s. XV.

E: Ambrosianus (Partis Superioris E 89) s. XV, originari de Quios.

R: Florentinus Bibliothecae Laurentianae plutei 57, 32, s. XV.

<sup>50</sup> Aquesta és la tesi que defensarà anys més tard Schwartz en relació als escolis D a la *Ilíada*. Vid. *Status Quaestionis*.

<sup>51</sup> El filòleg alemany dona com a referència Auctar. V, 51.

<sup>52</sup> Aquest és també el parer de Montanari, *Studi I*, Introduzione, p. 5.

<sup>53</sup> No hi figuren tots, només aquells en què he trobat *historiae fabulares*.



Crec convenient deixar constància d'una observació de Dindorf: l'estat de conservació dels escolis és força bo qualitativament i quantitativa en els primers cants de l'*Odíssea*, sobretot I-IV, mentre que, a mesura que avancem, aquesta qualitat i quantitat van minvant<sup>54</sup>. Pel que fa a les *historiae fabulares*, però són de destacar les corresponents a la rapsòdia XI: és evident que la *Nekyia* ha suscitat un interès molt superior a la resta dels cants des del punt de vista mitològic al llarg de tota la història.

És important comentar, per acabar, que algunes de les *historiae* han estat transmeses en dues o, fins i tot, tres redaccions diferents. En aquest cas, com és evident, sempre n'hi ha una que presenta un text més complet, i les altres que han estat objecte de síntesi. Com a exemple transcrivim tres versions de la mateixa *historia* extreta dels escolis a Od. XI 288-291:

Sch. H V<sup>55</sup>:

ἐκ Φυλάκης τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ πόλεως Τυρῶ ἦλθε παρὰ Δηϊονέα τὸν θεῖον. ὁ δὲ κατασχὼν αὐτὴν εἰς Θεσσαλίαν δίδωσι Κρηθεὶ τῷ ἀδελφῷ ἤδη ἐκ Ποσειδῶνος ἐσχηκυῖαν Νηλέα καὶ Πελίαν. ὁ τοίνυν Νηλεὺς Ἴφικλον τὸν Φυλάκου τοῦ Δηϊονέως ἀπῆτει τὰ τῆς μητρὸς, καὶ ὃς οὐκ ἀπεδίδου. Μελάμπους ὁ Ἄμυθάνοιο ὑπὸ δρακόντων τὰ ὄντα καραρθεῖς, ὡς καὶ τῶν ἀλόγων ἐπακούειν ζῶων, τὰς Ἴφίκλου βοῦς ἀπελαύνων ὑπὲρ τοῦ γῆμαι Πηρῶ τὴν Νηλίας Βίαντα τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, συλλειφθεῖς καὶ εἰς εἰρκτὴν ἐμβληθεῖς κατακούσας τε διαλεγόμενων σκολῆκων ὀλίγον ἔτι ἀπέχεσθαι τῆς δοκοῦ, ἐκέλευεν ἐκκομισθῆναι. τοῦ δὲ οἰκῆματος κατενεχθέντος μαθὼν ὁ Ἴφικλος ὑπισχνεῖται τῷ Μελάμποδι τὰς βοῦς, εἴ γε τῆς ἀτεκνίας αὐτὸν διὰ τῆς τέχνης παύσειε. ὁ δὲ Μελάμπους παρ' αἰγυπιοῦ μαθὼν τὴν αἰτίαν, καὶ ἀναζητήσας ἐκείνην τὴν μάχαιραν ἀχέρδου φλοιῷ κεκαλυμμένην, ἣν ἐπήνεγκε Φύλακος τῷ Ἴφίκλῳ ἐπὶ τῶν ἀγρῶν ἐκτέμοντι τὰ τετράποδα, θύσας τε θεοῖς τοῖς μηνίουσιν ὑπὲρ τῆς τῶν τετραπόδων εὐνουχίας, τὸν Ἴφικλον ἀπεφῆνατο πατέρα Πρωτεσιλάου καὶ Ποδάρκους.

Sch. H Q:

μετὰ θάνατον Σαλμονέως Τυρῶ κομιζομένη παρὰ Δηϊονι (Δηϊονεῖ?) κορεύεται ὑπὸ Ποσειδῶνος. ὁ δὲ Κρηθεὶ τῷ ἀδελφῷ δίδωσιν αὐτὴν. αὐξηθεῖς δὲ Νηλεὺς ἀπῆτει Ἴφικλον τὸν Δηϊονέως τὰ τῆς μητρὸς τοῦ δὲ μὴ ἀπονέμοντος ὑπέσχετο τὸν γάμον θυγατρὸς τῷ δυναμένῳ ἀπαιτήσαι. Μελάμπους δὲ ὁ Ἄμυθάνοιο πειρώμενος ἀπελάσαι τὰς βοῦς ἠγγρεύθη. καὶ περὶ παιδοποιίας μαντευσάμενος Ἴφίκλῳ δέχεται τὰς βοῦς. ὁ γὰρ Ζεὺς εἶπε τῷ μάντει ὅτι κρατηθῆναι μέλλει ὑπὸ τοῦ Ἴφίκλου.

Sch. Q:

Ἴφικλος υἱὸς ὦν τοῦ Ἡρακλέους βοῦς ἔβοσκεν ἰσχυρὸς τυγχάνων τὴν ῥώμην τοῦ σώματος. ὁ γοῦν Νηλεὺς θυγατέρα ἔχων ὠραία

<sup>54</sup> Hom pot observar el mateix fenomen en els escolis a la *Ilíada*. El tedi del copista es manifesta com més va més.

<sup>55</sup> La sigla V indica escoli menor, però quant a la tradició manuscrita, els escolis V són els que figuren en l'*editio princeps*. Vid. supra., així com les observacions de Dindorf al respecte.

τὴν καλουμένην Πηρὸν ἔλεγε δοῦναι ταύτην τῷ κατισχύσαντι ἐξελάσαι  
τὰς βοῦς τῆς ἰσχύος τοῦ Ἡρακλέους.

Recordem que hem pogut comprovar un fenomen anàleg en els escolis a la *Ilíada* a partir de la comparació entre els de la versió lascarídea i els de la tradició dels còdexs bT. De tot això inferim que els mecanismes de transmissió de les *historiae fabulares* procedents del manual mitogràfic que ens ocupa als escolis tal i com se'ns han conservat en els manuscrits bizantins són similars o gairebé idèntics per a un i altre poema.

\* \* \*

Molt recentment ha aparegut un estudi exhaustivíssim sobre la tradició manuscrita dels escolis a l'*Odissea*, un autèncic *opus magnum* de gran rigor que es presenta com a preparació per a una futura edició dels escolis a l'*Odissea* en el seu conjunt. Ens referim a l'obra de Filippomaria Pontani *Sguardi su Ulisse: la tradizione esegetica greca a l'Odissea*<sup>56</sup>. Tota la informació que aporta és valuosíssima i, el que és més útil, ha elaborat un *stemma* completíssim de tots els manuscrits dels escolis a l'*Odissea*, tant els que contenen el text del poema amb els escolis *in margine* com els que només contenen els escolis. D'aquests en citarem els que contenen Scholia V que no havien estat recensionats per Dindorf:

V<sup>w</sup>: Firenze, Biblioteca Medicea Laurenziana, Laur. 32, 39 (s. XV)

V<sup>m</sup>: München: Bayerische Staatsbibliothek, Mon. Gr. 233b [tab. 33]  
(s. XV)

Vu: Firenze, Biblioteca Medicea Laurenziana, Laur. 57, 10 (s. XV  
ex.)

Vd: París, Bibliothèque Nationale, Par. Gr. 2691 (anno 1512)<sup>57</sup>

---

<sup>56</sup> Roma, Edizioni di Storia e Letteratura 2005.

<sup>57</sup> Per a la descripció dels còdexs i detall de llurs respectius continguts uid. Pontani, 442 ss.

## 2.2. ELS PAPIRS DEL *MYTHOGRAPHUS HOMERICUS*

### 2.2.1. Consideracions generals

Els editors dels papirs amb *historiae fabulares* que coincideixen parcialment amb els escolis menors no dubten a usar la denominació de MH<sup>58</sup> des que Pfeiffer<sup>59</sup>, el 1937, la va recuperar de l'oblit després d'haver estat encunyada per Panzer. Admeten, doncs, la possibilitat que tots aquests fragments que ens testimonien l'existència de comentaris mitogràfics dependents de *lemmata* homèrics provenen d'un mateix autor i, en conseqüència, els criteris en què es basen a l'hora d'assignar una nova troballa papiràcea a aquest hipotètic comentarista són els següents:

1. El contingut ha de ser una història mítica que depengui d'un *lemma* homèric.

2. El text ha de coincidir, si més no parcialment, amb algun passatge de les *historiae fabulares* conservades en els escolis D.

3. No necessàriament, però si preferible, al final de cada *historia* hi ha de figurar una subscripció que remeti el lector a una autoritat literària del tipus *ἡ ἱστορία παρὰ τῷ δεῖναι aut similia*.

Aquestes són les característiques de les *historiae fabulares* que se'ns han conservat en els escolis D en un estat de redacció més satisfactori, tal com ja hem apuntat abans.

A continuació donarem una descripció de l'estat i del contingut dels fragments papiracis i en altres suports -un *óstrakon* i un fragment pergaminaci- del MH per ordre de publicació.

### 2.2.2. El Papir d'Oxirrinc 418<sup>60</sup>

Editat per primer cop per B. P. Grenfell i A. S. Hunt el 1903<sup>61</sup> com a *Scholia on Homer, Iliad I*<sup>62</sup>. Està datat entre finals del s. I i principis del II. Es tracta de la troballa més antiga del MH. Els comentaris de Grenfell i

---

<sup>58</sup> Els primers editors d'aquests papirs denominaven aquests textos *scholis minora*. Actualment es considera inadequada aquesta denominació, tenint en compte que el terme *scholium* designa textos derivats d'exercicis escolars, mentre que els papirs que ens ocupen no semblen tenir res a veure amb l'escola: en efecte, la qualitat de les còpies, la cura que manifesta la mà del copista i el rigor en el seu contingut ens demostra que ens trobem davant d'obres de consulta serioses que depassen àmpliament l'àmbit purament escolar. Vid. Criore 1996, 50-51. Així doncs, la denominació de MH, per molt vaga que sigui, és preferible a la d'*scholia minora*.

<sup>59</sup> Philologus 92, 1937

<sup>60</sup> Una bona reproducció de tot el corpus dels papirs d'Oxirrinc es pot veure *on line* a l'adreça [www.csad.ox.ac.uk/POxy/papyri/tocframe.htm](http://www.csad.ox.ac.uk/POxy/papyri/tocframe.htm)

<sup>61</sup> GRENFELL-HUNT, *The Oxyrhynchus Papyri III*, Londres 1903.

<sup>62</sup> Recordem que la denominació de MH per als papirs no s'usarà fins al 1937.

Hunt resulten, a la vista de la recerca posterior, insuficients i, en alguns casos, poc encertats, cosa comprensible donada l'antiguitat de l'edició.

N'exposo breument el contingut:

El text està copiat en una columna única. Comença *in medias res* amb la *historia* dependent de II I 263, amb una redacció diferent a la del text de l'escoli D corresponent. Segueix el vers 264 del llibre I de la *Iliada* com a *lemma*, seguit de la *historia* que el comenta. La redacció, en aquest cas, és força semblant a la de l'escoli, tot i que escurçada pel final. És important notar l'absència de la citació textual d'Apol·loni de Rodes que trobem en l'escoli.

A continuació, el vers 399 com a *lemma*, seguit d'un comentari textual a una *varia lectio*: γραφοῦσι τινὲς “καὶ Φοῖβος Ἀπόλλων”, en lloc de καὶ Πάλλας Ἀθήνη. Després, l'explicació de la *historia* que justifica aquesta variant, que queda interrompuda.

Em sembla important observar sobre el contingut del text:

1. Del comentari al vers 264 salta al 399, anàlogament al que observem en els escolis D, a saber, la manca de cap excursus mitogràfic en aquest lapse.

2. És indubtable que papir i escoli ens han transmès el mateix text, tot i que en l'escoli la redacció sigui més completa i en el papir molt més sintètica, baldament la cronologia ens hauria fet esperar el contrari.

3. Hi apareix un comentari lligat a una *varia lectio*, fet que, com molt bé ha observat Montanari<sup>63</sup>, ens pot demostrar que el comentari del MH era una obra d'un cert rigor, alguna cosa més que una simple compilació mitogràfica, contràriament al que havia dit Panzer, entre d'altres<sup>64</sup>.

### 2.2.3. El papir de Londres 142

Va ser editat per H. J. M. Milne el 1927<sup>65</sup>. Havia estat adquirit pel Museu Britànic el 1906. S'ha datat en el s. II d. C.

Es tracta d'un fragment papiraci tan exigü i mutilat que Milne no va encertar a identificar-ne el possible autor o obra. Deu anys més tard Pfeiffer<sup>66</sup> va contemplar la possibilitat que aquest fragment formés part d'un MH, és a dir, un comentarista dels mites a què Homer al·ludeix sense explicar, reprenent la tesi de Panzer del 1891<sup>67</sup> i recuperant la denominació encunyada pel mateix filòleg. Pfeiffer reconstrueix parcialment el text del papir basant-se en l'escoli D a II. IX 448. Molts anys més tard es va

<sup>63</sup> MONTANARI 1995, 158-163.

<sup>64</sup> En tornarem a parlar a l'apartat sobre l' *status quaestionis*.

<sup>65</sup> MILNE, H.J.M., *Catalogue of the literary papyri in the British Museum*, Londres 1927.

<sup>66</sup> Art. cit., 16-18.

<sup>67</sup> Vid. més endavant *status quaestionis*.

comprovar<sup>68</sup> que aquet fragment pertany al mateix *volumen* que el Papir d'Oxirrinc 3830, atribuït també al MH.

#### 2.2.4. Óstrakon P. S. I. 1000

Comptem també amb la troballa d'un brevíssim text sobre *óstrakon* que incloem en la relació de papirs malgrat la diferència en el suport, per tal com ha estat editat en una col·lecció papirogràfica per P. Viereck i G. Vitelli<sup>69</sup>. Es tracta probablement de les restes d'un exercici escolar. Fou datat pels editors en el s. IV d. C. Montanari<sup>70</sup>, però, el considera anterior, del s I o II d. C.

L. Salvadori<sup>71</sup> el va identificar amb l'escoli D a Il. XIII, 217, per la qual cosa ha estat considerat pels especialistes recents com Montanari<sup>72</sup> com a procedent del MH.

#### 2.2.5. El papir P.S.I. 1173

El papir P.S.I. 1173 fou editat per G. Coppola el 1932<sup>73</sup> i datat en el s. III d. C. Fou novament Pfeiffer<sup>74</sup> qui en va postular la possible pertinença al MH, juntament amb el papir de Londres 142 a què hem fet referència. També en aquest cas Pfeiffer proposa la reconstrucció parcial d'un dels fragments amb l'ajut de l'escoli D corresponent.

Dos anys més tard, Alfred Körte<sup>75</sup> dóna una breu ressenya d'aquest papir juntament amb algunes propostes de reconstrucció parcial basant-se en els escolis D.

Montanari l'admet entre els fragments segurs del MH<sup>76</sup>.

El papir està esquinçat en set fragments l'estat i contingut dels quals detallem a continuació:

Fr. n° 1 *recto*: molt malmès, estripat a dreta i esquerra, només llegible la part central; *verso* id.

Fr. n° 2 *recto*: final de la historia a Od. XI 321 amb subscripció a Asclepiades; a continuació *lemma* Πρόκριν del mateix vers, i *historia* corresponent. *verso*: sembla continuar la mateixa *historia*.

---

<sup>68</sup> Vid. MONTANARI 1984 i HASLAM 1990.

<sup>69</sup> *Pubblicazioni della Società Italiana per la Ricerca dei Papiri Greci e Latini in Egitto* (P. S. I.), vol.VIII, Firenze 1927, 209.

<sup>70</sup> MONTANARI 1995, 169-170.

<sup>71</sup> SALVADORI, CCC 9, 1988, 259-162.

<sup>72</sup> MONTANARI 1995, 138.

<sup>73</sup> *Pubblicazioni...* (P.S.I.) vol. X, Firenze 1932, 131 i s.

<sup>74</sup> Art. cit. 14-18.

<sup>75</sup> APF 13, 1939, 119-120.

<sup>76</sup> MONTANARI 1995, 169-170.

Fr. n° 3 *recto*: *historia* de Teseu i Ariadna que comença *in medias res*, sense *lemma* ni subscripció corresponent a Od. XI 322. *verso*: *historia* de Zetos, Amfíon i Locros amb subscripció retituïda a Ferecides

Fr. n° 4 *recto*: final de la *historia* sobre Hèlios, Climene i Faetont corresponent a Od. XI 326 amb subscripció final a Hesíode; a continuació, *lemma* στυγερήν τ' Εὐρυπύλην i *historia* d'Amfiarau i Erífíle; hi manca el final. *verso*: *historia in medias res* sobre Alcmèon i subscripció final a Asclepiades. Continua el *lemma* τὸν Τηλεφίδην i *incipit historia* d'Eurípil a Od. XI 519 que queda interrompuda a la línia 3.

Fr. n° 5 *recto*: final de la *historia* de Tàntal a Od. XI 582 i subscripció a Asclepiades. Salta al *lemma* Ἀργὼ πασιμύλουσα παρ' Ἀιήταο (Od. XII 70) i *incipit historia* corresponent sobre Tiro, tallada a la línia 3. *verso*: *historia in medias res* sobre Jàson, Quiró i Pèlias i el pas de les Simplègades en relació a Escil·la i Caribdis.

Fr. n° 6 *recto*: continua la *historia* anterior. *verso*: *lemma* [ἔνθα δ'] ἐνὶ Σκύλλῃ ναίει (Od. XII 85) i *historia* d'Escil·la interrompuda.

Fr. n° 7 *recto*: *lemma* Φόρκυος δέ τις ἔστι λυμὴν· (Od. XIII 96) i *historia* de Forcis, interrompuda. *verso*: final de la *historia* a Od. XIII 259 i subscripció a Licòfron. *Lemma* τὸν δ'] ἐς Δωδώνην [φάτο· (Od. XIII 327) i *historia* sobre Dodona, interrompuda.

Recentment W. Luppe<sup>77</sup> ha estudiat aquest ric papir i ha fet propostes interessants de reconstrucció parcial.

Amb la comparació entre el text que podem llegir en els fragments d'aquest papir i els passatges corresponents en els escolis D observem que un i altre ens han transmès un text pràcticament idèntic, sinó que la versió del papir mostra una clara tendència a l'epítome. Inferim a partir d'aquesta observació que aquest papir, així com la versió dels escolis, deu ser força propera al text original<sup>78</sup>.

#### 2.2.6. El Papir de Viena 29784.

El P. Vindobonensis 29784 fou editat per H. Gerstinger el 1932<sup>79</sup>. Pertany a un *volumen* del s. III.

Ha estat també comentat per Pfeiffer<sup>80</sup>, qui el posa en estreta relació amb el papir P.S.I. 1173 i considera ambdós possibles testimonis del MH. Montanari l'inclou en el seu inventari de fragments segurs<sup>81</sup>.

Consta de dos fragments escrits només sobre el *recto*. El *verso* està en blanc.

El fragment n° 1 és pràcticament il·legible.

El fragment n° 2 presenta restes d'una *historia* sobre Otos i Efialtes que es correspon amb la que apareix en l'escoli V a Od. XI 317, sense

<sup>77</sup> ZPE 116, 1997, 13-18.

<sup>78</sup> Vid. també la descripció que en fa PONTANI 2005, 127 ss.

<sup>79</sup> MPER N. S. 1, 1932, p. 130-1.

<sup>80</sup> Art. cit. p. 16 n. 25.

<sup>81</sup> MONTANARI 1995, p. 169.

*lemma* perquè comença *in medias res* i queda interrompuda pel final, per la qual cosa hi manca també la subscripció.

### 2.2.7. El Papir de Berlin 13930

Editat per W. Schubart el 1950<sup>82</sup> i datat en el s. V d. C. En realitat es tracta d'un fragment de pergamí. Va ser atribuït erròniament pel mateix Schubart a un comentari als *Skyrioi* de Sòfocles. Va ser identificat amb el MH per R. Merkelbach el 1956<sup>83</sup>, qui reconstrueix parcialment el fragment i l'edita de nou.

Conté restes d'una *historia* a Il. XX 53. El *lemma* devia ser Καλλικολώνη. Al final ha estat restituïda una subscripció a Demetri d'Escepsis, amb el suport de la lectura de l'escoli corresponent.

L'estat tant deteriorat d'aquesta peça pergaminàcia, doncs, no ens permet de llegir gaire res, per la qual cosa poc podem deduir de la lectura comparada entre aquest text i els corresponents escolis D. Una cosa, si més no, sembla inqüestionada i és que ens trobem davant de dos testimonis que ens transmeten un mateix text.

### 2.2.8. El Papir de Berlin 13282

Editat per W. Muller el 1968<sup>84</sup>. Datat en el s. III d. C. havia estat trobat a Hermúpolis el 1906. Pertany a un còdex papiraci. Està escrit per les dues cares. Va ser identificat amb el MH per Montanari el 1983<sup>85</sup>.

En el *recto* llegim fragmentàriament la *historia* referent a Laomedont, Hèracles i el monstre marí, probablement dependent de Il. XX 145, tot i que el *lemma* no s'ha conservat. Podem deduir, malgrat el poc que s'hi pot llegir, que el papir devia presentar una redacció més sintètica que la que llegim en l'escoli corresponent.

En el *verso* llegim fragmentàriament la *historia* a Il. XX, 403-404 coincident en part amb l'escoli D *ad. loc.* Tots dos textos presenten redaccions força epitomitzades però és evident que depenen de la mateixa font.

Aquest papir va ser estudiat en profunditat i àmpliament comentat per F. Montanari<sup>86</sup>, qui va fer convincents propostes de restitució del text amb l'ajut dels escolis D corresponents.

---

<sup>82</sup> *Griechische Literarische Papyri*, n° 21, Berlin 1950, 45-47.

<sup>83</sup> APF 16, 1956, 117-118.

<sup>84</sup> *Forschungen und Berichte. Staatliche Museen zu Berlin*, vol X, Berlin 1968, 118-119.

<sup>85</sup> En el marc del XVII Congrés de Papirologia celebrat a Nàpols el 1983. Vid. MONTANARI, Studi II, 113 i s.

<sup>86</sup> *Atti del XVII Congresso Internazionale di Papirologia*, vol. 2, Napoli 1984, 229-242.

### 2.2.9. El Papir d'Oxirrinc 3003

L'edició d'aquest papir la devem a P.J. Parsons, l'any 1974<sup>87</sup>, qui el va datar en el s. II d. C.

Està escrit només sobre l'anvers, en dues columnes, la primera de les quals força completa i llegible. La segona queda tallada pel mig i només podem llegir la part esquerra.

Conté *historiae* relacionades amb Il. XIII-XV. Els *lemmata* són parcialment llegibles i, per tant, identificables. Passem a relacionar-ne els continguts.

Comença amb el que sembla el final d'una *historia* amb indicis de subscripció, sense que es pugui llegir el nom de l'autor citat. Immediatament després comença la *historia* dependent de Il. XIII 302 sobre els flègies que es correspon amb l'escoli A D i GEN II *ad. loc.* El redactat, però, està en forma d'epítome.

Segueix la *historia* a Il. XIII 459, amb el relat de la fugida d'Eneas amb Anquises en una versió també epitomitzada però curiosament, tot i que només se'n conserven les primeres 9 línies, presenta una redacció més completa que l'escoli D corresponent, excessivament sintètic. Una cosa, però, és innegable, que un i altre són resums d'un mateix text.

A continuació amb prou feines podem identificar, donat l'estat de deteriorament del material, la *historia* dependent de Il. XIV 319 sobre Dànae, Acrisi i Perseu. L'escoli corresponent és força complet i coincideix en gran part amb la narració que del mite ens fa el Pseudo-Apol·lodor.

L'últim passatge d'aquest papir depèn de Il. XV 229 i conté una *historia* sobre l'ègida i Amaltea, gairebé il·legible.

Observem també que sembla que els *lemmata* corresponen a un vers sencer, cosa que coincideix amb altres papirs, com el POxy 403, però no és el més freqüent. En els escolis tampoc.

### 2.2.10. El Papir d'Hamburg 199

El papir d'Hamburg 199 va ser editat per primer cop el 1984 per B. Kramer<sup>88</sup>, qui el data en el s. II d. C.

Conté *historiae* dependents de *lemmata* extrets del llibre I de la *Iliada*, versos 38-39.

El mateix Kramer el comenta a bastament en la seva edició, qui els compara amb els escolis corresponents<sup>89</sup>.

A continuació dono una relació de les *historiae* i el seu contingut, bo i comentant-ne l'estat de conservació:

<sup>87</sup> *The Oxyrhynchus Papyri* vol. 42, Oxford-London 1974, 15.

<sup>88</sup> KRAMER, B., P. Hamb. III, 1984, 25-34.

<sup>89</sup> Edició de Lascaris.



-Col. I *recto*: *lemma* Κίλλαν τε ζαθέην· (Il. I, 38), seguida de la narració del mite de Pèlops i Cil·lus.

-Col. II *recto*: final del relat del mite de Tennes que de ben segur depenia del *lemma* Τενέδοιό τε (*ibid.*), seguida d'una subscripció a Mírtíl (i possiblement Eurípides). A continuació, un nou *lemma*: Ζμινθεῦ, εἴ ποτε... (Il. I, 39) i el principi d'una *historia* que explicava l'origen de l'epítet citat en el *lemma*.

De la comparació entre el text del paper i el de l'escoli corresponent podem observar que el redactat de la *historia* dependent del vers 38 és quasi idèntic, tot i que en el paper és més sintètic i s'hi han omès algunes paraules. En canvi, la *historia* associada al *lemma* del vers 39 està molt més resumida en el paper. Observem una oscil·lació en la qualitat del redactat que es pot atribuir al tedi de l'escriba que, en determinats moments es traduïa en una excessiva síntesi.

W. Luppe<sup>90</sup> proposà una reconstrucció parcial del text, amb aportacions importants per a la lectura del mateix.

#### 2.2.11. El Paper d'Oxirrinc 3830

L'edició d'aquest paper va ser a càrrec de M. A. Harder el 1989<sup>91</sup>, qui el va datar en el s. II d. C.

Consta de tres fragments molt deteriorats. Les restes de les *historiae* que s'hi poden llegir estan relacionades amb Il. VII-IX. Gràcies a l'esforç de restitució del text dut a terme pel mateix Harder a la llum dels escolis AD editats per Dindorf, podem fer-nos una idea força fiable del contingut.

El primer cos de text ha estat reconstruït ajuntant el fragment 1 i la columna 1 del fragment 2. En ell hi figura la *historia* d'Hèlenos i Cassandra dependent d'Il. VII 44, amb restes del que podia haver estat el *lemma*, que contenia el vers complet. Segueix la història d'Atamant i els seus fills, amb restes del vers 86 del mateix cant com a *lemma*. Finalment una subscripció a Anticlides. Luppe també ha contribuït a la restitució del text<sup>92</sup>.

El segon cos de text editat per Harder ha estat reconstruït a partir de la columna 2 del fragment 2 i la columna 2 del fragment 3, amb menys fortuna donada la precarietat del suport. En la primera part les paraules llegibles ens suggereixen una titanomàquia que devia dependre d' Il. VIII 479, que acabaria amb una probable subscripció a Euforió. En la segona part es llegeix el primer hemistiqui d' Il. IX 447 que devia formar part del *lemma*, probablement el vers complet, seguit d'una *historia* sobre Fènix molt deteriorada.

De la comparació entre el text visible en aquest paper i els corresponents escolis D en treiem les conclusions següents:

---

<sup>90</sup> ZPE 56, 1984, 31,32.

<sup>91</sup> *The Oxyrhynchus Papyri* vol. 56, Oxford-Londres 1989.

<sup>92</sup> APF 39, 1993, 9-11.

Les dues primeres *historiae* presenten un redactat força coincident, tot i que el papir està massa deteriorat per comprovar el grau exacte d'aquesta similitud. La probable subscripció a Euforió no figura en l'escoli.

Pel que fa al segon text restituit per Harder, l'estat de conservació no ens permet arribar a cap conclusió fiable. Tot i amb això s'hi observen discrepàncies notables.

Aquestes oscil·lacions en el redactat dins d'un mateix volumen no ens han d'estranyar. Les hem trobat també en el Papir d'Hamburg 199.

Aquest papir ha estat àmpliament comentat per M. W. Haslam<sup>93</sup>, qui no dubta de la seva atribució al MH i proposa una interessant reconstrucció del fr. 3, col. 2, 11-21 que incorpora el Papir de Londres 142 a partir, com sempre, de l'escoli D corresponent.

### 2.2.12. El Papir d'Oxirrinc 4096

A finals dels anys vuitanta els arqueòlegs van treure a la llum, novament a Oxirrinc, les restes d'un altre volumen del MH. Hom va haver d'esperar fins a l'edició de P. Schubert<sup>94</sup>, de l'any 1995, per a conèixer-ne el contingut. Ha estat datat en el s. II d. C.

D'antuvi la troballa va sorprendre per la magnitud: estem davant d'un nombre de 77 fragments. Malauradament la majoria d'ells són tan exigus que no se'n pot extreure res. Tot i amb això Schubert va reeixir a restituir algunes parts del text, com sempre amb l'ajut dels escolis D de l'edició de Lascaris i els AD de l'edició de Dindorf. Les *historiae* contingudes en aquest volumen fragmentari abarquen des de Il. XVIII 432 o 486 fins a XXIV 602. Observem, doncs, que el que es conserva pertany a la part final de l'obra, llevat del cas que se'n seguís immediatament el comentari a l'*Odissea*.

Ofereixo novament una relació de l'estat i contingut dels fragments parcialment llegibles:

Fr. n° 1: comença *in medias res* amb el final d'una *historia* que parla de la metamorfosi de Focos, i una subscripció probable a Teopomp. Schubert no arriba a establir-ne la correspondència exacta amb la *Íliada* perquè l'antropònim Focos no hi apareix. W. Luppe<sup>95</sup> la fa dependre de XVIII 432. Segueix molt fragmentàriament l'inici de la *historia* que du com a *lemma* Πληϊάδας (XVIII 486). El poc que podem llegir coincideix força amb la versió de l'escoli corresponent.

Fr. n° 2 col. 1: final molt malmès d'una *historia* que duria com a *lemma* l'epítet ἐλαφηβόλος del vers 319 del mateix cant. Col. 2: hom pot llegir només la part esquerra i sembla formar part de la *historia* sobre les

<sup>93</sup> BASP 27, 1990, 31-36.

<sup>94</sup> *The Oxyrhynchus Papyri* vol. 61, Oxford-Londres 1995. Vid. també ressenya de Luppe a *Gnomon* 70, 1998, 581-585.

<sup>95</sup> APF 43/1, 1997, 1-2.

Plèiades del fr. 1, que ofereix un lèxic també coincident amb l'escoli D *ad. loc.*

Fr. n° 3: el *lemma* ha estat reconstruït i coincideix amb els versos 403-404 del cant XX. Explica una *historia* sobre Neleu i l'epítet Heliconi referit a Posidó. La redacció divergeix considerablement de la de l'escoli. Un i altre estan epitomitzats. És evident, però, que es remeten a la mateixa font, que devia presentar un text més ric i ha estat resumit de maneres diverses. La mateixa *historia* la trobem en el papir de Berlin 13282. En l'escoli es conserva una subscripció a Clitofont que manca en el papir. Luppe ha reconstruït parcialment el text a partir de l'escoli D<sup>96</sup>

Fr. n° 4: molt deteriorat. Identificació dubtosa amb Il. XX 194.

Fr. n° 5: l'estat del papir novament no permet gaire, però sembla correcta la identificació amb la *historia* a Il. XXI 448 donades les coincidències amb l'escoli D corresponent. El text està disposat en dues columnes. Àmpliament comentat per Luppe<sup>97</sup>.

Fr. n° 6: identificació dubtosa la *historia* anterior.

Fr. n° 7: identificació dubtosa amb la *historia* a Il. XXII 29.

Fr. n° 8: identificació dubtosa amb la *historia* a Il XXIII 92.

Fr. n° 9: identificació dubtosa novament amb la *historia* a Il. XVIII 486.

Fr. n° 10: comença amb el final d'una *historia* de difícil identificació, seguida dels versos 346-347 restituïbles com a *lemma* de la *historia ad. loc.* i força coincident, pel poc que es llegeix, amb l'escoli corresponent. Interessant intent de restitució parcial del text ha estat fet per Luppe<sup>98</sup>.

Fr. n° 11: identificació dubtosa amb la *historia* a Il XXIII 683 i XXIV 24.

La resta de fragments, fins a 77, són tan insignificants que resulten d'identificació impossible.

Aquest papir ha estat força comentat els darrers anys i se n'han dut a terme diversos intents de reconstrucció parcial. Ens referim concretament als articles de Luppe, Gärtner, Haslam i Van Rossum-Steenbeek<sup>99</sup>.

2.2.13. Algunes puntualitzacions pel que fa als papirs en relació a la tradició manuscrita dels escolis menors.

Les *historiae* que apareixen en els textos dels fragments papiracis estan introduïdes *ex abrupto*, és a dir, immediatament a continuació dels

---

<sup>96</sup> *Eikasmós* VII, 1996, 107-210.

<sup>97</sup> ZPE 112, 1996, 29-33.

<sup>98</sup> ZPE 112, 1996, 25-28.

<sup>99</sup> HASLAM, ZPE 110, 1996, 115-117; VAN ROSSUM-STEENBEEK, ZPE 113, 1996, 24-26; LUPPE, *Prometheus* XXII-2, 1996, 97-100, WJA 21, 1996-97, 153-159 i APF 42/1, 1997, 1-6; GÄRTNER, ZPE 124, 1999, 22-24;

*lemmata*, sense que hi hagi cap explicació lexicogràfica, com es dona amb freqüència en els escolis D corresponents.

Si bé en la pràctica totalitat dels textos conservats en paper la redacció coincideix amb la de l'escoli corresponent fins al punt de no deixar cap dubte respecte al fet que ambdues tradicions ens transmeten el mateix text, s'observa en els papirs una tendència a la síntesi i a l'epítome. Així doncs, es dona la circumstància que el material més recent sembla donar una lectura més completa que els més antics.

L'estil del redactat dels papirs presenta oscil·lacions considerables que van d'una sintaxi excessivament sintètica, com s'esdevé en alguns passatges del Papir d'Hamburg 199 o del POxy 3830 amb variacions i omissions importants, fins a una coincidència gairebé total amb els escolis D, com és el cas del Papir P.S.I. 1173.

Hi ha un cas que difereix clarament de la resta, que és el P.Ox. 418, car, tot i narrar la mateixa *historia* referida al mateix *lemma*, la redacció varia notablement. És evident que alguns copistes no reproduïen literalment el text sinó que l'alteraven.

Aquesta heterogeneïtat que observem en el corpus papiraci del MH pot ser deguda a diverses causes que més endavant tractarem d'escatir.

### 3. STATUS QUAESTIONIS

#### 3.1. LA CRÍTICA DEL s. XIX: Schwartz i Panzer.

Eduardus Schwartz<sup>1</sup>, en la seva tesi defensada el 1881, analitza en conjunt totes les referències mitològiques que apareixen en els escolis, però val a dir que no se centra únicament en les *historiae fabulares* pròpiament dites. La seva visió és molt més àmplia i està enfocada envers la *Quellenforschung*, molt en la línia de la recerca filològica alemanya del s. XIX. Algunes de les obres que cita com a fonts claríssimes dels escolis de contingut mitològic (no només mitogràfic) ja estan citades parcialment en els mateixos escolis, per exemple, les obres de Porfiri *Quaestiones Homericae* (Ζητήματα Ομηρικά) i *De nominibus ab Homero Omissis* (Περὶ τῶν παρελημμένων ὀνομάτων)

Altres fonts detectades per Schwartz s'insereixen en la tradició exegetica aristarquea.

Ara bé, per a totes aquelles referències mitogràfiques que apareixen en els escolis, i per a les quals Schwartz no troba una font clara, el crític alemany formula la hipòtesi d'una tradició vulgar que es remuntaria als molts manuals mitogràfics, com ara el Pseudo-Apol·lodor, que circulaven durant l'antiguitat tardana. És aquí on s'inclouen les *historiae fabulares*, és a dir, els excursus mitogràfics que depenen directament de *lemmata* homèrics i que estan redactats en forma de breu relat amb una coherència i una unitat que delata de manera ben palesa que ens trobem davant clares interpolacions en els *Scholia*.

Les conclusions a què arriba Schwartz pel que fa a aquestes *historiae*, tot i la lúcida argumentació en què les basa, han quedat desmentides per la recerca posterior, com veurem tot seguit. Entre aquestes conclusions cal destacar la hipòtesi segons la qual aquestes interpolacions són força tardanes i les atribueix a un comentarista bizantí que, aprofitant tota la tradició mitogràfica escolar i els manuals a l'ús en aquella època va donar coherència a les *historiae* convertint-les en aquests breus relats dependents dels *lemmata*, redactades seguint l'estil concís i desprovist de tota retòrica que caracteritza els manuals mitogràfics.

---

<sup>1</sup> SCHWARTZ, E., *De Scholiis Homericis ad historiam fabularem pertinentibus*, NJPhP Suppl. 12, Bonn 1881, 405-63. Tinc constància d'una altra tesi una mica anterior: SCHWARZ, I., *De Scholiis in Homeri Iliadem mythologicis capita tria*. Diss. Vratislavae 1878, que fins al moment no he tingut ocasió de consultar.

Una altra de les conclusions errònies a què va arribar va ser la que es refereix a les subscripcions que apareixen al final d'algunes de les *historiae fabulares*. Segons Schwartz, es tracta d'atribucions falses a autors antics, i es basa, per a tal afirmació, en algunes incoherències de detall trobades en les *historiae*. Val a dir que els exemples que comenta són casos aïllats que no poden ser aplicats sistemàticament a tots els escolis. A més, la recerca posterior apunta en sentit contrari a aquesta hipòtesi, com també veurem.

Deu anys més tard, el 1891, Ioannes Panzer llegeix la seva tesi *De Mythographo Homericō restituendo*<sup>2</sup> en el títol de la qual, com es veu, encunya l'expressió que donarà nom a l'hipotètic autor de l'arquètip de les *historiae fabulares*: el MH.

Panzer va fer una anàlisi exhaustiva i acurada de les *historiae*. Pel que fa a les que apareixen en els escolis a la *Iliada*, va agrupar-les en dues *recensiones* que ell designà amb els signes  $\beta$  i  $\gamma$ . La *recensio*  $\beta$  agrupa els escolis que figuren en el Codex Townleianus (T)<sup>3</sup> i en el Codex Venetus B 453 (B)<sup>4</sup>. Ambdós còdexs contenen el text de la *Iliada* amb escolis. Segons Panzer, aquests escolis deriven d'un mateix arquètip que anomena *n*, el qual contenia almenys trenta-dues *historiae*. D'aquestes, disset són comunes a T i B. La majoria d'elles<sup>5</sup> provenen dels escolis menors o *Scholia* D. T conté, a més, dotze *historiae* que omet B, totes<sup>6</sup> elles provinents també dels escolis menors. B en conté vuit que manquen en T. En total, en la *recensio*  $\beta$  apareixen quatre *historiae* que no es troben en la tradició manuscrita dels escolis menors. Els escolis comuns als dos còdexs són coneguts amb el nom d'escolis BT.

Els còdexs que Panzer adscriu a la *recensio*  $\gamma$  són: el Codex Romanus bibliothecae Vittorio Emmanuele, mscr. gr. VI<sup>7</sup> (R); el Codex Venetus A 454<sup>8</sup> (A); i el Codex Graecus n<sup>o</sup> 1 Bibliothecae Angelicae Passionei<sup>9</sup> (Ag). A part, cal incloure en la mateixa *recensio* sengles *manus recentiores* del Codex Townleianus (T<sup>2</sup>) i del Venetus B (B\*, B\*\*), els escolis del Codex Genevensis (G<sup>I</sup>, *manu recentiore* G<sup>II</sup>)<sup>10</sup> i els escolis dels Codices de la Bibliotheca Regia Parisiensis<sup>11</sup>. La pràctica totalitat de les *historiae* contingudes en aquests còdexs estan incloses en el corpus

<sup>2</sup> Greifswald 1892.

<sup>3</sup> Editats per Maass en l'edició dels *Scholia in Homeri Iliadem ex codicibus aucta et emendata*, vol. V-VI, Oxford 1888. Vid. apartat 2.1.3.

<sup>4</sup> Editats per Dindorf en el volum IV, op. cit., 1877. Vid. apartat 2.1.3.

<sup>5</sup> Excepte la *historia* a A, 20.

<sup>6</sup> Excepte la *historia* a K 266.

<sup>7</sup> Vid. SCHIMBERG, *Philologus* III (N. S.) p. 423 ss; *Athenaeum* 68, p. 458;. Cal tenir en compte que l'ús de la sigla R per part de Panzer pot induir a confusió: el còdex Romanus és el que nosaltres, amb de Marco i Montanari, designem amb la sigla C juntament amb la seva continuació, el Matritensis 4629 (uid. supra)

<sup>8</sup> Els escolis d'aquest manuscrit han estat editats per Dindorf i per Erbse en les seves respectives edicions, ja citades, però aquest darrer n'ha omès els escolis menors.

<sup>9</sup> Vid. *Anecdota Graeca*, vol. II, p. 372-479

<sup>10</sup> Els escolis han estat editats per I. Nicole, uid. apartat 2.1.5. Els escolis *secunda manu* (GEN II) van ser afegits per Todor Meliteniota, com hem apuntat anteriorment.

<sup>11</sup> Escolis editats per Cramer en el volum III dels *Anecdota Parisiensia* i que estan extrets dels Codices Parisienses 2767,2766,2681,2556, 3058 i 2679. Vid. apartat 2.1.4.

d'escolis D a la *Iliada*<sup>12</sup>. La *editio princeps* dels escolis D és la de Janus Lascaris<sup>13</sup>, també consultada i col·locada per Panzer en el seu estudi, qui veu un mateix arquètip a tot aquest material mitogràfic que designa amb la sigla  $\alpha$ .

Així doncs, els abundants fragments mitogràfics, presumiblement interpolats, que s'han disseminat en els múltiples còdexs que contenen escolis juntament amb el text de la *Iliada*, o, com és el cas del manuscrit en què es va basar l'edició lascarídea dels escolis menors, sense el text homèric, es remunten, segons Panzer, a dos arquètips:  $n$  i  $\alpha$ . El filòleg alemany va detectar també interferències entre les dues *recensiones*; en efecte, alguns escolis semblen haver passat d'una branca de la tradició a l'altra per mà d'alguns copistes que interpolaven escolis en els nous manuscrits que copiaven.

També trobem manuscrits en què els escolis menors s'han intercalat entre els majors o *Scholia Grammatica*, continuadors de la tradició exegetica aristarquea. Així per exemple, i aquest és potser el cas més destacable, el còdex A<sup>14</sup>, el famós Venetus 454, que ha estat tan important a l'hora d'establir el text de la *Iliada* en les edicions modernes, conté escolis menors que provenen d'antigues interpolacions, car, com ens confirmen les subscripcions als deixebles d'Aristarc que apareixen al final de cada llibre, els antecessors d'aquest còdex només contenien escolis majors.

Les *historiae fabulares* presenten un redactat manifestament diferent en una i altra *recensio*, i aquesta és, segons el meu punt de vista, una observació molt encertada de Panzer. Les *historiae* dels escolis BT (*recensio*  $\beta$ ) presenten una redacció més desaturada, comprimida i sovint en estil oblic, en les quals predominen les construccions d'infinitiu depenents de  $\phi\alpha\sigma\acute{\iota}$ . Semblen conservar el contingut complet de la *historia* però d'una forma molt epitomitzada. A més, rarament citen fonts o presenten atribucions a autors o obres concretes al final. En canvi, els escolis D (*recensio*  $\gamma$ ) presenten sovint un estat de redacció molt més acurat, amb una major unitat i coherència i en un estil manifestament mitogràfic comparable al de la Biblioteca del Pseudo-Apol·lodor, i sovint -no sempre- trobem l'atribució a un o diversos autors o obres com a presumptes fonts de la *historia* en qüestió per mitjà d'una *subscriptio* del tipus  $\eta\ \acute{\iota}\sigma\tau\omicron\rho\acute{\iota}\alpha\ \pi\alpha\rho\acute{\alpha}\ \tau\hat{\omega}\dots$  o bé  $\acute{\iota}\sigma\tau\omicron\rho\epsilon\acute{\iota}\ \acute{\omicron}\dots$  seguida del nom de l'autor.

Segons les tesis de Panzer, doncs, els escolis D semblen estar més a prop del possible arquètip. Si a això afegim el fet que també són amb diferència més nombrosos que els BT, hem de concloure amb ell que els primers són més propers i útils a l'hora d'acostar-nos al possible arquètip de les *historiae fabulares*. El filòleg alemany, tanmateix, ens adverteix que no s'ha de negligir la tradició manuscrita dels escolis BT car ell mateix ha detectat omissions en algunes de les *historiae* dels escolis D que podrien ser suplides amb la informació aportada pels escolis BT<sup>15</sup>.

<sup>12</sup> Remetem al que hem dit en el capítol corresponent.

<sup>13</sup> Roma, 1517. Vid. apartat 2.1.1.

<sup>14</sup> Vid. apartat 2.1.2.

<sup>15</sup> Vid. apartat 2.1.3. especialment l'exemple.

Totes aquestes observacions que acabem d'exposar són, en el seu conjunt, força encertades, i crec que les tesis de Panzer han de ser tingudes en compte en qualsevol estudi dels escolis mitogràfics o del MH.

Ara bé, a Panzer li va mancar un element que serà fonamental en el s. XX per contrastar amb els còdexs: les restes papiràcies. Aquest és el motiu pel qual Panzer va arribar conclusions errònies, com ara que el MH era probablement un manual mitogràfic molt tardà comparable al Pseudo-Apol·lodor. Amb això donava un pas endavant respecte a la hipòtesi de Schwartz segons la qual les *historiae* havien estat redactades per un escoliasta bizantí, però, pel que fa a les *subscriptions*, ambdós filòlegs són del mateix parer: no sembla probable que l'escoliasta -segons Schwartz- o mitògraf -segons Panzer- hagi consultat de primera mà els autors que cita, i cal atribuir-les a un interpolador, fins i tot admetent la possibilitat que la informació aportada per l'escoli es remunti efectivament a la font citada, cosa que Panzer no descarta.

Aborda també les possibles connexions entre els escolis mitogràfics i el Pseudo-Apol·lodor, el comentari d'Eustaci i l'*Etymologicum Magnum* per tal com considera que s'han de tenir en compte.

Com acabem de veure, doncs, Panzer aprofundeix considerablement en l'estudi de la tradició manuscrita dels escolis mitogràfics a la *Iliada* -no així pel que fa a l'*Odissea* car, tot i tractar-los, hi dedica molt menys espai- i, de fet, es proposava editar el text del que ell va anomenar MH a partir de la seva col·lació remuntant-se a l'arquètip d'  $\alpha$  i *n*, tasca que finalment no va fer, suposem que per la magnitud de l'empresa, no només inabastable sinó també impossible donat l'estat de coses a finals del s. XIX.



### 3.2. EL MYTHOGRAPHUS HOMERICUS EN EL s. XX

La tesi de Panzer que preconitzava l'existència d'un MH no va tenir cap ressò en la seva època. En certa manera, el filòleg alemany es va avançar a la recerca, car la seva tesi es va veure corroborada per un seguit de troballes papiràcies que es van anar succeint al llarg del s. XX<sup>16</sup>.

Així doncs, en el marc de la recerca papirologica de la primera mitat del s. XX, un altre crític alemany, Rudolf Pfeiffer, el 1937, va arribar a la conclusió després de la lectura atenta d'algunes restes papiràcies, i molt especialment el papir PSI 1173<sup>17</sup> i el Papir de Londres 142, que l'existència d'un MH era una possibilitat que es revelava novament als ulls de la filologia moderna.

El 1956, Reinhold Merkelbach revisa el papir de Berlin 13930 que havia estat atribuït erròniament per Schubart, el primer editor, a l'obra perduda *Skyrioi* de Sòfocles, i arriba a la conclusió que pertany a la mateixa obra que els papirs PSI 1173 i el POxy 418, l'autor de la qual havia de ser el MH de què parlava Panzer en la seva tesi que pràcticament havia caigut en l'oblit.

Després d'aquestes dues aportacions, quedava demostrada, d'una banda, l'existència d'una tradició textual de les *historiae fabulares* anterior als escolis, i una datació per a les mateixes força reculada; i d'altra banda, el fet que les *historiae* es transmetien, en època antiga, de manera independent, és a dir, sense formar part d'exegesis miscel·lànies.

A partir dels anys seixanta, la qüestió es revifarà gràcies a Van der Valk i Montanari. Abans de comentar les aportacions d'aquests dos autors, és necessari citar una tesi de l'any 1961 de Peter Lünstedt<sup>18</sup>. El mèrit de Lünstedt consisteix en haver demostrat que la tesi de Schwartz segons la qual les *subscriptions* que apareixen al final de les *historiae fabulares* no són dignes de crèdit no es pot mantenir. Es basa concretament en l'estudi d'algunes de les *historiae*, les que acaben amb una subscripció a Heròdot<sup>19</sup>, Eurípides, Licòfron i Apol·lodor, i aquelles en què se cita expressament el propi Homer com a font. Després d'una anàlisi aprofundida d'aquestes *historiae* arriba a les conclusions següents:

1. Les subscripcions d'aquests escolis semblen remuntar-se, efectivament, a les fonts citades. No hi ha motiu per a rebutjar-les en bloc tot i que hi pugui haver casos dubtosos.

2. Les subscripcions no impliquen necessàriament que el relat que conté la *historia* coincideixi plenament amb la font, sinó que només dóna una referència a un autor clàssic de prestigi la lectura del qual pot completar

---

<sup>16</sup> Ja he dedicat tot un apartat a la relació i descripció acurada de tots aquests papirs.

<sup>17</sup> Vid. apartat 2.2.5.

<sup>18</sup> LÜNSTEDT, P., *Untersuchungen zu den mythologischen Abschnitten der D-Scholien*. Hamburg 1961.

<sup>19</sup> Val a dir que només hi ha una *historia* amb subscripció a Heròdot, a l'escoli D a Ξ 229, el contingut de la qual, com apunta el mateix Lünstedt, no és mitològic.

la informació oferta per l'escoli. La no coincidència en alguns detalls es deu a la consulta d'altres fonts no citades expressament.

3. En el cas de Licòfron, cal admetre la possibilitat que l'escoliasta estigui consultant també els escolis a aquest autor, car si bé en el l'*Alexandra* no s'expliquen algunes de les *historiae* amb subscripció al poeta hel·lenístic, sí que figuren en els escolis.

Lünstedt, però, no entra en la qüestió del MH, cosa que sí farà, per primer cop des de Panzer, van de Valk en el seu acurat estudi sobre el text homèric i els seus escolis.

M. van der Valk és el primer crític que no dubta de l'existència del MH. Dedicava tot un capítol del seu magne compendi<sup>20</sup> sobre la transmissió de la *Iliada* i els seus escolis al material mitogràfic que figura entre els mateixos, i dóna proves suficients amb molts exemples concrets que analitza amb profunditat del fet que la majoria de les *historiae fabulares* es remunten a un únic autor, si bé cal admetre la possibilitat que algunes d'elles hagin estat interpolades posteriorment.

Adverteix que les *subscriptions*, en les seves fórmules habituals, són freqüents en tota mena d'escolis i no sempre fiables, car poden amagar consultes de segona mà, o, fins i tot, manipulacions que tendeixen a una certa presumpció d'erudició per part de l'escoliasta. Això, però, no és motiu per rebutjar-les sistemàticament. Cal comprovar en cada cas si la informació donada en l'escoli es remunta o no a la font citada encara que això no impliqui una consulta directa de la mateixa.

Un estudi intertextual entre les *historiae fabulares* i la Biblioteca d'Apol·lodor suggereixen a van der Valk la dependència de la font dels escolis (el MH) respecte al manual mitogràfic atribuït al gramàtic atenès, car en algunes de les *historiae* es troben fragments del text gairebé literals<sup>21</sup>. Val a dir que, en contra del que diu van der Valk, en les *historiae* en què s'observa aquesta literalitat apareixen subscripcions diverses, i només dues d'elles a Apol·lodor. D'altra banda, hi ha tres *historiae* en què apareix una subscripció a Apol·lodor sense que es correspongui amb cap passatge de la *Biblioteca*, ans sembla referir-se més pròpiament a Apol·lodor el gramàtic, i molt probablement remuntar-se a una de les seves obres conegudes, *Sobre els déus* i/o *Catàleg de les naus*. La qüestió és prou confosa com per a mantenir la opinió de van der Valk sobre la dependència del MH respecte al Apol·lodor<sup>22</sup>. Crec que el crític holandès podria haver cercat altres exemples que podrien ser més útils a l'hora de postular la consulta directa d'algunes de les fonts citades en les *subscriptions*.

<sup>20</sup> M. VAN DER VALK, *Researches on the Text and Scholia of the Iliad*. II vol. Leiden 1963-1964. El capítol a què fem referència es titula "The Mythographic D Scholia", vol. I, 303-413.

<sup>21</sup> Postura de van der Valk que es remunta al seu estudi sobre el manual del Pseudo Apol·lodor a REG 71, 1958, 100-168 i especialment 120.

<sup>22</sup> Com a fruit de les conclusions que he tret de l'estudi intertextual d'un i altre text, crec que la dependència pot haver-se donat també a la inversa, és a dir, que la Biblioteca del Ps. Apol·lodor hagi consultat el MH, o bé que un i altre hagin consultat les mateixes fonts, probablement resums de Ferecides i Hel·lanic. Ara per ara, però, no puc oferir resultats gaire sòlids sobre aquesta qüestió tan complexa que continuo estudiant.

Una altra de les conclusions a què arriba van der Valk és la següent: el MH sembla haver començat el seu comentari amb un rigor considerable però sense un mètode gaire definit, i això explicaria per què les *historiae* del llibre I de la *Iliada* són diferents de la resta<sup>23</sup>. Segons el meu parer, van der Valk no va tenir en compte les possibles alteracions de la tradició manuscrita, que tendeix -suposem- a començar les noves còpies amb major cura, i a seguir-les d'una manera més negligent a mesura que avança.

Pel que fa a la relació entre les *historiae* dels escolis menors i les corresponents conservades entre els escolis exegetics bT, arriba a la mateixa conclusió que Panzer: uns i altres es remunten al MH, però ens fa notar que la versió bT, tot i que més resumida, acostuma a ser més crítica que la dels escolis menors.

La comparació que fa entre les versions medievals i els papirs antics em sembla prou encertada, en el sentit que els papirs corroboren l'existència del MH però en conserven versions abreujades. Cal, però, fer constar que a van der Valk li mancaven els darrers papirs.

El comentari meticulós i acuradíssim que ens fa van der Valk dels escolis mitogràfics a la *Iliada* és sens dubte encara una font molt estimulant d'idees que cal no negligir en un futur estudi sobre el MH.

Abans de comentar els darrers treballs de Franco Montanari, val la pena citar algunes aportacions de Graziano Arrighetti, qui, a finals dels anys seixanta i durant els setanta es va dedicar al problema del gènere literari conegut amb el nom d' *ὑπόμνημα*<sup>24</sup>. Segons aquest autor, els escolis mitogràfics (no només els homèrics, sinó en general), provenen de la tradició exegetica dels *ὑπομνήματα*, que s'han perdut però que són l'antecedent dels escolis. Les *historiae* es remunten a fonts antigues i prestigioses com Acusilau. Podem rastrejar aquests antics *ὑπομνήματα* per mitjà de les restes papiràcies i dels escolis<sup>25</sup>. Uns i altres presenten versions reduïdes i compendiades dels antics *ὑπομνήματα*, que ja contenien *λύσεις*, *ἀπορήματα*, *ζητήματα* i *ἱστορία*. Davant d'això cal demanar-nos si l'antic MH era un antic *ὑπόμνημα* i, en aquest cas, si contenia material mitogràfic exclusivament o també d'altre.

Arrighetti nota el fet que les *historiae* expliquen molt sovint més d'allò que l'exegesi requeriria: donen narracions resumides però completes dels mites que esmenten, quan un petit apunt fóra suficient per donar-ne una explicació. Això ja ho va notar Panzer. Un i altre ho atribueixen al prurit d'erudició dels antics comentaristes i a l'afany per transmetre versions diverses dels mites.

Jo crec que no hem d'oblidar que, en èpoques ja avançades, calien manuals mitogràfics que expliquessin el context de l'èpica car el lector d'Homer ja no s'havia educat en el marc de la tradició oral arcaica, i

---

<sup>23</sup> Es refereix al fet que semblen mostrar una major documentació i contrast de fonts, mentre que a mesura que avança el comentari les *historiae* tendeixen a ser més simples.

<sup>24</sup> vid. ARRIGHETTI 1968 i 1977. Aquest darrer no l'he pogut consultar encara, i el cito indirectament, per la referència que en dona MONTANARI, 1995, 170. També és interessant al respecte MONTANARI 1993, 240 s.

<sup>25</sup> Vid. concretament ARRIGHETTI 1968, 78 i ss.

necessitava d'aquesta erudició per comprendre l'univers referencial dels poemes homèrics.

Quant a la qüestió de si les *historiae* formaven part de comentaris més amplis, hi ha algun rastre en alguns papirs i fins i tot escolis<sup>26</sup>, però sembla que la part que es va transmetre va ser predominantment i sovint exclusivament la *historia fabularis*. El material exegetíc miscel·lani que l'acompanya en molts escolis (però no tots) prové d'altres tradicions no mitogràfiques, o bé de la mateixa erudició de l'escoliasta.

Els darrers anys, Franco Montanari, a qui ja he anat citant al llarg del meu treball, ha actualitzat la qüestió del MH a la llum de les darreres troballes papiràcies bo i admetent-ne l'autenticitat com a una de les fonts dels escolis menors, en l'edició dels quals treballa, i ha parat especial atenció als papirs que en conserven els testimonis més antics.

En 1995 va publicar un llarg article<sup>27</sup> en què exposa les seves observacions fruit de l'estudi de les *historiae fabulares*, i conclou que el MH sembla ser una obra que va més enllà d'un simple tractat mitogràfic escolar tardà. Probablement ens trobem davant d'un ὑπόμνημα que comenta el text d'Homer aportant tota la informació necessària provinent de la tradició mitològica i que sovint aborda aspectes que depassen l'estricta àmbit fabular, com ara qüestions de crítica textual<sup>28</sup>. Admet, amb Lünstedt, la fiabilitat de les subscripcions, malgrat que n'hi pugui haver de dubtoses.

Una de les darreres aportacions bibliogràfiques al tema que ens ocupa la devem a la professora Monique van Rossum-Steenbeek, de qui ja he citat algun article sobre les restes papiràcies del nostre autor, al qual ha dedicat tot un capítol del seu darrer llibre<sup>29</sup>. En comentaré breument el contingut.

Després d'una introducció al tema fonamentada en la bibliografia anterior, que ja he citat en aquest treball, ens ofereix una descripció de les restes papiràcies, seguida d'una comparació amb les versions conservades en els escolis i un breu comentari sobre les coincidències entre aquests i la Biblioteca del Pseudo-Apol·lodor. Finalment aborda el problema de les subscripcions, la datació i el públic potencial al qual anava destinada aquesta col·lecció d'*historiae* com a lectura paral·lela a Homer.

Des del meu punt de vista van Rossum-Steenbeek parteix d'un axioma apriorístic que no arriba a justificar suficientment: segons ella els papirs presenten l'estadi més primitiu de l'obra, i per tant, més proper a

<sup>26</sup> El cas més clar és l'escoli D a A 399-400, amb comentari a una variant textual i *historia* amb subscripció a Dídim. La *historia* es conserva també, fragmentàriament, en el POxy 418.

<sup>27</sup> MONTANARI 1995, que ja he citat anteriorment. Per bibliografia completa d'aquest autor, vid. apartat Bibliografia al final del treball.

<sup>28</sup> Es basa en l'escoli a A 399-400, conservat també en el POxy 418 i que ja he citat anteriorment, on es comenta una *varia lectio* que dona peu a Montanari per admetre un cert rigor filològic en MH. Haig de dir que, un cop llegit tot el corpus mitogràfic dels escolis a Homer, aquest és l'únic cas en què s'aborda una qüestió de crítica textual, la qual cosa ni corrobora ni refuta la hipòtesi de Montanari.

<sup>29</sup> M. VAN ROSSUM-STEENBEEK, *Greek Reader's Digest? Studies on a selection of subliterate papyri*. Leiden-New York-Köln 1998. Cap. 3: "The Mythographus Homericus", 85-118.

l'original. A partir d'aquesta idea basa la seva anàlisi en les restes papiràcies gairebé exclusivament, descartant l'ajut que ens aporten els escolis per considerar-los massa tardans, alterats i interpolats. En l'apartat anterior ja he manifestat la meua opinió al respecte: només la comparació del papir P.S.I. 1173 amb els escolis corresponents és suficient per demostrar l'antiguitat del redactat d'aquests escolis, i si bé no hem de descartar possibles interpolacions, tampoc em sembla versemblant la hipòtesi d'uns copistes medievals curulls d'erudició i amb un afany massa escrupulós per completar, omplir i reelaborar uns textos que, en definitiva, anaven destinats als marges dels còdexs o, en el millor dels casos, a proporcionar als lectors d'Homer un llibre de consulta.

Segons la meua modesta opinió, van Rossum Steenbeek no aporta gairebé res a la qüestió del MH, llevat d'algunes observacions puntuals que sens dubte cal apreciar, la més important de les quals és la pregunta sobre si existeix un criteri de selecció concret pel que fa a les *historiae*, car ens desconcerta el fet que s'hi poden trobar versions fosques, marginals i desconegudes dels mites junt amb d'altres mites arxiconeguts en les seves versions més ortodoxes. D'altra banda, hom hi troba a faltar alguns mites que se suposa que haurien de figurar en un comentari mitogràfic a Homer. Aquest és un problema que només es pot resoldre a partir d'una anàlisi individualitzada de les *historiae*, i que oferiré en el comentari que segueix l'edició del text.

Van Rossum Steenbeek no comparteix el punt de vista de Montanari segons el qual el MH és un comentari profund i seriós que es basa en les fonts que cita. Hi veu una simple recopilació d'*historiae*, en la qual ni tan sols s'hi recullen variants dels mites. Això es deu al fet que la seva anàlisi parteix simplement dels papirs, sense admetre el testimoni dels escolis per les raons cometades. Jo puc aportar tres testimonis extrets dels papirs que desmenteixen el punt de vista de la filòloga holandesa: el primer, en el P.Ox. 418 es cita una variant textual, com hem dit i recordem que Montanari hi dedica un ampli comentari; el segon, el Papir de Berlin 13930, en el qual s'explica la localització geogràfica d'un topònim i la seva importància en el mite; el tercer, el POxy 4096, fr.5, en què es dóna informació de tipus antropològic a partir d'una advocació a Apol·lo; aquests dos darreres testimonis, l'antiguitat dels quals ve avalada per llur suport en papir, no semblen contenir una *historia fabularis stricto sensu* i abonen l'hipòtesi de Montanari en contra del que diu van Rossum-Steenbeek: el MH pot haver estat, en un principi, alguna cosa més que un simple recull d'*historiae*, com ara un *hypómnema* de contingut mític i amb un interès que anava més enllà de la simple mitografia<sup>30</sup>. Ara bé, el lloc predominant que ocupaven les *historiae* i el fet que aquestes hagin estat allò que, al capdavall, la tradició ens ha transmès, fan que sigui realment complex escatir l'autèntica naturalesa original d'aquesta obra.

<sup>30</sup> És interessant fer notar aquí el que diu Pellizer (1993, 290) al respecte: la informació de tipus geogràfic, etnogràfic i etiològic és constant en moltes de les obres que considerem pertanyents al gènere mitogràfic, i és fruit de la consulta per part del mitògrafs d'obres erudites hel·lenístiques en vers, com ara els *Aetia* de Cal·límac, o bé en prosa, per exemple *Peri theôn* d'Apol·lodor d'Atenes, etc.

Les darreres aportacions bibliogràfiques les devem a Martin Schmidt<sup>31</sup> i a Alan Cameron<sup>32</sup>. El primer, en una breu aportació al congrés “Omero tremila anni dopo” celebrat a Gènova el juliol de 2000, i el segon, amb una obra exhaustiva sobre la mitografia grecollatina de la primera època imperial. Ambdós aborden la qüestió del públic al qual anava adreçada aquesta mena d’obres paraliteràries. Cameron aprofundeix en el tema a un nivell al qual ningú no havia arribat fins ara i matisa les tesis de van Rossum-Steenbeek amb gran criteri. Veu en MH un “companion” a Homer, un opuscle de lectura paral·lela, com tants d’altres que circulaven en l’època<sup>33</sup>. Els punts de vista de Cameron han estat una aportació de gran valor per a la nostra tesi; tanmateix, i com es veurà més endavant, discrepo en alguns punts, fonamentalment perquè dubto que MH sigui un simple “companion”. No és hora, però, d’avançar conclusions. Continuarem amb la nostra argumentació.

---

<sup>31</sup> SCHMIDT, M. (2002): “The Homer of the Scholia: what is explained to the reader?”.

*Omero tremila anni dopo*, a cura di F. Montanari. Roma.

<sup>32</sup> Cameron, A. (2004): *Greek mythography in the Roman world*. Oxford.

<sup>33</sup> Cameron en cataloga més d’una trentena.

## 4. EL TEXT DEL *MYTHOGRAPHUS HOMERICUS*

### 4.1. CONSIDERACIONS PRÈVIES

Després del treball de recull de testimonis de literatura mitogràfica i el corresponent inventari exposat en l'apartat 2, i abans d'abordar la qüestió de la possibilitat d'una restitució d'un text mitogràfic original a partir d'aquests testimonis, cal una anàlisi detinguda i exhaustiva de tot aquest material i, en els casos en què tenim la sort de disposar de més d'un testimoni sobre una *historia* concreta, l'examen comparatiu és obligat, sobretot en vistes a una edició crítica comentada, objectiu últim del nostre treball.

Les dificultats que d'entrada se'ns plantegen són diverses, com ara la possible unitat del text: ¿tenim prou proves per atribuir un únic origen a tot aquest material mitogràfic que ha estat interpolat entre els escolis menors? I en el cas que poguéssim confirmar aquesta hipòtesi, ¿fins a quin punt hom pot restituir un text arquetípic? És evident que no podem respondre a aquests interrogants ara per ara, però la nostra recerca girarà entorn d'aquests qüestions.

Partirem de la hipòtesi unitària<sup>1</sup>, és a dir, suposem que el conjunt de les *historiae fabulares* prové d'una única font, a saber, un comentari mitogràfic a Homer que se'ns ha perdut però que ha deixat una petja considerable en la tradició medieval dels escolis menors i, d'altra banda, en les restes papiràcies que en testimonien la presència en època imperial en forma d'epítomes que, donada l'abundància de fragments recuperats, devia gaudir d'una àmplia difusió com a obra de consulta erudita i d'ús escolar.

Ja hem apuntat, en analitzar els vestigis del text transmesos pels papirs, que aquests presenten, en general, una versió força més sintètica i abreujada que els corresponents escolis menors. A un primer cop d'ull, aquesta constatació desorienta, per tal com es podria esperar que versions d'època antonina conservessin un redactat de millor qualitat i més proper a un possible arquetip que no pas les versions medievals dels manuscrits bizantins. En efecte, els escolis, en tant que resultats de compilacions tardanes que amalgamen materials diversos, tendeixen a l'abreujament, fet encara més comprensible tenint en compte que anaven destinats als espais marginals dels folis pergaminacis. A això s'hi afegeix el fet que, a cada

---

<sup>1</sup> Com hem vist, aquesta ja fou la tesi de Panzer, en el s. XIX. El 1963 M. van der Valk va manifestar el mateix parer i, recentment Montanari s'hi ha afegit. Tanmateix aquest és, per a mi, simplement un punt de partida, i el fet de fer aquesta opció metodològica no implica el rebuig *a priori* d'altres hipòtesis.

nova còpia, la tendència a reduir i comprimir el material per part dels copistes és inevitable.

Val a dir, però, que els escolis D, a diferència de la resta, han estat transmesos per la tradició manuscrita en còdexs *ad hoc* i, per tant, no són pròpiament *scholia marginalia*. Aquest és un factor fonamental a l'hora de comprendre per què l'estat de redacció que mantenen és força més complet i de més qualitat que les versions sobre papir. Alguns d'aquests comentaris o ὑπομνήματα<sup>2</sup> són d'una extensió considerable, impròpia de textos destinats als marges.

Un altre factor a tenir en compte és la revisió dels fons bibliotecaris feta en època antonina<sup>3</sup>, durant la qual moltes de les obres de consulta clàssiques, i entre elles molt material exegetíc i mitogràfic que es remuntava als alexandrins<sup>4</sup>, foren copiades en forma d'epítome per tal de poder-ne fer edicions nombroses que en permetessin la ràpida i àmplia divulgació. Això explicaria l'estat de redacció dels testimonis papiracis: probablement aquests pertanyen a epítomes d'obres més àmplies i acurades que es devien conservar en les biblioteques públiques més importants, mentre que les diferents *uulgata* circulaven per escoles i biblioteques particulars a bastament<sup>5</sup>. Aquesta hipòtesi ens permet d'inferir que, per a la ulterior transmissió d'aquestes obres, es devien triar els exemplars conservats en les biblioteques públiques, ja que presentaven la redacció més completa. El pas del *uolumen* al còdex devia ser un fet decisiu en aquest aspecte: fou en el marc de les biblioteques, en època imperial tardana, on es decidí la supervivència o oblit de moltes obres literàries i exegetiques<sup>6</sup>. Les velles còpies en papir van ser substituïdes pels nous còdexs, cosa que explica la manca d'exemples papiracis amb la redacció original, mentre que l'atzar ens ha restituït diversos fragments de les *uulgata* en forma d'epítome corresponents a l'època imperial<sup>7</sup>.

Tenint en compte totes aquestes observacions, suposem que la lectura més completa la devem als manuscrits medievals, tot i ser posteriors. Els papirs, que per si sols no ens permetrien de llegir més que uns escassos fragments aïllats del text, són un testimoni indispensable per demostrar l'antiguitat de les *historiae fabulares* i per descartar definitivament les tesis

<sup>2</sup> Sobre la qüestió del gènere anomenat *hypomnema*, remetem als articles d' ARRIGHETTI de 1968, 1977 i 1987.

<sup>3</sup> Ja hem apuntat anteriorment que els fragments llegibles en les restes de papir presenten en gairebé tots els casos, una forma molt resumida. Vid. apartat 2.3.

<sup>4</sup> Vid. CANFORA, 1993, p. 25.

<sup>5</sup> Canfora (op. cit. 27-28) parla de les ramificacions de la tradició textual degudes a la difusió a través de la xarxa de biblioteques de còpies de les edicions alexandrines, i atribueix a aquestes ramificacions el fet que els papirs que es van exhumant donen lectures sovint força allunyades de la tradició manuscrita medieval que conservem dels autors grecs. En aquest cas, doncs, la tradició manuscrita dels escolis no és una excepció, i les divergències entre es papirs i els escolis són les esperables.

<sup>6</sup> Sobre totes aquestes qüestions relatives a la conservació i transmissió de textos, remetem a l'article de R. CABALLERO, "La transmisión de los textos griegos en la antigüedad tardía i el mundo bizantina: una ojeada histórica", *Tempus* 23, 1999, 15-61.

<sup>7</sup> Tanmateix tenim constància de papirs que conserven una redacció molt propera a la que ofereixen els manuscrits medievals, com és ara l'excel·lent PSI 1173.



de la filologia alemanya del s. XIX segons la qual tot aquest material s'havia d'atribuir a un erudit bizantí o, en el millor dels casos, a un mitògraf molt tardà.

#### 4.2. ANÀLISI DE LES RESTES PAPIRÀCIES A LA LLUM DE LES VERSIONS CONSERVADES EN ELS ESCOLIS

El corpus de material mitogràfic dependent de *lemmata* homèrics que he recollit després de fer un buidat dels escolis i els fragments papiracis formen el que podríem anomenar *corpus mythographicum homericum*. Amb aquesta denominació em refereixo al conjunt de tot el material, i l'oposo a la denominació de MH, que és, seguint la tradició crítica iniciada per Panzer, el text<sup>8</sup> originari hipotètic que va iniciar tota aquesta transmissió.

Un cop feta aquesta distinció, abordarem un primer problema amb què topem a l'hora de fer la nostra aproximació al text original: ¿quina part del corpus es remunta presumiblement al MH?

Davant d'aquest problema cal establir un criteri que ens permeti de decidir quin material atribuïm al text original i quin descartem per considerar-lo interpolat o procedent d'una altra font.

Per a aquesta tasca és valuósíssim el testimoni dels fragments papiracis, en tant que són els més antics i, per tant, desprovistos de les interpolacions més tardanes. Malauradament representen una part força reduïda del corpus la que tenim testimoniada en papirs. Tot i amb això, el nombre *d'historiae* documentades en aquest suport no és gens menyspreable, i podem completar la informació perduda amb l'ajut dels escolis corresponents, que, com veurem, sovint presenten lectures força properes.

D'acord amb aquesta darrera observació, analitzarem tot el material mitogràfic testimoniats pels papirs amb l'ajut dels escolis, a la recerca dels trets essencials que podrien haver caracteritzat el text de MH en l'estadi de la seva redacció primitiva. Un cop discernits aquests elements característics originals, els emprarem com a criteri per triar, entre el corpus escoliogràfic, el material que sembla remuntar-se al text original, en tant que reuneix les característiques formals i de contingut que defineixen el text, i descartarem el material que no s'adigui a aquesta descripció. Altres factors ens ajudaran en la nostra tasca, fonamentalment la coherència interna del text.

Hem de treballar, però, amb tota la cautela necessària, ja que, malgrat la designació genèrica de MH donada per la papirologia i que presuposa la unitat del text, no gaudim de la certesa absoluta que tots els papirs pertanyin realment a la mateixa obra. Una anàlisi global del material papiraci ens pot donar elements per formular hipòtesis i admetre o rebutjar la possible unitat.

---

<sup>8</sup> Noti's que empro la paraula *text* i no *autor*.

Procedirem a analitzar les *historiae* testimoniades en els papirs<sup>9</sup> d'acord amb l'ordre que estableixen llurs *lemmata* seguint el text homèric (primer *Iliada* i després *Odissea*)

Les primeres *historiae* que llegim en aquest suport són les que comenten els versos 38-39 del llibre primer de la *Iliada*. Les documenta el Papir d'Hamburg 199, del s. II d. C. Les transcriu a continuació a la columna de l'esquerra, amb el text de l'escoli a la dreta per tal de facilitar-ne una lectura comparativa<sup>10</sup>:

P. Hamb. 199 col. I, 1-18, Kramer-Hagedorn:

Κίλλαν τε ζαθέην· Πέλοψ ὁ Ταν [τά-]  
 λου μισθὸν παιδικῆς ὄρας λαβὼν  
 παρὰ [ Ποσειδ]ῶνος ἵππους σὺν ὀ-  
 χήματι [ ἐπ]ὶ τὸν τῆς Ἴππο-  
 δαμείας γάμον ἔσπευσεν εἰς  
 Πισαν τὸ [ν] μνηστ[η]ροκτόνον  
 Οἰνόμα <ο>ν ἐπιθυμῶν κ[α]τα[γω]γί-  
 σασθαι. γενομένῳ δ' αὐτῷ κα-  
 τα Λέσβον Κίλλ[ος ὁ] ἦν ἰσχυρὸς τὸν  
 βίον προλ[ί]πει· πρ[ὸς] δὲ ἀπάλειαν  
 .. [ τ]ὴν χώραν ἔχοντος ὀδύνη[.....].  
 δεη[.....] ... [.....] ... ]γοι  
 κρ[.....] ... [.....] ... ]η  
 .ε[.....] ... [.....] ... ], ο  
 ], ρος γε[  
 ]ν ἄπο[  
 ]Κ[ι] λ[λ] α[ν]

A 38 (Sch. D= AD Jacoby, FGH 115, 350 Theopompus)

Κίλλαν τε ζαθέην· Πέλοψ ὁ  
 Ταντάλου κατὰ μισθὸν παιδικῆς ὄρας,  
 λαβὼν παρὰ Ποσειδῶνος ἵππους  
 ἀδαμάστους σὺν τῷ ὀχήματι, ἔσπευσεν  
 εἰς Πισαν τῆς Πελοποννήσου ἐπὶ τὸν  
 Ἴπποδαμείας γάμον, τὸν  
 μνηστηροκτόνον αὐτῆς πατέρα  
 Οἰνόμαον καταγωνίσασθαι ἐπιθυμῶν.  
 γενομένῳ δὲ αὐτῷ περὶ Λέσβον,  
 Κίλλος ὁ ἠνίοχος τελευτᾷ τὸν βίον. ὃς  
 καὶ καθ' ὕπνον ἐπιστάς τῷ Πέλοπι  
 σφόδρα ὀδυνηρῶς ἐπ' αὐτῷ ἔχοντι,  
 ἀπαώδρετό τε τὴν αὐτοῦ ἀπόλειαν, καὶ  
 περὶ κηδείας ἤξιον. διόπερ ἀναστὰς,  
 ἐξερυπάρου τὸ εἶδωλον διὰ πυρός. εἶθ'  
 οὕτως ἔθαψε τὴν τέφραν ἐπιφανῶς τοῦ  
 Κίλλου ἠρίον ἐπ' αὐτῷ ἐγείρας, καὶ  
 πρὸς τῷ ἠρίῳ αὐτοῦ ἐδείματο ἱερὸν,  
 Κιλλαίου Ἀπόλλωνος προσα-  
 γορευσας, διὰ τὸ αἰφνιδίως τὸν Κίλλον  
 ἀποθανεῖν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πόλιν  
 κτίσας, Κίλλαν κέκληκεν (ὠνόμασεν  
 Α). ὁ μὲν τοι Κίλλος καὶ μετὰ θάνατον  
 τῷ Πέλοπι δοκεῖ συλλαβέσθαι, ὡπως  
 περιγένηται τοῦ Οἰνομάου ἐν τῷ ἀγῶνι  
 (περὶ τὸν δρόμον Α). ἡ ἱστορία παρὰ  
 Θεοπόμπῳ.

ibid. (Sch. D)

Τενέδοιό τε

col. II, 19-26:

[ ..... εἰς Λάρ-]  
 [νακα ἐνθέμενος ἐμβαλὼν αὐτὸν σὺν

Κύκνου γὰρ τοῦ Ποσειδῶνος  
 Τέννης ἦν καὶ Λευκοθέα παῖδες, καὶ ἡ  
 μὲν μήτηρ αὐτῶν οὐκ ἔτι ἦν. ἐπέγημε  
 δὲ ὁ Κύκνος Φυλονόμην, ἧ, ὡς ἔνιοι,  
 Πολύβοιαν. ἡ Φυλονόμη δὲ (καὶ γὰρ  
 εἰς ἄνδρας ἐτέλει ἤδη ὁ Τέννης)

<sup>9</sup> Ens cenyirem a l'anàlisi dels continguts de les *historiae* testimoniades sobre papir. Per la descripció general del corpus papiraci del MH remetem novament a l'apartat 2.2

<sup>10</sup> Si no s'indica altrament, els escolis D estan transcrits en la versió de l'edició de Heyne. Poden notar-se discrepàncies entre aquesta i l'edició que presento. Això és degut al fet que en el moment de redactar aquesta anàlisi la meua edició està encara pendent de revisió i conclusió, i prefereixo emprar-na una d'autoritzada.

Luppe 1984]

τῆ ἀδελφῆ Λε[υκοθέα καὶ κα-]  
τὰ θάλατταν [ἔρριπεν. ἢ δὲ ]  
λάρναξ κατάγ[εται θεία]  
γνώμη τῆ τό[τε μὲν ἐπικα-]  
λουμένη νήσ[φ Λευκόφρου, ]  
Τενέδω δ' ὕστ[ερον ἀπ' αὐτοῦ ]  
προσαγορευθε[ίση. ἱστοροῦσιν  
Μύρτιλος καὶ Ε[ὐριπίδης.]

col. II, 27-30

Σμινθεῦ, εἴ ποτε τοι χαρί-]  
εντ' ἐπὶ νηὸν [ἔρεψα. ]  
ἐν Χρύσης πόλιν τ[ῆς Μισίας ]  
Κρίν[ις ἦν ἱερεὺς ]

ἐρασθεῖσα αὐτοῦ, λόγους περὶ  
συνουσίας ἠνέγκατο πρὸς αὐτόν. τοῦ  
δε τὰ πρὸς τὴν φύσιν δίκαια  
τηρήσαντος, κατηγορήσατο πρὸς τὸν  
πατέρα αὐτοῦ, ὅτι θευλόκοι αὐτὴν  
βιάσασθαι. ὁ δὲ πιστεύσας τῇ  
κατηγορίᾳ, συλλαβὼν τὸν παῖδα,  
ἀνέβαλεν εἰς λάρνακα, καὶ ἔρριπεν  
εἰς τὴν ὑποκειμένην θάλασσαν. ὃν διὰ  
σφροσύνην, καὶ διὰ τὸ εἶναι υἱὸν,  
ἔσωσεν ὁ Ποσειδῶν. τὴν γὰρ λάρνακα  
προσενεχθῆναι τῇ Λευκόφρου νήσῳ  
ἐποίησεν. ἦν οἱ ἐπιχώριοι θεασάμενοι,  
καὶ ἀφελόντες τὸ ἐπίθεμα, μαθόντες τὸ  
γεγονὸς, οὐ μόνον ἑαυτὸν βασιλέα τὸν  
Τέννην κατεστήσαντο, ἀλλὰ καὶ ἀπ'  
αὐτοῦ Τένεδον τὴν νῆσον προσηγόρευ-  
σαν.

A 39 (Sch. D)

Σμινθεῦ· ἐν Χρύσει πόλει τῆς Μισίας  
Κρίνις τις ἱερεὺς ἦν τοῦ κείθι  
Ἀπόλλωνος. τούτῳ ὀργισθεὶς ὁ θεὸς,  
ἔπεμψεν αὐτοῦ τοῖς ἀγροῖς μύας,  
οἵτινες τοὺς καρποὺς ἐλυμαίνοντο.  
βουληθεὶς δὲ ποτε ὁ θεὸς αὐτῷ  
καταλλαγῆναι, πρὸς Ὀρδην τὸν  
ἀρχιβούκολον αὐτοῦ παρεγένετο. παρ'  
ᾧ ξενισθεὶς ὁ θεὸς, ὑπέσχετο κακῶν  
ἀπαλλάξαι. καὶ δὴ παραχρῆμα  
τοξεύσας τοὺς μύς, διέφθειρεν.  
ἀπαλλασσόμενος οὖν, ἐνετείλατο τὴν  
ἐπιφάνειαν αὐτοῦ δηλῶσαι τῷ Κρίνιδι.  
οὗ γενομένου, Κρίνις ἱερὸν ἰδρύσατο  
τῷ θεῷ, Σμινθέως ἱερὸν αὐτὸ καλέσας.  
ἐπειδήπερ, κατὰ τὴν ἐγχώριον αὐτῶν  
διάλεκτον, οἱ μύες, σμίνθοι  
ἐκαλοῦντο. ἡ ἱστορία παρὰ Πολέμονι.  
ἄλλοι δὲ οὕτως εἶπον, ὅτι Κρήτες  
ἀποικίαν στέλλοντες, χρησμὸν ἔλαβον  
παρὰ τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅπου αὐτοῖς  
ἐναντιωθῶσι γηγενεῖς, ἐκεῖ κτίσαι τὴν  
πόλιν. οἱ δὲ ἀπέστειλαν τοὺς ἀποίκους.  
ἐλθόντων δὲ εἰς τὸν Ἑλλάσποντον, καὶ  
νυκτὸς ἐπιγενομένης, μύες ἔκοψαν  
αὐτῶν τοὺς τελαμῶνας τῶν ὄπλων. πρῶτ'  
δὲ ἀναστάντες, καὶ θεασάμενοι τοῦτο,  
σοφισάμενοί τε καθ' ἑαυτοῦς, ἔκτισαν  
ἐκεῖ πόλιν, ἣντινα καὶ ἐκάλουν  
Σμινθίαν. οἱ γὰρ Κρήτες τοὺς μύας,  
σμίνθους καλοῦσιν. ἐκ τούτου καὶ  
Ἀπόλλων Σμίνθιος ἐκλήθη, διὰ τὸ  
ὑπερασπίζειν αὐτῆς.

Els *lemmata* triats pel mitògraf ofereixen la possibilitat d'excursos típicament mitogràfics: llegendes fundacionals de Cil·la i Tènedos (A 38) i origen etimològic, associat al mite, de l'advocació apol·línica "Esminteu" (A 39).

Enumerem, doncs, les característiques del text: des del punt de vista del contingut, és palès un interès pels αἰτία i les κτίσεις, que formen part de la temàtica habitual de la literatura mitogràfica, així com per les etimologies associades al mite, tot i que estiguin mancades d'un fonament filològic (paretimologies).

Formalment destacarem el contrast de dues versions diferents, la manca de visió crítica, que fa que l'autor no es decanti per cap de les dues versions ni se'n plantegi la fiabilitat, ni molt menys posi en dubte la base lingüística de les etimologies.

Un altre fet que volem posar de relleu és el següent: en la tercera *historia*, el paper recull com a *lemma* el vers sencer de la *Ilíada*, malgrat que després la digressió que podem llegir completa en l'escoli només afecta un mot. Per contra en l'escoli ha limitat el *lemma* al mot objecte de comentari. Trobarem el mateix fenomen en altres papers, i tornarem sobre aquest punt.

Des del punt de vista de l'exegesi homèrica, notem un fet prou clar: les digressions són purament excursives, car no aclareixen el text homèric en punts que podrien resultar de comprensió difícil al lector tardà. Cal plantejar-se de bon començament si hom pot qualificar d'exegètic *stricto sensu* el text del MH. En aquest primer paper només llegim digressions, molt edificants per al lector àvid de coneixements mitogràfics enciclopèdics però absolutament irrellevants per a tot aquell que busqui una intel·ligència més profunda del text. Val a dir, tanmateix, que els tres *lemmata* només ofereixen la possibilitat d'un excurs extratextual, car Homer no està al·ludint a cap mite. Això ens empeny a començar a admetre la possibilitat que el MH potser no era exactament una exegesi mitològica, sinó simplement un recull mitogràfic. Tanmateix el paper comentat és massa exigü per precipitar conclusions. Passem a l'anàlisi del segon testimoni.

En el Paper d'Oxirrinc 418, datat entre finals del s. I i principis del II, conservem restes de tres *historiae* més, els *lemmata* de les quals es troben també en el llibre primer, versos 263 (Pirítous), 264 (Ceneu) i 399-400 (al·lusió a la conspiració contra Zeus). En donem novament la transcripció al costat de la lectura dels escolis:

POxy 418, 1-8 Grenfell-Hunt:

[..... γυ]ναῖκας ὄθεν αὐτοὺς [οἱ Λα-]  
[πίθαι καταστά]ντες εἰς πόλεμον ἐκ τοῦ [Πη-]  
[λίου ὄρους διώ]κουσιν εἰς Μαλαίαν ὄρος τῆς  
[Πελοποννήσου] ὅπου Ἡρακλῆς αὐτοὺς διέ[  
[φθειρεν ἦν δ]ὲ Πειρίθους παῖς Διὸς Δία (?)  
[γὰρ.....] διατρεῖβουσα Διτ̄ μεταβα[[λ]]όν[

A 263 (Sch. D)

Πειρίθοον· Πειρίθους ὁ Ἰξίονος,  
γένει μὲν ἦν Ἀθηναῖος, ὤκειωτο  
δὲ τοῖς Κενταύροις. πρὸς γάμον  
δὲ ἀγόμενος Ἴπποδάμειαν τὴν  
Βουτάδα, τοὺς Κενταύρους  
συνεκάλεσεν εἰς εὐωχίαν.  
οἵτινες οἰνωθέντες, ἐπεχείρουν  
ὑβρίζειν ὅσαι τῶν Ἑλληνίδων  
παρήσαν γυναικῶν. ὄθεν οἱ  
Λαπίθαι συστάδην  
μαχεσάμενοι, διώκουσιν αὐτοὺς

[τι τὴν φύσιν εἰς ἵππον ἐμίγη καὶ Πειρίθου[ν]  
[ἐγέννησεν]

εἰς Μάλεον ὄρος τῆς  
Πελοποννήσου. ὁ δὲ Πειρίθους  
ὠνομάσθη οὕτως ἀπὸ τοῦ  
περιθεῖν ἵπφ ὁμοιοθέντα τὸν  
Δία ἐν τῷ μίγνυσθαι τῇ μητρὶ  
αὐτοῦ.

POxy 418, 9-22 Grenfell-Hunt:

[Καινέα τ' Ἐξάδιό]ν τε καὶ ἀντίθεον Πολύφημον  
[ὁ Καινεὺς Ἐλάτου] μὲν παῖς Λαπίθων δὲ  
βασιλε[ύς]  
[πρότερον παρθέ]νος εὐπρεπῆς ἐγένετο· δ[..  
[.....μιγέν]τος αὐτῇ Ποσειδῶνος αἰτησα[μέ-]  
[νη μεταβαλεῖν νε]αν[ξ'ι]ας ἄτρωτος γέινεται·  
γ[εν-]  
[ναιότατος δὲ τ]ῶν καθ' ἑαυτὸν ὑπάρξας τὸν[  
[..... τῆς ἡγε]μονίας οὐκ ἐβάστασεν ἐξευ[τε-]  
[λίσας δὲ καὶ το]ύς θεοὺς γὰρ οὐ[δὲν ἐποιή-]  
[σατο καὶ ποτε πῆ]ξας ἀκόντιον ἐν [μέσῃ τῇ]  
[.....] ἀγορᾷ τοῦτο θεὸν π[ροσέτα-]  
[ξε νομίζειν· Ζεὺς δὲ ἀγανακτήσα]ς Κενταύ-  
[ροις πολεμοῦν]τα καίπερ ἄτρ[ο<sup>ω</sup>]το[ν ὄντα ὑπο-]  
[χείριον ἐποίησε]ν· ἐλάταις γὰρ κα[ὶ δρυσὶν]  
[οἱ Κενταύροι] αὐτὸν ἤρισαν εἰς [γῆν.]

Καινέα· ὁ δὲ Καινεὺς Ἐλάτου  
μὲν παῖς, Λαπίθων δὲ βασιλεὺς,  
πρότερον ἦν παρθένος εὐπρεπῆς.  
μιγέντος δὲ αὐτῇ Ποσειδῶνος,  
αἰτησαμένη μεταβαλεῖν εἰς  
ἄνδρα ἢ νεᾶνις, ἄτρωτος  
γίγνεται, γενναιότατος τῶν καθ'  
αὐτὸν ὑπάρξας· καὶ δὴ ποτε  
πήξας ἀκόντιον ἐν τῷ μεσαιτάφῳ  
τῆς ἀγορᾶς, θεοῖς τοῦτο  
προσέταξεν ἀριθμεῖν. δι' ἣν  
αἰτίαν ἀγανακτήσας ὁ Ζεὺς,  
τιμωρίαν τῆς ἀσεβείας παρ'  
αὐτοῦ εἰσεπράξατο. μαχόμενον  
γὰρ αὐτὸν τοῖς Κενταύροις καὶ  
ἄτρωτον ὄντα ὑποχείριον  
ἐποίησε. βάλλοντες γὰρ αὐτὸν  
οἱ προειρημένοι δρυσί τε καὶ  
ἐλάταις, ἤρρισαν εἰς γῆν.  
μέμνηται δὲ αὐτοῦ καὶ  
Ἀπολλώνιος ἐν τοῖς  
Ἀργοναυτικοῖς λέγων οὕτως·  
Καινέα γὰρ τὸν πρόσθεν  
ἐπικλείοισιν αἰοῖδοι

Κενταύροις ὀλέσθαι,  
ὅτε σφέας οἶος ἀπ' ἄλλων  
ἦλασ' ἀριστήων· οἱ δ'  
ἔμπαλιν ὀρμηθέντες, οὔτε μιν  
ἀγκλῖναι προτέρω σθένον, οὔτε  
δαΐξαι· ἀλλ' ἄρρηκτος,  
ἄκαμπτος ἐδύσ-σατο νεῖοθι  
γαίης, θεινόμενος στιβαρῆσι  
καταΐγδην ἐλάτησιν.

A 400 (Sch. D = Sch. Par. 2679  
Cramer)

Ἦρη τ' ἠδὲ Ποσειδάων  
καὶ Παλλὰς Ἀθήνη·

Γράφεται, καὶ Φοῖβος  
Ἀπόλλων. Ζεὺς γὰρ παραλαβὼν  
τὴν ἐν οὐρανῷ διοίκησιν,  
περισσῶς τῇ παρρησίᾳ ἐχρήτο,  
πολλὰ αὐθάδη διαπραττόμενος.  
Ποσειδῶν δὲ καὶ Ἦρα, καὶ  
Ἀπόλλων, καὶ Ἀθηνᾶ ἐβούλοντο  
αὐτὸν δῆσαντες ὑποτάξαι. Θέτις

POxy 418, 23-32 Grenfell-Hunt:

ὅππ[ότε μιν] ξ[υν]δῆσαι Ὀλύμπιοι ἢ[θε]λ[ον  
 ἄλλοι·]  
 γραφ[οῦ]σι τινές καὶ Φοῖβος Ἀπόλλων· φ[ασί  
 γάρ]  
 ὅτι Διὸς ἐπικρατέστερον χρωμένον [τῆ τῶν]  
 θεῶν βασιλείᾳ Ποσιδῶν τε καὶ Ἥρα κα[ὶ Ἀπόλ-]  
 λων ἐπεβούλευσαν αὐτῶι· Θέτις δὲ γνοῦσα  
 [παρὰ]  
 Νηρέως τοῦ πατρὸς ὃς μάντις ἦν δηλοῖ τῶ[ι Διῖ]  
 τὴν ἐπιβουλήν καὶ σύμμαχον παραδίδωσι τ[ὸν]  
 Αἰγέωνα ἐκατόνχειρον Ποσιδῶνος παῖδα [·]  
 Ζεὺς δὲ Ἥραν ἐδήσεν Ποσιδῶνι δὲ κ[αὶ]  
 [Ἀπόλλω]γι προστάσσει θητεύσαι Λαομέδον[τι]

δὲ ἀκούσασα παρὰ τοῦ πατρὸς  
 Νηρέως, ἦν γὰρ μάντις, τὴν κατὰ  
 Διὸς ἐπιβουλήν, ἔσπευσε πρὸς  
 αὐτὸν, ἐπαγόμενος Αἰγείωνα  
 φόβητρον τῶν ἐπιβουλευόντων  
 θεῶν. ἦν δὲ θαλάσσιος δαίμων  
 οὗτος, καὶ τὸν πατέρα  
 Ποσειδῶνα κατεβράβευεν.  
 ἀκούσας δὲ ὁ Ζεὺς Θέτιδος, τὴν  
 μὲν Ἥραν ἐν τοῖς κατ' αὐτοῦ  
 δεσμοῖς ἐκρέμασε. Ποσειδῶνι  
 δὲ καὶ Ἀπόλλωνι, τὴν παρὰ  
 Λαομέδοντι θητεύειν ἐνηφίσατο.  
 τῇ δὲ Θέτιδι τὴν Ἀχιλλέως  
 τιμὴν εἰς τὰ μεταταῦτα  
 ἐταμιεύσατο. ἱστορεῖ Διδυμος.

La primera *historia* (A 263) explica el mite dels Làpites, al qual, efectivament, al·ludeix Homer. Com anirem veient, aquest és, potser, el procediment preponderant en la selecció del *lemma* i la digressió de MH: Homer tracta de passada un mite i MH en dóna un resum, en el benentès que, si bé per a l'auditori dels recitals de poesia èpica en època arcaica el mite devia estar en l'imaginari col·lectiu i no comportava cap dificultat, en època hel·lenística molts d'aquests mites havien quedat relegats a tradicions ja llunyanes, i un text com el MH s'havia fet necessari.

Malgrat l'estat fragmentari del paper, el text que hi podem llegir sembla oferir una redacció més completa que el text de l'escoli. Aquest darrer dóna una lectura molt sintètica i fins i tot confusa.

L'etimologia final de Περίθοος, relacionada fantasiosament amb περιθεῖν, només apareix en l'escoli, però la mutilació final del paper ens impedeix de saber si també hi figurava. L'escoli, a més, presenta una contradicció quant a la paternitat de Πιρίτου (Ixíon/Zeus).

La segona *historia* (A 264) és, com la primera, de caràcter prosopogràfic: explica qui era Ceneu, però sense fer referència a la centauromàquia.

Fixem-nos en el *lemma* que llegim en el paper: novament és el vers complet, amb referència a dos làpites, Exadi i Polifem. La *historia*, però, no en parla, d'ells, sinó només de Ceneu. Sembla com si, per una qüestió estètica, es tenia tendència a copiar el vers sencer malgrat que l'excurs només n'afectava a una part o a un únic mot. Aquest fenomen ja l'hem observat en el paper anterior.

Advertim un altre fet important: l'escoli acaba amb una citació textual i força extensa de les *Argonàutiques*. En el paper no hi figura. ¿Potser la tradició ha enriquit el text amb citacions? Segons el meu parer fóra estrany, atès que la tradició escoliogràfica tendeix a la síntesi i a la supressió. La meua hipòtesi és la contrària: el paper, tot i que presenta una lectura força completa, ha suprimit les citacions textuales que figuraven en el MH original. El paper és una còpia *ad hominem*, i qui la va encarregar va voler economitza suprimint citacions. No hem de pensar que el text de

l'escoli és successor del del papir, sinó que un i altre deriven del text original del MH. Això s'explica pel fet que el MH és un text subliterari (o paraliterari) de tradició oberta.

La tercera *historia* sobta, d'entrada, pel fet que el *lemma* del papir és el vers 399, mentre que el de l'escoli, el 400. El passatge comentat comprèn, en realitat, tots dos versos, que recorden, en el seu conjunt, la conspiració contra Zeus, i ens trobem davant d'una simplificació: l'escoli només ha transmès el primer i el papir el segon. La *historia*, però, curiosament es fonamenta sobre una *uaria lectio*: Homer parla de tres déus participants en la confabulació: Hera, Posidó i Pal·las Atena, però omet Apol·lo. En la *historia* són tots quatre els que la protagonitzen, i així ho fa saber MH. Però MH, fent gala de la seva manca de crítica, no ens explica per què Homer deixa de banda un dels déus, ni molt menys entra a analitzar el valor textual de la *uaria lectio*, com suggereix, jo crec que erròniament, Montanari<sup>11</sup>, atribuint a MH un sentit crític del qual sembla estar mancat. Si MH recull una *uaria lectio*, no és perquè estigui interessat en la crítica textual, sinó perquè la doble lectura afecta el contingut de la *historia*. L'escoli atribueix la *historia* a Dídim. Si això és així, és possible que el passatge original de Dídim presentés un comentari crític textual, però en qualsevol cas, MH només en recull la *uaria lectio* i el resum del mite, i omet el comentari crític. Aquesta *historia* és un *unicum* en dos aspectes: és l'única que relaciona un mite amb una *uaria lectio* del text homèric i també l'única que cita Dídim com a font.

Una darrera observació quant a aquest papir: hi manca la *historia* a A 268 que conserven els escolis D. Tant pot tractar-se d'una omisió en el papir com d'una interpolació en l'escoli. És potser moment d'observar una altra de les característiques a tenir en compte i que comprovarem amb exemples futurs: hi ha *historiae* que no figuren en els papirs, com ara aquesta, però també en veurem d'altres que han deixat traces en els papirs però han desaparegut de la tradició manuscrita posterior. D'això sembla deduir-se'n que, si bé els papirs presenten omissions, tampoc els exemplars medievals han servat el corpus complet.

En resum, el papir d'Oxirrinc 418 coincideix amb el d'Hamburg en diversos aspectes: constatem la manca de visió crítica i l'interès per l'etimologia lligada al mite. Observem, però, una característica nova: l'*excursus* explica un mite al qual Homer es refereix, darrer exemple, aquest, que molt bé podia figurar en el papir anterior malgrat que en els tres versos comentats que han sobreviscut no en quedi testimoni. Així doncs, podem afirmar que un i altre papir presenten coincidències que abonen la pertinència a la mateixa obra, tal com han propugnat els editors dels papirs.

El tercer papir que analitzarem és el papir d'Oxirrinc 3830, del s. II, que dóna testimoni de quatre noves *historiae*: H 44 (Hèlenos), H 86 (Hel·lespont) i Θ 479 (Jàpet i Cronos) i I 447 (Fènix). Anotem, a continuació, la transcripció de la manera usual:

H 44 (Sch. A D GEN II

---

<sup>11</sup> MONTANARI 1995a.

POxy 3830 fr. 1+fr. 2 col. 1, 2-13 Harder + Luppe 1993

[τῶν δ' Ἐλενος Πριάμοιο φίλος παῖς σύνθετο θυμῶι μν-]  
 [θεύεται τῶν ἐξ Ἐκάβης γενομένων Πριάμφ[ι παίδων]  
 [τὸν Ἐλενον καὶ τὴν Κασσάνδρ]αν διδύμους γεγεν-  
 [σθαι τῶν δὲ γενεθλίων ὑπὲρ] αὐτῶν συντελουμέ-  
 [νων ἐν τῷ τοῦ Θυμβραίου Ἀπόλλωνος ἱερῶ[ι τοῦς]  
 [τοκέας τὸν Ἐλενον καὶ τὴν Κ]ασσάνδραν ἐ[ν τῷ να- ]  
 [τῶι καταλιπεῖν. τῆι δὲ ὑσ]τεραία ἐλθόντας ε[υρεῖν]  
 [δύο ὄφεις συμπαρόντας τοῖς παισὶ]ν καὶ ταῖς γ[λώσ]-  
 [σαις τὰ τούτων αἰσθητήρι]α περικαθαίροντα[ς ]  
 οἷ] δὲ ὄφεις εὐθέω[ς εἰς]  
 [τὰς καταντικρὺ δάφνας ἀπέ ]βησαν ὅθεν συν[έβη]  
 [τοὺς παῖδας τῆς μαντικῆς] μετασχεῖν [...] Ἀντικλειδ<δης>.

Jacoby, FGH 140, 17  
 Anticlides, *Nostoi*?)

τῶν δ' Ἐλενος, Πριάμοιο φίλος παῖς, σύνθετο θυμῶι. Μυθεύεται, τῶν ἐξ Ἐκάβης γεγονότων Πριάμφου παίδων τὸν Ἐλενον καὶ τὴν Κασσάνδραν διδύμους γεγενῆσθαι τῶν δὲ γενεθλίων αὐτοῖς συντελουμένων ἐν τῷ τοῦ Θυμβραίου Ἀπόλλωνος ἱερῶ λέγεται τὸν Ἐλενον καὶ τὴν Κασσάνδραν ἐν τῷ νατῶ παίζοντας κατακοιμηθῆναι, ὑπὸ δὲ μέθης ἐκείνων ἐκλαθομένων περὶ τῶν παίδων οἴκαδε χωρισθῆναι. τῆι δὲ ὑστεραία ἐλθόντας εἰς τὸ ἱερὸν θεάσασθαι τοὺς παῖδας ταῖς τῶν ὄφεων γλώτταις τοὺς πόρους τῶν αἰσθητηρίων καθαιρομένους. ὡς οὖν διὰ τὸ παράδοξον αἱ γυναῖκες ἀνέκραγον, συνέβη ἀπαλλαγῆναι τοὺς ὄφεις καὶ καταδύναι ἐν ταῖς παρακειμέναις δάφναις, τοὺς δὲ παῖδας ἀμφοτέρους τῆς μαντικῆς οὕτω μεταλαβεῖν. ἡ ἱστορία παρὰ Ἀντικλείδη.

POxy 3830 fr. 1+ fr. 2 col. 1 14-22 Harder:

[σήμα τε οἱ χεύωσιν ἐπὶ πλατ]εῖ Ἑλλησπ[όντ]ωι Ἀθά-  
 [μας ὁ Αἰόλου μὲν παῖς ]ων δὲ τῶν Θηβῶν γή-  
 [μας Ἰνώ ψῆν Κάδμου θυγατέρ]α ἔσχε παῖδας δύο Λέ-  
 [αρχον καὶ Μελικέρτην· κατὰ δ]ὲ Ἦρας προστάγματα  
 [ἀποπεμψάμενος ] ἐπέγημε Νεφέλην  
 [ἐξ ἧς ἔσχε δύο παῖδας Ἑλλη]ν τε καὶ Φρύξον μιγνύμε-  
 [νον δὲ αὐτὸν λάθρα τῆι Ἰνοῖ κατ]οπτεύσασα ἢ Νεφέ-  
 [λη ὄψετο, πάλιν δὲ τῆς οἰκίας ἐπικ]ρατήσασα ἢ Ἰγῶ ἐπε-  
 [βούλευσε

H 86 (Sch D)

σήμα τε οἱ χεύωσιν ἐπὶ πλατεῖ Ἑλλησπόντῳ Ἀθάμας, Αἰόλου παῖς, βασιλεὺς δὲ Θηβῶν, γήμας τὴν Κάδμου παῖδα Ἰνώ, παῖδας ἔσχε δύο, Κλέαρχον καὶ Μελικέρτην. κατὰ Ἦρας δὲ πρόσταγμα, ἀποπεμψάμενος τὴν Ἰνώ, καὶ ἐπιγήμενος Νεφέλην, ἔσχεν ἐξ αὐτῆς δύο παῖδας, Ἑλληνα τε καὶ Φρύξον. μιγνύμενον δὲ αὐτὸν λάθρα τῆι Ἰνοῖ κατοπτεύσασα ἢ Νεφέλη, ὄψετο. πάλιν δὲ τῆς



οικίας ἐπικρατήσασα ἢ  
 Ἴνώ, ἐπεβούλευσε τοῖς  
 τῆς Νεφέλης παισίν.  
 εὐροῦσα δέ τινα μη-  
 χανὴν, ἔφρυγε τὰ σπέρ-  
 ματα. καὶ δὲ πολλῆς  
 οὔσης ἀκαρπίας ἐν τῇ  
 χώρα, ἔπεμπεν ὁ  
 Ἄθάμας εἰς Πυθῶ  
 θεοπρόπους. ἢ δὲ Ἴνώ  
 συνέπεισε τούτους,  
 τεχνάσασά τινα χρησιμὸν  
 κατὰ τοῦ Φρύξου, ὡς  
 θῦμα τῆς αὐτοῦ γονῆς  
 προσενεγκῶν,  
 ἀπαλλαγῆσεται τοῦ  
 δεινοῦ. πυθόμενος οὖν  
 παρὰ τῶν θεοπρόπων ὁ  
 Ἄθάμας τὸ λόγιον,  
 μεταπέμπεται ἐκ τῶν  
 ἀγρῶν τὸν Φρύξον.  
 πρόφασιν δὲ αὐτὸν  
 ἐκέλευεν ἄγειν ὅ τι  
 κάλλιστον πρόβατον ἐν  
 τοῖς θρέμμασιν εἰς  
 ἱερουργίαν ὑπάρχει.  
 μυθολογεῖται δὲ, παρα-  
 γινομένῳ τῷ Φρύξῳ μετὰ  
 τῆς ἀδελφῆς, κατὰ τινος  
 δαίμονος ἐπιφάνειαν,  
 ἀνθρωπίνῃ φωνῇ λαλήσαι  
 τὸν κριὸν, καὶ πάσαν  
 αὐτῷ τὴν ἐπιβουλήν  
 ἀναγγεῖλαι. κελεύσαι τε  
 αὐτῷ, μετὰ τῆς ἀδελφῆς  
 ἐπικαθίσαι τῷ νότῳ,  
 ὅπως τὸν ἐπικείμενον  
 κίνδυνον ἐκφυγεῖν δυνη-  
 θῶσιν. οὗ καὶ γενομένου  
 λέγεται τὸν κριὸν μετὰ  
 πολλῆς βίας διὰ μέσου  
 τοῦ ἀέρος ποιήσασθαι  
 τὴν πορείαν· τὴν δὲ  
 Ἑλλην, μὴ δυναμένην  
 ἀντέχειν, καταπεσεῖν  
 εἰς τὸ ὑποκείμενον  
 πέλαγος·  
 προσαγορευθῆναι δὲ  
 τοῦτο, διὰ τὴν προει-  
 ρημένην Ἑλλήσποντον.  
 τὸν δὲ κριὸν, κομίσαντα  
 εἰς Κόλχους ἐκ τοῦ  
 πόντου τὸν Φρύξον,  
 τελευτήσαι. ἐπὶ τοῦτο  
 λέγεται τὸ δέρας τοὺς  
 Ἄργοναύτας ἀποσταλη-  
 ναι μετὰ τοῦ Ἰάσονος.  
 τὸν δὲ Ἄθάμαντά φασι  
 μαθόντα ἕκαστα τῶν  
 συντεθέντων ὑπὸ τῆς

Ἴνους μὴ φείσασθαι, μὴ δὲ τῶν ἐξ αὐτοῦ γενομένων αὐτῆ παιδῶν, ἀλλ' αὐτοχειρίᾳ ἀποκτείνειν Κλέ-αρχον, ἐπιδιῶξει δὲ μετὰ ξίφους καὶ τὴν Ἰνώ. τὴν δὲ καταλαμβάνομένην σωτηρίαν ἐπισπᾶσασθαι ἑαυτῆ τε καὶ τῷ υἱεῖ, ῥίψασαν ἑαυτὴν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ τυχεῖν ἐκ τῶν θεῶν τῶν ἐναλίων τιμῶν· ὕστερον δὲ καὶ προσαγορευθῆναι αὐτὴν, διὰ τὸν ἐκ τῆς θαλάσσης ἀφρόν, Λευκοθέαν· τὸν δὲ Μελικέρτην, Παλαιμόνα· εἶναι δὲ αὐτὸν σωτήρα τῶν τὸ πέλαγος πλεόντων ἀνθρώπων. ἡ ἱστορία παρὰ Φιλοστεφάνῳ.

fr. 3 col. 2, 1-10:

[Οὐρ]ανου καὶ Γῆς πα[ιδ-]  
 ]ηι ὅτι τε νέος ὦ[ν (?)]  
 ]ν· ὁ δὲ Ζεὺς μ[  
 ] βαλὼν α [   
 [ κερ]αυνοῖς καὶ ἀ[στραπαῖς]  
 ]ς ἐνεῖρξεν τε[   
 ] ἀρχὴν Κρόνωι. [   
 ]τ. διαφέρειν οφει[   
 την ἀ[π'] αὐτοῦ προση[γορευ- ἡ ἰ-]   
 στορία παρ' Εὐφορίωνι[

Θ 479 (Sch. D)

Γαίης καὶ πόντοιο ἴν' Ἰαπετός τε Κρόνος τε· Διὸς μεταστήσαντος τὸν πατέρα Κρόνον τῆς βασιλείας καὶ τὴν τῶν θεῶν ἀρχὴν παραλαβόντος, Γίγαντες οἱ Γῆς παῖδες ἀγανακτήσαντες, ἐν Ταρτησῷ (πόλις δὲ ἐστὶν αὕτη παρὰ τῷ Ὠκεανῷ) μέγαν κατὰ Διὸς πόλεμον παρεσκεύαζον. Ζεὺς δὲ συναντήσας αὐτοῖς καταγωνίζεται πάντα. καὶ μεταστήσας αὐτοὺς εἰς Ἔρεβος τῷ πατρὶ Κρόνω τὴν τούτων βασιλείαν παραδίδωσιν. Ὀφίωνα δὲ, τὸν δοκοῦντα πάντων ὑπερέχειν, κατηγωνίσαστο, ὅρος ἐπιθεὶς αὐτῷ τὸ ἀπ' αὐτοῦ Ὀφίωνιον.

fr. 3 col. 2, 11-21:

οἶον ὅτε πρῶτον λίπον [ Ἑλλάδα καλλιγύναικα· Φοῖνιξ ]  
 ὁ Ἀμύντορος καὶ Ἰππο[δάμειας ἐξέπεσε τῆς οἰκείας γῆς ]  
 πεισθεὶς ὑπὸ τῆς μ[ητρὸς τῆ παλλακῆ τοῦ πατρὸς μιγῆναι]   
 [ὄ]πως μισῆ τοῦτον ἐ[πιγνοὺς δὲ ὁ Ἀμύντωρ ἀρὰς ἐπαρᾶ-]

I 447-448 (Sch. D)

οἶον ὅτε πρῶτον λίπον Ἑλλάδα καλλιγύναικα· Φοῖνιξ ὁ Ἀμύντορος, ὃς

τα[ι] κατὰ τοῦ Φοίνικ[ος νόσον εὐχόμενος ὥστε μή ποτε  
παῖ-]  
δας γεννήσασθαι· ὁ [δὲ φυγῶν καὶ βουλόμενος εὐρεῖν]  
ἄχθος παραγίνεται[ι Πηλεΐ, ὃς διὰ τὴν συγγένειαν αὐ-]  
τὸν ἀσμένως ἐδέχ[ετο καὶ δίδωσιν αὐτῷ τὴν Δολοπί-]  
αν κα[ι] τίθεται τοῦ πα[ιδὸς Ἀχιλλέως τροφέα τὸν Φοῖνι-]  
κα ἀν[αγαγόν]τος εἰ[ς ὑγίειαν Χείρωνος, ἡ δ' ἱστορία]  
παρ' Ἐρ[ατοσθέ]λει.

ἐξέπεσε τῆς οἰκίας γῆς  
διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν·  
τοῦ πατρὸς αὐτοῦ  
παλλακίδα μὲν ὀνόματι  
Κλυτίαν ἀγαπῶντος,  
Ἴπποδάμειαν δὲ, ἐξ ἧς  
τὸν Φοῖνικα ἔτεκε,  
στυγούντος, δεηθείσης  
τῆς μητρὸς, τῆ παλλακίδι  
τοῦ πατρὸς Κλυτία  
ἐμίγη. γνοὺς δὲ Ἀμύντωρ  
ἐπηράσατο τῷ παιδί  
δυστυχίαν περὶ τέκνων  
γονήν. δείσας δὲ Φοῖνιξ  
τὸν πατέρα καὶ τὰς ὑπ'  
αὐτοῦ γενομένας ἀρὰς  
φεύγει πρὸς Πηλέα. ὃς  
ὑποδεξάμενος αὐτὸν διὰ  
τὴν συγγένειαν δίδωσιν  
αὐτῷ τὴν Δολοπίαν  
χώραν· καὶ Ἀχιλλέα τὸν  
υἱὸν, μικρὸν ὄντα, εἰς  
ἀνατροφήν παραδίδωσιν.

La *historia* a H 44 és molt il·lustrativa, atesa la seva coherència i, segons el meu parer, del que podia haver estat el primer objectiu de MH. El mitògraf explica en un breu excursus d'on li venia a Hèlenos el do de la profecia, fet que té relació directa amb el que diu Homer: Hèlenos va comprendre el disseny d'Apol·lo i Atena. Com a endeví que era, Hèlenos estava en comunicació amb els déus i va ser ell qui va aconsellar al seu germà Hèctor d'acord amb els dissenys dels déus. Hèlenos ja ha aparegut anteriorment a la *Ilíada*, en Z 76<sup>12</sup>, però el motiu de l'art endevinatòria d'Hèlenos s'adiu més a aquest passatge, ateses les paraules σύνθετο θυμῶι (“va capir en la seva intel·ligència els dissenys dels déus”). Ens trobem, doncs, davant d'una ampliació mitogràfica contextual: MH explica per què Hèlenos era capaç de comprendre els dissenys divins, cosa que Homer no ha fet. El lleu matís exegètic és potser una mica més palès que en els exemples comentats fins ara, en què, com ja hem dit, sembla inexistent.

Si en la *historia* a H 44 l'adequació al *lemma* és absoluta, la *historia* que segueix ens desconcerta d'allò més, car el lligam conceptual entre el *lemma*, és a dir, el que diu Homer, i la *historia* del MH, és pràcticament nul. El *lemma* és el vers H 86 sencer, però la *historia* només es fonamenta en el topònim Hel·lespont. Dues *historiae* que en el text van seguides ens demostren que el criteri del MH per seleccionar *lemmata* i associar-los amb mites és força lax: va des d'una vinculació conceptual força íntima amb el passatge homèric a la desvinculació quasi absoluta, sostinguda simplement per la menció d'un topònim per part del poeta. D'aquests segon cas ja hem

<sup>12</sup> Πριταμίδης Ἔλενος, οἰωνοπόλων ὄχ' ἄριστος. La *historia* podria haver estat també adequada a aquest *lemma*, però aquí la menció de la condició d'endeví d'Hèlenos és purament formular i deslligada del context.

trobat exemples en el Papir d'Hamburg 199, mentre que el primer és comparable a la historia a A 399-400 testimoniada en el Papir d'Oxirinc 418. Aquesta observació ens referma en la idea que el MH no té un criteri massa definit a l'hora de seleccionar els *lemmata* i associar-los a mites. L'erudició passa per davant de la crítica i l'exegesi, i la tria sembla, si més no, un tant capriciosa.

La *historia* a Θ 479 es conserva sense *lemma* en el papir, atès el seu estat fragmentari, i en una redacció força diferent a la que ens transmet l'escoli. La *historia*, però, és força coherent amb la tria del *lemma*: Homer parla de Jàpet i Cronos com a déus exiliats, i MH explica el motiu d'aquest exili. És una nova ampliació mitogràfica d'un passatge iliàdic.

La darrera *historia* documentada per aquest papir és, curiosament, una paràfrasi del passatge autobiogràfic narrat per Fènix, concretament el moment en què explica les causes del seu exili. Així doncs, l'objecte de la *historia* no és només el vers del *lemma* sinó un passatge més extens. MH dóna informació que Homer omet: el nom de la mare de Fènix, Hipodamia, i de la concubina que compartiren pare i fill, Clítia. En aquesta *historia* detectem el que podia ser una exegesi en la font consultada pel MH: Homer diu μή ποτε γούνασι οἴσιν ἐφέσσεσθαι υἷὸν ἐξ ἐμέθεν γεγαώτα, i MH interpreta: δυστυχίαν περὶ τέκνων γονήν. Els escassos i brevíssims besllums d'exegesi que hem anat trobant poden procedir de la font consultada per MH, ja que la tendència general és la manca de comentari i de crítica.

Aquesta nova *historia* ens torna a desconcertar, car introdueix un nou criteri: la paràfrasi. Per què MH resumeix un motiu explicat pel mateix Homer? Sembla que la intenció és doble: interpretar el passatge homèric (i. e., "traduir-lo" al grec corrent) i/o afegir detalls que Homer omet. Aquest criteri serà vàlid per als altres exemples de paràfrasis<sup>13</sup>.

Aquest papir presenta les mateixes característiques que els dos anteriors: oscil·lació entre la coherència que suposa l'ampliació mitogràfica que aclareix el context del passatge i la simple erudició que suscita la menció d'un topònim. Hi afegim, però, un nou element: la paràfrasi, sense que puguem escatir, de moment, el sentit que té.

El Papir d'Oxirinc 3003, també d'època antonina, ens forneix dels exemples següents: quatre noves *historiae*, a N 302 (els flègies), N 459 (Eneas), Ξ 319 (Dànae) i O 229 (l'ègida). A continuació, la transcripció en paral·lel:

POxy 3003 col. 1, 3-11 Parsons:

[.....] η[ε με]τὰ Φλέγυας μεγ[αλήτορ]ος. Φλέ-  
[γυαι....]οῦντες . φερθ νιαν ἐληϊ[ζον]το τοὺς πε-  
[ριοίκους]. Θηβαίων δὲ εὐλαβουμέ[νω]ν αὐτοὺς  
[οἱ περὶ Ζήθ]ον καὶ Ἀμφιόνα τειχί'ζ'ουσι τὴν πόλιν·  
εἰ-  
[χε γὰρ Ἀμφί]ων ἀπὸ τῶν Μουσῶν λύραν χρυσοῦν·  
[δι' ἧς τοὺς] λίθους ἔπειθεν ο (?) οὐκέτι ἦλθον οἱ  
Φλέγυ-

N 302· Φλεγύες (Φλέγυαι A  
GEN II) Γόρτυναν  
κατοικοῦντες παρανομάτατον  
καὶ ληστροκὸν διήγον βίον  
καὶ κατατρέχοντες τοὺς  
περιοίκους χαλεπῶς ἠδίκουν.  
θηβαῖοι δὲ πλησιόχωροι ὄντες  
ἔδεδοίκεσαν καὶ μέχρι  
πολλοῦ, εἰ μὴ Ἀμφίων καὶ  
Ζήθος οἱ Διὸς καὶ Ἀντιόπης

<sup>13</sup> Seran analitzades individualment en el comentari.

[αι.....]εξ ἕως ἀποθανόντων τῶν περὶ Ζή[θο]ν  
[σὺν Εὐρυ]μάχῳ τῷ βασιλεῖ ἐπήρχοντο κα . ε. το . [...] .  
[.....] αὐτοὺς Ἀπόλλων κατεταρτ[ά]ρωσεν.

ἐτείχισαν τὰς Θήβας. εἶχε γὰρ Ἀμφίων λύραν παρὰ Μουσῶν αὐτῷ δεδομένην δι' ἧς κατέθελγε καὶ τοὺς λίθους, ὥστε καὶ πρὸς τὴν τειχοδομίαν αὐτομάτως ἐπέρχεσθαι. τούτων μὲν οὖν ζώντων οὐδὲν οἱ Φλέγυες (Φλεγύαι A GEN II) τοὺς Θηβαίους ἠδύνατο διαθεῖναι κακόν (om. A GEN II). θανόντων δὲ αὐτῶν ἐπελθόντες σὺν Εὐρυμάχῳ τῷ βασιλεῖ τὰς Θήβας εἶλον. πλείονα δὲ τολμώντες ἀδική-ματα κατὰ Διὸς προαίρεσιν ὑπὸ Ἀπόλλωνος διεφθάρησαν, ὡς ἱστορεῖ Φερεκύδης (D). οὗτοι δὲ ἐνέπρησαν καὶ τὸν ἐν Δελφοῖς ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος. ἡ ἱστορία παρὰ Φερεκύδη (A GEN II).

POxy 3003 col. 1 12-21:

[βῆναι ἐπ'] Αἰνεΐαν· τὸν δ' ὕστατον ε[ῦρ]εν ὀμίλου·  
[Τροίας ἀλ]ούσης Αἰνεΐας ἀποπλέων μετὰ τοῦ πα-  
[τρὸς τῆ]ν θρέψασαν γῆν ἐναυάγησεν π[ε]ρι Ἄθω[ ]  
[.....]θέντων δ' αὐτῶν συμβά[ι]νει τὸν Ἀγχί-  
[σιν διὰ τε] τὸ γήρας καὶ τὸν κόπον τελευτήσαι  
[.....]η δὲ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ Αἰνεΐου· ὅπου καὶ τα (?)  
[νῦν τάφος] Ἀγχέισου καλούμενος· γενομένου δὲ  
[.....]υ κατὰ πρόμνάν φησι τῷ σφακι (?) τῆς  
[ ] ου περι . [ . ] ρ . γ ἐπιστήν[αι ἔ]νθα κατὰ  
[τὴν Ἀφρο]δίτης τῆς μητρὸς ἐντολ[ὴν κ]τίζει πο-

N 459· Τροίας ἀλούσης, Αἰνεΐας, Ἀγχίσιν παραλαβὼν τὸν πατέρα, ἔφυγε. ναυαγίῳ δὲ περιπεσὼν περὶ τὸν Ἄθω, ἀνήκει σὺν τῷ πατρί. καὶ Ἀγχίσις μὲν πρὸς τῷ Καλαύρῳ ὄρει, πλησίον Ἀνθέμου ποταμοῦ, τελευτᾷ. θάψας δὲ αὐτὸν Αἰνεΐας ὅπου καὶ νῦν τάφος ἐστὶν Ἀγχέισου λεγόμενος ἐν Πυάνῃ κατὰ βούλησιν τῆς μητρὸς Ἀφροδίτης, πόλιν ἔκτισε τὴν ἀπ' αὐτοῦ Αἰνεΐάδα προσ-αγορευθεῖσαν. τελευτήσαντος δὲ τούτου, ὁ ἐξ αὐτῆς γενο-μενος παῖς, λάθρα ἐπὶ τὴν πατρίαν παραγενόμενος καὶ πόλιν ἀναστήσας, παραλαβὼν τε τὸν στρατὸν, μετόπισεν εἰς Ἰταλίαν.

POxy 3003, col. 2, 2-13 :

[Δάνα-]  
ης καλλισφύρου Ἄ[κρισιώνης· Δανάη Ἀκρισίου του]  
[ Ἄ]ργους βασιλέως [θυγάτηρ, ἢ Διῖ συγκοιμηθεῖσα  
τῷ  
γε-]  
νομένω τῷ πα[ι]δί ]  
κρεῖνατο· ὁ δὲ ὄργ[ισθεῖς ]  
κα[θ]αυτὴν βάλλει ε[ἰς λάρνακα καὶ ρίπτει αὐτὴν εἰς  
τὴν]  
θάλασσαν· π . [ ] . [ ]  
νησῶ ανα . [ ] β[ ]

Ξ 319 (Sch. D)

οὐδ' ὅτε περ Δανάης  
καλλισφύρου Ἀκρισιώνης,

Δανάη Ἀκρισίου  
θυγάτηρ, ἢ Διῖ συγκοιμηθεῖσα  
Περσέα ἐγέννησε.  
χρησαμένῳ γὰρ φησι τῷ  
Ἀκρισίῳ περὶ γενέσεως  
ἄρρηνων παίδων, ὁ θεὸς ἔφη  
τὸν γενόμενον παῖδα ἐκ τῆς  
θυγατρὸς αὐτοῦ αὐτὸν  
κτενεῖν. δείσας δὲ ὁ Ἀκρί-

τῆς βασιλείας φ[ ]  
 γὰρ ἔκαλ... οοπα[ ]  
 κτελε... συντ[ ]  
 ]φεύγοντο... [.. ] [ ]

.... χ... υτου

σιος κατὰ γῆς θάλαμον χαλ-  
 κοῦν κατασκευάσας τὴν  
 Δανάην ἐφρούρει. αὕτη δέ, ὡς  
 φησι Πίνδαρος καὶ ἕτεροι  
 τινές, ἐφθάρη ὑπὸ τοῦ  
 πατραδέλφου αὐτῆς Προίτου.  
 ὄθεν αὐτοῖς καὶ στάσις  
 ἐκινήθη. ὡς δ' ἔνιοί φασι,  
 Ζεὺς μεταμορφωθείς εἰς  
 χρυσὸν καὶ διὰ τῆς ὀροφῆς  
 εἰσδύς εἰς τὸν Δανάης κόλπον  
 συνήλθεν αὐτῇ. αἰσθόμενος  
 δὲ Ἀκρίσιος ὕστερον ἐξ  
 αὐτῆς γεγεννημένον Περσέα,  
 μὴ πιστεύσας ὑπὸ Διὸς  
 ἐφθάρθαι, τὴν θυγατέρα μετὰ  
 τοῦ παιδὸς εἰς λάρνακα  
 βαλὼν εἰς θάλασσαν ἔρριψε.  
 διασωθέντων δὲ τούτων εἰς  
 Σέριφον τὴν νήσον συνέβη  
 ἀνα-τραφῆναι τὸν παῖδα παρὰ  
 Πολυδεύκη (sic) ἢ, ὡς ἔνιοί  
 φασιν, ὑπὸ Δίκτυος τοῦ  
 ἀδελφοῦ Πολυδεύκου. φυ-  
 γόντος δὲ ὕστερον Ἀκρισίου,  
 τὴν Ἀργείων βασιλείαν  
 παρέλαβε Περσεύς.

O 318 (Sch. D)

POxy 3003 col. 2, 15-21

ὄφρα μὲν αἰγίδα  
 χερσὶν ἔχ' ἀτρέμα Φοῖβος  
 Ἀπόλλων

εἶρες  
 ἀλλὰ σὺ γ' ἐν χερσὶ [λάβ αἰγίδα θυσανόεσσαν· Ῥέα  
 τε-]  
 κοῦσα Δία.. [ ] [ ]  
 .αθεμένη τὸν π [ ] [ ]  
 καὶ Θέμιδι ἢ δε [ ] [ ]  
 τὴν Ἀμαλθίαν [ ] [ ]  
 γαντοσε. ρ... [ ] [ ]  
 κεναι ταυτηγ λ [ ] [ ]

Κρόνος χρησιμὸν  
 λαβὼν ὅτι ὁ ἴδιος αὐτὸν τῆς  
 βασιλείας μεταστήσει υἱός,  
 τὰ γεννώμενα κατέπινε. Ῥέα  
 δὲ τεκοῦσα Δία, Κρόνω μὲν  
 λίθον ἀντ' αὐτοῦ σπαργα-  
 νόασα εἶδωκε καταπιεῖν. τὸ  
 δὲ παιδίον εἰς Κρήτην  
 διακομίσασα εἶδωκε Θέμιδι  
 καὶ Ἀμαλθεία, ἣ ἦν αἴξ.  
 ταύτην οἱ Τιτᾶνες ὁπότεν  
 θεάσαιντο ἐφοβοῦντο. αὕτη δὲ  
 τοὺς ἑαυτῆς μαζοὺς ἐπέχουσα  
 ἔτρεφε τὸ παιδίον. αὐξηθεὶς  
 δὲ ὁ Ζεὺς μετέστησε τῆς  
 βασιλείας τὸν πατέρα.  
 πολεμοῦντων δὲ αὐτῶ τῶν  
 Τιτάνων, Θέμις συνεβού-  
 λευσε τῷ τῆς Ἀμαλθείας  
 δέρματι σκεπαστηρίῳ χρή-  
 σασθαι. εἶναι γὰρ αὐτὸ ἀεὶ  
 φόβητρον. πεισθεὶς δὲ ὁ Ζεὺς  
 ἐποίησε καὶ τοὺς Τιτᾶνας  
 ἐνίκησεν. ἐντεῦθεν αὐτόν  
 φασιν αἰγίοχον προσαγο-

ρευθῆναι.

La primera *historia* (N 302) conté un excursus etnomitogràfic. Homer esmenta els flègies i MH n'explica resumidament la llegenda. Pel que diu MH els flègies semblen ser una tribu prehel·lènica de Beòcia. Subscripció a Ferecides.

La segona (N 459) és un excursus mitogràfic sobre la llegenda d'Eneas. La informació suplementària de què ens forneix MH sembla, d'entrada, innecessària i la llegenda que resumeix, el futur de l'heroi troià, no sembla venir al cas. ¿Per què MH explica l'exili d'Eneas justament en aquests passatge, que no es refereix al tema i tenint en compte que Eneas és un personatge que ja ha aparegut en nombroses ocasions? La resposta potser la trobarem en els mots homèrics αἰεὶ γὰρ Πριάμῳ ἐπεμήνυε δίῳι, οὐνεκ' ἄρ' ἐσθλὸν ἐόντα μετ' ἀνδράσιν οὐ τι τίεσκεν. ¿Eneas va fugir de Troia perquè mai no havia estat honrat per Príam com es mereixia? Aquest motiu es pot posar en relació amb l'oracle transmès per Afrodita a Anquises segons el qual el fill que naixeria d'ambdós regnaria entre els troians<sup>14</sup>. De fet, aquest excursus és un pretext per explicar l'αἴτιον de la tomba d'Anquises. Tanmateix és difícil entendre per què MH posa sota aquest *lemma* aquesta *historia*. L'estat tan sintètic de redacció en què es troba pot haver amagat el sentit que tenia l'original. Cal tenir en compte que la popularitat de la versió virgiliana devia marginalitzar les tradicions cícliques posthomèriques, i aquest pot haver estat un factor de corrupció de la transmissió. Veiem novament que l'afany de fabulació passa per damunt de l'exegesi.

La tercera (Ξ 319) és un nou excursus mitogràfic. En el text homèric Zeus ha desgranat un breu catàleg de les seves amants, cosa que MH aprofita per explicar la unió del déu amb Dànae i el naixement de Perseu.

La darrera *historia* testimoniada en aquest paper es refereix a l'ègida, i comenta el vers O 229. Segurament es correspon a la *historia* que figura en els escolis sota el vers 318 del mateix cant, on torna a referir-se a l'ègida. En el paper ben poca cosa es pot llegir. En l'escoli se'ns dóna un resum del mite de l'ègida i del seu poder apotropaic. La *historia*, per tant, s'adequa perfectament amb el *lemma* (en aquest cas, però, hauria d'abastar també els versos següents), car explica per què els guerrers eren presa del terror quan Apol·lo agitava l'ègida.

Recollim el que hem anat observant sobre aquest paper: l'excurs mitogràfic és el que predomina, amb major o menor adequació al *lemma*. Hi ha clars indicis d'exegesi mítica pròpiament dita: sembla haver-hi una explicació mitològica de per què l'ègida tenia poder apotropaic, i de per què Príam no tenia en consideració Eneas (perquè un oracle havia dit que regnaria entre els troians). També recull l'*aition* de la tomba d'Anquises. L'amalgama de diferents elements i temàtica i la manca d'una focalització concreta van demostrant que MH és un text heterogeni però no per això

---

<sup>14</sup> h.Ven. 192 ss.





Poca cosa podem llegir-hi. En qualsevol cas, la primera *historia* explica la metamorfosi de Psàmate en foca i la concepció de Focos, ja que Psàmate era una nereida, germana de Tetis, i Èac, pare de Focos, era el pare de Peleu. Veiem que el MH introdueix una informació que Homer ignora: no va ser Tetis l'única nereida casada amb un mortal, i, com apunta l'escoliasta, Homer desconeix el mite de Psàmate. La metamorfosi és un mitema tòpic de la literatura mitogràfica.

La segona sembla contenir una explicació mítica de l'origen del mot ἐλαφήβολος.

A continuació tenim testimoniada la *historia* sobre les Plèiades (Σ 486)<sup>18</sup>:

POxy 4096 fr. 1, 11-16 + fr. 2  
col. 2, 8-16 Luppe 1997a:

Σ, 486 (Sch. D)

Πληιάδας θ'

]Πληιάδας. [] Ἄτλας [ε]ῖς τῶ[ν Γιγάν-]  
των μιχθεις Πληϊόν[η τῆ Ὠκε-]  
]αγοῦ ἔσχεν ἐπτὰ [θυγατέρας Ἄλ-  
κυό]νην Μερόπη[ν, Κελαινῶ, Ἡ-]  
[λέ]κτραν, Στ[ερό]πη[ν, Ταῦγέτην.]  
[Μα]ίαν

-----  
νας. ὑπὸ [δ' Ὠρείωνος διωκόμεναι]  
τῶ Διὶ σ[ωτῆρι] κατηύξαντο καὶ]  
Ζεὺς κατ[ελεήσας] αὐτάς εἰς πε-]  
λειάδα[ς μετεμύ]ρ[φωσέν τε καὶ]  
διὰ τὴν ἄ[δειαν] εἰς] οὐ[ρανὸν] ἀνα-]  
μίαν το[ύτων] Ἡλέκτρ[αν] τινὰ τοῦ-]  
νομα κα[τὰ τῆς] ὀρθῆ[ς] ἔδρας χωρῆ-]  
[σαι] οὐ πρό[τερον] τ[ὰς] ἀ[δελφὰς] ἔαυ-]  
(margo)  
[τὴν] πάλιν ὄψεσθαι εἰποῦσαν ἦ]  
[---

Ἄτλας εἷς τῶν γιγάντων μιγείς  
Πληϊόνη τῆ Ὠκεανοῦ ἔσχε θυγατέρας  
ἐπτὰ, αἱ τὴν παρθενίαν ἀγαπήσασαι  
συνεκυνήγουν τῆ Ἀρτέμιδι. θεασάμενος δὲ  
Ὠρίων ἠράσθη καὶ ἐδίωκεν αὐτάς μιγῆναι  
βουλόμενος. αἱ δὲ περικατάληπτοι  
γιγόμεναι, θεοῖς ἠύξαντο μεταλαβεῖν τὴν  
φύσιν. Ζεὺς δὲ ἐλεήσας αὐτάς Πελειάδας  
ἐποίησε, καὶ διὰ αὐτὸν ἄστρον  
κατηστέρισεν. ὀνομάσθησαν δὲ Πληϊάδες  
ἀπὸ Πληϊόνης τῆς μητρὸς αὐτῶν. φασὶ δὲ  
Ἡλέκτραν οὐ βουλομένην τὴν Ἰλίου  
πόρθησιν θεάσασθαι τῶ τὸ κτίσμα εἶναι  
τῶν ἀπογόνων καταλπτεῖν τὸν τόπον ἔνθα  
κατηστέριστο, διόπερ οὔσας πρότερον  
ἐπτὰ, γενέσθαι ἕξ. ἡ ἱστορία παρὰ τοῖς  
Κυκλικῶς.

El mite de les Plèiades és un catasterisme clàssic. Novament l'exkursus erudit és l'objectiu del MH. Sorpren la subscripció que l'atribueix als cíclics, car a partir d'època hel·lenística comptem amb l'obra d'Eratòstenes per als mites sobre catasterismes. Si la subscripció del MH és fiable, ¿podem pensar que el mitògraf prefereix textos antics? De fet, no és aquesta l'única subscripció al cicle èpic.

L'estat tan fragmentari del POxy. 4096 fa que no disposem de cap *historia* fins al vers Y 403-404. Tanmateix comptem amb el testimoni de tres *historiae* dels cants T i Y en el Papir de Berlin 13930, concretament a T 326-327 (Neoptòlem), que en els escolis sembla haver-se desplaçat al vers

<sup>18</sup> Atesa la longitud del papir i el nombre d'*historiae* testimoniades, aquest cop les transcrivim individualment.

332, Y 53 (Callicolone), en els escolis Y 3, i Y 306-308 (referència al canvi en la línia dinàstica dels troians, que passaria de Príam a Eneas). A continuació, la transcripció:

P. Berol. 13930 recto Schubart:

ἤε τὸν ὅς Σκύρω μοι ἔνι τρέφεται φίλος υἱός,  
εἴ που ἔτι ζῶει γε Νεοπτόλεμος θεοειδής.

[.....]καις  
[.....]ἐξέπεσε χρή-  
[.....]μὲν οὖν ἐξέπεμ-  
[ψεν.....] λόγον ἀξιῶσοντας  
[.....]λέαν... [ἀλη]θείας Ὀδυσ-  
[σεὺς.....] ἐπιζητησ[α]...[ράπησαν αὐ-  
[.....]. ε[παρσ[.]χοιν δὲ ὅτι παρὰ Λυκομή[η]-  
[δους]υ[.....]ν ἐπὶ Σκύρον παρεγέ[ω]ν[τ[ο..... ]  
μενοι Λυκομήδους ἠξίου[...  
ἐπιδείξαι[...]ου[.....] [...  
οἰκίαι τρέφομεν... [... ἀκού-]  
σας δὲ Ὀδυσσεὺς.. αρ[...  
[..]ρῆιτο ἐπιτρεφ[...  
[.....]νοπα[...]

T 332 (Sch. D)

Σκυρόθεν

Ἀλεξάνδρου Ἑλένην  
ἀρπάσαντος, Ἀγαμέμνων καὶ  
Μενέλαος τοὺς Ἕλληνας κατὰ  
Τρώων ἐστρατολόγησαν. Πηλεὺς  
δὲ προγιγνώσκων ὅτι μοιρίδιον ἦν  
ἐν Τροίᾳ θανεῖν Ἀχιλλέα,  
παραγενόμενος εἰς Σκύρος πρὸς  
Λυκομήδην τὸν βασιλέα παρέθετο  
τὸν Ἀχιλλέα, γυναικείαν ἐσθῆτα  
ἀμφέσας ὡς κόρη. ὁ δὲ αὐτὸν  
μετὰ τῶν θυγατέρων ἀνέτρεφε,  
χρησιμοῦ δὲ δοθέντος μὴ  
ἀλώσεσθαι τὴν Ἴλιον χωρὶς  
Ἀχιλλέως, πεμφθέντες ὑπ'  
Ἑλλήνων Ὀδυσσεὺς Φοῖνιξ καὶ  
Νέστωρ, Πηλέως ἀρνούμενου  
παρ' αὐτῷ τὸν παῖδα τυγχάνειν,  
πορευθέντες εἰς Σκύρον  
ὑπονοήσαντες μετὰ τῶν παρθένων  
τὸν Ἀχιλλέα τρέφεσθαι, ταῖς  
Ὀδυσσεὺς ὑποθήκας, ὅπλα καὶ  
ταλάρους ἔρριψαν σὺν  
ἱστουργικοῖς ἐργαλείοις  
ἔμπροσθεν τοῦ παρθενῶνος. αἱ  
μὲν οὖν κόραι ἐπὶ τοὺς ταλάρους  
ᾠρμησαν, ὁ δ' ἐπὶ τὰ ὅπλα.  
πρότερον δὲ ταῖς παρθένοις  
συνδιατρίβων ἔφθιρε Δηϊδάμειαν  
τὴν Λυκομήδους. ἥτις ἐξ αὐτοῦ  
ἐγέννησε Πύρρον τὸν ὕστερον  
Νεοπτόλεμον κληθέντα. ὅς τις  
τοῖς Ἕλλησι νέος ὦν  
συνεστρατεύσατο μετὰ θάνατον  
τοῦ πατρὸς. ἡ ἱστορία παρὰ τοῖς  
Κυκλικῶσι.

P. Berol. 13930 verso Merkelbach:

ἄλλοτε παρ' [Σιμόεντι θεῶν ἐπὶ  
Καλλικολώνη·

ἔστι δὲ  
Καλλικολώνη τό[πος ἐν Ἰλίῳ  
λόφος ὑψηλός, τὸ περίμετρον ἔ...[σταδίων

Y 3 (Sch. D Heyne, Lascaris)

θροσμῷ

ἔστι δὲ οὗτος ἐν Ἰλίῳ  
σταδίων πέντε τὴν περίμετρον  
μεταξὺ Σιμοῦντος ποταμοῦ καὶ  
τῆς Ἰλιέων καλουμένης κόμης.  
ὅπου καὶ τὰς θεὰς κριθῆναι

κεισθαι δὲ  
συμβέβηκ[εν με]ταξὺ [Σιμοῦντος καὶ τῆς ἀντι-  
Ἰλίου πόλεως κώμ]ης· ὀνομάζε]ται μὲν οὖν  
Καλλικολώνη, ἐπεὶ [τῶν πέριξ] τόπων  
[ἐπισημότητος ἐστίν· ἢ δὲ ἱστορία] παρὰ  
Δημήτρ[ιω] τ[ω] Σκήψ[ιω]

λέγουσι περὶ κάλλους.  
ὀνομάζεται δὲ Καλλικολώνη, ἐπεὶ  
τῶν πέριξ τόπων ἐπισημότητος  
ἐστίν· ἢ ἱστορία παρὰ Δημητρίω  
τῷ Σκηψίω.

Υ 306-308 ( Sch. A B, Jacoby,  
FGH Acusilaus):

P. Berol. 13282, 1-2 Luppe 1996:

τῇ ἀπλότ[ητι τὴν τῶν Πρια-]  
μιδῶν ἀρχήν· ἢ [δ' ἱστορία παρὰ  
Ἄκουσιλάω]

ἤδη γὰρ Πριάμου γενεὴν ἤχθηρε  
Κρονίων·  
νῦν δὲ δὴ Αἰνείαιο βίη  
Τρώεσσιν ἀνάξει  
καὶ παίδων παῖδες

Ἄφροδίτη χρησιμοῦ  
ἐκπεσόντος ὅτι τῆς τῶν  
Πριαμιδῶν ἀρχῆς καταλυθείσης  
οἱ ἀπ' Ἄγχισου Τρώων  
βασιλεύσουσιν, Ἄγχισι ἤδη  
παρηκμακότη συνῆλθεν. τεκοῦσα  
δ' Αἰνείαν καὶ βουλομένη  
πρόφασιν κατασκευάσαι τῆς τῶν  
Πριαμιδῶν καταλύσεως,  
Ἄλεξάνδρω πόθον Ἐλένης  
ἐνέβαλε, καὶ μετὰ τὴν ἀρπαγὴν τῷ  
μὲν δοκεῖν συνεμάχει τοῖς Τρωσὶ,  
ταῖς δὲ ἀληθείαις παρηγόρει τὴν  
ἦτταν αὐτῶν, ἵνα μὴ παντελῶς  
ἀπελίσαντες ἀποδώσι τὴν  
Ἐλένην. ἢ ἱστορία παρὰ  
Ἄκουσιλάω.

La transcripció del text que els editors han pogut restituir per a aquest paper, juntament amb la redacció que n'ofereixen els escolis, ens permet d'aportar més exemples sobre l'abast de l'erudició del nostre mitògraf i els seus interessos. En la primera *historia*, la menció de Neoptòlem per part d'Homer incita al MH a donar-nos una breu notícia de l'estada d'Aquil·leu a l'illa d'Esciros amb el resultat del naixement del fill de l'heroi. La segona és un breu apunt excursiu de contingut geomitogràfic: Cal·licolone, topònim homèric que constitueix el *lemma*, és, segons MH, l'indret on s'esdevingué el judici de Paris, encara que Homer no ho diu. La tercera reprèn un tema que ja ha apuntat en la *historia* a N 459 testimoniada també pel POxy 3003: Afrodita savia per un oracle que la línia dinàstica troiana seria alterada pel naixement del seu fill Eneas. Príam no transmetria

la corona al seu fill Hèctor sinó que seria Eneas el futur monarca. Això Homer ho sap prou bé, com es veu en el *lemma*. El mite és, doncs, antic, testimoniats també per l'himne homèric a Afrodita. Aquest és un nou excurs mitogràfic com tants d'altres que hem trobat.

El papir de Berlin 13282, del s. III, conserva traces de dues *historiae* dependents dels versos Y 147 (Hèracles i Laomedont) i Y 403 i 404 (explicació d' "Heliconi", advocació de Posidó). Donem a continuació la transcripció en paral·lel de la primera. La segona la reservem per transcriure-la juntament amb el testimoni del Papir d'Oxirrinc 4096 que presenta la mateixa historia.

<p>ibid. P. Berol. 13282 recto:</p> <p>[ ]τρον κήτους</p> <p>[ το]ῦ θηρίον τὸν θεὸν</p> <p>[ ]τὰ πλευρὰ καὶ οὕτως</p> <p>[ ]τε ἀναρπάσῃ τὴν</p> <p>[ τὸ]ν Λαομέδοντα καρπω-</p> <p>[ τή]ν θυγατέρα μὴδ' οὐ-</p> <p>[ τως τῶ] Ἡρακλεῖ τὸ ἔπαθλο(ν)</p> <p>[ ] ἔ]γθεν δοῦναι</p>	<p>τεῖχος ἐς ἀμφίχυτον Ἡρακλῆος θείοιο,          ὑψηλόν, τό ρά οἱ Τρῶες καὶ          Πάλλας Ἀθήνη          ποίεον, ὄφρα τὸ κῆτος          ὑπεκπροφυγῶν ἀλέαιτο,</p> <p>Ποσειδῶν καὶ Ἀπόλλων,          προστάξαντος Διὸς Λαομέδοντι θητεύσαι,          ἐπὶ μισθῶ τεταγμένῳ τὸ τεῖχος          κατασκευάζουσιν. Λαομέδων δὲ παραβὰς          τοὺς ὄρκους καὶ τὰς συνθήκας μὴ δοῦς          μισθὸν ἀπήλασεν αὐτοῦς. ἀγανακτήσας δὲ          Ποσειδῶν ἔπεμψε τῇ χώρᾳ κῆτος ὃ τοὺς τε          παρατυγχάνοντας ἀνθρώπους καὶ τοὺς          γιγνομένους καρποὺς διέφθειρεν.          μαντευομένῳ δὲ Λαομέδοντι χρησμός          ἐδόθη Ἡσιόνην τὴν θυγατέρα αὐτοῦ βορὰν          ἐκθεῖναι τῷ κῆτει, καὶ οὕτως          ἀπαλλαγῆσεσθαι τοῦ δεινοῦ. προσθεῖς δὲ          ἐκεῖνος τὴν θυγατέρα μισθὸν ἐκήρυξε τῷ          τὸ κῆτος ἀνελόντι τοὺς ἀθανάτους ἵππους          δώσειν, οὓς Τρωῖ Ζεὺς ἀντὶ Γανυμήδους          ἔδωκεν. Ἡρακλῆς δὲ παραγενόμενος          ὑπέσχετο τὸν ἄθλον κατορθώσειν, καὶ          Ἀθηνας αὐτῷ πρόβλημα ποιησάσης τὸ          καλούμενον ἀμφίχυτον τεῖχος, εἰσδὺς διὰ          τοῦ στόματος εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ κήτους,          αὐτοῦ τὰς λαγόνας διέφθειρεν. ὃ δὲ          Λαομέδων ὑπαλλάξας θνητοὺς δίδωσιν          ἵππους. μαθὼν δὲ Ἡρακλῆς ἐπεστράτευσε,          καὶ Ἴλιον ἐπόρθησε, καὶ οὕτως ἤλαυνε          τοὺς ἵππους. ἡ ἱστορία παρὰ Ἑλλανίκῳ.</p>
--	--

El text del papir poca cosa ens pot aportar, a part de testimoniar l'antiguitat de la *historia*. Per l'escoli veiem que es tracta d'un text del gènere mitogràfic *stricto sensu*: Homer esmenta la muralla construïda a Troia per tal de defensar-se del monstre marí que fou posteriorment mort

per Hèracles. MH per mitjà d'un dels seus habituals excursos resumeix el mite d'Hèracles i el salvament d'Hesíone.

De la *historia* següent, (Y 403-404) tenim la sort de comptar amb dos documents papiracis: el que ara tractem (el PBerlin. 13232) i el POxy. 4096, que havíem abandonat momentàniament per introduir-ne els altres i mantenir, així, l'ordre que dicta el text d'Homer i que MH segueix. Per tal de facilitar una lectura comparada dels tres testimonis en donem la transcripció de la següent manera: en la columna de l'esquerra, els dos papirs un a continuació de l'altre, i en la de la dreta, l'escoli corresponent:

POxy 4096 fr. 3, 2-11 Luppe 1996d:

[αὐτὰρ] ὁ θυμ[ὸν] αἴσ[θη]θε [καὶ] ἤρ[υ]γεν  
 [ὡ]ς [ὅ]τε τα[ῦ]ρος / ἤ[ρ]υ[γεν] [ἐ]λκόμε-  
 νος Ἑλικών[ιον] ἀμ[φί]φις [ἄ]νακτα·  
 [N]ειλεὺς ὁ Κ[ό]δρου κατὰ [χρησ]μόν  
 [τινα] Ἀπόλλωνος ἔστει[λεν] ἄ-  
 [ποικία]ν ἀπὸ τε Ἀθηνῶ[ν] καὶ τῆς  
 [Ἀ]χα(ι)ϊκῆς Ἑλίκης εἰς Με[λίη]τον  
 [α]σχων τῆς ἐκε[ῖ] ἐ-  
 [ρὸν] ἰδρ[ύ]σατο Ποσειδῶ[νος] καὶ Ἑ-  
 [λικών]ιον προσηγόρε[υσεν] ἀπὸ ]  
 (margo)  
 [τοῦ] ἐν τῇ Ἀχα(ι)ϊκῇ Ἑλίκη τεμένους]

PBerlin. 13282, 3-9 Luppe 1996d:

αὐτὰρ ὁ θυμὸν αἴσθηθε καὶ ἤρυγεν ὡς ὅτε ταῦρος / ἤρυ-  
 γεν ἐλκόμενος Ἑλικών[ιον] ἀμφί ἀνακτα· Νειλεὺς ὁ  
 Κό[δ]ρου μαντεία[ν] λαβὼν ἔστειλεν ἀποικίαν ἀπὸ  
 τ(ε)]  
 Ἀθηνῶν καὶ τ[ῆ]ς [Ἀ]χαϊκῆς Ἑλίκης εἰς Μίλητον. ἐπὶ  
 δὲ]  
 τῆς γῆς ἱερὸν Π[ο]σειδῶνος ἰδρύσατο καὶ ἀπὸ τοῦ]  
 ἐν τῇ Ἀχαϊκῇ Ἑλίκη τεμένους Ἑλικώνιον προσεγό-  
 [ρ]ε[υσεν].

Y 403-404 (Sch. D Montanari  
 1984)

αὐτὰρ ὁ θυμὸν  
 αἴσθε καὶ ἤρυγεν , ὡς ὅτε  
 ταῦρος  
 ἤρυγεν ἐλκόμενος  
 Ἑλικώνιον ἀμφί ἀνακτα

Νηλεὺς ὁ Κόδρου  
 χρησμὸν λαβὼν, ἀποικίαν  
 ἔστειλεν εἰς Μίλητον, καὶ  
 τὴν Καρίαν ἐξ Ἀθηνῶν καὶ  
 τῆς Ἀχαϊκῆς Ἑλίκης.  
 παραγενόμενος δὲ εἰς τὴν  
 Καρίαν ἱερὸν Ποσειδῶνος  
 ἰδρύσατο. καὶ ἀπὸ τοῦ ἐν  
 Ἑλίκη τεμένους, Ἑλικώνιον  
 προσηγόρευσε. δοκεῖ δέ,  
 ἐπὶ θύωσι τῷ θεῷ,  
 βοησάντων μὲν τῶν βοῶν,  
 προσδέχεσθαι τὸ θεῖον τὴν  
 θυσίαν. σιγῶντων δὲ  
 λυποῦνται μηνίειν νομί-  
 ζοντες. ἡ ἱστορία παρὰ  
 Κλειτοφῶντι.

Observem en primer lloc que el *lemma*, i així consta en els dos testimonis sobre paper, abarca dos versos (Y 403-4). En l'escoli D, malgrat que en la transcripció jo he restituit el *lemma* íntegre, aquest es troba fragmentat i amb altres comentaris intercalats<sup>19</sup>. Ara bé, el contingut de la *historia* i el seu valor exegetíc es troba en la línia habitual: hi trobem una explicació mítica del significat de l'epítet "Heliconi" aplicat a Posidó, i, de passada, el resum d'un mite fundacional (κτίσις).

Per primer i únic cop trobem una *historia* testimoniada en dos papirs diferents, ultra l'escoli corresponent. Detectem lleugeres alteracions en el

<sup>19</sup> Vegeu breu comentari en l'apartat 4.4.

redactat comparant les tres versions, però no hi ha dubte que ens han transmès el mateix text: no hi ha divergències lèxiques ni estilístiques. Aquests indicis abonen una de les hipòtesis amb les quals venim treballant: els escolis no representen un estadi de transmissió textual posterior i hereva del text que conserven els papirs, sinó que uns i altres procedeixen d'un text arquetípic el qual han sintetitzat de forma diversa<sup>20</sup>. En els papirs, ha estat suprimida<sup>21</sup> la part final, inclosa la subscripció a Clitofont, potser perquè hi aporta una informació no estrictament mitològica sinó més aviat antropològica: recull un curiós procediment màntic sacrificial.

La *historia* següent que trobem en el POxy 4096 és la que depèn del *lemma* Φ 448. L'estat de conservació del papir no ens permet de llegir pràcticament res, i novament hem de recórrer a la lectura de l'escoli corresponent per tal de capir-ne el contingut: la relació d'Apol·lo amb els ramats. En donem la transcripció prèvia el breu comentari:

(POxy 4096 fr. 5, col. 1, 6-15 +  
fr. 6 Schubert:

[νό]μιου ογ[...].α . [ ]  
[βε]βλήκασι κατα  
[Ἀπολλόδ]ωρος ἐνθένδε  
[ ] θεωροῦντες  
[ ] . τοῦτον κατα  
[ ] . αντινδεκα  
[ ] ἀ]λόγων ζῳων  
[ ] . φησὶν καὶ Ὅμη-  
[ρος “οὐρῆας μὲν πρῶ]τον [ἐπ]άχετο  
[καὶ κύνας ἀργούς” ].. ε . εταυ  
-----  
[ ]ησ[β][ ]  
[ ] β]ουλομε>[ ]  
[ ] πράγματος [ ]  
[ ] .ρρω[μ]ενα [ ]  
[ ] θεὸν φύλα-[  
[κα ]γ καταεστω-[  
[ ] προσα]γορεύσαντες [ ]  
[ ] .φγτωγ[ ]

Φ 448 (Sch. D)

Φοῖβε, σὺ δ' εἰλίποδας ἔλικας  
βοῦς βουκολέεσκες

Φασὶ τὸν Ἀπόλλωνα κεκλήσθαι  
νόμιον, διὰ τοιαύτην αἰτίαν. οἱ παλαιοὶ  
τοὺς λοιμοὺς ἐξ Ἀπόλλωνος ἐνόμιζον. πᾶς  
δὲ λοιμὸς ἀπὸ τῶν ἀλόγων ἀρχεται, ὡς φασὶ  
καὶ Ὅμηρος. “Οὐρῆας μὲν πρῶτον  
ἐπάχετο, καὶ κύνας ἀργούς”. βουλόμενοι  
οὖν τὸν θεὸν δυσωπεῖν ἵνα τοὺς λοιμοὺς  
ἀποστρέψῃ νόμιον καὶ φύλακα βοσκημάτων  
ἐκάλεσαν. ὅθεν ἠδύνατο Ὅμηρος εἰπεῖν  
“ἐβουκόλησε παρὰ Λαομέδοντι καὶ  
Ἀδμήτῳ ἵπποφόρ-βησεν”. οὕτως ἱστορεῖ  
Ἀπολλόδωρος.

Aquesta *historia* és única: no hi figura, de fet, cap relat mític resumit. Només informació de caire històric i antropològic: els antics anomenaven “nomios” Apol·lo invocant-lo com a protector dels ramats, car era ell qui propagava les epidèmies entre els animals, com es veu al principi de la *Iliada*. Però en èpoques posteriors, de fet, la relació entre Apol·lo i la ramaderia queda relegada al record mític<sup>22</sup>. El lector tardà d'Homer no veu

<sup>20</sup> Contràriament al que opina VAN ROSSUM-STEENBEEK, 1998.

<sup>21</sup> Ja hem advertit anteriorment que els papirs presenten versions més epitomitzades i que és més versemblant una supressió en els papirs, còpies *ad hominem*, que no una interpolació en els escolis, probables hereus de la tradició textual més completa.

<sup>22</sup> Vid. al respecte Walter Otto, *Los dioses de Grecia*, p. 77 i ss. L'Apol·lo de la *Iliada* no té gaire a veure amb l'Apol·lo dèlfic i amb la imatge clàssica del déu.

en Apol·lo un déu νόμιος, per això MH dóna aquesta informació. Ara bé, ¿per què no hi ha *historia* pròpiament dita, ni en l'escoli ni, sembla, en el papir? ¿Potser aquesta hi era, i la tradició textual l'ha resumit fins a l'extrem de suprimir-la? És possible, tal com suggereix la menció als dos mites que relacionen Apol·lo amb els ramats: el d'Admet i el de Laomedont.

En resum: aquesta és l'única *historia* sense relat mític, però aquest pot haver-hi figurat en l'arquètip. Altrament ens trobaríem davant d'un fet sorprenent: la manca de mite en un text mitogràfic. La informació accessòria, de caràcter antropològic, és la que ha perviscut. Aquesta mena d'informació suplementària no és aliena al gènere mitogràfic, ni particularment al MH, com hem vist en l'exemple anterior.

El testimoni que segueix és un nou exemple de la capriciositat amb què MH tria els *lemmata* i hi relaciona relats mítics. Es tracta de la *historia* d'Erígone i el seu gos (X 29):

POxy 4096 fr. 5 col 2, 5-15 Luppe 1996a:

παρειμέ[νοι μεθυσ-]  
[θ]έγτες ὑ[ποπτεύοντες μὴ φαρμακ]εὔ-  
ημι ἑαυτοῦ[ς] τὰ [τε βοσκήματα λαθ]ῶν  
ἀπελάση τὰ ἐ[ν τοῖς περιφράκτοι]ς ῥο-  
πάλοις π[α]ίον[τες αὐτὸν ἀπέκτει]ναν.  
κατὰ τὴν ἔφ[δὲ πάλιν ἀνανήψ]αν-  
τες ἐμέμν[η]ντο ὧν εἰργάσαν[το]  
καὶ δι[ικ]ήν δ[εδιότες ἔφυγον νοή-]  
σαντ[ες. ὑ]πο[στρέψας δ' ὁ κύων πρὸς]  
τῆν [Ἡριγόνην δι' ὠρυγμοῦ αὐτῆ] τὰ  
[γ]εγ[ονότα ἐμήνυσεν.]

X 29 (Sch. D): ὄν τε κύν' Ὀρίωνος  
ἐπίκλησιν καλέουσι·  
ἔνιοι δέ φασι τόνδε τὸν κατηστερισμένον  
κύνα οὐκ Ὀρίωνος ἀλλὰ Ἡριγόνης, ὄν  
κατηστερισθῆναι διὰ τοιαύτην αἰτίαν·  
Ἰκάριος γένος μὲν ἦν Ἀθηναῖος ἔσχε δὲ  
θυγατέρα Ἡριγόνην, ἣτις κύνα νήπιον  
ἔτρεφε. ξενίσας δέ ποτε ὁ Ἰκάριος  
Διόνυσον ἔλαβε παρ' αὐτοῦ οἶνον τε καὶ  
ἀμπέλου κλῆμα. κατὰ δὲ τὰς τοῦ θεοῦ  
ὑποθήκας περιήει τὴν γῆν προφαίνων τὴν  
τοῦ Διονύσου χάριν, ἔχων σὺν ἑαυτῷ καὶ  
τὸν κύνα. γενόμενος δὲ ἐκτὸς τῆς πόλεως  
βουκόλοις οἶνον παρέσχε. οἱ δὲ ἀθρόως  
ἐμφορησάμενοι, οἱ μὲν εἰς βαθὺν ὕπνον  
ἐτρέπησαν. ὁπότε τε ἐγερθέντες καὶ  
νομίσαντες πεφαρμάχθαι τὸν Ἰκάριον  
ἀπέκτειναν. ὁ δὲ κύων ὑποστρέψας πρὸς  
τὴν Ἡριγόνην, δι' ὠρυγμοῦ ἐμήνυσεν  
αὐτῆ τὰ γενόμενα. ἡ δὲ μαθοῦσα τὸ  
ἀληθές, ἑαυτὴν ἀνάρτησε. νόσου δὲ ἐν  
Ἀθήναις γενομένης, κατὰ χρησμὸν  
Ἀθηναῖοι τὸν τε Ἰκάριον καὶ τὴν  
Ἡριγόνην ἐνιαυσιαίαις ἐγέραιρον τιμαῖς.  
οἱ καὶ κατηστερισθέντες, Ἰκάριος μὲν  
Βοώτης ἐκλήθη, Ἡριγόνη δὲ παρθένος. ὁ  
δὲ κύων τὴν αὐτὴν ὀνομασίαν ἔσχεν.  
ἰστορεῖ Ἐρατοσθένης.

Homer parla del gos d'Orió. MH en dóna d'una versió diferent: el gos no pertanyia a Orió sinó a Erígone, i n'explica el mite, un dels catasterismes clàssics. Novament veiem que l'afany compilatori està per damunt de l'interès per il·lustrar el text homèric.

El testimoni següent depèn de Ψ 91 i explica l'origen de l'urna en la qual han de ser dipositades les restes cineràries de Pàtrocle. El fantasma de Pàtrocle mort s'apareix a Aquil·leu i li reclama les honres fúnebres que li pertoqueu, bo i demanant-li ser enterrat en l'urna del Pelida, regal de la seva

mare Tetis, urna que algun dia haurà d'acollir també les cendres de l'heroi, de manera que els dos amics restaran junts eternament:

POxy 4096 fr. 8 Luppe 1996b: Ψ 91 (Sch. D)

[Θέτις Διόν]υσ[ον διωκόμενον ὑπὸ]  
[Λυκούργου] εἰς [τ]ῆν [θάλασσαν φυ-]  
[γόντα φι]λοφρόνω[ς ὑπεδέξατο τῶ]  
[κόλπῳ. ὁ] δὲ παρ' Ἡφ[αίστου ὄν πο-]  
[τε ἀμφο]ρέα χρυσο[ῦν ἔλαβε, ξενι-]  
[σας αὐτὸ] γ γενόμ[ενον ἐν Νάξῳ,]  
[ἐκτίνω]ν ἀμοιβ[ὴν τῆς σωτηρίας]  
[ἔδωκε Θέτ]ιδ[ι.] ἢ δ[ὲ] τοῦτον τῶ παιδὶ  
[Ἀχιλλεῖ ἐ]χαρίσατο, ὅπως μετὰ τὸν  
[θάνατον] ἀποθῆ[ι τις ἐν αὐτῶ τὰ ὀ-]  
[στῶ αὐτοῦ.]

ὡς δὲ καὶ ὅστέα νῶϊν ὀμῆ σορὸς  
ἀμφικαλύπτοι

Διόνυσος Ἡφαιστον γενόμενον ἐν  
Νάξῳ μιᾷ τῶν Κυκλάδων ξενίσας, ἔλαβε  
παρ' αὐτοῦ δῶρον χρύσειον ἀμφορέα.  
διωχθεὶς δὲ ὕστερον ὑπὸ Λυκούργου καὶ  
καταφυγὼν εἰς θάλασσαν, φιλοφρόνως  
αὐτὸν ὑποδεξαμένης Θέτιδος, ἔδωκεν αὐτῇ  
τὸν ἠφαιστότευκτον ἀμφορέα. ἢ δὲ τῶ  
παιδὶ ἐχαρίσατο ὅπως μετὰ θάνατον ἐν  
αὐτῶ ἀποτεθῆ τὰ ὅστῶ αὐτοῦ. ἱστορεῖ  
Στησίχορος.

Ens trobem simplement davant d'una anècdota mitogràfica que es remunta, si la subscripció és fiable, a Estesícor.

El proper testimoni és la *historia* a Ψ 144:

POxy 4096 fr. 10, 1-10 Luppe 1996c: Ψ 144 (Sch. D)

[ μακάρ]ιον γένεσιν π[αιδοτρο-]  
[φίαν τ' εὐχ]όμενοι. δια, τ[αὐτήν δὲ]  
[τὴν αἰτίαν] ὄρος τοῖς πρ[ότερον ἦν,]  
[ἐὰν ἀκμά]σωσιν, ἐπὶ [τούτοις θύ-]  
[σαι. ὡς δ' Ἀχ]ιλλεὺς τῶ Ἀ[χελῳφ ἀπο-]  
[κερεῖται] εἰκότως Π[ηλεὺς ἠϋξ-]  
[το διὰ τὸ] ἐκ Φαρσάλ[ου] γ [γεγονέναι].  
καὶ ἐν[τε]ῦθεν ὁ ποταμ[ὸς τοῦνο-]  
[μ]α ἔσχε. ἢ δ' ἱστορία παρὰ [τοῖς Θετ-]  
[τ]αλικῶ σ[υ]γγράψασι.

Σπερχεῖ' ἄλλως σοὶ γε πατὴρ  
ἠράσατο Πηλεὺς,

ἔθος ἦν τοῖς ἀρχαίοις μετὰ τὸ  
παρακμάσαι τῆς νεότητος τὰς κόμας  
ἀποκείρειν τοῖς ποταμοῖς. τούτους γὰρ  
ἐνόμιζον τῶν ἀνατροφῶν αἰτίους εἶναι. διὰ  
ταύτην δὲ τὴν αἰτίαν καὶ εἰς τοὺς ποταμούς  
ὔδωρ ἐκόμιζον, τέκνων τε γενέσεως καὶ  
παιδοτροφίας οἰωνὸν τιθέμενοι. διόπερ καὶ  
τὰς Ἀχιλλέως κόμας Πηλεὺς τούτῳ  
καθιέρωσεν. ἦν γὰρ ἐκ Φαρσάλου τῆς  
Θετταλίας. ἢ ἱστορία παρὰ τοῖς  
Ἀργολικοῖς συγγραφεῦσιν.

La notícia que ens aporta és de contingut antropològic i etiològic, però amb estreta vinculació amb el mite: es menciona un ritual de *passage* mitjançant el qual l'adolescent deixava la infantesa enrere tallant-se un floc de cabells i consagrant-lo al riu, com es diu que va fer Aquil·leu. El valor exegetíc és, en aquest cas, prou clar: el lector tardà probablement desconeixia, si no era prou docte, el valor d'aquests rituals arcaics. Tanmateix res d'aquest escoli no desdiu del gènere mitogràfic.

La següent *historia* a Ψ 346:



POxy 4096 fr. 10, 11-25 Luppe 1996c:

[οὐδ' εἶ] κεν μετόπισθεν [Ἀρείονα δι-]  
[ον] ἐλάυνου, / Ἄδρήστου τ[αχὺν ἵππον,]  
ὃς ἐκ θεόφιν γένος ἦεν. λ[έγουσι(ν)]  
Ποσειδῶνα ἐρασθέντα Τιλ[φω-]  
σαίης τῆς Ἐρ(ε)ινύος ἵππῳ ἀπεικ[α-]  
σθέντα μιγῆναι αὐτῇ ἐν Ἀλιάρ-  
[τ]ῳ τῆς Βοιωτίας. τὴν δὲ ἔγκυον[  
[γ]ενηθεῖσαν ἵππον γεννήσαι ὠ-  
[κὺ]δρομ[ο]ν. τοῦτον δὲ δεῖ τὸ κράτισ[-]  
[το]ν [εἶναι Ἀ]ρείονα κληθῆναι. τῶ[ν]  
[δὲ τῆς Ἀλι]άρτου βασιλέα Κ[οπρέα]  
[δῶρον αὐ]τὸν παρὰ Πο[σειδῶνος]  
[λαβεῖν. τὸν] δὲ Κοπρέα [τοῦτον Ἡ-]  
[ρακλεῖ πα]ραχωρήσα[ι, ὃς συνη-]  
[γωνίσαστο αὐτῷ] ἐπὶ [τὸν Κύκνον.]

Ποσειδῶν ἐρασθεὶς Ἐρινύος, μεταβαλὼν τὴν αὐτοῦ φύσιν εἰς ἵππον, ἐμίγη κατὰ Βοιωτίαν παρὰ τῇ Τιλφούσῃ κρήνῃ. ἡ δὲ ἔγκυος γενομένη ἵππον ἐγέννησεν ὃς διὰ τὸ κρατιστεύειν Ἀρείων ἐκλήθη. Κοπρεὺς δὲ Ἀλιάρτου βασιλεύων πόλεως Βοιωτίας, ἔλαβε δῶρον αὐτὸν παρὰ Ποσειδῶνος, οὗτος δὲ αὐτὸν Ἡρακλεῖ ἐχαρίσατο γενομένῳ παρ' αὐτῷ. τούτῳ δὲ διαγωνισάμενος Ἡρακλῆς πρὸς Κύκνον Ἄρεος υἱὸν καθ' ἵπποδρομίαν, ἐνίκησεν ἐν τῷ τοῦ Παγασαίου Ἀπόλλωνος ἱερῷ ὃ ἔστι πρὸς Τροιζῆνι. εἶθ' ὕστερον αὐθις ὁ Ἡρακλῆς, Ἀδράστῳ τὸν πῶλον παρέσχεν, ἐφ' οὗ μόνος ὁ Ἄδραστος ἐκ τοῦ Θηβαϊκοῦ πολέμου διεσώθη, τῶν ἄλλων ἀπολομένων. ἡ ἱστορία παρὰ τοῖς Κυκλικαῖς.

Vet aquí una *historia* de les que podríem anomenar arquetípica: Homer esmenta el cavall Aríon, de llinatge diví, i a la seva proverbial velocitat, i MH en resumeix el mite. El *lemma*, pel que observem en el text reconstruït en el papir, abarca dos versos, fet que ja hem notat en altres exemples.

La darrera *historia* testimoniada en aquest papir és la que depèn de Ω 602:

POxy 4096 fr. 17 Luppe 1997b: Ω 602 (Sch. D)

[ τὰ (---) κυ-]  
νηγικὰ ἰδ[οῦσα ἀνολοφυρομένη δι-]  
ὰ τοὺς υἱ[οὺς καὶ τὰς ἑ(ξ) θυγατέρας]  
ὡς τὴν τ[ῆς νεωτάτης ἀπαμύνη]  
ἀπώλεια[ν εἰς τὸν θάλαμον εἰς-]  
δραμοῦ[σα ἐπέβαλεν αὐτῇ τὸν]  
πέπλογ. [ἔτι δὲ καὶ ταύτης τῆς θυ-]  
[γατρὸς ἀ]ναίρηθείσης, ἑαυτὸν δὲ]  
[ἀ]γκρε[μάσαντος τοῦ Ἀμφίωνος]  
[δι'] ἀτυχ[ίαν ---

Καὶ γὰρ τ' ἠϋκόμος Νιόβη ἐμνήσατο σίτου.

Νιόβη θυγάτηρ μὲν ἦν Ταντάλου, γυνὴ δὲ Ἀμφίωνος, συνοικοῦσα δὲ αὐτῷ παῖδας ἔσχε δυοκαίδεκα, ἕξ μὲν θηλείας, ἕξ δὲ ἄρρενας. ἐπαρθεῖσά τε τῷ πλήθει τῶν παίδων καὶ τῇ καλλονῇ, ὠνείδιζε τῇ Λητοῖ, ὅτι δύο μόνους ἐγέννησεν, Ἀπόλλωνα καὶ Ἄρτεμιν, καὶ ὅτι εὐτεκνοτέρα αὐτῆς ἐστὶν ἀγανακτήσαντες δὲ οἱ θεοὶ ἐπέμψαν τοῖς παισὶν αὐτοῖς θάνατον. καὶ Ἀπόλλων μὲν τοὺς ἄρρενας ἀναιρεῖ κυνηγετοῦντας ἐν Κιθαιρῶνι. Ἄρτεμις δὲ τὰς θηλείας ἐπ' οἴκου οὕσας, θρηνοῦσαν οὖν τὴν Νιόβην ἀφάτως τὸ τοιοῦτον δυστύχημα Ζεὺς ἐλεήσας εἰς λίθον μετέβαλεν, ὃς καὶ μέχρι νῦν ἔν Σιπύλῳ τῆς Φρυγίας ὁρᾶται παρὰ πάντων, πηγὰς δακρῶν προϊέμενος. ἡ ἱστορία παρ' Εὐφορίωνι.

És un resum del mite de Níobe, a qui Homer cita. Trobem en aquest exemple una segona paràfrasi<sup>23</sup>, car el mateix Homer explica breument el mite i l' ἄτιον de les fonts de Sípiros. El text de MH simplement hi afegeix dades suplementàries i detalls que Homer omet.

Fruit de l'anàlisi del papir d'Oxirinc 4096 podem afirmar que el que hom pot deduir no fa sinó corroborar la informació aportada pels papirs anteriors: el contingut és miscel·lani però sempre dintre del gènere mitogràfic: l'excurs mitogràfic ara amplia el mite al qual al·ludeix Homer, adés hi aporta una versió diferent a tall de contrast, però trobem també indicis d'exegesi pròpiament dita, ultra l'habitual interès pels típics *leitmotive* mitogràfics: etiologies, etimologies, metamorfosis, catasterismes i mites fundacionals.

El papir de Viena 29784 tan sols permet la lectura d'una *historia*: el mite d'Otos i Efialtes, que depèn d'un *lemma* del vers 317 de la *necyia* odisseica<sup>24</sup>:

P. Vindobonensis 29784, fr.  
2 Gerstinger:

᾽Ωτόν τ' ἀντίθεον  
τηλεκλειτόν τ' Ἐφιάτην·

[τῶι Δι]ῖ ἀν[αίρε-]  
σιν μελ[ε]τ[ῶντε]ς Ἄ[ρτε-]  
δὲ τῶι πατρὶ συ[μμα-]  
χοῦσα μετεμόρφωσ[σεν ἔ-]  
αὐτήν εἰς δορκάδα κ[αὶ]  
κυνηγετο[ῦ]ντων τῶν  
περὶ τὸν ᾽Ωτον καὶ Ἐπ[ι-]  
άλτην μέσση διέδραμ[εν·]  
οἱ δὲ βαλόντες τοὺς ἄκρο[ν-]  
[τ]ας ἀλλήλους ἀπέκτειναν

Sch. λ 317:

οἱ νεώτεροί φασι τὴν Ἄρτεμιν ἔλαφον  
πέμψαι δι' αὐτῶν, τοὺς δὲ ἐκείνην  
βουλομένους ἀνελεῖν ἑαυτοὺς φονεῦσαι / τοὺς  
δὲ εἰς τὴν ελαφον ἀφέντας ἀλλήλους  
διαχρήσασθαι

Sobre la mort dels gegants Otos i Efialtes, Homer diu simplement que Zeus els va matar quan intentaren foragitar-lo de l'Olimp. Pel poc que podem llegir en el papir (i encara menys en el breu escoli), sembla que MH vol deixar constància de la intervenció d'Àrtemis i de l'ἀλληλογωνία dels dos germans al·dades. Ara bé: papir i escoli discrepen, i això pot ser degut al fet que els dos redactats que conservem són fruit d'una tendència excessiva a la síntesi. Escoli i papir han transmès les dues versions que recullen la intervenció d'Àrtemis: segons el papir, la dea es transformà en cérvola i s'interposà entre els dos germans que tractaren de caçar-la, fet que provocà llur "cacera" mútua i simultània. Segons els escolis l'única diferència es troba en el fet que la presa no fou Àrtemis metamorfosejada, sinó només una de les seves cérvoles sagrades que la dea envià per provocar la mort

<sup>23</sup> Vid. supra p. 49.

<sup>24</sup> Per als escolis a l'*Odissea*, seguim l'edició de Dindorf.

dels alòades. En qualsevol cas, MH recull una versió diferent de la que explica Homer. Hem vist d'altres exemples de versions diverses, la *historia* del gos d'Erígone/Orió; per tant, aquesta *historia* no afegeix res de nou sinó que demostra el fet que un dels criteris de MH era contrastar versions amb Homer.

Per acabar amb aquesta anàlisi estudiarem el papir més llarg, més ben conservat i més proper a la redacció dels escolis: el papir P.S.I. 1173. Està datat en el s. III i ens dóna testimoni de tretze noves *historiae* que cobreixen els cants XI, XII i XIII de l'*Odissea*. Per tal de facilitar una lectura ininterrompuda de tot el papir, en dono la transcripció seguida, amb la lectura dels escolis en paral·lel, com fins ara.

λ 321 (Sch. M V, Jacoby, FGH 12, 28  
Asclepiades):

Φαίδρην τε

Θησεὺς ὁ Αἰγέως ἔχων παῖδα Ἰππόλυτον ἐξ Ἀμαζόνος Ἀντιόπης ἔγημε Φαίδραν τὴν Μίνως θυγατέρα τοῦ τῶν Κρητῶν βασιλέως. εὐλαβούμενος δὲ μητριᾶς ἐπιβουλὴν πέμπει ἐξ Ἀθηνῶν τὸν υἱὸν Ἰππόλυτον Τριζηβίον (Τροϊζίνιον Dindorf) ἄρχειν -ἦν γὰρ αὐτῷ διὰ τὴν Πιτθέως Αἴθραν μητρώα τις ἀρχὴ δεῦρο. Φαίδρα δὲ ἐρωτικῶς διατεθεῖσα τοῦ Ἰππολύτου, σφοδρῶς ἐπ' αὐτῷ τηκομένη τὸ μὲν πρῶτον ἱερὸν Ἀφροδίτης ἐν Ἀθήναις ἰδρύσατο τὸ νῦν Ἰππολύτειον καλούμενον, εἰς Τροϊζῆνα δὲ ὕστερον παραγενομένη διενοεῖτο πείθειν τὸν νεανίσκον ὅπως αὐτῇ μιγείη. χαλεπῶς δ' ἐκείνου προσδεξαμένου τὸν λόγον, λέγεται φοβηθεῖσαν αὐτὴν ἀντιστρέψαι τὴν αἰτίαν καὶ πρὸς Θησέα διαβάλλειν ὡς Ἰππολύτου πειρώντος αὐτήν. ὁ δὲ τριῶν ὡς φασι αὐτῷ παρὰ τοῦ Ποσειδῶνος εὐχῶν οὐσῶν, ὁμολογήσαντος ὅτι ἂν εὐξῆται συντελέσειν, πιστεύσας τῇ Φαίδρα μίαν τούτων ἠτήσατο παρ' αὐτοῦ τὸν <τοῦ παιδὸς ὄλεθρον. ἐκείνου μὲν οὖν ὁμολογοῦσι τὸ ἄρμα γυμνάζοντα παραφανέντος ἐξαίφνης ἀπὸ τῆς θαλάσσης ταύρου καὶ ταραχθέντων τῶν ἵππων ἐλκόμενον ἀποθανεῖν τὴν δὲ Φαίδραν φανερῶς γενομένης τῆς διαβολῆς ἀπάγξασθαι. ἡ δὲ ἱστορία παρὰ Ἀσκληπιάδῃ.

P.S.I. 1173 fr. 2 recto 26-28,  
Coppola:

[φαν]ερῶς γεν[ο]μένη[ς τῆς διαβο-]  
[λ]ῆς ἀναρτηθῆνα[ι. ἡ δὲ ἱστορί-]  
[α] παρὰ Ἀσκληπιάδῃ.

fr. 2 recto, 29-37:

[Πρ]όκριν. Κέ[λα]φαλ[ος] ὁ Δηϊ[ονέως]  
[γῆ]μας Πρόκριν τὴν Ἐρεχ[θέως]  
[κα]τῶκει ἐν Θορικῶι. θέλων [δὲ ]  
[τῆς γ]υναϊκὸς ἀποπειρᾶσθαι ἄ-

λ 321 (Sch. V Jacoby, FGH 3,34,  
Pherecydes):

Πρόκριν τε ἴδον· Κέφαλος ὁ  
Δηϊονέως γῆμας Πρόκριν τὴν Ἐρεχθέως ἐν  
τῆς Θορ<α>ιέων (Θυριέων Dindorf)

[πο]δημει ἐπ' ἔτη ὀκτῶ καταλ[ι-]  
[πῶ]ν αὐτὴν ἔτ[ε]ι νύμφη. [ἔπει-]  
[τα κατ]ακοσμήσας ἑαυτὸν κ[αὶ ]  
[ἀλλ]οιώ[σα]ς ἔρχεται [[ἔρχ]εται]]  
[εἰς τὴν οἰκία]ν ἔχων κ[όσμον]

(verso)

[.....] .... [ .. ] προσα[...]  
[.....]αυρα γένοιτο καὶ τ[οῦ- ]  
[το μόνον σ]υνειδέναί αὐτῶ· ἢ [δὲ]  
[Πρόκρις] ἀκούσασα ἔρχεται ἐ[ἰς]  
[ταύτην] ἱερῶν κορυφὴν καὶ κατὰ[κρύπτει- ]  
[τ]αι καὶ κατακούουσα αὐτο[ῦ]  
τοῦτο λέγοντος προστρέχ[ει]  
ὡς αὐτόν. ὁ δὲ Κεφαλος ἐξ[αίφ-]  
νης ἰδὼν ταύτην ἐξ[ω αὐτοῦ]  
[γί]νεται καὶ ὡς εἶδε βάλλ[ει ἀκόν-]  
[τί]φ τὴν Πρόκριν κ[αὶ κτεί-]  
[νε]ι. μεταπεμψάμεν[ος δὲ τὸν]  
[Ἐρεχ]θέα τα.[

fr. 3 recto, 52-64:

λάβη κρατήσαντά τε τῆ[ς κεφα-]  
[λ]ῆς καὶ τῶν τριχῶν σφ[άξαι τῶ]  
[Π]οσειδῶνι ο κ....[.].υσαι[...]  
[.].ελίττοντα. ὁ δὲ [Θη]σεύς [ἀκού-]  
[σ]σας ταῦτα λαμβάνει τ[ὴν] Ἄριά-]  
[δ]νην ἀφικνεῖται<sup>τε</sup> ε[ἰς Ἄθῆ-]  
[ν]ας. συντόμως δὲ διαγ[αστάς]  
[τ]οῦτο ποιεῖ· ἀφειμέν[ης τῆς]  
[Ἄρ]ιάδνης, Ἄφροδίτη ταύ[τη πα-]  
[ρα]στάσασα θαρρεῖν παρήν[ει· Διόνυ-]  
[σο]ν γὰρ αὐτῇ μίσησθα[ι καὶ εὐ-]  
[κλ]εῖν γενέσθαι ἔλεγεν. [ὄθ]εν ὁ  
[θεὸς] φανε[ῖς μ]ίσηται [αὐτῇ]

κατῶκει. θέλων δὲ τῆς γυναικὸς ἀποπειρᾶσθαι λέγεται εἰς ἀλλοδαπὴν ἀποδημῆσαι ἐπὶ ἔτη ὀκτῶ καταλιπὼν αὐτὴν ἔτι νύμφην οὔσαν. ἔπειτα κατακοσμήσας καὶ ἀλλοιωδῆ ἑαυτὸν ποιήσας ἔρχεται εἰς τὴν οἰκίαν ἔχων κόσμον, καὶ πείθει τὴν Πρόκριν δέξασθαι τοῦτον καὶ συμμιγῆναι αὐτῶ. ἢ δὲ Πρόκρις ἐποφθαλμίσασα τῶ κόσμῳ καὶ τὸν Κέφαλον ὀρώσα κάρτα καλὸν συγκοιμᾶται αὐτῶ. ἐκφίνας δὲ ἑαυτὸν ὁ Κέφαλος αἰτιάται τὴν Πρόκριν. οὐ μὴν ἀλλὰ καταλλαγεῖς ἐξέρχεται ἐπὶ θήραν. πυκνῶς δὲ αὐτοῦ τοῦτο δρώντος ὑπώπτευσεν ἢ Πρόκρις ὅτι μίσηται γυναικὶ ἐτέρα. προσκαλεσαμένη οὖν τὸν οἰκέτην ἔλεγεν εἰ σύνοιδεν. ὁ δὲ θεράπων ἔφη τὸν Κέφαλον εἶδειν ἐπὶ τινος ὄρους κορυφὴν καὶ λέγειν συχνῶς “ὦ νεφέλα παραγενοῦ”, καὶ τοῦτο μόνον συνειδέναί. ἢ δὲ Πρόκρις ἀκούσασα ἔρχεται εἰς ταύτην τὴν κορυφὴν, καὶ κατακρύπτεται. καὶ τὸ αὐτὸ λέγοντος αὐτοῦ πυθομένη προστρέχει πρὸς αὐτόν, ὁ δὲ Κέφαλος ἰδὼν αὐτὴν αἰφνιδίως ἔξω ἑαυτοῦ γίνεται, καὶ ὡσπερ εἶχε βάλλει μετὰ χεῖρα ἀκοντίφ τὴν Πρόκριν καὶ κτείνει. μεταπεμψάμενος δὲ τὸν Ἐρεχθέα θάπτει πολυτελῶς αὐτὴν. ἢ δὲ ἱστορία παρὰ Φερεκύδη ἐν τῇ ἐβδόμῃ.

λ 321 (Sch. M V Jacoby, FGH 3, 148 Pherecydes):

καλὴν τ' Ἄριάδνην· Θησεύς ὁ Αἰγέως λαχὼν μετὰ τῶν ἠϊθέων εἰς Κρήτην πλεῖ τῶ Μινοταύρω παρατεθησόμενος πρὸς ἀναίρεσιν. ἀφικομένου δὲ αὐτοῦ ἐρωτικῶς πρὸς αὐτόν διατεθεῖσα ἢ τοῦ Μίνως θυγάτηρ Ἄριάδνη δίδωσιν ἀγαθίδα μίτου, λαβοῦσα παρὰ Δαιδάλου τοῦ τέκτονος, καὶ διδάσκει αὐτόν, ἐπειδὴν εἰσέλεθῃ, τὴν ἀρχὴν τῆς ἀγαθίδος ἐκδῆσαι περὶ τὸν ζυγὸν τῆς ἄνω θύρας καὶ ἀνελίσσοντα ἰέναι μέχρις ἂν ἀφίκηται εἰς τὸν μυχόν, καὶ ἂν αὐτόν καθεύδοντα μάρψῃ, κρατήσαντα τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς τῶ Ποσειδῶνι θῆσαι, καὶ ἀπιέναι ὀπίσω ἀνελίσσοντα τὴν ἀγαθίδα. ὁ δὲ Θησεύς λαβὼν τὴν Ἄριάδνην εἰς τὴν ναῦν ἐμβάλλεται καὶ τοὺς ἠϊθέους καὶ τὰς παρθένους οὐδέπω φθάσαντας τῶ Μινοταύρω παρατεθῆναι. καὶ ταῦτα ποιήσας νυκτὸς μέσης ἀποπλεῖ. προσορμίσας δὲ τῇ Δίᾳ νήσω ἐκβάς ἐπὶ τῆς ἠϊόνος κατακοιμᾶται. καὶ αὐτῶ ἢ Ἀθηναῖα παραστᾶσα κελεύει τὴν Ἄριάδνην ἂν καὶ ἀφικνεῖσθαι εἰς Ἀθήνας. συντόμως δὲ διαναστάς ποιεῖ τοῦτο. κατολοφυρομένης δὲ τῆς Ἄριάδνης ἢ Ἄφροδίτη ἐπιφανείσα θαρρεῖν αὐτῇ παραινεῖ· Διονύσου γὰρ ἔσεσθαι γυναῖκα καὶ εὐκλεῖν γενήσεσθαι.

fr. 3 verso, 65-77:

[ήγουμέ]νη δ[ἐ] περ[ι] πλειονος την  
[παρθε]νειαν εἶπετο τῆ Ἄρ[τέ-]  
[μιδι ἐπ]ὶ τὰς κυνηγεσίας. τα[ύ-]  
[της] ἐρα[σθεῖς] Ζεὺς ἀφικνε[ι-]  
[ται] ὡς αὐτήν λαθὼν φ[θει-]  
[ρει· ἐγκ]υος δὲ γενηθεῖσα τίκ[τει]  
[Λοκρὸ]ν τὸ ὄνομα, ὃς Θήβας [με-]  
[τὰ Ἄ]μφιονος καὶ Ζήθου κ[τί-]  
[ζει. τῆ]ν δὲ Μαῖραν λέγεται [ὑπὸ]  
[Ἄρτέμ]ιδος τοξευθῆναι δι[ὰ τὸ]  
[μηκέτι] παραγίνεσθαι εἰς [τὰ κυ-]  
[νηγέσι]α. ἡ δὲ ἱστορία παρὰ [Φε-]  
[ρεκύ]δει.

fr. 4 recto 78-81:

[δὲ] αὐτὴν τὴν Κλυμένην προ-]  
[γαμη]θῆναι φασιν ὑφ' [Ἡλίου ἐξ ἧς]  
[Φαέθ]ων ἐγένε[το] παῖς ἡ δὲ [ἱστο-]  
[ρία] παρ' Ἡσιόδω.

fr. 4 recto, 82-92 + verso 93-102:

στυγερὴν τ' Ἐριφύλην· Ἄμφ[ιαρά-]  
ος γήμας Ἐριφύλην τὴν Ταλ[άου] καὶ  
διενεχθεῖς ὑπὲρ τινων πρ[ὸς Ἄ-]  
δραστον, καὶ π[άλ]ιν διαλυθ[εῖς ὤ-]  
μυεν ὑπὲρ ὧν ἂν διαφ[έρων-]  
ται πρὸς ἀλλήλους αὐτός τε κ[αὶ Ἄδρα-]  
στος ἐπιτρέψειν Ἐριφύλη[ν κρί-]  
νειν καὶ π<ε>ισθήσεσθαι αὐτῆ· [μετὰ]  
[δὲ τα]ῦτα γενομ[έ]νης<της> ἐπὶ Θή[βας]  
[στρατείας] ὁ μὲν Ἄμφ[ιαρά]ος ἀπέ-]  
[τρεψε] τοὺς Ἀργεῖους καὶ τὸ[ν]  
-----  
πρ[ι]ν ἀποκτεῖν[α]ι τ[ὴν] μητέ-]

ὄθεν ὁ θεὸς ἐπιφανεῖς μίσγεται αὐτῇ, καὶ  
δαρεῖται στέφανον αὐτῇ χρυσοῦν, ὃν αὐθις  
οἱ θεοὶ κατηστέρισαν τῇ τοῦ Διονύσου  
χάριτι. ἀναιρεθῆναι δὲ αὐτὴν φασιν ὑπ'  
Ἄρτέμιδος προεμένην τὴν παρθενίαν. ἡ  
ἱστορία παρὰ Φερεκύδη

λ 326 (Sch. M V Eust. Jacoby, FGH 3, 170b  
Pherecydes):

Μαῖραν τε

Μαῖρα ἢ Προΐτου τοῦ Θερασάνδρου  
θυγάτηρ καὶ Ἀντείας τῆς Ἀμφιάνακτος  
ἐγένετο κάλλει διαπρεπεστάτην. ἡγουμένη  
δε περὶ πλειονος τὴν παρθενίαν εἶπετο τῇ  
Ἄρτέμιδι ἐπὶ τὰ κυνηγέσια. ταύτης  
ἐρασθεῖς Ζεὺς ἀφικνεῖται ὡς αὐτὴν καὶ  
λανθάνων διαφθείρει. ἡ δὲ ἐγκυος  
γενομένη τίκτει Λοκρὸν τὸ ὄνομα παῖδα. ὃς  
Θήβας μετ' Ἀμφιονος καὶ Ζήθου οἰκίζει.  
τὴν δὲ Μαῖραν λέγεται τοξευθῆναι ὑπὸ  
Ἄρτέμιδος διὰ τὸ μηκέτι παραγίνεσθαι εἰς  
τὰ κυνηγέσια. ἡ δὲ ἱστορία παρὰ  
Φερεκύδη.

λ 326 (Sch. H Q V)

Κλυμένην τε ἴδον· Κλυμένη  
Μινύου τοῦ Ποσειδῶνος καὶ Εὐρυανάσσης  
τῆς ὑπέρφαντος γαμηθεῖσα Φυλάκῳ τῷ  
Δηϊτόνος Ἴφικλον τίκτει ποδώκη παῖδα.  
τούτον λέγεται διὰ τὴν τῶν ποδῶν ἀρετὴν  
συναμιλλάσθαι τοῖς ἀνέμοις ἐπὶ τε τῶν  
ἀσταχῶν διέρχεσθαι, καὶ διὰ τοῦ τάχους  
τὴν κουφότητα μὴ περικλᾶν τοὺς ἀθήρας.  
ἔνιοι δὲ αὐτὴν τὴν Κλυμένην προγαμηθῆναι  
φασιν Ἡλίῳ, ἐξ ἧς Φαέθων ἐγένετο παῖς. ἡ  
ἱστορία παρὰ Ἡσιόδω.

λ 326 (Sch. V Jacoby, FGH 12, 29  
Asclepiades):

στυγερὴν τ' Ἐρυφίλην· Ἄμφ[ιαρά]ος  
ὁ Οἰκλέους γήμας Ἐριφύλην τὴν Ταλαοῦ  
καὶ διενεχθεῖς ὑπὲρ τινων πρὸς Ἄδραστον  
καὶ πάλιν διαλυθεῖς ὀρκούμενος  
ὁμολόγησεν ὑπὲρ ὧν ἂν διαφέρωνται πρὸς  
ἀλλήλους αὐτός τε καὶ Ἄδραστος  
ἐπιτρέψειν Ἐριφύλην κρίνειν καὶ  
πεῖθεσθαι αὐτῇ, μετὰ δὲ ταῦτα γενομένης  
τῆς ἐπὶ Θήβας στρατείας, ὁ μὲν Ἄμφ[ιαρά]ος  
ἀπέτρεπε τοὺς Ἀργεῖους καὶ τὸν ἐσόμενον  
ὄλεθρον προεμαντεύετο, <Ἄδραστος δὲ  
ἤθελε μάχην>. λαβοῦσα δὲ ἡ Ἐριφύλη τὸν

[ρα.] ταῦτα δὲ πάντα δρᾶ[σαι λέ-]  
[γ]εται [[δε]] {παρα} τὸν Ἄλκ[μαίωνα]  
[καί] διὰ τὴν μητροκτονίαν  
[μα]νῆναι. {δε} τοὺς<sup>δε</sup> θεοὺς ἀκού-  
[σα]ντας τῆς νόσου μεταλλά-  
[ξαι] διὰ τὸ ὁσίως ἐπαμύνον-  
[τα] τῷ πατρὶ τὴν μητέρα ἀπο-  
[κτε]ῖναι. ἢ δὲ ἱστορία παρὰ Ἀσκλη-  
[πι]άδη.

fr.4 verso, 104-107:

[τὸν] Τηλεφίδην· Εὐρύπυλος ὁ  
[Τηλ]έφου καὶ Ἀστυόχης Ἡρακλέ-  
[α πά]π'πον ἐχ[  
[τὴν ?] ἀρχή]ν ?

fr. 5 recto 107-116 Coppola:

[συνδι]ατρίβων τοῖς θεοῖς καὶ συν-]  
[ε]στιώμενος ἀπλήστ[ως διετέθη.]  
κλέψας γὰρ τὸ νέκταρ κα[ὶ τὴν ἀμ-]  
[β]ροσίαν, οὐκ ἐξὸν αὐτῷ, ἔδω[κε]  
τ[ο]ῖς φίλοις ἀγανακτήσαντα [δὲ τὸν]  
Δία ἐπαρτήσαι αὐτῷ τὴν κ[.....]  
τιμωρίαν, ἐκβαλόντα τῷ[ν .....]  
καὶ τὴν Σίπυλον ἐπικαταστήσαν-  
τα, ἔνθα ἐκεκήδευτο. ἢ δ' ἱ[στορία]  
[π]αρὰ Ἀσκληπιάδη. ο<sup>δ</sup> μ

fr. 5 recto 117-120 + verso 121-  
136 + fr. 6 recto 137- 147

[Ἀ]ργὸν πασιμέλουσα παρ' Αἰήταο·  
[Τ]υρῶ ἢ Σαλμωνέως ἔχουσα δύο]  
[παί]δας ἐκ Ποσιδῶνο[ς, Νηλέα τε]  
[καὶ Πηλίου], ἐπέγημε Κ[ρηθέα

-----  
]ιαδ[

ὄρμον παρὰ τοῦ Πολυνεΐκου τὸν τῆς  
Ἀρμονίας, προσέθετο τοῖς περὶ τὸν  
Ἄδραστον βιαζομένοις τὸν Ἀμφιαράον.  
<τὸν δὲ Ἀμφιαράον> ἰδόντα τὴν τῶν δῶρων  
ὑποδοχὴν καὶ πολλὰ τὴν Ἐριφύλην  
αἰτιασάμενον, αὐτὸν μὲν ἐξορμήσαι πρὸς  
τὴν στρατείαν, Ἀλκμαίῳ δὲ προστάξει μὴ  
πρότερον μετὰ τῶν ἐπιγόνων ἐπὶ Θήβας  
πορεύεσθαι πρὶν ἀποκτεῖναι τὴν μητέρα.  
ταῦτα δὲ πάντα δρᾶσαι λέγεται τὸν  
Ἀλκμαίωνα, καὶ διὰ τὴν μητροκτονίαν  
μανῆναι. τοὺς δὲ θεοὺς ἀπολύσαι τῆς νόσου  
αὐτὸν διὰ τὸ ὁσίως ἀπαμύνοντα τῷ πατρὶ  
τὴν μητέρα κατακτεῖναι. ἢ ἱστορία παρὰ  
Ἀσκληπιάδη.

λ 519 (Sch. Q V Jacoby, FGH 2, 40  
Acusilaus):

ἀλλ' οἶον τὸν Τηλεφίδην·  
Εὐρύπυλος ὁ Ἀστυόχης καὶ Τηλέφου τοῦ  
Ἡρακλέους παῖς λαχὼν τὴν πατρῶαν ἀρχὴν  
τῆς Μυσίας προίστατο. Πυθόμενος δὲ  
Πρίαμος περὶ τῆς τούτου δυνάμεως  
ἔπεμψεν ὡς αὐτὸν ἵνα παραγένηται  
σύμμαχος. εἰπόντος δὲ αὐτοῦ ὡς οὐκ ἐξῆν  
αὐτῷ διὰ τὴν μητέρα, ἔπεμψεν ὁ Πρίαμος  
τῇ μητρὶ αὐτοῦ δῶρον [Ἀστυόχη] χρυσοῦν  
ἄμπελον. ἢ δὲ λαβοῦσα τὴν ἄμπελον τὸν  
υἱὸν ἔπεμψεν ἐπὶ στρατείαν, ὃν  
Νεοπτόλεμος ὁ τοῦ Ἀχιλλέως υἱὸς ἀναιρεῖ.  
ἢ δὲ ἱστορία παρὰ Ἀκουσιλάω.

λ 582 (Sch. V Jacoby, FGH 12, 30  
Asclepiades):

Καὶ μὲν Τάνταλον εἰσείδον·  
Τάνταλος Διὸς καὶ Πλουτοῦς συνδιατρίβων  
τοῖς θεοῖς καὶ συνεστιώμενος αὐτοῖς  
ἀπλήστως διετέθη. κλέψας γὰρ τὸ νέκταρ  
καὶ τὴν ἀμβροσίαν, οὐκ ἐξὸν αὐτῷ, ἔδωκε  
τοῖς ὀμίλιξιν. ἐφ' οἷς ἀγανακτήσαντα τὸν  
Δία ἐκβαλεῖν αὐτὸν τῆς ἐν οὐρανῷ διαίτης  
καὶ ἐξαρτήσαι ἐπ' ὄρους ὑψηλοῦ  
ἐκδεδεμένον τῶν χειρῶν, καὶ τὴν Σίπυλον,  
ἔνθα ἐκεκήδευτο, ἀνατρέψαι. ἢ ἱστορία  
παρὰ Ἀσκληπιάδη.

μ 70 (Sch. V Jacoby, FGH 12, 31  
Asclepiades):

Ἀργὸν πασιμέλουσα παρ' Αἰήταο·  
Τυρῶ ἢ Σαλμωνέως ἔχουσα δύο παῖδας ἐκ  
Ποσειδῶνος, Νηλέα τε καὶ Πελῖαν, ἔγημε  
Κρηθέα καὶ Ἴσχει παῖδας ἐξ αὐτοῦ τρεῖς,  
Αἴσονα καὶ Φέρητα καὶ Ἀμυθάονα.  
Αἴσονος δὲ καὶ Πολυμήλας καθ' Ἡσίοδον

πέμπ]ει παρὰ Χ[είρων]α [[παρ[.]]  
 [τραφ]εῖς δὲ παρὰ τούτῳ καὶ ἡ[ῖ-]  
 [θε]ος γενόμενος ἦλθεν εἰς  
 [Ἴω]λκὸν ἀπαιτῶν τὴν πά-  
 [τρώ]αν ἀρχὴν τὸν Πηλίαν. ὁ [δ]ὲ  
 [ἔφασ]κεν αὐτὸν δεῖν πρότε-  
 [ρον δια]κομίσει τὸ χρυσοῦν δέ-  
 [ρος ἐ]κ Κόλχων. ἀκούσας δὲ τα[ῦ-]  
 [τα ὁ] Ἴάσων λέγει τῷ Χείρωνι·  
 [καὶ α]ὐτῷ <ὁ> Χείρων συνεξέ-  
 [σκει]άζει δ' ἡ Ἀθηνᾶ τὴν Ἀρ-  
 [γῶ]. πλέ]οντες δὲ ἀφι[κνοῦν-]  
 [ται πρὸς τὰς Πλά]γ' κτὰ[ς καλου-]  
 [μένας πέτρας

-----  
 Φι]γεύς. [τοῦτον δὲ τὸν]  
 [Φιν]έα ἰδόντε[ς οἱ περὶ τὸν]  
 [Ἴάσο]να παρεκάλο[υν ὑποθέσ-]  
 [θαι π]ῶς διαπλεύσωσι τὰς Πλαγ-]  
 [κτ]ὰς πέτρας. ὁ δ' εἶπεν δι[απλεύσε-]  
 [σθ]αι, ἐὰν ἀποστήσωσι τὰ[ς] Ἀρ-]  
 [πυ]ΐας. θέντες δὲ [σ]υνθ[ή]κας  
 ατεπετέλλονται αὐτῷ τῷ-  
 [τ]ο δρᾶν ἐφ' ὅσον δύνανται. [ὁ δὲ Φι-]  
 [νε]ὺς ἐν τῇ Ἀργοῖ κελεύε[ι φέ-]  
 [ρ]εῖν πελιάδα καὶ α[

(F 18) γίνεται Ἰάσων, κατὰ δὲ Φερεκύδην  
 (3 Φ 104) ἐξ Ἀλκιμέδης. τελευτῶν δὲ οὗτος  
 καταλείπει τοῦ παιδὸς ἐπίτροπον τὸν  
 ἀδελφὸν Πελίαν, ἐγχειρίσας αὐτῷ καὶ τὴν  
 βασιλείαν, ἵνα αὐξήθῃ τῷ υἱῷ παράσχη.  
 ἡ δὲ τοῦ Ἰάσονος μήτηρ Ἀλκιμέδη δεῖσασα  
 δίδωσιν αὐτὸν τρέφεσθαι Χείρωνι τῷ  
 Κενταύρῳ. τραφεῖς δὲ καὶ ἡβήσας ἔρχεται  
 εἰς Ἴωλκὸν ἀπαιτῶν τὴν πατρῶαν ἀρχὴν τὸν  
 Πελίαν. ὁ δὲ ἔφασκε χρῆναι αὐτὸν  
 πρότερον διακομίσει τὸ χρυσοῦν δέρος ἀπὸ  
 Κόλχων καὶ τοὺς πυριπνόους ἀνελεῖν  
 ταύρους. ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Ἰάσων λέγει  
 τῷ Χείρωνι. καὶ αὐτῷ ὁ Χείρων  
 συνεκπέμπει τοὺς ἡϊθέους. κατασκευάζει  
 δὲ ἡ Ἀθηνᾶ τὸν Ἀργῶ. πλέοντες δὲ  
 ἀφικνοῦνται ἐπὶ τὴν τὸν Βιθυνῶν χώραν,  
 καὶ ὀρώσι τὸν Φινέα πηρὸν διὰ ταύτην τὴν  
 αἰτίαν· ἔχων γὰρ παῖδας ἐκ Κλεοπάτρας  
 τῆς Βορέου καὶ ἐπιγήμεας Εὐρυτίαν δίδωσιν  
 αὐτοὺς τῇ μητρὶ ἀ διαβληθέντας πρὸς  
 ἀναίρεσιν. Ζεὺς δὲ χαλεπήνας λέγει αὐτῷ  
 πότερον βούλεται ἀποθανεῖν ἢ τυφλὸς  
 γενέσθαι. ὁ δὲ αἰρεῖται μὴ ὀρᾶν τὸν  
 Ἥλιον. ἀγανακτήσας δὲ ὁ Ἥλιος Ἀρπυίας  
 ἐπιπέμπει αὐτῷ, αἵτινες εἰ ποτε μέλλοι  
 ἐσθίειν † αὐτοῦ διέπρασσον ἐμβάλλουσαι  
 φθορὰν τινα· καὶ οὕτω Φινεὺς ἐτιμωρεῖτο.  
 τοῦτον οὖν τὸν Φινέα θεωρήσαντες οἱ περὶ  
 τὸν Ἰάσονα παρεκάλουν ὑποθέσθαι πῶς δεῖ  
 <δια>πλεύσαι τὰς πλαγκτὰς λεγομένας  
 πέτρας. ὁ δὲ εἶπεν ἐὰν τὰς Ἀρπυίας  
 ἀπαλλάξωσι τῆς πρὸς αὐτὸν ὁρμῆς. θέντες  
 δὲ συνθήκας ἐπαγγέλλονται αὐτῷ τοῦτο  
 δρᾶσαι, ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς πόσον δύναται  
 ἔχειν τάχος ἡ Ἀργῶ. φάντων δὲ πελειάδος  
 ἐκέλευσεν ἀφεῖναι περιστερὰν κατὰ τὴν  
 συμβολὴν τῶν πετρῶν, κἂν μὲν μεσολαβηθῇ  
 μὴ πλεῖν, ἐὰν δὲ σωθῇ τότε περαίνειν τὸν  
 πλοῦν. οἱ δὲ ταῦτα ἀκούσαντες ποιοῦσι.  
 κατασχεθείσης δὲ τῆς περιστερᾶς διὰ τῆς  
 οὐρᾶς, προσβάλλουσι τῇ Ἀργοῖ δυοῖν  
 <ὀργυιῶν ἄφλαστον καὶ τούτου τὰ ἄκρα  
 περικόψασαι αἱ Συμ>πληγάδες πέτραι  
 συνελθούσαι <περαιωθείσης> τῆς νεῶς  
 συμμύουσιν, αὐτοὶ δὲ σφύζονται. οἱ δὲ  
 Βορεάδαι Ζήτης καὶ Κάλαις ἀποδιώκουσι  
 τὰς Ἀρπυίας ἀπὸ τῶν Φινέως δειπνῶν. καὶ  
 οὕτω παραγίνονται εἰς Κόλχους. ἡ ἱστορία  
 παρὰ Ἀσκληπιάδῃ.

fr. 6 verso 148-157:

[ἐνθα δ'] ἐνὶ Σκύλλῃ ναίει[·]  
 [Σκύλλ]α θυγάτηρ μὲν ἦ[ν]  
 [Φόρκ]υνος καὶ Κραταιῖδ[ος,]  
 [φω]νὴν δὲ εἶχεν νεογ[οῦ τι-]  
 [νος] Ἐκά[τ]ης σκυλαίου. ταύ[της]

μ 85 (Sch. V Jacoby, FGH 15, 12 Dionysius):

ἐνθα δ' ἐνὶ Σκύλλῃ ναίει  
 λελακυῖα· Σκύλλα θυγάτηρ μὲν ἦν  
 Φόρκυνος καὶ Ἐκάτης, τὸ μὲν μέγεθος  
 θαυμαστὴ. εἶχε δὲ πόδας μὲν δώδεκα,  
 κεφαλὰς δὲ ἕξ, ἐν ἐκάστῳ δὲ τῶν στομάτων

τὸ μέγεθος ἦν θαυμαστό[ν,  
εἶχε δὲ πόδας ἰβ, κεφαλὰς δ[ε ζ],  
[ἐν] ἐκάστῳ δ' εἶχε στόματι ὀ[δόν-]  
[των] τριστοιχείαν, ὀφθ[αλ-]  
[μοὺς] πυρώδεις, καὶ τὸ

τρεις στίχους ὀδόντων, ὀφθαλμοὺς δὲ  
πυροειδεῖς. καὶ τὸ μὲν ἄλλο σῶμα  
ἐκρύπτετο αὐτῆς ἔν τινι σπηλαίῳ κατὰ  
βυθοῦ βεβλημένον, συμφυῆς οὖσα τῇ πέτρᾳ·  
τὰς δὲ κεφαλὰς αὐτῆς εἶχεν ἔξω,  
περιμήκεις ὥστε δύνασθαι ἀπὸ τῆς πέτρας  
εἰς τὴν ναῦν φθάνειν. ταύτην λέγεται τὸν  
Ἡρακλέα, ὁπότε τὰς Γηρυόνου βοῦς ἦγεν,  
ὡς εἶδεν ἀπληστευομένην, ἀνελεῖν. τὸν δὲ  
πατέρα διὰ πυρὸς ἀναγκάσαι πάλιν αὐτὴν  
ἀναζῆσαι. ἡ δὲ ἱστορία παρὰ Διονυσίῳ.

fr. 7 recto 158-172:

v 96 (Sch. V Jacoby, FGH 31, 65  
Herodorus):

[Φόρκυνος δὲ τ]ις ἔσ[τι λιμὴν·]  
[Φόρκυν δαίμων] γ θαλά[σσιος, τὸ]  
[πρότερον δι]ατριβ[ῶν πρὸς τῷ]  
[Ἄρυμ]γείῳ καλο[υμένῳ ὄρει·]  
[οἰκῶν] δὲ τὴν Φόρ[κυνος ἀπ']  
[αὐτοῦ] καλουμένην [βῆσαν, κῶτα]  
[φανέν] αὐτῷ καταλείπ[ειν τὰς]  
[τρι?]βὰς ταύτας ἀφ[ίκετο εἰς]  
[τὴν Κ]εφαλληνίαν [καὶ ἐκλε-]  
[ξάμεν]ος τόπον αὐτ[ῷ ἐπιτή-]  
[δειον] ἐνθάδε κατῶ[κησεν].  
] μόνιος ὁ τό[πος, λέ-]  
[γετ]αι δὲ τῷ τῆς [Ἰθάκης λιμέ-]  
[νι εἶν]αι ἀπ' αὐτ[οῦ] τὸ ὄνομα  
].[

Φόρκυνος δὲ τίς ἐστὶ λιμὴν·  
Φόρκυν δαίμων θαλάσσιος, τὸ πρότερον  
διατρίβων πρὸς τῷ Ἄρυμνίῳ λεγομένῳ ὄρει  
τῆς Ἀχαιῆας, οἰκῶν τε τὴν Φόρκυνος ἀπ'  
αὐτοῦ καλουμένην βῆσαν. κῶτα φανέν  
αὐτῷ καταλιπεῖν τὰς τρίβους ταύτας  
ἀφίκετο εἰς τὴν Κεφαλληνίαν καὶ τόπον  
ἐκλεξάμενος ἐπιτήδειον αὐτῷ ἐνταῦθα  
ᾤκισεν. λέγεται δὲ Ἄμμος ὁ τόπος.  
προσορμίσας <δὲ> εἰς τὸν τῆς Ἰθάκης  
λιμένα ἠξίωσεν αὐτὸν ἀφ' ἑαυτοῦ  
προσαγορεύεσθαι Φόρκυνος. ἡ δὲ ἱστορία  
παρὰ Ἡροδότῳ (codd.) Ἡροδώρῳ  
(Buttmann, Dindorf).

fr. 7 verso, 173-188:

v 259 (Sch. V)

[τῆς Ἀθην]ᾶς [ᾠκειλε μετὰ]  
[τοῦ Κάλχ]αντο[ς καὶ Σθενέλου]  
[εἰς Κολο]φῶνα [καὶ ἐνταῦθα]  
[βίον κατ]έστρεψε. [ἡ δὲ ἱστορία]  
[παρὰ Λ]υκόφρονι.

φεύγω, ἐπεὶ φίλον υἷα κατέκτανον  
Ἰδομενῆος· Ἰδομενεὺς παῖς μὲν ἦν  
Δευκαλίωνος τοῦ Μίνωος, Κρῆς δὲ τὸ  
γένος, ἄριστος τὰ πολέμια. παρ' ἐκάστοις  
γούν ἀριστεῖαις σεμνὸς φαινόμενος, μέχρι  
τῶν νόστων ἄρραιστος δευφυλάχθη. οὗτος  
δὲ, ὡς λέγεται, γενομένου τοῦ κατ'  
Εὐβοίαν χειμῶνος ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς, ᾠκειλε  
μετὰ τοῦ Κάλχαντος καὶ Σθενέλου εἰς  
Κολοφῶνα, καὶ ἐνταῦθα τὸν βίον  
κατέστρεψε. ἡ δὲ ἱστορία παρὰ Λυκόφρονι.

fr. 7, 178-188:

ξ 327 (Sch. Q V)

[τὸν δ'] ἐς Δωδώνη[ν φάτο· ποι-]  
[μῆν τις ν]έμων πρόβα[τα ἐν τοῖς]  
[τῆς Δ]ωδώνης ἔλε[σι τοῦ πέ-]  
[λας ὑφ]είλατο νομη[.]  
[καὶ εἶρξ]ας εἰς τὴν σφε[τέραν αὐ-]  
[λὴν ἐφ]ύλασσαν. ὅθ[εν φασὶ τὸν]  
[δεσπό]την ζητεῖ[ν παρὰ τοῖς]  
[ποιμέ]σι τὰ κεκρυμ[μένα πρό-]

τὸν δ' ἐς Δωδώνη φάτο· ποιμὴν  
νέμων πρόβατα ἐν τοῖς τῆς Δωδώνης ἔλεσι  
τοῦ πέλας ὑφείλετο ποιμνὴν καλλίστην,  
καὶ εἶρξας εἰς τὴν σφετέραν αὐλὴν  
ἐφύλασσαν. ὅθεν τὸν δεσπότην φασὶ  
ζητεῖν παρὰ τοῖς ποιμέσι τὰ κεκλεμμένα  
πρόβατα, μὴ εὐρόντα δὲ ἐρωτᾶν τὸν θεὸν  
τίς ἐστὶν ὁ κλέψας. τότε πρῶτον, φασὶ, τὴν



[βατα, οὐ]χ εὐρόντα [δὲ τὸν θεὸν]  
[ἔρωτᾶ]ν τίς ἐσ[τιν ὁ κλέψας]  
]..[

δρῶν φωνὴν ἀφεῖναι, ὅτι τῶν ἀκολουθόντων ὁ νεώτατος. ἐξετάσαντα δὲ τὸ λόγιον εὐρεῖν παρὰ τῷ ποιμένι νεωστὶ βοσκήσαντι τῷ χωρίῳ. ἀκόλουθοι δὲ λέγονται οἱ ποιμένες. ἦν δὲ τὸ ὄνομα Μαρδύλας ὁ κλέψας. τοῦτον λέγεται προσοργισθέντα τῇ δρυϊ θελήσαι αὐτὴν ἐκκόψαι νύκτωρ. πελειάδα δὲ ἐκ τοῦ στελέχους ἀνακύψασαν ἐπιτάξει μὴ τοῦτο δρᾶν. τὸν δὲ δειματωθέντα μηκέτι τοῦτο τολμήσαι, μὴ θιγείν τοῦ ἱεροῦ τούτου δένδρου. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ τόλμημα μηνῖσαι αὐτῷ τοὺς Ἑπειρώτας. ὄθεν καὶ λαβόντας δίκην ταύτην εἰσπράξασθαι τῆς ἀπ' αὐτοῦ ὑπομονῆς τὸν μάντιν προάγει. ἡ ἱστορία παρὰ τῷ Προξένῳ.

Les vuit *historiae* que depenen dels *lemmata* del cant XI presenten una gran unitat temàtica i formal: fan referència als personatges mítics que Ulisses va desgranant en el catàleg de la seva *necyia*. Així, doncs, en tots ells trobem un resum de cadascun dels mites associats a la nòmina infernal: Fedra, Procris i Ariadna (v. 321), Mera, Clímene i Erifila (326), Eurípil (519) i Tàntal (582).

En la historia a μ 70 tenim un resum del viatge dels Argonautes, car Homer fa referència a la nau Argo com l'única que havia sortit indemne del pas dels esculls anomenats Planctes (les Simplègades). μ 85 descriu el monstre Escil·la, i en dóna la filiació. Papir i escoli discrepen quant al nom de la mare: Crateida en el papir i Hècate en l'escoli. Hi ha hagut una alteració, probablement Crateida és el nom més antic, substituït en algun moment de la tradició per un personatge molt més conegut per la mitografia tardana. v 96 parla de la divinitat marina Forcin, v 259 d'Idomeneu i ξ 327 de l'oracle de Dodona.

En el seu conjunt, el papir presenta una unitat temàtica considerable: l'enumeració catalògica de personatges mítics del cant XI de l'*Odissea* li confereix un to marcadament prosopogràfic. L'última *historia*, però, és de contingut etiològic i fundacional, car ens narra el mite de la institució de l'oracle de Dodona i la seva causa o αἴτιον. La fortuna ens ha conservat aquesta darrera *historia* perquè puguem confirmar el caràcter no monogràfic d'aquest darrer papir i mantenir la seva pertinença al MH.

És rellevant també el fet que en el papir se'ns hagin conservat gran part de les subscripcions que remetent a autors antics, concretament Hesíode, Ferecides, Asclepiades i Licòfron. Vet aquí un nou argument per refutar la hipòtesi segons la qual les subscripcions són tardanes i poc fiables.

#### 4. 3. CONCLUSIONS DE L'ANÀLISI: CARACTERÍSTIQUES DEL TEXT

Un cop analitzades les *historiae* testimoniades pels papirs amb l'ajut de les versions escoliogràfiques, cal replantejar els interrogants que han conduït la nostra anàlisi: de quin criteri es regia MH per triar els *lemmata*? Quin objectiu perseguia amb la redacció i publicació d'aquesta obra? És una obra individual o col·lectiva? Quines n'eren les característiques formals i de contingut? Quina part en conservem?

Deixarem les respostes per a l'apartat següent. Ara ens limitarem a aplegar les observacions més rellevants que hem anat fent al llarg de l'anàlisi presentada en aquest apartat.

1. En primer lloc, enumerarem les característiques del contingut a partir de totes les *historiae* recopilades fins ara testimoniades en papirs:

Quant als criteris de selecció del *lemma* i la seva relació amb el contingut de la *historia*, hem detectat una certa capriciositat (si no arbitrarietat) en la tria del *lemma* i l'associació d'aquest a un mite determinat. Cal plantejar-se seriosament la possibilitat que ens trobem davant d'una obra col·lectiva. La disparitat de criteris pot ser deguda a aquest factor.

D'altra banda l'estudi comparatiu demostra que el *lemma* pot variar en les diferents branques de la tradició textual. En els papirs la tendència és *lemma* = vers homèric (en alguns casos més d'un vers), malgrat que sovint la *historia* no té relació amb el vers sencer sinó que el més habitual és que afecti només a un mot. Hem trobat també casos de translació d'una *historia*: en algun dels manuscrits hi ha *historiae* desplaçades de *lemma*. L'explicació sembla trobar-se en un simple descuit del copista, que accidentalment se saltà una *historia* i, en adonar-se'n, la situà sota un altre *lemma* una mica més endavant. Citem-ne breument alguns exemples:

El còdex Riccardianus 30 dóna la *historia* a A 280 que els altres manuscrits situen sota el *lemma* A 519<sup>25</sup>; així doncs, manté la *historia* del naixement d'Aquil·leu sota A 280 a diferència de la resta. Més exemples: la *historia* a A 428 apareix sota el vers A 416 en el Codex Parisinus 2767; la

---

<sup>25</sup> En la meua edició considero correcta la versió del Riccardianus atesa la millor adequació *lemma-historia*. Vid. comentari *ad loc*.

*historia* a M 307 en el còdex A es llegeix sota M 397 en la resta de còdexs<sup>26</sup>.

En relació amb el que acabem de dir, també trobem a faltar *historiae* en algunes branques de la tradició: o bé s'han conservat en els escolis i manquen en els papirs o viceversa. Això demostra que la tradició textual ha tendit a reduir el corpus per motius que se'ns escapen. En el cas dels papirs, la manca de determinades *historiae* pot explicar-se per la condició d'epítomes i/o *excerpta* d'algunes de les còpies trobades. En el cas de la tradició manuscrita dels còdexs, la manca d'*historiae* pot ser fruit de les vicissituds de la transmissió textual multiseccular. En citarem dos exemples: en el papir d'Oxirrinc 4096 llegim dues *historiae* que no tenen paral·lel en els escolis: les que semblen dependre de l'epítet ἐλαφήβολος (Σ 319) i del vers Σ 432 segons els *lemmata* establerts per Schubert en la seva edició del papir. Per contra, el Papir d'Oxirrinc 418 passa de A 264 a A 399, mentre que els manuscrits donen una *historia* a A 268 que no ha deixat rastre en el papir.

Davant d'aquestes evidències sembla probable que el corpus inicial era més extens i prolix en nombre d'*historiae* que no pas el que ha perviscut.

Hi ha unes poques *historiae* repetides, no textualment, però sí amb una evident relació d'intertextualitat. Aquests casos són autèntiques rareses, i semblen fruit de la descoordinació dels redactors (continuem admetent l'autoria col·legiada com a hipòtesi de treball). En donem l'exemple més flagrant:

Πάρις ὁ Ἀλέξανδρος ἐκλήθη παρὰ τὸ ἐκτεθῆναι αὐτὸν ἐν τῇ Ἰδῆι εὐθύς τεχθέντα καὶ αὐξήθησθαι καὶ παρελθεῖν τὸν μόρον οὕτως· κατὰ γαστρὸς αὐτὸν ἔχουσα ἢ Ἑκάβη ἐνόμισε κατ' ὄναρ καιόμενον δαλὸν τίκτειν, ὅστις κατέφλεξε πᾶσάν τε τὴν πόλιν καὶ τὴν ἐν τῇ Ἰδῆι ὕλην ἐστῶσαν. τοῦτο δὲ τὸ ἐνύπνιον ἀκούσαντες οἱ μάντιες καὶ οἱ περὶ τοὺς ὄνειρους δεινοὶ εἶπον τὸ τεχθὲν παιδίον εὐθέως μικρὸν ὄν ῥιφῆναι θηρσὶ βορᾶν· τεχθέντα δὲ τὸν Ἀλέξανδρον ἐξέθησαν ἐν τῇ Ἰδῆι, ὄν ποιμὴν ἐωρακῶς σφόδρα εὐειδέστατον ἀνελόμενος ἀνέθρεψεν. (Γ 325)

cf. κατὰ γαστρὸς ἔχουσα ἢ Ἑκάβη ὄναρ ἐθεάσατο, ὅτι ἔτεκε δαλὸν ὑφ' οὗ πᾶσα κατεφλέχθη ἢ πόλις. τὸ οὖν τεχθὲν, γνώμη τῶν μάντεων ἐξετέθη, ἀλλὰ γνώμη θεῶν ὑπὸ τοῦ εὐρόντος ἐτράφη βουκόλου ὃς ἄρκτον αὐτῷ γάλα ἐπισχούσαν θεασάμενος ἀνέθρεψεν. ἐκλήθη οὖν Πάρις, οὐχ ὅτι ὡς τινὲς φασιν ἐν πῆραι ἐτράφη, ἀλλὰ ὅτι τὸν μόρον παρήλθεν, ὕστερον δὲ Ἀλέξανδρος, ὅτι τῇ πατρίδι ἠλέξησεν, τουτέστιν, ἐβοήθησε πολεμίων ἐπελθόντων. (M 93)

És obvi que les dues *historiae* no han estat redactades per la mateixa mà, però sí que han consultat una mateixa font, de la qual han aprofitat segments textuais. El redactor del segon text no ha tingut en compte la feina

<sup>26</sup> També en aquest cas dono per bona la versió del manuscrit discrepant, que anticipa el *lemma*. El còdex A també ocupa una posició diferent en la tradició.

feta per als cants anteriors. L'interès per l'etimologia del nom de Paris hauria suscitat aquesta repetició: observem, doncs, mans diferents servint els mateixos objectius. La nostra hipòtesi en surt reforçada: l'autoria col·lectiva no destrueix la unitat de l'obra, car els redactors segueixen unes directrius concretes marcades per un eventual coordinador que en fixa objectius, característiques, etc<sup>27</sup>.

Com acabem d'apuntar, doncs, sembla que l'obra en el seu conjunt respon a una unitat d'objectius. Per tal d'establir quins semblen haver estat les motivacions que promogueren la redacció i edició d'aquesta obra, podem partir d'un interrogant: ¿Tenen les *historiae* una funció clarament exegetica contextual o són merament fruit d'una compilació enciclopèdica i erudita? Hem observat com, a banda d'un bon nombre d'*historiae* en què el mite narrat serveix a la interpretació del passatge homèric, moltes altres tenen poc o res a veure amb el text: etimologies, digressions, paràfrasis, etiologies i mites fundacionals, tradicions locals i geografia mitològica, μετονομασία o mites de refundació. És evident que MH no és una obra estrictament monogràfica, com podria ser un comentari contextual al text d'Homer, ans al contrari: aquest fet demostra fins a quin punt l'obra s'inscriu en els paràmetres de la literatura erudita tardohel·lenística, i molt especialment la mitogràfica pròpiament dita<sup>28</sup>: diversificació dels interessos, recerca de la raresa i la versió marginal, interès per detalls concomitants dels mites més coneguts, *mélange bizarre* de continguts.

2. En segon lloc, analitzem les característiques formals: les *historiae fabulares*, en la mesura en què ens permeten de llegir les restes papiràcies, prenen l'esquema formal dels ὑπομνήματα, tot i que, des del punt de vista del contingut, com acabem de veure, no són exactament comentaris. Novament trobem la *mélange*, però en aquest cas formal: sota l'aparença d'un comentari s'amaga una obra de prosa narrativa. La *contaminatio* de gèneres és característica del tardohel·lenisme: a l'exegesi pròpiament dita s'hi afegeix l'erudició enciclopèdica, que prové fonamentalment de la prosa historiogràfica i mitogràfica de l'època clàssica. Acusilau, Ferecides, Hel·lanic, Asclepiades, Filostèfan, i una llarga nòmina de prosistes antics, juntament amb poetes que havien transmès versions determinades dels mites, com ara Píndar, Alcmà, Estesícor, Cal·límac o Apol·loni.

Des del punt de vista sintàctic i estilístic<sup>29</sup>, podem parlar d'una marcada neutralitat: no es perceben trets estilístics que permetin destriar autories. La tendència a la reducció, la síntesi, la braquilogia i fins i tot la fórmula suggereixen, d'una banda, el poc interès per la creació d'una prosa personal, acurada i rica; d'altra banda, les coincidències intertextuals amb

<sup>27</sup> Altres exemples (n'estalvio la transcripció i remeto a l'edició i comentari del text): Γ 151 / Λ 1 A 180 / Ζ 153.

<sup>28</sup> Per a una definició del gènere Vid. PELLIZER 1993, passim; cf. CAMERON 2004, cap. 3

<sup>29</sup> Vid. l'anàlisi de VAN ROSSUM-STEENBEEK (1998) en el capítol monogràfic sobre MH.

altres obres, fonamentalment la *Biblioteca* de Pseudo-Apol·lodor<sup>30</sup>, denuncien la còpia de les fonts consultades, que sovint devien ser resums i epítomes de les autoritats citades<sup>31</sup>.

Atenent estrictament a la sintaxi, detectem unes tendències molt determinades. En citarem les més significatives: l'abús de construccions d'infinitiu no concertat i de participis apositius i absoluts; la minimització de la hipotaxi; un ús força infreqüent dels modes: subjuntiu poc usual, optatiu gairebé testimonial. Els períodes hipotàctics semblen simplificats per mitjà de construccions d'infinitiu i participi. Vegem-ne alguns exemples:

Z 130: Διόνυσος ὁ Διὸς καὶ Σεμέλης παῖς ἐν Κυβέλοις τῆς Φρυγίας ὑπὸ τῆς Ἰρέας τυχὼν καθαρμῶν καὶ διαθεὶς τὰς τελετὰς καὶ λαβὼν πᾶσαν παρὰ τῆς θεᾶς τὴν διασκευὴν, ἀνὰ πᾶσαν ἐφέρετο τὴν γῆν, χορεύων τε καὶ τιμῶν τυγχάνων, προηγείτο πάντων τῶν ἀνθρώπων.

Aquest fragment ofereix un exemple clar d'aquest ús prolix de participis. Observem, a més, que en un període tan llarg, no es fa ús de la hipotaxi ni dels modes verbals.

Un altre exemple:

B 662: Ἱστορεῖται ὅτι Τληπόλεμος θεασάμενος Λικύμνιον τὸν μήτρωα ἤδη γεραιὸν ὑπάρχοντα ὑπὸ τινος τῶν οἰκείων ἀμελῶς χειραγωγούμενον ἀφῆκε τὴν βακτηρίαν ἐπὶ τὸν οἰκέτην, καὶ τούτου μὲν ἤμαρτε, πῆξας δὲ τὸν Λικύμνιον ἀκουσίως ἀπέκτεινεν. διὸ ἠναγκάσθη γενέσθαι φυγὰς τῆς πατρίδος.

Aquí l'estil hipersintètic és també prou evident; l'extrema concisió, tanmateix, podria amagar una simplificació paulatina produïda per la tradició manuscrita, car aquesta contrasta amb d'altres molt més generoses<sup>32</sup>.

Aquesta darrera observació no invalida l'anàlisi que estem fent, car les *historiae* més extenses ofereixen el mateix estil sintàctic, sinó que donen més detalls. Les frases estan estructurades de forma molt similar; simplement, el relat és més llarg. Si hi ha hagut un abreujament provocat per la transmissió, aquest ha consistit en la supressió de detalls i l'omissió, no en l'alteració de la sintaxi. No sembla que hi hagi hagut una substitució sintàctica d'estructures complexes per construccions més simples i repetitives.

Si comparem els dos exemples notem unes certes similituds, com ara l'*accumulatio* de tres participis apositius concertats amb el subjecte. Aquesta figura és freqüentíssima; vegem un fragment de la *historia* a A 59:

<sup>30</sup> També els escolis a Eurípides i a Licòfron contenen *historiae fabulares*, algunes de les quals presenten coincidències d'intertextualitat amb MH.

<sup>31</sup> Dedicarem el capítol següent a aquesta qüestió.

<sup>32</sup> V. gr. B 104, H 86, Θ 368.

Τήλεφος δὲ ὁ Ἡρακλέους καὶ Αὔγη τῆς Ἀλέου, βασιλεύων Μυσῶν καὶ ἰδὼν τὴν χώραν λεηλατουμένην τοὺς Μυσοὺς καθοπλίσας ἐπὶ τὰς ναῦς τοὺς Ἕλληνας συνδιώξας πολλοὺς ἀπέκτεινεν· ὀρμήσαντος δ' ἐπ' αὐτὸν τοῦ Ἀχιλλέως οὐ μείνας ἐδιώκετο. ἐν δὲ τῷ τρέχειν ἐμπλακεῖς ἀμπέλου κλήματι τὸν μηρὸν τιτρώσκειται, νεμεσήσαντος αὐτῷ Διονύσου ὅτι ἄρα ὑπὸ τούτου τιμῶν ἀφήρητο.

Aquí l'estructura és la mateixa amb una certa complexitat: els participis en aposició al subjecte són quatre: βασιλεύων, ἰδὼν, καθοπλίσας, συνδιώξας i un cinquè en la segona frase: μείνας. Però n'hi ha d'altres: λεηλατουμένην. Observem també un cert abús del participi absolut en genitiu. L'últim verb està en subjuntiu; ja hem dit que els modes són poc freqüents. En qualsevol cas, els períodes hipotàctics acostumen a ser breus, com el d'aquest exemple.

Comentem un darrer exemple, extret de A 108:

... τῶν Ἑλλήνων ἐν Αὐλίδι πόλει τῆς Βοιωτίας ἀθροισθέντων καὶ ἀπλοῖαι κατασχεθέντων, Κάλχας ὁ μάντις ἐξεφώνησε μὴ δύνασθαι εἰς Ἴλιον ἄλλως ἐκπλεῦσαι αὐτοὺς, εἰ μὴ Ἀγαμέμνων Ἰφιγένειαν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ σφαγιάσῃ Ἀρτέμιδι, διὰ τὸ φονεῦσαι αὐτὸν τὴν ἱερὰν αἶγα τὴν τρεφομένην ἐν τῷ ἄλσει αὐτῆς καὶ πρὸς τούτῳ καυχησάμενον εἰπεῖν ὅτι οὐδὲ ἡ Ἄρτεμις οὕτως ἂν ἐτόξευσε. τοῦ δὲ Ἀγαμέμνονος διὰ τὴν πολλὴν ἀνάγκην παραστήσαντος τὴν κόρην τῷ βωμῷ, κατοικτειρήσασαν τὴν θεὰν καὶ ἔλαφον ἀντὶ τῆς παρθένου παραστήσασαν σῶσαι καὶ ἐν Ταύροις τῆς Σκυθίας εἰς τὸ ἱερὸν τῆς θεοῦ εἰπεῖν πεμφθῆναι αὐτήν.

Observem el mateix abús de participis. A més, les construccions d'infinitiu no concertat predominen en tot el període. Pel que fa a la hipotaxi, és vàlid el que hem dit anteriorment.

Donarem també alguns exemples del que podríem anomenar “fórmules mitogràfiques”:

1) Ῥῆσος γένει μὲν ἦν Θρῶιξ, υἱὸς δὲ Στρυμόνος...(K 435)

cf. Αἴας Λοκρὸς μὲν ἦν τὸ γένος ... πατὴρ δὲ Ὀϊλέως ( N 66);  
Τυδεὺς ὁ Οἰνέως Αἰτωλὸς μὲν ἦν τὸ γένος...(Ξ 120) Πειρίθους ὁ Ἰξίονος γένει μὲ ἦν Ἀθηναῖος... (A 263)

Aquesta mena de fórmules acostumen a aparèixer al principi de la narració i conserven una lleu reminiscència del que podien haver estat els contes (fórmules d'introducció com “Hi havia una vegada.../ “Érase una vez...” *aut similia*). Tot apunta al fet que foren incorporades a la tradició escrita pels mitògrafs tardans, autors de resums i refaccions de les voluminoses obres dels historiadors i mitòlegs tardans, per exemple els citats anteriorment.

2)...Τιθωνὸν τὸν Λαιομέδοντος, εὐπρεπέστατον τὸν καθ' ἑαυτὸν ἐν Ἰλίῳ γενόμενον... (Λ 1)

cf. Νηλεὺς ὁ Ποσειδῶνος, ἰππικώτατος τῶν καθ' αὐτὸν γενόμενος... (Λ 672); Τυδεὺς ὁ Οἰνέως...ἀνδρείοτατος δὲ τῶν καθ' αὐτὸν γενόμενος... (Ξ 120); ὁ δὲ Καινεὺς Ἐλάτου μὲν παῖς, Λαπίθων δὲ βασιλεὺς..., γενναιότατος τῶν καθ' αὐτὸν ὑπάρξας (Α 264).

L'ús formular del superlatiu també fa pensar en el conte popular. Recordem la Blancaneu, “la més bella del regne”, etc.

En conclusió, podem afirmar que l'estil és el característic de la mitografia tardana, molt proper a la *Biblioteca* d'Apollodor i hereu dels epítomes de les obres antigues que es podien consultar en les grans biblioteques, com la d'Alexandria. Deixarem, de moment, aquesta qüestió, que reprendrem en el capítol 5.

\* \* \* \*

Partint de totes aquestes característiques que acabem de recollir fruit de la lectura de tots els testimonis exposats en aquest apartat, hem procedit al buidat de tots els corpora escoliogràfics inventariats en el capítol 2 i a la selecció de tots aquells escolis que reuneixin les característiques descrites. Tot aquest material ha estat, doncs l'objecte de l'edició que presentem en la segona part d'aquest treball, en el benentès que forma una unitat clara destriable de la resta del material escoliogràfic.

#### 4.4. OBSERVACIONS APRIORÍSTIQUES PER A UNA EVENTUAL RESTITUCIÓ DEL TEXT I LA SEVA EDICIÓ

Així doncs, un cop aplegat tot el material susceptible de ser atribuït a l'anomenat MH, cal abordar la qüestió cabdal del problema: ¿fins a quin punt podem intentar una restitució del text? Les preguntes que ens hem plantejat<sup>33</sup> de cara a la formulació d'hipòtesis són, fonamentalment dues: ¿era el MH una obra unitària, amb una coherència interna i un propòsit perfectament establert des de l'inici, i atribuïble a un únic autor? I si això fos així, ¿quin era l'objectiu d'aquest manual mitogràfic i a quina mena de lector s'adreçava?

D'entrada, la tasca es presenta força desencoratjadora, car sembla molt complex de trobar i provar aquesta presumpta unitat i hem de admetre la possibilitat de l'existència d'una manipulació de la transmissió des dels primers moments de la divulgació del text, amb interpolacions, rectificacions, supressions i mutilacions.

Hem de tenir en compte en tot moment que el corpus mitogràfic homèric és el resultat d'un procés de transmissió textual oberta. Els textos anomenats subliteraris (o paraliteraris) no van despertar el respecte que suscitaven els autors antics entre els primers filòlegs, per la qual cosa la cura en la còpia i transmissió d'aquests materials no fou ni de bon tros l'esmerçada en la restitució, per exemple, dels poemes homèrics, de la lírica pindàrica o de la tragèdia.

Els textos subliteraris en prosa apareixen a finals de l'època clàssica i adquireixen una ràpida difusió en època hel·lenística responnent a les necessitats de les elits culturals del moment<sup>34</sup>, però són textos que neixen amb una finalitat merament utilitària, sense cap afany artístic per part dels autors i són fruit del prurit d'erudició de gent de lletres. L'ingent volum de la informació aplegada empeny els compiladors enciclopedistes a resumir-la al màxim. L'economia de temps, espais i mitjans s'imposen i l'absència de pretensions estètiques neutralitzen qualsevol distintiu estilístic que ens permeti de destriar possibles autories.

A tot això cal afegir que la demanda de circulació de còpies abundants en un món àmpliament alfabetitzat i literat com l'hel·lenístic i posteriorment el romà, reclama una activitat intensa de còpia de papirs i una fluïdesa en la transmissió del material<sup>35</sup>. Les còpies es feien per encàrrec de la persona o institució interessada, la qual podia donar indicacions al copista sobre tot allò que li interessava especialment, així com dels elements de què

<sup>33</sup> Vid. supra.

<sup>34</sup> Els avenços de la papirologia durant els darrers decennis demostren la difusió d'aquesta literatura. La qüestió ha estat estudiada *in extenso* en els treballs citats de Van Rossum-Steenbeek (1998) i Cameron (2004).

<sup>35</sup> Vid. KLEBERG 1975 passim, i especialment 63 ss.



podia prescindir, com ara citacions textuais extenses, detalls, etc. Podem suposar l'existència de còpies en paper de diferents qualitats i preus, dues variables que vindrien determinades no només per la qualitat del suport sinó també per la cura amb què el text era transcrit a la nova còpia, pel temps de què es disposava per a la tasca i per la rendibilitat que se'n volgués treure. Múltiples factors condicionen la transmissió d'aquests textos i el sentit utilitari lligat a la immediatesa fan que es descuidi la fidelitat a l'original<sup>36</sup>.

El lector que adquiria aquests llibres podia també demanar *excerpta*, resums de l'original o, fins i tot, afegiments extrets d'altres volums.

Totes aquestes observacions són fruit de l'anàlisi del corpus que he estat duent a terme<sup>37</sup>, i ens ajuden a entendre els diferents estadis de redacció que presenten els papirs entre ells i respecte als escolis, així com els estats de redacció tan heterogenis que llegim en aquests segons<sup>38</sup>. Això denota els interessos diversos que suscitaven determinats continguts: algunes *historiae* estan redactades amb una certa elegància, tant en els papirs com en els escolis, mentre que en d'altres detectem una desacurança notable, fruit d'un menor interès pel material transmès. Entre un i altre extrem tenim tota una gradació que no fa sinó apuntar en la direcció de la nostra hipòtesi: la transmissió oberta del MH i les múltiples vicissituds de la tradició textual n'han alterat la redacció original, malgrat que és possible que en certs passatges en conservem un estat molt proper, com ens demostra el fet que alguns fragments papiracis ens han transmès un text quasi idèntic al que segles més tard es va copiar en els còdexs.

Així doncs, la restitució que pretenia Panzer és a totes llums impossible. Una edició a l'estil decimonònic no tindria cap sentit, i ens hem de proposar d'establir el text amb criteris actuals, tenint sempre en compte que el resultat que n'obtindrem no serà mai el text original sinó l'estat de transmissió que ens ha llegat la tradició manuscrita.

Editem una tradició, no un arquetip: en el nostre text podrem llegir l'estat en què han quedat les *historiae* després de la llarga i complexa transmissió, primer de forma independent (fins a època bizantina en papirs) i posteriorment imbricats en els escolis miscel·lanis i heterogenis (en còdexs dels ss. IX-XIII).

<sup>36</sup> Novament KLEBERG, op. cit., 73.

<sup>37</sup> Òbviament, comptant amb l'autoritat dels especialistes en la matèria, amb la informació recabada de la bibliografia consultada: MONTANARI, CAMBIANO, CANFORA i LANZA, *Lo spazio letterario della antica Grecia*, vol. I Tomo II, Roma 1993, 235-281; PELLIZER, *ibid.*, 283-304.

<sup>38</sup> Vid. CANFORA, al mateix volum citat a la nota anterior, pp. 11-29, especialment p. 25: "Meno facile è stabilire, invece, in che misura il testo che si è venuto fissando tra la tarda antichità e il medioevo rispecchi quello costituito dai grandi dotti ellenistici e non piuttosto una vulgata alquanto eclettica che è ormai arduo riportare a questa o quell'altra "antica edizione". Questo deve dirsi in particolare per gli autori capitali (Omero, Tucidide, Demostene, i tragici, Ippocrate, etc.)." L'estat heterogeni del redactat que observem arran de la lectura intertextual dels papirs amb els corresponents escolis és, doncs, un fet observable en la tradició de qualsevol autor, fins i tot dels grans clàssics. Aquesta heterogeneïtat s'accentua, segons el meu parer, en els textos subliteraris.

#### 4.5. LLOC QUE OCUPEN LES *HISTORIAE FABULARES* EN EL CORPUS DELS *SCHOLIA MINORA*.

Les *historiae* mitogràfiques que estem estudiant van ser interpolades en les diferents tradicions de *Scholia minora*. Ara bé, la seva existència prèvia com a part integrant del text d'una obra independent ha estat provada per les troballes papiràcies<sup>39</sup>. En efecte, tot i que els primers papiròlegs que van analitzar i editar aquests fragments els van identificar com a escolis menors, ja hem vist com els últims anys i sobretot a partir de les darreres troballes i edicions es distingeix entre el que són pròpiament escolis i el que és el text del MH, que es continua denominant així i que sembla ser, si més no formalment, un *hypomnema* o comentari *κατὰ στίχων* als poemes homèrics de contingut mitogràfic.

Ja hem dit que els escolis menors<sup>40</sup> ofereixen una lectura força més completa que els papirs tot i ser posteriors, i n'hem donat una possible explicació. Ara, doncs, per intentar apropar-nos a un presumpte arquètip del MH, haurem de partir d'aquest corpus escoliogràfic.

La part més delicada del nostre treball és la que consisteix a identificar entre els escolis menors els passatges estrictament mitogràfics atribuïbles a un MH, i mirar d'escatir la manera com han estat interpolats en els escolis. Així doncs, i com a mètode de treball, intentarem distingir, per una banda, el text escoliogràfic, una amalgama de material heterogeni, com ja hem observat anteriorment, i per altra banda, el text estrictament mitogràfic inserit en l'escoli. D'acord amb això, anomenaré escoliasta el compilador medieval, i mitògraf el possible redactor de les *historiae* i que, pel que ens demostren els papirs i ja hem comentat, ha de ser anterior a època antonina<sup>41</sup>.

Per a aquesta tasca he analitzat minuciosament el text de tots els escolis que contenen relats mítics i he provat d'aïllar-ne el fragment que es correspon amb el que sembla ser *stricto sensu* la *historia fabularis*.

Els fragments restituits pels papirs, com ja hem vist, són d'un gran ajut, per tal com, tot i que molt sintètics, conserven l'estructura originària de l'*hypomnema* mitogràfic, a saber:

1. *lemma* homèric, que pot ser un mot, un hemistiqui, un vers o, en alguns casos, més d'un vers.

2. a continuació del *lemma*, el comentari redactat en forma d'*historia* mitogràfica. Aquesta pot anar introduïda *ex abrupto* -la major part de les vegades-, és a dir, el relat comença immediatament, sense cap transició, o,

<sup>39</sup> Vid. CAMERON 2004, 27

<sup>40</sup> Recordem que la denominació també pot ser la d'escolis D per a la *Ilíada* i V per a l'*Odissea*.

<sup>41</sup> Recordem que el fragment de papir més antic ha estat datat a finals del s. I o principis del II, remetem a l'apartat 2.2. de la Introducció.

com a molt, amb un lacònic γὰρ que ens indica que la *historia* conté una explicació del mot, vers o passatge homèric transcrit en el *lemma*.

3. subscripció final a una font, sovint només el nom de l'autor, de vegades més d'un autor, en alguns casos el títol de l'obra i, excepcionalment, el número del llibre. Val a dir que algunes de les *historiae* no presenten subscripció, sense que puguem saber, ara per ara, si és que la tradició manuscrita ens l'ha llevada o bé no hi ha sigut mai. N'hi ha d'altres, però, que revelen la consulta de diverses fonts d'una manera explícita i integrada en el redactat de la mateixa *historia*<sup>42</sup>.

Aquest sembla, doncs, l'esquema formal que presenten les *historiae*. El fet que depenguin de *lemmata* homèrics és fonamental per comprendre com van ser interpolades en els reculls d'escolis menors. Fruit de la lectura d'aquests observem de seguida que, juntament amb la *historia*, la tradició ens ha legat un conjunt d'informació diversa<sup>43</sup>.

Val a dir, tanmateix, que els escolis menors, en el seu conjunt, ofereixen formes més heterogènies, que van des de la simple glossa, és a dir, l'anotació d'un mot en grec clàssic que “tradueix” un gir homèric i arcaïtzant, fins a escolis d'extensió considerable amb informació estreta de manuals diversos. He analitzat, per raons òbvies, únicament aquells que presenten una *historia fabularis* interpolada. Com he dit abans, he aïllat el text mitogràfic de la resta del material que figura en l'escoli tenint en compte els criteris que exposo a continuació:

1. Si l'esquema formal originari dels comentaris mitogràfics era el que he descrit suara i que coincideix amb el que ofereixen els papirs, he cregut que aquells escolis que presenten aquest esquema són els que han conservat l'estructura original del comentari mitogràfic (a saber, *lemma* + *historia* + subscripció).

Entre aquests escolis, he observat que n'hi ha d'extensions molt diverses, des dels que ofereixen una redacció reduïdíssima fins als que es recreen àmpliament amb la narració i que ofereixen, per tant, un estil típicament mitogràfic. Davant d'això, si hem de creure que totes les *historiae* es remunten a un únic text, deduïm que els copistes tardoantics i medievals han tingut una tendència a resumir-les que s'ha accentuat més en aquelles que potser no presentaven per a ells un interès remarcable, mentre que per als mites més atractius, s'han esforçat a mantenir-ne la redacció amb més cura.<sup>44</sup>

<sup>42</sup> Respecte a les dues variants de citació mitogràfica, uid. Cameron 2004, 93 ss.

<sup>43</sup> Ja hem apuntat anteriorment els possibles orígens de tota aquest material que s'ha amalgamat en forma d'escolis i que ens ha estat transmès en aquest estat pels manuscrits medievals. Vid. apartat 2.1.1.

<sup>44</sup> La hipòtesi contrària fóra aquella segons la qual l'estat originari era el que presenten els papirs i les *historiae* més sintètiques, i els escoliastes medievals han anat recreant i ampliant les històries segons el seu gust. No em sembla acceptable com ho demostren dos fets: el primer, que la tendència històrica comprovada per a la transmissió dels escolis és a la síntesi, i el segon, que en alguns casos, tot i que minoritaris, el redactat dels papirs és més complet que el dels escolis, fet que impossibilita la hipòtesi que l'estat de redacció que ofereixen els papirs sigui el punt de partida per a la redacció posterior dels escolis. Sobre això ja hem parlat en els apartats corresponents.

Com a exemple d'aquests escolis donem el que depèn de B 662<sup>45</sup>:

*Αὐτίκα πατρός ἐοῖο φίλον μήτρωια κατέκτα.* Ἰστορήται ὅτι Τληπόλεμος, θεασάμενος Λικύμνιον τὸν μήτρωια, ἤδη γεραίων ὑπάρχοντα, ὑπὸ τινος τῶν οἰκείων ἀμελῶς χειραγωγούμενον, ἀφήκε τὴν βακτηρίαν ἐπὶ τὸν οἰκέτην. καὶ τούτου μὲν ἡμαρτε. πήξας δὲ τὸν Λικύμνιον, ἀκουσίως ἀπέκτεινε. διὸ ἠναγκάσθη γενέσθαι φυγᾶς τῆς πατρίδος.

La *historia* és l'explicació d'un mite que dóna sentit al vers homèric. En aquest, no tenim subscripció a cap autor, però el *ιστόρηται* que introdueix la narració suggereix la consulta d'una font concreta. En dono un altre exemple en què la narració és més extensa, més explícita quant a detalls i cita dues fonts en la subscripció final (Z 35):

*Πήδασον αἰπεινήν* Ἀχιλλεύς, ὑπὸ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον πορθῶν τὰς περιοίκους τῆς Ἰλίου πόλεις, ἀφίκετο εἰς τὴν πάλαι μὲν Μονείαν, νῦν δὲ Πήδασον καλουμένην, βουλόμενος ὁμοῦ ταῖς ἄλλαις καὶ ταύτην ἐλεῖν. ἀπογνόντος δὲ αὐτοῦ τὴν εἰς τέλος πολιορκίαν, διὰ τὴν ὀχυρότητα τοῦ τόπου, καὶ μέλλοντος ἤδη ἀναχωρεῖν, φασὶν, εἴσω τῶν τειχῶν οὔσαν παρθένον ἐρασθῆναι τοῦ Ἀχιλλέως· καὶ λαβοῦσαν μῆλον, ἐπιγράψαι, καὶ αὐτὸ ρίψαι εἰς μέσον τῶν Ἀχαιῶν. ἦν δὲ ἐν αὐτῷ γεγραμμένα· Μῆ σπεῦδ', Ἀχιλλεῦ, πρὶν Μονηΐαν ἔλθεις. ὕδωρ γὰρ οὐκ ἔνεστι· διψῶσι κακῶς. τὸν δὲ Ἀχιλλέα, ἐπιμείναντα, οὔτω λαβεῖν τὴν πόλιν, τῆι τοῦ ὕδατος σπάνει. ἡ ἱστορία παρὰ Δημητρίωι καὶ Ἡσιόδωι.

Aquesta explica per què Aquil·les va anar a la ciutat de Pèdasos, l'antiga Monea. La narració va més enllà del que és necessari per a comprendre el passatge: ens introdueix en el marc referencial mitològic de la *Ilíada*, i ens forneix d'una informació que, de ben segur, es remunta a l'èpica arcaica. L'atribució de la *historia* a Demetri és convincent. En efecte, Demetri d'Escepsis, autor del s. II a. C., va escriure una periegesi de la Tròada en la qual donava informació sobre topònims relacionats amb el cicle troià: comptem amb un altre testimoni en què dóna dades sobre la ubicació d'un determinat lloc que Homer esmenta en la *Ilíada*, i vincula aquest topònim amb el mite<sup>46</sup>. La subscripció a Hesíode pot ser fiable, però no tenim cap testimoni que ens permeti de contrastar-la<sup>47</sup>.

2. Un altre esquema formal que presenten alguns d'aquests escolis és el següent: en primer lloc, un mot del text homèric com a *lemma*, seguit

<sup>45</sup> Transcripció dels *lemmata* en cursiva.

<sup>46</sup> Molt significatiu al respecte és l'escoli D a Il. XX, 4, on dóna la localització exacta de l'indret anomenat Cal·licolone, lloc que Homer qualifica de θρωσμῶ (el copio en datiu, tal com apareix en el text), mot que en l'escoli es glossa amb l'expressió ὑψηλῶ τόπῳ, i que, segons Demetri d'Escepsis, si la subscripció és correcta, és on va tenir lloc el judici de Paris. Aquesta *historia* s'ha conservat també, tot i que molt deteriorada, en el Papir de Berlín 13282.

<sup>47</sup> Segons Cameron (2004, 66), aquestes subscripcions dobles s'han d'interpretar: "la meua font és A, que cita B" (per a aquest cas A és Demetri i B és Hesíode).

d'una glossa, i immediatament comença la *historia* mitogràfica. Finalment, com sempre, pot haver-hi una subscripció. És evident que aquests escolis s'han format d'una manera molt simple: l'escolista disposava d'un glossari, a part del text de MH. Allà on el *lemma* era una paraula homèrica per a la qual es comptava amb una glossa i una *historia*, ha copiat el *lemma* amb la glossa i, a continuació, la *historia* que narra el mite en el qual es dóna una explicació etimològica del *lemma* que guarda una estreta relació amb el mite narrat. Val a dir que aquest esquema és força freqüent en els escolis menors.

És evident que, si volem aïllar el comentari mitogràfic interpolat, ens hem de limitar a suprimir la glossa, per tal com aquesta prové d'una altra font.

La provenença diversa de la glossa respecte a la *historia fabularis* queda demostrada pels papirs. Efectivament, comptem amb restes sobre papir d'aquest antics glossaris<sup>48</sup> d'una banda, i del comentari mitogràfic de l'altra, tal com ja he exposat. Com a exemple d'aquest escolis, transcriu el que depèn de A 14:

στέμματα στεφανώματα. Λάδωνος τοῦ ἐν Ἀρκαδίαι ποταμοῦ, Δάφνη ὑπῆρχε θυγάτηρ εὐπρεπεστάτη. ἐρασθεὶς δὲ αὐτῆς Ἀπόλλων, καὶ βουλόμενος συγγενέσθαι, ἐδίωκε· καταλαμβανομένης δὲ αὐτῆς ὑπὸ τοῦ θεοῦ, φασὶν εὐξασθαι τῆι μητρὶ Γῆι, χάσματι αὐτὴν δεχθῆναι· γενομένου δὲ τούτου, καὶ τῆς γῆς ἀναδούσης ὁμώνυμον φυτὸν Ἀπόλλων θεασάμενος ἐξεπλάγη καὶ τὸ μὲν δένδρον ἀπὸ τῆς παρθένου Δάφνην προσηγόρευσε ὁμωνύμως. λαβὼν δὲ κλαδὸν αὐτῆς ἐστέψατο.

L'esquema formal d'aquest escoli és claríssim. A un *lemma* homèric στέμματα segueix una glossa o "traducció" al grec corrent: στεφανώματα. El mitògraf ha comès un anacronisme identificant el mot objecte de comentari, les ínfules de Crises, amb les corones de llorer associades posteriorment al culte a Apol·lo Dèlfic. Introdueix *ex abrupto* i sense més comentaris una *historia* que relata el mite d'Apol·lo i Dafne, αἴτιον del mite de la corona de llorer dèlfica. La glossa, doncs, pel que hem argumentat suara, prové d'una altra font, i ha de ser considerada aliena al text mitogràfic.

3. En molts dels escolis trobem, en el lloc que ocupen les glosses a què ens referíem en el paràgraf anterior, una breu explicació lexicogràfica,

<sup>48</sup> Els papirs continents glossaris homèrics κατὰ στίχον han estat publicats sota el títol d'*Scholia minora* o *D-Scholia*, nom que ens sembla inadequat, car l'hauríem de reservar per al comentaris medievals, mentre que per a cadascuna de les seves fonts, hauríem d'usar una denominació més exacta. Per a aquest cas, el terme de Glossaris homèrics κατὰ στίχον ens sembla molt més precís. Com a exemple dels mateixos citaré els publicats per HENRICHS, A., "Scholia minora zu Homer", ZPE 7 (1971) 97-149; 8 (1971) 229-260; 8 (1971) 1-12 i 13 (1973) 17-43. Vegeu també DARIS, S., "Scholia minora al libro I dell'Iliade (P.Palau Rib., inv.147)", *StudPap.* 13 (1974), 7-20; GRONEWALD, M., "Scholia minora zu Ilias B 381-398 (P. Harris 10)", ZPE 46 (1982), 95-96; i més recentment, GONIS, N.- LUNDON, J., "Scholia Minora to Iliad I 596-604, II 4-10", ZPE 136 (2001) 111-115. Sobre tota aquesta qüestió, vid. també MONTANARI, Studi II, 1995, 69 i ss. i CRIBIORE 1996, 50-51.

geogràfica, o prosopogràfica. L'esquema de l'escoli, doncs, és: *lemma*, paràfrasi, *historia* i subscripció facultativa. Podem seguir el mateix criteri que en el cas anterior per tal d'aïllar el fragment de text estrictament mitogràfic, suprimint aquest breu comentari inicial.

En dono com a exemple l'escoli a A 39:

Σμινθεῦ ὦ Σμίνθιε. ἔστι δὲ ἐπίθετον τοῦ Ἀπόλλωνος. Σμίνθος γὰρ τόπος τῆς Τρωάδος, ἐν ᾧ ἱερὸν Σμίνθου, ἀπο αἰτίας τοιάσδε· ἐν Χρύσει πόλει τῆς Μισίας Κρίνις τις ἱερεὺς ἦν τοῦ κεῖθι Ἀπόλλωνος. τούτῳ ὀργισθεὶς ὁ θεὸς, ἔπεμψεν αὐτοῦ τοῖς ἀγροῖς μύας, οἵτινες τοὺς καρποὺς ἐλυμαίνοντο. βουληθεὶς δὲ ποτε ὁ θεὸς αὐτῷ καταλλαγήναι, πρὸς Ὀρδην τὸν ἀρχιβούκολον αὐτοῦ παρεγένετο. παρ' ᾧ ξενισθεὶς ὁ θεὸς, ὑπέσχετο κακῶν ἀπαλλάξαι. καὶ δὴ παραχρῆμα τοξεύσας τοὺς μῦς διέφθειρεν. ἀπαλλασσόμενος οὖν ἐνετείλατο τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ δηλῶσαι τῷ Κρίνιδι. οὗ γενομένου Κρίνις ἱερὸν ἰδρύσατο τῷ θεῷ, Σμινθέως ἱερὸν αὐτὸ καλέσας. ἐπειδήπερ, κατὰ τὴν ἐγχώριον αὐτῶν διάλεκτον οἱ μῦες σμίνθοι ἐκαλοῦντο. ἡ ἱστορία παρὰ Πολέμονι. ἄλλοι δὲ οὕτως εἶπον ὅτι Κρήτες ἀποικίαν στέλλοντες χρησμὸν ἔλαβον παρὰ τοῦ Ἀπόλλωνος ὅπου αὐτοῖς ἐναντιωθῶσι γηγενεῖς, ἐκεῖ κτίσαι τὴν πόλιν. οἱ δὲ ἀπέστειλαν τοὺς ἀποίκους. ἐλθόντων δὲ εἰς τὸν Ἑλλησποντον, καὶ νυκτὸς ἐπιγενομένης, μῦες ἔκοψαν αὐτῶν τοὺς τελαμώνας τῶν ὄπλων. πρῶτ' ἀναστάντες, καὶ θεασάμενοι τοῦτο, σοφισάμενοί τε καθ' ἑαυτοὺς, ἔκτισαν ἐκεῖ πόλιν, ἦντινα καὶ ἐκάλουν Σμινθίαν. οἱ γὰρ Κρήτες τοὺς μύας, σμίνθους καλοῦσιν. ἐκ τούτου καὶ Ἀπόλλων Σμίνθιος ἐκλήθη, διὰ τὸ ὑπερασπίζειν αὐτῆς.

Aquest escoli respon de forma claríssima a l'estructura que he descrit. A més, l'inici d'aquesta *historia* el tenim testimoniats en el Papir d'Hamburg 199, fet del qual ja hem deixat constància en l'apartat corresponent. El *lemma* és l'advocació apol·línia del text homèric Σμινθεῦ, i va seguit d'una glossa i un apunt lexicogràfic: ὦ Σμίνθιε. ἔστι δὲ ἐπίθετον τοῦ Ἀπόλλωνος. A continuació, la *historia* que relata el mite com a explicació etimològica del mot -a més, en dóna dues versions, una atribuïda a Polèmon i una altra sense subscripció-. És fonamental observar que en el papir d'Hamburg 199, columna II línia 27 trobem, com a *lemma*, tot el vers homèric (no només el mot) i, el més important: la *historia* comença immediatament i *ex abrupto* a continuació del *lemma*. Aquest fet és una constant en els fragments del MH que ens han transmès els papirs, per la qual cosa queda demostrat que la informació no mitogràfica - lexicogràfica, geogràfica, etc- que figura entre el *lemma* i la *historia* no formava part del text original del MH. A més, el fet que el *lemma* de l'escoli sigui només un mot comentat lèxicament mentre que el del papir és tot un vers encara demostra amb més claredat que l'escoliasta està consultant una font lexicogràfica juntament amb el comentari mitogràfic, idea que ja he apuntat i que aquest testimoni confirma.

En dono un segon exemple que corrobora les afirmacions precedents: en l'escoli a E 392 el *lemma* apareix repetit, creiem que per un *lapsus* de l'escoliasta:

*Τλῆ δ' Ἦρη* ἐκαρτέρησε δὲ καὶ ἡ Ἦρα. *Παῖς Ἀμφιτρώωνος*: ὁ Ἡρακλῆς. ἐκατέραις γὰρ γενεαλογίαις καλεῖ αὐτὸν ὁ Ποιητής, ὅτε μὲν υἱὸς Διὸς λέγων, ὅτε δὲ Ἀμφιτρώωνος. *Τλῆ δ' Ἦρη* Εὐρυτος ὁ Οἰχαλίας τῆς ἐν Βοιωτίαι βασιλεὺς προέθηκε τὸν τῆς θυγατρὸς Ἰόλης γάμον, τῷ κατὰ τὴν τοξικὴν αὐτὸν νικήσαι δυναμένωι ἢ, ὡς τινες, τοὺς παῖδας. παρὰ γὰρ Ἀπόλλωνος εἰλήφει τὴν τοξικὴν. Ἡρακλέους δὲ διαγωνισαμένου, ἀγανακτήσας ὁ Εὐρυτος, οὐκ ἀπεδίδου τὴν κόρην. ὀργισθεὶς δὲ Ἡρακλῆς, ἐπόρθησε τὴν Οἰχαλίαν, τὴν δὲ Ἰόλην αἰχμάλωτον ἤγαγεν. οὐδὲ τῆς ὀργῆς ἐπαύσατο. ἀλλὰ καὶ Ἴφιτον τὸν Εὐρύτου, εἰς Τίρυνθα παραγενόμενον ἐπὶ ζήτησιν ἵππων, ξενίσας, ἀπέκτεινε. φεύγων δὲ τὸ τοῦ φόνου μῦθος, παρεγένετο πρὸς Νηλέα, καθάρσεως τευξόμενος. τῶν δὲ παίδων αὐτοῦ μὴ βουλομένων ὑποδέξασθαι, ὁ Νηλεὺς ἐξέβαλεν αὐτὸν. Ἡρακλῆς δὲ ἐκεῖθεν χωρισθεὶς, ἐπεξενώθη Διὶ Φόβωι τῷ τῶν Ἀρκάδων βασιλεῖ. καὶ οὕτως ἐκαθάρθη τοῦ φόνου. καὶ ὕστερον ἐπιστρατεύσας Νηλεῖ, οὐ μόνον τὴν Πύλον ἐπόρθησεν ἀλλὰ καὶ Ἦραν, Νηλεῖ συμμαχοῦσαν, ἔτρωσεν, αὐτὸν τε Νηλέα τοῖς παισὶν ἅμα κτένει, δίχα τοῦ νεωτέρου Νέστορος. οὗτος γὰρ ἐν Γηρένοις ἀνετρέφετο, διόπερ ἐσώθη. ὅθεν αὐτὸν ὁ Ποιητής προσηγόρευσε.

Aquest escoli, doncs, és, com dèiem, interessantíssim per tal com s'hi endevinen tres fonts diferents: al *lemma* *Τλῆ δ' Ἦρη* segueix una paràfrasi. A continuació un altre *lemma* del mateix vers, seguit d'informació prosopogràfica<sup>49</sup> provinent d'una altra font, amb la doble filiació paterna d'Hèraclès. A continuació repeteix el primer *lemma* per a introduir la *historia*, aquesta sí, provinent de la font mitogràfica que ens ocupa.

Analitzem breument un nou exemple d'aquesta fluctuació en la selecció del *lemma*. La *historia* a Y 403-4 està testimoniada en dos papirs, en els quals, el *lemma* són els dos versos, mentre que en l'escoli el *lemma* està fragmentat i conté comentaris intercalats procedents de fonts no mitogràfiques. Llegim l'escoli complet<sup>50</sup>:

*ὡς ὅτε ταῦρος / ἦρυγεν ἐλκόμενος Ἐλικώνιον ἀμφὶ ἄνακτα*: τὸν Ποσειδῶνα, ἦτοι ὅτι καὶ ἐν Ἐλικῶνι ὄρει τῆς Βοιωτίας τιμᾶται, ἢ ἐν Ἐλίκῃ· μᾶλλον οὖν παρὰ τὸν ἐν Ἐλίκῃ θεόν. διαφέρει γὰρ Ἐλικῶν καὶ Ἐλίκη, ὅτι Ἐλικῶν μὲν Βοιωτίας ὄρος, Ἐλίκη δὲ νῆσος τῆς Ἀχαΐας ἱερὰ Ποσειδῶνος. ἢ δὲ ἱστορία αὕτη· Νηλεὺς ὁ Κόδρου χρησμὸν λαβὼν ἀποικίαν ἔστειλεν εἰς Μίλητον καὶ τὴν Καρίαν ἐξ Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἀχαϊκῆς Ἐλίκης. παραγενόμενος δὲ εἰς τὴν Καρίαν ἱερὸν Ποσειδῶνος ἰδρύσατο. καὶ ἀπὸ τοῦ ἐν Ἐλίκῃ τεμένους Ἐλικώνιον προσηγόρευσε. δοκεῖ δὲ ἐπὶ τὴν θύωσι τῷ θεῷ, βοησάντων μὲν τῶν βοῶν προσδέχεσθαι τὸ θεῖον τὴν θυσίαν, σιγῶντων δὲ λυποῦνται μηνίειν νομίζοντες. ἢ ἱστορία παρὰ Κλειτοφῶντι

<sup>49</sup> Pot tractar-se d'una font de tradició aristarquéea per tal com dóna una explicació basada en la mateixa lectura del text homèric, sense recórrer al marc mitològic referencial.

<sup>50</sup> En dono el text de van Thiel. El *lemma* no apareix complet i varia en els diferents manuscrits i edicions. En la meua edició he restituit els dos versos sencers, tal com es llegeix en els papirs.

A part del que hem dit, aquest exemple referma sense reserves la nostra hipòtesi: entre el *lemma* i la *historia* l'escolista sovint ha intercalat material divers i heterogeni, com hem dit més amunt. El papir demostra que en el text del MH la *historia* seguia immediatament el *lemma*:

POxy 4096 fr. 3, 2-11 Luppe 1996d)

[αὐτὰρ] ὁ θυμὸν αἴσθη [καὶ ἤρυγεν]  
 [ὡς] [ὄ]τε τα[ύρος / ἦ]ρ[υ]γεν [ἐλκομε-]  
 νος Ἑλικῶν[ιον ἀμ]φίς [ἄνακτα·]  
 5 [N]ειλεὺς ὁ Κ[ό]δρου κατὰ [χρησμόν]  
 [τινα] Ἀπόλλωνος ἔστειλεν ἀ-  
 [ποικία]γ ἀπό τε Ἀθηνῶ[ν καὶ τῆς]  
 [Ἀχα(ι)ϊκ]ῆς Ἑλικῆς εἰς Με[ίλητον]  
 ]ασχων τῆς ἐκε[ ίε-]  
 10 [ρὸν ἰδρ]ύσατο Ποσειδῶ[νος καὶ Ἑ-]  
 [λικῶν]ιον προσηγόρε[υσεν ἀπό ]  
 (margo)  
 [τοῦ ἐν τῇ Ἀχα(ι)ϊκῇ Ἑλικῆ τεμένους]

El PBerlin. 13282 (3-9 Luppe 1996d) n'és una altra prova. Per més certa, noti's la fórmula introductòria ἢ δὲ ἱστορία αὕτη que llegim en l'escoli.

Hi ha alguns escolis, certament molt minoritaris, en què la paràfrasi inicial i la *historia* s'han fusionat sintàcticament. Com a exemple, Sch. a B 547:

*Ἐρεχθέας*: τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηναίων, τοῦ καὶ Ἐριχθονίου καλουμένου, γεννηθέντος ἐκ τοῦ Ἥφαίστου. Οὗτος γὰρ ἐδίωκε τὴν Ἀθηνᾶν, ἐρών αὐτῆς· ἢ δὲ ἔφευγεν. ὡς δὲ ἐγγὺς αὐτῆς ἐγένετο, πολλῆι ἀνάγκη (ἦν γὰρ χολὸς) ἐπειρᾶτο συνελθεῖν. ἢ δὲ ὡς σώφρων, καὶ παρθένος, ὡς οὐκ ἠνείχετο, ἀπεσπερμήνηεν εἰς τὸ σκέλος τῆς θεοῦ. ἢ δὲ μυσασθεῖσα ἐρίωι ἀπομάξασα τὸν γόνον ἔρριψεν εἰς γῆν. ὅθεν Ἐριχθόνιος, ὁ ἐκ τῆς γῆς ἀναδοθεὶς παῖς· κατὰ τινὰ ἐτυμολογίαν, ὡς ἀπὸ τοῦ ἐρίου, καὶ τῆς χθωνός. ἱστορεῖ Καλλίμαχος ἐν Ἐκάλῃ.

La *historia* pròpiament dita comença amb οὗτος, que es refereix a Hefest, personatge esmentat en la glossa prosopogràfica que precedeix la *historia*.

En un altre exemple veiem com una glossa s'ha fusionat sintàcticament amb la *historia* (B 629):

*Ὅς ποτε Δουλίχιόνδ' ἀπενάσσατο, πατρὶ χολωθεῖς*: Ὅς εἰς τὸ Δουλίχιόν ποτε ἀπωκίσθη, διὰ τὸ καταμαρτυρῆσαι τοῦ πατρὸς Αὐγείου πρὸς Ἥρακλέα περὶ τοῦ μισθοῦ ὃν ὑπέσχετο παρέξειν τῷ Ἥρακλεῖ ὁ Αὐγείας, εἰ καθάρειεν αὐτοῦ τὰς ἐπαύλεις μεστὰς οὔσας τῆς κόπρου τῶν βοῶν. ἢ ἱστορία παρὰ Καλλιμάχου



En efecte, el mot homèric ἀπενάσσατο és glossat per l'escoliasta ἀπωκίσθη, verb que ja forma part del cos de la *historia*.

Dono encara un darrer exemple d'aquest tipus d'escoli el qual ens suggereix la consulta de dues fonts diverses:

Sch. D a B 145:

Πόντου Ἰκαρίοιο τοῦ Ἰκαρίου πελάγους. κεκλημένου οὕτως ἀπὸ Ἰκάρου τοῦ Δαιδάλου παιδὸς, πεσόντος εἰς αὐτὸ, καὶ ἀπολουμένου οὕτως· μετὰ τὴν Πασιφάης πρὸς τὸν ταῦρον μίξιν, Δαίδαλος, εὐλαβούμενος τὴν Μίνως ὀργὴν, πτερωτὸς, σὺν Ἰκάρῳ τῷ υἱεὶ ἐκ Κρήτης ἐφέρετο. καταπεσόντος δὲ τοῦ παιδὸς τὸ ὑποκείμενον πέλαγος Ἰκάριον μετωνομάσθη· ὁ μέντοι Δαίδαλος διαπτὰς εἰς Κάμικον τῆς Σικελίας καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐκδεχόμενος ἔμενε παρὰ ταῖς Κωκάλου θυγατρᾶσιν. ὑφ' ὧν ὁ Μίνως ἦκων ἐπ' ἀναζήτησιν τοῦ Δαιδάλου ἀποθνήσκει, καταχυθέντος αὐτοῦ ζεστοῦ ὕδατος. ἱστορεῖ Φιλοστέφανος καὶ Καλλίμαχος ἐν Αἰτίοις.

En aquest escoli se'ns explica l'origen de la mar anomenada Icària, a partir del conegut mite d'Ícar. L'escoliasta ha començat amb una glossa al *lemma*, τοῦ Ἰκαρίου πελάγους, seguida d'informació etimològica i prosopogràfica com a introducció a la *historia fabularis*: κεκλημένου οὕτως ἀπὸ Ἰκάρου τοῦ Δαιδάλου παιδὸς, πεσόντος εἰς αὐτὸ, καὶ ἀπολουμένου οὕτως·, i a continuació, la *historia* pròpiament dita, en la qual reitera l'etimologia del mot que figura en el *lemma*. Aquestes reiteracions s'expliquen per la consulta de dues fonts diferents que contien la mateixa informació, i l'escoliasta, de forma un tant desaturada, la va copiar dos cops. És interessant notar també com, un cop explicada l'etimologia, el relat continua donant informació sobre el final de la llegenda de Dèdal. Aquesta també és una de les constants de les *historiae fabulares*: molt sovint es donen detalls més enllà del que fóra estrictament necessari per a l'aclariment del *lemma*, suposem que pel pur afany d'erudició.<sup>51</sup>

4. Alguns escolis ofereixen informació més aprofundida i contrastada, citant de vegades diverses fonts que poden coincidir o discrepar. En un moment determinat d'aquesta informació introdueixen la *historia*. Val a dir que, en aquests casos, el mateix estil ja fa distingir clarament el material purament exegetíc del text mitogràfic, fet que permet

---

<sup>51</sup> En podria donar molts altres exemples. Per acabar amb aquest punt, em sembla, però, oportú, deixar constància del fet següent: en alguns escolis les *historiae* van introduïdes pel mot ἱστορία·, cosa que corrobora el què afirmàvem suara, a saber, que l'explicació lèxica, prosopogràfica, geogràfica o de qualsevol natura que precedeix la *historia* no formava part del text del MH i va ser introduïda per l'escoliasta bizantí. Com a exemple vegeu l'escoli V a p 208 (Dindorf).

també separar la *historia* de la resta de l'escoli. Un bon exemple d'aquest tipus d'escoli és el que depèn de A 5<sup>52</sup>:

*Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή· οἱ μὲν τὴν εἰμαρμένην ἀπέδοσαν, ἄλλοι δὲ ἐξεδέξαντο δρῶν ἱερὰν μαντικὴν τοῦ Διὸς ἐν Δωδωναίῳ ὄρει τῆς Θεσπρωτίας, ὡς αὐτὸς Ὅμηρος λέγει ἐν Ὀδυσσεΐαι... (ξ 327). ἄλλοι δ' ἀπὸ ἱστορίας τινὸς εἰρηκέναι τὸν Ὅμηρον. φασὶ γὰρ τὴν γῆν βαρουμένην ὑπ' ἀνθρώπων πολυπληθείας, μηδεμιᾶς ἀνθρώπων οὔσης εὐσεβείας, αἰτήσαι τὸν Δία κουφισθῆναι τοῦ ἄχθους· τὸν δὲ Δία πρῶτον μὲν εὐθύς ποιῆσαι Θηβαϊκὸν πόλεμον, δι' οὗ πολλοὺς πάνυ ἀπώλεσεν· ὕστερον δὲ πάλιν συμβούλῳ τῷ Μάμῳ χρησάμενος, ἦν Διὸς βουλὴν Ὅμηρός φησιν, ἐπειδὴ οἷός τε ἦν κεραυνοῖς ἢ κατακλυσμοῖς πάντα διαφθεῖρειν. ὅπερ τοῦ Μάμου κωλύσαντος, ὑποθεμένου δὲ αὐτῷ τὴν Θέτιδος θνητογαμίαν καὶ θυγατέρος καλῆς γένναν, ἐξ ὧν ἀμφοτέρων πόλεμος Ἕλλησι τε καὶ βαρβάροις ἐγένετο, ἀφ' οὗ χρόνου συνέβη κουφισθῆναι τὴν γῆν, πολλῶν ἀναιρεθέντων. ἡ ἱστορία παρὰ Στασίῳ τῷ τὰ Κύπρια πεποιηκότῳ, εἰπόντῳ οὕτως· ἦν ποτε μυρία φύλα κατὰ χθόνα πλαζόμεν' ἀνδρῶν...βαθυστέρνου πλάτος αἴης. Ζεὺς δὲ ἰδὼν ἐλέησε καὶ ἐν πυκιναῖς πραπίδεςσιν σύνθετο κουφίσει ἀνθρώπων παμβώτορα γαίαν, ῥιπίσσας πολέμου μεγάλῃν ἔριν Ἰλιακοῖο, ὄφρα κενώσειεν θανάτου βάρους· οἱ δ' ἐνὶ Τροίῃ ἦρωες κτείνοντο· Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή. καὶ τὰ μὲν παρὰ τοῖς νεωτέροις ἱστορούμενα περὶ τῆς τοῦ Διὸς βουλῆς, ἐστὶ τάδε. ἡμεῖς δὲ φάμεν κατὰ τὴν Ἀριστάρχου καὶ Ἀριστοφάνους δόξαν, τῆς Θέτιδος εἶναι βουλὴν, ἣν ἐν τοῖς ἐξῆς φησὶ λιτανεύουσαν τὸν Δία ἐκδικῆσαι τὴν τοῦ παιδὸς ἀτιμίαν. καθάπερ καὶ τὰ κεφάλαια ἐν τῷ προοιμίῳ κεῖται τῆς ποιήσεως.*

Aquest escoli explica l'expressió *Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή*<sup>53</sup>. La primera part de l'escoli ens forneix d'informació sobre el sentit d'aquesta fórmula homèrica en aquest context i dóna a entendre que ha consultat fonts diferents sense, però, citar-les nominalment. Homer pot referir-se, segons l'escoliasta, simplement al destí (τὴν εἰμαρμένην), o bé a l'oracle de Dodona, segons altres fonts (ἄλλοι δὲ), però segons una tercera font, l'expressió adquireix tot el seu sentit a partir d'un mite (ἀπὸ ἱστορίας τινὸς), i és aquí el punt en què l'escoliasta introdueix el text extret mitogràfic. Aquest pot haver estat un un dels trets que definien l'obra que anomenem MH, almenys en el plantejament inicial: un recull de mites que donen sentit a determinades expressions dels textos homèrics, és a dir, una exegesi mitològica contextual. El comentarista mitògraf cerca l'explicació

<sup>52</sup> També n'és un excel·lent exemple l'escoli D a Σ 486, que comentarem *infra*. Un altre escoli comparable a aquest atesa la diversitat de fonts que es detecta per la reiteració de detalls és Sch. D a E 385, on s'explica el mite d'Otos i Efiàltes segons versions diverses. La *historia fabularis* es veu clarament interpolada, i contrastada amb una segona versió atribuïda als νεώτεροι. A part, s'hi llegeixen comentaris de caire racionalitzant, característica que no sembla comptar-se entre els trets definitoris de les *historiae*, i que es remunten a altres fonts, de les quals només cita Arat. Val a dir, però, que aquests escolis tan extensos són molt minoritaris entre els escolis menors.

<sup>53</sup> Vid. el text de la meua comunicació presentada al XIV Congreso de la Sociedad Española de Estudios Clásicos (PAGÈS 2005).

fora del text homèric, en el vast context mitològic que serveix de marc de referència a la *Ilíada* i l'*Odissea*, al contrari de la tradició aristarquea, que tendeix a l'exegesi intratextual, és a dir, a explicar Homer a partir de les seves pròpies paraules. Un exemple clar d'això és el final del mateix escoli que acabem de posar com a exemple, on es diu que segons Aristarc i Aristòfanes de Bizanci, la voluntat de Zeus era simplement la promesa feta a Tetis que honoraria el seu fill com a compensació per l'ultratge rebut. Tot aquest escoli és interessantíssim per diversos motius. En destacarem especialment el final: la *historia* pròpiament dita acaba citant els νεώτεροι, referint-se -suposem- als poetes cíclics posteriors a Homer com a transmissors d'aquest mite, i aquesta seria la informació final pròpia de les *historiae fabulares*, la subscripció a una font literària. A partir d'aquí, hem de creure que la informació restant es deu a l'escoliasta bizantí i no al mitògraf: un cop l'erudit ha donat les versions que ha compilat, pren partit a favor de la tradició aristarquea. El final de l'escoli, per tant, inferim que no formava part de la *historia fabularis* inserida<sup>54</sup>.

És interessant notar també la subscripció: no només amb la fórmula habitual, sinó amb una citació textual del text dels *Cypria* d'Estasinus de Xipre<sup>55</sup>, un dels pocs fragments autèntics d'aquesta obra que s'han salvat de l'oblit.

Un altre exemple prou significatiu és l'escoli a Σ 486, que comenta la descripció de l'orla de temes astrals cisellada en l'escut d'Aquil·leu. No el transcrivim sencer atesa la seva extensió. N'hi haurà prou amb anotar els segments que exemplifiquen la nostra argumentació.

A l'inici llegim:

Πληϊάδας· ἑπτὰ ἀστέρες εἰσὶ κείμεναι ἐπὶ τὴν πλευρὰν τοῦ ταυροῦ· ὁ γὰρ ταῦρος σώος οὐκ ἀνηστέρισται, ἀλλ' ἐὼς τῶν ἰσχίων. Αὗται δὲ εἰσιν Ἴατλαντος καὶ Πληϊόνης θυγατέρες, ὧν τὰ ὀνόματα Μαῖα, Ταυγέτη, Κελαινὼ, Μερόπη, Ἥλέκτρα, Στερόπη, Ἀλκυόνη.

El nom de les Plèiades n'és el *lemma*, que figura en el vers 486 del passatge homèric. Fins aquí només ha descrit la constel·lació i la seva relació amb la de Taure. Després en dóna la filiació: són filles d'Atlant i Plèione. Acaba anotant-ne els set noms. A continuació comença la *historia* mitogràfica estreta de MH:

<sup>54</sup> Aquest és un escoli excel·lent i interessantíssim per la informació que aporta, no només a la qüestió del MH sinó a la recerca sobre els escolis menors. Dissortadament pocs dels escolis menors són d'aquesta qualitat. Estem al principi de l'obra i, potser és encertada l'observació de Van der Valk (1963) segons la qual, a mesura que hom avança en la redacció d'obres exegètiques va perdent la cura inicial. El mateix devia passar amb els copistes, que devien posar més afany a l'iniciar l'obra i tendien a abreujar a mesura que avançaven a causa del tedi que provocava llur tasca. No és casual que el llibre I sigui riquíssim en escolis, mentre que en els darrers el material es veu minvat considerablement.

<sup>55</sup> El passatge figura en les edicions d'Allen i la de Bernabé.

Ἄτλας, εἷς τῶν γιγάντων μιγεῖς Πληϊόνηι τῆι Ὠκεανοῦ ἔσχε θυγατέρας ἑπτὰ, αἱ τὴν παρθενίαν ἀγαπήσασαι συνεκυνήγουν τῆι Ἀρτέμιδι. θεασάμενος δὲ αὐτὰς Ὠρίων ἠράσθη καὶ ἐδίωκε μιγῆναι βουλόμενος. αἱ δὲ περικατάληπτοι γιγνόμεναι θεοῖς ἠΰξαντο μεταβαλεῖν τὴν φύσιν. Ζεὺς δὲ ἐλεήσας αὐτὰς πελειάδας ἐποίησε καὶ διὰ τῶν Ἄρκτων κατηστέρισεν. ὠνομάσθησαν δὲ Πληϊάδες ἀπὸ Πληϊόνης τῆς μητρὸς αὐτῶν. φασὶ δὲ Ἥλεκτραν οὐ βουλομένην τὴν Ἰλίου πόρθησιν θεάσασθαι διὰ τὸ κτίσμα τῶν ἀπογόνων <εἶναι> καταλιπεῖν τὸν τόπον οὗ κατηστέριστο, διόπερ οὔσας πρότερον ἑπτὰ, γενέσθαι ἕξ. ἡ ἱστορία παρὰ τοῖς Κυκλικοῖς.

Tenim la sort de comptar amb el testimoni papirogràfic:

]Πληϊάδας. [] Ἄτλας [ε]ἷς τῶ[ν Γιγάν-]  
των μιχθ[ε]ῖς Πληϊόν[η] τῆ Ὠκε-]  
]αγοῦ ἔσχε[ν] ἑπτὰ [θυγατέρας Ἄλ-  
κ[υ]ό]νην Μερόπη[ν, Κελαινῶ, Ἥ-]  
15 [λέ]κτραν, Στ[ε]ρόπη[ν, Ταῦγέτην,]  
[Μα]ίαν  
-----  
νας. ὑπὸ [δ] Ὠρείωνος διωκόμεναι]  
τῶ Διὶ σ[ω]τήρι κατηύξαντο καὶ]  
10 Ζεὺς κατ[ε]λεήσας αὐτὰς εἰς πε-]  
λειάδα[ς μετεμό]ρ[φωσέν] τε καὶ]  
διὰ τὴν ἄ[δ]ειαν εἰς] οὐ[ρανὸν ἀνα-]  
γων κατ[η]στέρισ]εν. λ[έ]γουσι δὲ]  
μίαν το[ύ]των Ἥλ[ε]κτρ[αν] τινὰ τοῦ-]  
15 νομα κα[τὰ] τῆς ὀ[ρθῆ]ς ἔδρας χωρῆ-]  
[σαι] οὐ πρό[τερον] τ[ὰς] ἀ[δελφὰς] ἕαυ-]  
(margo)  
[τὴν] πάλιν ὄψεσθαι εἰποῦσαν ἦ]

El text del papir demostra que entre el *lemma* i la *historia* no hi havia cap informació de caire no mitogràfic. Novament comprovem com l'escoliasta està utilitzant fonts diferents, copiant informació de forma simplement juxtaposada. Això fa que cometi incongruències, com ara repeticions: ¿per què torna a donar la filiació de les Plèiades? Simplement perquè figurava en les dues fonts consultades, sinó que en la primera és una simple dada seguida del nom de les estrelles, i en el passatge mitogràfic és un relat: narra, de la manera habitual i quasi formular, la concepció i naixement de les set germanes. La *historia* acaba amb la subscripció als cíclics. Però l'escoli continua amb nova informació no mitogràfica *stricto sensu*, sinó més aviat astrològica i etimològica:

Ἰάδας· τοὺς ἐπὶ τῶν κεράτων τοῦ Ταύρου ἑπτὰ ἀστέρας κειμένους. καλοῦνται δὲ Ἰάδες ἦτοι διὰ τὴν πρὸς τὸ Ὑ στοιχεῖον ὁμοιότητα, ἢ ἐπειδὴ αἵτιοι ὄμβρων καὶ ὑετῶν καθίστανται.

Aquí acaba la definició i comença el mite:

Ζεὺς ἐκ τοῦ μηροῦ γεννηθέντα Διόνυσον ταῖς Δωδωνῖσι νύμφαις τρέφειν ἔδωκεν, Ἀμβροσίαι Κορωνίδι Εὐδώρηι Διώνηι Αἰσύλῃ Πολυξοῖ <Φαιοῖ>. αὐταὶ θρέψασαι τὸν Διόνυσον περιήρισαν σὺν αὐτῷ, τὴν εὐρηθεῖσαν ἄμπελον ὑπὸ τοῦ θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις χαρίζομεναι. Λυκοῦργος δὲ μέχρι τῆς θαλάσσης συνεδίωξε τὸν Διόνυσον, ἐκείνας δὲ ὁ Ζεὺς ἐλεήσας κατεστέρισεν. ἡ ἱστορία παρὰ Φερεκύδη.

El procediment emprat per l'escoliaista es repeteix. Plèiades i Híades apareixen en el mateix vers homèric, però són objecte de dues *historiae* independents. L'escoliaista va redactar un comentari del vers i hi va interpolar les dues *historiae*. Però encara hi ha més: en el segon hemistiqui del mateix vers Homer esmenta Orió. Després d'una llarga digressió sobre les Plèiades i les Híades tributària, inferim, de manuals astronòmics, l'escoliaista interpola una tercera *historia* sobre el nom del personatge, després de la definició prèvia:

Τό τε σθένος Ὠρίωνος· περφραστικῶς τὸν Ὠρίωνα. ὁ δ' Ὠρίων ἔστιν ἄστρον μέγιστον ἐν τῷ οὐρανῷ κατηστερισμένον οὕτως·

I després d'emprar el mot οὕτως com a vincle semàntic (no sintàctic) que n'atenua la transició, introdueix la *historia*:

Ἵριεὺς ὁ Ποσειδῶνος καὶ Ἀλκυόνης μιᾶς τῶν Ἄτλαντος θυγατέρων ὤκει μὲν ἐν Τανάγραι τῆς Βοιωτίας. φιλοξενώτατος δὲ γενόμενος ὑπεδέξατο ποτὲ καὶ θεοὺς. Ζεὺς δὲ καὶ Ποσειδῶν καὶ Ἑρμῆς ἐπιξενωθέντες αὐτῷ καὶ τὴν φιλοφροσύνην ἀποδεξάμενοι παρήνευσαν αἰτεῖν ὅ τι ἂν βούλοιο. ὁ δὲ ἄτεκνος ὦν ἠιτήσατο παῖδα. λαβόντες οὖν οἱ θεοὶ τὴν τοῦ ἱεουργηθέντος αὐτοῖς βοῶς βύρσαν, ἀπεσπέρμησαν εἰς αὐτὴν καὶ ἐκέλευσαν κρύψαι κατὰ γῆν καὶ μετὰ δέκα μῆνας ἀνελέσθαι, ὧν διελθόντων ἐγένετο ὁ Οὐρίων, οὕτως ὀνομασθεὶς διὰ τὸ οὐρῆσαι ὥσπερ τοὺς θεοὺς, ἔπειτα κατ' εὐφημισμὸν Ὠρίων. συγκυνηγετῶν δὲ οὕτως Ἀρτέμιδι ἐπεχείρησεν αὐτὴν βιάσασθαι. ὀργισθεῖσα δὲ ἡ θεὸς ἀνέδωκεν ἐκ τῆς γῆς σκορπίον, ὃς αὐτὸν πλήξας κατὰ τὸν ἀστράγαλον ἀπέκτεινεν. Ζεὺς δὲ συμπαθήσας κατηστέρισεν αὐτὸν. διὸ τοῦ σκορπίου ἀνατέλλοντος Ὠρίων δύνει. ἡ ἱστορία παρὰ Εὐφορίωνι.

L'ajut del testimoni que aporta el papir ha estat de nou concluent: en el text original de MH les narracions mitogràfiques apareixen a continuació del *lemma*, sense definicions ni comentaris previs. Aquesta dada ha estat cabdal a l'hora d'aïllar les *historiae fabulares* de la resta del cos escoliogràfic.

## 5. LA BIBLIOTECA D'APOL·LADOR I ELS ESCOLIS D A LA ILÍADA: ESTUDI INTERTEXTUAL

Entre les *historiae fabulares* que se'ns han transmès interpolades entre els escolis D a la *Iliada* n'hi ha cinc que citen al final, en la típica *subscriptio* que remet a una font, Apol·lodor. D'aquestes cinc, tres es poden posar en relació amb els passatges corresponents de la *Biblioteca* d'Apol·lodor, atès que, no només recullen el mateix mite, sinó que ofereixen coincidències en el redactat que palesen una relació intertextual directa entre ambdues obres. Els escolis que conserven aquestes *historiae* són els següents (entre parèntesi, el passatge corresponent de la *Biblioteca*): A 42 (II,4,1); B 103 (II,1,3); B 494 (III,4,1). Les altres dues citacions a Apol·lodor apareixen en els escolis a N 12 i Φ 448, però no es corresponen amb cap passatge de la *Biblioteca* ni de l'*Epítome*. Cal afegir-ne una tercera, la de l'escoli a Θ 284 que, tot i que la tradició manuscrita, com veurem, planteja problemes, l'hem de prendre en consideració.

D'altra banda, conservem nou *historiae* més en les quals no es cita Apol·lodor però que es poden posar en estreta relació amb els passatges de la *Biblioteca Mitològica* que recullen el mateix mite, per tal com presenten coincidències que tendeixen a la literalitat, tot i que amb algunes variants. Ens referim concretament a les *historiae* contingudes en els escolis següents (novament amb la referència al passatge corresponent d'Apol·lodor entre parèntesi): A 10 (I, 7, 2), B 106 (Epit. 2, 19); B 595 (I, 16, 17); Θ 368 (II, 5, 12); Ξ 319 (II, 4, 1); Ξ 323 (I,1,7); Π 36 (III, 13, 6) i T 332 (III, 13, 8).

Davant d'aquestes observacions se'ns plantegen una sèrie d'interrogants: ¿Per què de totes les coincidències entre el text que ofereix l'escoliasta i el d'Apol·lodor només tres en citen la font? ¿Per què en, com a mínim, dues ocasions se cita Apol·lodor referint-se a un passatge que no té res a veure amb la *Biblioteca*? I, el punt fonamental de la qüestió: ¿quina és la veritable relació d'intertextualitat entre els escolis i Apol·lodor (autor a qui s'atribueix l'autoria de la *Biblioteca*)?

El problema ja ha estat tractat anteriorment. Cal citar aquí la tesi de Peter Lünstedt<sup>1</sup>, qui admet que les subscripcions que remetent a Apol·lodor són vàlides i, per tant, considera les *historiae fabulares* dels escolis com a secundàries i dependents de la *Biblioteca*. És del mateix parer Martinus van der Valk, qui va abordar la qüestió, tot i que un xic tangencialment, en l'article sobre el manual mitogràfic<sup>2</sup> que ens ocupa, en el qual afirmava que la font de l'escoliasta és el MH<sup>3</sup>, autor hipotètic que va consultar la

---

<sup>1</sup> LÜNSTEDT 1961 (*uid. supra*).

<sup>2</sup> VAN DER VALK 1958.

<sup>3</sup> Vid. *Status quaestionis*.

*Biblioteca* i va interpolar-ne fragments en el seu comentari. Arriba a afirmar que el MH va ser capaç de reconèixer les fonts consultades per Apol·lodor i de fer-les constar en el seu comentari, hipòtesi que, segons la meua modesta opinió, és difícil de mantenir o, com a mínim, de demostrar. En un estudi posterior<sup>4</sup> dedicat als escolis mitogràfics a Homer, van der Valk manté la mateixa postura apriorística segons la qual el mitògraf hipotètic subjacent al text dels escolis va consultar la *Biblioteca*.

Cal recordar encara el treball<sup>5</sup>, molt recent, de la doctora Monique van Rossum-Steenbeek, qui intenta anar una mica més a fons i arriba a la conclusió que les interpolacions mitogràfiques que trobem en els escolis D procedents d'Apol·lodor no figuraven en el MH, negant, d'aquesta manera, la tesi de van de Valk. Aquesta deducció es basa en el fet que en cap de les restes papiràcies que s'han trobat del MH s'hi ha detectat cap referència a Apol·lodor ni cap coincidència textual amb la *Biblioteca* ni l'*Epítome*. Això és en gran part cert, però, a part de ser un argument *e silentio*, val a dir que els papirs només ens permeten de llegir amb dificultat fragments realment exigus que representen una ínfima part del que devia haver estat el text original del MH, i, per tant, no tenim prou evidències per descartar que aquest comentari mitogràfic ja presentés coincidències textuales amb Apol·lodor. A més, en un dels fragments del POxy 4096<sup>6</sup>, el que conserva restes de la *historia* a  $\Phi$  448, hi pot haver figurat una subscripció a Apol·lodor com la que se'ns ha transmès en l'escoli corresponent, fet que qüestionaria la tesi de Van Rossum-Steenbeek<sup>7</sup>.

Veiem, doncs, com, fins al moment, no es dubta a considerar aquestes interpolacions mitogràfiques que apareixen en els escolis D a la *Iliada* com a directament extretes del manual d'Apol·lodor i, per tant, secundàries<sup>8</sup>. Però aquest punt de partida respecte al problema em sembla precipitat i apriorístic, i crec que no resisteix una anàlisi més aprofundida de tots aquests paral·lelismes. En efecte, un estudi minuciós basat en la comparació atenta de totes aquestes coincidències textuales pot donar millors fruits dels obtinguts fins ara, i crec que no es pot avançar cap conclusió sense haver-los analitzat en la seva totalitat.

Hem de partir de l'existència de tres realitats diferents, per la qual cosa agruparem les *historiae* objecte d'estudi en tres grups:

1. Per una banda, tenim en els escolis les tres *historiae* que citen Apol·lodor i presenten coincidències textuales notables amb passatges de la *Biblioteca Mitològica*.

---

<sup>4</sup> VAN DER VALK 1964, en l'ampli capítol titolat "The Mythographic D-Scholia" (vol. I, p. 303-413).

<sup>5</sup> Vid. *Status quaestionis*.

<sup>6</sup> POxy 4096 fr. 5 col. 1, 6-15, editat per P. Schubert.

<sup>7</sup> CAMERON (2004, 93 ss.) ha reprès la qüestió arribant a conclusions similars a les que exposaré al final del capítol. Val a dir que la redacció d'aquest capítol és anterior a la publicació del llibre de Cameron.

<sup>8</sup> Excepció feta de Diller (1935), que ja intuï, sense la documentació de què disposem avui dia, que la qüestió és més complexa (*uid. infra*).

2. D'altra banda, hi ha les nou *historiae* que presenten coincidències textuais molt acusades amb passatges d'Apol·lodor sense que hi figuri la subscripció ni cap referència a aquest autor.

3. Finalment, les tres<sup>9</sup> (o potser quatre<sup>10</sup>) *historiae* amb subscripció a Apol·lodor que no es corresponen amb cap passatge de la *Biblioteca* ni l'*Epítome*.

Cal, doncs, analitzar per separat aquests tres grups d'*historiae* abans de treure'n cap conclusió global.

1. Les *historiae* amb subscripció a Apol·lodor dels escolis a A 42, B 103 i B 494.

La *historia* a A 42 explica l'origen del gentilici Δαναοί a partir de Dànaos, fill de Bel i germà d'Egipte. Si el comparem amb Apollod. *Bib.* II 1, 4, observem certes coincidències gairebé textuais que permeten afirmar que ens trobem davant de dues variants de transmissió del mateix text. Donem-ne un breu exemple comparatiu extret del principi de la *historia*:

Sch. D a A 42<sup>11</sup>:

Βῆλος δὲ (...) βασιλεύων δὲ Αἰγυπτίων γαμῆ Ἀγχινόην τὴν Νείλου θυγατέρα. καὶ γίνονται δὲ παῖδες αὐτῶ δίδυμοι, Αἴγυπτος καὶ Δαναός. Δαναὸν μὲ οὖν ὁ Βῆλος ἐν Λιβύῃ κατοικίζει, Αἴγυπτον δὲ ἐν Ἀραβίᾳ. ὃς καταστρεψάμενος τὴν Μελαμπόδων χώραν, ἀφ' ἑαυτοῦ ὠνόμασεν Αἴγυπτον. γίνονται δὲ ἐκ πολλῶν γυναικῶν Αἰγύπτῳ μὲν πενήκοντα παῖδες, Δαναῶ δὲ θυγατέρες πενήκοντα...

Apollod. II, 1, 4

Βῆλος δὲ (...) βασιλεύει μὲν Αἴγυπτου, γαμῆ δὲ Ἀγχινόην τὴν Νείλου θυγατέρα, καὶ αὐτῶ γίνονται παῖδες δίδυμοι, Αἴγυπτος καὶ Δαναός, ὡς δὲ φησιν Εὐρυπίδης, καὶ Κηφεὺς καὶ Φινεὺς προσέτι. Δαναὸν μὲν οὖν Βῆλος ἐν Λιβύῃ κατώκισεν, Αἴγυπτον δὲ ἐν Ἀραβίᾳ, ὃς καταστρεψάμενος τὴν Μελαμπόδων χώραν ὠνόμασεν Αἴγυπτον. γίνονται δὲ ἐκ πολλῶν γυναικῶν Αἰγύπτῳ μὲν παῖδες πενήκοντα, θυγατέρες δὲ Δαναῶ πενήκοντα...

Si admetéssim la hipòtesi de van der Valk, hauríem d'acceptar l'argument segons el qual l'escolista hauria interpolat una *historia* del MH qui, al seu torn, hauria consultat Apol·lodor. En canvi, segons el punt de vista de van Rossum-Steenbek, com acabem de veure, hauria estat l'escolista qui hauria interpolat directament una part del text d'Apol·lodor. En qualsevol cas, d'acord amb el criteri dels dos crítics, Apol·lodor presenta el text original i l'escoli s'ha de considerar secundari. La cronologia és, sens dubte, un factor que pesa en una i altra hipòtesis. Ara bé, la dependència de l'escoli respecte al manual mitogràfic no resol alguns problemes que planteja l'estudi intertextual. Vegem-los.

<sup>9</sup> Comptant amb un testimoni extret dels escolis V a l'*Odissea* que comentaré en l'apartat corresponent.

<sup>10</sup> Si donem per vàlida la correcció textual de Valckenaer per a l'escoli D a Θ 284.

<sup>11</sup> Seguim novament l'edició de Heyne.



Segons l'escoli Dànau va fer que les seves filles matessin els fills d'Egipte excepte un o dos, perquè havia conegut per mitjà d'un oracle que un d'ells el mataria (Δαναὸς τοὺς τοῦ Αἰγύπτου παῖδας, πλὴν ἑνὸς ἢ δυεῖν, διὰ τῶν θυγατέρων ἀνείλε· δεδοικῶς, καθότι καὶ ἐκ χρησιμοῦ ἐκηκόει, ὅτι φονευθήσεται ὑπὸ ἑνὸς αὐτῶν.) En el text d'Apol·lodor això no s'explica; diu simplement: Δαναὸς τοὺς τοῦ Αἰγύπτου παῖδας δεδοικῶς, i la història continua amb la fugida d'ell i les seves filles. ¿Per què Apol·lodor no explica la mort dels fills d'Egipte ni fa esment de l'oracle? Si continuem la lectura intertextual del passatge observem altres coincidències gairebé textuais: la intervenció d'Atena, que suggereix la construcció del vaixell per la fugida, la marrada a Lindos de Rodos, on Dànaos institueix el santuari d'Atena Líndia, però novament trobem informació en l'escoli que manca en la *Bib.*: la nau va ser anomenada Pentecóntoros, pel nombre de les filles de Dànaus. La *historia* de l'escoli s'acaba amb l'establiment de Dànaos i les seves filles a Argos, fet que explica el gentilici Δαναοί, que era el que l'escoliasta (o el MH) es proposava. Apol·lodor continua narrant l'*aition* de les fonts de Lerna i dóna més detalls al final del mite, com ara la intervenció de Sàtir.

Davant d'aquestes observacions cal preguntar-se quin dels dos textos és l'original, car la visió de van der Valk i van Rossum Steenbeek no poden explicar per què en l'escoli es conserven detalls que no figuren en la *Biblioteca*<sup>12</sup>. Jo crec que això apunta cap a una altra solució del problema: l'escoliasta o, més probablement, el MH, font de l'escoliasta, d'una banda, i de l'altra, el Apol·lodor, han consultat una mateixa font, però no podem dir que l'un sigui secundari respecte a l'altre, car, com acabem d'observar, alguns detalls del mite només figuren en una de les dues versions<sup>13</sup>. Sembla més versemblant, doncs, que un i altre hagin "plagiat" el mateix text i n'hagin omès determinats detalls en funció dels aspectes a què donaven prioritat en el relat. Així doncs, la no coincidència entre les omissions d'un i altre és, creiem, l'argument de més pes de la nostra hipòtesi<sup>14</sup>.

D'altra banda, si considerem que l'escoli ha transmès la *historia* que figurava en el MH, l'argument de la cronologia perd pes, car les troballes papiràcies demostren que el MH pot ser perfectament un text contemporani o àdhuc anterior a la *Biblioteca*.

<sup>12</sup> Considerar-les simples interpolacions és una solució massa fàcil, i va en contra de la tendència a la reducció i a eliminar detalls superflus que es dóna en la transmissió de textos subliteraris.

<sup>13</sup> Noti's com Apol·lodor conserva (o afegeix?) un detall que no figura en el escoli: segons Eurípides, Belos va tenir dos fills més a part de Dànaos i Egipte: ὡς δέ φησιν Εὐρυπίδης καὶ Κεφεὺς καὶ Φινεὺς προσέτι.

<sup>14</sup> Altrament, si acceptem amb Van der Valk i Van Rossum-Steenbeek la dependència del text de l'escoli respecte a Apol·lodor, hauríem de cercar una altra explicació a la presència d'aquests detalls no coincidents: ¿l'escoliasta ha introduït més material provinent d'una altra font? Van der Valk (1958, 120) admet aquesta possibilitat, però si tenim en compte que la transmissió textual dels escolis tendeix a la síntesi, difícilment podem admetre aquesta hipòtesi.

Si analitzem la *historia* que figura en l'escoli a B 103 de forma intertextual amb el passatge equivalent d'Apol·lodor (II, 1,3)<sup>15</sup> arribem a unes conclusions semblants a aquestes que acabem d'extreure de l'exemple anterior. Hi ha petites alteracions en el redactat però no hi ha dubte que un i altre text es remunten a la mateixa font. L'escoli explica el significat de l'advocació Argifontes referida a Hermes, i narra breument la mort d'Argos. En general, la versió d'Apol·lodor conserva més detalls en descriure el recorregut geogràfic d'Io (διὰ τῆς Ἰλλυρίδος πορευθεῖσα καὶ τὸν Αἴμον ὑπερβαλοῦσα...ἀπελθοῦσα δὲ εἰς Σκυθίαν καὶ τὴν Κιμμερίδα γῆν...), els quals han estat simplificats en l'escoli (ἄλλους δὲ διαφόρους τόπους πλανηθεῖσα); però trobem a faltar en Apol·lodor un detall que apareix en l'escoli: quan explica el motiu de la fugida d'Io diu ἐκ δὲ τῆς ὀδύνης, informació que no figura en Apol·lodor.

Una lectura intertextual del tercer exemple d'aquest grup no fa res més que corroborar les conclusions a què hem arribat fins ara. El mite tractat és el de Cadme i la fundació de Tebes. La *historia* transmesa per l'escoli D a B 494 coincideix amb *Bib.* III,4,1 i, tot i que en l'escoli detectem una certa tendència a la síntesi, els paral·lelismes textuais confirmen la dependència d'un i altre d'una mateixa font. Però novament trobem detalls en l'escoli que omet Apol·lodor: l'escoliasta (o MH) refereix el fet que Ares va estar a punt de matar Cadme per causa del drac, però Zeus ho va impedir (ὀργισθέντος δὲ Ἄρεως καὶ μέλλοντος Κάδμου ἀναρρεῖν ἐκώλυσεν ὁ Ζεὺς...). El text d'Apol·lodor no en diu res. Encara més: l'escoli rememora la participació de les Muses en les noces de Cadme i Harmonia, i el fet que cadascun dels déus va portar un regal a la núvia (ἐν δὲ τῷ γάμῳ Μούσας ἄισαι καὶ τῶν θεῶν ἕκαστον Ἄρμονίαι δῶρον δοῦναι), mentre que Apol·lodor fa referència al regal que Cadme va fer a Harmonia, sense al·ludir a les Muses ni als regals de tots els déus.

Aquest exemple ens permet d'aprofundir encara més en la nostra anàlisi i recerca de fonts: l'escoli acaba amb una subscripció que remet a l'obra *Boeotiaca* d'Hel·lanic i al tercer llibre d'Apol·lodor (ιστορεῖ Ἑλλάνικος ἐν Βοιωτιακοῖς καὶ Ἀπολλοδώρος ἐν τῷ γ'). És evident que l'escoliasta està citant la *Biblioteca* d'Apol·lodor, però, ¿d'on prové la referència a Hel·lanic? El text d'Apol·lodor no cita Hel·lanic<sup>16</sup>. De fet, no revela la seva font, però fa una cosa prou significativa: al·ludeix en diverses ocasions a variants del mite que ha trobat en Ferecides<sup>17</sup>. És evident que Apol·lodor utilitza fonamentalment una font que no cita, però la compara en determinats punts amb la versió de Ferecides. ¿Què ens impedeix de creure

<sup>15</sup> En la subscripció l'escoliasta s'equivoca i localitza aquesta *historia* en el llibre I de la *Biblioteca*: ἡ δὲ ἱστορία πλατύτερον κεῖται παρὰ Ἀπολλοδώρῳ ἐν τῇ α.

<sup>16</sup> De fet, en el text d'Apol·lodor mai no és citat Hel·lanic, però sabem que l'autor de la *Biblioteca* no revela totes les seves fonts.

<sup>17</sup> En dues ocasions: la primera, quan parla dels *Spartoi*, els nascuts de les dents del drac, que es mataven entre ells, no se sap ben bé per què. Però Ferecides en dóna una explicació (Φερεκύδης δὲ φησιν ὅτι Κάδμος, ἰδὼν ἐκ γῆς ἀναφυομένους ἄνδρας ἐνόπλους, ἐπ' αὐτοὺς ἔβαλε λίθους, οἱ δὲ ὑπ' ἀλλήλων νομίζοντες βάλλεσθαι εἰς μάχην κατέστησαν); la segona, en referència al regal de casament de Cadme a Harmonia (ὄν ὑπὸ Ἡφαίστου λέγουσιν τινες δοθῆναι Κάδμῳ, Φερεκύδης δὲ ὑπὸ Εὐρώπης).

que aquesta font no citada és Hel·lanic, basant-nos en la subscripció de l'escoli?

D'acord amb la nostra hipòtesi, només podem admetre dues explicacions:

1. La *historia* es remunta a MH, font consultada per l'escoliasta, el qual, com ja sabem, ha interpolat entre els escolis nombrosos fragments mitogràfics provinents d'aquest manual. MH, al seu torn, ha interpolat fragments que es remunten a Hel·lanic<sup>18</sup>, tal com ell mateix declara en la subscripció final. Apol·lodor també ha consultat el mateix passatge d'Hel·lanic, però no el cita. Sí que cita, en canvi, Ferecides, en els dos moments en què vol deixar constància d'una variant en el mite.

2. Apol·lodor va consultar i es va basar fonamentalment en MH, i el va contrastar amb Ferecides.

Tant en el supòsit 1 com en el 2, hauríem d'admetre que l'escoliasta que ha interpolat la *historia* en l'escoli, s'ha adonat de les coincidències entre el MH i Apol·lodor i ha afegit en la subscripció final la referència a Apol·lodor. Aquesta deducció sembla d'entrada un tant agosarada, però esperem aportar nous elements per tal de corroborar-la.

Si optem pel supòsit 2, hauríem d'admetre que l'escoliasta ha resumit la versió del MH, cosa que explicaria la tendència a la síntesi que observem en l'escoli respecte a Apol·lodor, sobretot en el tercer exemple.

2. Les *historiae* que presenten intertextualitat amb Apol·lodor sense, però, subscripció.

La *historia* de l'escoli D a B 106 presenta coincidències textuais amb Apol·lodor, *Epítome* 2,10. Tot i les alteracions en l'ordre sintàctic, el lèxic és el mateix o molt proper i la narració dels fets segueix el mateix esquema. Els passatges que contenen més diferències tampoc no permeten d'escatir la possible dependència de l'un respecte a l'altre. Posem-ne, com a exemple, el principi del relat:

Sch. D a B 106

Apollod., *Epítome* 2, 10

Ἄτρεὺς ὁ Πέλοπος βασιλεύων τῆς Πελοποννήσου, ἠύξατό ποτε ὅ τι ἂν κάλλιστον ἐν τοῖς ποίμνιοις αὐτοῦ φεννηθῆ, τοῦτο Ἄρτέμιδι θῦσαι. γεννηθείσης δὲ αὐτῷ χρυσῆς ἀρνός, τῆς εὐχῆς μετημέλησεν, καὶ καθείρξας αὐτὴν εἰς λάρνακα ἐφύλαττε.

ὁ δὲ Ἄτρεὺς εὐξάμενός ποτε τῶν αὐτοῦ ποιμνίων, ὅπερ ἂν κάλλιστον γένηται, τοῦτο θῦσαι Ἄρτέμιδι, λέγουσιν ἀρνός φανείσης χρυσῆς ὅτι κατημέλησε τῆς εὐχῆς· πνίξας δὲ αὐτὴν εἰς λάρνακα κατέθετο κάκει ἐφύλασσετο ταύτην.

Si continuem llegint, però, trobem una primera omissió per part d'Apol·lodor: l'escoli diu: μέγα δέ τι φρονῶν ἐπὶ τῷ κτήματι, κομπάζει κατὰ τὴν ἀγορᾶν. Atreu es vanagloria públicament del seu anyell d'or, fet

<sup>18</sup> Ja sigui del text original d'Hel·lanic o, més probablement, d'una epítome, si hem de jutjar per la sintaxi i l'estil.

del qual no es diu res a l'*Epítome*. La narració continua coincidint: Tiestes, gelós, aconseguí que Aèrope, la seva cunyada i amant, li doni l'anyell d'or. A partir d'aquí, les versions es tornen a distanciar: Apol·lodor diu que un oracle havia anunciat que el futur rei de Micenes havia de ser un dels fills de Pèlops, i així, Atreu i Tiestes hi van ser convocats (χρησμοῦ γὰρ γεγονότος τοῖς Μυκηναῖοις ἐλέσθαι βασιλέα Πελοπίδην, μετεπέμψατο Ἄτρεα καὶ Θυέστην). L'escoli, però, no parla de l'oracle, ni concreta que el tron que havia de ser ocupat fos el de Micenes. A continuació la narració torna a coincidir: Tiestes proposà que el posseïdor de l'anyell d'or fos nomenat rei. Atreu, ignorant de la traïció d' Aèrope, hi convingué, i d'aquesta forma Tiestes fou rei, però Zeus, per mediació d'Hermes, acaba imposant Atreu en el tron fent que el sol sortís per Occident, un cop Tiestes s'havia avingut a cedir el poder al seu germà el dia que el sol fes el seu recorregut en sentit contrari.

Novament hem vist com un i altre text presenten omissions, i si ens els llegim l'un independentment de l'altre, ens fa l'efecte que la narració està incompleta. La lectura intertextual ens permet inferir que la font de què deriven un i altre textos devia oferir una lectura més completa i coherent del mite.

Hi ha un altre fet que ens crida l'atenció: l'escoli conserva la forma àtica ἐφύλαττε, enfront de la jònica ο, millor, *koiné* ἐφύλάσσετο. Aquest pot ser un indicatiu per admetre que la font comuna deu haver estat ser un historiador o mitògraf d'època clàssica.

La resta dels testimonis no aporten cap novetat, sinó que continuen corroborant els punts de vista exposats fins ara. Els tractarem d'una manera succinta per tal de no donar una extensió excessiva a aquest capítol ni afegir-hi repeticions innecessàries.

La *historia* de l'escoli D a B 595 explica el mite de Tàmiris i presenta coincidències textuais amb Apol·lodor I, 16, 17. Hi ha un motiu que només figura en l'escoli: Tàmiris va ser privat, a més a més de la vista i de la citarística, del seny (καὶ τοῦ νοῦ). El text d'Apol·lodor també presenta detalls que no figuren en l'escoli, com el motiu de l'amor homosexual entre Tàmiris i Hiacint i la mort accidental d'Hiacint.

En l'escoli D a Θ 368 llegim la mateixa *historia* que ens narra Apol·lodor en II, 5, 12: la catàbasi d'Hèracles per capturar Cérber. La versió de l'escoli està més resumida, però també trobem un detall absent en el passatge de la *Bib.*: Teseu, a qui Hèracles troba en l'Hades, estava assegut en un tron (καθήμενον ἐπὶ ἀκινήτου θρόνου).

L'escoli D a Ξ 319 conté interpolada una *historia* sobre Dànae, Acrisi i Perseu que dóna una lectura coincident gairebé textualment amb Apol·lodor II, 4, 1. En l'escoli, però, el final està molt abreujat i gairebé s'interromp, mentre que Apollodor continua la narració<sup>19</sup>. És interessant notar la referència a Píndar que trobem en l'escoli i que manca en Apollodor: αὕτη δὲ (sc. Dànae), ὡς φησι Πίνδαρος καὶ ἕτεροί τινες, ἐφθάρη ὑπὸ τοῦ πατραδέλφου αὐτῆς Προίτου. ὅθεν αὐτοῖς καὶ στάσις ἐκινήθη. ὡς δ' ἔνιοί φασι... (a partir d'aquí la coincidència torna a ser

<sup>19</sup> Noti's que aquest fet resta credibilitat al supòsit 2 de l'apartat anterior.

pràcticament literal). Aquest és un testimoni important: en l'escoli conservem una variant del mite, que, segons van der Valk<sup>20</sup>, va ser interpolada pel MH, qui havia pres com a font el text d'Apollodor, on no figura la versió de Píndar. Però, d'acord amb la nostra hipòtesi, també pot tractar-se d'una omisió d'Apollodor respecte a la font comuna. Més avall l'escoli torna a recollir-nos una variant del mite: Perseu va ser criat, segons una versió, per Polideuces (corrupció de Polidectes?), segons una altra, per Dictis: συνέβη ἀνατραφήναι τὸν παῖδα παρὰ Πολυδεύκη (Πολυδέκτη?) ἢ, ὡς ἔνιοί φασιν, ὑπὸ Δικτυοῦς...; Apollodor només recull la primera versió.

La *historia* que llegim en l'escoli D a Ξ 323 ha de ser tractada de forma diferent, car no conté cap detall que no figuri en el passatge corresponent d'Apollodor (III, 4,3). En aquest cas podríem admetre que fos una interpolació extreta de la *Biblioteca*. Hi ha un altre cas similar, la *historia* a A 10, única que, segons el meu criteri, pot ser efectivament una interpolació tardana, donat el grau de literalitat i, sobretot, per l'artificiositat de la relació entre el *lemma* i la *historia*: explica el terme λαοί a partir de la forma arcaica λῶας, “pedra”, i introdueix el mite de Deucalió i Pirra<sup>21</sup>. Aquests són, segons el meu criteri i després de l'anàlisi exhaustiva de tots i cadascun dels fragments, els dos únics casos d'una possible interpolació tardana de la *Biblioteca Mitològica* en el text de MH.

L'exemple següent és a l'escoli D a O 318, que conté la història de l'ègida, i es correspon amb Apollod. I, 1,7-2,1. Aquest testimoni és un dels més clars: un i altre text resumeixen la mateixa font bo i ometent els detalls que consideren superflus. En l'escoli interessa explicar l'origen de l'ègida, i es fa referència al suggeriment de Tetis d'utilitzar l'ègida per vèncer els titans (Θέμις συνεβούλευσε τῶι τῆς Ἀμαλθείας δέρματι σκεπαστήριω χρήσασθαι), car aquests temien la cabra Amaltea (ταύτην οἱ Τιτῶνες ὀπότεν θεάσαιντο ἐφοβοῦντο). De tot això no en diu res Apollodor qui, per contra, diu que per vèncer els titans calia alliberar els ciclops i els hecatonquirs, seguint la versió més coneguda que es remunta a Hesíode. En conclusió, el text de l'escoli està molt més resumit, però ha conservat detalls que omet Apollodor.

Els darrers dos testimonis són sch. D a Π 36, amb subscripció esmentant Licòfron (cf. *Bib.* III, 13, 6) i Sch. D a T 332, amb atribució als cíclics (cf. *Bib.* III, 13, 8). Tots dos es refereixen a la història d'Aquil·les i, de fet, no aporten res que no s'hagi dit ja. Només deixarem constància d'un fet prou rellevant: en ambdós casos el text de l'escoli presenta una redacció més completa, sent el passatge d'Apollodor el que ha estat sintetitzat. Així, aquests dos darrers exemples demostren que la tendència al resum que sovint detectem en els escolis respecte a la versió que figura en la *Biblioteca* es pot donar també a la inversa.

<sup>20</sup> 1958, 120.

<sup>21</sup> Vid. comentari *a. loc.*

3. Les *historiae* amb subscripció a Apol·lodor que no coincideixen amb cap passatge de la *Biblioteca* ni l'*Epítome*.

Les dues subscripcions a Apol·lodor que no remetent a cap passatge de la *Biblioteca* obren un altre interrogant: ¿a quin Apol·lodor es refereix l'escolista (o MH)? Jo crec que no hi ha dubte: a Apol·lodor d'Atenes, el Gramàtic, a qui es va atribuir erròniament l'autoria de la *Biblioteca*. En aquestes dues subscripcions s'està citant molt probablement passatges autèntics del gramàtic atenès<sup>22</sup>. En el cas de l'escoli D a Φ 448<sup>23</sup> la subscripció només cita l'autor, però és molt probable que la citació remeti a la coneguda obra *Sobre els déus* d'Apol·lodor d'Atenes, ja que l'escoli explica la relació d'Apol·lo amb els pastors i la seva advocació de *nomios*, informació que pot haver estat extreta d'aquesta obra del gramàtic, que parlava del culte als déus, les seves atribucions, etc<sup>24</sup>.

El breu escoli D a N 12 parla de la fundació de la colònia sàmia de Samotràcia, i que podria ser tributària del *Catàleg de les naus* (Νεῶν Κατάλογος), tot i que no comptem amb cap evidència i la subscripció de l'escoli només cita l'autor. A part d'aquests dos escolis comentats, cal afegir-n'hi un tercer en el qual el nom de l'autor no és clar, però sí el títol de l'obra: és el cas de l'escoli a Θ 284, on se cita l'autor amb el nom erroni d'Apol·loni el Gramàtic<sup>25</sup>, i el títol de l'obra: *Catàleg de les naus*.

En definitiva, aquestes tres subscripcions no remetent a la *Biblioteca* d'Apol·lodor sinó a obres d'Apol·lodor el Gramàtic, i probablement figuraven en MH encara que els papirs no en donin cap prova segura. Això implica que MH va consultar obres d'aquest autor i a ell es referia amb el nom d'Apol·lodor, i no al manual mitogràfic conegut amb el títol de *Biblioteca Mitològica*. Com a prova d'això podem al·legar que cap dels autors citats en les subscripcions de les *historiae fabulares* és posterior al s. I a. C<sup>26</sup>. L'autor més recent és Dídim, que figura en la subscripció de la

<sup>22</sup> Vid. CAMERON 2004, 97-98 i 103.

<sup>23</sup> Tenim l'evidència que aquests escolis es remunta al MH en el Papir d'Oxirrinc 4096, fr. 5, col. 1, 6-15.

<sup>24</sup> Cal afegir un altre testimoni que corrobora el que venim dient, provinent dels escolis a l'*Odíssea*: l'escoli V a ψ 198 ens conserva una *historia* amb una subscripció que remet a Apol·lodor d'Atenes que pot dependre també de *Sobre els déus*, ja que parla d'algunes de les atribucions d'Hermes. Jacoby l'admet com a testimoni (FGH 244F129).

<sup>25</sup> Val a dir que donem per bona la conjectura de Valckenaer, ja que la lectura que donen els manuscrits en la subscripció és ἡ δὲ ἱστορία ἀκριβέστερον εἴρηται παρά τε ἄλλοις πολλοῖς καὶ παρά Ἀπολλωνίῳ τῷ γραμματικῷ ἐν Καταλόγῳ νεῶν. Valckenaer corregeix el nom de l'autor per Ἀπολλοδώρῳ, ja que a aquest autor se li atribueix una obra amb el títol *Catàleg de les naus* (Νεῶν Κατάλογος) a la qual sembla referir-se l'escoli. Probablement hi ha hagut una confusió en la tradició manuscrita atesa la similitud dels dos noms. Jacoby recull aquest escoli com a testimoni fiable d'aquesta obra del gramàtic atenès (FGH 244F158).

<sup>26</sup> La majoria dels autors citats en les subscripcions de les *historiae* són d'època clàssica o hel·lenística. Hi destaquen Ferecides, Hel·lanic, Acusilau, Asclepiades de Tràgilos i Teopomp de Quios. Fins i tot s'hi citen poetes arcaics com Hesíode, Alcman i autors a qui s'atribueixen obres pertanyents al cicle èpic, com Eumel de Corint o Estasinus de Xipre. Això ens dóna una idea de l'antiguitat de les fonts consultades pel MH. Cal fer notar, però, que s'hi citen cins autors de datació incerta: Clitofont, Dictis, Mírti, Mnàseas i Nícias.

*historia* a l'escoli D a A 399; la *historia* transmesa en aquest escoli està també testimoniada en el POxy 418, 23-32 atribuït a MH i datat entre finals del s. I i principis del II<sup>27</sup>. Si prenem aquesta circumstància en consideració, hem de considerar un fet estrany que MH cités una obra tan tardana com la d'Apol·lodor.

### Conclusions:

1. La *communis opinio* segons la qual l'escoliasta D a Homer va interpolar passatges de la *Biblioteca* i *Epítome* d'Apol·lodor no pot mantenir-se<sup>28</sup>, car hi ha suficients testimonis per demostrar que en els escolis s'han conservat motius, detalls i variants dels mites que no figuren en la *Bib*. Davant d'aquestes proves hem de postular una font comuna per als dos textos, més que no pas la presència de petites interpolacions en els escolis<sup>29</sup>, ja que el fenomen es detecta també a la inversa: en Apol·lodor es conserven també elements que manquen en els escolis.

2. Cal tenir en compte que les *historiae*<sup>30</sup> es remunten a MH, autor anterior al s. II<sup>31</sup> i, per tant, no necessàriament posterior al text d'Apol·lodor, fet que invalida el criteri cronològic.

3. El fet que en alguns passatges l'escoli presenti una versió més resumida que el text d'Apol·lodor no invalida la nostra hipòtesi, car la transmissió textual dels escolis pot haver abreujat l'antiga versió, més àmplia i propera a la font, que figurava en el MH. A més, val a dir que la tendència a la síntesi en les *historiae* dels escolis en comparació amb Apol·lodor no és general i s'observa només puntualment (sovint, al final de la *historia*). D'altra banda, com hem vist en els dos darrers exemples adduïts en l'apartat 2, el fenomen es dona també a la inversa: la versió d'Apol·lodor pot ser més sintètica enfront la de l'escoli, més completa.

4. De les subscripcions que citen Apol·lodor, hem de diferenciar les que remeten a la *Biblioteca Mitològica* i les que semblen referir-se Apol·lodor el Gramàtic. Conseqüentment:

4.1. Les que remeten a Apol·lodor el Gramàtic deuen ser les originals, les que ja figuraven en MH. D'això es desprèn la conclusió següent.

4.2. Les que remeten a la *Biblioteca Mitològica*, que només són tres i es troben en els escolis als dos primers cants de la *Ilíada*, van ser afegides

---

<sup>27</sup> Aquest és el testimoni més antic del MH. És un *terminus ante quem* per tal d'establir la cronologia del MH.

<sup>28</sup> Tret, potser, dels dos casos citats *supra*, que es poden considerar interpolacions tardanes, però no necessàriament.

<sup>29</sup> Com en alguns casos ha argumentat van der Valk.

<sup>30</sup> Si no totes, sí una bona part d'elles.

<sup>31</sup> Com sabem gràcies al POxy 418.

per l'escoliaista que va interpolar les *historiae* en els escolis D, en adonar-se del fet que coincidien amb passatges del manual d'Apol·lodor. Sabem que l'escoliaista consultava aquest manual de mitografia car el cita en algun passatge no mitogràfic<sup>32</sup> (al marge de les *historiae fabulares*). És important fer notar també que, més enllà del cant II, tot i que apareixen altres coincidències amb el manual d'Apol·lodor, l'escoliaista no hi anota cap subscripció. En resum: de les subscripcions a Apol·lodor que apareixen en els escolis D a la *Iliada*, les que remeten a una obra d'Apol·lodor el Gramàtic (*Sobre els déus, Catàleg de les naus*) són antigues i es remunten al manual atribuït al MH subjacent a les interpolacions mitogràfiques dels escolis, i les que remeten a un passatge de la *Biblioteca Mitològica* d'Apol·lodor van ser afegides per l'escoliaista que va recopilar els escolis D<sup>33</sup>.

5. Molt probablement MH no va consultar el manual d'Apol·lodor, ja que quan cita Apol·lodor es refereix, com hem vist, al gramàtic. Podria donar-se el cas invers, que Apol·lodor fos una obra posterior al MH i l'hagués pres com a font, però no tenim prou elements per confirmar aquesta hipòtesi. La hipòtesi més versemblant és aquella que hem anat apuntant al llarg d'aquest capítol: Apol·lodor i MH són dues obres més o menys contemporànies que, en alguns passatges, han consultat la mateixa font i n'han copiat fragments, fet que explicaria les coincidències textuais. És molt significativa al respecte la subscripció que apareix al final de la *historia* de l'escoli D a B 494: ἱστορεῖ Ἑλλάνικος ἐν Βοιωτιακοῖς καὶ Ἀπολλόδωρος ἐν τῷ γ'. La font d'un i altre deu haver estat Hel·lanic, i MH va citar no només de l'autor sinó l'obra. Segles més tard, quan l'escoliaista recopilava els comentaris de procedència diversa que integren els escolis D, va notar la proximitat de la *historia* amb el passatge d'Apol·lodor (III, 4, 1) i en va deixar constància afegint la segona part de la subscripció.

6. Aprofitant el mateix escoli que acabem de citar, l'única font que podem detectar com a comuna a un i altre text és Hel·lanic. Ara bé, el text original o un resum? L'estil sintètic i mancat de qualsevol tret individualitzador que pugui discernir possibles autories és propi dels resums

<sup>32</sup> Un testimoni clar és l'escoli D a A 195, que transcriu: οὐρανόθεν· ἐκ τοῦ οὐρανοῦ φησι παρεγένετο ἡ Ἀθηνᾶ· ὃ ἐστὶν ἡ φρόνησις. δεῖ γὰρ οὕτως αὐτὴν καταβαίνειν. ὥς καὶ τῆς κόμης αὐτὸν κρατεῖ, καὶ οὐκ ἄλλου μίρους τοῦ σώματος, ἀλλ' ἐνθα ἴδρυται τὸ λογικὸν τῆς ψυχῆς μέρος. εὐλόγως δὲ καὶ οἱ μυθογράφοι φασὶν ὅτι ἔγκυος οὕσα ἡ μήτις τὴν Ἀθηνᾶν κατεπόθη ὑπὸ τοῦ Διὸς. καὶ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τῷ ὀρισμένῳ τῆς ἀποκυσσεως χρόνῳ, ἐξέθορον ἡ θεὸς σὺν ὄπλοις. Ἀπολλόδωρος ἱστορεῖ. És evident que aquest passatge està citant Apollod. *Bib.* I 3, 6. Però aquest comentari de l'escoli no és una *historia fabularis* que es pugui remuntar al MH, car aquí només trobem una referència al naixement d'Atena i una interpretació racionalista del mite d'Atena. Aquesta mena d'interpretacions són sempre absents en les *historiae fabulares*, i per tant, suposem, en el MH.

<sup>33</sup> Vid. DILLER 1935, que arribà a conclusions similars i sense tenir en compte l'existència del MH. Fins i tot troba la causa de l'atribució a Apol·lodor de la Biblioteca en els escolis menors. Abans de conèixer l'article de Diller vaig arribar a sospitar el mateix, tot i que jo no gosaria afirmar-ho amb la mateixa seguretat. Vid. també CAMERON 2004, 93 ss.



i epítomes<sup>34</sup>. D'altra banda, sabem que durant el tardohel·lenisme, els bibliotecaris d'Alexandria van fer una gran tasca elaborant aquests epítomes per tal de facilitar la consulta d'obres antigues, creant *uolumina* de referència directa i localització ràpida per tal de subvenir a la demanda creixent d'uns usuaris amb afanys culturalistes però sense gaire afany de rigor; la preferència per les versions epitomitzades devia provocar, a la llarga, l'oblit i desús dels textos originals dels mitògrafs antics. Cal admetre, fins i tot, que tant MH com el Pseudo-Apol·lodor podrien haver estat alguns d'aquests redactors de resums d'obres antigues. Tenim constància que durant el tardohel·lenisme era possible consultar les obres d'Hel·lanic tant en el text original com en format epítome: un passatge de Dionís d'Halicarnàs sembla citar textualment un fragment d'Hel·lanic<sup>35</sup>, mentre que en un papir es pot llegir el que sembla fragment d'un resum del llibre I de l'*Atlàntida* del mateix autor<sup>36</sup>.

Totes aquestes observacions ens permeten de plantejar-nos un dels problemes que han estat tractats amb més extensió i intensitat en la bibliografia sobre el tema<sup>37</sup>: la fiabilitat de les fonts.

En l'època tardohel·lenística els comentaristes i compiladors no semblen haver tingut gaires escrúpols a l'hora de citar un autor antic per tal de donar solidesa als seus arguments fins i tot sense haver consultat el text original de la font citada.

Es desprèn de les conclusions de l'estudi intertextual que era habitual la consulta de resums i epítomes. Una forma d'aportar una certa autoritat a aquests escrits paraliteraris era la subscripció a una font de prestigi. Ara bé, tal com estem veient, això no implicava haver-la consultat directament. Si es podien citar pels resums, també, per què no, es podien fer citacions indirectes: imaginem-nos que un comentarista tardà consulta una obra paraliterària (com ho és el mateix MH) que cita un autor de prestigi. Tenim una citació de segona mà. L'existència d'una font intermitja (*Mittelquelle*<sup>38</sup>) allunya el text de l'autoritat citada, però la referència a la font prestigiosa aporta autoritat a un text de segona categoria.

Es poden establir diferents graus de proximitat entre el text final en què es troba la subscripció i la font original. Això complica de forma extrema l'estudi del nivell de fiabilitat d'una subscripció. De fet, jo crec que l'únic que indica la subscripció és que l'autor citat transmetia la mateixa notícia. Ara bé, molt sovint no hi ha forma de comprovar si les versions coincidien, atesa la pèrdua del text original de la font citada. Per això he optat per no seguir investigant aquesta qüestió, atès que no em veig amb cor d'anar més lluny del que ha estat dit pels especialistes que han tractat el

<sup>34</sup> Vid. apartat 4.3.

<sup>35</sup> Vid. JACOBY, FGH 4F4.

<sup>36</sup> POxy VIII 1084 (JACOBY, FGH 4F196), passatge consultat també per l'escoliaista A s Σ 486.

<sup>37</sup> Panzer, Diller, Lünstedt, Cameron, etc; vid. *Status quaestionis*.

<sup>38</sup> Vid. PAMIAS en la introducció a la seva tesi doctoral *Els catasterismes d'Eratòstenes* sobre l'abast de les citacions d'autoritats. Vid. també HENRICH 1987, 254 ss.; CAMERON 2004, 93 ss.

tema. La conclusió de Lünstedt continua sent vàlida: cal estudiar les subscripcions individualment i no intentar extreure'n conclusions globals<sup>39</sup>.

---

<sup>39</sup> CAMERON 2004 (cap. 5 i especialment 116-123) considera les subscripcions *learned citations*, però, si bé aquest punt de vista és aplicable a un gran volum de les citacions de MH, no crec que les expliqui totes. No descarto la consulta directa d'alguns autors antics per part del mitògraf.

## 6. EL PROBLEMA DE LA UNITAT DEL TEXT

En el nostre estudi comparatiu dels testimonis sobre paper i els escolis hem avançat una de les característiques que, de fet, ens ha cridat l'atenció des de bon principi: la (aparent) incoherència en la tria del *lemma* per part del mitògraf. Així doncs, si bé el que sembla més lògic és el criteri exegetic d'ampliació contextual, testimoniada bastament en tot el corpus, també un altíssim percentatge de les *historiae* narren mites als quals Homer no al·ludeix, ni tan sols tenen res a veure amb el context mític i llegendari de la *Ilíada* i l'*Odissea*: un topònim, un gentilici, fins i tot un antic costum apareguts en el text homèric donen peu a una narració més o menys prolisa, que serveix de pretext per a l'explicació de prosopografies, *aetia*, paretimologies, mites fundacionals, etc.

Tot això ha acabat per fer-nos pensar en la possibilitat de l'existència d'una confluència de dues tradicions diferents:

Una primera tradició (A), que podríem anomenar exegetica contextual, té per objectiu definir el marc referencial de l'objecte temàtic recollit en el *lemma*. Es caracteritza per un matís exegetic, ni que sigui lleu, i sembla respondre a la pregunta “¿a què es refereix Homer?”. És també significatiu el fet que en les *historiae* pertanyents a aquesta primera tradició es detecta una clara tendència a posar el passatge homèric comentat en relació amb el cicle èpic: sovint la subscripció final remet als poemes cíclics.

La segona tradició (B), tot i les similituds formals que presenta en relació a la primera, té un objectiu radicalment diferent. El referent és clarament extratextual, o fins i tot “extracontextual”, car no es refereix ni al text homèric ni al seu context. Simplement parteix d'un *lemma* homèric per introduir una narració fabular que el posa en relació amb continguts propis de la mitografia hel·lenística tardana: són les prosopografies, paretimologies, etiologies i mites fundacionals als quals ens hem referit ja en diverses ocasions. Aquesta segona tradició és certament més generosa: el nombre d'*historiae* és superior al de la tradició A. El més desconcertant és la desvinculació del context i l'absència de l'element exegetic. En qualsevol cas, és obvi que una obra mitogràfica que pren com a *leitmotiv* els versos homèrics devia tenir els seus lectors; altrament no haurien romàs tantes evidències d'aquesta tradició, tant en els papirs com en la tradició manuscrita medieval.

Dedicarem un apartat a cadascuna d'aquestes tradicions per mirar d'aportar més arguments a aquesta qüestió. Abans, però, amb l'afany de corroborar la nostra tesi, aportarem en aquest punt una breu anàlisi comparada de dues *historiae* que, casualment, expliquen el mateix mite però depenen de dos *lemmata* diferents i semblen perseguir sengles objectius

també diferents: l'objectiu exegetíc conceptual de la tradició A i l'objectiu extratextual i enciclopèdic propi de la tradició B

La primera és la *historia* a A 180:

A 180: *Μυρμιδόνεσσιν ἄνασσε* Αἴγιναν τὴν τοῦ Ἄσωποῦ τοῦ ποταμοῦ Θηβῶν θυγατέρα ἀρπάσας Ζεὺς κατήλθεν εἰς Φλιοῦντα καὶ φθείρας τὴν προειρημένην ἔγκυον ἐποίησεν, ἥτις Αἰακὸν ἐγέννησεν. Ἄσωπὸς δὲ τὴν θυγατέρα ζητῶν ἔμαθε παρὰ Σισύφου καὶ τὸν ἀρπάσαντα καὶ τὸν τόπον εἰς ὃν κατελήλυθει· μὴ μελλήσας οὖν ἔσπευσεν. μέλλων δὲ ὁ Ζεὺς ἐπ' αὐτοφώρῳ καταλαμβάνεσθαι τὴν μὲν Αἴγιναν μετεμόρφωσεν εἰς ὁμώνυμον νῆσον, αὐτὸς δὲ μετεβλήθη εἰς λίθον. ἐλθὼν δὲ ὁ Ἄσωπός, καὶ μὴ δ' ὄντινα καταλαβὼν ἔμπαλιν εἰς τὰς ἰδίας ὑπέστρεψε πηγᾶς. βουλόμενος δὲ ὁ Ζεὺς τιμωρῆσαι τὸν μηνύσαντα, ἠνάγκασεν αὐτὸν ἐν τοῖς ὑποχθονίοις τοσοῦτο μέγεθος πέτρου ἀνωθεῖν εἰς ὅσον αὐτὸς μετεβλήθη. Αἰακοῦ δὲ ἐν τῇ νήσῳ μόνου ὄντος, ὁ Ζεὺς κατοικτεῖρας τοὺς αὐτόθι μύρμηκας μετέβαλεν εἰς ἀνθρώπους, ἀφ' ἧς αἰτίας Μυρμιδόνες ἐκλήθησαν.

¿Per què explica tot aquest mite? Per donar l'etimologia de *Mirmídons* i, de passada, explicar l'aïτιον d'Egina i la fundació de la ciutat amb els homes-formiga. Veiem com etimologia, *aetia*, fundació i metamorfosi coincideixen en aquesta narració que, de fet, no té absolutament res a veure amb el text homèric. Tot aquest conjunt de característiques ens inclinen a considerar aquesta *historia* com a part integrant del corpus de la tradició que nosaltres anomenem B.

Més endavant, la *historia* a Z 153 torna a explicar el mite:

Z 153: *ἔνθα δὲ Σίσυφος ἔσκεν, ὃ κέρδιστος γένητ' ἀνδρῶν* Διὸς τὴν Ἄσωποῦ θυγατέρα Αἴγιναν ἀπὸ Φλιοῦντος εἰς Οἰνώνην διὰ τῆς Κορίνθου μεταβιβάσαντος Σισυφός ζητοῦντι τῷ Ἄσωπῳ τὴν ἀρπαγὴν ἐπιδεικνύει τέχνη, καὶ διὰ τοῦτο ἐπεσπάσατο εἰς ὄργην καθ' ἑαυτοῦ τὸν Δία. ἐπιπέμπει οὖν αὐτῷ τὸν Θάνατον. ὁ δὲ Σίσυφος αἰσθόμενος τὴν ἔφοδον δεσμοῖς καρτεροῖς ἀποδεσμεῖ τὸν Θάνατον τότε οὖν συνέβαινε οὐδένα τῶν ἀνθρώπων ἀποθνήσκειν, ἕως αὐτὸν Ἄιδης τῷ Θανάτῳ παρέδωκε καὶ τὸν Θάνατον τῶν δεσμῶν ἀπέλυσε. πρὶν ἢ δὲ ἀποθανεῖν τὸν Σίσυφον ἐντέλλεται τῇ γυναικὶ Μερόπῃ τὰ νενομισμένα αὐτῷ <μη> πέμπειν εἰς Ἄιδου. καὶ μετὰ τὸν χρόνον οὐκ ἀποδιδούσης τῷ Σισύφῳ τῆς γυναικὸς ὁ Ἄιδης πυθόμενος μεθήσιν αὐτὸν ὡς τῇ γυναικὶ μεμψόμενον. ὁ δὲ εἰς Κόρινθον ἀφικόμενος οὐκέτι ὀπίσω ἄγει, καὶ γηραιὸν αὐτὸν ἀποθανόντα <\*\*\*> κυλινδεῖν ἠνάγκασεν εἰς Ἄιδου λίθον, πρὸς τὸ μὴ πάλιν ἀποδρᾶναι. ἡ δὲ ἱστορία παρὰ Φερεκύδη.

L'objectiu d'aquesta *historia* és ben diferent: la raó de la narració respon a la pregunta ¿a què es refereix Homer?, i, més concretament, ¿per què Homer qualifica Sísif de κέρδιστος ἀνδρῶν? La intenció exegetica és, doncs, clara.

És molt important per comprendre la diferència en tota la seva dimensió comprovar com l'etimologia, els *aetia*, les metamorfosis i les fundacions no figuren en aquesta *historia*, mentre que en l'anterior semblen

ser-ne l'objectiu. La vinculació entre *historia* i *lemma* és ara prou estreta, car poeta i mitògraf parlen del mateix personatge, mentre que en l'exemple anterior era absolutament laxa. Tots aquest punts són claus per entendre l'existència de les dues tradicions.

Hi detectem variants prou significatives que ens permeten de fer una sèrie de deduccions: les dues versions del mite no han estat escrites per un mateix autor; els dos autors han consultat fonts diferents; en el moment de la fusió de les dues tradicions s'ha mantingut el mateix mite narrat dues vegades, i la tradició manuscrita posterior ha mantingut aquest estadi. ¿Per què? ¿Potser els copistes no s'han adonat de la repetició? És difícil de saber, però en tot el corpus hi ha només tres casos de repeticions tan flagrants<sup>1</sup>.

La comparació d'aquests dos exemples no deixa dubtes respecte a l'existència de dues tradicions diferents. Allò que les diferencia és l'objectiu de la narració. Des del punt de vista formal no hi ha diferència entre una i altra, ni en l'estructura ni en l'estil, car s'adequen perfectament als preceptes del gènere, l'*hypomnema*.

---

<sup>1</sup> Un altre cas comparable és la repetició del mite de Títonos en les *historiae* a Γ 151 i Λ 1. La primera pertéix del *lemma* τετίγισιν εοικότες i diu que els vells que parlen en l'assemblea "semblen cigales" segons Homer perquè Títonos va ser transformat en cigala per la seva decrepitud i immortalitat. Per això Homer identifica les cigales amb els homes més longeus. S'ha de tenir molta imaginació per a establir una analogia tan forçada. Òbviament, aquest testimoni formaria part de la tradició B. La *historia* a Λ 1 explica de forma molt més escaient el mite de Títonos perquè Homer l'ha esmentat. Tanmateix és una mera digressió prosopogràfica sense cap matís exegètic, per la qual cosa sembla inserir-se també en la tradició B. L'exemple no és vàlid per a il·lustrar les dues tradicions sinó dues mans diferents dintre de la tradició B. Cal insistir en l'autoria col·lectiva (o fóra millor "col·legial"?) de l'obra. Vid. sengles comentaris *ad loc*. Pel que fa a la repetició de la llegenda de Paris en les *historiae* Γ 325 i M 93 remetem als comentaris.

## 6.1. LA TRADICIÓ A (Mythographus Homericus I)

Comentarem alguns dels exemples més significatius de la tradició A. La *historia* a A 5 està presa, sens dubte, dels *Cypria*. En ella el mitògraf vol explicar el sentit que té l'expressió Διὸς δ'ἔτελείετο βουλή. Al marge de si la interpretació és correcta o no, està clar que el mitògraf interpreta aquesta fórmula a la llum dels *Cants Cipris*, i narra el mite de la guerra provocada per alleugerir la terra sobrecarregada pel pes d'una població excessiva. Volem destacar-ne dos elements: la intenció exegètica i la relació amb el cicle.

El segon exemple que trobem és el que comenta el vers 59 del llibre primer: Ἀτρεΐδη νῦν ἄμμε παλιμπλαγχθέντας ὄϊω. La *historia* sembla partir d'una interpretació, potser errònia, del mot παλιμπλαγχθέντας (“de nou hem errat el nostre viatge”), la qual fa pensar al mitògraf en la llegenda de la incursió a Mísia prèvia al desembarc a la Tròade, un dels episodis preambulars del cicle troià que tingué un ampli desenvolupament en l'èpica cíclica i en la tragèdia. Els dos elements que destacàvem al final del paràgraf anterior són novament vàlids: exegesi (encertada o no) i relació amb el cicle, comprobable amb l'atribució del mite als *neoteroi*.

El tercer exemple és la *historia* a A 108: ἐσθλὸν δ'οὔτε τί πω εἶπας οὔτ'ἔτέλεσσας. Agamèmnon retreu a Calcant els seus mals averanys: “mai no has pronunciat un auguri bo ni l'has acomplert”. El mitògraf es pregunta per una ocasió anterior en el mite en què els vaticinis de Calcant hagin resultat funestos per al cabdill de cabdills. La resposta es troba en els *neoteroi* i en Dictis de Creta: el sacrifici d'Ifigenia, objecte d'aquesta *historia*. Els poetes èpics posteriors a Homer (*neoteroi*) testimonien, segons el mitògraf, aquest mite al qual Homer, en realitat, no només no hi al·ludeix sinó que fins i tot sembla desconèixer<sup>2</sup>. N'advertim novament el component exegètic i el recurs a l'autoritat del cicle.

Més exemples: A 268 φηρσὶν ὠρεσκώοισιν, καὶ ἐκπάγλως ἀπόλεσσαν. Atès que Homer està parlant dels Làpites (Pirítous, Driant, Ceneu, Exadi i Polifem), el mitògraf interpreta la refrència homèrica als centaures (φηρσὶν ὠρεσκώοισιν). Tanmateix, bo i sent el mateix el criteri de selecció, aquesta *historia* ha perdut el rigor mitogràfic de les anteriors: en lloc de resumir la centauromàquia, explica la història d'Ixíon i la concepció dels centaures. L'excursus sembla fora de lloc. L'explicació més plausible és la següent: la centauromàquia ha estat anticipada al *lemma* A 263, (Pirítous), i per tant sota aquest nou *lemma* ja no tenia raó de ser. Per suplir aquesta anticipació, s'explica la concepció dels centaures i el mite d'Ixíon i el núvol en forma d'Hera. Com a prova per a corroborar aquesta

<sup>2</sup> Cf. però, DOWDEN 1989, 11.

hipòtesi, podem aportar el fet que en el papir d'Ox. 418 aquesta *historia* no figura; podria, doncs, ésser una interpolació.

La *historia* a A 399-400 ofereix un resum del mite de la conspiració contra Zeus atès que Homer s'hi refereix explícitament. Per això el mitògraf recorre a una *uaria lectio* que probablement ha trobat en el comentari de Dídim, si ens hem de refiar de la subscripció. En efecte, segons les fonts a l'ús, Apol·lo també participà en la conspiració, juntament amb Hera, Posidó i Atena, però Homer només cita aquests tres darrers, en el vers 400. Una *uaria lectio* mètricament intercanviable permet la doble lectura καὶ Παλλὰς Ἀθήνη / καὶ Φοῖβος Ἀπόλλων. L'element exeegètic hi és present. En relació amb els tres primers exemples, trobem a faltar la connexió amb el cicle èpic, però s'entén si tenim en compte que la temàtica no s'hi adiu.

La *historia* a A 418 ens parla del mal fat d'Aquil·leu, al qual Homer es refereix sense explicar-lo (τῷ σε κακῆι αἴσῃ τέκον ἐν μεγάροισι). Hi manca la subscripció, però, de ben segur, aquest motiu de la història de l'heroi devia formar part de la tradició èpica del cicle troià.

La *historia* a A 518-519 probablement figurava originàriament sota el vers 280 com a *lemma*<sup>3</sup>, ja que resulta molt més adient i entenedor i, a més, comptem amb el testimoni del codex R, que l'ha conservat en aquest lloc. Diu Homer: εἰ δὲ σὺ καρτερός ἐσσι, θεὰ δέ σε γείνατο μήτηρ (sc. Aquil·leu). I el mitògraf aclareix el sentit del vers, a saber, per què Aquil·leu és el més fort de tots els herois: perquè, segons el destí, havia de ser fill d'una dea i més fort que el seu pare. Aquí el mitògraf tampoc ens fa explícita l'autoritat dels cíclics, però és prou versemblant.

El darrer exemple del llibre primer explica el motiu de la coixesa d'Hefest a causa de la caiguda a la qual Homer fa referència, el jorn en què el déu ferrer va intentar defensar la seva mare. El mitògraf en dóna tots els detalls. Hi manca novament una subscripció, però és evident que si el mite no figurava en els cíclics, l'autoritat ha de ser una altra.

Aportarem encara un altre exemple que pot ser significatiu: en el vers Γ 144 Homer cita Etra, la filla de Piteu, com una de les esclaves d'Hèlena. Això devia ser colpidor ja per a un atenès d'època clàssica, car Etra era la mare de Teseu. Com havia arribat a ser una esclava? Homer no ho explica, però per això estava MH: com a represàlia al primer rapte d'Hèlena per part de Teseu, els Dioscurs esclavitzaren la mare del cabdill atenès. Vegem, doncs, que no es tracta d'un simple excurs innecessari sinó d'una veritable exegesi. La subscripció a Hel·lanic confirma la condició de mite relativament tardà en la tradició èpica<sup>4</sup>.

Un cop aplegats tots aquests exemples, podem definir com a elements unificadors:

1. el criteri de selecció del *lemma* i
2. l'objectiu de la *historia*:

Pel que fa a la selecció del *lemma*, Homer al·ludeix o es refereix d'una forma més o menys explícita a un segment del cicle troià o a un mite

<sup>3</sup> Sobre les translacions d'algunes *historiae* respecte als *lemmata*, uid. apartat 4.3.

<sup>4</sup> Es tractaria d'un dels elements afegits a la tradició èpica per part dels redactors pisistràtides amb una clara intenció política: uid. SIGNES CODONER 2004, 237 ss.

concomitant o incidental. En tots els casos el mitògraf respon a la pregunta ¿a què es refereix Homer? o bé ¿de què està parlant el poeta? L'objectiu del mitògraf és l'exegesi contextual. La relació amb el cicle èpic queda limitada, òbviament, als casos en què aquesta existia.

No analitzarem aquí totes les *historiae* que, segons el nostre criteri, cal adscriure a la tradició A (MH I)<sup>5</sup>. Però podem afegir-hi encara alguns del exemples més representatius per tal d'aportar altres elements que consolidin la nostra tesi:

En la *historia* a T 326-27 Aquil·leu recorda de passada el seu fill Neoptòlem, que va tenir a l'illa d'Esciros. Homer no n'explica la història, ho fa, novament, MH. La subscripció, de nou, remet als cíclics.

En la *historia* a Y 145-148 Homer recorda la construcció dels murs que els troians bastiren amb l'ajut d'Atena per a protegir-se del monstre marí. MH relata la història, remetent a l'autoritat d'Hel·lanic.

Un últim exemple: Ψ 346 οὐδ'εἶ κεν μετόπισθεν Ἀρίονα δῖον ἐλαύνου. La *historia* respon a la pregunta ¿Per què Homer anomena “diví” Aríon?. És evident que no és un simple epítet ornamental, sinó que hi ha un mite de concepció divina darrere les paraules del poeta: el cavall Aríon era immortal. L'explicació de la història del cavall divinal és desplegada amb detalls per MH. Una paretimologia, tanmateix, que relaciona el nom del cavall amb el comparatiu ἀρείων, aporta un punt d'incertesa pel que fa a l'adscripció d'aquesta *historia* al MH I, car les etimologies són característica del MH II. Crec, però, que per a aquest exemple i, potser, algun altre, no cal ser excessivament taxatiu: notem el caràcter exegetíc evident i la subscripció torna a remetre'ns al cicle<sup>6</sup>. D'altra banda, l'etimologia no sembla ser, ni de bon tros, l'objectiu d'aquesta *historia*, sinó una mera referència tangencial.

Totes les *historiae* que he aplegat sota l'epígraf de Tradició A o MH I mostren una clara unitat no només formal, comuna a tot el corpus mitogràfic homèric, sinó també de concepció i d'objectius. Resta, però, per dilucidar, la qüestió de l'autoria única o múltiple d'aquest MH I.

Tornem novament a la *historia* a A 5, ja comentada en diverses ocasions (atès que ofereix molts elements de judici). Hi ha alguns indicis que fan d'aquesta *historia* un *unicum* que es contraposa a la resta del corpus: hom hi endevina una certa crítica del contingut per part del mitògraf. En efecte, segons llegim en els *Cypria*, Momos va donar a Zeus la idea de crear un gran heroi (sc. Aquil·leu) casant Tetis amb un mortal i, alhora, tenir una filla extraordinàriament bella (sc. Hèlena). Tot allò que succeí a Troia responia a la premeditació del déu suprem, com resa el *lemma* homèric. Diu MH, però, que tot això va ser una maquinació de Momos, déu de la mofa, que volia, suposem, divertir-se. Aquest Momos respon a l'estereotip del bufó de la cort, que suggereix facècies al sobirà per amenitzar el seu oci dilatat. Però aquest és un detall innecessari, car Zeus podia delmar la població —recordem que l'objectiu era alleugerir la terra

<sup>5</sup> Remetem al comentari, en què analitzem les *historiae* individualment.

<sup>6</sup> En aquest cas al cicle tebà, fet que marca un altre matís respecte a les altres *historiae* que citen el cicle, i que es refereixen, òbviament, a la matèria de Troia.



del pes de la sobrepoblació— sense recórrer a aquests artificis, simplement provocant un nou diluvi. Hi ha, com dèiem, una crítica conscient per part de MH, car no és versemblant que aquesta observació exegetica figurés en els Cypria<sup>7</sup>. Doncs bé, aquesta visió crítica del mite i les seves estructures narratives és única en tot el corpus. No l’hem detectat en cap altra de les *historiae*.

El fet que aquesta *historia* sigui la primera del MH I ens fa formular la hipòtesi següent: el conjunt de les *historiae* atribuïbles al MH I (en funció dels criteris explicats *supra*) és fruit de la col·laboració d’un col·legi de redactors que treballaven sota la supervisió d’un mestre, el qual va redactar la primera *historia* i va deixar l’acompliment de tota la tasca als seus subalterns, desprovistos del talent i la visió crítica del mestre. Van der Valk<sup>8</sup> ja va advertir que la qualitat d’aquesta primera *historia* supera totes les successives, i que sembla que el redactor hagi començat la seva tasca amb la millor de les intencions però l’hagi negligit progressivament. L’ excepcionalitat d’aquest primer exemple enfront de la pèrdua de qualitat exegetica de les *historiae* següents redueix el marge de dubte respecte a l’autoria col·legiada: en efecte, no es nota una reducció progressiva del rigor crític i exegetic, com suggeria van de Valk, sinó una oposició clara entre la primera i la resta.

Algunes incoherències que podem notar en la resta de les *historiae* atribuïbles al MH I abonen la hipòtesi de l’autoria col·legiada. Remetem, per exemple, a la *historia* a A 264<sup>9</sup> en què arran d’una referència homèrica als centaures se’ns explica el mite d’Ixíon i la concepció d’aquests éssers, i no la centaumàquia, car aquesta ja ha estat explicada abans (A 263).

L’escassetat de referències creuades pot ser deguda a aquesta tasca col·legiada. Fóra esperable trobar en el corpus més remissions a altres passatges, que en consolidarien la unitat, però n’hi ha ben poques. Això es pot explicar per la descordinació dels redactors<sup>10</sup>.

Tanmateix, tenim alguns exemples clars de referències creuades, les quals aporten nous elements de judici i inclinen l’*onus probandi* cap a aquesta concepció unitària del corpus. N’analitzarem una com a exemple:

En la *historia* a Γ<sup>11</sup> llegim: ὑπὸ Θησέως ἠρπάσθη (sc. Ἑλένη), καθὼς προείρηται, en una clara referència al que s’ha dit en la *historia* a Γ 144, en què es narra el rapte d’Hèlena per part de Teseu. Sembla força evident que les dues *historiae* són obra d’un mateix redactor.

En definitiva, el MH I sembla ser, emprant el terme amb què Cameron<sup>12</sup> designa aquesta mena d’opuscles tardohel·lenístics, un *companion* destinat a la lectura paral·lela: el lector d’erudició mitjana o escassa hi trobava explicació a moltes de les referències i al·lusions homèriques que el pas del temps havia enfosquit.

<sup>7</sup> Vid. els versos que MH recull al final de la *historia*.

<sup>8</sup> VAN DER VALK 1964, 312

<sup>9</sup> Vid. *supra*.

<sup>10</sup> Tanmateix no s’ha de descartar la possibilitat que aquestes fossin més freqüents i hagin estat suprimides per la tendència a l’abreujament de la tradició manuscrita.

<sup>11</sup> Vid *supra*.

<sup>12</sup> 2004 *passim* i especialment cap. 3.

## 6.2. LA TRADICIÓ B (Mythographus Homericus II)

### 6.2.1. Particularitats del contingut

La tradició B aplega, en termes generals, totes aquelles *historiae* que semblen no tenir res a veure amb el text homèric, i per tant s'allunyen no només del text sinó també del context; d'altra banda, estan absolutament mancades de qualsevol visió exegetica o crítica.

El tercer factor aglutinador d'aquest segon "subcorpus" és el prurit d'erudició i l'afany d'exhibició enciclopèdica.

Donaré alguns exemples dels molts que reuneixen aquestes tres característiques, a saber, a) vinculació laxa *lemma/historia*; b) manca d'exegesi i c) erudició mitogràfica descontextualitzada.

Un primer grup és el de les etimologies mítiques: un personatge dóna lloc a un topònim o a un gentilici, així A 38 (Cil·la, de Cil·lus); A 42 (Dànaus a partir de l'heroi epònim); B 145 (la Mar Icària i Ícar)

Transcriurem dos dels exemples més significatius, les dues *historiae* a A 38:

A 38a: *Κίλλαν τε ζαθέην Πέλοψ ὁ Ταντάλου κατὰ μισθὸν παιδικῆς ὄρας, λαβὼν παρὰ Ποσειδῶνος ἵππους ἀδαμάστους σὺν τῷ ὀχήματι, ἔσπευσεν εἰς Πίσαν τῆς Πελοποννήσου ἐπὶ τὸν Ἴπποδαμείας γάμον, τὸν μνηστηροκτόνον αὐτῆς πατέρα Οἰνόμαον καταγωνίσασθαι ἐπιθυμῶν. γενομένοι δὲ αὐτῷ περὶ Λεσβότιδι καλουμένῃ χώρῃ τῆς Τρωάδος παρὰ τῆι τῶν Ἰνδραίων χώρῃ, Κίλλος ὁ ἠνίοχος τελευτᾷ τὸν βίον. ὃς καὶ καθ' ὕπνον ἐπιστὰς τῷ Πέλοπι σφόδρα ὀδυνηρῶς ἐπ' αὐτῷ ἔχοντι, ἀπωδύρετό τε τὴν αὐτοῦ ἀπώλειαν, καὶ περὶ κηδείας ἠξίου. διόπερ ἀναστὰς ἐξερυπάρου τὸ εἶδωλον διὰ πυρός. εἶθ' οὕτως ἔθαψε τὴν τέφραν ἐπιφανῶς τοῦ Κίλλου ἠρίον ἐπ' αὐτῷ ἐγείρας καὶ πρὸς τῷ ἠρίῳ αὐτοῦ ἐδείματο ἱερὸν, Κιλλαίου Ἀπόλλωνος προσαγορεύσας διὰ τὸ αἰφνιδίως τὸν Κίλλον ἀποθανεῖν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πόλιν κτίσας Κίλλαν ὠνόμασεν. ὁ μέντοι Κίλλος καὶ μετὰ θάνατον τῷ Πέλοπι δοκεῖ συλλαβέσθαι ὅπως περιγένηται τοῦ Οἰνομάου ἐν τῷ ἀγῶνι περὶ τὸν δρόμον. ἡ ἱστορία παρὰ Θεοπόμπῃ.*

A 38b: *Τενέδοιό τε* ἡ δὲ Τένεδός ἐστι νῆσος πρὸ τῆς Τροίας κειμένη. οὐπω δὲ πρότερον τοῦτο εἶχεν τὸ ὄνομα, καὶ γὰρ οὐδὲ Κύκνῳ τῷ Ποσειδῶνος Τέννης ἦν καὶ Λευκοθέα. Λευκόφρυν δὲ αὐτὴν οἱ πρότερον ὠνόμαζον. ἐπειδὴ δὲ ἄρα τῷ κύκνῳ ἐγεννήθη ὁ Τέννης καὶ ἡ Λευκοθέα, ἡ μὲν μὲν μήτηρ αὐτῶν οὐκ ἔτι ἦν. ἐπέγημε δὲ ὁ Κύκνος Φυλονόμην, ἧ, ὡς ἐνιοι, Πολύβοιαν. ἡ Φυλονόμη δὲ -καὶ γὰρ εἰς ἄνδρας

ἐτέλει ἤδη ὁ Τέννης- ἐρασθεῖσα αὐτοῦ, λόγους περὶ συνουσίας ἠνέγκατο πρὸς αὐτόν. τοῦ δὲ τὰ πρὸς τὴν φύσιν δίκαια τηρήσαντος, κατηγορήσατο πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ, ὅτι τεθελέκοι αὐτὴν βιάσασθαι. ὁ δὲ πιστεύσας τῇ κατηγορίᾳ, συλλαβὼν τὸν παῖδα ἐνέβαλεν εἰς λάρνακα, καὶ ἔρριψεν εἰς τὴν ὑποκειμένην θάλασσαν. ὃν διὰ σαφροσύνην καὶ διὰ τὸ εἶναι υἱὸν ἔσωσεν ὁ Ποσειδῶν. τὴν γὰρ λάρνακα προσενεχθῆναι τῇ Λευκόφρυϊ νήσῳ ἐποίησεν, ἣν θεασάμενοι καὶ ἀφελόντες τὸ ἐπίθημα μαθόντες τε τὸ γεγονός, οὐ μόνον ἑαυτὸν βασιλέα τὸν Τέννην κατεστήσαντο, ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτοῦ Τένεδον τὴν νῆσον προσηγόρευσαν

Situem-nos en el passatge de la *Iliada* comentat: durant la pregària de Crises a Apol·lo, el sacerdot rememora els principals santuaris de la Tròade i illes adjacents on aquest rep culte: Cil·la i Tènedos. Els dos topònims s'expliquen etimològicament a partir de sengles epònims, Cil·los i Tennes. Homer, però, no fa ni la més remota al·lusió a cap dels dos herois, i tanmateix el mitògraf s'explaia en la narració força detallada i extensa, sense que pugui considerar-se en cap moment exegesi textual ni contextual pròpiament dita. La desproporció existent entre el brevíssim passatge objecte de comentari -un sol mot- i la prolixitat del relat abona la nostra hipòtesi: inferim que el lector d'aquests *hypomnemata* deuria estar interessat en la mitografia *per se*, i no en una interpretació del text i/o context.

Un segon grup d'exemples podria aplegar tots aquells que expliquen un mite que dóna sentit a un epítet o a una advocació emprada per Homer, com ara la *historia* a A 39:

A 39: *Σμινθεῦ* ἐν Χρύσει πόλει τῆς Μισίας Κρῖνις τις ἱερεὺς ἦν τοῦ κείθι Ἀπόλλωνος. τούτῳ δὲ ὀργισθεὶς ὁ θεὸς ἔπεμψεν αὐτοῦ τοῖς ἀγροῖς μύας, οἵτινες τοὺς καρποὺς ἐλυμαίνοντο. βουλευθεὶς δὲ ποτε ὁ θεὸς αὐτῷ καταλλαγῆναι πρὸς Ὀρδην τὸν ἀρχιβούκολον αὐτοῦ παρεγένετο, παρ' ᾧ ξενισθεὶς ὁ θεὸς, ὑπέσχετο κακῶν ἀπαλλάξειν. καὶ δὴ παραχρῆμα τοξεύσας τοὺς μύς διέφθειρεν. ἀπαλασσόμενος οὖν, ἐνετείλατο τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ δηλῶσαι τῷ Κρῖνιδι. οὗ γενομένου ὁ Κρῖνις ἱερὸν ἰδρύσατο τῷ θεῷ, Σμινθέα αὐτὸν προσαγορεύσας. ἐπειδήπερ κατὰ τὴν ἐγγώριον αὐτῶν διάλεκτον οἱ μύες σμίνθοι ἐκαλοῦντο. ἡ ἱστορία παρὰ Πολέμονι. ἄλλοι δὲ οὕτως εἶπον, ὅτι Κρῆτες ἀποικίαν στέλλοντες χρησμὸν ἔλαβον παρὰ τοῦ Ἀπόλλωνος ὅπου αὐτοῖς ἐναντιωθῶσι γηγενεῖς -ἔλεγε δὲ περὶ μυῶν- ἐκεῖ κτίσαι τὴν πόλιν. οἱ δὲ ἀπέλυσαν τοὺς ἀποίκους. ἐλθόντων δὲ εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ νυκτὸς ἐπιγενομένης, μύες ἔκοψαν αὐτῶν τοὺς τελαμῶνας τῶν ὄπλων. πρῶτ' ἄναστάντες καὶ θεασάμενοι τοῦτο, σοφισάμενοί τε καθ' ἑαυτοὺς ἔκτισαν ἐκεῖ πόλιν ἣντινα ἐκάλεσαν Σμινθίαν. οἱ γὰρ Κρῆτες τοὺς μύας σμίνθους καλοῦσιν. ἐκ τούτου καὶ Ἀπόλλων Σμίνθιος ἐκλήθη, διὰ τὸ ὑπερασπίζειν αὐτῆς.

El mitògraf recull dos mites per explicar el sentit de l'advocació apol·lònia Esminteu, partint d'una paretimologia, la que tradueix el mot prehel·lènic σμίνθος per "ratolí". No hi ha tampoc el més lleu besllum d'exegesi, ni textual, ni contextual ni tan sols extratextual: noti's com, havent compilat dos mites per a la mateixa etimologia, no manifesta la més mínima preferència per l'un o l'altre. Aprofito aquest punt per insistir en el caràcter merament enciclopèdic i acrític del "subcorpus" B.

Altres exemples (que no transcrivim<sup>13</sup>): B 103 (mite etimològic de l'advocació Argifontes); B 104 (explicació per mitjà d'un mite de l'epítet πληξίππος referit a Pèlops); B 157 (Zeus αἰγίοχος i el mite de la cabra Amaltea); B 336 (Gereni per Nèstor); Γ 75 (ἰππόβοτος referit a Argos i el mite que explica l'origen dels famosos cavalls argius); Δ 171 (πολυδίψιον, epítet referit al Peloponnès); Υ 403 (advocació Ελικόνιος de Posidó)

Un tercer grup és el de les paretimologies<sup>14</sup>, també relacionades amb el mite: hem ja vist sota el vers A 180 l'etimologia dels mirmídon, a partir de les formigues (μύρμηκες) i en relació a la metamorfosi de les formigues eginetes en homes<sup>15</sup>.

Sens dubte ens trobem davant de desplegaments mitogràfics tardans basats en la pròpia etimologia fantasiosa, mancada de base lingüística.

Altres: sota A 263 Πιρίθοος, de περιθεῖν<sup>16</sup>; Γ 325 (paretimologia de Paris a partir de παρελθεῖν i narració del mite que hi dóna sentit)

Reunim en un quart grup els *aetia*, força abundants. L'interès etiològic pot anar des de la institució de ritus a la fundació de santuaris, tombes que són llocs antiquíssims de culte, o bé ciutats. La *historia* a A 52 recull el mite que explica l'origen del ritus funerari de la incineració del cos d'un heroi:

A 52: αἰεὶ δὲ πυραὶ νεκρῶν καίοντο θαμειαί· ἢ δὲ αἰτία τοῦ καίεσθαι τὰ σώματα παρὰ τοῖς Ἑλλήσι αὕτη· πρῶτός φασιν οὕτως ἐτάφη Ἄργειος ὁ Λικυμνίου δι' ἀνάγκην ὑπὸ Ἡρακλέους. συναγαγόντος γάρ φασι στρατείαν ἐπὶ Ἴλιον Ἡρακλέους διὰ τὸ τὸν Λαιομέδοντα παρὰ σύνταξιν ποιῆσαι Ἡρακλεῖ σώσαντι τοῦ κήτους τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Ἡσιόνην καὶ μὴ δοῦναι τοὺς ἵππους οὓς ὑποσχόμενος ἦν αὐτῷ ὑπὲρ τῆς τοσαύτης εὐεργεσίας, ἐπεζήτει καὶ τὸν Ἄργειον ὥσανεὶ οἰκεῖον. Λικύμνιον δὲ φασι τὸν πατέρα Ἄργειου φοβούμενον ὅτι καὶ τὸν πρότερον αὐτοῦ υἱὸν ὀνόματι Οἰωνὸν ἀποστείλας εἰς Λακεδαίμονα μεθ' Ἡρακλέους ἀπέβαλεν οὐ βούλεσθαι προῖεσθαι τοῦτον, ἕως Ἡρακλῆς ὤμοσεν ἀπάξειν πάλιν αὐτόν. τότε δ' οὖν συμπεσοῦσης τῷ Ἄργειῳ τῆς τοῦ βίου τελευτῆς, διαπορηθεὶς ὁ Ἡρακλῆς πῶς ἂν ἐπιτελέσοι τὸν

<sup>13</sup> Remetem als respectius comentaris *ad loc*.

<sup>14</sup> Observi's que el darrer exemple transcrit en dóna també un exemple.

<sup>15</sup> Vid. *supra*.

<sup>16</sup> Explicable només a partir de la forma àtica dissimilada Περίθοος per Πειρίθοος

ὄρκον, ἔκαυσεν αὐτόν· καὶ πρῶτόν φασι τοῦτον τοιαύτης ἐπιμελείας τυχεῖν. ἡ ἱστορία παρὰ Ἄνδρωνι.

Altres exemples: H 86 (tomba de Hel·le a l'Hel·lespont); N 459 (tomba d'Anquises); Σ 493 (etiologia de l'himeneu).

Un cinquè grup és el de les μετονομασίαι, que també podem considerar *aetia* o mites de refundació, amb el motiu afegit del canvi de nom d'un indret. Trobem un primer exemple en la *historia* a A 494, primer vers del catàleg de les naus. El gentilici Βοιωτῶν dóna peu a donar el nom antic de Beòcia, Aònia, i a citar dos mites, el de l'erònim Beotus i el del bou (o vaca) de Cadme, per explicar el canvi de nom de la regió:

B 494: Βοιωτῶν μὲν Πηνέλεως καὶ Ληϊτός ἦρχον· Ἡ Βοιωτία τὸ πρότερον Ἄονία ἐκαλεῖτο ἀπὸ τῶν κατοικούντων αὐτὴν Ἄονων, μετωνομάσθη δὲ Βοιωτία κατὰ μὲν τινὰ ἀπὸ Βοιωτοῦ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ Ἄρνης, καθ' ἑτέρουσ δὲ ἀπὸ τῆς ἐλαθείσης κατὰ τὸ πυθόχρηστον ὑπὸ Κάδμου βοός. Εὐρώπης γὰρ τῆς Φοίνικος θυγατρὸς ἐκ Σιδῶνος ὑπὸ Διὸς ἀρπαγείσης Κάδμος ὁ ἀδελφὸς αὐτῆς κατὰ ζήτησιν πεμφθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς ὡς οὐχ εὗρεν αὐτὴν, ἤκεν εἰς Δελφοὺς ἐρωτήσων τὸν θεόν. ὁ δὲ θεὸς εἶπεν αὐτῷ περὶ μὲν Εὐρώπης μὴ πολυπραγμονεῖν, χρῆσθαι δὲ καθοδηγῶι βοῖ καὶ πόλιν ἐκεῖ κτίζειν ἔνθα ἂν αὐτὴ εἰς τὰ δεξιὰ πέσῃ καμουῖσα. τοιοῦτον λαβὼν χρησμὸν διὰ Φωκέων ἐπορεύετο. εἶτα βοῖ συντυχὼν παρὰ τοῖς Πελάγονος βουκολίοις ταύτη πορευομένην κατόπιν εἶπετο. ἡ δὲ διεξιούσα πᾶσαν Βοιωτίαν ὀκνήσασα ἀνεκλίθη ἔνθα νῦν εἰσιν ἡ πόλις Θήβαι. βουλόμενος δὲ Ἀθηναῖ τὴν βοῦν καταθύσαι πέμπει τινὰς τῶν μεθ' ἑαυτοῦ ληψομένους χέρνιβα ἀπὸ τῆς Ἀρητιάδος κρήνης. ὁ δὲ φρουρῶν τὴν κρήνην δράκων, ὃν Ἄρεως ἔλεγον εἶναι, τοὺς πλείονας τῶν πεμφθέντων διέφθειρεν. ἀγανακτήσας δὲ Κάδμος κτείνει τὸν δράκοντα καὶ τῆς Ἀθηναῖς αὐτῷ ὑποθεμένης τοὺς τούτου ὀδόντας σπείρει, ἀφ' ὧν ἐγένοντο οἱ γηγενεῖς. ὀργισθέντος δὲ Ἄρεως καὶ μέλλοντος Κάδμον ἀναιρεῖν ἐκώλυσεν ὁ Ζεὺς καὶ Ἀρμονίαν αὐτῷ συνώκισε τὴν Ἄρεως καὶ Ἀφροδίτης· πρότερον δὲ ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀντὶ τῆς ἀναιρήσεως τοῦ δράκοντος ἐνιαυτὸν θητεῦσαι. ἐν δὲ τῷ γάμῳ Μούσας αἶσαι καὶ τῶν θεῶν ἕκαστον Ἀρμονίαι δῶρον δοῦναι. ἱστορεῖ Ἑλλάνικος ἐν Βοιωτικαῖς καὶ Ἀπολλόδωρος ἐν τῷ γ'.

El primer dels dos mites no s'explica, simplement es dóna constància de l'existència d'un heroi erònim, Beotus, probable creació a partir del topònim. El segon és el de la fundació de Tebes per part de Cadme, després de seguir la vaca a petició de l'oracle. Així doncs, Βοιωτία derivaria de βοῦς. Notem com els diferents elements es combinen: l'explicació d'un topònim, d'un canvi d'aquest, juntament amb una etimologia i un mite fundacional. La classificació que venim fent no ha de considerar-se de cap manera un conjunt de compartiments estancs, sinó una concurrència de motius mitogràfics concrets fruit de l'interès dels lectors d'una determinada època.

Es dóna la circumstància que la μετονομασία sempre dóna un nom més antic que aquell que recull Homer. Per tant, l'interès per la

μετονομασία és el de trobar mites presumptament prehomèrics. El sentit d'aquesta mena de notícies el trobem en el gust dels autors hel·lenístics per la raresa. No és debades que sovint en aquests autors notem una preferència pels noms presumiblement més antics, moda que influirà també els poetes romans: Ovidi<sup>17</sup>, per exemple, empra aquest mateix topònim primitiu d'Aònia, recollit pel nostre mitògraf, per referir-se a Beòcia, seguint models hel·lenístics.

Noti's novament la presència de dos mites diferents per tal d'explicar la mateixa etimologia, sense que el mitògraf mostri cap interès a l'hora de justificar la tria d'un o altre.

En alguns mites l'objecte de la *μετονομασία* no és un topònim sinó un antropònim: en la *historia* a Z 155 s'explica per què Hiponus va rebre el nom de Bel·lerofont; en I 553, el canvi del nom de Licormas pel d'Evenus.

La *historia* a Φ 1 no és pròpiament una *μετονομασία*: explica la doble denominació de l'hidrònim Escamandre/Xantos.

Si bé per al la tradició que nosaltres designem com a A o MH I les fonts més consultades semblen haver estat els poetes cíclics o de l'èpica tardana en general, aquells que la tradició escoliogràfica anomena νεώτεροι, per a la tradició B o MH II hem de postular la poesia hel·lenística com a font principal, no només a jutjar per les subscripcions finals sinó també per la preferència temàtica d'alguns d'aquest poetes com Cal·límac, Euforió i Licòfron. En efecte, la poesia de la plèiade hel·lenística està plagada de totes aquestes tradicions mítiques un tant particulars, marginals o simplement rares: fundacions i refundacions, etiologies i "metonomàsies", etimologies i mites locals que es contraposen a les versions de la vulgata panhel·lènica.

#### 6.2.2. Lloc que ocupa Mythographus Homericus II en el corpus de la literatura mitogràfica antiga.

Si bé el text que sembla remuntar-se a MH I pot ser considerat un opuscle de lectura paral·lela a Homer o "companion", MH II no pot encabir-se de cap manera en aquesta categoria genèrica, a jutjar per l'anàlisi feta.

El vincle feble entre *lemma* i *historia* i, conseqüentment, entre text homèric i presumpte context mític provoca, d'entrada, una certa estupefacció. Aquesta incoherència fomentà la marginació dels estudis sobre el corpus. Ja hem dit que la crítica, fonamentalment alemanya, va veure en aquests escolis meres floritures d'algun erudit bizantí ociós. El descrèdit d'aquest textos fou fruit d'aquesta aparent incoherència.

---

<sup>17</sup> *Met.* VII 763.

Però un text absurd no hauria tingut cap futur en la tradició manuscrita. Cal plantejar-se quins foren els factors que mantingueren viva aquesta tradició.

Si fem una lectura atenta a la literatura hel·lenística, un dels trets que ens criden l'atenció és precisament el gust per l'excurs erudit, com acabem de comentar: les tradicions locals del mite, les explicacions etiològiques i etimològiques, així com els mites fundacionals.

Podem posar l'exemple més destacat que ens ha perviscut de l'èpica hel·lenística: *Les Argonàutiques* d'Apol·loni de Rodes. Aquí i allà el poeta s'entretén per explicar-nos un ritus local, un santuari a tocar de la mar, fundacions que els Argonautes van establir al llarg del seu viatge, etc.

El lector de l'èpica hel·lenística cercava tots aquests elements en les seves lectures. La geografia mítica se superposava a la geografia real que s'anava descobrint i explorant, les rutes comercials s'identificaven amb les dels herois pioners, i no és difícil imaginar-se l'emoció d'alguns d'aquests viatgers cultes que descobrien els paratges que els eren coneguts per les lectures, plagades de narracions de mites fundacionals i etiologies<sup>18</sup>.

Doncs bé, potser es féu necessària una lectura en clau hel·lenística dels poemes homèrics. L'home hel·lenístic, culte, viatger, -i prou ric, no cal dir-ho, per a adquirir articles de luxe com eren els llibres-, tenia la necessitat de llegir els poemes homèrics des d'un nou punt de vista que responia a aquest afany d'erudició i a la recerca de totes aquestes emocions a què ens referíem. Aquestes noves necessitats bibliàries van promoure l'aparició d'un llibre com el MH II. Amb aquest nou text mitogràfic, doncs, el lector alternava la lectura dels cants homèrics amb una antologia de mites que funcionaven com una mena d'excursus intercalats en el text.

Cal no descartar la lectura independent d'aquest MH II. El bon lector hel·lenístic coneixia de memòria llargs passatges homèrics des de la seva infantesa, formada en la recitació i memorització dels poemes del poeta "educador de l'Hèl·lada". La lectura d'un breu *lemma* podia suggerir-li tot un passatge, i aquest MH podia ser, doncs, objecte d'una lectura *per se*.

La mitografia com a tal comptava amb el seu públic. Aquest gènere que s'havia anat edificant des d'època clàssica estava perfectament tipificat i havia donat fruits de diversa natura. Les mitografies més antigues (les de Ferecides i Hel·lanic, per citar dos exemples conspicus) agrupaven els mites per genealogies. Les diverses nissagues heroiques eren un dels criteris tradicionals de distribució de les matèries per capítols. Aquesta és encara l'estructura de la *Biblioteca* d'Apol·lodor. Però la mitografia hel·lenística va innovar dintre del gènere i va inventar diferents tòpics que funcionaven com a *leitmotif* aglutinadors d'un enfilall de mites que, en general, eren força

---

<sup>18</sup> Si se'm permet un breu apunt personal, i, parafrasejant un antic poeta, si m'és permès de comparar grandeses amb petiteses, no puc evitar de pensar, mentre escric aquestes línies, l'emoció que vaig sentir en descobrir les restes de l'antic temple d'Apol·lo a l'illa d'Ànafi l'estiu de 2004, en el santuari instituit pels Argonautes en l'illa que Apol·lo féu aparèixer (ἀναφαίνειν) per orientar-los enmig de la boira (A. R. IV 1701 ss.). La meua previsió m'havia aconsellat de dur un exemplar del poema d'Apol·loni, fet que em va permetre de rellegir el passatge *in situ*. El lector sabrà disculpar aquesta referència autobiogràfica gratuïta.

heterogenis. Pensem per exemple en el mitema de la metamorfosi, tan fructífer en la mitografia i que culmina en la monumental obra d'Ovidi. Pensem, també, en els catasterismes (de fet, un tipus concret de metamorfosi, però que foren objecte d'obres diverses; el manual d'Eratòstenes n'és un bon testimoni). Un altre criteri podien ser els catàlegs d'herois i heroïnes<sup>19</sup> que tenien alguna cosa en comú, com ara les penalitats causades per desenganys amorosos (pensem en l'obra de Parteni); d'aquests catàlegs queden restes, per exemple, en el manual d'Higí.

Molt del gust hel·lenístic eren els *aetia*, dintre dels quals podem incloure les paretimologies i les llegendes fundacionals. Sabem que Cal·límac va escriure reculls d'aquest tipus<sup>20</sup>.

En definitiva, podem entendre aquest MH II com un nou text mitogràfic que s'inscriu en aquesta tradició: llegendes locals, *aetia*, fundacions, etimologies i altres curiositats vinculades als mites són recollides sota *lemmata* homèrics que compleixen la funció de *leitmotiv*. Potser la novetat es troba en el fet que per primer cop el *leitmotiv* és estrictament formal. D'aquesta manera fou possible compilar una mitografia enciclopèdica amb una estructura totalment innovadora i sota la forma d'un *hypomnema*. La hibridació de gèneres literaris és corrent en la literatura hel·lenística; per tant, no cal que qualifiquem aquest text de *rara avis* literària. D'altra banda, la mitografia és un gènere prou heterogeni i cal·lidoscòpic, que va des dels antics tractats en prosa d'aparència historiogràfica (pensem en Acusilau, Ferecides, Hel·lanic, etc.) a llargs poemes estructurats en cants a la manera de l'epos hexamètric, autèntiques epopeies mitogràfiques (aquest és el cas de les *Metamorfosis* d'Ovidi, però també dels seus precedents grecs, avui perduts, com els Ἑτεροιούμενα de Nicandre de Colofó<sup>21</sup>), passant per reculls de poemes més breus segons el gust de Cal·límac (els *Aetia*).

Cameron<sup>22</sup> ha aprofundit recentment en una lectura sociològica d'aquest gènere literari: erudició de vol gallinaci era exhibida en els *symposia* en el que podia convertir-se en un autèntic concurs de pedanteria: els comensals es reptaven mútuament amb preguntes banals, malintencionades i estrofolàries: ¿quin era l'antic nom de Bècia? ¿Per què els soldats de Ftia eren anomenats Mirmídon? ¿Per què el príncep troià Alexandre va ser posteriorment anomenat Paris? Un manual com aquest MH II podia ser molt útil per a assistir a convits on es glossés la literatura homèrica com a mer *divertimento*, en el marc d'una societat decadent, ociosa i aburgesada que volia exhibir una pàtina de cultura literària que en realitat no anava més enllà de la lectura i memorització de compendis, paràfrasis, resums, anecdotaris, etc: no calia haver-se llegit íntegrament la

<sup>19</sup> De tradició, òbviamment, hesiodea.

<sup>20</sup> PELLIZER 1993, 250.

<sup>21</sup> D'aquesta obra només han perviscut quatre versos, citats per l'escoliaista a Eurípides, *Hèc.* 3.

<sup>22</sup> 2004, 119-123. És interessant també el capítol 6 on exposa la qüestió de les falsificacions: així, per exemple, l'obra de Ptolemeu Quennos sembla ser, sempre segons Cameron, una paròdia d'aquests reculls de rareses i anècdotes introbables de la mitologia amb invencions fantasioses i citacions d'autors i obres inexistents.



*Iliada* i l'*Odissea*, tasca que de ben segur resultava tan feixuga als cadells d'aquella classe benestant grecoromana com a molts dels nostres estudiants de batxillerat i universitats que manifesten el mateix interès en exhibir un cert vernís cultural sense haver d'esmerçar les hores necessàries en adquirir una autèntica cultura literària.

L'ús escolar d'aquesta mena d'opuscles també ha estat proposat per Cameron<sup>23</sup>: aquesta "cultureta" de saló s'iniciava ja a les escoles, i els manuals mitogràfics devien resultar de gran utilitat tant a mestres d'il·lustració dubtosa com a alumnes poc aplicats.

---

<sup>23</sup> *op. cit.* 116-119.

## EDICIÓ DEL TEXT

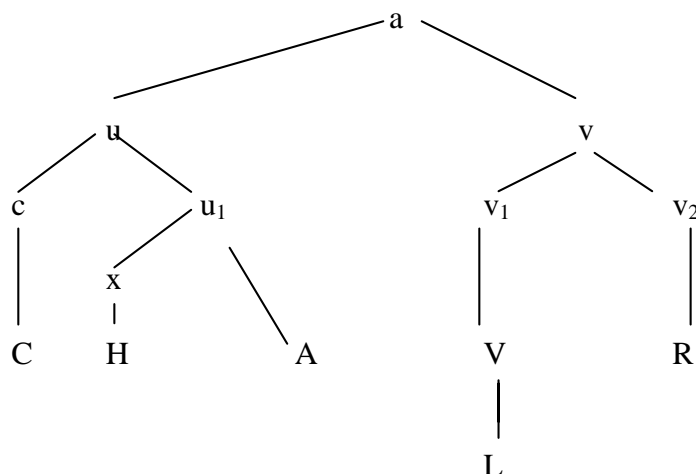
### CRITERIS D'EDICIÓ

La tasca d'edició del text del MH parteix del buidat dels escolis que ha estat explicat a bastament en la Introducció.

He editat les *historiae* a continuació de cada *lemma* (en cursiva). Al final de cada *historia* figuren les sigles dels manuscrits que la contenen.

Criteris per a la fixació del text:

1. Parteixo de l'edició de van Thiel, que al seu torn es basa fonamentalment en el còdex Z, per tal com el considera *testis unicus primae familiae codicum*, sense modificar, però, l'*stemma* de de Marco. Recordem que de Marco fa remuntar C (van Thiel Z) a un còdex *c* que al seu torn deriva d'un anterior *u*, còpia directa de l'arquètip *a*.



2. Distingim dues resencions d'acord amb l' *stemma* de de Marco: resenció *u* i resenció *v*. La resenció *v* té el seu testimoni més valuós en el manuscrit Q (de Marco V), que Lascaris va usar en la seva *editio princeps*. La resenció *u*, de la qual deriva també el manuscrit Z, es ramifica en una altra branca (de marco *u*<sub>1</sub>) que consta d'un manuscrit, Y (de Marco H, derivat d'un exemplar intermedi, *x*), a més del còdex A amb el text homèric i els escolis *in margine*. Van Thiel valora sobretot el Z, atesa la seva antiguitat (s. IX) , seguit de l'A (s. X). Ambdós, sens dubte, estan força propers a l'arquètip a (de Marco), redactat possiblement entre els s. VI i IX i que conservaria la redacció primitiva dels escolis menors, amb les interpolacions del MH. A

criteri meu, en alguns casos he preferit, però, la lectura donada per la resenció v, quan l'he considerada més completa i sense que es vegi una possible interpolació (cal tenir en compte la tendència a la reducció en la transmissió dels textos subliteraris, per tant la màxima *lectio brevior potior* no s'ha d'aplicar sistemàticament i considerear interpolada qualsevol lectura més extensa.

3. van Thiel ha col·lacionat també el Riccardianus 30 (R), del s. XIII, que no figura en l' *stemma* de de Marco. Seguint l'edició de van Thiel, he deixat constància de les variants d'aquest còdex en l'aparat crític.

4. També utilitzo els escolis dels *Codices Parisienses*, tot i que van Thiel no els ha tingut en compte, ja que han conservat lectures que no apareixen en altres còdexs i fins i tot alguna *historia* (molt poques) té el seu únic testimoni en aquests còdexs.

5. Pel que fa als Scholia Genevensia, presenten tan poques divergències respecte al còdex A que he cregut que no valia pena afegir-los a l'edició.

6. Els escolis bT ofereixen, en realitat, poquíssim material mitogràfic, sovint versions resumides i , a més, no sembla haver-hi una certesa absoluta que es remuntin al MH, malgrat la tesi de Panzer. Per això, quan hi ha una versió en els escolis D, la versió b la transcriu *in apparatu*, i quan no, en deixo constància, al final del text, amb la sigla bT seguint l'edició d'Erbse.

## SIGLA

Codicum siglis utimur quae in editione Scholiorum minorum a Helmut van Thiel curata utuntur. inter autem parentheses sigla constant quibus olim De Marco usus est.

Codicum manuscriptorum:

Z (C) = Romanus Graecus 6 + Matritensis 4626 s. IX

Y (H) = Vaticanus Graecus 2193 s. XI

A (A) = Marcianus 454, aliter Venetus nuncupatus, textum Iliadis cum scholiis maioribus minoribusque continens, s. X

Q (V) = Vaticanus Graecus 33, s. XI

X (R) = Vaticanus Graecus 32, s. XII

R = Riccardianus 30, s. XIII

P<sub>1</sub> = Parisiensis 2679

P<sub>2</sub> = Parisiensis

#### Editiones

L = Editio Princeps (Ianus Lascaris, Venetia 1517)

Heyne = Homeri Ilias cum Scholiis minoribus (Oxford 1834)

Dindorf = Scholia Graeca in Homeri Iliadem vol. I (Oxford 1875)

Cramer = Anecdota Graeca vol. III (Oxford 1841)

Erbse = Scholia Graeca in Homeri Iliadem (Berlin 1969-1983)

van Thiel = Scholia D in Iliadem (proecdosis electronica 2000)

#### Papyri

℘<sub>1</sub> = Hamburgensis 199 ed. Kramer-Hagedorn

℘<sub>2</sub> = Oxyrhynchi 418 ed. Grenfell-Hunt

℘<sub>3</sub> = Oxyrhynchi 3830 ed. Harder

℘<sub>4</sub> = Londinensis 142 ed. Milne

℘<sub>5</sub> = Oxyrhynchi 3003 ed. Parsons

℘<sub>6</sub> = Oxyrhynchi 4096 ed. Schubert

℘<sub>7</sub> = Berolinensis 13930 ed. Schubart

℘<sub>8</sub> = Berolinensis 13282 ed. Muller

Editor princeps constat. Correctiones emendationesque ab aliis editoribus in apparatu notantur.

**MYTHOGRAPHI HOMERICI HYPOMNEMATA IN HOMERI  
ILIADEM  
QUAE IN CODICIBUS MANUSCRIPTIS INVENIUNTUR  
cum testimoniis ex papyris excerptis**

A 2: Ἀχαιοῖς· Εὐῶθος ὁ Αἰόλου παῖς ἀγόμενος Κρέουσαν τὴν Ἐρεχθέως θυγατέρα, ἔσχεν ἐξ αὐτῆς δύο παῖδας, Ἴωνα καὶ Ἀχαιόν, ὧν ὁ μὲν Ἴων ὤικησεν Ἀθήνας, ὁ δὲ Ἀχαιὸς φόνον ἐμφύλιον δράσας παρεγένετο εἰς Θεσσαλίαν καὶ κυριεύσας τῆς χώρας τοὺς ὑποτεταγμένους ἀφ' ἑαυτοῦ προσηγόρευσεν Ἀχαιοὺς. Ἕλληνες δὲ κοινῶς πάντες οἱ τῆς Ἑλλάδος ἐκλήθησαν ἀπὸ Ἑλληνος τοῦ Διός. πρῶτοι οὖν οὕτως ἐλέγοντο οἱ ἐν Θεσσαλίᾳ ἄνθρωποι καὶ οὗτοι οὐ πάντες, ἀλλὰ μόνον οἱ ἐν Ἑλλάδι τῇ πόλει· ἔπειτα τοίνυν μεγάλα δυνηθέντος τοῦ Ἑλληνος καὶ τῶν τούτου παίδων ἀπ' αὐτοῦ πάντες ἐκλήθησαν Ἕλληνες. ZYQAR

6-7 πρῶτοι οὖν: πρῶτοι δὲ Q || 7 καὶ οὗτοι οὐ πάντες: οὐ μὲν ἅπαντες Q || 8 τοίνυν del. L || δυνηθέντος: δυναστευθέντος ZA

A 5: Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή· φασι γὰρ τὴν γῆν βαρουμένην ὑπ' ἀνθρώπων πολυπληθείας, μηδεμιᾶς ἀνθρώπων οὐσης εὐσεβείας, αἰτήσαι τὸν Δία κουφισθῆναι τοῦ ἄχθους· τὸν δὲ Δία πρῶτον μὲν εὐθύς ποιήσαι τὸν Θηβαϊκὸν πόλεμον δι' οὗ πολλοὺς πάνυ ἀπώλεσεν· ὕστερον δὲ πάλιν, συμβούλῳ τῷ Μώμῳ χρησάμενος, ἦν Διὸς βουλήν Ὀμηρὸς φησιν, ἐπειδὴ οἷός τε ἦν κεραυνοῖς ἢ κατακλυσμοῖς πάντα διαφθεῖρειν. ὅπερ τοῦ Μώμου κωλύσαντος, ὑποθεμένου δὲ αὐτῷ γνώμας δύο, τὴν Θέτιδος θνητογαμίαν καὶ θυγατέρος καλῆς γένναν, ἐξ ὧν ἀμφοτέρων πόλεμος Ἑλλησι τε καὶ βαρβάρους ἐγένετο. ἀφ' οὗ [χρόνου] συνέβη κουφισθῆναι τὴν γῆν, πολλῶν ἀναιρεθέντων. ἡ δὲ ἱστορία παρὰ Στασίῳ τῷ τὰ Κύπρια πεποιηκότι, εἰπόντι οὕτως:

ἦν ὅτε μυρία φύλα κατὰ χθόνα πλαζόμεν' ἀνδρῶν  
<\*/\*\*> βαρυστέρνου πλάτος αἴης.  
Ζεὺς δὲ ἰδὼν ἐλέησε καὶ ἐν πυκιναῖς πραπίδεσσι  
15 σύνθετο ἄκουφίσαι παμβώτορα γαίης ἀνθρώπων  
ρίπισαι πολέμου ἄ μεγάλην ἔριν Ἰλιακοῖο,  
ὄφρα κενώσειεν θανάτου βάρους· οἱ δ' ἐνὶ Τροίῃ  
ἥρωες κτείνοντο· Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή. ZYQAR

7 γνώμας δύο om. AQ || 8 θυγατέρος AQ: θυγατρὸς Z || 9 ἀφ' οὗ χρόνου συνέβη: οὕτω συμβῆναι Q || 12 ἀνδρῶν om. Q || 13 βαρυστέρνου van Thiel: βαθυστέρνου Q, ἐβάρυνεβαθυστέρνου A || 15 ἄκουφίσαι παμβώτορα γαίης ἀνθρώπων van Thiel: κουφίσαι ἀνθρώπων παμβώτορα γαίαν Q; κουφίσαι βάρους A || 16 ρίπισαι πολέμου ἄ

van Thiel: ριπίσας πολέμου L, ριπίσας πολέμου Allen, ριπίσαι τε πόνου A || 17  
θανάτου: θανάτωι AQ.

A 7: *Ἀτρεΐδης* Ἀγαμέμνων κατὰ μὲν Ὅμηρον Ἀτρέως τοῦ Πέλοπος, μητρὸς δὲ Ἀερόπης. κατὰ δὲ Ἡσίοδον Πλεισθένους, τὸ γένος Μυκηναῖος ὃς ἤγαγε ναῦς εἰς Ἴλιον. ἐκπορθήσας δὲ τὴν Ἴλιον καὶ ὑποστρέψας οἴκαδε ἀναιρεῖται ὑπὸ Αἰγίσθου τοῦ Θυέστου δόλωι ἐπὶ εὐωχίας. οὗτος γὰρ παρὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀποδημίας ἐμοίχευε τὴν Ἀγαμέμνονος γυναῖκα Κλυταιμνήστραν. κατὰ δὲ τοὺς τραγικούς, αὐτὴν τὴν Κλυταιμνήστραν ἀνελεῖν αὐτὸν χιτῶνι μὴ ἔχοντι ἔνδυσιν τραχήλου. ἐξ αὐτῆς δὲ ἔσχεν υἱὸν τὸν Ὀρέστην καὶ θυγατέρας τέσσαρας Λαοδίκην Χρυσόθεμιν Ἰφιγένειαν καὶ Ἥλέκτραν. ZYQAR

3 Ἰλίου Z || 5 εὐωχίας ἐπι Q || 5 ἐμοίχευσε ZA || 6-7 αὐτὴ ἢ Κλυταιμνήστρα ἀνεῖλεν correxit L || χιτῶνι μὴ ἔχοντι ἔνδυσιν Q: χιτῶνα μὴ ἔχοντα δυέκδυσιν ZYAR, Dindorf correxit sec. Q: χιτῶνα μὴ ἔχοντα δυέκδυσιν τραχήλου δοῦσαν αὐτῶι R

A 9: *Λητοῦς καὶ Διὸς υἱός*. Ζεὺς δὲ ἐρασθεὶς Λητοῦς τῆς Κοίου θυγατρὸς ἐνὸς τῶν Τιτάνων καὶ Φοίβης ἔγκυον αὐτὴν ἐποίησεν. ἥτις δεκαμηνιαίου χρόνου διαγενομένου, ἠπειγέτο διὰ θαλάσσης πρὸς Ἀστερίαν τὴν νῆσον, μίαν οὖσαν τῶν Κυκλάδων. ἐκεῖσε δὲ ἐλθοῦσα, ἀψαμένη δύο φυτῶν, ἐλαίας καὶ φοίνικος, διδύμους ἀπεκύησε παῖδας, Ἄρτεμιν καὶ Ἀπόλλωνα. καὶ τὴν νῆσον ἐκάλεσε Δήλον, ὅτι ἐξ ἀδήλου βάσεως ἐρριζώθη. ZQAR

I δὲ om. A || 3 ἠπειγέτο: παρεγένετο A || πρὸς: εἰς A || 5 ἀψαμένη: δρεψαμένη Q

A 10: λαοὶ· λᾶες κατὰ διάλεκτον οἱ λίθοι λέγονται. Προμηθέως παῖς Δευκαλίων γίνεταί· οὗτος βασιλεύων τῶν περὶ τὴν Φθίαν τόπων γαμει Πύρραν τὴν Ἐπιμηθέως καὶ Πανδώρας, ἣν ἔπλασαν οἱ θεοὶ πρώτην γυναῖκα. καὶ ἐπειδὴ Ζεὺς ἠθέλησεν τὸ χαλκοῦν γένος ἀπολέσαι, ὑποθεμένου Προμηθέως Δευκαλίων τεκτηνάμενος λάρνακα καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἐνθέμενος εἰς ταῦτην μετὰ Πύρρας ἐνέβη. Ζεὺς δὲ πολὺν ὑετὸν ἀπ' οὐρανοῦ χέας τὰ πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος κατέκλυσεν, ὥστε διαφθαρῆναι πάντας ἀνθρώπους ὀλίγων χωρὶς, οἵτινες συνέφυγον εἰς τὰ πλησίον ὑψηλὰ ὄρη. τότε δὲ καὶ τὰ κατὰ Θεσσαλίαν Τέμπη διέστη καὶ τὰ ἐκτὸς Ἰσθμοῦ καὶ Πελοποννήσου συνεχύθη πάντα. Δευκαλίων δὲ ἐν τῇ λάρνακι διὰ τῆς θαλάσσης φερόμενος ἐφ' ἡμέρας ἐννέα καὶ νύκτας τὰς ἴσας τῶι Παρνασσῶι προσίσχει κάκει τῶν ὄμβρων παῦλαν λαβόντων ἐκβὰς ἔθυσσε Διὶ Φυξίωι. Ζεὺς δὲ πέμψας Ἑρμῆν πρὸς αὐτὸν ἐπέτρεψεν αἰτεῖσθαι ὅ τι βούλεται. ὁ δὲ αἰρεῖται ἀνθρώπους αὐτῶι γενέσθαι καὶ Διὸς εἰπόντος ὑπὲρ κεφαλῆς ἔβαλλεν αἶρων τοὺς λίθους· οὓς μὲν οὖν ἔβαλεν ὁ Δευκαλίων ἄνδρες ἐγένοντο, οὓς δὲ ἢ Πύρρα γυναῖκες <, ὅθεν καὶ λαοὶ μεταφορικῶς ὠνομάσθησαν ἀπὸ τοῦ λᾶας ὁ λίθος >. [ἡ ἱστορία παρὰ Ἀπολλωδώρῳι.] ZQR

sub lemmate λαούς (126) A || 4 ἐπειδὴ: ἐπεὶ δὲ A || ἀπολέσαι: ἀπολέσθαι A || 6 εἰς αὐτὴν: ἐν αὐτῇ A || 9 Τέμπη: στενώματα A, στενώματα και τέμπη Q || 12 προσίσχει Apollod. I 7, 2: περιῖσχει Q, περιηχεῖτο A || 15 κεφαλῆς: κεφαλὴν Q || οὖν Z, om. AQ || οὓς μὲν: καὶ οὓς A || 16 ὄθεν — λίθος Apollod. || 18 subscriptionem om. A

A 14: *στέμματ' ἔχων ἐν χερσίν* Λάδωνος τοῦ ἐν Ἀρκαδίαι ποταμοῦ Δάφνη ὑπῆρχε θυγάτηρ εὐπρεπεστάτη. ἐρασθεῖς δὲ αὐτῆς Ἀπόλλων καὶ βουλόμενος συγγενέσθαι ἐδίωκεν· καταλαμβανομένης δὲ αὐτῆς ὑπὸ τοῦ θεοῦ φασὶν εὐζασθαι τῇ μητρὶ Γῆι χάσματι αὐτὴν  
5 δεχθῆναι· γενομένου δὲ τούτου καὶ τῆς γῆς ἀναδούσης ὁμώνυμον φυτὸν Ἀπόλλων θεασάμενος ἐξεπλάγη, καὶ τὸ μὲν δένδρον ἀπὸ τῆς παρθένου δάφνην προσηγόρευσε ὁμώνυμος λαβὼν δὲ τῶν κλάδων αὐτῆς ἐστέψατο.  
ZQXAR

7 τὸν κλάδον QXA || αὐτῆς L: αὐτός codd.

A 38a: *Κίλλαν τε ζαθέην* Πέλοψ ὁ Ταντάλου κατὰ μισθὸν παιδικῆς ὥρας, λαβὼν παρὰ Ποσειδῶνος ἵππους ἀδαμάστους σὺν τῷ ὀχήματι, ἔσπευσε εἰς Πίσαν τῆς Πελοποννήσου ἐπὶ τὸν Ἴπποδαμείας γάμον, τὸν μνηστηροκτόνον αὐτῆς πατέρα Οἰνόμαον καταγωνίσασθαι  
5 ἐπιθυμῶν. γενομένοι δὲ αὐτῷ περὶ Λεσβότιδι καλουμένῃ χώρῃ τῆς Τρωάδος παρὰ τῇ τῶν † Ἀνδραίων χώρῃ, Κίλλος ὁ ἠνίοχος τελευτᾷ τὸν βίον. ὃς καὶ καθ' ὕπνον ἐπιστὰς τῷ Πέλοπι σφόδρα ὀδυνηρῶς ἐπ' αὐτῷ ἔχοντι, ἀπωδύρετό τε τὴν αὐτοῦ ἀπώλειαν, καὶ περὶ κηδεῖας ἠξίου. διόπερ ἀναστὰς ἐξερυπάρου τὸ εἶδωλον διὰ πυρός. εἶθ' οὕτως  
10 ἔθαψε τὴν τέφραν ἐπιφανῶς τοῦ Κίλλου ἠρίον ἐπ' αὐτῷ ἐγείρας καὶ πρὸς τῷ ἠρίῳ αὐτοῦ ἐδείματο ἱερὸν, Κιλλαίου Ἀπόλλωνος προσαγορεύσας διὰ τὸ αἰφνιδίως τὸν Κίλλον ἀποθανεῖν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πόλιν κτίσας Κίλλαν ὠνόμασεν. ὁ μέντοι Κίλλος καὶ μετὰ θάνατον τῷ Πέλοπι δοκεῖ συλλαβέσθαι ὅπως περιγένηται τοῦ Οἰνομάου ἐν τῷ  
15 ἀγῶνι περὶ τὸν δρόμον. ἡ ἱστορία παρὰ Θεοπόμπῳ. ZYQAR

2 παιδίσκης Z || 3 Πείσαν Z, Πίσσαν Q || 4 μνηστοροκτόνον Z || 5-6 περὶ— ἀνδραίων χώρῃ Z: περὶ Λέσβον YQA || 7 ἐπ' αὐτῷ om. Y || 9 ἐξελιπάρει Y || 10 ἐπ' αὐτὸ A || 13 ὠνόμασεν: κέκληκεν Q || 14-15 περὶ τὸν δρόμον om. Q || 15 ἱστορεῖ Θεόπομπος Y

aliter  $\Phi_1$  col. I, 1-18:

Κίλλαν τε ζαθέην· Πέλοψ ὁ Ταν [τά-]  
λου μισθὸν παιδικῆς ὥρας λαβὼν  
παρὰ [Ποσειδ]ῶνος ἵππους σὺν ὀ-  
χήματ[ι ἐπ]ὶ τὸν τῆς Ἴππο-  
5 δαμεία[ς γ]άμον ἔσπευσε εἰς  
Πίσαν τὸ [ν] μνηστ[η]ροκτόνον  
Οἰνόμα <ο>ν ἐπιθυμῶν κ[α]τα[γ]ωγί-  
σασθαι. γενομένῳ δ' αὐτῷ κα-  
τα Λέσβον Κίλλ[ος ὁ] ἦν ἰ' οχος τὸν  
10 βίον προλ[ί]πει· πρ[ὸς] δὲ ἀπώλειαν  
..[. τ]ῆν χώραν ἔχοντος ὀδύνη[.....].





- 5 παρεγένετο, παρ' ᾧ ξενισθεὶς ὁ θεὸς, ὑπέσχετο κακῶν ἀπαλλάξειν. καὶ δὴ παραχρῆμα τοξεύσας τοὺς μῦς διέφθειρεν. ἀπαλλασσόμενος οὖν, ἐνετείλατο τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ δηλῶσαι τῷ Κρίνιδι. οὗ γενομένου ὁ Κρίνις ἱερὸν ἰδρύσατο τῷ θεῷ, Σμινθέα αὐτὸν προσαγορεύσας. ἐπειδήπερ κατὰ τὴν ἐγγώριον αὐτῶν διάλεκτον οἱ μῦες σμίνθοι  
10 ἐκαλοῦντο. ἡ ἱστορία παρὰ Πολέμονι. ἄλλοι δὲ οὕτως εἶπον, ὅτι Κρήτες ἀποικίαν στέλλοντες χρησμὸν ἔλαβον παρὰ τοῦ Ἀπόλλωνος ὅπου αὐτοῖς ἐναντιωθῶσι γηγενεῖς -ἔλεγε δὲ περὶ μυῶν- ἐκεῖ κτίσαι τὴν πόλιν. οἱ δὲ ἀπέλυσαν τοὺς ἀποίκους. ἐλθόντων δὲ εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ νυκτὸς ἐπιγενομένης, μῦες ἔκοψαν αὐτῶν τοὺς τελαμῶνας τῶν ὅπλων. πρῶτ' ἄναστάντες καὶ θεασάμενοι τοῦτο, σοφισάμενοί τε καθ' ἑαυτοὺς ἔκτισαν ἐκεῖ πόλιν ἥντινα ἐκάλεσαν Σμινθίαν. οἱ γὰρ Κρήτες τοὺς μῦας σμίνθους καλοῦσιν. ἐκ τούτου καὶ Ἀπόλλων Σμίνθιος ἐκλήθη, διὰ τὸ ὑπερασπίζειν αὐτῆς. ZYQAR

1 ἦν om. A || 2 αὐτοῦ om. A || 5 κακῶν YQ; τὸ κακὸν ZAR; τῶν κακῶν Dindorf || ἀπαλλάξει L || 8 Σμινθέα— προσαγορεύσας: Σμινθέας ἱερὸν αὐτὸ καλέσας L || 9 σμίνθες Z || 10 καλοῦνται A || ἄλλοι δὲ οὕτως usque ad finem om. Y || 13 ἀπέλυσαν codd.: ἀπέστειλαν L || 13 τὴν Ἑλλήσποντον Z || 16 ἐκάλεσαν: καὶ ἐκάλουν L || 17 ἐκλήθη om. A

aliter ϕ<sub>1</sub> col. II, 27-30:

Σμινθεῦ, εἴ π[οτε τοι χαρί-]  
εντ' ἐπὶ νηὸν [ἔρεψα. ]  
ἐν Χρύσης πόλιν τ[ῆς Μισίας ]  
Κρίν[ις] ἦν ἱε[ρεὺς ]

- A 42: Δαναοί Βῆλος ὁ Ἀγήνορος ἦν ἀδελφὸς, υἱὸς δὲ Ποσειδῶνος καὶ Λιβύης, ἀφ' ἧς ἡ χώρα ὠνόμασται Λιβύη. βασιλεύων Αἰγυπτίων γαμῆ Ἀγχινόην τὴν Νείλου θυγατέρα. καὶ αὐτῷ γίνονται παῖδες δίδυμοι, Αἴγυπτος καὶ Δαναός. Δαναὸν μὲν ὁ Βῆλος ἐν Λιβύῃ  
5 κατοικίζει, Αἴγυπτον δὲ ἐν Ἀραβίᾳ. ὅς καταστρεψάμενος τὴν τῶν Μελαμπόδων χώραν ἀφ' ἑαυτοῦ ὠνόμασεν Αἴγυπτον. γίνονται δὲ ἐκ πολλῶν γυναικῶν Αἰγύπτω μὲν πενήκοντα παῖδες, Δαναῶι δὲ θυγατέρες πενήκοντα. στασιασάντων δὲ αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους περὶ τῆς ἀρχῆς, ὕστερον Δαναὸς τοὺς τοῦ Αἰγύπτου παῖδας, πλὴν ἑνὸς ἠδυσεῖν, διὰ τῶν θυγατέρων ἀνεῖλε δεδοικῶς, καθότι καὶ ἐκ χρησιμοῦ ἠκηκόει, ὅτι φονευθήσεται ὑπὸ ἑνὸς αὐτῶν, καὶ ὑποθεμένης Ἀθηνᾶς αὐτῷ, ναῦν πρῶτος κατεσκεύασε τὴν κληθεῖσαν ὡς ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ Πεντηκόντορον, ἐν ἣι τὰς κόρας ἐνθέμενος ἔφυγε, προσσχὼν δὲ Ῥόδωι τὸ τῆς Λινδίας Ἀθηνᾶς ἄγαλμα ἰδρύσατο. ἐντεῦθεν δὲ ἦκεν εἰς  
15 Ἄργος καὶ τὴν βασιλείαν αὐτῷ παραδίδωσιν Ἐλάνωρ ὁ τότε βασιλεύων. αὐτὸς δὲ κρατήσας τῆς χώρας, ἀφ' ἑαυτοῦ τοὺς ἐνοικοῦντας, Δαναοὺς ὠνόμασεν. [ἱστορεῖ Ἀπολλοδώρος ἐν δευτέρῳ.] ZQAR

1 Βῆλος ὁ: Βῆλος δὲ Q || 2 ὠνόμασται: ὠνομάσθη Q || βασιλεύων δὲ Q || 3 γίνονται δὲ παῖδες αὐτῷ Q || 4 μὲν οὖν Q, καὶ μὲν A || 5 Ἀραβίαι L || τῶν om. Q || 6 μελαμπόδων QR Apollod. II 1,4; μελοποδιδῶν Z; μελαμποδιδῶν A; Μελαμποδιδῶν Dindorf. || 8 αὐτῶν om. Q || 9 πλὴν ἑνὸς ἠδυσεῖν διὰ τῶν θυγατέρων ἀνεῖλε om. Z || 11

καὶ om. Z || 13 ἔφυγε om. Z || 15 Ἑλλάνωρ Dindorf; ἐλλάνωρ ZAR, ἐλάνωρ Q; Γελάνωρ Barnes sec. Paus. II 16, 1; πελάνωρ Apollod. II 1,4.

A 52: *αἰεὶ δὲ πυραὶ νεκύων καίοντο θαμειαί* ἡ δὲ αἰτία τοῦ καίεσθαι τὰ σώματα παρὰ τοῖς Ἑλλησι αὕτη· πρῶτός φησιν οὕτως ἐτάφη Ἄργειος ὁ Λικυμνίου δι' ἀνάγκην ὑπὸ Ἡρακλέους. συναγαγόντος γάρ φησι στρατείαν ἐπὶ Ἴλιον Ἡρακλέους διὰ τὸ τὸν Λαιομέδοντα παρὰ  
 5 σύνταξιν ποιῆσαι Ἡρακλεῖ σώσαντι τοῦ κήτους τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Ἥσιόνην καὶ μὴ δοῦναι τοὺς ἵππους οὓς ὑποσχόμενος ἦν αὐτῷ ὑπὲρ τῆς τοσαύτης εὐεργεσίας, ἐπεζήτει καὶ τὸν Ἄργειον ὥσανεὶ οἰκεῖον. Λικύμνιον δὲ φασὶ τὸν πατέρα Ἄργείου φοβούμενον ὅτι καὶ τὸν  
 10 πρότερον αὐτοῦ υἱὸν ὀνόματι Οἰωνὸν ἀποστείλας εἰς Λακεδαίμονα μεθ' Ἡρακλέους ἀπέβαλεν οὐ βούλεσθαι προῖεσθαι τοῦτον, ἕως Ἡρακλῆς ὤμοσεν ἀπάξειν πάλιν αὐτόν. τότε δ' οὖν συμπεσοῦσης τῷ Ἄργεῖω τῆς τοῦ βίου τελευτῆς, διαπορηθεὶς ὁ Ἡρακλῆς πῶς ἂν ἐπιτελέσοι τὸν ὄρκον, ἔκαυσε αὐτόν· καὶ πρῶτόν φασὶ τοῦτον τοιαύτης ἐπιμελείας τυχεῖν. ἡ ἱστορία παρὰ Ἄνδρωνι. ZYQAR

2 φησίν: φασίν L || 4 φησί: φασὶ Dindorf, om. Q || 3-4 συναγαγόντος— Ἡρακλέους: συνάγαγόν— Ἡρακλῆς Q || τὸν AYQ, om. ZYR || 6 ὑπὲρ: ὑπὸ Dindorf || 7 ἐπεζήτει: ἐζήτει Q || 10 οὐ βούλεσθαι προῖεσθαι τοῦτον ἕως: καὶ μὴ διδόντος Q || 11 τῷ om. Q || 12 ἐπιτελέσοι: διατηρήσοι Q || 14 subscriptionem om. A

A 59: *Ἀτρείδη νῦν ἄμμε παλιμπλαγχθέντας οἶω* οἱ νεώτεροι ποιητὰὶ ἐντεῦθεν σημειοῦνται ἱστοροῦντες τὰ περὶ τὴν Μυσίαν τὸν τρόπον τοῦτον· ἐν Τροίᾳ πλέοντες οἱ Ἕλληνες Μυσίαι προσίσχουσι καὶ ἀγνοοῦντες αὐτὴν ἐπόρθουν, Τροίαν εἶναι νομίζοντες. Τήλεφος δὲ ὁ  
 5 Ἡρακλέους καὶ Αὖγη τῆς Ἀλέου, βασιλεύων Μυσῶν καὶ ἰδὼν τὴν χώραν λεηλατουμένην τοὺς Μυσοὺς καθοπλίσας ἐπὶ τὰς ναῦς τοὺς Ἕλληνας συνδιώξας πολλοὺς ἀπέκτεινεν· ὀρμήσαντος δ' ἐπ' αὐτόν τοῦ Ἀχιλλέως οὐ μείνας ἐδιώκετο. ἐν δὲ τῷ τρέχειν ἐμπλακεῖς ἀμπέλου κλήματι τὸν μηρὸν τιτρώσκεται, νεμεσήσαντος αὐτῷ Διονύσου ὅτι ἄρα ὑπὸ τούτου  
 10 τιμῶν ἀφήρητο. οἱ δὲ Ἕλληνες ὑπέστρεφαν εἰς τὸ Ἄργος. Τήλεφον δὲ ἀνίατον ἔχοντα τραῦμα, εἰπόντος θεοῦ μηδένα δύνασθαι αὐτόν θεραπεῦσαι ἢ τὸν τρώσαντα, ἦλθεν εἰς Ἄργος, καὶ πίστιν δούς μὴ ἐπικουρήσειν Τρωσὶν ἐθεραπεύθη ὑπ' Ἀχιλλέως, καὶ αὐτὸς ἔδειξε τὴν ἐπὶ Τροίαν πλοῦν. ὁ δὲ ποιητὴς λέγει Κάλχαντα ὑφηγήσασθαι τὸν ἐπὶ  
 15 Ἴλιον πλοῦν. YAR

2 τὰ περὶ AR: περὶ Y || 4 αὐτὴν om. Y || 5 τῆς Ἀλέου παῖς AR || μυσοὺς AR: ἀμφ' αὐτῶν Y, van Thiel || 10 ἀφηρεῖτο Y || 11 εἰπόντος θεοῦ— ἐπὶ Τροίαν πλοῦν AR: ὁ Ἀχιλλεὺς ἐθεράπευσε κατὰ πεῦσιν τινὸς τῶν θεῶν Y || 13 ἐπικουρήσειν: ἐπικοινωνήσειν R || 14 ὁ δὲ ποιητὴς — πλοῦν om. Y || ὑφηγήσασθαι τὸν ἐπὶ Ἴλιον πλοῦν A: ἀφηγήσασθαι τοῦ— πλοῦ R

A 108: *ἔσθλὸν δ' οὔτε τί πώ εἶπας ἔπος οὔτ' ἐτέλεσσας*· ἐντεῦθεν οἱ νεώτεροι ὀρμηθέντες ἱστοροῦσιν ὅτι τῶν Ἑλλήνων ἐν Αὐλίδι πόλει τῆς Βοιωτίας ἀθροισθέντων καὶ ἀπλοῖαι κατασχεθέντων, Κάλχας ὁ

5 μάντις ἐξεφώνησε μὴ δύνασθαι εἰς Ἴλιον ἄλλως ἐκπλεῦσαι αὐτούς, εἰ μὴ Ἄγαμέμνων Ἰφιγένειαν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ σφαγιάσει Ἄρτεμιδι, διὰ τὸ φονεῦσαι αὐτὸν τὴν ἱερὰν αἶγα τὴν τρεφομένην ἐν τῷ ἄλσει αὐτῆς καὶ πρὸς τούτῳ καυχησάμενον εἰπεῖν ὅτι οὐδὲ ἡ Ἄρτεμις οὕτως ἂν ἐτόξευσε. τοῦ δὲ Ἄγαμέμνονος διὰ τὴν πολλὴν ἀνάγκην παραστήσαντος 10 τὴν κόρην τῷ βωμῷ, κατοικτειρήσασαν τὴν θεὰν καὶ ἔλαφον ἀντὶ τῆς παρθένου παραστήσασαν σῶσαι καὶ ἐν Ταύροις τῆς Σκυθίας εἰς τὸ ἱερὸν τῆς θεοῦ εἰπεῖν πεμφθῆναι αὐτήν. ἡ ἱστορία παρὰ πολλοῖς μὲν τῶν νεωτέρων καὶ παρὰ Δίκτυϊ τῷ γράψαντι τὰ Τρωϊκά. AR P<sub>1</sub>.

2 οἰμηθέντες P<sub>1</sub> || 3 καὶ ἀπλοῖαι κατασχεθέντων om. P<sub>1</sub> || 5-6 διὰ τὸ φονεῦσαι || αὐτὸν: ἄτε φονεύσαντος αὐτοῦ P<sub>1</sub> || 9 κατοικτειράσαν P<sub>1</sub> || 11 εἰπεῖν om. P<sub>1</sub> || πολλοῖς om. A || τῶν νεωτέρων: μακροτέρω P<sub>1</sub>

A 180: *Μυρμιδόνεσσιν ἄνασσε* Αἴγιναν τὴν τοῦ Ἄσωποῦ τοῦ ποταμοῦ Θηβῶν θυγατέρα ἀρπάσας Ζεὺς κατήλθεν εἰς Φλιοῦντα καὶ φθείρας τὴν προειρημένην ἔγκυον ἐποίησεν, ἥτις Αἰακὸν ἐγέννησεν. Ἄσωπὸς δὲ τὴν θυγατέρα ζητῶν ἔμαθε παρὰ Σισύφου καὶ τὸν ἀρπάσαντα 5 καὶ τὸν τόπον εἰς ὃν κατελήλυθει· μὴ μελλήσας οὖν ἔσπευσεν. μέλλων δὲ ὁ Ζεὺς ἐπ' αὐτοφώρῳ καταλαμβάνεσθαι τὴν μὲν Αἴγιναν μετεμόρφωσεν εἰς ὁμώνυμον νῆσον, αὐτὸς δὲ μετεβλήθη εἰς λίθον. ἐλθὼν δὲ ὁ Ἄσωπὸς, καὶ μὴ δ' ὄντινα καταλαβὼν ἔμπαλιν εἰς τὰς ἰδίας 10 ὑπέστρεψε πηγὰς. βουλόμενος δὲ ὁ Ζεὺς τιμωρῆσαι τὸν μνηύσαντα, ἠνάγκασεν αὐτὸν ἐν τοῖς ὑποχθονίοις τοσοῦτο μέγεθος πέτρου ἀνωθεῖν εἰς ὅσον αὐτὸς μετεβλήθη. Αἰακοῦ δὲ ἐν τῇ νήσῳ μόνου ὄντος, ὁ Ζεὺς κατοικτειράσας τοὺς αὐτόθι μύρμηκας μετέβαλεν εἰς ἀνθρώπους, ἀφ' ἧς αἰτίας Μυρμιδόνες ἐκλήθησαν. ZYQXAR

1 & 6 Αἴγιναν: αἴγειαν Z || 8 ἰδίας: οἰκείας Y || 9 καταμνηύσαντα Y || 10 τοσοῦτον YQR; τοιοῦτον X || πέτρῳ Z; πέτρας YQR || 10 διατρίβοντος μόνου Y

aliter (b Erbse): φασὶν Αἰγίνης τῆς Ἄσωποῦ ἐρασθῆναι τὸν Δία καὶ τῶν φίλων παρεικασθῆναι, καὶ εἰς Φλιοῦντα διακομίσει, καὶ εἶθ' οὕτως αὐτῇ μιγῆναι. ἀδημονοῦντος δὲ τοῦ ἐκεῖσε βασιλεύοντος διὰ τὴν τῶν ἐνοικούντων σπάνιν, λέγουσι τὸν Δία τοὺς αὐτόθι μύρμηκας ἀνδρωθῆναι ποιῆσαι, τοῦ βασιλέως Αἴγιναν αἰτησαμένου καὶ αὐτῆς τὸν Δία παραπεισάσης. ἔνθεν τοὺς Μυρμιδόνας μυθολογοῦσι γενέσθαι.

A 263: *Πειρίθοον*· Πειρίθους ὁ Ἴξιονος, γένει μὲν ἦν Ἀθηναῖος, ὠικεῖωτο δὲ τοῖς Κενταύροις. πρὸς γάμον δὲ ἀγόμενος Ἴπποδάμειαν τὴν Βούτα, τοὺς Κενταύρους συνεκάλεσεν εἰς εὐωχίαν, οἵτινες οἰνωθέντες 5 ἐπεχείρουν ὑβρίζειν ὅσαι τῶν Ἑλληνίδων παρήσαν γυναικῶν. ὅθεν οἱ Λαπίθαι συστάδην μαχεσάμενοι διώκουσιν αὐτούς εἰς Μαλέαν ὄρος τῆς Πελοποννήσου. <\*\*\*> ἦν δὲ τινα ἀναστρέφομένην μεταβαλόντι τὴν φύσιν εἰς ἵππον Διὶ ἐμίγη καὶ τὸν προειρημένον ἐγέννησεν Πειρίθουν, ὃς ὠνομάσθη ἀπὸ τοῦ περιθεῖν ἵππῳ ὁμοιωθέντα τὸν Δία ἐν τῷ μίγνυσθαι 10 τῇ μητρὶ αὐτοῦ. ZYQAR

2 Ἴπποβότειαν A || 3 Βουτάδα Q || 5 Μάλειον Q || 6 omissum initium narrationis de Dia matris Pirithoi indicavit van Thiel || 6-8 ἦν δέ τινη— ὠνομάσθη: ὁ δὲ Πειρίθους ὠνομάσθη οὕτως QR || 7 Διὶ ἐμίγη: διεμίγη Z, διεμίγη A

aliter  $\mathfrak{F}_2$  1-8:

[..... γυ]ναῖκας· ὄθεν αὐτοὺς [οἱ Λα-]  
 [πίθαι καταστά]ντες εἰς πόλεμον ἐκ τοῦ [Πη-]  
 [λίου ὄρους διώ]κουσιν εἰς Μαλαίαν ὄρος τῆς  
 [Πελοποννήσου] ἢ ὅπου Ἡρακλῆς αὐτοὺς διέ[  
 5 [φθειρεν· ἦν δ]ὲ Πειρίθους παῖς Διὸς Δία (?)  
 [γὰρ.....] διατρείβουσα Διὶ μεταβα[[λ]όν[  
 [τι τὴν φύσιν εἰ]ς ἵππον ἐμίγη καὶ Πειρίθου[ν]  
 [ἐγέννησεν]

A 264: *Καινέα* ὁ δὲ Καινεὺς Ἐλάτου μὲν παῖς, Λαπίθων δὲ βασιλεὺς, πρότερον ἦν παρθένος εὐπρεπῆς. μιγέντος δὲ αὐτῆι Ποσειδῶνος, αἰτησαμένη μεταβαλεῖν εἰς ἄνδρα ἢ νεᾶνις, ἄτρωτος γίνεταί, γενναιότατος τῶν καθ' αὐτὸν ὑπάρξας· καὶ δήποτε πήξας ἀκόντιον ἐν τῷ μεσαιτάτῳ τῆς ἀγορᾶς, θεὸν τοῦτο προσέταξεν ἀριθμεῖν. δι' ἦν αἰτίαν ἀγανακτήσας ὁ Ζεὺς, τιμωρίαν τῆς ἀσεβείας παρ' αὐτοῦ εἰσεπράξατο. μαχόμενον γὰρ αὐτὸν τοῖς Κενταύροις καὶ ἄτρωτον ὄντα ὑποχείριον ἐποίησεν· βάλλοντες γὰρ αὐτὸν οἱ προειρημένοι δρυσὶ τε καὶ ἐλάταις ἤρεισαν εἰς γῆν. μέμνηται δὲ αὐτοῦ καὶ Ἀπολλώνιος ἐν τοῖς Ἀργοναυτικοῖς (I 59-64) λέγων οὕτως·

Καινέα γὰρ δὴ πρόσθεν ἔτι κλείουσιν αοῖδοὶ  
 Κενταύροις ὀλέσθαι, ὅτε σφέας οἶος ἀπ' ἄλλων  
 ἦλασ' ἀριστεύων· οἱ δ' ἔμπαλιν ὀρμηθέντες,  
 οὔτε μιν ἀγκλῖναι προτέρω σθένον, οὔτε δαΐξαι·  
 15 ἀλλ' ἄρρηκτος ἄκαμπος ἐδύσατο νειόθι γαίης,  
 θεινόμενος στιβάρησι καταΐγδην ἐλάτησιν. ZYQAR

1 ἦν παῖς ZYAR || λαπιθῶν ZA || 2 ἦν om. Z || 4 ὑπήρξεν Y || 5 θεὸν AZ: θεοῖς YQR || 8 βαλόντες YAR || ἔτι κλείουσιν: ἐπικλείουσιν Q || 13 ἀριστεύων Y: ἀριστήων ARQ, ἀριστηῶν Z || 14 οὔτε μιν— ἐδύσατο om. R || 15 στιβαρήσι Q

aliter  $\mathfrak{F}_2$  9-22 Grenfell-Hunt:

[Καινέα τ' Ἐξάδιό]ν τε καὶ ἀντίθεον Πολύφημον  
 10 [ὁ Καινεὺς Ἐλάτου] μὲν παῖς Λαπίθων δὲ βασιλε[ύς]  
 [πρότερον παρθέ]νος εὐπρεπῆς ἐγένετο· δι[..  
 [.....μιγέν]τος αὐτῆι Ποσειδῶνος αἰτησα[μέ-]  
 [νη μεταβαλεῖν νε]αν[[ε']]ας ἄτρωτος γίνεταί· γ[εν-]  
 [ναιότατος δὲ τ]ῶν καθ' ἑαυτὸν ὑπάρξας τὸν[  
 15 [..... τῆς ἡγε]μονίας οὐκ ἐβάστασεν ἐξευ[τε-]  
 [λίσας δὲ καὶ το]ὺς θεοὺς γὰρ οὐ[δὲν ἐποίη-]  
 [σατο καὶ ποτε πή]ξας ἀκόντιον ἐν [μέσῃ τῇ]  
 [.....] ἀγορᾷ τοῦτο θεὸν π[ροσέτα-]  
 [ξε νομίζειν· Ζεὺ]ς δὲ ἀγανακτήσα[ς Κενταύ-]  
 20 [ροῖς πολεμοῦν]τα καίπερ ἄτρ[ο<sup>ω</sup>]το[ν ὄντα ὑπο-]  
 [χείριον ἐποίησε]ν· ἐλάταις γὰρ κα[ὶ δρυσὶν]  
 [οἱ Κενταύροι] αὐτὸν ἤρισαν εἰς [γῆν.]

A 268: *φηρσιν ὄρεσκάοισιν, καὶ ἐκπάγλως ἀπόλεσσαν Ἴξίων ὁ Φλεγύου παῖς Δίαν τὴν Εἰονέως γήμας, ἐλθόντα τὸν κηδεστὴν ἐπὶ τὰ ἔδνα, δόλωι καταπρήσας, μανεῖς καὶ ὑπὸ θεῶν καθαρθεῖς τὸν φόνον Ἥρας ὕστερον ἠράσθη. Ζεὺς δὲ βουλόμενος αὐτὸν δοκιμάσαι εἰ τῶι ὄντι*  
 5 *τολμαῖ ποιῆσαι τοῦτο, νεφέλην ἀπεικάσας Ἥραι παρέκλινεν αὐτῶι. ὁ δὲ μιγεῖς τῆι νεφέλῃ ὤσανεὶ τῆι Ἥραι, ἔσχε παῖδα Κένταυρον, ἀφ' οὗ τὸ τῶν Κενταύρων γένος. μετὰ δὲ θάνατον ἔλαβε δίκας παρ' αὐτοῦ ὁ Ζεὺς, ποιήσας αὐτὸν ἐν τοῖς καταχθονίοις στρέφεσθαι μετὰ πολλῆς βίας ἐπὶ τροχοῦ σιδηροῦ. ZYQAR*

historiam totam om.  $\Phi_2$  || 2 ἰονέως Z, ἰωνέως QAR, ἰνέως Y, Δηϊονέως Dindorf || 3 ἐμάνη Y || τὸν φόνον Y || 4 ἐράσθη Z || 4 εἰ τῶι ὄντι τολμαῖ ποιῆσαι τοῦτο om. Y || 5 ποιῆσαι τοῦτο : τοιοῦτόν τι L || 9 τροχοῦ om. Z

A 280: *εἰ δὲ σὺ καρτερός ἐσσι θεὰ δέ σε γείνατο μήτηρ· Ζεὺς ἐρασθεῖς Θέτιδος τῆς Νηρέως, ἐδίωκεν αὐτήν, βουλόμενος βιάσασθαι. γενόμενος δὲ ἐπὶ τὸ Καυκάσιον ὄρος, ἐκωλύθη ὑπὸ Προμηθέως, φήσαντος τὸν ἐκ Θέτιδος γενόμενον ἀμείνονα ἔσεσθαι τοῦ ἰδίου πατρὸς.*  
 5 *δείσας οὖν ὁ Ζεὺς περὶ τῆς ἐν οὐρανῶι κρατήσεως αὐτὸς μὲν ἀπέσχετο τῆς προειρημένης, εἰς τιμὴν δὲ τοῦ παιδὸς Αἰακοῦ ἔδωκεν αὐτήν πρὸς γάμον Πηλεΐ. ἐξ ἧς ἐγένετο ὁ Ἀχιλλεὺς, ὃς οὐ μόνον ὑπερέβαλλε τῆι ἀνδρείαι τὸν ἐαυτοῦ πατέρα, ἀλλὰ καὶ τοὺς κατ' ἐκείνον γενομένους πάντας ἥρωας. R ZYQA*

sub lemmate Ἥρη ὄτ' ἄν μ' ἐρέθησιν ὄνειδείοις ἐπέεσσιν (A 519) ZYQA || 2 τοῦ Νηρέως Q || 7 ὑπερέβαλλε Q: ὑπερέβαλε ZYAR || κατ' ἐκείνον: κατ' ἐκείνου καιροῦ A, ἐκεῖνο Dindorf

A 399-400: *ὅποτε μιν ξυνδῆσαι Ὀλύμπιοι ἔθελον ἄλλοι, / Ἥρη τ' ἠδὲ καὶ Φοῖβος Ἀπόλλων* γράφεται καὶ Φοῖβος Ἀπόλλων. Ζεὺς γὰρ παραλαβὼν τὴν ἐν οὐρανῶι διοίκησιν, περισσῶς τῆι παρρησίαι ἐχρήτο, πολλὰ αὐθάδη διαπρασσόμενος. Ποσειδῶν δὲ καὶ Ἥρα καὶ Ἀπόλλων  
 5 καὶ Ἀθηναῖα ἐβούλοντο αὐτὸν δῆσαντες ὑποτάξαι. Θέτις δὲ ἀκούσασα παρὰ τοῦ πατρὸς Νηρέως, ἦν γὰρ μάντις, τὴν κατὰ Διὸς ἐπιβουλήν, ἔσπευσε πρὸς αὐτὸν ἐπαγομένη Αἰγίαωνα φόβητρον τῶν ἐπιβουλευόντων θεῶν. ἦν δὲ θαλάσσιος δαίμων οὗτος, καὶ τὸν πατέρα Ποσειδῶνα κατεβράβευεν. ἀκούσας δὲ ὁ Ζεὺς Θέτιδος τὴν μὲν Ἥραν ἐν τοῖς κατ'  
 10 αὐτοῦ δεσμοῖς ἐκρέμασε, Ποσειδῶνι δὲ καὶ Ἀπόλλωνι τὴν παρὰ Λαομέδοντι θητείαν ἐψηφίσατο, τῆι δὲ Θέτιδι τὴν Ἀχιλλέως τιμὴν εἰς τὰ μετὰ ταῦτα ἐταμιεύσατο. ἱστορεῖ Διδυμος. ZYQXAR P<sub>1</sub>

sub lemmate Ἥρη τ' ἠδὲ Ποσειδάων καὶ Παλλάς Ἀθήνη (A 400) L || 3 διαπραττόμενος Q || 6 κατὰ om. AR, κατ' αὐτὸν Z

aliter  $\Phi_2$  23-32:

ὄπ[ότε μιν] ξ[υν]δῆσαι Ὀλύμπιοι ἠ[θε]λ[ον ἄλλοι·]  
 γραφ[οῦ]σι τινὲς καὶ Φοῖβος Ἀπόλλων· φ[ασὶ γὰρ]

- 25 ὅτι Διὸς ἐπικρατέστερον χρωμένου [τῆ τῶν]  
θεῶν βασιλεία Ποσιδῶν τε καὶ Ἥρα κα[ἰ Ἀπόλ-]  
λων ἐπεβούλευσαν αὐτῶι· Θέτις δὲ γνοῦσα [παρὰ]  
Νηρέως τοῦ πατρὸς ὃς μάντις ἦν δηλοῖ τῶ[ι Διῖ]  
τὴν ἐπιβουλὴν καὶ σύμμαχον παραδίδωσι τ[ὸν]  
30 Αἰγέωνα ἑκατόνχειρον Ποσιδῶνος παῖδα [  
Ζεὺς δὲ Ἥραν ἔδησεν Ποσιδῶνι δὲ κ[αὶ]  
[Ἀπόλλω]γι προστάσσει θητεῦσαι Λαομέδον[τι]

A 418: *ἔπλεο τῶ σε κακῆι αἴση τέκον ἐν μεγάροισι*· λέγεται γὰρ τὴν Θέτιν παρὰ Διὸς μαθεῖν τὰ περὶ Ἀχιλλέως, ὅτι εἰ μὲν μείνηι ἐν τῇ Φθίαι μὴ συμπλεύσας τοῖς Ἑλλησιν εἰς τὴν Ἴλιον, πολλὴ μὲν ἔσται αὐτῶι ζωὴ, ἄδοξος δὲ· εἰ δὲ συνέλθοι αὐτοῖς, ἔσται ὀλιγοχρόνιος μὲν, 5 *ἀλλὰ ἀοίδιμος καὶ εὐκλεής*, ὅθεν ὡς προειδυῖα ἢ Θέτις τοῦτο, ἦν αὐτὸν παραθεμένη εἰς τὸν Λυκομήδους παρθενῶνα ὡς κόρην ἐν τῇ Σκύρωι. ZYQXAR P<sub>2</sub>

sub lemme ἦσθαι (A 416) P<sub>2</sub> || 1 λέγει P<sub>2</sub> || 2 μείνει A P<sub>2</sub> || 3 πολλὴ μὲν ἔσται: αὐτῶι ἔσται P<sub>2</sub> || 4 συνήλθην P<sub>2</sub> || 5 ὅθεν om. P<sub>2</sub> || προειδυῖα ἦν P<sub>2</sub>

A 590-91: *ἤδη γάρ με καὶ ἄλλοτ' ἀλεξέμεναι μεμαῶτα / ῥίψε ποδὸς τεταγῶν ἀπὸ βηλοῦ θεσπεσίοιο*· Ἡρακλῆς ἐξ Ἰλίου ἀνακομιζόμενος μετὰ τὴν γενομένην ὑπ' αὐτοῦ πόρθησιν τῆς Ἰλίου ἐπὶ τῇ τοῦ Λαομέδοντος ἀπάτῃ, παρόσον αὐτῶι ἀντὶ τῶν ἀθανάτων ἵππων οὓς ὑπέσχετο ἀντέδωκε θνητοῦς ἀπατήσας, κατ' ἐκεῖνο καιροῦ 5 προσέσχε τῇ Κῶι τῆς Μεροπίδος χειμῶνι κατεχόμενος κατὰ χόλον Ἥρας μισούσης τὸν ἥρωα καὶ διὰ τοῦτο πρότερον κατακοιμισάσης τὸν Δία. οἱ δὲ ἀπὸ τῆς Κῶ θεασάμενοι αὐτὸν καὶ ὡς ἄγριον φοβηθέντες ἐξήλασαν ἀπὸ τῆς πόλεως. ἐφ' ᾧ ἀγανακτήσας ὁ Ἡρακλῆς ἐξεπόρθησε 10 τὴν Κῶ. ἐπὶ δὲ τῇ τῆς Ἥρας κατακοιμήσει ὁ Ζεὺς ὀργισθεὶς ἐν δεσμοῖς κατέσχε τὴν Ἥραν. ἦν ἐπειράτο τῆνικαῦτα ὁ Ἡφαιστος λύειν καὶ φωραθεὶς ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου ἐξερρίφη καὶ εἰς Λῆμνον πρὸ τῆς Θράκης νῆσον καταπεσὼν χωλὸς ἐγένετο, ὡς φησιν ὁ ποιητής. διὸ καὶ ἱερὰ τοῦ θεοῦ ἢ Λήμνος. ZYQXAR

2 ἀνακομιζόμενος ἐξ Ἰλίου A, ἐξ Ἰλίου om. Q || 4 παρ' ὅσον L || 7 κατακοιμίσασα ZA || 8 ἄγριον θῆρα Q || 10 τὴν om. YQX, τὴν τῆς A || 11 καὶ om. Q || 13 θείου Z

A 609: *πρὸς ὃν λέχος*· Κρόνου καὶ Ῥέας ἐγένοντο υἱοὶ ἄρρενες Ζεὺς καὶ Ποσειδῶν καὶ Ἄιδης, θυγατέρες δὲ Ἑστία Δημήτηρ Ἥρα. τούτων φασὶν ἐπὶ τῆς Κρόνου δυναστείας ἠράσθησαν <\*\*\*> τὸν δὲ Δία καὶ Ἥραν ἐπὶ ἐνιαυτοῦς τριακοσίους, ὡς φησι Καλλίμαχος ἐν β' Αἰτίων· 5 *“ὡς τε Ζεὺς ἐράτιζε τριηκοσίους ἐνιαυτοῦς”*. λάθραι δὲ τῶν γονέων ἀλλήλοις συνερχόμενοι ἔσχον υἱὸν Ἡφαιστον οὐχ' ὀλόκληρον, ἐκατέρους δὲ τοὺς πόδας χωλὸν, ὡς φησιν αὐτὸν *“ἀμφιγυήεντα”* ὁ Ποιητής. ὅτι δὲ λάθραι τῶν γονέων συνήρχοντο ἀλλήλοις μαρτυρεῖ καὶ ὁ Ποιητής λέγων *“εἰς εὐνὴν φοιτῶντε φίλους λήθοντε τοκῆας”*. μετὰ δὲ 10 τὴν τῶν Τιτάνων ὑπὸ Διὸς καθάρεισιν, καταταρταρωθέντος Κρόνου,

Ζεὺς καὶ Ἥρα διαδεξάμενοι τὴν ἐν οὐρανῶι βασιλείαν μέχρι τοῦ νῦν  
θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων βασιλεύουσιν, ἀλλήλοις ἡρμοσμένοι, τῆς Ἥρας  
τελείας [καὶ] συζύγου προσαγορευομένης, παρόσον ἀδελφὴ μόνη ἀνδρὸς  
ἔτυχεν τοιούτου. [ἔσχε δὲ Ἥβην θυγατέρα, ἣν οἰνοχόον θεῶν  
15 παρίστησιν ὁ Ποιητής.] ZYQXAR

3 φησὶν A || lacunam statuit Schneider ad Callimachi fragm. 20 || 9 εἰς om. Z ||  
λήθοντε correxi secundum textum Iliadis (Ξ 296) λήθοντο codd. || 13 συζυγίας A:  
συζύγου RL || παρ' ὅσον L

B 103: ἀργεῖφόντη· Ἰοῦς τῆς Ἰνάχου θυγατρὸς τοῦ Ἀργεῖων  
βασιλέως Ζεὺς ἐρασθεὶς καὶ γνοὺς αὐτήν, μετέβαλεν εἰς βοῦν, διὰ τὸ τῆς  
Ἥρας ζῆλον. Ἥρα δὲ αἰτησαμένη αὐτήν παρὰ Διὸς καὶ λαβοῦσα  
ἐπέστησεν αὐτῇ φύλακα Ἄργον τὸν πανόπτην καλούμενον, ἐπειδὴ κατὰ  
5 παντὸς τοῦ σώματος εἶχεν ὀφθαλμοὺς. Κελευσθεὶς δὲ Ἑρμῆς ὑπὸ τοῦ  
Διὸς κλέψαι τὴν βοῦν, ἐπειδὴ λαθεῖν οὐκ ἠδύνατο τὸν Ἄργον λίθωι  
βαλὼν ἀπέκτεινε καὶ ἐντεῦθεν Ἀργεῖφόντης ἐκλήθη. τῇ δὲ Ἰοὶ ἢ Ἥρα  
ὡσανεὶ βοῖ οἴστρον ἐμβάλλει. ἡ δὲ ἐκ τῆς ὀδύνης πρῶτον ἦλθεν εἰς τὸν  
ἀπ' ἐκείνης Ἴονιον κόλπον κληθέντα. ἔπειτα διὰ τοῦ καλουμένου  
10 πρότερον Θραικίου πόρου, νῦν δὲ ἀπ' ἐκείνης Βοσπόρου ἐλθοῦσα καὶ  
ἄλλους δὲ διαφόρους τόπους πλανηθεῖσα ἦλθεν εἰς Αἴγυπτον, ὅπου τὴν  
ἀρχαίαν μορφήν ἀπολαβοῦσα τίκτει παρὰ τῷ Νεῖλωι ποταμῶι παῖδα  
Ἑπαφον. [ἡ δὲ ἱστορία πλατύτερον κεῖται παρὰ Ἀπολλοδώρῳ ἐν β'.]  
ZYQXAR

3 αὐτήν: ὡς βοῦν Q || παρὰ Διὸς καὶ λαβοῦσα: καὶ λαβοῦσα παρὰ τοῦ Διὸς Q ||  
4 επειδὴ: ὅτι Q || 12 παῖδα om. A || subscriptionem secludendam putavi.

B 104: Ἑρμείας δ' ἀναξ δώκε Πέλοπι πληξίπποι· Ἰπποδάμεια ἢ  
Οἰνομάου θυγάτηρ ἐρασθεῖσα Πέλοπος Μυρτίλον τὸν Ἑρμοῦ μὲν υἱὸν,  
ἠνίοχον δὲ τοῦ ἑαυτῆς πατρὸς, ἔπεισε τῇ κατὰ τοῦ πατρὸς νίκη  
συνεργῆσαι καὶ τοὺς ἵππους τῆς εἰς τῷ τρέχειν ὀρμῆς κατασχεῖν,  
5 βουλομένη τὸν Πέλοπα καὶ τοὺς ἵππους λαβεῖν καὶ τὸν ἑαυτῆς γάμον.  
ἔκειτο γὰρ τῷ νικήσαντι ἔπαθλον ὁ ταύτης γάμος, νικηθέντι δὲ θάνατος.  
ἀγωνιζομένων δὲ αὐτῶν ὁ Οἰνόμαος ἐκπίπτει τοῦ ἄρματος· οὐ γὰρ αἰ  
χοινικίδες τοὺς ἐμβόλους κατέσχον, τοῦτο πανουργήσαντος τοῦ  
Μυρτίλου. γνοὺς δὲ τὴν ἐπιβουλήν ὁ Οἰνόμαος ἀρὰς ἔθετο κατὰ  
10 Μυρτίλου ὅπως ἀπόληται ὑπὸ Πέλοπος, ὃ καὶ ἐγένετο. διαβαινόντων γὰρ  
αὐτῶν διὰ τοῦ Αἰγαίου πόντου καὶ διψησάσης τῆς Ἰπποδαμείας, καταβάς  
ἐκ τοῦ ἄρματος ὁ Πέλοψ ἐζήτει ὕδωρ κατὰ τῆς ἐρήμου. κατ' ἐκεῖνο δὲ  
καιροῦ Ἰπποδάμεια ἐρασθεῖσα Μυρτίλου ἐδέετο μὴ ὑπεριδεῖν.  
ἀντειπόντος δὲ αὐτοῦ καὶ τοῦ Πέλοπος παραγενομένου, φθάνει ἢ  
15 Ἰπποδάμεια κατηγορήσασα τοῦ Μυρτίλου ὡς βιάσαμένου αὐτήν καὶ  
Μυρτίλον Πέλοψ ἀπὸ τοῦ ἄρματος ὠθεῖ εἰς τὸ πέλαγος, αὐτὸς δ' αὐτήν  
ἠνίοχει. ὅθεν τὸ μὲν πέλαγος Μυρτῶον ἀπὸ Μυρτίλου, ὁ Πέλοψ δὲ  
πλήξιππος ἔκτοτε ἐκλήθη διὰ τὴν τῶν ἵππων αὐτουργίαν. ZYQXAR



2 μυρτίλλου A, Μύρτιλλον Dindorf || 9-10 γνούς δὲ τὴν ἐπιβουλὴν ὁ Οἰνόμαος ἀρὰς ἔθετο κατὰ Μυρτίλου: καὶ οὕτω νενίκηται καὶ ἀνήρηται ὁ Οἰνόμαος, τῷ Μυρτίλῳ ἐπαρασάμενος L || 11 αἰγείου A || 15 βιασαμένου: βιάσασθαι βουληθέντος L || 16 αὐτὴν: αὐτῇ YXAR, om. Q || 17 ἡνιοχεῖ YQXR || Μυρτῶον Dindorf || 18 ἔκτοτε ἐκλήθη om. A || τῶν ἵππων: περὶ τοὺς ἵππους L

B 105: *αὐτὰρ ὁ αὐτε Πέλοψ δῶκ' Ἀτρεΐ, ποιμένι λαῶν* Πέλοψ ἐκ προτέρας γυναικὸς ἔχων παῖδα Χρυσίππον ἔγημεν Ἴπποδάμειαν τὴν Οἰνομάου, ἐξ ἧς ἱκανοὺς ἐπαιδοποίησεν. ἀγαπωμένου δὲ ὑπ' αὐτοῦ σφόδρα τοῦ Χρυσίππου, ἐπιφθονήσαντες ἢ τε μετρυιὰ καὶ οἱ παῖδες  
5 μήπως καὶ τὰ σκῆπτρα αὐτῷ καταλείψῃ, θάνατον ἐπεβούλευσαν, Ἀτρέα καὶ Θυέστην τοὺς πρεσβυτάτους τῶν παίδων εἰς τοῦτο προσθησάμενοι. ἀναιρεθέντος οὖν τοῦ Χρυσίππου Πέλοψ ἐπιγνοὺς ἐφυγάδευσε τοὺς αὐτόχειρας αὐτοῦ γενομένους παῖδας, ἐπαρασάμενος αὐτοῖς καὶ τῷ γένει αὐτῶν ἀναιρεθῆναι. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι ἀλλαγῆι  
10 ἐκπίπτουσι τῆς Πίσσης· τελευτήσαντος δὲ τοῦ Πέλοπος Ἀτρεὺς κατὰ τὸ πρεσβυτερεῖον σὺν στρατῷ πολλῷ ἐλθὼν ἐκράτησε τῶν τόπων. ἱστορεῖ Ἑλλάνικος. ZYQXAR

3 ἀγαπωμένη A || 8 αὐτοῦ: αὐτῶν Z || 9 αὐτῶν: δι' αὐτῶν L, δι' αὐτῶν Dindorf || 10 πείσης ZA, πίσης QX, χώρας Y || 11 πρεσβυτερεῖον ZY, πρεσβυτέριον QXAR, τὸ πρεσβύτερον L, τὸν πρεσβύτερον Heyne

B 106: *Ἀτρεὺς δὲ θνήσκων ἔλιπεν πολύαρνι Θυέστη* Ἀτρεὺς ὁ Πέλοπος βασιλεύων τῆς Πελοποννήσου ἠΰξατό ποτε ὅ τι ἂν κάλλιστον ἐν τοῖς ποιμνίοις αὐτοῦ γεννηθῆι τοῦτο Ἀρτέμιδι θῦσαι. γεννηθείσης δὲ αὐτῷ χρυσῆς ἄρνός τῆς εὐχῆς μετημέλησεν, καὶ καθείρξαντά <φασιν>  
5 εἰς λάρνακα φυλάττειν. Μέγα δὲ τι φρονοῦντα ἐπὶ τῷ κτήματι κομπάζειν κατὰ τὴν ἀγοράν. ἀνιώμενον δὲ ἐπὶ τούτῳ Θυέστην ὑπελθόντα ὡς ἐρώντα πείσαι Ἀερόπην ἐκδοῦναι αὐτῷ τὸ κτήμα· λαβόντα δὲ ἀντειπεῖν τῷ ἀδελφῷ ὡς οὐ δεόντως περὶ τοῦ τοιούτου κομπάζει. αὐτὸς δὲ ἔλεγεν ἐν τῷ πλήθει δεῖν τὴν βασιλείαν ἔχειν τὸν  
10 τὴν χρυσὴν ἄρνα ἔχοντα. τοῦτο δὲ ὁμολογοῦντος καὶ Ἀτρέως Ζεὺς Ἑρμῆν πέμπει πρὸς Ἀτρέα συνθέσθαι λέγων περὶ τῆς βασιλείας καὶ δηλοῖ περὶ τῆς ἀνατολῆς διότι μέλλει ποιεῖσθαι τὴν ἐναντίαν ὁδὸν ὁ ἥλιος. συνθεμένου δὲ περὶ τούτων ὁ ἥλιος τὴν δύσιν εἰς ἀνατολὰς ἐποίησατο, ὅθεν ἐκμαρτυρήσαντος τοῦ δαιμονίου τὴν Θυέστου  
15 πλεονεξίαν τὴν βασιλείαν Ἀτρεὺς παρέλαβε καὶ Θυέστην ἐφυγάδευσεν. ZYQAR (cf. Sch. In E. Or. 811.)

4 μετεμελήθη A || καθείρξαντα— φυλάττειν: καθείρξας— ἐφύλαττε L || φασιν suppleui, αὐτὴν L || 5 φρονοῦντα— κομπάζειν: φρονῶν— κομπάζει L || 6 τούτοι: τούτων A || 9 κομπάζειν Z || δεῖν: δεῖ καὶ L || 10 καὶ Ἀτρέως: τοῦ Ἀτρέως A || 12 δηλοῖ: δηλοῦν τὰ L

B 107-108: *αὐτὰρ ὁ αὐτε Θυέστ' Ἀγαμέμνονι λείπε φορῆναι* Ἀτρεὺς βασιλεύων τῆς Πελοποννήσου, ἔχων ἐκ Κρεούσης τῆς Τελέστορος ἢ, ὡς τινες, Ἀερόπης τῆς Κατρέως Ἀγαμέμνονα καὶ

- 5 Μενέλαον, μέλλων δὲ τελευτᾶν τὸν βίον, σπεισάμενος πρὸς τὸν ἀδελφὸν τὴν ἔχθραν, παραδίδωσιν αὐτῷ τὴν βασιλείαν, ἵνα Ἄγαμέμνονι ἀνδρωθέντι ἀποδῶι. ὁ δὲ πιστῶς ποιήσας ἀποδίδωσι. ZYQXR

2 τῆς Τελέστορος del. L || 3 Ἀτρέως L

- 5 B 145: *Πόντου Ἰκαρίοιο*· Μετὰ τὴν τῆς Πασιφάης πρὸς τὸν ταῦρον μίξιν Δαίδαλος εὐλαβούμενος τὴν Μίνως ὀργὴν, πτερωτὸς σὺν Ἰκάρῳ τῷ υἱεῖ ἐκ Κρήτης ἐφέρετο. καταπεσόντος δὲ τοῦ παιδὸς εἰς τὸ ὑποκείμενον πέλαγος Ἰκάριον μετωνομάσθη· ὁ μέντοι Δαίδαλος διαπτὰς εἰς Κάμικον τῆς Σικελίας καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐκδεχόμενος ἔμενε παρὰ ταῖς Κωκάλου θυγατράσιν, ὑφ' ὧν ὁ Μίνως ἦκων ἐπ' ἀναζήτησιν τοῦ Δαιδάλου ἀποθνήσκει καταχυθέντος αὐτοῦ ζεστοῦ ὕδατος. ἱστορεῖ Φιλοστέφανος καὶ Καλλίμαχος ἐν Αἰτίοις. ZYQXAR

1 τῆς om. YQX || 2 ἰκαρίοι A || 3 ἐκ Κρήτης om. A || εἰς om. Q || 5 εἰς κάμικον διελθὼν τῆς σικελίας ἐν σικελίας Y || 5 ἔμεινεν A || 6 εἰς ἀναζήτησιν A || 7 καταχρόντων αὐτῷ ζεστὸν ὕδωρ Y

- B 157: *Αἰγίοχοιο*· Ζεὺς Κρόνου καὶ Ῥέας γενόμενος ἐν Κρήτι ἐπεκλήθη Αἰγίοχος διὰ τὸ αὐτόθι ὑπὸ αἰγὸς τραφῆναι. ἦ, ὡς τινὲς φασι, διὰ τὸ αἶγα ἀνελόντα τὴν μὲν δорὰν ἀμφιέσασθαι, τοῖς δὲ κέρασιν εἰς τόξον χρήσασθαι. ὅθεν καὶ Αἰγιδόκον τόπον τινὰ ἐν Κρήτι καλεῖσθαι. ἱστορεῖ Εὐφορίων. ZYQXAR

1 ἐν Κρήτι δὲ ἐπικληθεὶς ZYAR || 2 ὑπὸ αἰγὸς om. Z || 3 ἀμφιάσασθαι ZYAR

- 5 B 212: *Θερσίτης δέ τι μῦθος*· Οἶνεϊ ἀμελήσαντι τῆς Ἀρτέμιδος θουσιῶν ἔνεκα ἡ θεὸς ὀργισθεῖσα ἔπεμψε τῇ πόλει σὺν ἄγριον. ἐφ' ὃν ἦλθε στρατεία τῶν ἀρίστων τῆς Ἑλλάδος, ἐπειδὴ ἐλυμαίνετο τὴν χώραν ὡς φησὶν αὐτὸς ὁ ποιητὴς ἐν τῇ I. μεθ' ὧν ἦν καὶ ὁ Θερσίτης, ὃς δειλωθεὶς κατέλειψε τὴν παραφυλακὴν ἐφ' ἧς ἦν καὶ ἀπῆλθεν ἐπὶ τινὰ τόπον ὑψηλὸν τὴν σωτηρίαν θηρώμενος. ὄνειδιζόμενος δὲ ὑπὸ Μελεάγρου ἐδιώκετο καὶ κατὰ κρημονῶ πεσὼν τοιοῦτος ἐγένετο οἶον Ὅμηρος αὐτὸν παρίστησιν. ἱστορεῖ Εὐφορίων. ZYQXAR

1 δέ τι: δ' ἔτι van Thiel || 2 ἔνεκεν Y || 3 στρατιὰ Q || ἀριστέων A || τῇ χώρῃ L || 7 κρημονῶν L

- 5 B 336: *τοῖσι δὲ καὶ μετέειπε Γερίνιος ἱππὸτα Νέστωρ*· Ἡρακλῆς ἐπιστρατεύσας τῇ Πύλῳ διὰ τὸ μὴ καθαρθῆναι αὐτὸν ὑπὸ Νηλέως τὸν Ἰφίτου φόνον καὶ διὰ τὴν τῶν Νηλείδων ἀφροσύνην πολὺς ἦν πορθῶν τὴν πόλιν. καὶ ἐφ' ὅσον μὲν Περικλύμενος ὁ Νηλέως ἔζη, δυσάλωτος ἦν ἡ πόλις. ἀμφίβιος γὰρ ἐγένετο ἐκεῖνος. καὶ δὴ γενόμενον αὐτὸν μελίσσαν καὶ στάντα ἐπὶ τοῦ Ἡρακλέους ἄρματος, Ἀθηνᾶ εἰκάσασα Ἡρακλεῖ ἐποίησεν ἀναιρηθῆναι. τότε Νέστωρ ἐν Γερίνοις τρεφόμενος πορθηθείσης δὲ τῆς Πύλου καὶ τῶν ἔνδεκα ἀδελφῶν αὐτοῦ ἀναιρηθέντων

μόνος περιελείφθη, διὸ καὶ Γερίνιος ὠνομάσθη. ἱστορεῖ Ἡσίοδος ἐν  
10 Καταλόγοις. ZYQAR

2-3 τοῦ φόνου τοῦ ἰφίτου Y || 3 Νηλεΐδων Z || 4 νηλεὺς A || 6 εἰκάσσασα:  
εἰκάσσασα ἑαυτὴν Y, δεῖξασα Barnes, cf. Sch. A. R. I 156-60a ὑποδειξάσης || 7 τότε γοῦν  
νήτωρ ἵππου ἐπιβάς ἔφυγεν εἰς γερίνους R, ἐν γερίνη Y, ἐν γερίνοις Q || 8 δὲ om. Q

B 339: *πῆι δὴ συνθεσῖαι τε καὶ ὄρκια βήσεται ἡμῖν*· Τῶν ἐκ τῆς  
Ἑλλάδος ἀρίστων ἐπὶ μνηστεῖαν τῆς Ἑλένης παρόντων διὰ γένος καὶ  
κάλλος, Τυνδάρεως ὁ πατὴρ αὐτῆς, ὡς τινες φασί, φυλασσόμενος μήποτε  
ἓνα αὐτῶν προκρίνας, τοὺς ἄλλους ἐχθροὺς ποιήσεται, κοινὸν αὐτῶν  
5 ὄρκον ἔλαβεν ἢ μὴν τῶι ληγομένωι τὴν παῖδα ἀδικουμένωι περὶ αὐτὴν  
σφόδρα πάντας ἐπαμυνεῖν. διόπερ Μενελάωι αὐτὴν ἐκδίδωσι καὶ μετ' οὐ  
πολὺν χρόνον ἀρπασθείσης ὑπὸ Ἀλεξάνδρου, ἐκοινωνήσαντο τῇ  
στρατείαι διὰ τοὺς γενομένους ὄρκους. ἡ ἱστορία παρὰ Στησιχόρωι.  
ZYQXAR

2 διὰ γένος: διαγενόμενος A, διὰ τὸ γένος Dindorf || 2-3 καὶ κάλλος L, καὶ τὸ  
κάλλος ZQXAR, καὶ διὰ κάλλος Y || 4 αὐτὸν A || 4-5 κοινὸν ὄρκον παρ' αὐτῶν ελαβεν  
Y || 6 πάντας om. Q || μετ' οὐ πολὺ A || 7 ἀρπαχθείσης Q, ἀρπασθείσης αὐτῆς A ||  
ἐκοινώνησαν ARQ || 7-8 τῆς στρατείας Q, στρατιᾷ ZR

B 494: *Βοιωτῶν μὲν Πηνέλεως καὶ Ληϊτός ἦρχον*· Ἡ Βοιωτία τὸ  
πρότερον Ἀονία ἐκαλεῖτο ἀπὸ τῶν κατοικούντων αὐτὴν Ἀόνων,  
μετωνομάσθη δὲ Βοιωτία κατὰ μὲν τινὰς ἀπὸ Βοιωτοῦ τοῦ Ποσειδῶνος  
καὶ Ἄρνης, καθ' ἑτέρους δὲ ἀπὸ τῆς ἐλαθείσης κατὰ τὸ πυθόχρηστον  
5 ὑπὸ Κάδμου βοός. Εὐρώπης γὰρ τῆς Φοίνικος θυγατρὸς ἐκ Σιδῶνος ὑπὸ  
Διὸς ἀρπαγείσης Κάδμος ὁ ἀδελφὸς αὐτῆς κατὰ ζήτησιν πεμφθεὶς ὑπὸ  
τοῦ πατρὸς ὡς οὐχ εὖρεν αὐτὴν, ἦκεν εἰς Δελφοὺς ἐρωτήσων τὸν θεόν. ὁ  
δὲ θεὸς εἶπεν αὐτῶι περὶ μὲν Εὐρώπης μὴ πολυπραγμονεῖν, χρήσθαι δὲ  
καθοδηγῶι βοῖ καὶ πόλιν ἐκεῖ κτίζειν ἔνθα ἂν αὐτὴ εἰς τὰ δεξιὰ πέσῃ  
10 καμοῦσα. τοιοῦτον λαβὼν χρησμὸν διὰ Φωκέων ἐπορεύετο. εἶτα βοῖ  
συντυχὼν παρὰ τοῖς Πελάγονος βουκολίοις ταύτηι πορευομένῃ κατόπιν  
εἶπετο. ἢ δὲ διεξιούσα πᾶσαν Βοιωτίαν ὀκνήσασα ἀνεκλίθη ἔνθα νῦν  
εἰσιν ἢ πόλις Θήβαι. βουλόμενος δὲ Ἀθηναῖι τὴν βοῦν καταθῦσαι πέμπει  
τινάς τῶν μεθ' ἑαυτοῦ ληγομένους χέρνιβα ἀπὸ τῆς Ἀρητιάδος κρήνης. ὁ  
15 δὲ φρουρῶν τὴν κρήνην δράκων, ὃν Ἄρεως ἔλεγον εἶναι, τοὺς πλείονας  
τῶν πεμφθέντων διέφθειρεν. ἀγανακτήσας δὲ Κάδμος κτείνει τὸν  
δράκοντα καὶ τῆς Ἀθηναῖς αὐτῶι ὑποθεμένης τοὺς τούτου ὀδόντας  
σπείρει, ἀφ' ὧν ἐγένοντο οἱ γηγενεῖς. ὀργισθέντος δὲ Ἄρεως καὶ  
μέλλοντος Κάδμον ἀναιρεῖν ἐκώλυσεν ὁ Ζεὺς καὶ Ἀρμονίαν αὐτῶι  
20 συνώκισε τὴν Ἄρεως καὶ Ἀφροδίτης· πρότερον δὲ ἐκέλευσεν αὐτὸν  
ἀντὶ τῆς ἀναιρήσεως τοῦ δράκοντος ἐνιαυτὸν θητεῦσαι. ἐν δὲ τῶι γάμωι  
Μούσας αἴσαι καὶ τῶν θεῶν ἕκαστον Ἀρμονίαι δῶρον δούναι. ἱστορεῖ  
Ἑλλάνικος ἐν Βοιωτικαῖς [καὶ Ἀπολλοδώρος ἐν τῶι γ']. ZYQAR

2 αὐτὴν: ἐν αὐτῇ YQ, ἐπ' αὐτῇ A || 3 Βοιωτοῦ υἱοῦ Ἰώνου ἢ Ποσειδῶνος  
καὶ Ἄρνης. ἔτι δὲ Βοιωτοὶ τιμῶσι τὸν προπάτορα αὐτῶν (αὐτὸν Y), Βοιωτὸν, υἱὸν  
Ποσειδῶνος, καθ' ἑτέρους κτλ. YQ interpolationem statuit van Thiel cf. Jacoby, FGH  
4F51 || 4 τὸ πυθόχρηστον A || 7 οὐκ εὐρίσκει Z, οὐχ εὐρηκῆκει van Thiel || ἦκεν: ἦλθεν

AR || ἐρωτήσων: πρὸς YQ || 9 αὐτῆ A || 10 Φωκείων A || 12 ἀνεκλήθη ZA || 13 αἱ πόλεις Θήβαι A || 14 τινα—ληησόμενον ZYQA, corr. L || 15 et 18 ἄρεος YQ || 18 σπεῖρειν ἀφ' οὗ A || 20 συνοίκησεν Z

B 517: *Φωκῆων* Ὀρνυτος ὁ Σισύφου εἰς Ἰάμπολιν ἐλθὼν ἐπικουρῆσαι τοῖς αὐτόθι τοῖς Λοκροῖς πολεμοῦσι καὶ νικήσας ἦρξε τῆς χώρας αὐτός· οὗ υἱὸς Φώκος, ἀφ' οὗ Φωκέας αὐτοὺς ὠνόμασαν, οὗ Ὀρνυτίων, οὗ Ναύβολος, οὗ Ἴφιτος, οὗ Σχέδιος. τὰ δὲ δυτικά τῆς Φωκίδος Ἰζόλαι καὶ Λοκροὶ οἰκοῦσιν. b (Erbse)

B 547: *Ἐρεχθῆος* Ἐρέχθέως τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηναίων, τοῦ καὶ Ἐριχθονίου καλουμένου, γεννηθέντος ἐκ τοῦ Ἡφαίστου. Οὗτος γὰρ ἐδίωκε τὴν Ἀθηναίαν, ἐρῶν αὐτῆς· ἡ δὲ ἔφευγεν. ὡς δὲ ἐγγὺς αὐτῆς ἐγένετο, πολλῆι ἀνάγκῃ -ἦν γὰρ χολὸς- ἐπειράτο συνελθεῖν. ἡ δὲ ὡς σάφρων καὶ παρθένος ὡς οὐκ ἠνείχετο, ἀπεσπέρμηθεν εἰς τὸ σκέλος τῆς θεοῦ. ἡ δὲ μυσσασθεῖσα ἐρίωι ἀπομάζασα τὸν γόνον ἔρριπεν εἰς γῆν. ὅθεν Ἐριχθόνιος ὁ ἐκ τῆς γῆς ἀναδοθεὶς παῖς ἐκλήθη κατὰ τινα ἐτυμολογίαν, ὡς ἀπὸ τοῦ ἐρίου καὶ τῆς χθωνός. ἱστορεῖ Καλλίμαχος ἐν Ἐκάλῃ. ZQAR

1 τῶν om. A || 5 παρθένος οὔσα οὐκ ἀνέσχετο A || ὡς ἀπεσπέρμηθεν A, οὕτως ἀπεσπέρμηθεν Dindorf || εἰς τὸν μηρὸν αὐτῆς R || 6 θεᾶς A || 7 ἐκλήθη om. Q || κατὰ—ὡς om. A || 8-9 ἐν Ἐκάλῃ om. A, ἐν Ἐκάρῃ QR

B 581: *τῶν οἱ ἀδελφεὸς ἦρχε, βοὴν ἀγαθὸς Μενέλαος*· Οἶβαλος ὁ Περιήρους ἦρχε Λακεδαιμονίων, οὗ Τυνδάρεως Ἰκάριος Ἀρήνη καὶ νόθος Ἴπποκόων, ὃς συμφρασάμενος Ἰκαρίωι τὸν Τυνδαρέων ἀπελαύνει, καὶ ἄρχει πολλοῖς πλήθων υἱοῖς. Ἡρακλῆς δὲ μετὰ τὴν ἐν Πύλῳ μάχην θύσων εἰς Ἀμύκλας κατὰ χρησμὸν ἐξέρχεται. Λικυμνίου δὲ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ† προελθόντος ἐπὶ θεᾶν Λακεδαίμονος, ἀναιροῦσιν αὐτὸν οἱ Ἴπποκοωντίδαι θανάτου κυνὸς ἕνεκα. ἐφ' οἷς Ἡρακλῆς ἅμα τῷ πατρὶ κατακτείνας αὐτοὺς τὴν ἀρχὴν Τυνδαρέωι δίδωσι καὶ τοῖς παισὶ, Κάστορι καὶ Πολυδεύκει. ὧν μὴ στρατευσάντων Μενέλαος ἄρχει. b (Erbse)

B 595: *Θάμυριν* οὗτος παῖς ἦν Φιλάμμωνος καὶ Ἀργιόπης τῆς Νύμφης, τὸ γένος Θραῖξ, ὃς ἔσχεν αἰσχρὸν ἔρωτα, πρῶτος ἀρξάμενος ἐρᾶν ἀρρένων. οὗτος κάλλει πολλῶν διενεγκῶν καὶ κιθαρωιδίαι, περὶ μουσικῆς ἐρίσας ταῖς Μούσαις συνέθετο, ἂν μὲν κερίττων εὐρηθῆι, πλησιάσειν πάσαις, ἂν δὲ ἠττηθῆι, στερηθήσεσθαι οὗ ἂν ἐκεῖναι θέλωσι. καθυπέρτεραι δὲ αἱ Μούσαις γενόμεναι τῶν ὀμμάτων αὐτὸν καὶ τῆς κιθαρωιδίας καὶ τοῦ νοῦ ἐστέρησαν. ZQAR

1 Φιλάμμωνος cf. Φιλάμμωνος E. Rh. 916 || † Ἀρσειῦ van Thiel, ἀρσίου AQ, Ἀρσινόης Suda θ 41, Ἀργιόπης Apollod. I 3, 3 || 4 συνθέμενος Z || 5 πλειάσειν Apollod. I 3, 3; πλειάσειν codd.; πλειάσειν A || ἐάν ZA || 5 στερηθῆναι AQ || οὗ ἂν L, οὐδ' ἂν ZA, οὗ δ' ἂν Q

aliter b (Erbse): Θραῖξ ἐστὶ, Φιλάμμωνος υἱός. ἑαυτῶι δὲ ὤρισε τῆς μὲν ἥττης τὴν πῆρῳσιν πρόστιμον, τῆς δὲ νίκης γάμον μιᾶς τῶν Μουσῶν. φασὶ δὲ αὐτὸν τῶν ὀφθαλμῶν τὸν μὲν γλαυκὸν ἔχειν, τὸν δὲ μέλανα. τότε δὲ τελείως τὸν ἕτερον ἀπώλεσεν.

B 629: *Ὅς ποτε Δουλίχιόνδ' ἀπενάσσατο, πατρὶ χολωθεῖς·* Ὅς εἰς τὸ Δουλίχιόν ποτε ἀπωκίσθη, διὰ τὸ καταμαρτυρῆσαι τοῦ πατρὸς Αὐγείου πρὸς Ἑρακλέα περὶ τοῦ μισθοῦ ὃν ὑπέσχετο παρέξειν τῶι Ἑρακλεῖ ὁ Αὐγείας, εἰ καθάρειεν αὐτοῦ τὰς ἐπαύλεις μεστὰς οὔσας τῆς κόπρου τῶν βοῶν. ἡ ἱστορία παρὰ Καλλιμάχῳι. ZQAR

4 καθάρομι AQ, καθάροι L || μεστὰς οὔσας· μεταστήσας A

B 631: *Κεφαλλῆνας·* Κέφαλος γὰρ ὁ Δηϊόνος, φεύγων ἐκ Φωκίδος διὰ τὸν τῆς γυναικὸς ἀκούσιον φόνον ὠικει ἐν Θήβαις. συστρατεύσας δὲ Ἀμφιτρώνι καὶ ταύτην γέρας λαβὼν οὗτος ἀφ' ἑαυτοῦ ὠνόμασεν. ἐκ τούτου Κιλλεύς, οὗ Ἀρκείσιος, οὗ Λαέρτης. . b (Erbse)

B 662: *Αὐτίκα πατρὸς ἐοῖο φίλον μήτρωα κατέκτα·* Ἱστορεῖται ὅτι Τληπόλεμος θεασάμενος Λικύμνιον τὸν μήτρωα ἤδη γεραῖον ὑπάρχοντα ὑπὸ τινος τῶν οἰκείων ἀμελῶς χειραγωγούμενον ἀφήκε τὴν βακτηρίαν ἐπὶ τὸν οἰκέτην, καὶ τούτου μὲν ἤμαρτε, πῆξας δὲ τὸν Λικύμνιον ἀκουσίως ἀπέκτεινεν. διὸ ἠναγκάσθη γενέσθαι φυγὰς τῆς πατρίδος. ZAQR

1 in lemmate et 2 μητρώια L || 1 ἱστόρηται QA || 5 γίνεσθαι Z

B 721: *ἀλλ' ὁ μὲν ἐν νήσῳ κείτῳ κρατέρ' ἄλγεα πάσχων* ἱστορεῖται ὅτι Φιλοκτῆτης ἐν Λήμνῳι καθαίρων τὸν βωμὸν τῆς Χρυσῆς καλουμένης Ἀθηναῶς ἠδήχθη ὑπὸ ὕδρου καὶ ἀνιαρῶι τραύματι περιπεσῶν κατελείφθη αὐτόθι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων· ἠδιδεισαν γὰρ τοὺς Ἑφαίστου ἱερεῖς θεραπεύειν τοὺς ὀφιοδῆκτους. ZQAR

sub lemmate Λήμνῳι ἐν (B 722) A || 1 ἱστόρηται AQ

B 740: *τῶν αὖθ' ἡγεμόνευε μενεπτόλεμος Πολυποίτης·* ὁ Πολυποίτης ἦν τοῦ Πειριθόου παῖς, ὃν φασιν οὕτως ὀνομάσθαι ὑπὸ τοῦ πατρὸς διὰ τὸ πολλοῖς ἐπιθεῖναι ποινὴν, ὃ ἐστὶ τιμωρίαν, τῶν Κενταύρων, ὁππότε εἰς τοὺς γάμους τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἴπποδαμίας ὑβρίσαι ἐπεχείρησαν. ZQAR

4 Ἴπποδαμίας correxi sec. historiam in A 264 cf. Apollod. Epit. I, 21: Μελανίπης codd.

B 783: *εἰν Ἀρίμοις, ὅθι φασὶ Τυφώος ἔμμεναι εὐνάς·* φασὶ τὴν γῆν ἀγανακτοῦσαν ἐπὶ τῷ φόνῳ τῶν Γιγάντων διαβαλεῖν Δία τῇ Ἥρῃ. τὴν δὲ πρὸς Κρόνον ἀπελθοῦσαν ἐξείπειν. τὸν δὲ δοῦναι αὐτῇ δύο ὠιά, τῷ ἰδίῳ χρίσαντα θορῶι καὶ κελεύσαντα κατὰ γῆς ἀποθέσθαι, ἀφ' ὧν ἀναδοθήσεται δαίμων ὁ ἀποστήσων Δία τῆς ἀρχῆς. ἡ δὲ, ὡς εἶχεν ὀργῆς, ἔθετο αὐτὰ ὑπὸ τὸ Ἄριμον τῆς Κιλικίας. ἀναδοθέντος δὲ τοῦ Τυφῶνος Ἥρα διαλλαγεῖσα Διῖ τὸ πᾶν ἐκφαίνει. ὁ δὲ κεραυνώσας Αἴτνην τὸ ὄρος ὠνόμασεν. [καλῶς δὲ καὶ τὸ φασὶν, ἵνα μὴ προσκρούοιμεν ὡς Ὀμηρικῶι ὄντι τῷ στίχῳ. εὐφῆμως δὲ τὸν τάφον εὐνάς ἐκάλεσεν]. b (Erbse)

8-9 καλῶς usque ad finem secludendum putavi.

Γ 75: *Ἄργος ἐς ἰππόβοτον καὶ Ἀχαιίδα καλλιγύναικα* Ἴασος καὶ Πελασγὸς Τριόπα παῖδες· τελευτήσαντος δὲ αὐτοῖς τοῦ πατρὸς διείλοντο τὴν βασιλείαν. λαχὼν δὲ Πελασγὸς μὲν τὰ πρὸς Ἐρασίνοιο ποταμὸν ἔκτισε Λάρισσαν· Ἴασος δὲ τὰ πρὸς † ἥλιον. τελευτησάντων δὲ αὐτῶν ὁ νεώτατος ἀδελφὸς Ἀγένωρ ἐπεστράτευσε τῇ χώρῃ πολλὴν ἵππον ἐπαγόμενος, ὅθεν ἐκλήθη ἰππόβοτον μὲν τὸ Ἄργος ἀπὸ τῆς Ἀγένορος ἵππου, ἀπὸ δὲ Ἰάσου Ἴασον. ἱστορεῖ Ἑλλάνικος ἐν Ἀργολικοῖς. ZYQAR

2 διείλαντο Z || 4 ἥλιον A, ἥλιον L, Dindorf

aliter T (Erbse): Ἑλλάνικος φησὶ Φορωνέως γεγενῆσθαι παῖδας τρεῖς, οἵτινες μετὰ θάνατον τοῦ πατρὸς διενείμαντο τὴν Ἀργεῖαν. καὶ τὴν μὲν πρὸς Ἐρασίνοιο τῷ ποταμῷ Πελασγὸς λαχὼν ἔκτισε τὴν νῦν καλουμένην Λάρισσαν, Ἴασος δὲ τὰ πρὸς † ἥλιον †. ἀναλωθείσης δὲ τῆς γῆς ὁ νεώτερος Ἀγένωρ πολλὴν ἵππον ἐκτίσασατο, ὅθεν ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ ὠνόμασται τριχῶς τὸ Ἄργος· Ἴασον Ἄργος, Πελασγικὸν Ἄργος, ἰππόβοτον Ἄργος.

Γ 144: *Αἴθρη, Πιτθῆος θυγάτηρ* Ὡς ἱστορεῖ Ἑλλάνικος, Πειρίθους καὶ Θησεύς, ὁ μὲν Διὸς ὦν, ὁ δὲ Ποσειδῶνος, συνέθεντο γαμήσειν Διὸς θυγατέρας. καὶ ἀρπάσαντες τὴν Ἑλένην κομιδῇ νέαν παρατίθενται εἰς Ἄφιδναν τῆς Ἀττικῆς Αἴθρη τῇ Πιτθέως μὲν θυγατρί, μητρὶ δὲ Θησεῶς, οὕτως εἰς Ἄιδου παραγίνονται ἐπὶ τὴν Περσεφόνην. οἱ δὲ Διόσκουροι μὴ ἀπολαμβάνοντες τὴν ἀδελφὴν, τὴν Ἀττικὴν σύμπασαν πορθοῦσιν, Αἴθραν δὲ αἰχμαλωτίζουσιν. ZYQXA

2 γαμήσει L, Dindorf || 4 Ἄφιδναν πόλιν Y || 6 σύμπασαν om. A

Γ 151: *τεττίγεσσιν εἰκότες* Τιθωνοῦ τοῦ Λαομέδοντος, Πριάμου δὲ ἀδελφοῦ, ἠράσθη ἡ Ἥμερα, ἐξ οὗπερ ἐποίησεν τὸν υἱὸν Μέμνονα. μακρῶι δὲ βίῳ δαπανηθέντος ἐκείνου, μετέβαλεν αὐτὸν εἰς τέττιγα ἢ θεός. διὸ δὴ αὐτοῦ τοὺς συγγενεῖς δημογέροντας τέττιξιν εἰκάζει ὁ ποιητής. ἱστορεῖ Ἑλλάνικος. ZYQXAR

2 ἀδελφοῦ δὲ τοῦ Πριάμου Y || ἔτεκεν υἱὸν τὸν Μέμνονα Q || 4 τοὺς αὐτοῦ συγγενεῖς Y || subscriptiōnem om. X

Γ 189: *ἤματι τῷ ὅτε τ' ἦλθον Ἀμαζόνες ἀντιάνειραι* Μελανίππη καὶ Ἴππολύτη θυγατέρες ἼΑρεως, τῶν Ἀμαζονίδων προηγούμεναι τῆς στρατιᾶς. αὐταὶ δὲ πειρώμεναι τὴν Φρυγίαν ὑπ' αὐταῖς ποιῆσαι διὰ τὸ τὴν χώραν ἵπποτρόφον εἶναι καὶ ἀμπελώδη, παντὶ τῷ στρατεύματι  
 5 παρασκευασθεῖσαι παρέτυχον εἰς τὴν προειρημένην χώραν καὶ στρατόπεδον ἔθεντο πρὸς τὸν Σαγγάριον ποταμόν. τῶν δὲ Φρυγῶν βασιλεῖς ὑπὸ τὸν αὐτὸν χρόνον ἦσαν Μύγδων καὶ Ὀτρεύς, οἵτινες τὴν σφῶν αὐτῶν στρατείαν ἐξήνεγκαν καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν τόπον παρεγένοντο τῶν Ἀμαζονίδων πρὸς τὸ κωλύσαι αὐτὰς μὴ ἐπιβῆναι τοῖς ἐαυτῶν ὄροις.  
 10 καὶ ὁ Πρίαμος τῆς Τροίας βασιλεὺς ἐστρατεύετο κατὰ τῶν Ἀμαζόνων σὺν αὐτοῖς, κατ' ἐκείνον ἀκμάζων τὸν καιρὸν. ZYQAR

2 ἼΑρεος Y || 3 στρατείας A || ὑφ' ἐαυτὰς Q, ὑπ' αὐτὰς A, ὑφ' αὐτὰς Dindorf || 6 τῷ Σαγγαρίῳ ποταμῷ Y || 7 βασιλεῖς ὑπὸ τὸν αὐτὸν χρόνον ἦσαν: ὑπὸ τὸν αὐτὸν χρόνον ἡγεμόνες ἦσαν Q, ἡγεμόνες om. A restituit Dindorf || 8 στρατιάν Q || 9 τῶν Ἀμαζονίδων om. QY || 8 αὐτῶν Q || 10 ἐστρατεύσατο Q || 11 κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον Q

Γ 237-238: *Κάστωρ θ' ἰππόδαμον καὶ πύξ ἀγαθὸν Πολυδεύκεα, / αὐτοκασιγνήτω, τῷ μοι μία γείνατο μήτηρ* Ὁ Ζεὺς ὁμοιωθεὶς κύκνωι, τῇ Λήδαι συνεγένετο μὴ βουλομένηι πρότερον αὐτῷ συγγενέσθαι. ἔτεκεν οὖν ὡὰ δύο, καὶ ἐκ μὲν τοῦ ἐνὸς ἐγένετο ἡ Ἑλένη, ἐκ δὲ τοῦ  
 5 ἐτέρου ὁ Κάστωρ καὶ ὁ Πολυδεύκης. [λέγεται γοῦν ὡς καὶ τὸν ἐαυτῶν πατέρα τὸν Δία ζητήσαντες ἀθανάτους αὐτοὺς ποιῆσαι, οὐκ ἔτυχον τοῦ αἰτήματος, ὅθεν καὶ μυθεύονται ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ἐκάτερον αὐτῶν ζῆν, τοῦ Διὸς αὐτοῖς τοῦτο χαρισσαμένου]. P<sub>2</sub>B

haec historia in Codice Parisiensi 2767 scholia uaria in Homeri Iliadem continenti inuenitur a Cramer edita in Anecdosis Parisiensibus III, 196; deest codicibus antiquioribus praeter in Veneto B. In Veneto A partim in margine interiore scriptum est sed a Dindorf non transcriptum. || 5 λέγεται usque ad finem seclusi.

Γ 242: *αἴσχεα δειδιότες καὶ ὄνειδεα πόλλ' ἃ μοι εστίν* Ἑλένη ἀρπασθεῖσα ὑπὸ Ἀλεξάνδρου, ἀγνοοῦσα τὸ συμβεβηκὸς μεταξὺ τοῖς ἀδελφοῖς Διοσκούροις κακὸν, ὑπολαμβάνει δι' αἰσχύνην αὐτῆς μὴ πεπορευῆσθαι τούτους εἰς Ἴλιον, ἐπειδὴ πρότερον ὑπὸ Θησέως ἠρπάσθη, καθὼς προείρηται. διὰ γὰρ τὴν τότε γενομένην ἀρπαγὴν ἼΑφιδνα πόλις  
 5 Ἀττικῆς πορθεῖται καὶ τιτρώσκεται Κάστωρ ὑπὸ Ἀφιδνου τοῦ τότε βασιλέως κατὰ τὸν δεξιὸν μηρόν. οἱ δὲ Διόσκουροι Θησέως μὴ τυχόντες λαφυραγωγούσι τὰς Ἀθήνας. ἡ ἱστορία παρὰ τοῖς Πολεμωνίοις, ἢ τοῖς κυκλικοῖς καὶ ἀπὸ μέρους παρ' Ἀλκμᾶνι τῷ λυρικῷ. ZYQXAR

2 ἀρπαγεῖσα QR || Ἀλεξάνδρου: Μενελάου Y || 3 ὑπελάμβανε Y || 4 πορευθῆναι Q, πορεύεσθαι Y || προτέρως A || 5 γινομένην A || ἼΑφιδνα Q || 6 πορθῆται Y || Φίδνου A || 8 Ἀθήνας: Ἀφύδνας Q || ἢ τοῖς: ἦτοι Q

Γ 243: *Ὄς φάτο, τοὺς δ' ἤδη κάτεχεν φυσίζοος αἰᾶ* Ἴδαο καὶ Λυγκεὺς Ἀφαρέως παῖδες γάμους θύοντες τῶν Λευκίπου θυγατέρων Φοίβης καὶ Ἰλαείρας ἐκάλεσαν τοὺς Διοσκούρους συγγενεῖς ὄντας. ὁ

5 γὰρ Τυνδάρεως Ἀφαρέως ἀδελφὸς ἦν. λέγεται δὲ τοὺς Διοσκούρους  
 ἐξαρπάσαι τὰς κόρας ἔτι παρθένους οὖσας. μαχομένων δὲ αὐτῶν περὶ  
 τοῦ γάμου καρτερῶς, ἀναιρεῖται Κάστωρ, ὅθεν ὁ Ζεὺς ὀργισθεὶς  
 10 καραυνῶι βάλλει τὸν Ἴδαν. παραμυθεῖται δὲ Πολυδεύκην καὶ τίθεται  
 αὐτῶι αἵρεσιν, πότερον θέλει ἀθάνατος εἶναι, ἢ σὺν τῶι ἀδελφῶι ἔξ  
 μῆνας τελευτᾶν καὶ τοὺς ἴσους ζῆν. ὁ δὲ μᾶλλον αἵρεῖται μετὰ Κάστορος  
 ἀποθανεῖν καὶ ζῆν. ἡ ἱστορία παρὰ Πινδάρωι. ZYQXAR

6 ἀνηρηται Q || 8 αὐτῆι ZA || 10 ἱστορεῖ Πίνδαρος Y

Γ 325: *Πάριος δὲ θοῦς ἐκ κλήρος ὄρουσεν* Πάρις ὁ Ἀλέξανδρος  
 ἐκλήθη παρὰ τὸ ἐκτεθῆναι αὐτὸν ἐν τῆι Ἰδῆι εὐθύς τεχθέντα καὶ  
 αὐξήθη καὶ παρελθεῖν τὸν μόνον οὕτως· κατὰ γαστρὸς αὐτὸν ἔχουσα  
 5 ἡ Ἐκάβη ἐνόμισε κατ' ὄναρ καιόμενον δαλὸν τίκτειν, ὅστις κατέφλεξε  
 πᾶσάν τε τὴν πόλιν καὶ τὴν ἐν τῆι Ἰδῆι ὕλην ἐστῶσαν. τοῦτο δὲ τὸ  
 ἐνύπνιον ἀκούσαντες οἱ μάντιες καὶ οἱ περὶ τοὺς ὄνειρους δεινοὶ εἶπον  
 τὸ τεχθὲν παιδίον εὐθέως μικρὸν ὄν ρίφῃναι θηρσί βοράν· τεχθέντα δὲ  
 τὸν Ἀλέξανδρον ἐξέθηκον ἐν τῆι Ἰδῆι, ὄν ποιμὴν ἑωρακῶς σφόδρα  
 εὐεϊδέστατον ἀνελόμενος ἀνέθρεψεν. ZYQXRA

1 Πάρις δὲ ZQ || ἐκλήθη ὁ Ἀλέξανδρος Y || 3 αὐξήθέντα A || καὶ om. A || 5 τὴν  
 τε A

Γ 443-444: *οὐδ' ὅτε σε πρῶτον Λακεδαίμονος ἐξ ἐρατεινῆς /  
 ἔπλεον ἀρπάξας ἐν ποντοπόροισι νέεσσι* Ἀλέξανδρος υἱὸς Πριάμου  
 Τροίας βασιλέως, ὁ καὶ Πάρις ἐπικαλούμενος, Ἀφροδίτης ἐπιταγῆι  
 ναυπηγήσαντος αὐτῶι ναῦς Ἀρμονίδου ἢ κατὰ τινος τῶν νεωτέρων  
 5 Φερέκλου τοῦ τέκτονος μετὰ Ἀφροδίτης ἦλθεν εἰς Λακεδαίμονα τὴν  
 Μενελάου πόλιν. ἐνταῦθα δὲ τὴν Ἐλένην ὀφθαλμοβολήσας Ἀφροδίτης  
 αἰρέσει βληθεῖσαν δι' ἀλληλομαχίαν ἔρωτος, ἀναλαβὼν αὐτὴν σὺν τοῖς  
 ἐν οἴκωι χρήμασιν ἦλθεν εἰς Σιδῶνα τῆς Φοινίκης, κάκεῖ γάμου  
 συζυγίαν ποιησάμενος ἦκεν ἔχων αὐτὴν εἰς Ἴλιον -μητρόπολις δὲ αὕτη  
 10 τῆς Τροίας-. ἐκ τε τῆς ἐνταῦθα διὰ τῶν ὄρκων καὶ συνθηκῶν ἀδικίας  
 αὐτῆς πάλιν Ἀφροδίτης αἰρέσει κομίσας οἴκαδε συνεκοιμήθη  
 ἀπροσδοκῆτως πάλιν σύνευνον παρειληφῶς, ὡς δηλοῖ ὁ ποιητὴς διὰ τῶν  
 ἑαυτῶν λόγων. ZYQXAR

4 ἢ κατὰ τινος: κατὰ τινος δὲ Y || 7 καὶ βληθεῖσαν Q || βληθεῖσαν [Ἐλένην] A  
 || 9 αὐτὴν om. Q || 7-8 ἦλθεν— ποιησάμενος om. Y || 9 συζυγίαν: κοινωνίαν Q,  
 συνουσίαν A

Δ 171: *πολυδίμιον* ἄνδρον γὰρ οὖσαν τὴν Πελοπόννησον  
 ἔφυδρον ἐποίησε Δαναὸς ἐξελθὼν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου καὶ οἰκήσας αὐτήν.  
 τῶν δὲ θυγατέρων αὐτοῦ ζητουσῶν ὑδρεύσασθαι, μιᾶς αὐτῶν, τῆς  
 Ἀμυμώνης, ἠράσθη Ποσειδῶν καὶ ἔδειξεν αὐτῆι τῆι τριαίνῃι πλήξας τὰς  
 5 ἐν Λέρνηι πηγὰς. οἱ δὲ οὕτως, ὅτι Ἀθηνᾶς ὑποθήκαις πολυδίμιον τὸ  
 Ἄργος πρότερον ὑπάρχον ἄδιψον γενέσθαι διὰ τῶν Δαναοῦ θυγατέρων  
 ἐποίησεν. ἐκεῖναι γὰρ ὄρυξιν φρεάτων ἐπενόησαν. παραγενομένων δὲ



τῶν Αἰγύπτου παίδων ἐπὶ τὸν τῶν Δαναοῦ θυγατέρων γάμον, αἱ Δαναΐδες  
κατὰ τὰς τοῦ πατρὸς ὑποθήκας ἐδολοφόνησαν αὐτούς. ἐκεῖνος γὰρ  
10 αὐταῖς συνεβούλευσε, τοὺς τὴν παρθενίαν ἀφαιρουμένους ἀμύνασθαι.  
Ὑπερμνήστρα οὖν μόνη Λυγκέα περιέσωσεν καὶ ἐτήρησεν. καὶ γὰρ  
ἐκεῖνος αὐτῆς τὴν παρθενίαν ἔσωσεν. ὅθεν γυναικα λαβὼν αὐτὴν  
ὑστερον συνετήρησεν. ΖΥQXAR

1 ἔνυδρον YQXR || 2 δέ: γὰρ AY || 4 αὐτὴν Z || 5 οἱ δέ, ὅτι τὸ Ἄργος Ἀθηναῖς  
ὑποθήκας διὰ τῶν Δαναοῦ θυγατέρων ἔνυδρον ἐγένετο L || 5 πολυδίψιον— γενέσθαι  
om. YQX || 8 Αἰγύπτου παίδων R, Αἰγυπτί[ ]δῶν Z, Αἰγυπτίδων Y, Αἰγυπτίων QXA ||  
παραγενομένοι δὲ τῷ Αἰγύπτω ἐπὶ τὸν τῶν θυγατέρων Δαναοῦ γάμον L || 9 αὐτούς:  
τοὺς νυμφίους Q || 10 ἀφαιρουμένας A || 11 Κλυταιμνήστρα Y || Λυγκέα: ὄλυγκέα YQX  
|| καὶ ἐτήρησεν om. ZY || καὶ— ἔσωσεν om. Q || 12 ὅθεν και Q

Δ 319: ὡς ἔμεν ὡς ὅτε δῖον Ἐρευθαλίωνα κατέκταν Πύλιοι καὶ  
Ἀρκάδες περὶ γῆς ὄρων ἐπολέμουν περὶ τὸ καλούμενον ὄρος Ἀγκαῖον.  
Νέστωρ δὲ μονομαχήσας ἐκ προκλήσεως Ἐρευθαλίωνα τὸν  
Ἴππομέδοντος, ἢ ὡς ἔνιοι, Ἀφείδαντος, ἀνεῖλε καὶ ὑπὸ χαρᾶς τὸ  
5 περιορισθὲν χωρίον παρεξήληθεν. < οἱ δὲ Ἀρκάδες >, ἔτι σκαρίζοντος τοῦ  
Ἐρευθαλίωνος, ἐφορμήσαντες τοῖς Πυλίοις συνέβαλον καὶ οὕτως  
ἐνίκησαν. θάψαντες δὲ τὸν Ἐρευθαλίωνα καὶ τοὺς φίλους ἐπέγραψαν  
τῷ τάφῳ τότε τὸ ἐπίγραμμα Ἐνθάδ' Ἐρευθαλίωνι φίλοις τ' ἐπὶ τύμβον  
ἔθηκαν Ἀρκαδῆς βασιλεῖς, γένος ἔξοχον Ἴππομέδοντος, Οἳ ποτε  
10 Νέστορα καὶ λαοὺς πολέμῳ δαμάσαντο. ἱστορεῖ Ἀρίαιθος. ΖΥQXAR<sub>2</sub>.

5 οἱ δὲ Ἀρκάδες suppl. L sec. Eust. 477, 18 || 7 θάψαντος Z || τοὺς νεκροὺς καὶ  
τὸν Ἐρευθαλίωνα Q || 8 τότε τὸ ἐπίγραμμα om. Q || Ἐρευθαλίωνα φίλους τ' Q || 10  
subscriptionem om. ZQX, Ἀρίηθος P<sub>2</sub>

aliter bT (Erbse): Πύλιοι πρὸς Ἀρκαδες ἐπολέμουν περὶ ὄρων γῆς, γίνεται δὲ  
αὐτοῖς συμβολὴ περὶ τὸν Ἀκίδακτα ποταμόν. Ἐρευθαλίωνος δὲ τοῦ Ξανθίππου  
προτρεπομένου τὸν βουλόμενον Νέστωρ ἀντιστάς ἐνίκησεν. ὑπὸ δὲ τῆς ἡδονῆς  
†βαλλόμενος† ἐκπεπήδηκε τοῦ περιορισθέντος χωρίου ὅθεν Ἀρκάδες Ἐρευθαλίωνα  
μᾶλλον ἔφασαν νικᾶν. τὸν μὴ ἐξελθόντα τοῦ τόπου, καὶ συμβάλλοντες ἐκ δευτέρου  
περιγράφουσι χωρίον, καὶ ἀναιρεῖται ὑπὸ Νέστορος. καὶ θάψαντες αὐτὸν ἐπεγράψαν  
τῷ σήματι “Ἐνθάδ' Ἐρευθαλίωνι φίλοι περὶ τύμβον ἔθηκαν./ Ἀρκαδῆς †βασιλῆες†,  
γένος ἔξοχον Ἀμφιδάμαντος./ οἳ ποτε Νέστορα καὶ λαοὺς πολέμῳ δαμάσαντο”.  
ἱστορεῖ Ἀρίαιθος.

Δ 376-377: ἦτοι μὲν γὰρ ἄτερ πολέμου εἰσήλθε Μυκῆνας / ξεῖνος  
ἄμ' ἀντιθέῳ Πολυνεΐκει, λαὸν ἀγείρων Οἰδίπους ἀποβαλὼν Ἰοκάστην  
ἐπέγημεν Ἀστυμέδουσαν, ἣτις διέβαλλε τοὺς προγόνους ὡς πειράσαντας  
αὐτὴν. ἀγανακτήσας δὲ ἐκεῖνος ἐπηράσατο αὐτοῖς δι' αἵματος  
5 παραλαβεῖν τὴν χώραν, καὶ παρέδωκε τὴν βασιλείαν αὐτοῖς. Ἐτεοκλῆς  
δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐξέβαλε Πολυνεΐκην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ὡς  
πρεσβύτερος. παραγεγόμενος δὲ οὗτος εἰς Ἄργος εὔρε Τυδέα φυγάδα.  
βοηθῶν γὰρ κάκεῖνος τῷ πατρὶ τὸν ἐναντιούμενον ἀποκτείνας ἀνεψιὸν  
ἔφυγεν. Ἄδραστος δὲ, θεασάμενος αὐτοὺς ἡμφιεσμένους θηρῶν δοράς,  
10 Τυδέα μὲν συὸς, Πολυνεΐκην δὲ λέοντος, συνέβαλε τὸν χρησμὸν. ἦν γὰρ  
αὐτῷ δεδομένος κάπρωι καὶ λέοντι ζευξαι τὰς θυγατέρας. δίδωσιν οὖν  
Τυδεῖ μὲν Δηϊπύλην, Ἀργείαν δὲ Πολυνεΐκει. πέμψας δὲ εἰς Μυκῆνας

15 συμμαχίαν ἤτιτε ἐπὶ Θηβαίους. Θυέστης μὲν οὖν ἐτοίμως ἐδίδου, σημεία δὲ αὐτὸν ἐκώλυσε φαῦλα. ἐπελθόντες οὖν ἐς τὰς Θήβας οἱ Ἄργεῖοι πέμπουσι πρεσβευτὴν Τυδέα. ὃς παραλαβὼν γυμνικὸν ἀγῶνα καὶ συμμαχούσης Ἰθηνᾶς, νικᾷ τὰ πάντα. ὑποστρέφων δὲ πενήκοντα νεανίας ἐνεδρεύοντας αὐτὸν συλλαβὼν ἀναιρεῖ. ZYQAR

3 διέβαλε YL || 4 αὐτῶν Q || 5 αὐτοῖς... : τῷ Ἐτεοκλεῖ ὃς ἐξέβαλε... Q, ὁ πρῶτος τῶν υἱῶν αὐτοῦ Y || 7 πρεσβύτερον QA || 8 καὶ τὸν Q || 9 θηρίων Y || δοραῖς Q || 11 δεδομένος A, δεδομένον ZYQR || δίδωσιν οὖν: καὶ δίδωσι AQ || 12 Διῖπύλην Q || Μυκλήνην Y || 13 ἐτοίμως: προθύμως A || 14 οὖν: δὲ Q || οἱ γὰρ A || 15 καταλαβὼν YQ || 17 συλλαβεῖν αὐτὸν Q, αὐτὸν συλλαβεῖν A, αὐτὸν om. Y

5 E 64: οἱ δ' αὐτῷ ἐπεὶ οὐ τι θεῶν ἐκ θέσφατα ἦιδε· Λακεδαιμόνιοι λιμῶι κρατηθέντες ἐμαντεύοντο περὶ ἀπαλλαγῆς. ὁ δὲ θεὸς αὐτοῖς ἔχρησεν ἐξιλάσκεισθαι τοὺς Τεύκρων δαίμονας. οὕτως δὲ πρότερον οἱ Ἰλιεῖς ἐκαλοῦντο. Μενέλαος οὖν ἀφικόμενος εἰς Ἴλιον τὸ προσταχθὲν ἔπρασσεν. κάκειθεν εἰς Δελφοὺς παρεγένετο περὶ παίδων γενέσεως χρησιμὸν ληψόμενος. συνείπετο δὲ αὐτῷ καὶ Ἀλέξανδρος περὶ γυναικὸς μαντευσόμενος. γενομένων γοῦν ἀμφοτέρων ἐπὶ τὸ μαντεῖον λέγεται χρῆσαι τὴν Πυθίαν τάδε· Τίπτε δὴ βασιλῆες, ὁ μὲν Τρώων, ὁ δ' Ἄχαιῶν, / οὐκ ἔθ' ὁμᾶ φρονέοντες ἐμὸν δόμον εἰσανέβητε; / ἦτοι ὁ μὲν 10 πῶλοιο γόνον διζήμενος εὐρεῖν, / αὐτὰρ ὁ πῶλον ἐλεῖν. τί νυ μήσεαι, ὦ μέγαλε Ζεῦ; Τοὺς δὲ μὴ νοήσαντας τὸ λόγιον χωρισθῆναι. ὁ δὲ λόγος, ἐπεὶ οὐκ ἦιδε τὰ ἐκ τῶν θεῶν μαντεύματα. Ἑλλάνικος δὲ φησι χρησιμὸν δοθῆναι τοῖς Τρωσὶν ἀπέχεσθαι μὲν ναυτιλίας, γεωργίας δὲ προσέχειν· μὴ τῆι θαλάσση χρώμενοι ἀπολέσωσιν αὐτοὺς τε καὶ τὴν πόλιν. 15 ZYQXAR

2 λοιμῶι ZA || 3 ἐξιλάσασθαι Z || τοῖς δαίμοσιν A corr. Dindorf || 5 Δελφοὺς L: θεοὺς ZYQXA || 7 γοῦν: οὖν YQXA || 8 δύο ZQA || 9 ὁμοφρονέοντες YQL Dindorf || 10 μήσεαι L Dindorf: μήσαι ZYQX, μήσε A || 12 ἦιδε L || τῶν om. YQX || Ἑλλάνικος L Dindorf: ἑλλανικόν codd. || 13 προσανέχειν Q || 14 ἑαυτοὺς A, ἑαυτὸν Y || τε om Q

5 E 126/127: ἐν γὰρ τοι στήθεσσι μένος πατρώϊον ἦκα / ἄτρομον, οἶον ἔχεσκε σακέσπαλος ἰππότης Τυδεὺς· Τυδεὺς ὁ Οἰνέως ἐν τῷ Θηβαϊκῷ πολεμῶι ὑπὸ Μελανίππου τοῦ Ἄστακου ἐτρώθη, Ἀμφιάρεως δὲ κτείνας τὸν Μελανίππον τὴν κεφαλὴν ἐκόμισεν. Καὶ ἀνοίξας αὐτὴν ὁ 5 Τυδεὺς τὸν ἐγκέφαλον ἐρρόφει ἀπὸ θυμοῦ. Ἰθηνᾶ δὲ κομίζουσα Τυδεῖ ἀθανασίαν, ἰδοῦσα τὸ μίασμα ἀπεστράφη αὐτόν. Τυδεὺς δὲ γνοὺς ἐδεήθη τῆς θεοῦ, ἵνα κἄν τῷ παιδί αὐτοῦ παράσχη τὴν ἀθανασίαν. <ἱστορεῖ Φερεκύδης.> ZYQR

4 ὑπο θυμοῦ L || 7 subscriptionem restitui secundum scholium AT

Aliter (AT): φασὶν ἐν τῷ Θηβαϊκῷ πολέμῳ Τυδέα τραπέντα ὑπὸ Μελανίππου τοῦ Ἄστακου σφόδρα ἀγανακτήσαι· Ἀμφιάρεως δὲ κτείναντα τὸν Μελανίππον δοῦναι τὴν κεφαλὴν Τυδεῖ· τὸν δὲ δίκην θηρὸς ἀναπτύξαντα ῥοφᾶν τὸν ἐγκέφαλον ὑπὸ θυμοῦ. κατ' ἐκεῖνο δὲ καιροῦ δὲ παρεῖναι Ἰθηνᾶν ἀθανασίαν αὐτῷ φέρουσαν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ διὰ τὸ μῦθος ἀπεστράφθαι. τὸν δὲ θεασάμενον παρακαλέσαι κἄν τῷ παιδί αὐτοῦ χαρίσασθαι τὴν ἀθανασίαν. ἱστορεῖ Φερεκύδης.

E 385-386: *τλή μὲν Ἄρης, ὅτε μιν Ἶωτος κρατερός τε Ἐφιάλτης / παῖδες Ἀλωῆος, δῆσαν κρατερῶι ἐνὶ δεσμῶι· Ἶωτος οὖν καὶ Ἐφιάλτης γόνωι μὲν ἦσαν Ποσειδῶνος, ἐπικλήσιν δὲ Ἀλωέως. οὗτοι ὑπερφυεῖς κατὰ μέγεθος γενόμενοι τὸν Ἄρη παρ' αὐτοῖς ἔδησαν. χρόνου δὲ*  
 5 *διελθόντος ἡ Ἐρίβοια, μητρὶά μὲν τούτων, γυνὴ δὲ Ἀλωέως, ἔπεισε τὸν Ἐρμῆν, ὅπως κλέψῃ τὸν Ἄρη κάκείνους αὐτοὺς ἀντὶ τῶν δεσμῶν εἰσπράξῃται τιμωρίαν. ὁ δὲ πεισθεὶς τοῦτο ἐποίησεν. οἱ δὲ οὐδὲ τότε τῆς ὑπερηφάνου ἀδικίας ἐπαύσαντο, ἀλλὰ Ἦραν καὶ Ἄρτεμιν ἐπεύραζον. ἀγανακτήσασα δὲ Ἄρτεμις, κυνηγετοῦσιν αὐτοῖς ἔλαφον ἔπεμψεν, ἣτις*  
 10 *μεταξὺ τῶν δύο εἰσελθοῦσα παραιτία τελευτῆς αὐτοῖς ἐγένετο. προϊέμενοι γὰρ ὡς ἐπ' αὐτὴν τὰ δόρατα ἀμφότεροι, τῆς μὲν ἀπέτυχον, ἀλλήλους δὲ πλήξαντες, ἀπέθανον. ZYQXR*

4 etc. Ἄρην YQX || γενόμενοι ZR || 4 δὲ om. ZR || 9 ἔπεμψεν ἔλαφον Q

E 392-394: *Τλή δ' Ἦρη, ὅτε μιν κρατερός πάϊς Ἀμφιτρύωνος / δεξιτερόν κατὰ μαζὸν ὀϊστῶι τριγλάχινι βεβλήκει· Εὐρυτος ὁ Οἰχαλίας τῆς ἐν Βοιωταίαι βασιλεὺς προέθηκε τὸν τῆς θυγατρὸς Ἰόλης γάμον τῶι κατὰ τὴν τοξικὴν αὐτὸν νικήσαι δυναμένωι, ἧ, ὡς τινες, τοὺς παῖδας.*  
 5 *παρὰ γὰρ Ἀπόλλωνος εἰλήφει τὴν τοξικὴν. Ἡρακλέους δὲ διαγωνισαμένου ἀγανακτήσας ὁ Εὐρυτος οὐκ ἀπεδίδου τὴν κόρην. ὀργισθεὶς δὲ Ἡρακλῆς ἐπόρθησε τὴν Οἰχαλίαν τὴν δὲ Ἰόλην αἰχμάλωτον ἦγαγεν. οὐδὲ τῆς ὀργῆς ἐπαύσατο, ἀλλὰ καὶ Ἴφιτον τὸν Εὐρύτου εἰς Τίρυνθα παραγενόμενον ἐπὶ ζήτησιν ἵππων ξενίσας ἀπέκτεινεν. φεύγων*  
 10 *δὲ τὸ τοῦ φόνου μῦσος παρεγένετο πρὸς Νηλέα καθάρσεως τευξόμενος. τῶν δὲ παίδων αὐτοῦ μὴ βουλομένων ὑποδέξασθαι ὁ Νηλεὺς ἐξέβαλεν αὐτόν. Ἡρακλῆς δὲ ἐκεῖθεν χωρισθεὶς ἐπεξενώθη Διήφοβωι τῶι τῶν Ἀρκάδων βασιλεῖ καὶ οὕτως ἐκαθάρθη τοῦ φόνου. καὶ ὕστερον ἐπιστρατεύσας Νηλεῖ, οὐ μόνον τὴν Πύλον ἐπόρθησεν ἀλλὰ καὶ Ἦραν*  
 15 *Νηλεῖ συμμαχοῦσαν ἔτρωσεν, αὐτόν τε Νηλέα τοῖς παισὶν ἅμα κτένει δίχα τοῦ νεωτέρου Νέστορος. οὗτος γὰρ ἐν Γηρένοις ἀνετρέφετο, διόπερ ἐσώθη. [ὄθεν αὐτὸν Γερένιον ὁ ποιητὴς προσηγόρευσε.] ZYQXR*

7 τὴν δὲ: καὶ τὴν Z || 16 ἐτρέφετο Z || 17 ὄθεν— προσηγόρευσε secludendum putauī.

E 412: *μὴ δὴν Αἰγιάλεια, περίφρων Ἀδρηστίνη Διομήδης γήμας τὴν Αἰγιάλειαν, τὴν νεωτάτην τῶν Ἀδράστου θυγατέρων. τρεῖς γὰρ ἔσχε ὁ Ἄδραστος· Ἀργείαν τὴν Πολυνεΐκου καὶ Διήπυλιν τὴν Τυδέως <\*\*\*> τῆς οὖν μητρὸς αὐτοῦ ἀδελφὴ ἦν. παραγενόμενος τῆς στρατείας ἔνεκεν*  
 5 *ἐπὶ τὸ Ἴλιον κατέλιπε τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς οἰκίας ἐπίτροπον τὸν Σθενέλου Κομήτην. κατέχει δὲ ὁ λόγος· τρωθεῖσαν τὴν Ἀφροδίτην ὑπὸ Διομήδους αὐτῶι μὲν μὴ μνησικακῆσαι διὰ τὴν τῆς Ἀθηνᾶς ἐπικουρίαν, τὴν δὲ τούτου γυναῖκα ἐκμῆναι περὶ πορνείαν, ὡς περὶ πᾶσαν τὴν τῶν νέων ἡλικίαν συγχορεύειν ἀσελγαίνουσαν, τῶι τε Κομήτηι ἔρωτα τῆς*  
 10 *Αἰγιάλειας ἐμποιῆσαι. παραγενόμενον δὲ τὸν Διομήδην ἐξ Ἴλιου*

διώκειν μετὰ δορυφόρων ἀποκτεῖναι βουλόμενον· τὸν δὲ λοιπὸν τοῖς ἀσθενέσι βοηθήμασι χρώμενον καταφυγεῖν ἐπὶ τὸν Ἀθηνας βωμόν. μετὰ ταῦτα δὲ ἀπήιρεν εἰς τὴν Ἰβηρίαν καὶ παραλαβεῖν λέγεται παρὰ Δαύνου τινὰς εἰς κατοικισμὸν. καὶ τέλος ἀπορηθέντων αὐτοῦ τῶν ἐταίρων καὶ λιμωπτόντων τούτους μὲν τὴν Ἀθηναίαν εἰς ἐρωδιούς ἀπορνεῶσαι, τὸν δὲ Διομήδην ἐνταῦθα καταστρέψαι τὸν βίον. ἡ δὲ ἱστορία παρὰ Λυκόφρονι. YQXR

1-2 Διομήδους γυνὴ Αἰγιάλεια, ἡ νεωτάτη L || ἔσχε <θυγατέρας> L || 3 <ταύτην καὶ> Ἀργείαν L || 4 ὁ δὲ στρατεύσας ἐς Ἴλιον L || 8 ὡς περὶ QX: καὶ Y || 9 τῷ δὲ Κομήτῃ ἐρωτα L || 12 Ἀθηνας: Ἦρας L || 13 Ἑσπερίαν L, Ἰταλίαν sch. Lyc. 592 || λέγεται om. Y || 15 <τόπους> τινὰς Heyne || 15 λιμωπτόντων: ἀποροῦντων Q

Z 35: Πήδασον αἰπεινήν, Φύλακον δ' ἔλε Λήϊτος ἦρας Ἀχιλλεύς ὑπὸ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον πορθῶν τὰς περιοίκους τῆς Ἰλίου πόλεις ἀφίκετο εἰς τὴν Πάλαι μὲν Μονηϊαν, νῦν δὲ Πήδασον καλουμένην, καὶ ταύτην σὺν ταῖς ἄλλαις ἐλεῖν. ἀπεγνωκὸς δὲ αὐτοῦ τὴν εἰς τὸ τέλος πολιορκίαν διὰ τὴν ὀχυρότητα τοῦ τόπου καὶ μέλλοντος ἤδη ἀναχωρεῖν, φασὶν εἶσω τῶν τειχῶν οὐσάν τινα παρθένον ἐρασθῆναι τοῦ Ἀχιλλέως, καὶ λαβοῦσαν μῆλον εἰς τοῦτο ἐπιγράψαι καὶ αὐτὸ ρίψαι εἰς τὸ μέσον τῶν Ἀχαιῶν. ἦν δὲ ἐν αὐτῷ γεγραμμένον· Μῆ σπεῦδ', Ἀχιλλεῦ, πρὶν Μονηϊαν ἔλθῃς. ὕδωρ γὰρ οὐκ ἔνεστι· διψῶσι κακῶς. τὸν δὲ Ἀχιλλεῖα ἐπιμείναντα οὕτω λαβεῖν τὴν πόλιν, τῆι τοῦ ὕδατος σπάνει. ἡ ἱστορία παρὰ Δημητρίωι καὶ Ἡσιόδωι. ZYQXRA

2 ἐπὶ τῶν Τρωϊκῶν πολέμων Z || πόλεις τῆς Ἰλίου Z || 3 μὲν Μονηϊαν: μὲν Μονηϊαν A, Κολώνειαν Z || νυνὶ Z || 3-4 βουλόμενος ὁμοῦ ταῖς ἄλλαις καὶ ταύτην ἐλεῖν L || καὶ ταύτην σὺν ταῖς ἄλλαις ἐλεῖν om. Z || 4 ἀπεγνωκὸς Z: ταπεινούντος YQXAR, ἀπογνότος L || 5 διὰ τὴν ὀχυρότητα τοῦ τόπου om. Z || καὶ om. A || ἤδη om. ZYAR || 6 φασὶν παρθένον ἐντὸς οὐσάν τοῦ τείχους Z || τινα om. Q || 7 εἰς τοῦτο om. Z || 7 τὸ om. AQ || 8 ἐν αὐτῷ γεγραμμένον: οὕτως ἐπιγεγραμμένον Z || γεγραμμένα L || 8-9 πρὶν Μονηϊαν: ἕως ἂν Κολώνειαν Z || Μονηϊαν A || 10 ἐπιμείναντα οὕτω λαβεῖν: οὕτως ἐπιμείναντα ἐλεῖν Z || 10 σπάνει: ἐνδείαι Z || ἱστορεῖ Δημήτριος καὶ Ἡσίοδος, ἱστορεῖ Δημήτριος ὁ ἄσκητις Z

Z 130: οὐδὲ γὰρ οὐδὲ Δρύαντος υἱός, κρατερὸς Λυκόοργος· Διόνυσος ὁ Διὸς καὶ Σεμέλης παῖς ἐν Κυβέλοις τῆς Φρυγίας ὑπὸ τῆς Ῥέας τυχῶν καθαρμῶν καὶ διαθεῖς τὰς τελετὰς καὶ λαβῶν πᾶσαν παρὰ τῆς θεᾶς τὴν διασκευὴν, ἀνὰ πᾶσαν ἐφέρετο τὴν γῆν, χορεύων τε καὶ τιμῶν τυγχάνων, προηγίτο πάντων τῶν ἀνθρώπων. παραγενόμενον δὲ αὐτὸν εἰς τὴν Θρᾷικην Λυκοῦργος ὁ Δρύαντος λυπήσας Ἦρας μίσει μύωπι ἀπελαύνει αὐτὸν τῆς γῆς. καὶ καθάπτεται τῶν τούτου τιθηνῶν. ἐτύγχανον γὰρ αὐτῷ συνοργιάζουσαι. θεηλάτῳ δ' ἐλαυνόμενος μάστιγι, τὸν θεὸν ἔσπευδε τιμωρήσασθαι. ὁ δὲ ὑπὸ δέους εἰς τὴν θάλασσαν καταδύνει, καὶ ὑπὸ Θέτιδος ὑπολαμβάνεται καὶ Εὐρυνόμης. ὁ οὖν Λυκοῦργος οὐκ ἀμισθὶ δυσσεβήσας ἔδωκε τὴν ἐξ ἀνθρώπων δίκην. ἀφηιρήθη γὰρ πρὸς τοῦ Διὸς τοὺς ὀφθαλμούς. τῆς ἱστορίας πολλοὶ ἐμνήσθησαν, προηγουμένως δὲ ὁ τὴν Εὐρωπαϊαν πεποικηκῶς Εὐμηλος. YQAR

3 πάσαν om. Q || 4 γῆν: οἰκουμένην Y || χωρειῶν Q || 5 ἐτύγγανε Q || προηγουμένων Q || τῶν om. A || πάντων om. Q || 6 αὐτὸν om. Q || 7 αὐτοῦ καὶ τῶν τούτου τιθηνῶν Q || 8 ἐπελαυνόμενος Q || 10 καὶ Εὐρυνόμης ὑπολαμβάνεται Q

Z 153: *ἔνθα δὲ Σίσυφος ἔσκειν, ὃ κέρδιστος γένητ' ἀνδρῶν* Διὸς τὴν Ἀσωποῦ θυγατέρα Αἴγιναν ἀπὸ Φλιούντος εἰς Οἰνώνην διὰ τῆς Κορίνθου μεταβιβάσαντος Σίσυφος ζητοῦντι τῷ Ἀσωπῷ τὴν ἀρπαγὴν ἐπιδεικνύει τέχνη, καὶ διὰ τοῦτο ἐπεσπάσατο εἰς ὀργὴν καθ' ἑαυτοῦ  
 5 τὸν Δία. ἐπιπέμπει οὖν αὐτῷ τὸν Θάνατον. ὃ δὲ Σίσυφος αἰσθόμενος τὴν ἔφοδον δεσμοῖς καρτεροῖς ἀποδεσμεῖ τὸν Θάνατον τότε οὖν συνέβαινε οὐδένα τῶν ἀνθρώπων ἀποθνήσκειν, ἕως αὐτὸν Ἄιδης τῷ Θανάτῳ παρέδωκε καὶ τὸν Θάνατον τῶν δεσμῶν ἀπέλυσε. πρὶν ἢ δὲ ἀποθανεῖν τὸν Σίσυφον ἐντέλλεται τῇ γυναικὶ Μερόπῃ τὰ νενομισμένα αὐτῷ  
 10 <μῆ> πέμπειν εἰς Ἄιδου. καὶ μετὰ τὸν χρόνον οὐκ ἀποδιδούσης τῷ Σισύφῳ τῆς γυναικὸς ὃ Ἄιδης πυθόμενος μεθίησιν αὐτὸν ὡς τῇ γυναικὶ μεμψόμενον. ὃ δὲ εἰς Κόρινθον ἀφικόμενος οὐκέτι ὀπίσω ἄγει, καὶ γηραιὸν αὐτὸν ἀποθανόντα <\*\*\*> κυλινδεῖν ἠνάγκασεν εἰς Ἄιδου λίθον, πρὸς τὸ μὴ πάλιν ἀποδράναι. ἢ δὲ ἱστορία παρὰ Φερεκύδη.  
 15 YQAR

2 Οἰνώνην: Κιώνην A, Βιώνην R || 6 τότε: τοῦτο A, διὰ τοῦτο L || 7-8 ἕως—ἀπέλυσε: λύει τὸν Θάνατον ὃ Ἄρης καὶ αὐτῷ τὸν Σίσυφον παραδίδωσιν L || 8-9 πρὶν ἢ δὲ ἀποθανεῖν τὸν Σίσυφον: ὃ δὲ πρὶν ἀποθανεῖν L || 10 <μῆ> restituit Bekkerus a codice Z (uid. infra) || τὸν om. A || καί: πρὶν ἢ A || 11 μηθίστησιν A || 12 μεμψόμενον L: πεμψόμενον codd. || καὶ L, ἢ codd., πρὶν ἢ Dindorf || lacunam in codice A post ἀποθανόντα indicavit Mueller.

Aliter Z (van Thiel): Ζεὺς Αἴγιναν τὴν Ἀσώπου θυγατέρα ἐκ Φλιούντος πτερωτὸς γενόμενος εἰς Οἰνώνην διεκόμισεν διὰ τῆς Κορίνθου Σίσυφος δὲ ζητοῦντι τῷ Ἀσώπῳ τὰ τῆς ἀρπαγῆς ἐμήνυσεν καὶ διὰ τοῦτο εἰς ὀργὴν τὸν Δία παρεσκεύασεν. πέμπει γὰρ πρὸς αὐτὸν Θάνατον ὃ δὲ Σίσυφος αἰσθανόμενος τὴν ἔφοδον τούτων δεσμοῖς καρτεροῖς συνδεῖ, συνέβαινε τε κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν θνήσκειν μηδένα. ὃ οὖν Ἄιδης λοιπὸν αὐτὸν τῷ θανάτῳ παρέδωκεν, τὸν δὲ Θάνατον ἀπέλυσε τῶν δεσμῶν. πρὶν δὲ ἀποθανεῖν ὃ Σίσυφος ἐνετείλατο τῇ γυναικὶ Μέροπι τὰ νομιζόμενα μὴ ποιεῖν αὐτῷ ἀποθανόντι. πείσας δὲ Ἄιδην ὡς ἐπὶ μέμψει τῆς γυναικὸς ἀνέβη καὶ γενάμενος ἐν Κορίνθῳ οὐκέτι ἐβούλετο κατιέναι. διὸ παρ' ἑαυτῷ θανόντι Ἄιδης κόλασιν ἐπέθηκε, λίθον διὰ παντὸς ἀναγκάσας εἰς ὕψος κυλίειν.

Z 155: *αὐτὰρ Γλαῦκος τίκτεν ἀμύμονα Βελλεροφόντην* οὗτος πρότερον ἐκαλεῖτο Ἴππόνους, ἀνελὼν δὲ Βέλλερων τὸν Κορινθίων δυνάστην Βελλεροφόντης ἐκλήθη. ἦν δὲ φύσει μὲν παῖς Ποσειδῶνος, ἐπὶ κλησὶν δὲ Γλαύκου. λαβὼν οὖν παρὰ Ποσειδῶνος τὸν Μεδούσης τῆς  
 5 Γοργόνης Πήγασον πτερωτὸν ἵππον -διὰ γὰρ τοῦτο ἔσχε καὶ τὴν προσηγορίαν, ὅτι ἐκπεπηδήκει ἐκ τοῦ τῆς Γοργόνης τραχήλου- τούτῳ ἐπωχεῖτο. δράσας δὲ ἐμφύλιον φόνον, Βέλλερων γὰρ τινα ὡς ἔφην τῶν πολιτῶν ἀποκτείνας, φεύγει εἰς Ἄργος. τυχῶν δὲ καθαρσίῳ παρὰ Προΐτου τοῦ βασιλέως μετ' αὐτοῦ διέτριβεν. Ἄντεια δὲ ἡ Προΐτου γυνὴ ἐρασθεῖσα τοῦ Βελλεροφόντου ἐδέετο ὅπως αὐτῇ συνευνασθῆι· ὃ δὲ  
 10 δεξιούμενος τὸ ὄσιον ἀντέλεγεν, ἢ δὲ Ἄντεια δείσασα μὴ τῷ Προΐτῳ προλαβὼν ἐξείποι τοὺς αὐτῆς ἔρωτας, ἔφθασε τοῦ Βελλεροφόντου κατειπούσα, ὡς ἄρα εἶη βεβιασμένη πρὸς αὐτοῦ. ὃ δὲ Προΐτος αὐτόχειρ

15 μὲν οὐκ ἐβουλήθη τὸν Βελλεροφόντην ἀποκτείνειν, πέμπει δὲ αὐτὸν εἰς  
 Λυκίαν πρὸς τὸν πενθερὸν Ἰοβάτην, ἀδοκίμως καθ' ἑαυτοῦ κομίζοντα  
 γράμματα. ὁ δὲ πολλοῖς αὐτὸν ἐγγυμνάσας ἄθλοις ὡς οὐχ ἐώρα  
 φθειρόμενον, ὑπετόπησε τὴν κατ' αὐτοῦ στρατηγηθεῖσαν δεινὴν  
 καταβολὴν - τοσοῦτον γὰρ κακῶν ὄχλον τῆι δυνάμει κατηγωνίσαστο-,  
 20 ἔδωκε δὲ αὐτῷ εἰς γάμον τὴν ἰδίαν θυγατέρα Κασάνδραν καὶ τῆς  
 βασιλείας μοῖραν τινα. λέγεται δὲ αὐτὸν ἐπαρθέντα ἐφ' οἷς ἔπραξε  
 θελῆσαι μετὰ τοῦ Πηγάσου τὸν οὐρανὸν κατοπτεύσαι -τὰ γὰρ νῶτα ὡς  
 ἔφαμεν περωτὰ εἶχεν ὁ ἵππος-, τὸν δὲ Δία μηνίσαντα οἴστρον ἐμβαλεῖν  
 τῷ Πηγάσῳ. ὅθεν ἐκπεσεῖν μὲν τὸν Βελλεροφόντην καὶ κατενεχθῆναι  
 25 εἰς τὸ τῆς Λυκίας πεδῖον τὸ ἀπ' αὐτοῦ καλούμενον Ἀλῆϊον πεδῖον·  
 ἀλάσθαι δὲ κατὰ τοῦτο πηρωθέντα. τὸν δὲ ἵππον λαβεῖν τὴν Ἥω  
 δεηθεῖσαν τοῦ Διὸς δῶρον πρὸς τὸ ἀκόπως περιιέναι τὰς τοῦ κόσμου  
 περιόδους. ἡ ἱστορία παρὰ Ἀσκληπιάδῃ ἐν τοῖς Τραγωιδουμένοις. YQA

2 πρῶτον Y || 4 οὖν: δὲ A || 6-7 τούτῳ ἐπὶ ποιητοῦ Q, τοῦτον ἐπ' ἐλευσίνου  
 θρεψάσῃ ἐν Κορίνθῳ Y, τούτῳ ἐπὶ ἐλευσίνου θρεψάσῃ Κορίνθῳ A || 12 προβαλὼν  
 A || τοῦ Βελλεροφόντου— ἐβουλήθη om. Y || τὸν Βελλεροφόντην A || 13 κατείπασα  
 Dindorf || 14-15 εἰς Λυκίαν om. A || 15 κομίζων τὰ A || 16 πολὺς A || αὐτῷ Jacoby FGH  
 12F13 || 18 διαβολὴν L || 19 δὲ: τε L || εἰς: πρὸς A || πασάνδραν Y || 21 μετὰ: ἐπὶ A ||  
 γὰρ: δὲ A || 23 ὅθεν: ὥστε A || 27 ἱστορεῖ Ἀσκληπιάδης ἐν Τραγωιδουμένοις Y || τοῖς  
 om. A

Z 396: *Ἠετίων, ὃς ἔναιεν ὑπὸ Πλάκῳ ὑληέσση*: Γρανικός, οἱ δὲ  
 Ἀτραμύς, Πελασγὸς τὸ γένος ἀφίκετο ποτὲ ὑπὸ τὴν ἐν Λυκίᾳ Ἴδην καὶ  
 πόλιν κτίσας ἐνταῦθα ἀφ' ἑαυτοῦ προσηγόρευσε Ἀτραμύττειον.  
 γεννήσας δὲ θυγατέρα Θήβην τὸ ὄνομα παρὰ τὴν ἀκμὴν τοῦ γάμου ἔθετο  
 5 γυμνικὸν ἀγῶνα καὶ τὸν ταύτης γάμον τῷ ἀριστεύσαντι. Ἡρακλῆς δὲ  
 κατ' ἐκεῖνο καιροῦ φανείς ἔλαβε τὴν Θήβην γυναῖκα καὶ κτίσας πόλιν  
 ὑπὸ τὸ Πλάκιον καλούμενον ὄρος τῆς Λυκίας Πλακίαν Θήβην αὐτὴν ἀπὸ  
 τῆς γυναικὸς ἐκάλεσε. ἡ ἱστορία παρὰ Δικαιάρχῳ. YQAR

2 Ἀτραμύς Mueller (Frag. Hist. vol 2 p. 238) || 3 ἐνταῦθα: ἐκεῖσε A ||  
 Ἀδραμύττειον A || 4 τῷ ὀνόματι A || παρὰ: περὶ Q || 7 Κιλικίας Q || 8 ἱστορεῖ  
 Δικαιάρχῳ Y

H 8-10: *Ἐνθ' ἐλέτην ὁ μὲν υἱὸν Ἀρηϊθόοιο ἀνακτος, / Ἀρνη  
 ναιετάνοντα Μενέσθιον, ὃν κορυνήτης / γείνατ' Ἀρηϊθοος καὶ  
 Φιλομέδουσα βοῶπις*: Ἀρηϊθοος ὁ Βοιωτός, ἄριστος τῶν κατ' αὐτὸν  
 ἀνθρώπων διαβὰς εἰς τὴν Ἀρκαδίαν -ἦν γὰρ ἀψιμαχία τις δεῦρο  
 5 Βοιωτοῖς † πολίταις καὶ τοῖς Ἀρκάσι περὶ γῆς ὄρων- πλείστην ἐντεῦθεν  
 κατεσύρατο λείαν. καταφρόνησιν δὲ αὐτοῦ μεγάλῃ ἐμβαλόντος Ἀρκάσι  
 Λυκοῦργος ὁ τῶν ἐνταῦθα κράτιστος ἀνὴρ λόχον ποιήσας ἔπαυσε τὴν  
 πολλὴν τοῦ Ἀρηϊθοῦ φάλαγγα ἀνεῖλε τε αὐτὸν καὶ ὑπολαβὼν τὴν λείαν  
 10 ἔτι καὶ πρὸς ἄμυναν τὴν παντευχίαν μετὰ καὶ τῆς κορύνης. ἡ δ' ἱστορία  
 παρὰ Φερεκῦδῃ. YQXAR<sub>3</sub>

3 Βοιωτός A || 4 δεῦρο om. AQ || 5 ἐκεῖ Ἀρκάσι καὶ Βοιωτοῖς αὐτοῦ πολίταις  
 περὶ ὄρων γῆς L || Βοιωτοῖς Y, Βοιωτῶν X || 6 ἐμβαλόντων Ἀρκάδων QXR || 7 ποιήσας:

καθίσας Q || ἔπεισε YAR || τὴν πολλὴν κτλ.: αὐτόν τε ἀνείλε καὶ τὴν παντευχίαν αὐτοῦ  
μετὰ τῆς κορύνης ἔλαβε, καὶ τὴν λείαν ἐπανεσώσατο L || 8 φάλαγγα τοῦ Ἀρηιθόου Y ||  
8 τὴν om. A || 9 πα]γτευχίαν Ϝ<sub>3</sub> || καὶ τῆς κορύνης A || δ' Ϝ<sub>3</sub>, om. codd.

H 44: τῶν δ' Ἔλενος, Πριάμοιο φίλος παῖς, σύνθετο θυμῶι·  
Μυθεύεται τῶν ἐξ Ἐκάβης γεγονότων Πριάμοιο παίδων τὸν Ἔλενον καὶ  
τὴν Κασάνδραν διδύμους γεγεννησθαι τῶν δὲ γενεθλίων αὐτοῖς  
5 συντελουμένων ἐν τῷ τοῦ Θυμβραίου Ἀπόλλωνος ἱερῶι λέγεται τὸν  
Ἔλενον καὶ τὴν Κασάνδραν ἐν τῷ ναῶι παίζοντας κατακοιμηθῆναι, ὑπὸ  
δὲ μέθης ἐκείνων ἐκλαθομένων περὶ τῶν παίδων οἴκαδε χωρισθῆναι· τῆι  
δὲ ὑστεραῖαι ἐλθόντας εἰς τὸ ἱερὸν θεάσασθαι τοὺς παῖδας ταῖς τῶν  
ὄφρων γλώτταις τοὺς πόρους τῶν αἰσθητηρίων καθαιρομένους, ὡς οὖν  
10 διὰ τὸ παράδοξον αἱ γυναῖκες ἀνέκραγον, συνέβη ἀπαλλαγῆναι τοὺς  
ὄφεις καὶ καταδύνασθαι ἐν ταῖς παρακειμέναις δάφναις, τοὺς δὲ παῖδας  
ἀμφοτέρους τῆς μαντικῆς οὕτω μεταλαβεῖν. ἱστορεῖ Ἀντικλείδης.  
YQXART Ϝ<sub>3</sub>

2-3 Ἔλενον καὶ Κασάνδραν QX || 3 γεγενῆσθαι Y || 4 τελουμένων QX ||  
Θηβαίου R || 5-6 ὑπο— χωρισθῆναι om. Y || 6 τῶν περὶ τοὺς παῖδας ἐκλαθομένων  
ἐκείνων L || 7 ὑστέραι A || 8 καθαιρομένους A || 11 ἡ ἱστορία παρὰ Ἀντικλείδῃ AR

aliter Ϝ<sub>3</sub> fr. 1+fr. 2 col. 1, 2-13 (Harder + Luppe 1993):

[τῶν δ' Ἔλενος Πριάμοιο φίλος παῖς σύνθετο θυμῶι μν-]  
[θεύεται τῶν ἐξ Ἐκάβης γενο]μένων Πριάμοι[οι παίδων]  
[τὸν Ἔλενον καὶ τὴν Κασσάνδρ]αν διδύμους γεγεν-]  
5 [σθαι· τῶν δὲ γενεθλίων ὑπὲρ] αὐτῶν συντε[λουμέ-]  
[νων ἐν τῷ τοῦ Θυμβραίου Ἀπό]λλωνος ἱερῶι [τοὺς]  
[τοκέας τὸν Ἔλενον καὶ τὴν Κ]ασσάνδραν ἐ[ν τῷ να- ]  
[ῶι καταλιπεῖν. τῆι δὲ ὑσ]τεραῖαι ἐλθόντας ε[ν τῷ]  
[δύο ὄφεις συμπαρόντας τοῖς παισὶ]ν καὶ ταῖς γ[λώσ-]  
10 [σαις τὰ τούτων αἰσθητήρι]α περικαθαίροντα[ς ]  
οἰ] δὲ ὄφεις εὐθέω[ς εἰς]  
[τὰς καταντικρὺ δάφνας ἀπέ ]θησαν ὅθεν συν[έβη]  
[τοὺς παῖδας τῆς μαντικῆς] μετασχεῖν [...] Ἀντικλείδ<δης>.

H 86: σῆμά τε οἱ χεύωσιν ἐπὶ πλατεῖ Ἑλλησπόνται· Ἀθάμας ὁ  
Αἰόλου μὲν παῖς βασιλεὺς δὲ Θηβῶν, γῆμας Ἰνώ τὴν Κάδμου παῖδας  
ἔσχε δύο, Κλέαρχον καὶ Μελικέρτην. κατὰ Ἥρας δὲ πρόσταγμα  
ἀποπεμψάμενος τὴν Ἰνώ καὶ ἐπιγῆμας Νεφέλην ἔσχεν ἐξ αὐτῆς δύο  
5 παῖδας, Ἕλληνα τε καὶ Φρίξον. μιγνύμενον δὲ αὐτὸν λάθρα τῆι Ἰνοῖ  
κατοπτεύσασα ἢ Νεφέλη ὤιχετο, πάλιν δὲ τῆς οἰκίας ἐπικρατήσασα ἢ  
Ἰνώ ἐπεβούλευσε τοῖς τῆς Νεφέλης παισίν. εὐρούσα δὲ τινα μηχανὴν  
ἔφρυγε τὰ σπέρματα. καὶ δὲ πολλῆς οὕσης ἀκαρπίας ἐν τῇ χώρῃ  
ἔπεμπεν ὁ Ἀθάμας εἰς Πυθῶ θεοπρόπους. ἢ δὲ Ἰνώ συνέπεισε τούτους  
10 τεχνήσασθαι τινα χρησμὸν κατὰ τοῦ Φρίξου, ὡς θῦμα τῆς αὐτοῦ γονῆς  
λαβεῖν ἀπαλλαγῆσθαι τε τοῦ δεινοῦ. πυθόμενος οὖν παρὰ τῶν  
θεοπρόπων ὁ Ἀθάμας τὸ λόγιον, μεταπέμπεται ἐκ τῶν ἀγρῶν τὸν Φρίξον,  
πρόφασιν δὲ ἐκέλευσεν αὐτὸν ἄγειν ὅτι κάλλιστον πρόβατον ἐν τοῖς  
θρέμμασιν εἰς ἱερουργίαν ὑπάρχει. μυθολογεῖται δὲ παραγινόμενοι τῷ  
15 Φρίξωι μετὰ τῆς ἀδελφῆς κατὰ τινος δαίμονος ἐπιφάνειαν ἀνθρωπίνῃ

φωνῆι λαλήσαι τὸν κριὸν, καὶ πᾶσαν αὐτῷ τὴν ἐπιβουλὴν ἀναγγεῖλαι  
 κελεύσαι τε αὐτῷ μετὰ τῆς ἀδελφῆς περικαθίσει τὰ νότα ὅπως τὸν  
 ἐπικείμενον κίνδυνον ἐκφυγεῖν δυνηθῶσιν. οὐ καὶ γενομένου λέγεται  
 20 τὸν κριὸν μετὰ πολλῆς βίας διὰ μέσου τοῦ ἀέρος ποιήσασθαι τὴν  
 πορείαν· τὴν δὲ Ἑλλην μὴ δυναμένην ἀντέχειν καταπεσεῖν εἰς τὸ  
 ὑποκείμενον πέλαγος προσαγορευθῆναι δὲ τοῦτο διὰ τὴν προειρημένην  
 Ἑλλήσποντον. τὸν δὲ κριὸν κομίσαντα εἰς Κόλχους ἐκ τοῦ πόντου τὸν  
 Φρίξον τελευτήσαι. ἐπὶ τοῦτο λέγεται τὸ δέρας τοὺς Ἀργοναύτας  
 25 ἀποσταλῆναι ἀπὸ τῆς Θετταλίας μετὰ τοῦ Ἰάσονος. τὸν δὲ Ἀθάμαντα  
 πυθόμενον φασὶ ἕκαστα τῶν συντεθέντων ὑπὸ τῆς Ἰνουῦς μὴ φείσασθαι  
 μήτε αὐτῆς μήτε τῶν ἐξ αὐτῆς γενομένων αὐτῷ παίδων ἀλλ' αὐτοχειρὶ  
 μὲν ἀποκτείνει Κλέαρχον, ἐπιδιώξει δὲ μετὰ ξίφους καὶ τὴν Ἰνώ. τὴν δὲ  
 καταλαμβανομένην σωτηρίαν ἐπισπάσασθαι ἑαυτῇ τε καὶ τῷ υἱεῖ  
 ῥίψασαν ἑαυτὴν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ τυχεῖν ἐκ τῶν θεῶν τῶν ἐναλίω  
 30 τιμῶν· ὕστερον δὲ καὶ προσαγορευθῆναι αὐτὴν διὰ τὸν ἐκ τῆς θαλάσσης  
 ἀφρὸν Λευκοθέαν, τὸν δὲ Μελικέρτην Παλαίμονα· εἶναι δὲ αὐτὸν  
 ἀπτῆρα τῶν τὸ πέλαγος πλεόντων ἀνθρώπων. ἡ ἱστορία παρὰ  
 Φιλοστεφάνωι. YQXAR Ϝ<sub>3</sub>

2 μὲν om. QX || τὴν Κάδμου παῖδα Ἰνώ QX || ἔσχε παῖδας Ϝ<sub>3</sub> || 3 Λέαρχον  
 AYϜ<sub>3</sub> || 3 προστάγματα Ϝ<sub>3</sub> || 4 ἐπέγημε Ϝ<sub>3</sub> || νεφέλη A || 4 et semper Φρύξον Heyne || 6  
 καταπεύσασα A || 8 τὰ σπέρματα: τὸ πυρὸν διὰ τὸ μὴ ἀναφύεσθαι Sch. in Lyc 22 || 9  
 ἔπεμπεν ὁ Ἀθάμας L: ἔπεμπον οἱ Ἀθηναῖοι codd.; ἔπεμψαν οἱ Ἀθηναῖοι Sch. In Lyc.  
 22 || 10 τεχνάσασά QX || 11 λαβεῖν: προσενεγκῶν QX || ἀπαλλαγῆσεται QX || τε: δὲ καὶ  
 A, om. QX || 13 αὐτὸν ἐκέλευεν QX || 14 ὑπάρχειν YQX; ὑπάρχον Sch. in Lyc 22 ||  
 θυμολογεῖται A || δὲ ὅτι AY || 17 ἐπικαθίσει τῷ νότῳ QX || 21 τοῦτο om. A || 24 ἀπὸ  
 τῆς Θετταλίας om. QX || τοῦ om. AY || 25 πυθόμενον φασὶ: φασὶ μαθόντα QX || 26 μήτε  
 αὐτῆς om. QXA || μήτε: μὴ δὲ QXA || αὐτοῦ QX || γεννωμένον QXA || αὐτῇ QX ||  
 αὐτοχειρία QX || 27 μὲν om. QX || 28 ἑαυτῇ τε καὶ: σὺν AY || καὶ om. AY || 30 αὐτὴν  
 προσαγορευθῆναι AY || 32 ἀπτῆρα Dindorf in apparatu, restituit autem coniecturam  
 Lascaridis σωτῆρα || ἱστορεῖ Φιλοστέφανος Y

aliter Ϝ<sub>3</sub> fr. 1+ fr. 2 col. 1 14-22

[σήμ]α τε οἱ χεύωσιν ἐπὶ πλατ]εῖ Ἑλλησπ[όντ]ωι· Ἀθά-  
 [μας ὁ Αἰόλου μὲν παῖς ]ων δὲ τῶν Θηβῶν γή-  
 [μας Ἰνώ τὴν Κάδμου θυγατέρ]α ἔσχε παῖδας δύο Λέ-  
 [αρχον καὶ Μελικέρτην· κατὰ δ]ὲ Ἦρας προστάγματα  
 [ἀποπεμψάμενος ] ἐπέγημε Νεφέλην  
 [ἐξ ἧς ἔσχε δύο παῖδας Ἑλλην τ]ε καὶ Φρίξον μιγνύμε-  
 [νον δὲ αὐτὸν λάθρα τῇ Ἰνοῖ κατ]οπτεύσασα ἢ Νεφέ-  
 [λη ὄιχετο, πάλιν δὲ τῆς οἰκίας ἐπικ]ρατήσασα ἢ Ἰνώ ἐπε-  
 [βούλευσε

5 Η 467-469: νῆες δ' ἐκ Λήμνιοι παρέστασαν οἶνον ἄγουσαι/  
 πολλαί, τὰς προέηκεν Ἰησονίδης Εὐνῆος./ τὸν ῥ' ἔτεχ' Ὑγχιπύλη ὑπ'  
 Ἰήσωνι, ποιμένι λαῶν Λήμνιοι τὰς ἐξ ἔθους τῇ Ἀφροδίτῃ θυσίας μὴ  
 ἀποδιδόντες καθ' ἑαυτῶν θάνατον ἐνομοθέτησαν· τὴν γὰρ θεὸν  
 ὀργισθεῖσαν λέγεται τοῖς μὲν ἀνδράσιν ἡμερόν τινα τῶν Θραικίων  
 ἐμβαλεῖν γυναικῶν, τῶν δὲ ἰδίων ἀμελῆσαι καὶ καθέζεσθαι ἐφ' ἡσυχίας.  
 διέβαινον οὖν εἰς τὴν Θράικην περιέποντες καὶ ἴσιμῶμενοι τὰ ἐνταῦθα,  
 ταῖς δὲ γυναιξὶ τῶν Λημνίων ἔκτοπον λύσσαν ἐμπεσεῖν ὥστε



10 ψηφίσασθαι πάσας ἀνδροκτονεῖν καὶ μὴ τῆς ἐπιβουλῆς ταύτης ἀποτυχεῖν. γενομένου δὲ τούτου τοῦ ἀτυχήματος περὶ τοὺς ἀνδρας, λέγεται τὸν Ἰάσονα μετὰ τῆς Ἀργούσ ἐξοκείλαντα τῆι κρατίστη πασῶν Ὑψιπύλῃ μιγῆναι· ἐξ ἧς φασὶ γενέσθαι τὸν Εὐνήιον. ἡ ἱστορία παρὰ Ἀσκληπιάδῃ ἐν τοῖς Τραγωιδουμένοις. YQXAR

3 θυσίας τῆι Ἀφροδίτῃ QXR || 4 αὐτῶν AY || 7 σημειούμενοι τὰς QXR, σημιόμενοι τὰ A, συμμιγνύμενοι ταῖς L, σεβόμενοι τὰ Dindorf || 8 ταῖς δὲ γυναῖξι usque ad finem om. X || 9 ἀνδροκτείνειν A, ἀνδροκτανεῖν R || καὶ δὴ L || τῆς ἐπιβουλῆς ταύτης om. A || 10 ἐπιτυχεῖν Q || 11 ἐξοκείλαντας Q, ἐξοκείλαντα A || 12 φασὶ om. Q || 11 ἢ δὲ A

5 Θ 284: καὶ σε νόθον περ ἐόντα κομίσσατο ὧι ἐνὶ οἴκῳ· Ἡρακλῆς πορθήσας Ἴλιον Ἡσιόνην τὴν Λαομέδοντος θυγατέρα, Πριάμου δὲ ἀδελφὴν, ἔλαβεν αἰχμάλωτον καὶ ἔδωκεν αὐτὴν γέρας Τελαμῶνι ὡς συστρατεύσαντι αὐτῷ. ἀφ' ἧς ἔσχε Τεῦκρον ὁ Τελαμών. ὡς οὖν ἀπὸ Τρωϊκῆς γυναικὸς τεχθέντα τὸν παῖδα Τεῦκρον ἐκάλεσαν προαναπέμψαντες τὸν τόνον καὶ ποιήσαντες κύριον· Τευκροὶ γὰρ οἱ Τρώες ἀπὸ τοῦ βασιλεύσαντος αὐτῶν Τεῦκρος. ἡ δὲ ἱστορία ἀκριβέστερον εἴρηται παρὰ τε ἄλλοις πολλοῖς, καὶ παρὰ Ἀπολλοδώρῳ τῷ γραμματικῷ ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν Νεῶν. ZYQAR

7 βασιλεύοντος A || 7 Ἀπολλοδώρῳ Valckenaer (Jacoby FGH 244F158), Ἀπολλωνίῳ codd. || 9 τῶν νεῶν Valckenaer: τῶν γενῶν codd., ἐν Καταλόγῳ Νεῶν L, ἐν τῷ δευτέρῳ περὶ Νεῶν Jacoby, FGH 244F129

5 Θ 368: ἐξ Ἐρέβευς ἄξοντα κύνα στυγεροῦ Ἀΐδαο· Τελεσθέντων τῶν τοῦ Ἡρακλέους ἄθλων ἐν μηνὶ καὶ ἔτεσιν ὀκτώ, μὴ προσδεχόμενος Εὐρυσθεὺς τὸν τε τῶν Αὐγείου βοσκημάτων ἄθλον καὶ τὸν τῆς ὕδρας, ἐνδέκατον ἐπέταξεν ἄθλον αὐτῷ, τὸν Κέρβερρον ἐξ Ἄιδου κομίζειν. εἶχε δὲ οὗτος τρεῖς μὲν κυνῶν κεφαλὰς, τὴν δὲ οὐρὰν δράκοντος τὰ δὲ 10 τοῦ νώτου παντοίων εἶχεν ὄφεων κεφαλὰς. μέλλων οὖν ἐπὶ τούτον ἀπιέναι ἤλθε πρὸς Εὐμόλπον εἰς Ἐλευσίνα, βουλόμενος μνηθῆναι. ἦν δὲ οὐκ ἐξὸν ξένοις τότε μυεῖσθαι, ἐπειδήπερ Θέστιος ὁ Πυλίου παῖς παραγενόμενος ἐμυεῖτο. μὴ δυνάμενος οὖν ἰδεῖν τὰ μυστήρια, ἐπεὶ περ 15 οὐχ ἠγνίσθη εἰς τὸν τῶν Κενταύρων φόνον, ἀγνισθεὶς ὑπὸ Εὐμόλπου τότε ἐμυήθη. καὶ παραγενόμενος ἐπὶ τὸ Ταίναρον τῆς Λακωνικῆς ἀκρωτήριον, οὗ τῆς Ἄιδου καταβάσεώς ἐστὶ στόμιον, διὰ τούτου κατήει. ὡς δὲ εἶδον αὐτὸν αἱ ψυχαὶ, χωρὶς Μελεάγρου καὶ Μεδούσης τῆς Γοργόνας, εὐθύς ἔφυγον. ἐπὶ δὲ τὴν Γόργονα τὸ ξίφος ὡς ζῶσαν ἔλκει, 20 καὶ παρὰ Ἑρμοῦ μαθάνει ὅτι ἔστι κενὸν εἶδωλον. πλησίον δὲ τῶν τοῦ Ἄιδου πυλῶν γενόμενος, Θησέα ἐγείρει, καθήμενον ἐπὶ ἀκινήτου θρόνου. ὁμοίως δὲ καὶ Πειρίθουν ἐβουλήθη καὶ τῆς γῆς πολὺ σειομένης οὐκ ἐδυνήθη. ἀπεκύλισε δὲ καὶ τὸν Ἀσκαλάφου πέτρον. βουλόμενος δὲ αἶμα ταῖς ψυχαῖς παρασχέσθαι μίαν τῶν Ἄιδου βοῶν ἀπέσφαξεν. ZYQAR

3 τῆς om. Q || 4 post κομίζειν reliquum textum a Bibliotheca Apollodori (II 5, 12) excerptum censuit Dindorf || 7 βουλόμενος— ἐμυεῖτο interpolationem indicavit van Thiel || 8 Θυέστιος YQR, Θυέστης A || 8-9 δι' ὃ γίγνεται Πυλίου θετὸς υἱός. καὶ

παραγενόμενος ἐμνεῖτο L || 10 εἰς τὸν τῶν Κενταύρων φόνον: του τῶν Κενταύρων φόνου L || 12 οὐ: ὁ Q

Θ 479: *Γαίης καὶ πόντοιο ἴν' Ἰαπετός τε Κρόνος τε*: Διὸς μεταστήσαντος τὸν πατέρα Κρόνον τῆς βασιλείας καὶ τὴν τῶν θεῶν ἀρχὴν παραλαβόντος, Γίγαντες οἱ Γῆς παῖδες ἀγανακτήσαντες ἐν Ταρτησῶι (πόλις δὲ ἐστὶν αὕτη παρὰ τὸν Ὠκεανὸν) μέγαν κατὰ Διὸς πόλεμον παρεσκεύαζον. Ζεὺς δὲ συναντήσας αὐτοῖς καταγωνίζεται πάντας, καὶ μεταστήσας αὐτοὺς εἰς Ἴερεβος τῶι πατρὶ Κρόνωι τὴν τούτων βασιλείαν παραδίδωσιν. Ὀφίωνα δὲ τὸν δοκοῦντα πάντων ὑπερέχειν κατηγωνίσαστο ὄρος ἐπιθείς, ἀφ' οὗ Ὀφιώνιον προσηγορεύθη. ἡ ἱστορία παρ' Εὐφορίωνι[ ZYQA Ϝ<sub>3</sub>

4 τῶι Ὠκεανῶι L || 5 παρασκευάζουσι A || 7 μεταδίδωσιν Z || πάντας A || 8 αὐτῶι τὸ ἀπ' αὐτοῦ Ὀφιώνιον L || προσηγορεύθη om. Q, προσαγορευθέν Bekker || subscriptionem Ϝ<sub>3</sub>, om. codd.

aliter Ϝ<sub>3</sub> fr. 3 col. 2, 1-10:

[Οὐρ]ανοῦ καὶ Γῆς πα[ιδ-]  
 ]ηι ὅτι τε νέος ὤ[ν (?)]  
 ]ν' ὁ δὲ Ζεὺς μ[  
 ] βαλὼν α [   
 5 [ κερ]αυνοῖς καὶ ἀ[στραπαῖς]  
 ]ς ἐνεῖρξεν τεφ[  
 ]ἀρχὴν Κρόνωι . [   
 ]τ. διαφέρειν οφει[  
 τὴν ἀ[π'] αὐτοῦ προση[γορευ- ἡ ἱ-]  
 10 στορία παρ' Εὐφορίωνι[

I 447-448: *οἶον ὅτε πρῶτον λίπον Ἑλλάδα καλλιγύναικα, / φεύγων νείκεα πατρὸς Ἀμύντορος Ὀρμενίδαο*: Φοῖνιξ ὁ Ἀμύντορος, ὃς ἐξέπεσε τῆς οἰκίας γῆς διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν: τοῦ πατρὸς αὐτοῦ παλλακίδα μὲν ὀνόματι Κλυτεῖαν ἀγαπῶντος, Ἰποδάμειαν δὲ ἐξ ἧς τὸν Φοῖνικα ἔτεκε στυγούντος, δεηθείσης τῆς μητρὸς τῆι παλλακίδι τοῦ πατρὸς Κλυτεῖαι ἐμίγη. γνοὺς δὲ Ἀμύντωρ ἐπηράσατο τῶι παιδί δυστυχίαν περὶ τέκνων γονήν. δείσας δὲ Φοῖνιξ τὸν πατέρα καὶ τὰς ὑπ' αὐτοῦ γενομένας ἀρὰς φεύγει πρὸς Πηλέα, ὅστις ὑποδεξάμενος αὐτὸν διὰ τὴν συγγένειαν δίδωσιν αὐτῶι τὴν Δολοπίαν χώραν, καὶ Ἀχιλλέα τὸν υἱὸν μικρὸν ὄντα εἰς ἀνατροφὴν παραδίδωσιν. ἡ ἱστορία παρὰ τῶι Πύκτῃ: παρὰ γὰρ τοῖς τραγικοῖς διαλλάσσει. ZYQXA Ϝ<sub>3</sub>

4 Κλυτεῖαν Q || 5 στυγούντος Z || 6 Κλυτεῖαι Q || δυστυχίαν περὶ τέκνων γονήν: τέκνων ἀγονίαν ZYA || 8 ὅστις: ὃς L || 11 subscriptionem om. QX || 9 τῶι Πύκτῃ: τῶι Ποιητῇ A

aliter Ϝ<sub>3</sub> fr. 3 col. 2, 11-21 Haslam:

οἶον ὅτε πρῶτον λίπον [ Ἑλλάδα καλλιγύναικα· Φοῖνιξ ]  
 ὁ Ἀμύντορος καὶ Ἰππο[δάμειας ἐξέπεσε τῆς οἰκίας γῆς ]

15 πεισθεις ὑπὸ τῆς μητρὸς τῆ παλλακῆ τοῦ πατρὸς μιγῆναι  
 [ὄ]πως μισῆ τοῦτον ἐπιγνοὺς δὲ ὁ Ἀμύντωρ ἀρὰς ἐπαρᾶ-]  
 τα[ι] κατὰ τοῦ Φοίνικ[ος νόσον εὐχόμενος ὥστε μὴ ποτε παῖ-]  
 ῥας γεννήσασθαι· ὁ [δὲ φυγῶν καὶ βουλόμενος εὐρεῖν]  
 ἄχθος παραγίνεται[ι Πηλεΐ, ὃς διὰ τὴν συγγένειαν αὐ-]  
 τὸν ἀσμένως ἐδέχ[ετο καὶ δίδωσιν αὐτῷ τὴν Δολοπί-]  
 20 αν κα[ι] τίθεται τοῦ πα[ιδὸς Ἀχιλλέως τροφέα τὸν Φοῖνι-]  
 κα ἀν[αγαγόν]τος εἰ[ς ὑγίειαν Χείρωνος, ἡ δ' ἱστορία]  
 παρ' Ἐρ[ατοσθέ]λει.

I 529: *Κουρήτες τε μάχοντο καὶ Αἰτωλοὶ μενεχάρμαι*. Οἶνεὺς  
 Αἰτωλίας δυνάστης τὰς ἀπαρχὰς τῶν ἐτησίων καρπῶν τοῖς θεοῖς θύων  
 Ἴαρτεμιν μόνην παρέλιπεν. ἡ δὲ θεὸς ὀργισθεῖσα μέγα τοῖς Αἰτωλοῖς  
 5 συὸς χρήμα ἔπεμψεν, ὃς οὐ μόνον τὴν χώραν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐνοικοῦντας  
 διέφθειρε. Καλυδῶνιοι δὲ καὶ Πλευρώνιοι προῆλθον ἐπὶ τοῦτον.  
 Μελέαγρος δὲ ὁ Οἰνέως πρῶτος ἐπιτυχὼν γέρας τε τοῦ συὸς ἀκροθίνια  
 λαβὼν τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ δέρας Ἀταλάντη δι' ἔρωτα δωρεῖται. καὶ γὰρ  
 αὕτη συνεξῆλθεν αὐτοῖς ἐπὶ κυνηγίαν. οἱ δὲ Θεστίου μὲν παῖδες,  
 ἀδελφοὶ δὲ τῆς Μελεάγρου μητρὸς Ἀλθαίας, ὀργίλως ἐπὶ τούτῳ  
 10 διατεθέντες ἐπεβούλευον τῷ Μελεάγρῳ. ὁ δὲ προγνοὺς οὖς μὲν  
 ἀπέκτεινεν, οὖς δὲ εἰς φυγὴν τραπήναι παρεσκεύασεν. διόπερ οἱ  
 Πλευρώνιοι τοῖς Καλυδωνίοις ἐπεστράτευσαν. Μελέαγρος δὲ κατ'  
 ἀρχὰς τῆ μητρὶ μηνιῶν οὐκ ἐβοήθει τῆ πατρίδι, πορθουμένης δὲ ἤδη τῆς  
 πόλεως πεισθεις ὑπὸ Κλεοπάτρας τῆς γυναικὸς προελθὼν οὖς μὲν  
 15 ἀνεῖλεν, οὖς δὲ ἠνάγκασεν ἐκέισε διώκων κατὰ κρημνῶν ἐνεχθῆναι.  
 Ἀλθαία δὲ μηνιώσα τῷ παιδί τὴν ὑπὸ Μοιρῶν δεδομένην δάιδα  
 κατέφλεξεν. ἦν δὲ πεπρωμένον ἐκείνης κατακαείσης καὶ τὸν Μελέαγρον  
 ἀποθανεῖν. φθαρέντος δὲ τοῦ παιδὸς Ἀλθαία μετανοήσασα ἑαυτὴν  
 ἀναιρεῖ. ZYQAR

3 παρέλειπεν Z, κατέλειπεν YQ || 4 χρωάν Z || 7 γὰρ om. Q || 8 αὕτη YQ ||  
 κυνηγίαι A || 11 παρεσκεύασεν: ἐποίησεν Q || οἱ om. Q || 12 ἐπεστράτευσαν Q || 14  
 προσελθὼν Q || 15 ἐκέισε del. L || διώκων om. YQ, restituit L || 17 ἐκκαείσης ZY

I 557: *κούρη Μαρπήσσης καλλισφύρου Εὐηνίνης*. Εὐήνος, Ἴαρος  
 παῖς, βασιλεὺς Αἰτωλίας, ἔχων θυγατέρα εὐπρεπεστάτην, Μάρπησσαν  
 τοῦνομα, τοὺς μνηστευομένους αὐτὴν προεκαλεῖτο εἰς ἀρμαθλασίας  
 ἀγῶνα, λέγων ἐκδώσειν τῷ διαφυγόντι αὐτὸν διώκοντα· τοὺς δὲ  
 5 προληφθέντας καρτομῶν, ἐπετίθει τὰς κεφαλὰς ἐπὶ τὸν τοῖχον τῆς  
 οἰκίας εἰς κατάπληξιν τῶν λοιπῶν. πολλῶν τοίνυν ἤδη ἀνηρημένων  
 Ἴδα, λόγῳ μὲν Ἀφαρέως υἱὸς, ταῖς δὲ ἀλήθειαις Ποσειδῶνος,  
 τελευταῖος λαβὼν παρὰ τοῦ πατρὸς ἵππους ποδωκεστάτους ἤρπασε τὴν  
 κόρη, χορεύουσαν ἐν Ἀρτέμιδος. Εὐήνος δὲ ὡς οὐκ ἐδύνατο  
 10 καταλαβεῖν, ἀποσφάζας τοὺς ἵππους οὖς εἶχεν ἑαυτὸν ἔρριπεν εἰς τὸν  
 Λυκόρμαν ποταμὸν, ὃς ἀπ' αὐτοῦ Εὐήνος προσηγορεύθη. διαπεφευγῶτι  
 δὲ τῷ Ἴδαι τὸν κίνδυνον Ἀπόλλων ἐναντιοῦτο περὶ τῆς κόρης  
 βουλόμενος ἀφαρπάζειν αὐτὴν. προϊόντων δὲ αὐτῶν εἰς μάχην Ζεὺς  
 πέμψας Ἐρμῆν ἐπέτρεψε τῆ κόρηι ἐλέσθαι ὃν ἂν βούληται. ἡ δὲ εἶλετο  
 15 τὸν Ἴδαν, εὐλαβηθεῖσα μὴ γηράσασαν αὐτὴν ἀπολίπηι ὁ Ἀπόλλων.  
 ZYQXR

3 προσεκαλείτο Z || 5 ληφθέντας YQ || του τοίχου Q, τών τοίχων Y || 7 τῆ δὲ ἀλήθειαι Q || 14 εἶλατο Z || 15 ἀπολείπει Z || ό om. QX

I 562: Ἀλκυόνην καλέεσκον ἐπάνυμον· Κῆϋξ ὁ Φωσφόρου τοῦ ἀστέρος γήμας Ἀλκυόνην τὴν Αἰόλου μέγα φρονήσας ἐφ' ἑαυτῶι θεὸς ἐβούλετο νομίζεσθαι. διόπερ ἦ τε γαμετὴ διὰ παντὸς αὐτὸν ἐκάλει Δία κάκεινος Ἦραν τὴν γυναῖκα. Ζεὺς δὲ ἀγανακτήσας μετέβαλεν αὐτοὺς  
 5 εἰς ὄρνεα χωρὶς ἀλλήλων βιοῦντα. ἐκλήθη δὲ ἡ μὲν Ἀλκυόνη, ὁ δὲ Κῆϋξ. παρὰ δὲ τοῖς αἰγιαλοῖς τῆς ἀλκύνος τικτούσης συμβαίνει ἐπελθόντα τὰ κύματα τὰ ἔκγονα αὐτῆς κατασύρειν. Ζεὺς δὲ θεασάμενος αὐτὴν κλαίουσαν κατελεήσας ἐπέταξε τοῖς ἀνέμοις καθ' ὃν ἂν καιρὸν ἢ  
 10 Ἀλκυόνη τίκτει μὴ πνεῖν μέχρι τεσσαρεσκαίδεκα ἡμερῶν τοῦ χειμῶνος αὐξομένου. εἴρηται δὲ ἀλκυῶν παρὰ τὸ ἐν ἀλὶ κύειν. [οἱ οὖν γονεῖς ἀπὸ τῶν αὐτῆι συμβεβηκότων οὕτως ἐκάλουν αὐτὴν Κλεοπάτραν. ὡς Μεγαπένθην καὶ Εὐρυσάκην, καὶ Νεοπτόλεμον. ἔκλαιεν οὖν τὸν ἄνδρα Ἴδαν, ὅτε αὐτὴν ἤρπασεν Ἀπόλλων.] ZYQXAR

I Ἐωσφόρου Apollod. I 7, 4 || 7 ἔγγονα QX || 10 αὐξανομένου QX || εἴρηται usque ad finem om. ZY || οἱ οὖν γονεῖς usque ad finem secludendum putauī.

K 334: πολιοῖο λύκοιο· καὶ γὰρ Πελίαν ἐντεῦθεν φασὶν ὠνομάσθαι. Τυρῶ γὰρ ἡ Σαλμονέως γεννήσασα δύο παῖδας ἐκ Ποσειδῶνος, παρὰ τοῖς Ἐνιπέως τοῦ ποταμοῦ ρεῖθροις κατέλιπεν. τὸν μὲν οὖν ἕτερον κύων ἀφαιρεθέντων αὐτῆς τῶν γόνων παρέχουσα θηλὴν  
 5 ἔτρεφεν, τὸν δὲ ἕτερον ἵππος κατὰ τὸ μέτωπον ἐπάτησεν. ἐπελθόντες οὖν οἱ ἵπποφορβοὶ ἀνελόμενοί τε τὰ παιδιά ἔτρεφον καὶ ὠνόμασαν τὸν μὲν ἐπεὶ ἐκ συνδρομῆς αἵματος ἐπελιώθη, Πελίαν· τὸν δὲ ἕτερον ἐπεὶ κύων ἠλέησε Νηλέα. ZQXAR

4 ἕτερον: ἓνα QX || γόνων de Marco, τέκνων L, πόνων codd. || 8 ἠλέησε correxi, κατηλέησε codd.

K 435: ἐν δὲ σφιν Ῥῆσος βασιλεύς, παῖς Ἠιονῆος· Ῥῆσος γένει μὲν ἦν Θραῖξ, υἱὸς δὲ Στρυμόνος τοῦ αὐτόθι ποταμοῦ, καὶ Εὐτέρπης, μιᾶς τῶν Μουσῶν. διάφορος δὲ τῶν καθ' αὐτὸν γενόμενος ἐν πολεμικοῖς ἔργοις ἐπῆλθε τοῖς Ἑλλήσιν, ὅπως Τρωσὶ συμμαχήσῃ, καὶ μίαν ἡμέραν  
 5 συμβαλὼν πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων ἀπέκτεινεν. δεῖσασα δὲ Ἦρα περὶ τῶν Ἑλλήνων Ἀθηνᾶν ἐπὶ τὴν τούτου διαφθορὰν πέμπει. κατελθούσα δὲ ἡ θεὸς Ὀδυσσεά τε καὶ Διομήδην ἐπὶ τὴν κατασκοπὴν ἐποίησε προελθεῖν. ἐπιστάντες δὲ ἐκεῖνοι κοιμωμένοι Ῥῆσῳ αὐτὸν τε καὶ τοὺς ἐταίρους αὐτοῦ κτείνουσιν, ὡς ἱστορεῖ Πίνδαρος. ἔνιοι δὲ λέγουσι νυκτὸς  
 10 παραγεγονέναι τὸν Ῥῆσον εἰς τὴν Τροίαν, καὶ πρὶν γεύσασθαι αὐτὸν τοῦ ὕδατος τῆς χώρας φονευθῆναι. χρησμὸς γὰρ ἐδέδοτο αὐτῶι φασιν ὅτι εἰ αὐτὸς γεύσῃται τοῦ ὕδατος καὶ οἱ ἵπποι αὐτοῦ τοῦ Σκαμάνδρου πίωσι καὶ τῆς αὐτόθι νομῆς ἀκαταμάχητος ἔσται εἰς τὸ παντελές. ZYQXAR

1-2 Θρῆιξ ἦν Z || 3 καθ' αὐτῶν Z || 4 μίαν ἡμέραν om. Z, del. Dindorf || 7 τε om. YQX || 8 ἐκεῖνοι A || 11-12 τῆς χώρας— τοῦ ὕδατος om. A || 11 γὰρ: δὲ ZY || φησὶν ZYQ || 12 γεύσεται ZQX || 11 πίουσι A

Λ 1-2: *Ἦὼς δ' ἐκ λεχέων παρ' ἀγαυοῦ Τιθωνοῖο / ὄρνυθ', ἴν' ἀθανάτοισι φόως φέροι ἠδὲ βροτοῖσι.* Μυθεύεται ὅτι Τιθωνὸν τὸν Λαιομέδοντος, εὐπρεπέστατον τὸν καθ' ἑαυτὸν ἐν Ἰλίῳ γενόμενον ἐρασθεῖσα ἀνήρπασεν ἢ Ἡμέρα καὶ τῆς τούτου μετέλαβε κοίτης, 5 αἰτησαμένῳ δὲ αὐτῷ παρέσχεν ἀθανασίαν. ὁ δὲ γέρον γενόμενος, διὰ γὰρ ἄγνοίαν οὐκ ἠτήσατο ἀθανασίαν σὺν ἀγηρασίαι, ἀχθόμενος δὲ καὶ τῶν ἐν βίῳ μὴ δυνάμενος μεταλαμβάνειν παρεκάλει τὴν θεὸν, ὅπως αὐτὸν τοῦ ζῆν ἀπαλλάξει. ἢ δὲ -οὐ γὰρ ἦν δυνατὸν ἀποθανεῖν αὐτὸν- μετέβαλεν εἰς τέττιγα, τὸν μουσικώτατον τῶν πτηνῶν, ὅπως καὶ διὰ τῆς 10 φωνῆς αὐτοῦ τέρπηται. γίγνεται δὲ ἐξ αὐτῶν παῖς Μέμων, ὁ τῶν Αἰθιοπῶν βασιλεύς. ZYQXAR

3 ἐκπρεπέστατον ZYA || καθ' αὐτὸν L || 4 ἐρασθεῖς Z || Ἡμέρα: Ἦὼς A || 6 ἀθανασίαν σὺν ἀγηρασίαι: καὶ ἀγηρασίαν ZYAR || 6 δὲ και: ὡς L || 7 μεταλαμβάνειν οὐ δυνάμενος ἐκάλεσε τὴν θεὸν L || παρακαλέσας ZYR, καλέσας QX || 8 μεταλλάξει YAR || οὐ: οὐδὲ ZQ, οὐ δὲ Heyne || 10 τέρποιτο A

Λ 672-675: *...ὄτ' ἐγὼ κτάνον Ἴτυμονῆα, / ἐσθλὸν Ὑπειροχίδην, ὅς ἐν Ἥλιδι ναιετάασκε, / ῥύσι' ἐλαυνόμενος· ὁ δ' ἀμύνων ἦισι βόεσσιν / ἔβλητ' ἐν πρώτοισιν ἐμῆς ἀπὸ χειρὸς ἄκοντι.* Νηλεὺς ὁ Ποσειδῶνος, ἰππικώτατος τῶν καθ' αὐτὸν γενόμενος, ἔπεμψεν εἰς Ἥλιν ἵππους εἰς 5 τὸν ὑπ' Αὐγέου ἐκεῖσε συντελούμενον ἀγῶνα. νικησάντων δὲ τούτων φθονήσας Αὐγέας ἀπέσπασε τούτους καὶ τοὺς ἠνίοχους ἀφήκεν ἀπράκτους. Νηλεὺς δὲ γνοὺς ἡσυχίαν ἦγε, Νέστωρ δὲ ὁ τῶν παίδων αὐτοῦ νεώτατος στρατὸν ἀθροίσας ἐπῆλθεν Ἥλιδι, καὶ πολλοὺς ἀποκτείνας ἀπέλαβε τοὺς ἵππους καὶ οὐκ ὀλίγην τῶν πολεμίων ἀπέσυρε 10 λείαν. ἢ ἱστορία παρὰ Φερεκύδη. ZYQXAR

5 κείσε A || 8 στρατεῖαν A, στρατιὰν Dindorf || 9 ἀπέλαβον Z, ἀπέβαλε Y || ἀπέσυραν ZYQX || 10 subscriptionem om. X, ἱστορεῖ Φερεκύδης Y

Λ 690: *ἐλθὼν γὰρ ῥ' ἐκάκωσε βίη Ἑρακλεΐη· Ἑρακλῆς παρεγένετο εἰς Πύλον χρήζων καθαρσίων. οἱ δὲ Πύλιοι ἀποκλείσαντες τὰς πύλας οὐκ ἐξεδέξαντο αὐτόν. ἐφ' ᾧ ὀργισθεὶς ὁ ἥρωρ ἐπόρθησε Πύλον. συνεμάχουν δὲ τῷ Νηλεῖ τρεῖς θεοὶ, Ποσειδῶν, Ἥρα, 5 Ἀἰδωνεύς. ὡς καὶ ἐν τῇ E φησί, τῷ δὲ Ἑρακλεῖ δύο. Ἀθηνᾶ καὶ Ζεὺς. ZYQXAR*

5 τῷ δὲ κτλ. om. QX

Λ 698-700: *καὶ γὰρ τῷ χρεῖος μέγ' ὀφείλετ' ἐν Ἥλιδι δίηι· / τέσσαρες ἀθλοφόροι ἵπποι αὐτοῖσιν ὄχεσφιν, / ἐλθόντες μετ' ἀέθλα·* Ἑρακλῆς προστάξαντος Εὐρυσθέως ἀνεκάθηρε τὴν Αὐγέου κόπρον.

5 ἀπαιτοῦντι δὲ αὐτῶι τὸν μισθὸν οὐκ ἀπεδίδου λέγων ἐξ ἐπιταγῆς αὐτὸν  
 πεποιηκέναι. Φυλεὺς δὲ ὁ τούτου παῖς κριτῆς γενόμενος κατέκρινε τὸν  
 πατέρα. ὁ δὲ ἀγανακτήσας ἐξέβαλεν αὐτὸν τῆς χώρας. Ἡρακλῆς δὲ  
 ἐπιστρατευσάμενος Ἥλιν ἐπόρθησε καὶ μεταπεμψάμενος τὸν Φυλέα ἐκ  
 Δουλιχίου παραδίδωσιν αὐτῶι τὴν βασιλείαν. ὀλιγανδρίας δὲ οὔσης διὰ  
 10 τὸ πολλοὺς ἐν τῶι πολέμῳ διεφθάρθαι Ἡρακλῆς συγκατέκλιε τὰς τῶν  
 τετελευτηκότων γυναῖκας τῶι στρατῶι. οὕτως τε πολλῶν γεννηθέντων  
 ἔθηκε τῶι Διῖ τὸν Ὀλυμπικὸν ἀγῶνα καὶ αὐτὸς πρῶτος τῶν ἀγωνισμάτων  
 ἦψατο. ἡ ἱστορία παρὰ Καλλιμάχῳ. ZYQAR

3 Αὐγίου Z || 11 τῶι Διῖ: Διῖ Q || Ὀλυμπιακὸν τῶν ἀγῶνων QA, Ὀλυμπιακὸν  
 ἀγῶνα L || 12 ἱστορεῖ Καλλιμάχος Y

Λ 709: *μετὰ δέ σφι Μολίονε θωρήσσοντο*. Κτέατος καὶ Εὐρυτος  
 παῖδες μὲν ἦσαν Ποσειδῶνος καὶ Μολιόνης τῆς Μόλου, ἐπὶ κλησιν δὲ  
 Ἔκτορος. οὗτοι παρηλλαγμένην φύσιν τῶν λοιπῶν ἔσχον ἀνθρώπων·  
 5 διφυεῖς γὰρ ἦσαν, ἔχοντες ἐκάτερος δύο κεφαλὰς τέσσαρας δὲ χεῖρας  
 καὶ πόδας καὶ ἴσους, ἐν δὲ σώμα. διὰ τοῦτο τοὺς τε πολεμικοὺς καὶ  
 γυμνικοὺς ἐνίκων ἀγῶνας. Ἡρακλῆς δὲ πολεμῶν καὶ μὴ δυνάμενος κατὰ  
 τοῦμφανὲς αὐτῶν περιγενέσθαι συμμαχούντων Αὐγέαι, λοχήσας αὐτοὺς  
 ἀνείλε καὶ οὕτως ἐπόρθησε τὴν Ἥλιν. ἡ ἱστορία παρὰ Φερεκύδη.  
 ZYQXARP<sub>3</sub>

I incipit Ἔκτορος καὶ Μολίνης (Μολιόνης Dindorf) τῆς Μόλου παῖδες Κτέατος  
 καὶ Εὐρυτος· κατὰ τινος δὲ Μολιόνος (Μολιόνης Dindorf) καὶ Ποσειδῶνος. ἴσως δὲ  
 μᾶλλον Μολιόνας αὐτοὺς εἶπεν πολεμικοὺς, ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν μάχην μολύνσεως. οὐχ  
 ὡς οἱ νεώτεροι, ὅτι ἡ μήτηρ αὐτῶν ἐκαλεῖτο Μολιόνη· ἀπὸ μητρὸς γὰρ Ὅμηρος οὐδένα  
 σημαίνει. οὗτοι κτλ... A || 2 Μολίνης ZA || 3 οὕτω ZP<sub>3</sub> || 4 ἐκάτερος om. Z || 5 τε om.  
 QXARP<sub>3</sub> || 7 συμμαχούντος Αὐγέου Q || 8 ἱστορεῖ Φερεκύδης Y

Λ 741: *ἡ τόσα φάρμακα ἦῖδη ὅσα τρέφει εὐρεία χθῶν*. Μήδεια  
 ἐγένετο Αἰήτου μὲν θυγάτηρ, Ἰάσονος δὲ γυνή. αὕτη μετὰ τὴν  
 ἀπεργασθεῖσαν ἐν Κορίνθῳ τεκνοκτονίαν φυγὰς εἰς Ἀθήνας ἀφίκετο  
 καὶ ἐγαμήθη Αἰγεῖ τῶι Πανδίωνος, κάκει Ἐθῆσα τὸν ἐξ Αἴθρας  
 5 γενόμενον τῶι Αἰγεῖ ἐπὶ τὸν τοῦ πατρὸς γνωρισμὸν ἐκ Τροιζῆνος  
 ἀφικόμενον πείθει τὸν Αἰγέα φάρμακον αὐτῶι δοῦναι θανάσιμον,  
 ἐπίβουλον αὐτοῦ τῆς βασιλείας εἰποῦσα παραγίνεσθαι. πεισθεὶς δὲ  
 Αἰγεὺς παραγενομένῳ τῶι παιδὶ φάρμακον ἔδωκε. μέλλοντός τε πίνειν  
 ἐπιγνοὺς τό τε ξίφος καὶ τὰ ὑποδήματα -ταῦτα γὰρ ἐν Τροιζῆνι  
 10 γνωρίσματα κατέλιπε- τὸ μὲν φάρμακον ἀφείλετο, τὴν δὲ Μήδειαν τῆς  
 Ἀττικῆς ἐξέβαλεν. οἰκίσασα δὲ αὕτη τὴν πλησίον Ἥλιδος Ἐφύραν,  
 πολυφάρμακον ἐποίησεν αὐτὴν ἐπονομασθῆναι. ἡ ἱστορία παρὰ Κράτητι.  
 ZYQXAR

3 ἀποτελεσθεῖσαν QX || ἐν Κορίνθῳ om. Z || τεκνογονίαν QX, τεκνοφονίαν Y,  
 τεκνοφονεῖαν L || 4 ἐγαμήθη ἐκεῖ A || 5 φαρμάκῳ ἀνελεῖν QX || 7 παραγενέσθαι QX ||  
 8 παραγενομένῳ τῶι παιδὶ om. QX || δέδωκεν Z || καταπίνειν A || μέλλοντος δὲ αὐτοῦ  
 καταπίνειν ἐκείνου QX || 10 ἀφείλατο Z || 10-11 τῆς Ἀττικῆς om. Z, ἐξέβαλε τῆς  
 Ἀττικῆς A || 11 οἰκίσασα ZYA || 12 αὐτὴν ἐποίησεν Z || ὀνομασθῆναι QX

M 1: *Μενoitίου ἄλκιμος υἱός· Πάτροκλος ὁ Μενoitίου* τρεφόμενος ἐν Ὠποῦντι τῆς Λοκρίδος περιέπεσεν ἀκουσίῳ παισίματι· παῖδα γὰρ ἠλικιώτην Ἀμφιδάμαντος οὐκ ἀσήμου Κλεισώνυμον, ἧ ὡς τινες Αἰάνην, περὶ ἀστραγάλων ὀργισθεὶς ἀπέκτεινεν· ἐπὶ τούτῳ δὲ  
5 φυγῶν εἰς Φθίαν ἀφίκετο κάκει κατὰ συγγένειαν Πηλέως Ἀχιλλεῖ συνῆν. φιλίαν δὲ ὑπερβάλλουσαν πρὸς ἀλλήλους διαφυλάξαντες ὁμοῦ ἐπὶ Ἴλιον ἐστράτευσαν. ἡ ἱστορία παρὰ Ἑλλανίκοι. ΖΥQXAR

3 Κλειτώνυμον Apollod. III 13, 8 Frazer (uariae lectiones leguntur aliis codd.), Κλησώνυμον codd., Κλισώνυμον A, Κλεισώνυμον Dindorf, cf. historia in Π 14 || ὡσπερ QX || 4 αἴαν A, Αἰάνην Dindorf cf. Strabo IX 4,2 || περὶ ἀστραγάλων om. A || 6 φυλάξαντες QX

[M 93: *τῶν δὲ ἐτέρων Πάρις ἤρχε·* κατὰ γαστρὸς ἔχουσα ἡ Ἐκάβη ὄναρ ἐθεάσατο, ὅτι ἔτεκε δαλὸν ὑφ' οὗ πᾶσα κατεφλέχθη ἡ πόλις. τὸ οὖν τεχθὲν, γνώμη τῶν μάντεων ἐξετέθη, ἀλλὰ γνωμηθεῶν ὑπὸ τοῦ εὐρόντος ἐτράφη βουκόλου ὃς ἄρκτον αὐτῷ γάλα ἐπισχοῦσαν  
5 θεασάμενος ἀνέθρεψεν. ἐκλήθη οὖν Πάρις, οὐχ ὅτι ὡς τινές φασιν ἐν πῆραι ἐτράφη, ἀλλὰ ὅτι τὸν μόρον παρήλθεν, ὕστερον δὲ Ἀλέξανδρος, ὅτι τῆι πατρίδι ἠλέξισεν, τουτέστιν, ἐβοήθησε πολεμίων ἐπελθόντων.] ΖΥQXAR

historiam totam secludendam putauī (cf. historia in Γ 325) || 1 Πάριν κατὰ γαστρὸς A || 2 ἀφ' ου QX || κατεφλέχθη πᾶσα QX || 3 οὐ γνώμη YQXAR || ὁ ὑπὸ YQXR || 4 ὃς om. QX || 4 ἄρκτον γὰρ QX || 7 ὃ ἐστίν QX || πολέμου ἐπελθόντος QX

M 231: *Πουλυδάμα, σὺ μὲν οὐκέτ' ἐμοὶ φίλα ταῦτ' ἀγορεύεις·* Ἡρακλέους πορθήσαντος Ἴλιον Πρίαμος ὁ Λαομέδοντος παραλαβὼν τὴν βασιλείαν ἔπεμψεν εἰς Δελφοὺς μαντευσόμενος περὶ τῶν ἐνεστώτων. οἱ δὲ πορευθέντες χρησμὸν τε λαμβάνουσιν καὶ Πάνθουν ἓνα τῶν Δελφῶν  
5 ἄγουσιν, ὅπως κατὰ τὸ συνεχές μαντεύηται Πριάμῳ. γῆμας δὲ οὗτος θυγατέρα Κλυτίου Προνόμην, Πολυδάμαντα γενναῖα τὴν τε μαντικὴν ἀναδιδάσκει. λέγεται δὲ μιᾷ νυκτὶ τοῦτόν τε καὶ τὸν Ἔκτορα γεννηθῆναι. ΖΥQXAR.

haec historia sub lemmate ἐπιπλήσσεις (M 211) Dindorf locauit || 3 μαντευσάμενος Z || ἐνεστώτων· ἐσομένων Y || 6 τε om. Y

Aliter T in Λ 211 (Erbse): φασὶ δὲ τὸν πατέρα τοῦ Πολυδάμαντος Πάνθουν Δελφὸν εἶναι τὸ γένος· Τρῶας δὲ ποτε θεοπρόπους ἐλθόντας αὐτόσε ἀγαγεῖν αὐτὸν πρὸς τὸν Πρίαμον ἐπὶ τῷ διηγῆσασθαι τὸν χρησμὸν καὶ οὕτως αὐτὸν ἐκεῖ μέναι.

M 307: *ὥς ῥα τότε ἀντίθεον Σαρπηδόνα θυμὸς ἀνήκε·* Εὐρώπην τὴν Φοῖνικος Ζεὺς θεασάμενος ἐν τινι λειμῶνι μετὰ νυμφῶν ἄνθη ἀναλέγουσαν ἠράσθη, καὶ κατελθὼν ἠλλάξεν ἑαυτὸν εἰς ταῦρον καὶ ἀπὸ τοῦ στόματος κρόκον ἔπνει, οὕτως τε τὴν Εὐρώπην ἀπατήσας ἐβάστασε  
5 καὶ διαπορθμεύσας εἰς Κρήτην ἐμίγη. εἶθ' οὕτως συνώκισεν αὐτὴν

Ἄστερίωνι τῷ Κρητῶν βασιλεῖ. γενομένη δ' ἔγκυος ἐκείνη τρεῖς παῖδας ἐγέννησε· Μίνωα, Σαρπηδόνα καὶ Ῥαδάμανθυν. ἡ ἱστορία παρὰ Ἡσιόδου καὶ Βακχυλίδου. ΖΥQXAR

haec historia sub lemmate Σαρπηδῶν δ' ἄρ' ἔπαλξιν ἐλὼν χερσὶ στιβαρῆισιν (M 397) legitur in omnibus codicibus praeter A || 3 συλλέγουσαν Y || αὐτὸν Q || καί: ὅστις L || 4 πνέων L || οὕτως τε Z: ὥστε YX, ὃς Q, suppressit L || 5 συνώκησεν ZA || αὐτῆι A || 7-8 ἱστορεῖ Ἡσίοδος καὶ Βακχυλίδης Q

Aliter P<sub>3</sub> in Π 433 (Cramer): Σαρπηδόνα φίλτατον ἀνδρῶν· φασὶν Εὐρώπῃ τῇ Φοίνικος ἀνθολογούσῃ φανῆναι τὸν Δία ἐν σχήματι ταύρου, κρόκον ἐκ τῶν ρίνων βλαστάνοντα· ἐπικαθεσθείσης δὲ τοῖς νότοις τῆς κόρης πρὸς ἐπανθισμὸν, ἀρπάσας εἰς Κρήτην ἐκόμισεν, ἀφ' ἧς φασὶ Σαρπηδόνα γενέσθαι, καὶ Μίνωνα καὶ Ῥαδάμανθυν. ἱστορεῖ Ἡσίοδος.

N 1: Ζεὺς δ' ἐπεὶ οὖν Τρώας τε καὶ Ἔκτορα νηυσὶ πέλασσε· Μετὰ τὴν Ἰλίου πόρθησιν Ἔκτωρ ὁ Πριάμου καὶ μετὰ τὸν θάνατον τὴν ἀπὸ θεῶν εὐτύχησε τιμῆν. οἱ γὰρ ἐν Βοιωτίαι Θηβαῖοι πιεζόμενοι κακοῖς ἐμαντεύοντο περὶ ἀπαλλαγῆς. χρησμὸς δὲ αὐτοῖς ἐδόθη  
5 παύσεσθαι τὰ δεινὰ ἐὰν ἐξ Ὀφρυνίου τῆς Τρωάδος τὰ Ἔκτορος ὅστ'α διακομισθῶσιν ἐς τὸ παρ' αὐτοῖς καλούμενον τόπον Διὸς γονᾶς. οἱ δὲ τοῦτο ποιήσαντες καὶ τῶν κακῶν ἀπαλλαγέντες διὰ τιμῆς ἔσχον Ἔκτορα, κατὰ τε τοὺς ἐπείγοντας καιροὺς ἐπικαλοῦνται τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ. ἡ ἱστορία παρ' Ἀριστοδήμου. ΖΥQAR P<sub>3</sub>

2 μετὰ δὲ AZP<sub>3</sub> || τὸν om. Q || 5 παύσασθαι ZP<sub>3</sub> || Ὀφρυνίου: Ἀφνείου L || 6 Διὸς γονᾶς τόπον P<sub>3</sub>

N 12-13: ὑποῦ ἐπ' ἀκροτάτης κορυφῆς Σάμου ὑληέσσης / Θρηϊκίης· Σάμιοι οἱ ἐν Ἰωνίαι μετὰ διακοσιοστὸν καὶ ἕνατον ἔτος τῶν Τρωϊκῶν χρησμὸν ἔλαβον παρὰ τοῦ Πυθίου εἰς τὴν ἐν Τρωιάδι Θραϊκὴν μετοικῆσαι. ἀφ' ὧν ἡ Σαμοθράικη προσηγορεύθη. ἡ ἱστορία παρὰ  
5 Ἀπολλοδώρου. ΖΥQXA

4-5 ἱστορεῖ Ἀπολλόδωρος Y

N 66: τοῖν δ' ἔγνω πρόσθεν Ὀϊλῆος ταχὺς Αἴας· Αἴας Λοκρὸς μὲν ἦν τὸ γένος, ἀπὸ πόλεως Νά[ρυ]κος, πατὴρ δὲ Ὀϊλέως. οὗτος μετὰ τῆς Ἰλίου πόρθησιν αἴτιος τοῖς Ἕλλησιν ἀπωλείας ἐγένετο. Κασάνδραν γὰρ τὴν Πριάμου ἰκέτιν οὖσαν Ἀθηνᾶς ἐν τῷ τῆς θεᾶς σηκῷ κατήσχυεν,  
5 ὥστε τὴν θεὰν τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ξοάνου εἰς τὴν ὀροφὴν τρέψαι. τοῖς δὲ Ἕλλησιν ὑποστρέφουσι καὶ κατὰ τὴν Εὐβοίαν γενομένοις χειμῶνας διήγειρε μεγάλους, ὥστε πολλοὺς αὐτῶν διαφθάρηναι. διανηξάμενος δὲ Αἴας εἰς τὰς Χοιράδας καλουμένας πέτρας ἔλεγε χωρὶς θεῶν γνώμης διασεσῶσθαι. Ποσειδῶν δὲ ἀγανακτήσας διέσχισε τὴν πέτραν καὶ τὸν  
10 Αἴαντα τῷ κλύδωνι παρέδωκεν. ἐκριφέντα δὲ αὐτὸν κατάδηλον νεκρὸν Θέτις ἐλεήσασα θάπτει. Ἀθηνᾶ δὲ οὐδὲ οὕτως τῆς ὀργῆς ἐπαύσατο, ἀλλὰ



καὶ τοὺς Λοκροὺς ἠνάγκασεν ἐπὶ χίλια ἔτη εἰς Ἴλιον ἐκ κλήρου παρθένους πέμπειν. ἡ ἱστορία παρὰ Καλλιμάχῳ ἐν Α Αιτίων καὶ παρὰ τῷ ποιητῇ ἐν τῇ Δ τῆς Ὀδυσσεΐας παχυμερῶς. ΖΥQXA

2 Νά[ ]κος Z, Νά[ρυ]κος de Marco (cf. Strabo IX 4, 2), Λοκρίδος R, om. codd. reliqui, Ὀπούντος L, suppleuit Dindorf ab editione Iascaridea || πόλιος A || 3 ἐγίνετο A || Κασσάνδραν Z || 4-5 θεοῦ... θεὸν ZAR || 4 σηκῶι· ναῶι X || 6 γινομένοις A || 7 διεγείραι A || 8 Γυραίας Y cf. Sch. in Lyc. 1141, Γυράδας L || 9 διασωθῆναι QX || διέσχισέ τε Y || 10 ἐκριφέντος Z || κατὰ Δῆλον Dindorf || 11 Θέτις δὲ Z || 13 ἱστορεῖ Καλλιμάχος Y, ἐν Α Αιτίων κτλ. om. X, τῶν Ὀδυσσεῖων Z

N 218: *Αἰτωλοῖσιν ἄνασσε*· Αἰτωλὸς παῖς μὲν ἦν Ἐνδυμίωνος. ὃς ἀκούσιον φόνον δράσας ἔφυγεν εἰς τὴν ἀπ' αὐτοῦ προσαγρευθεῖσαν Αἰτωλίαν, κάκεῖ τεκνοῦται Πλευρῶνα, ἀφ' οὗ ἡ ἐν Αἰτωλίαι πόλις Πλευρῶν ἐκλήθη. τούτου δὲ γίνονται δύο παῖδες, Κούρης καὶ Καλυδῶν, ἀφ' ὧν ἄλλαι δύο πόλεις ἐν Αἰτωλίαι προσηγορεύθησαν. <οὗτω Δηΐμαχος>. ΖΥQXAR Ostrakon PSI 1100

5 Αἰτωλίαι προσηγορεύθησαν· Ἰταλία X || Subscriptionem restituit Dindorf secundum Sch. in N 217 quod in cod. Townleiano legitur.

N 302: *ἡὲ μετὰ Φλεγύας μεγαλήτορας*· Φλεγύαι Γυρτῶνα κατοικοῦντες παρανομώτατον καὶ ληιστρικὸν διήγον βίον, κατατρέχοντες γὰρ τοὺς περιοίκους χαλεπῶς ἠδίκουν. Θηβαῖοι δὲ πλησιόχωροι ὄντες ἐδεδοίκεσαν καὶ μέχρι πολλοῦ, εἰ μὴ Ἀμφίων καὶ Ζήθος οἱ Διὸς καὶ Ἀντιόπης ἐτείχισαν τὰς Θήβας. εἶχε γὰρ Ἀμφίων λύραν παρὰ Μουσῶν αὐτῷ δεδομένην δι' ἧς κατέθελγε καὶ τοὺς λίθους, ὥστε καὶ πρὸς τὴν τειχοδομίαν αὐτομάτως ἐπέρχεσθαι. τούτων μὲν οὖν ζώντων οὐδὲν οἱ Φλεγύαι τοὺς Θηβαίους ἠδύναντο διαθεῖναι κακόν· θανόντων δὲ αὐτῶν ἐπελθόντες σὺν Εὐρυμάχῳ τῷ βασιλεῖ τὰς Θήβας εἶλον. πλείονα δὲ τολμῶντες ἀδικήματα κατὰ Διὸς προαίρεσιν ὑπὸ Ἀπόλλωνος διεφθάρησαν, οὗτοι δὲ ἐνέπρησαν καὶ τὸν ἐν Δελφοῖς ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος. ἡ ἱστορία παρὰ Φερεκύδη. ΖQXYA Ϝ<sub>5</sub>

1 Φλεγύες L || Γυρτῶνα correxi secundum Sch. T ad loc., cf. Strabo VII 1, 14; Γόρτυναν codd. || 3 καὶ κατατρέχοντες QYA || 4 ἐδεδοίκεισαν Z || 5 εἶχε usque ad finem deest in X || 8 κακὸν ἠδύναντο διαθεῖναι Y || κακὸν om. ZA || 11 οὗτοι δὲ ἐνέπρησαν καὶ τὸν ἐν Δελφοῖς ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος A, om. reliqui || 12 ὡς ἱστορεῖ Φερεκύδης Q.

aliter T (Erbse): καὶ Φερεκύδης δὲ ἱστορεῖ περὶ τῶν Φλεγύων· καὶ γὰρ αὐτὰς τὰς Θήβας ὑπ' Ἀμφίωνος καὶ Ζήθου διὰ τοῦτο τετειχίσθαι, διὰ τὸ δέος τῶν Φλεγύων. μετὰ δὲ ταῦτα τὰς Θήβας ὑπ' αὐτῶν αἰρηθῆναι Εὐρυμάχου βασιλεύοντος, καὶ ἔρημον γενέσθαι τὴν πόλιν μέχρι τῆς Κάδμου ἀφίξεως.

aliter Ϝ<sub>5</sub> Parsons:

[.....] ἡ[ε] μετὰ Φλέγυας μεγ[αλήτο]ρος. Φλέ-  
[γυαι.....]οῦντες . φερθ νιαν ἐληί[ζον]το τοὺς πε-  
5 [ριοίκους]· Θηβαίων δὲ εὐλαβουμέ[νω]ν αὐτοὺς  
[οἱ περὶ Ζήθ]ον καὶ Ἀμφιωνα τειχί' ζ' ουσι τὴν πόλιν· εἰ-  
[χε γὰρ Ἀμ]φίων ἀπὸ τῶν Μουσῶν λύραν χρυσῆν·

[δι' ἧς τοὺς] λίθους ἔπειθεν ο (?) οὐκέτι ἦλθον οἱ Φλέγου-  
 [αι.....]εξ ἕως ἀποθανόντων τῶν περὶ Ζή[θο]ν  
 10 [σὺν Εὐρυ]μάχῳ τῷ βασιλεῖ ἐπήρχοντο κα . εἶτο . [...]  
 [.....] αὐτοὺς Ἀπόλλων κατεταρτ[ά]ρωσεν.

N 459: *βῆναι ἐπ' Αἰνεΐαν· τὸν δ' ὕστατον εὗρεν ὀμίλου·* Τροίας  
 ἀλούσης Αἰνεΐας Ἀγχίσην παραλαβὼν τὸν πατέρα ἔφυγεν. ναυαγίῳ δὲ  
 περιπεσὼν περὶ τὸν Ἄθω ἀνήει σὺν τῷ πατρί. καὶ Ἀγχίσης μὲν πρὸς  
 τῷ Καλαύρῳ ὄρει πλησίον Ἀνθέμου ποταμοῦ τελευτᾷ. θάψας δὲ αὐτὸν  
 5 Αἰνεΐας ὅπου καὶ νῦν τάφος ἐστὶν Ἀγχίσου λεγόμενος ἐν Πυάνῃ κατὰ  
 βούλησιν τῆς μητρὸς Ἀφροδίτης πόλιν ἔκτισε τὴν ἀπ' αὐτοῦ Αἰνεΐαδα  
 προσαγορευθεῖσαν. τελευτήσαντος δὲ τούτου ὁ ἐξ αὐτῆς γενόμενος παῖς  
 λάθρα ἐπὶ τὴν πατρίαν ἀρχὴν παραγενόμενος καὶ πόλιν ἀναστήσας,  
 παραλαβὼν τε τὸν στρατὸν μετώκισεν εἰς Ἰταλίαν {καὶ κτίζει πόλιν  
 10 Ῥώμην}. ZYQXA Ϝ<sub>5</sub>

2 ἔφυγεν Z || 3 πρὸς: παρὰ A || 5 ἐν Πυάνῃ om. Z, πυάνη Dindorf || 7  
 προσαγορευομένην Z || 8 ἀρχὴν om. QX || καὶ κτίζει πόλιν Ῥώμην del. L

aliter Ϝ<sub>5</sub> Parsons:

[βῆναι ἐπ'] Αἰνεΐαν· τὸν δ' ὕστατον ε[ὕρ]εν ὀμίλου·  
 [Τροίας ἀλ]ούσης Αἰνεΐας ἀποπλέων μετὰ τοῦ πα-  
 [τρὸς τῆ]ν θρέψασαν γῆν ἐναυάγησεν π[ε]ρι Ἄθω[φ]  
 15 [.....]θέντων δ' αὐτῶν συμβά[τ]ινει τὸν Ἀγχί-  
 [σην διὰ τε] τὸ γήρας καὶ τὸν κόπον τελευτήσῃ  
 [.....]ῃ δὲ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ Αἰνεΐου· ὅπου καὶ τα (?)  
 [νῦν τάφος] Ἀγχίσου καλούμενος· γενομένου δὲ  
 [.....]ν κατὰ πρύμναν φησι τῷ σφακι (?) τῆς  
 20 [ ..... ]ου περὶ .[. ] . ρ . γ ἐπιστήν[αι ἔ]νθα κατὰ  
 [τὴν Ἀφρο]δίτης τῆς μητρὸς ἐντολ[ὴν κ]τίζει πο-

Ξ 120: *πλαγχθεῖς ὡς γάρ που Ζεὺς ἤθελε καὶ θεοὶ ἄλλοι·* Τυδεὺς  
 γὰρ ἀνελὼν Λυκωπέα καὶ Ἀλκάθου ἄεαυτοῦ παῖδας ἔφυγεν. ἡ δὲ  
 ἀληθεστέρα ἱστορία αὕτη· Τυδεὺς ὁ Οἰνέως Αἰτωλὸς μὲν ἦν τὸ γένος,  
 ἀνδρειότατος δὲ τῶν καθ' αὐτὸν γενόμενος ἔτι νέος ὢν ἐθεᾶτο τὸν  
 5 πατέρα διὰ γήρας ὑπὸ τῶν Ἀργίου παίδων τῆς βασιλείας ἐκβαλλόμενον.  
 διόπερ ἀναιρεῖ τοὺς τε ἀνεπιούς, καὶ σὺν αὐτοῖς ἀκουσίως τὸν ἄ  
 πατράδελφον. φυγῶν δὲ εἰς Ἄργος πρὸς Ἄδραστον βασιλέα τῆς χώρας,  
 καθαρσίῳν τε τυγχάνει πρὸς αὐτοῦ καὶ λαμβάνει τὴν αὐτοῦ θυγατέρα  
 Δηϊπύλην. ἡ ἱστορία παρὰ Φερεκύδη. ZYQAR

2 Ἀλκάνθου Z || ἡ δὲ ἀληθεστέρα ἱστορία ἐστὶν αὕτη QR, ἡ δὲ ἀληθῆς  
 ἱστορία αὕτη Y || 4 καθ' αὐτὸν Z, κατ' αὐτὸν Q, καθ' αὐτοῦ Jacoby (FGH 3F122b) ||  
 ἐθεάσατο YQAR || 6 τοὺς τε ἀνεπιούς: τούτους Y || 7 πατράδελφον restitui secundum  
 scholium T cf. Eust. In v. 122; ἀνεπιόν codd.; ἀδελφόν LR || φεύγων Q || 8 λαμβάνει:  
 γαμεί Q || 9 Δηϊπύλην A || Φερεκύδη L, Φερεκύδει codd.

Aliter T in Ξ 114 (Erbse): ὁ δὲ Τυδεὺς Οἰνέως καὶ Περιβοίας τῆς Ἰππολύτου· ὃς  
 ἀνεπιούς ἐπιβουλεύοντας Οἰνεῖ Λυκωπέα καὶ Ἀλκάθου ἀπέκτεινεν ἀγρόθι, σὺν  
 αὐτοῖς δὲ ἄκων καὶ τὸν πατράδελφον Μέλανα (συνεδαίνυτο γὰρ αὐτοῖς) καὶ φεύγων

τὸν φόνον ἦκεν ἐς Ἄργος καὶ καθαρθεὶς ὑπὸ Ἀδράστου γαμει Διήπυλῆν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ.

Ξ 226: *Πιερίην δ' ἐπιβάσα καὶ Ἡμαθίην ἐρατεινὴν*· Μακεδὼν ὁ Διὸς καὶ Αἰθρείας κατασχὼν τὴν χώραν οὔσαν τῆς Θράκιος ἀφ' ἑαυτοῦ προσηγόρευσεν. γῆμας δὲ μίαν τῶν ἐγχωρίων τεκνοῦται δύο παῖδας, Πίερον καὶ Ἄμαθον, ἀφ' ὧν δύο πόλεις ἐν Μακεδονίαι, Πιερία καὶ Ἄμαθια. ἡ ἱστορία παρὰ Μαρσύαι. ZYQXAR bT

2 Αἰθρείας QXAR, Θυίας Jacoby FGH 136F13 cf. Hes. fr. 7 M.-W. || 3 τεκνοῦνται Z || 4-5 Πιερία καὶ Ἄμαθια ἐν Μακεδονίαι A

Ξ 255: *καὶ μιν ἔπειτα Κῶωνδ' εὖ ναιομένην ἀπένεικας*· Ἡρακλῆς ἀνακομιζόμενος μετὰ τὸ πορθῆσαι Τροίαν γενόμενός τε κατὰ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, βουλήσει Ἥρας σφωδρῶι συνεσχέθη χειμῶνι. κατασυρεὶς δὲ εἰς Κῶ τὴν Μεροπίδα ἐκωλύθη ἐπιβῆναι τῆς νήσου ὑπὸ Εὐρύπυλον τοῦ Ποσειδῶνος βασιλεύοντος αὐτῆς. βιασάμενος δὲ καὶ ὡς ληιστῆς ἐπιβάς ἀνείλε τὸν τε Εὐρύπυλον καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ, μιγείς δὲ τῆι θυγατρὶ αὐτοῦ Χαλκιόπηι Θεσσαλὸν ἐγέννησεν. ἡ ἱστορία παρὰ Φερεκύδηι. ZYQXR

2 Ἡρακλῆς δὲ Z || γενόμενος δὲ Z || 4 Κῶν YXR || 5 καὶ om. A, δὲ καὶ om. Z || 6 τε om. AY || 7 subscriptionem om. QR, ἱστορεῖ Φερεκύδης Y

Ξ 295: *οἶον ὅτε πρῶτόν περ ἐμισγέσθην φιλότητι*· Ἥραν τρεφομένην παρὰ τοῖς γονεῦσιν εἰς τῶν γιγάντων Εὐρυμέδων βιασάμενος ἔγκυον ἐποίησεν. ἡ δὲ Προμηθεά ἐγέννησεν. Ζεὺς δὲ ὕστερον γῆμας τὴν ἀδελφὴν καὶ γνοὺς τὰ γενόμενα τὸν μὲν Εὐρυμέδοντα κατεταρτάρωσε, τὸν δὲ Προμηθεά προφάσει τοῦ πυρὸς δεσμοῖς ἀνήρτησεν. ἡ ἱστορία παρ' Εὐφορίωνι. ZYQXAR

5 τοῦ om. YQXR || 5-6 ἱστορεῖ Εὐφορίων Y

Ξ 319: *οὐδ' ὅτε περ Δανάης καλλισφύρου Ἀκρισιῶνης*· Δανάη Ἀκρισίου θυγάτηρ, ἡ Διῦ συγκοιμηθεῖσα Περσέα ἐγέννησεν. χρωμένωι γάρ φασι τῶι Ἀκρισίωι περὶ γενέσεως ἀρρένων παίδων ὁ θεὸς ἔφη γενέσθαι παῖδα ἐκ τῆς θυγατρὸς ὅς αὐτὸν κτείνη. δείσας δὲ ὁ Ἀκρίσιος τοῦτο κατὰ γῆν θάλαμον χαλκοῦν κατασκευάσας τὴν Δανάην ἐφρούρει. αὕτη δὲ, ὡς φησι Πίνδαρος καὶ ἕτεροί τινες, ἐφθάρη ὑπὸ τοῦ πατραδέλφου αὐτῆς Προίτου, ὅθεν αὐτοῖς καὶ στάσις ἐκινήθη. ὡς δ' ἔνιοι φασι, Ζεὺς μεταμορφωθεὶς εἰς χρυσὸν καὶ διὰ τῆς ὀροφῆς εἰς τὸν Δανάης ῥυεὶς κόλπον συνήλθεν. αἰσθόμενος δὲ Ἀκρίσιος ὕστερον ἐξ αὐτῆς γεγεννημένον Περσέα, μὴ πιστεύσας ὑπὸ Διὸς ἐφθάρθαι, τὴν θυγατέρα μετὰ τοῦ παιδὸς εἰς λάρνακα βαλὼν ἔρριψεν εἰς θάλασσαν. διασωθέντων δὲ τούτων εἰς Σέριφον τὴν νήσον συνέβη ἀνατραφῆναι τὸν παῖδα παρὰ Πολυδέκτηι ἢ, ὡς ἔνιοι φασιν, ὑπὸ Δίκτητος τοῦ ἀδελφοῦ

15 Πολυδέκτου. φυγόντος δὲ ὕστερον Ἄκρισιου τὴν Ἀργείων βασιλείαν παρέλαβε Περσεύς. ZYQXAR Ϝ<sub>5</sub>

2 ἢ om. Z || 3 χρησαμένωι L || φασι Dindorf, φησί codd. || 4 τὸν γενόμενον παῖδα ἐκ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ αὐτὸν κτενεῖν L || καὶ αὐτὸν κτείνει A, κτείνει QR, κτείνειν X || 5 τοῦτο om. Q, τοῦτωι A || γῆς RL || 8 διὰ τῆς ὀροφῆς <εἰσδύς> L || 9 ῥυεῖς om. Q, χυθεῖς Y || συνήλθεν αὐτῇ L || 11 εἰς θάλασσαν ἔρριψε Q || 12 συνέβη <μίαν τῶν Κυκλάδων> A, νῆσον μίαν τῶν Κυκλάδων Dindorf || ἀναστραφῆναι A || 13 Πολυδεύκηι L || 14 Πολυδεύκους L

aliter Ϝ<sub>5</sub> 2,2-13:

			[Δάνα-]
		ῆς καλλισφύρου Ἄ[κρισιῶνης· Δανάη Ἄκρισιου του]	
		[ Ἄ]ργους βασιλέως [θυγάτηρ, ἢ Διῖ συγκοιμηθεῖσα τῷ γε-]	
5		νομένω τω πα[ιδί	]
		κρέινατο· ὁ δὲ ὄργ[ισθεῖς	]
		κᾶ[[θ]αυτὴν βάλλει ε[ἰς λάρνακα καὶ ρίπτει αὐτὴν εἰς τὴν]	
		θάλασσαν· π. [..]	]
		νησω ανα, [ ] β[	]
10		τῆς βασιλείας φ[	]
		γὰρ ἐκαλ... οοπα[	]
		κτελε... συντ[	]
		φεύγοντο, [.. ] [	]
		... χ... υτου [	]

Ξ 323: οὐδ' ὅτε περ Σεμέλης· Σεμέλης τῆς Κάδμου θυγατρὸς Ζεὺς ἐρασθεῖς κρύφα συνηνάζετο. ἢ δὲ ἐξαπατηθεῖσα ὑπὸ Ἥρας ἐπινεύσαντος αὐτῇ Διὸς πᾶν τὸ αἰτηθὲν ποιῆσαι, αἰτεῖται τοιοῦτον αὐτὸν ἐλθεῖν οἷος ἦλθε μνηστευόμενος Ἥραν. Ζεὺς δὲ μὴ δυνάμενος ἀνανεῦσαι παραγίνεται εἰς τὸν θάλαμον αὐτῆς ἐφ' ἄρματος, ἀστραπαῖς καὶ βρονταῖς ὁμοῦ καὶ κεραυνὸν ἴησιν. Σεμέλης δὲ διὰ τὸν φόβον ἐκλειπούσης ἐξαμηνιαῖον τὸ βρέφος ἐξαμβλωθὲν ἐκ τοῦ πυρὸς ἀρπάσας ἐνέρραψε τῷ μηρῷ. ἢ ἱστορία παρ' Εὐριπίδῃ ἐν Βάκχαις. ZYQAR

5-6 ἀστραπὰς καὶ βροντὰς A || 6 ἴησιν· ἀφίεις A || 7 ἐξαμβλωθὲν: ὁ Ζεὺς L || 8 ἱστορεῖ Εὐριπίδης Y

Ξ 323-324: οὐδ' Ἄλκμῆνης ἐνὶ Θήβῃ, / ἢ ῥ' Ἡρακλῆα κρατερόφρονα γείνατο παῖδα· Ἄλκμῆνης τῆς Ἡλεκτρύωνος καὶ Ἀναξοῦς τῆς Ἄλκαίου ἠράσθη Ἀμφιτρύων, ὃς ἀνελὼν Ἡλεκτρύωνα βοῶν ἀμφισβητήσεως χάριν ἐξ Ἄργους ἔφυγεν εἰς Θήβας, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ Ἄλκμῆνη. ὑποδεχθέντες δὲ ἀσμένως ὑπὸ τῶν βασιλευόντων τῆς πόλεως Κρέοντος καὶ Ἡνιόχης τιμῆς ἐτύγχανον μεγίστης, οὐ βουλομένης δὲ Ἄλκμῆνης γαμηθῆναι, εἰ μὴ οἱ φονεῖς τῶν ἀδελφῶν αὐτῆς ἀναιρεθῶσι Τηλεβόαι, δι' ὃ κατηγωνίσαστο αὐτοὺς Ἀμφιτρύων, προσλαβόμενος συμμάχους Βοιωτοὺς καὶ Λοκρούς, ἔτι δὲ Φωκεῖς, ἐνιαυτὸν προσεδρεύσας. ὡς δὲ ἐπιστρέψας ἀπὸ τῆς στρατείας ἦγε τοὺς γάμους ἑαυτοῦ τε καὶ Ἄλκμῆνης, τῇ αὐτῇ νυκτὶ ἐρασθεῖς αὐτῆς ὁ Ζεὺς καὶ εἰκασθεῖς Ἀμφιτρώωνι ἐμίγη καὶ υἱὸν ἐποίησεν· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ

15 Ἄμφιτρώων τῆι αὐτῆι νυκτί. ἤδη δὲ ἐκείνης δεκαμηνιαῖον χρόνον τῆς μίξεως ἐχούσης, γεννᾶται Ἑρακλῆς μὲν ἐκ Διὸς, Ἴφικλῆς δὲ ἐξ Ἄμφιτρώωνος. φασὶ <δὲ> Δία συγκοιμώμενον Ἄλκμῆνῃ πεῖσαι τὸν Ἥλιον μὴ ἀνατεῖλαι ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας· ὅθεν ἐπὶ τρεῖς νύκτας συγκοιμηθεὶς αὐτῆι ὁ Ζεὺς τὸν τριέσπερον Ἑρακλέα ἐποίησεν. <ἡ ἱστορία παρὰ Φερεκύδη.> ZYQAR

5 ὑποδεχθέντες Dindorf, ὑποδεχθέντων codd. || βασιλέων τῶν τῆς πόλεως Q || 6 μὴ βουλομένης Q || 8 Τηλεβόαι om. Q || δι' ὃ suppressit L, Dindorf in apparatu notauit, διὸ van Thiel || προσλαβομένους Z || 9 ἔτι δὲ καὶ Φωκεῖς Q || 10 ὑποστρέψας L, Dindorf || 13 ἤδη δὲ ἐκείνης τὸν ἑπταμηνιαῖον ... lacunam notauit Dindorf in cod. A || 15 φασὶ κτλ. om. ZY, sub lemmate ἡ ῥ' Ἑρακλέα καρτερόφρονα scholium alterum A || 17-18 subscriptionem restituit Jacoby, FGH 3F13c secundum cod. Vratislavisensis i. e. Rehdigeranus 26 teste Heyne.

Ο 229: ἀλλὰ σὺ γ' ἐν χεῖρεσσι λάβ' αἰγίδα θυσσανόεσσαν·  
 Κρόνος χρησμὸν λαβὼν ὅτι ὁ ἴδιος αὐτὸν τῆς βασιλείας μεταστήσει υἱὸς  
 τὰ γεννώμενα κατέπινεν. Ῥέα δὲ τεκοῦσα Δία Κρόνωι μὲν λίθον ἀντ'  
 αὐτοῦ σπαργανώσασα ἔδωκε καταπιεῖν. τὸ δὲ παιδίον εἰς Κρήτην  
 5 διακομίσασα ἔδωκε τρέφειν Θέμιδι καὶ Ἀμαθείαι, ἣ ἦν αἴξ. ταύτην οἱ  
 Τιτᾶνες ὁπότεν θεάσαιντο ἐφοβούντο. αὕτη δὲ τοὺς ἑαυτῆς μαζοὺς  
 ὑπέχουσα ἔτρεφε τὸ παιδίον. αὐξηθεὶς δὲ ὁ Ζεὺς μετέστησε τῆς  
 βασιλείας τὸν πατέρα. πολεμούντων δὲ αὐτῶι τῶν Τιτάνων Θέμις  
 10 συνεβούλευσε τῶι τῆς Ἀμαθείας δέρματι σκεπαστηρίωι χρήσασθαι.  
 εἶναι γὰρ αὐτὴν ἀεὶ φόβητρον. πεισθεὶς δὲ ὁ Ζεὺς ἐποίησε καὶ τοὺς  
 Τιτᾶνας ἐνίκησεν. [ἐντεῦθεν αὐτόν φασιν αἰγίοχον προσαγορευθῆναι].  
 ZYQXAR P<sub>4</sub> Ϝ<sub>5</sub>

historia haec sub lemmate τρεῖς γὰρ τ' ἐκ Κρόνου εἰμὲν ἀδελφοί, οὓς τέκετο Ῥέα (O 187) legitur in codice A, transtulit Dindorf secundum ceteros codd.; et sub lemmate ὄφρα μὲν αἰγίδα χερσὶν ἔχ' ἀτρέμα Φοῖβος Ἀπόλλων (O 318) in codice Q et in editione lascaridea. Legitur et in Codice Regio Parisiensi 3058 saec. XVI in quo scholia lexicī modo alphabetico ordine disposita sunt, sub uoce Αἰγίς

1 (in lemmate) λάβ' restitui secundum textum Iliadis: ἄγ' codd. || 2 αὐτὸς Z || 3-4 λίθον ἀντ' αὐτοῦ: αὐτοῦ λίθον A || 5 τρέφειν om. QRP<sub>4</sub> || Ἀμαθία A, Ἀμάθη P<sub>4</sub> || 6 ὁπότε YR, ὅπερ Z || ἐθεάσαντο ZAP<sub>4</sub> || αὐτῆς Z, αὐτῆς A || μασθοὺς Z, μαστοὺς XP<sub>4</sub> || 7 ἐπέχουσα L || 8 αὐτόν AP<sub>4</sub> || 9 Ἀμαθείας AP<sub>4</sub> || 10 αὐτὸ Q || φόβητρον Z || ἐποίησεν οὕτως Y

aliter Ϝ<sub>5</sub> col. 2, 15-21:

ειρες

ἀλλὰ σὺ γ' ἐν χερσὶ [<sup>ειρες</sup> λάβ' αἰγίδα θυσσανόεσσαν· Ῥέα τε-]  
 κοῦσα Δία.. [] [  
 .σθεμένη τὸν π []  
 καὶ Θέμιδι ἢ δε[]  
 τὴν Ἀμαθίαν []  
 γαντοσε. ρ...[]  
 κεναι ταυτηγ λ[]

Ο 256: *Φοῖβον Ἀπόλλωνα χρυσάορον*. Ἐρμῆς ὁ Διὸς καὶ Μαίας τῆς Ἄτλαντος εὗρε λύραν, καὶ τοὺς Ἀπόλλωνος βόας κλέψας εὐρήθη ὑπὸ τοῦ θεοῦ διὰ τῆς μαντικῆς, ἀπειλουμένου δὲ τοῦ Ἀπόλλωνος ἔκλεψεν αὐτοῦ καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ὄμων τόξα. μειδιάσας δὲ ὁ θεὸς ἔδωκεν  
 5 αὐτῷ τὴν μαντικὴν ῥάβδον, ἀφ' ἧς καὶ χρυσόρραπις ὁ Ἐρμῆς προσηγορεύθη, ἔλαβέ τε παρ' αὐτοῦ τὴν λύραν. ὄθεν καὶ χρυσάορ ὠνομάσθη ἀπὸ τοῦ τῆς κιθάρας ἀορτῆρος. ZYQXAR

5 ἀφ' οὗ Q

Π 14: *ζῶειν μὲν ἔτι φασὶ Μενοίτιον, Ἄκτορος υἱόν / ζῶει δ' Αἰακίδης Πηλεὺς μετὰ Μυρμιδόνεσσι*. Αἰακὸς ὁ Διὸς καὶ Αἰγίνης γήμας Ἐνδηΐδα τὴν Χείρωνος θυγατέρα ἔσχε δύο παῖδας, Πηλέα καὶ Τελαμῶνα. Μιγεῖς δὲ καὶ Ψαμμάθι τῇ Νηρηΐδι γεννᾶι Φῶκον. τοῦτον Πηλεὺς  
 5 ἀποκτείνας ἔφυγεν εἰς Μαγνησίαν τῆς Θετταλίας πρὸς Χείρωνα. Τελαμῶν δὲ ἐν τῷ λόχῳ τοῦ Καλυδωνίου συὸς ἀνελὼν ἀκουσίως καὶ αὐτὸς ἓνα τῶν συγκυνηγούντων ἔφυγεν εἰς Σαλαμίνα, καὶ γήμας Ἐρίβοιαν τὴν Ἀλκάθου ἐγέννησεν Αἴαντα. Μενοίτιος δὲ ἀποικίσας εἰς Ὀποῦντα Πάτροκλον ἐτέκνωσεν. ὁ δὲ, ἀποκτείνας καὶ αὐτὸς ἀκουσίως  
 10 Ἀμφιδάμαντος παῖδα Κλεισώνυμον καὶ ἐπὶ τοῦτο φυγὼν εἰς Φθίαν πρὸς Πηλέα τὸν Χείρωνος θεῖον ὃς αὐτὸν μετ' Ἀχιλλέως ἔθρεψεν. ἡ ἱστορία παρὰ Φιλοστεφάνῳ. ZYQXAR

4 καὶ Ψαμμάθι τῇ Νηρηΐδι γεννᾶι Φῶκον. τοῦτον Πηλεὺς ἀποκτείνας ἔφυγεν om. YQ || Νηρέως L || 7 κυνηγούντων A || 8 Ἐρίβοιαν A, Περίβοιαν Dindorf ex Apollod. III 12, 7, Ἐρίβοιαν codd., cf. Pi. I. VI 65 || ἀποκίσας Z || 9 ὁ δὲ: ὃς Z || ἐκουσίως Z || 10 Κλησώνυμον Q || καὶ ἐπὶ τοῦτο φυγὼν εἰς Φθίαν: ἔφυγε Z, ἔπεμπε YXA || ἐπέμθη παρ' αὐτοῦ πρὸς Χείρωνα ὃς κατὰ συγγένειαν correxit L || 11 θεῖον ὃς A: θέτιον † Z, θεῖον αὐτοῦ ὄντα ὃς Y || ἀνέθρεψεν Q || ἱστορεῖ Φιλοστεφάνος Y

Π 36: *Εἰ δέ τινα φρεσὶ σῆσι θεοπροπίην ἀλεείνεις*. Θέτις καταναγκασθεῖσα ὑπὸ Διὸς Πηλεῖ γαμηθῆναι τὰ γεννώμενα παιδιά εἰς πῦρ ἔβαλλε νομίζουσα τὰς θνητὰς τῷ πυρὶ σάρκας καταφλέξειν, τὸ δὲ  
 5 ἀθάνατον διαφυλάξειν. καὶ οὕτως ἔξ παῖδας διέφθειρεν. ἔβδομον δὲ γενόμενον Ἀχιλλέα βάλλει ὁμοίως εἰς τὸ πῦρ. θεασάμενος δὲ Πηλεὺς ἀφῆρπασε τὸν παῖδα καὶ ἐνεγκὼν εἰς τὸ Πήλιον ὄρος τρέφειν παρέδωκε Χείρωνι. ὁ δὲ λεόντων καὶ ἄρκτων μυελοῖς τρέφων ἐκάλεσεν Ἀχιλλέα. διδάξας δὲ τὴν ἰατρικὴν τέχνην καὶ λυρικὴν καὶ μουσικὴν ἀπέδωκε τῷ πατρί. ἀγανακτήσασα δὲ Θέτις καὶ καταλιποῦσα τὸν Πηλέα ἐχωρίσθη  
 10 εἰς θάλασσαν. στρατευομένῳ δὲ ἐπὶ Ἴλιον τῷ Ἀχιλλεῖ προεῖπεν ὅτι πολεμῶν μὲν Τρωσὶ ζῶν ὀλιγοχρόνιον κτήσεται, πλείστην δὲ τὴν δόξαν ἀπεχόμενος δὲ τῆς μάχης ἄδοξον μὲν βίον, πολυχρόνιον δὲ διάξει. ἃ μαθὼν Ἀχιλλεὺς δόξαν αἰώνιον ζωῆς προσκαίρου προκρίνας, ἐπεστράτευσεν. ἡ ἱστορία παρὰ Λυκόφρονι. ZYQXAR

4 καὶ om. YQA || 5 τὸ om. Q || ὁμοίως εἰς τὸ πῦρ ἔβαλλεν A || 9 καταλιποῦσα Z || 10 Ἀχιλλεῖ ἐπὶ Ἴλιον Q || 11 κτήσεται QAR || 13 ἀπεστράτευσεν Z, ἐστράτευσεν YQXR || ἱστορεῖ Λυκόφρον Y

Π 140: *ἔγχος δ' οὐχ ἔλετ' οἶον ἀμύμονος Αἰακίδαο*. κατὰ γὰρ τὸν Πηλέως καὶ Θέτιδος γάμον οἱ θεοὶ συναχθέντες εἰς τὸ Πήλιον ἐπ' εὐωχίαι ἐκόμιζον Πηλεῖ δῶρα, Χείρων δὲ μελίαν εὐθαλή τεμῶν εἰς δόρυ παρέσχεν. φασὶ δὲ Ἀθηναίων μὲν ξέσαι αὐτὸ, Ἥφαιστον δὲ  
5 κατασκευάσαι. τούτῳ δὲ τῷ δόρατι καὶ Πηλεὺς ἐν ταῖς μάχαις ἠρίστευσε καὶ μετὰ ταῦτα Ἀχιλλεύς. ἡ ἱστορία παρὰ τῷ τὰ Κύπρια ποιήσαντι. ZYQA

4 φασὶ δὲ Ἀθηναίων μὲν ξέσαι A || 6 ἱστορεῖ ὁ τὰ Κύπρια ποιήσας Y || πεποιηκότι Q

Π 233: *Ζεῦ ἄνα Δωδωναίε*. Δευκαλίων γὰρ μετὰ τὸν ἐπ' αὐτοῦ γενόμενον κατακλυσμὸν, παραγενόμενος εἰς τὴν Ἥπειρον ἐμαντεύετο ἐν τῇ δρυϊ. πελειάδος δὲ χρησμὸν αὐτῷ δούσης κατοικίξει τὸν τόπον, συναθροίσας τοὺς περιλειφθέντας ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ  
5 Διὸς καὶ Δωδώνης μιᾶς τῶν Ὠκεανίδων Δωδώνην τὴν χώραν προσηγόρευσαν. ἡ ἱστορία παρὰ Θρασυβούλῳ καὶ Ἀκεστοδώρῳ. ZYQAR

1 γὰρ om. A || 3 ἐν: ἐπὶ ZA || πελειάδος ZA || 4 καταλειφθέντας Y || 5 τὴν χώραν Δωδώνην Z || 6 προσηγόρευσεν YQA || ἱστορεῖ Θρασύβουλος QR, ἱστορεῖ Θρασύβουλος καὶ Ἀκεστοδώρως Y

P 53: *οἶον δὲ τρέφει ἔρνος ἀνὴρ ἐριθιγῆς ἐλαίης*. Ποσειδῶν καὶ Ἀθηναίων περὶ τῆς Ἀττικῆς ἐφιλονεῖκουν. καὶ Ποσειδῶν μὲν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Ἀττικῆς κρούσας τῇ τριαίνῃ κῦμα θαλάσσης ἐποίησεν, Ἀθηναίων δὲ ἐλαίαν. κριτῆς δὲ αὐτῶν γενόμενος Κέκροψ ὁ τῶν τόπων τῆς  
5 Ἀττικῆς βασιλεὺς, τῇ θεῷ προσέειπε τὴν χώραν εἰπὼν ὅτι θάλασσα μὲν ἐστὶ πανταχοῦ, τὸ δὲ φυτὸν τῆς ἐλαίας ἴδιον Ἀθηναίων. ἡ ἱστορία παρὰ Καλλιμάχῳ. ZYQXA

2-3 τῆς Ἀττικῆς τῆς ἀκροπόλεως A, τῆς Ἀττικῆς ἀκροπόλεως Z || ἐποίησεν ἀναδοθῆναι L || 6 subscriptionem om. A

Σ 10: *Μυρμιδόνων τὸν ἄριστον*. Ἄκτωρ γένει μὲν ἦν Λοκρός. γήμας δὲ Αἰγίναν τὴν Ἀσωποῦ τοῦ ποταμοῦ Θηβῶν θυγατέρα μετὰ τὴν Διὸς μίξιν <\*\*\*> καὶ κατὰ μῆνας ἐγέννησε Μενόιτιον. ὃς ἀνελθὼν ἐπὶ τὴν πατρῴαν Ὀποῦντα Πάτροκλον ἐτεκνώσατο, ὃν εἰκότως Μυρμιδόνα εἶπε διὰ τὸ γεννηθῆναι τὸν πατέρα αὐτοῦ ἐν Αἰγίνῃ. ZYQR

2 τοῦ ποταμοῦ Θηβῶν: τοῦ Θηβαίου L || lacunam indicat van Thiel in qua migratio in Myrmidoniam/Aeginam narrata esse uidetur (cf. St. Byz. s. u.) || 3 κάτω μείνας Z, καταμείνας ἐν Οἰνῳνῃ L || 4 ἐτεκνώσατο: ἐγέννησεν Q

aliter A: καὶ κατὰ τινὰς δὲ τῶν μεθ' Ὀμηρον Ἄκτωρ ὁ πατὴρ τοῦ Μενόιτιου λέγεται λαβεῖν Αἰγίναν, ἐκ ταύτης δὲ γενέσθαι Μενόιτιον καὶ οἰκῆσαι ἐν Ὀποῦντι· οὕτως οὖν γίνεται τὸ ἀνέκαθεν Μυρμιδῶν ὁ Πάτροκλος. δύναται δὲ καὶ ἐτέρως

Μυρμιδῶν ὁ Πάτροκλος λέγεσθαι διὰ τὸ μετὰ τὸν Ἀχιλλεῖα ἠγήσασθαι τῶν Μυρμιδόνων.

Σ 319: *έλαφηβόλος*

[ ]δε, ελ[.....]  
 [ ] σενεπ[.....]  
 5 [ ]αντε[.]σπλ[...].  
 [ ]ητουγτων[.].  
 [ ][..]βολειων >  
 [ ]τατρον >  
 [Ἄρτε]μιδι τα[ύ]τα  
 10 [ ]ν θεὸν καὶ  
 [ ]εγ[τε]ῦθεν ἐν  
 [ ]λαιαν καὶ ἀχμαὶ  
 [έλαφη]βόλον κληθῆν[α]ι  
 [ ]έλάφων ἀναιρ[. ]  
 15 [ἡ δ' ἱστορία] παρὰ [Σω]κράτει[. ] Ϝ<sub>6</sub> fr. 2 col. 1, 3-15  
 Schubert

huius historiae testis unicus, deest autem in codd. Lemma statuit Schubert

Σ 432: *έκ μέν μ' άλλάων αλίάων άνδρι δάμασσεν*

ὁ]ποιό[υ δ' ἄν θηρί-  
 [ου λάβη] ἰδεαν, εἰς [τοιούτο μετ-]  
 [έβαλε κ]αὶ αὐτός. ἐ[πὶ δὲ ἀπάν-]  
 [των] τῶν στρατηγ[ημάτων συν-]  
 5 ενφύς εἶχετο, τῇ [δὲ σπέρμα ὦ-]  
 δὲ φώκη γενομέν[η παρενέχε-]  
 εν. ἡ δ' ἐ[[γ]]'γ'κυος γενο[μένη ἔτεκε]  
 παῖδα ὄγ καὶ διὰ τὴν [μεταμόρ-]  
 φωσιν Φῶκον προσ[ηγόρευσε. ]  
 10 ἡ δ' ἱστορία παρὰ Θεοπ[όμπω.] Ϝ<sub>6</sub> fr. 1, 1-10 Luppe 1997a)

huius historiae testis unicus, deest autem in codd. Lemma statuit Schubert

Σ 486a: *Πληϊάδας* Ἄτλας, εἰς τῶν γιγάντων μιγεῖς Πληϊόνη τῇ Ὠκεανοῦ ἔσχε θυγατέρας ἐπτὰ, αἱ τὴν παρθενίαν ἀγαπήσασαι συνεκυνήγουν τῇ Ἄρτεμιδι. θεασάμενος δὲ αὐτὰς Ὠρίων ἠράσθη καὶ ἐδίωκε μιγῆναι βουλόμενος. αἱ δὲ περικατάληπτοι γιγνώμεναι θεοῖς ἠῦξαντο μεταβαλεῖν τὴν φύσιν. Ζεὺς δὲ ἐλεήσας αὐτὰς πελειάδας ἐποίησε καὶ διὰ τῶν Ἄρκτων κατηστέρισεν. ὠνομάσθησαν δὲ Πληϊάδες ἀπὸ Πληϊόνης τῆς μητρὸς αὐτῶν. φασὶ δὲ Ἠλέκτραν οὐ βουλομένην τὴν Ἴλιου πόρθησιν θεάσασθαι διὰ τὸ κτίσμα τῶν ἀπογόνων <εῖναι>



10 καταλιπεῖν τὸν τόπον οὐ̄ κατηστέριστο, διόπερ οὐ̄σας πρότερον ἑπτὰ, γενέσθαι ἕξ. ἡ ἱστορία παρὰ τοῖς Κυκλικοῖς. ΖΥQXA Ϝ<sub>6</sub>

3 αὐτάς om. YQXA || 4 γενόμεναι A || 5-5 πελειάδας ἐποίησε om. A || 6 διὰ τῶν Ἄρκτων· δι' αὐτῶν ἄστρον L || 8 διὰ τὸ κτίσμα τῶν ἀπογόνων καταλιπεῖν: τῷ τὸ κτίσμα εἶναι τῶν ἀπογόνων καταλιπεῖν L || <εἶναι> Dindorf || 9 οὐ̄: ἔνθα L

aliter Ϝ<sub>6</sub> fr. 1, 11-16 + fr. 2 col. 2, 8-16 Luppe 1997a:

[Πληϊάδας. [] Ἄτλας [εἶς τῶν Γιγάν-]  
των μιχθεῖς Πληϊόν[η τῆ Ὠκε-]  
]αγοῦ ἔσχεν ἑπτὰ [θυγατέρας Ἄλ-  
κυό]νην Μερόπη[ν, Κελαινῶ, Ἡ-]  
15 [λέ]κτραν, Στ[ερό]πη[ν, Ταυγέτην,]  
[Μα]ίαν  
-----  
νας. ὑπὸ [δ' Ὠρείωνος διωκόμεναι]  
τῷ Διὶ σ[ωτήρι] κατηύξαντο καὶ]  
10 Ζεὺς κατ[ελεήσας] αὐτάς εἰς πε-]  
λειάδα[ς μετεμό]ρ[φωσέν τε καὶ]  
διὰ τὴν ἄ[δειαν εἰς] οὐ̄ρανὸν ἀνα-]  
γων κατ[ηστέρισ]εν. λ[έ]γουσι δὲ]  
15 μίαν το[ύτων Ἡλ]έκτρα[ν τινὰ τοῦ-]  
νομα κατ[ὰ τῆς ὀ]ρθῆ[ς ἔδρας χωρῆ-]  
[σ]αι οὐ̄ πρό[τερον τ]ὰς ἀ[δελφὰς ἑαυ-]  
(margo)  
[τὴν πάλιν ὄψεσθαι εἰποῦσαν ἦ]  
[---

Σ 486b: Ἰαδάς τε· Ζεὺς ἐκ τοῦ μηροῦ γεννηθέντα Διόνυσον ταῖς Δωδωνῖσι νύμφαις τρέφειν ἔδωκεν, Ἀμβροσίαι Κορωνίδι Εὐδῶρη Διώνηι Αἰσύλῃ Πολυξοῖ <Φαιοῖ>. αὐταὶ θρέψασαι τὸν Διόνυσον περιήεσαν σὺν αὐτῷ, τὴν εὐρηθεῖσαν ἄμπελον ὑπὸ τοῦ θεοῦ τοῖς  
5 ἀνθρώποις χαριζόμεναι. Λυκοῦργος δὲ μέχρι τῆς θαλάσσης συνεδίωξε τὸν Διόνυσον, ἐκείνας δὲ ὁ Ζεὺς ἐλεήσας κατεστέρισεν. ἡ ἱστορία παρὰ Φερεκύδη. ΖΥQA

2 παρέδωκεν Y || 3 <Φ>αισύλῃ Jacoby FGH 3F90b, Hes. fr. 291 M.-W.=Schol. in Aratum 172 || 3 <Φαιοῖ> Jacoby || 6 ἱστορεῖ Φερεκύδης Y

Σ 486c: τό τε σθένος Ἰωρίωνος· Ἰριεὺς ὁ Ποσειδῶνος καὶ Ἄλκυόνης μιᾶς τῶν Ἄτλαντος θυγατέρων ὤκει μὲν ἐν Τανάγραι τῆς Βοιωτίας, φιλοξενώτατος δὲ γενόμενος ὑπεδέξατο ποτὲ καὶ θεοὺς, Ζεὺς δὲ καὶ Ποσειδῶν καὶ Ἑρμῆς ἐπιξενωθέντες αὐτῷ καὶ τὴν φιλοφροσύνην  
5 ἀποδεξάμενοι παρήνεσαν αἰτεῖν ὅ τι ἂν βούλοιτο. ὁ δὲ ἄτεκνος ὦν ἠτιήσατο παῖδα. λαβόντες οὖν οἱ θεοὶ τὴν τοῦ ἱερουργηθέντος αὐτοῖς βοῦς βύρσαν, ἀπεσπέρμηναν εἰς αὐτήν καὶ ἐκέλευσαν κρῦψαι κατὰ γῆν καὶ μετὰ δέκα μῆνας ἀνελέσθαι, ὦν διελθόντων ἐγένετο ὁ Οὐρίων, οὕτως ὀνομασθεῖς διὰ τὸ οὐρησαι ὥσπερ τοὺς θεοὺς, ἔπειτα κατ'  
10 εὐφημισμὸν Ἰωρίων. συγκυνηγετῶν δὲ οὗτος Ἀρτέμιδι ἐπεχείρησεν αὐτήν βιάσασθαι. ὀργισθεῖσα δὲ ἡ θεὸς ἀνέδωκεν ἐκ τῆς γῆς σκορπίον, ὃς αὐτὸν πλήξας κατὰ τὸν ἀστράγαλον ἀπέκτεινεν. Ζεὺς δὲ συμπαθήσας

κατηστέρισεν αὐτὸν. διὸ τοῦ σκορπίου ἀνατέλλοντος Ὠρίων δύνει. ἡ ἱστορία παρὰ Εὐφορίωνι. ΖΥQXAR

3 γενόμενος: ὦν L || 9 οὐτος Y || 10 συγκυνηγῶν L || 12 συμπαθήσας: ἐλεήσας Y || 14 ἱστορεῖ Εὐφορίων Y

Σ 487: Ἄρκτον θ' ἦν καὶ Ἀμαξαν ἐπὶ κλησιν καλέουσιν· Ζεὺς Καλλιστοῦς τῆς Λυκάονος ἐρασθεὶς ἐμίσητο αὐτῇ λανθάνων Ἦραν. ἐπιγνοῦσα δὲ ἡ θεὸς μετέβαλεν αὐτὴν εἰς Ἄρκτον καὶ ὡς θηρίον Ἄρτεμιδι προσέταξε τοξεῦσαι. Ζεὺς δὲ εἰς οὐρανὸν αὐτὴν ἀναγαγὼν πρῶτην κατηστέρισεν. ἡ ἱστορία παρὰ Καλλιμάχῳ. ΖΥQAR

3 μετέβαλεν Q || 4 ἱστορεῖ Καλλιμάχος Y

Σ 493: πολὺς δὲ ὑμέναιος ὀράρει· Ὑμέναιός τις Ἄργεῖος παραπλέων τὰς Ἀθήνας κατέλαβεν Ἀττικὰς παρθένους ἀρπαζομένας ὑπὸ Πελασγῶν τινῶν, αἷς ἐπιφανεῖς αἴτιος ἐγένετο τοῦ μὴ βιασθῆναι ἀποδιώξας τοὺς Πελασγοὺς. διὰ τοῦτο γοῦν αἱ νομίμως γαμούμεναι, ὥσπερ προσκαλούμεναι αὐτὸν, ὕμνον τινὰ ἔλεγον εἰς αὐτὸν ὃν ἐκάλουν ὑμέναιον. ΖΥQXA

4 διὰ γοῦν τοῦτο [αἱ] Q

Σ 590-592: Ἐν δὲ χορὸν ποικίλλε περικλυτὸς ἀμφιγυήεις / τῷ ἴκελον οἶόν ποτ' ἐνὶ Κνωσῶι εὐρείῃ / Δαίδαλος ἤσκησεν καλλιπλοκάμῳ Ἀριάδνῃ· ἱσθόρηται γὰρ ὅτι Θησεῖα παραγενόμενον ἐξ Ἀφιδνῶν εἰς Ἀθήνας νεωστὶ, καταλαβόντα δὲ τὸν δασμὸν ἀποπεμπόμενον Μίνωϊ εἰς Κρήτην, τοὺς δις ἐπτὰ ἡϊθέους καὶ παρθένους - ἐτέλουν δὲ τὸν δασμὸν οἱ Ἀθηναῖοι τοῦτον ἐπὶ τῷ δεδολοφονηκέναι Ἄνδρόγεον τὸν παῖδα Μίνωος ἀγωνιζόμενον καὶ νικῶντα παρ' αὐτοῖς τὰ παναθήνια-, ἐκόντα οὖν αὐτὸν φασὶ συγκαταλέξει τοῖς ἀπιούσι καὶ παραγενόμενον εἰς Κρήτην ἠδέως ὀφθῆναι φασὶν ὑπὸ Ἀριάδνης τῆς τοῦ Μίνωος θυγατρὸς, καὶ διὰ τοῦτο τέχνη Δαίδαλου σωθῆναι τρόπῳ τοιῶδε. μίτου ἀγαθίδα ἔδωκε Δαίδαλος τῇ Ἀριάδνῃ, εἰπὼν δοῦναι τῷ Θησεῖ, ὅπως τὴν ἀρχὴν ἐξάνας τῆς εἰσόδου τῆς ἀγαθίδος, οὕτως ἀνελὼν αὐτὴν εἰσέλθοι εἰς τὸν λαβύρινθον, καὶ περιγεγόμενος τοῦ θηρίου πάλιν ἔχοι ραιδίαν καὶ εὐεύρετον αὐτῷ τὴν ἔξοδον τοῦ λαβυρίνθου, ποικίλως ἐπιπεπλεγμένας ἔχοντος τὰς εἰσόδους. ἐξελθὼν δὲ μετὰ τῷ νικῆσαι ὁ Θησεὺς μετὰ τῶν ἡϊθέων καὶ παρθένων χορὸν τοιοῦτον ἔπλεκεν ἐν κύκλῳ τοῖς θεοῖς, ὅποια καὶ τοῦ λαβυρίνθου εἴσοδος τε καὶ ἔξοδος αὐτῷ ἐγεγόνει. τῆς δὲ χορείας τὴν ἐμπειρίαν ὁ Δαίδαλος αὐτοῖς ὑποδείξας ἐποίησεν. ΖΥQXA

3 γὰρ om. Q || 5 ἀποπεμπόμενον— δασμὸν om. A || 7 Ἄνδρόγεον A || 9 παραγενόμενον L, γενόμενον codd. || 11 μίτου ἀγαθίδος QX, μίτων A, μίτον L || 14 εὐερέτον QXA || 18 αὐτῷ om. QX

- T 108: *εἰ δ' ἄγε νῦν μοι δ' ὄμοσον, Ὀλύμπιε, καρτερόν ὄρκον* οἱ περὶ Κρόνου Οὐρανοῦ παῖδες ἀρχαῖοι Τιτάνες τοῖς ἀμφὶ τὸν Δία νεωτέροις θεοῖς πόλεμον ἤραντο, καὶ τοῦτο πράττειν δι' ἐπιβουλῆς ἐγνώ <\*\*\*>, ἀδελφὴν οὖσαν αὐτήν, εἶτα μαθοῦσαν ἕκαστα τῶν βουλευμάτων
- 5 καταπροδοῦσαν τοὺς ἀδελφοὺς δηλώσαι τοῦτο Διῖ. τὸν μετὰ τῶν ἄλλων θεῶν φυλαττόμενον τὴν ἐπιβουλὴν συμβαλόντα τε αὐτοῖς πολέμῳ κρατῆσαι καὶ τιμῆσαι τὴν Στύγα καὶ τὸ τῆς Στυγὸς ὕδωρ ὄρκῳ θεῶν ἀπαρατρέπτω· ἡ ἱστορία ἀκριβέστερον παρὰ Ἡσιόδῳ ἐν Θεογονίαι. ZYQX P<sub>3</sub>

sub lemmate ἀλλ' ὄμοσεν μέγαν ὄρκον (T 113) codd. praeter P<sub>3</sub>, uersui 127 (καὶ ὄμοσε καρτερόν ὄρκον) attribuit et lemma suppleuit L || 3 ἐγνώκασι P<sub>3</sub> || 4 ἀδελφὴν οὖσαν αὐτήν, εἶτα μαθοῦσαν ἕκαστα τῶν βουλευμάτων καταπροδοῦσαν τοὺς ἀδελφοὺς om. P<sub>3</sub> || καὶ τοῦτο πράττειν δι' ἐπιβουλῆς ἐγνώσαν. δηλοῦσι τοῦτο Διῖ καὶ ἀξιούσιν αὐτοῖς συγκροτῆσαι τῷ τοῦ πολέμου καιρῷ καὶ τιμῆσαι τὴν Στύγα καὶ τὸ τῆς Στυγὸς ὕδωρ ὄρκον θεῶν ποιῆσαι QX, καὶ τοῦτο δι' ἐπιβουλῆς ἔπραττον. ἐγνώ οὖν ἀδελφὴ αὐτῆ οὖσα, εἶτα μαθοῦσα ἕκαστα τῶν βουλευμάτων καταπροδοῦσα τοὺς ἀδελφοὺς ἐδήλωσεν τῷ Διῖ τὴν ἐπιβουλὴν. ὁ δὲ συμβαλὼν αὐτοῖς πολέμῳ κρατεῖ καὶ τιμᾷ τὴν Στύγα καὶ τὸ ταύτης ὕδωρ Y || 5 δηλώσαι τοῦτο Διῖ: καὶ δηλοῦσι τοῦτο Διῖ P<sub>3</sub> || ἡ ἱστορία παρὰ Ἡσιόδῳ ἐν Θεογονίαι P<sub>3</sub>

- T 119: *Ἀλκμήνης δ' ἀπέπαυσε τόκον*· Ζεὺς μιγείς Ἀλκμήνῃ τῇ Ἥλεκτρύονος ὄν τρόπον εἴρηται ἐν τῇ Ξ ἔγκυον κατέστησεν. μελλούσης δὲ τίκτειν ὄμοσεν ἐν θεοῖς τὸν ἐκείνη τῇ ἡμέρῃ γεννηθέντα τῶν ἐξ αὐτοῦ βασιλεύσειν. Ἦρα δὲ ζηλοτύπως διατεθεῖσα τὰς μὲν Ἀλκμήνης
- 5 ὠδῖνας ἐπέσχεν, Ἀντιβίαν δὲ, ἣν τινες Νικίππην εἶπον, τὴν Σθενέλου γυναῖκα κυοφοροῦσαν Εὐρυσθέα ἐπτάμηνον τεκεῖν ἐποίησεν. ὅθεν καὶ τὰ ἐπτάμηνα γεννώμενα τροφῆς μοῖραν ἔλαχεν. βασιλεύων δὲ Εὐρυσθεὺς Ἡρακλεῖ τοὺς ἄθλους ἐπέτασεν, οὓς τελειώσας κατὰ Ἀθηνᾶς καὶ Ἀπόλλωνος ὑποθήκας ἀθανασίας μετέλαβεν. ἡ ἱστορία παρὰ Ῥιανῶι.
- 10 ZYQXA

2 ὄν δὲ τρόπον ZA || 3 ἐν ἐκείνη QX || γεννηθέντα ἐξ αὐτοῦ πάντων ἀνάξειν τῶν περιόικων Y || 4 ἑαυτοῦ Dindorf || 5 Ἀντίβειαν QX || ἦντινα Y || Λευκίππην Y || 7 εἴληχεν QX || βασιλεύσας Y, βασιλεὺς QX, βασιλεὺς δὲ ὢν L || 8 κατὰ τὰς QX || 9 μετέβαλεν A || ἀθανασίας μετέλαβεν om. Z || subscriptionem om. QX, Ἀρειανῶι A, ἱστορεῖ Ἀριανός Y

- T 326-27: *ἠὲ τὸν ὅς Σκύρωι μοι ἔνι τρέφεται φίλος υἱός, / εἴ που ἔτι ζῶει γε Νεοπτόλεμος θεοειδής*· Ἀλεξάνδρου Ἑλένην ἀρπάσαντος Ἀγαμέμνων καὶ Μενέλαος τοὺς Ἕλληνας κατὰ Τρώων ἐστρατολόγησαν. Πηλεὺς δὲ προγιγνώσκων ὅτι μοιρίδιον ἦν ἐν Τροίαι θανεῖν Ἀχιλλέα,
- 5 παραγενόμενος εἰς Σκύρος πρὸς Λυκομήδην τὸν βασιλέα παρέθετο τὸν Ἀχιλλέα. γυναικείαν ἐσθῆτα ἀμφέσας ὡς κόρην μετὰ τῶν θυγατέρων ἀνέτρεφεν. χρησιμοῦ δὲ δοθέντος μὴ ἀλώσεσθαι τὴν Ἴλιον χωρὶς Ἀχιλλέως, πεμφθέντες ὑπ' Ἑλλήνων Ὀδυσσεὺς τε καὶ Φοῖνιξ καὶ Νέστωρ, Πηλέως ἀρνούμενου παρ' αὐτῷ τὸν παῖδα τυγχάνειν,
- 10 πορευθέντες εἰς Σκύρον καὶ ὑπονόησαντες μετὰ τῶν παρθένων τὸν Ἀχιλλέα τρέφεσθαι, ταῖς Ὀδυσσεῶς ὑποθήκαις ὄπλα καὶ ταλάρους

ἔρριψαν σὺν ἰστουργικοῖς ἐργαλείοις ἔμπροσθεν τοῦ παρθενῶνος. αἱ  
 μὲν οὖν κόραι ἐπὶ τοὺς ταλάρους ὄρμησαν, Ἀχιλλεὺς δὲ ἀνελόμενος τὰ  
 ὄπλα κατάφωρος ἐγένετο καὶ συνεστρατεύσατο. πρότερον δὲ ταῖς  
 15 παρθένοις συνδιατρίβων ἔφθειρε Δηϊδάμειαν τὴν Λυκομήδους, ἣτις ἐξ  
 αὐτοῦ ἐγέννησε Πύρρον τὸν ὕστερον Νεοπτόλεμον κληθέντα. ὅστις τοῖς  
 Ἕλλησι νέος ὢν συνεστρατεύσατο μετὰ θάνατον τοῦ πατρὸς. ἡ ἱστορία  
 παρὰ τοῖς Κυκλικοῖς. ZYQXR Ϝ<sub>7</sub>

6 γυναικείαν ἐσθῆτα ἀμφιάσας ὡς κόρην <. ὁ δὲ αὐτὸν> μετὰ τῶν θυγατέρων  
 ἀνέτρεφεν L || ἀμφιάσας ZYR || 7 ἀνετρέφετο X || 8 τε καὶ om. QX || 9 καὶ Πηλέως Z ||  
 παῖδα μὴ QXR || 13 Ἀχιλλεὺς δὲ ἀνελόμενος τὰ ὄπλα κατάφωρος ἐγένετο καὶ  
 συνεστρατεύσατο: ὁ δ' ἐπὶ τὰ ὄπλα QX || 16 ἐπικληθέντα Y || 18 παρὰ: ἐν Y

Aliter Ϝ<sub>7</sub>:

[.....]καις  
 [.....]ἐξέπεσε χρή-  
 [.....]μὲν οὖν ἐξέπεμ-  
 5 [ψεν.....] λόγον ἀξιώσοντας  
 [.....]λέαν... [ἀλη]θείας Ὀδυσ-  
 [σεὺς.....] ἐπιζητησ[α]...[ράπησαν αὐ-  
 [.....].] ἐπαρσ[α]...[χοην δὲ ὅτι παρὰ Λυκομ[η]-  
 [δους]υ[.....]ν ἐπὶ Σκύρον παρεγένο[ν]τ[ο]..... ]  
 10 μνοι Λυκομήδους ἠξίου[ν]...  
 ἐπιδείξει[ν]...[ου].... [..]  
 οἰκίαι τρέφομεν... [..] ἀκού-]  
 σας δὲ Ὀδυσσεὺς.. αρ[...]  
 [..]ρεῖτο ἐπιτρεφ[...]  
 15 [.....]νοπα[...]

Υ 53· ἄλλοτε παρ Σιμόεντι θεῶν ἐπὶ Καλλικολώνη· ἔστι δὲ  
 οὔτος ἐν Ἰλίω, σταδίων πέντε τὴν περίμετρον μεταξὺ Σιμοῦντος τοῦ  
 4 ποταμοῦ καὶ τῆς Ἰλιέων καλουμένης κόμης, ὅπου καὶ τὰς θεὰς κριθῆναι  
 λέγουσι περὶ κάλλους. ὀνομάζεται δὲ Καλλικολώνη, ἐπεὶ τῶν πέριξ  
 τόπων ἐπισημώτατός ἐστιν. ἡ ἱστορία παρὰ Δημητρίω τῷ Σκηψίω.  
 ZYQXAR Ϝ<sub>7</sub>

sub lemmate Υ 3: *θρωσιῶν πεδίοιο* codd., uersui 43 attribui secundum papyrus  
 (uid. infra) || 2 τὸ περίμετρον Z || τοῦ om. QX || 3-4 θεὰ κριθῆναι δοκοῦσι ZYAR

aliter Sch. bT (Erbse): ὁ Δημήτριος ὁ Σκήψιος Καλλικώλονον καλεῖσθαί φησι  
 λόφον σταδίων πέντε τὴν περίμετρον, κείσθαι δὲ μεταξὺ Ἰλιέων κόμης καὶ Σιμοῦντος.  
 ἀπέχει δὲ κατὰ διάμετρον Σιμοῦντος μὲν στάδια πέντε, Ἰλιέων δὲ κόμης δέκα. θεοὶς  
 δὲ ἀνατίθησιν αὐτὴν ὡς πληθούσαν λιβάσι καὶ λειμῶσιν.

aliter Ϝ<sub>7</sub> Merkelbach:

*ἄλλοτε παρ' [Σιμόεντι θεῶν ἐπὶ Καλλικολώνη]*

ἔστι δὲ  
 Καλλικολώνη τό[πος ἐν Ἰλίω] λόφος ὑψη-  
 λός, τὸ περίμετρον ε...[σταδίων κείσθαι δὲ  
 5 συμβέβηκε[εν με]ταξὺ [Σιμοῦντος καὶ τῆς ἀντὶ Ἰλίου  
 πόλεως κόμ[ης]· ὀνομάζε[ται] μὲν οὔ]ν Καλλικολώνη,

ἐπεὶ [τῶν πέριξ] τόπων [ἐπισημότητος ἐστίν.  
ἡ δὲ ἱστορία] παρὰ Δημήτρ[ιω] τ[ω] Σκήψ[ιω]

Υ 145-7: *τείχος ἐς ἀμφίχυτον Ἡρακλῆος θείοιο, / ὑψηλόν, τό ρά  
οἱ Τρῶες καὶ Πάλλας Ἀθήνη / ποίεον, ὄφρα τὸ κῆτος ὑπεκπροφυγῶν  
ἀλλείτω*. Ποσειδῶν καὶ Ἀπόλλων προστάξαντος Διὸς Λαιομέδοντι  
θητεύσαι, ἐπὶ μισθῶι τεταγμένωι τὸ τεῖχος κατασκευάζουσιν. Λαιομέδων  
5 δὲ παραβὰς τοὺς ὄρκους καὶ τὰς συνθήκας μὴ δοὺς τὸν μισθὸν ἀπήλασεν  
αὐτούς. ἀγανακτήσας δὲ Ποσειδῶν ἔπεμψε τῆι χώρῃ κῆτος, ὃ τοὺς τε  
παρατυγχάνοντας ἀνθρώπους καὶ τοὺς γιγνομένους καρπούς διέφθειρεν.  
μαντευομένωι δὲ Λαιομέδοντι χρησμός ἐδόθη: Ἡσιόνην τὴν θυγατέρα  
αὐτοῦ βορὰν ἐκθεῖναι τῶι κῆτει καὶ οὕτως ἀπαλλαγῆσθαι τοῦ δεινοῦ.  
10 προσθεῖς δὲ ἐκεῖνος τὴν θυγατέρα μισθὸν ἐκήρυξε τῶι τὸ κῆτος  
ἀνελόντι τοὺς ἀθανάτους ἵππους δώσειν, οὓς Τρωῖ Ζεὺς ἀντὶ  
Γανυμήδους ἔδωκεν. Ἡρακλῆς δὲ παραγενόμενος ὑπέσχετο τὸν ἄθλον  
κατορθῶσειν, καὶ Ἀθηνᾶς αὐτῶι πρόβλημα ποιησάσης, τὸ καλούμενον  
ἀμφίχυτον τεῖχος, εἰσδὺς διὰ τοῦ στόματος εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ κῆτους,  
15 αὐτοῦ τὰς λαγόνας διέφθειρεν. ὁ δὲ Λαιομέδων ὑπαλλάξας θνητούς  
δίδωσιν ἵππους. μαθὼν δὲ Ἡρακλῆς ἐπεστράτευσε καὶ Ἴλιον ἐπόρθησε,  
καὶ οὕτως ἤλαυνε τοὺς ἵππους. ἡ ἱστορία παρὰ Ἑλλανίκοι. ZQXA Ϝ<sub>8</sub>

6 τε om. X || 9 αὐτοῦ om. QX || τῶι κῆτει om. Z || 16 ἐστράτευσε QX || 17  
ἤλαυνε: ἔλαβε Z

aliter Ϝ<sub>8</sub> recto:

[	]τον κήτους
[	το]ῦ θηρίον τὸν θεὸν
[	]τὰ πλευρὰ καὶ οὕτως
[	]τε ἀναρπάσῃ τὴν
5 [	τὸ]ν Λαιομέδοντα καρπω-
[	τῆ]ν θυγατέρα μῆδ' οὐ-
[	τῶ]ς Ἡ]ρακλεῖ τὸ ἐπαθλο(v)
[	ἔ]γθεν δοῦναι

Υ 215: *Δάρδανον αὖ πρῶτον τέκετο νεφεληγέρετα Ζεὺς·  
Δάρδανος ὁ Διὸς καὶ Ἥλέκτρας τῆς Ἄτλαντος θυγατρὸς διῶν τὴν  
Σαμοθράκην ἐπομβρίας γενομένης, κατασκευάσας σχεδίαν καὶ ἄσκον  
ἐαυτῶι περιθεῖς διεκομίσθη εἰς τὴν Ἴδην τῆς Τρωιάδος. καὶ ἀποβὰς Διὸς  
5 ὑποθεμένου κτίζει πόλιν, ἣν καὶ ἀφ' ἐαυτοῦ Δαρδανίαν ἐκάλεσεν.  
ἱστορεῖ Λυκόφρων. ZQXR*

6 ἡ ἱστορία παρὰ Λυκόφρωνι ZR

aliter A: Δάρδανος υἱὸς Ἥλέκτρας τῆς Ἄτλαντίδος καὶ Διὸς. οὗτος ὄικει ἐν  
Σαμοθράκῃ· τοῦ δὲ κατακλυσμοῦ συμβάντος κατασκευάσας σχεδίαν καὶ ἄσκον  
ἐαυτῶι περιθεῖς ἐφέρετο τοῖς ὕδασι. προσοκείλας δὲ τῆι Ἴδι τὴν Δαρδανίαν ἔκτισεν.  
ἐτέρα δὲ ἡ τῆς Ἰλίου Δαρδανία, ὡς περ καὶ ἡ Φρυγία· οἱ δὲ νεώτεροι συγγέουσι.

Υ 307: *νῦν δὲ δὴ Αἰνείαιο βίη Τρῶεσσιν ἀνάξει· Ἀφροδίτη  
χρησμοῦ ἐκπεσόντος ὅτι τῆς τῶν Πριαμιδῶν ἀρχῆς καταλυθείσης οἱ ἀπ'*

- Ἀγχίσου Τρώων βασιλεύσουσιν, Ἀγχίση ἤδη παρηκμακότι συνήλθεν. τεκούσα δ' Αἰνεΐαν καὶ βουλομένη πρόφασιν κατασκευάσαι τῆς τῶν Πριαμιδῶν καταλύσεως, Ἀλεξάνδρωι πόθον Ἑλένης ἐνέβαλε, καὶ μετὰ τὴν ἀρπαγὴν τῷ μὲν δοκεῖν συνεμάχει τοῖς Τρωσὶ, ταῖς δὲ ἀληθείαις παρηγόρει τὴν ἦτταν αὐτῶν, ἵνα μὴ παντελῶς ἀπελπίσαντες ἀποδώσι τὴν Ἑλένην. ἡ ἱστορία παρὰ Ἀκουσιλάωι. ZQXAR Ϝ<sub>8</sub>

3 ἤδη: καὶ Z || 8 ἱστορεῖ Ἀκουσίλαος QX

aliter Ϝ<sub>8</sub> 1-2 Luppe:

τῇ ἀπλότ[ητι τὴν τῶν Πρια-]  
μιδῶν ἀρχὴν. ἡ [δ' ἱστορία παρὰ Ἀκουσιλάω]

- Υ 403-404: αὐτὰρ ὁ θυμὸν αἴσθε καὶ ἤρυγεν, ὡς ὅτε ταῦρος / ἤρυγεν ἐλκόμενος Ἑλικώνιον ἀμφὶ ἄνακτα· Νηλεὺς ὁ Κόδρου χρησιμὸν λαβὼν ἀποικίαν ἔστειλεν εἰς Μίλητον καὶ τὴν Καρίαν ἐξ Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἀχαιϊκῆς Ἑλίκης. παραγενόμενος δὲ εἰς τὴν Καρίαν ἱερὸν Ποσειδῶνος ἰδρύσατο. καὶ ἀπὸ τοῦ ἐν Ἑλίκῃ τεμένουσ' Ἑλικώνιον προσηγόρευσε. δοκεῖ δὲ ἐπὰν θύωσι τῷ θεῷ, βοησάντων μὲν τῶν βοῶν προσδέχεσθαι τὸ θεῖον τὴν θυσίαν, σιγῶντων δὲ λυποῦνται μηνίειν νομίζοντες. ἡ ἱστορία παρὰ Κλειτοφῶντι. ZQAR Ϝ<sub>6</sub> Ϝ<sub>8</sub>

6 τῷ θεῷ om. A || 7 λυπεῖσθαι καὶ μηνιᾶν νομίζεσθαι Q

aliter Ϝ<sub>6</sub> fr. 3, 2-11 Luppe:

- [αὐτὰρ] ὁ θυμ[ὸν αἴσ]θε [καὶ ἤρυγεν]  
[ὡς] [ὅ]τε τα[ῦρος / ἤ]ρ[υ]γεν [ἐλκομε-]  
νος Ἑλικών[ιον ἀμ]φις [ἄνακτα·]  
5 [Ν]ειλεὺς ὁ Κ[ὸ]δρου κατὰ [χρησιμὸν]  
[τινα] Ἀπόλλωνος ἔστει[λεν ἀ-]  
[ποικία]ν ἀπὸ τε Ἀθηνῶ[ν καὶ τῆς]  
[Ἀχα(τι)κῆ]ς Ἑλίκης εἰς Με[ίλητον]  
[ασχων τῆς ἐκε] [ιε-]  
10 [ρὸν ἰδρ]ύσατο Ποσειδῶ[νος καὶ Ἑ-]  
[λικών]ιον προσηγόρε[υσεν ἀπὸ ]  
(margo)  
[τοῦ ἐν τῇ Ἀχα(τι)κῇ Ἑλίκῃ τεμένουσ]

aliter Ϝ<sub>8</sub> 3-9 Luppe:

- αὐτὰρ ὁ θυμὸν αἴσθε καὶ ἤρυγεν ὡς ὅτε ταῦρος / ἤρυ-]  
γεν ἐλκόμενος Ἑλικών[ιον ἀμφὶ ἄνακτα· Νειλεὺς ὁ]  
5 Κό[ν]δρου μαντεία[ν λαβὼν ἔστειλεν ἀποικίαν ἀπὸ τ(ε)]  
Ἀθηνῶν καὶ τ[ῆς] [Ἀχαιϊκῆς Ἑλίκης εἰς Μίλητον. ἐπὶ δὲ]  
τῆς γῆς ἱερὸν Π[οσειδῶνος ἰδρύσατο καὶ ἀπὸ τοῦ]  
ἐν τῇ Ἀχαιϊκῇ Ἑλίκῃ τεμένουσ' Ἑλικώνιον προσεγό-]  
[ρ]ε[υσεν].

Φ 1-2: Ἄλλ' ὅτε δὴ πόρον ἶξον ἐϋρείος ποταμοῖο, / Ξάνθου  
δυνήεντος, ὃν ἀθάνατος τέκετο Ζεὺς· φέρεται δὲ καὶ ἄλλη τις ἱστορία,  
ὅτι ὁ Ἡρακλῆς ποτὲ δίψει κατασχεθεῖς ἠΰξατο τῷ πατρὶ Διὶ ἐπιδείξαι

5 αὐτῶι νᾶμα. ὁ δὲ μὴ θέλων αὐτὸν τρύχεσθαι ρίψας κεραυνὸν ἀνέδωκε  
 μικρὰν λιβάδα. ἦν θεασάμενος Ἡρακλῆς καὶ σκάψας εἰς τὸ  
 πλουσιώτερον μετεισφύρεσθαι μετωνόμασε Σκάμανδρον οἰονεὶ  
 Κάμανδρον γενόμενον καμάτου ἑαυτοῦ παραίτιον. ὅθεν εἰκότως ὁ  
 ποιητὴς τὴν ἐκείνου γένεσιν προσῆψε τῶι Διῖ. Ξάνθος δὲ προσηγορεύθη  
 10 ἀφ' οὗ περὶ τοῦ κάλλους ἐκρίνοντο Ἡρα Ἀθηνᾶ Ἀφροδίτη ὅτι ἐν αὐτῶι  
 λουσάμεναι ξανθὰς ἔσχον τὰς κόμας. ZYQXAR

2 φέρεται: φαίνεται QX || 3 ὁ om. Z || 6 πλησιαιτέρον ZYAR || μεθεὶς φέρεσθαι  
 Z || 7 ἑαυτῶι QX || γενόμενον καμάτου ἄκος ἑαυτῶι L || 8 ἐκλήθη QX || ἐκλήθη ὅτι  
 λουσάμεναι τοῦ ὕδατος αἱ Τρωιάδες L || 9 ὅτι: ἐπειδὴ Y || 10 κόμας ἔσχον QX, ἔχων  
 τὰς κόμας A, ἔχων τὰς κενὰς Z, ἔσχον τὰς κόμας Y

Φ 194: τῶι οὐδὲ κρείων Ἀχελῷος ἰσοφαρίζει· Ἡρακλῆς εἰς  
 Ἄιδου κατελθὼν ἐπὶ τὸν Κέρβερον συνέτυχε Μελεάγρῳ τῶι Οἰνέως, οὗ  
 καὶ δεηθέντος γῆμαι τὴν ἀδελφὴν Δηϊάνειραν, διὸ ἐπανελθὼν εἰς φῶς  
 ἔσπευσεν εἰς Αἰτωλίαν πρὸς Οἰνέα, καταλαβὼν δὲ μνηστευομένην τὴν  
 5 κόρην Ἀχελῶιον τὸν πλησίον ποταμὸν διεπάλαισεν αὐτῶι ταύρου  
 μορφήν ἔχοντι. οὗ καὶ ἀποσπάσας τὸ ἕτερον τῶν κεράτων ἔλαβε τὴν  
 παρθένον. φασὶ δὲ αὐτὸν τὸν Ἀχελῶιον παρ' Ἀμαλθείας τῆς Ὠκεανοῦ  
 γέρας λαβόντα δοῦναι τῶι Ἡρακλεῖ καὶ τὸ ἴδιον ἀπολαβεῖν. δοκεῖ δὲ  
 τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι ποταμῶν μέγιστος εἶναι ὁ Ἀχελῷος, διὸ καὶ πᾶν  
 10 ὕδωρ τῇ τούτου προσηγορία καλεῖται. ἱστορεῖ Πίνδαρος. ZYQXAR

3 διὸ om. QXR || διὸ ἐπανελθὼν εἰς φῶς om. Y || 4 μνηστευόμενον coniect  
 Bekker, coniecturam acceperunt Dindorf et Van Thiel || 8 κέρας A || 10 ἡ ἱστορία παρὰ  
 Πινδάρῳ ZYA

Φ 448: Φοῖβε, σὺ δ' εἰλίποδας ἔλικας βοῦς βουκολέεσκες· Φασὶ  
 τὸν Ἀπόλλωνα κεκλήσθαι νόμιον, διὰ τοιαύτην αἰτίαν. οἱ παλαιοὶ τοὺς  
 λοιμοὺς ἐξ Ἀπόλλωνος ἐνόμιζον. πᾶς δὲ λοιμὸς ἀπὸ τῶν ἀλόγων  
 ἄρχεται, ὡς φησὶ καὶ Ὀμηρος· “Οὐρῆας μὲν πρῶτον ἐπάωχετο, καὶ κύνας  
 5 ἄργους”. βουλόμενοι οὖν τὸν θεὸν δυσωπεῖν ἵνα τοὺς λοιμοὺς ἀποτρέπη  
 νόμιον καὶ φύλακα βοσκημάτων ἐκάλεσαν. ὅθεν <ἠδύνατο> Ὀμηρος  
 εἶπεῖν ὡς ἐβουκόλησε παρὰ Λαομέδοντι καὶ Ἀδμήτῳ ἵπποφόρβησεν.  
 οὕτως ἱστορεῖ Ἀπολλόδωρος. ZYQXAR Ϝ<sub>6</sub>

4 ὡς καὶ Ὀμηρός φησιν ZYAR || 5 ἀποστρέψηι QX, ἀποτρέψηι Y || 6 <ἠδύνατο>  
 L || ὡς om. QX, ὡς A || 7 ἵπποφόρβησεν om. A || οὕτως: ὡς Y

aliter Ϝ<sub>6</sub> fr. 5, col. 1, 5-15 + fr. 6 Luppe:

Φοῖβε, σὺ δ' εἰλίποδ]ας ἔλ[ικα]ς β[ο]ύς  
 βουκολέεσκες· νό]μιον οἰ[πα]λαι[οἰ]  
 τὸν Ἀπόλλωνα κε]κλήκασι, καθά-  
 περ φησὶν Ἀπολλόδ]ωρος, ἐνθὲνδε·  
 τὴν λοιμῶδη νόσον] θεωροῦντες  
 10 αἴτιον μὲν τὸν θεὸν] τοῦτον κατα-  
 στήναι διέγνω]σαν, τὴν δ' ἐκά-  
 στοτε ἀπὸ τῶν ἀ]λόγων ζῴων  
 ἄρχεσθαι, καθ]ᾶ φησιν καὶ Ὀμη-





- Ψ 91: *ὡς δὲ καὶ ὅστέα νῶϊν ὀμῆ σορός ἀμφικαλύπτοι· Διόνυσος Ἥφαιστον γενόμενον ἐν Νάξωι μιᾷ τῶν Κυκλάδων ξενίσας ἔλαβε παρ' αὐτοῦ δῶρον χρύσειον ἀμφορέα. διωχθεὶς δὲ ὕστερον ὑπὸ Λυκούργου καὶ καταφυγὼν εἰς θάλασσαν, φιλοφρόνως αὐτὸν ὑποδεξαμένης Θέτιδος,*  
 5 *ἔδωκεν αὐτῇ τὸν ἠφαιστότευκτον ἀμφορέα. ἢ δὲ τῶι παιδί ἔχαρίσατο ὅπως μετὰ θάνατον ἐν αὐτῶι αὐτοῦ ἀποτεθῆι τὰ ὅστα. ἱστορεῖ Σησίχορος. ΖΥQXA Ϝ<sub>6</sub>*

4 καὶ φιλοφρόνως ὑποδεχθεὶς παρὰ Θέτιδος Y || 5 ἀμφορέα A || 6 μετὰ θάνατον ἐν αὐτῶι αὐτοῦ: μετ' αὐτὸν Z || 6-7 ἢ ἱστορία παρὰ Σησιχόρῳ Z, om. A

aliter Ϝ<sub>6</sub> fr. 8 Luppe:

- [Θέτις Διόν]υσ[ον διωκόμενον ὑπὸ]  
 [Λυκούργου] εἰς [τ]ὴν [θάλασσαν φυ-]  
 [γόντα φι]λοφρόνω[ς ὑπεδέξατο τῶ]  
 [κόλπῳ. ὁ] δὲ παρ' Ἥφ[αίστου ὄν πο-]  
 5 [τε ἀμφο]ρέα χρυσο[ῦν ἔλαβε, ξενι-]  
 [σας αὐτὸ]ν γενόμε[νον ἐν Νάξῳ,]  
 [ἐκτίνω]ν ἀμοιβ[ὴν τῆς σωτηρίας]  
 [ἔδωκε Θέτ]ιδ[ι.] ἢ δ[ὲ] τοῦτον τῶ παιδί  
 [Ἀχιλλεῖ ἔ]χαρίσατ[ο, ὅπως μετὰ τὸν]  
 10 [θάνατον] ἀποθῆ[ι τις ἐν αὐτῶ τὰ ὀ-]  
 [στά αὐτοῦ.]

- Ψ 144: *Σπερχεῖ ἄλλως σοί γε πατήρ ἠράσατο Πηλεὺς· ἔθος ἦν τοῖς ἀρχαίοις μετὰ τὸ παρακμάσαι τῆς νεότητος τὰς κόμας ἀποκείρειν τοῖς ποταμοῖς. τούτους γὰρ ἐνόμιζον τῶν ἀνατροφῶν αἰτίους εἶναι. διὰ ταύτην δὲ τὴν αἰτίαν καὶ εἰς τοὺς γάμους ἀπὸ των ποταμῶν ὕδωρ ἐκόμιζον, τέκνων τε γενέσεως καὶ παιδοτροφίας οἰωνὸν τιθέμενοι.*  
 5 *διόπερ καὶ τὰς Ἀχιλλέως κόμας Πηλεὺς τούτῳ καθιέρωσεν. ἦν γὰρ ἐκ Φαρσάλου τῆς Θετταλίας. ἢ ἱστορία παρὰ τοῖς Ἀργολικοῖς συγγραφεῦσιν. ΖΥA Ϝ<sub>6</sub>*

2 παρακμάζειν QA || 4 γάμους Z: ποταμοὺς AQ eraso ποταμῶν Q || 6 Ἀχιλλεὺς Z || 7 φαρσάλου A

aliter Ϝ<sub>6</sub> fr. 10, 1-10 Luppe:

- [ μακάρ]ιον γένεσιν π[αιδοτρο-]  
 [φίαν τ' εὐχ]όμενοι. δια, τ[αύτην δὲ]  
 [τὴν αἰτίαν] ὅρος τοῖς πρ[ότερον ἦν,]  
 [ἐὰν ἀκμά]σωσιν, ἐπὶ [τούτοις θύ-]  
 5 [σαι. ὡς δ' Ἀχ]ιλλεὺς τῶ Ἀ[χελφῶ ἀπο-]  
 [κερεῖται] εἰκότως Π[ηλεὺς ἠῦξα-]  
 [το διὰ τὸ] ἐκ Φαρσάλ[ου]ν [γεγονέναι,]  
 καὶ ἐν[τε]ῦθεν ὁ ποταμ[ὸς τοῦνο-]  
 [μ]α ἔσχε. ἢ δ' ἱστορία παρὰ [τοῖς Θετ-]  
 10 [τ]αλικῶ σ[υ]νγράψασι.

- Ψ 346: *οὐδ' εἴ κεν μετόπισθεν Ἀρίονα δῖον ἐλαύνοι· Ποσειδῶν ἐρασθεὶς Ἐρινύος μεταβαλὼν τὴν αὐτοῦ φύσιν εἰς ἵππον, ἐμίγη κατὰ*

- Βοιωτίαν παρὰ τὴν Ἰενκώμιτιδα Τιλφούσαν κρήνην. ἡ δὲ ἔγκυος  
 γενομένη ἵππον ἐγέννησεν ὃς διὰ τὸ κρατιστεύειν Ἀρείων ἐκλήθη.  
 5 Κοπρεὺς δὲ Ἀλιάρτου βασιλεύων πόλεως Βοιωτίας, ἔλαβε δῶρον αὐτὸν  
 παρὰ Ποσειδῶνος, οὗτος δὲ αὐτὸν Ἡρακλεῖ ἔχαρίσατο γενομένῳ παρ'  
 αὐτῷ. τούτῳ δὲ διαγωνισάμενος ὁ Ἡρακλῆς πρὸς Κύκνον τὸν Ἄρεος  
 υἱὸν καθ' ἵπποδρομίαν ἐνίκησεν ἐν τῷ τοῦ Παγασαίου Ἀπόλλωνος  
 10 ἱερῷ ὃ ἐστὶ πρὸς Τροιζῆνι. εἶθ' ὕστερον αὐθις ὁ Ἡρακλῆς Ἀδράστῳ  
 τὸν πῶλον παρέσχεν, ὕφ' οὗ μόνος ὁ Ἄδραστος ἐκ τοῦ Θηβαϊκοῦ  
 πολέμου διεσώθη, τῶν ἄλλων ἀπολομένων. ἡ ἱστορία παρὰ τοῖς  
 Κυκλικοῖς. ZQA  $\mathfrak{F}_6$

in lemmate πῶλον ἐλαυνοὶ codd., διὸν ἐλαύνοι restitui secundum textum Iliadis ||  
 2 Ἐριννύος Q || 3 παρὰ τῆι Τιλφούσηι κρήνηι QX, om. Ἰενκώμιτιδα fortasse  
 interpretandum ἐν Κοπαῖδι van Thiel || Τιλφούσαι Dindorf || 5 δὲ om. Z || πόλεως  
 Βοιωτίας del. Janko (CQ 34, 1986, 51-55) || 6-7 πρὸς αὐτὸν A || 7 ὁ et τὸν om. Q || 9 αὐθις  
 L, οὕτως Z, οὗτος QA || 10 ἐφ' οὗ L

aliter  $\mathfrak{F}_6$  fr. 10, 11-25 Luppe:

- [οὐδ' εἶ] κεν μετόπισθεν [Ἀρείονα δι-]  
 [ον] ἐλαύνοι, / Ἀδρήστου τ[αχὺν ἵππον,]  
 ὃς ἐκ θεόφιν γένος ἦεν. λ[έγουσι(v)]  
 Ποσειδῶνα ἐρασθέντα Τιλ[φω-]  
 15 σαίης τῆς Ἐρ(ε)ινύος ἵππῳ ἀπεικ[α-]  
 σθέντα μιγῆναι αὐτῇ ἐν Ἀλιάρ-  
 [τ]ῳ τῆς Βοιωτίας. τὴν δὲ ἔγκυον[  
 [γ]ενηθεῖσαν ἵππον γεννήσαι ὠ-  
 [κὺ]δρομ[ο]ν. τούτον δὲ δεῖ τὸ κράτισ[-]  
 20 [το]γ[εῖναι Ἀ]ρείονα κληθῆναι. τῷ[v]  
 [δὲ τῆς Ἀλι]άρτου βασιλέα Κ[οπρέα]  
 [δῶρον αὐ]τὸν παρὰ Πο[σειδῶνος]  
 [λαβεῖν. τὸν] δὲ Κοπρέα [τοῦτον Ἡ-]  
 [ρακλεῖ πα]ραχωρήσα[ι, ὃς συνη-]  
 25 [γωνίσατο αὐτῷ] ἐπὶ [τὸν Κύκνον.]

- Ψ 660-661: *ᾧ δέ κ' Ἀπόλλων / δῶμι καμμονίην*. Φόρβας  
 ἀνδριότατος τῶν καθ' ἑαυτὸν γενόμενος υπερήφανος δὲ πυγμῆν  
 ἤσκησεν καὶ τοὺς μὲν παριόντας ἀναγκάζων ἀγωνίζεσθαι ἀνίηρει. ὑπὸ  
 5 δὲ τῆς πολλῆς υπερηφάνειας ἐβούλετο καὶ πρὸς τοὺς θεοὺς τὸ τοιοῦτο  
 φρόνημα ἔχειν. διὸ Ἀπόλλων παραγενόμενος καὶ συστάς αὐτῷ  
 ἀπέκτεινεν αὐτὸν. ὅθεν ἐξ ἐκείνου καὶ τῆς πυκτικῆς ἔφορος ἐνομίσθη ὁ  
 θεός. ἡ ἱστορία παρὰ τοῖς Κυκλικοῖς. ZQXA  $\mathfrak{F}_6$

2 ἀνδριότερος QX || 2 καθ' αὐτοῦ Q, καθ' αὐτὸν A || υπερήφανος om. QX || 2-3  
 πυγμῆι ἐνίκα QX, πυγμῆν ἐνίκησεν A || 4 τοὺς om. QX || τοιοῦτο: τοιοῦτον L, ἴσον  
 Dindorf || 5 καὶ om. QX || 6 ὁ om. Z || testis huius historiae esse uidetur in  $\mathfrak{F}_6$  fr. 19 sed legi  
 non potest (van Rossum-Steenbeek, ZPE 113, 1986, 25)

- Ψ 821: *αἰὲν ἐπ' ἀυχένι κύρε φαεινοῦ δουρὸς ἀκοκῆι*. ἱσθόρηται  
 ὅτι κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ἔτυχεν Ἡρακλῆς τῆι νήσωι Σαλαμίνοι κατὰ τινα  
 χρεῖαν προσπλεύσας, Τελαμώνι δὲ ἄρτι γενέσθαι τὸν παῖδα Αἴαντα.



Ω 251: *Δηΐφοβόν τε καὶ Ἴππόθοον διον ἀγαυόν· Ἀλεξάνδρου*  
τοξευθέντος ὑπὸ Φιλοκλήτου, Πρίαμος τὸν Ἑλένης γάμον ἐπαθλον  
ἔθηκε τῷ ἀριστεύσαντι κατὰ τὴν μάχην. Δηΐφοβος δὲ γενναίως  
ἀγωνισάμενος ἔγημεν αὐτήν. ἡ ἱστορία παρὰ Λυκόφρονι. ΖQXA

Ω 428: *τῷ οἱ ἀπομνήσαντο καὶ ἐν θανάτιό περ αἴσηι· καὶ*  
Θεόπομπός φησιν Ἀλέξανδρον Φεραῖον Διόνυσον τὸν ἐν Παγασαῖς, ὃς  
ἐκαλεῖτο Πελάγιος, εὐσεβεῖν διαφόρως· καταποντωθέντος δὲ  
Ἀλεξάνδρου Διόνυσος ὄναρ ἐπιστάς τιτι τῶν ἀλιέων ἐκέλευσεν  
5 ἀναλαβεῖν τὸν φορμὸν τῶν ὀσῶν. ὁ δὲ ἀπελθὼν ἐς Κραννῶνα τοῖς  
οἰκείοις ἀπέδωκεν· οἱ δὲ ἔθασαν. T (Erbse)

Ω 602: *Καὶ γὰρ τ' ἠΰκομος Νιόβη ἐμνήσατο σίτου· Νιόβη θυγάτηρ*  
μὲν ἦν Ταντάλου, γυνὴ δὲ Ἀμφίονος. συνοικουσα δὲ αὐτῷ παῖδας ἔσχε  
δυοκαίδεκα, ἕξ μὲν θηλείας, ἕξ δὲ ἄρρενας. ἐπαρθεῖσά τε τῷ πλήθει  
τῶν παίδων καὶ τῇ καλλονῇ ὠνείδιζε τῇ Λητοῖ ὅτι δύο μόνους  
5 ἐγέννησεν, Ἀπόλλωνα καὶ Ἄρτεμιν, καὶ ὅτι εὐτεκνοτέρα αὐτῆς ἐστίν·  
ἀγανακτήσασα δὲ ἡ θεὸς ἐπεμψεν αὐτοῖς τοὺς παῖδας αὐτῆς. καὶ  
Ἀπόλλων μὲν τοὺς ἄρρενας ἀναιρεῖ κυνηγετοῦντας ἐν τῷ Κιθαιρῶνι,  
Ἄρτεμις δὲ τὰς θηλείας ἐπ' οἴκου οὔσας. θρηνοῦσαν οὖν τὴν Νιόβην  
ἀφάτως τὸ τοιοῦτο δυστύχημα Ζεὺς ἐλεήσας εἰς λίθον μετέβαλεν, ὃς καὶ  
10 μέχρι νῦν ἐν Σιπύλῳ τῆς Φρυγίας ὁράται παρὰ πάντων, πηγὰς δακρῶν  
προϊέμενος. ἡ ἱστορία παρ' Εὐφορίωνι. ZQA Ϝ<sub>6</sub>

2 συνοικουσα: γαμηθείσα ZA || αὐτῷ: τῷ Ἀμφίονι ZA || δέκα δύο ZA || 3 τε:  
δὲ ZA || 6 ἀγανακτήσαντες δὲ οἱ θεοὶ ἐπεμψαν L || τοῖς παισὶν αὐτῆς θάνατον Q,  
ἐπεμψεν ἰοὺς τοῖς παισὶν αὐτῆς A || 7 ἄρρενας Z || τῷ om. Q || 9 ἀφάτως om. A || 9  
τοιοῦτον L || ὃς: ὡς A || 11 προϊέμενη A

aliter Ϝ<sub>6</sub> fr. 17 Luppe:

[ τὰ (---) κυ-]  
νηγικὰ ἰδ[οῦσα ἀνολοφυρομένη δι-]  
ἀ τοὺς υἱ[οὺς καὶ τὰς ἑ(ξ) θυγατέρας]  
ὡς τὴν τ[ῆς νεωτάτης ἀπαμύνη]  
5 ἀπώλεια[ν εἰς τὸν θάλαμον εἰς-]  
δραμοῦ[σα ἐπέβαλεν αὐτῇ τὸν]  
πέπλον. [ἔτι δὲ καὶ ταύτης τῆς θυ-]  
[γ]ατρὸς [ἀναιρηθείσης, ἑαυτὸν δὲ]  
[ἀ]γακρε[μάσαντος τοῦ Ἀμφίονος]  
10 [δι'] ἄτυχ[ίαν ---

## COMENTARI

L'estudi de la tradició textual del MH ha estat exposat en la Introducció. Des d'un punt de vista metodològic ha estat abordat mitjançant la crítica interna del text i la confrontació de les tradicions escoliogràfiques i papiràcies diferents. És hora d'abordar el comentari, tasca que ha de avançar per altres camins; en efecte, serà ara la crítica externa del text la que ens ajudarà a ubicar el MH en la rica tradició literària mitogràfica grega. Cada relat del mitògraf serà confrontat amb els principals exemples literaris del mateix mite, des dels textos homèrics fins a la mitografia tardana, incloent-hi material interpolat entre els escolis a diferents autors, principalment Eurípides, Apol·loni de Rodes i Licòfron, i en menor mesura Píndar, Sòfocles i altres.

Aquesta anàlisi externa del text ens ajudarà a entendre amb més profunditat els objectius que motivaren una obra com aquesta, i la postura adoptada pel(s) nostre(s) mitògraf(s) i a situar-lo(s) en les coordenades de localisme enfront panhel·lenisme, versió *uulgata* enfront rarsa marginal, reprenent així el fil del nostre estudi introductori.

La dicotomia exegesi/erudició<sup>1</sup> serà tractada amb especial atenció, atesa la importància que aquesta distinció aporta al nostre estudi, ja que és cabdal per entendre la fusió de les dues tradicions, les que hem anomenat A (o MH I) i B (o MH II). Aquest és un punt fonamental de la nostra tesi.

Ja hem vist en els exemples comentats en la Introducció que MH ignora tant les lectures racionalitzants i evemeristes com les al·legoritzants i simbolistes, per això no entrarem en aquests punts sinó només de manera tangencial, quan el contrast de fonts així ho suggereixi.

És inevitable, però, en un comentari mitogràfic, emprendre vies d'interpretació que van més enllà de l'aspecte merament literari del mite. El contrast de versions i l'intent d'explicació dels processos mitopoètics suscita molts interrogants, i l'estudiós es veu temptat d'entrar en el significat més profund del mite, sondejant el territori boirós de l'oralitat, aïllant motius, patrons narratius i mitemes recurrents i, d'altra banda, intentant establir els vincles entre el mite i el món del culte. Tanmateix, en un compendi mitològic tan vast com és el text de MH un estudi aprofundit de tots i cadascun dels mites narrats requeriria una tasca extensíssima que depassaria de llarg el propòsit inicial del comentari, i d'altra banda fóra impossible ateses les limitacions d'espai i temps. Per tot això, m'he limitat a apuntar, en bona part dels mites comentats, les possibles pautes d'estudi que permetrien aquest aprofundiment, donant una bibliografia mínima que pugui servir de punt de partida a un eventual estudi monogràfic dels mites.

---

<sup>1</sup> Vid. Introducció cap. 6.

Així doncs, aquesta aproximació al mite grec que proposo a partir del text de MH es fonamenta en els testimonis literaris però intenta anar una mica més enllà, traspasant els límits de la mitologia *stricto sensu* -el mite enregistrat per escrit- i envaint el territori del folklore i l'oralitat darrere les passes de Vladimir Propp i Stith Thompson, i cercant d'establir aquests vincles amb el món cultural que són els que defineixen el mite *per se* i el distingeixen del mer conte popular. De cabdal importància són també les aportacions proximorientals, sense les quals és impossible entendre el mite grec en la seva complexitat. Les aportacions d'especialistes dels darrers temps com Burkert, Bremmer, Kirk, Detienne, Duchemin, Dowden, etc. han estat fonamentals per a elaborar aquests comentari<sup>2</sup>.

---

<sup>2</sup> Remetem a la bibliografia final.

## A 2: Ἀχαιοῖς

Homer emprà denominacions diverses per referir-se als grecs. Potser la més habitual és la d'aqueus. MH enceta el seu comentari explicant-nos el mite que originà aquest gentilici.

Ξοῦθος ὁ Αἰόλου παῖς: sobre la filiació de Xutos el MH discrepa de la versió més comuna. Així, segons Estrabó<sup>1</sup> i Apol·lodor<sup>2</sup>, era fill d'Hel·lèn. Una i altra font ens presenten Èol com a germà de Xutos. Pausània<sup>3</sup> coincideix en el fet que Xutos és fill d'Hel·lèn, tot i que omet el nom dels altres germans, als quals també es refereix. Xutos és desconegut en la literatura homèrica, inclosos els himnes i el cicle èpic. La primera filiació de Xutos la trobem en Hesíode<sup>4</sup>, coincident amb les dues fonts suara citades. Així doncs, tot i ser posterior a Homer, aquesta versió és la que podríem considerar canònica. D'on prové, doncs, la discrepància que observem en MH? L'únic testimoni que coincideix en la filiació és Eurípides en la tragèdia *Ion*: Xutos era fill d'Èol, fill de Zeus<sup>5</sup>. Ens trobem, doncs, davant l'existència de dues versions: la més antiga testimoniada des d'Hesíode, i la segona, una innovació dels tràgics<sup>6</sup>. Respecte a la filiació de Xutos MH recull la versió més recent, tot i que la tradició posterior consagra la més antiga, com demostren els testimonis citats d'Estrabó, Pausània i Apol·lodor.

ἀγόμενος Κρέουσας τὴν Ἐρεχθέως θυγατέρα κτλ: totes les fonts coincideixen respecte al matrimoni de Xutos amb Creüsa. Ja en dóna testimoni Hesíode<sup>7</sup>, al qual són fidels les altres fonts, a saber, Estrabó, Apol·lodor i Pausània<sup>8</sup> i Eurípides<sup>9</sup>.

---

<sup>1</sup> VIII 7, 1.

<sup>2</sup> Bib. I 7,3.

<sup>3</sup> VII, 1, 2.

<sup>4</sup> Fr. 9 Merkelbach-West.

<sup>5</sup> E. *Ion* 63: (s. Ξοῦθος) οὐκ ἐγγενὴς ἦν, Αἰόλου δὲ τοῦ Διὸς

<sup>6</sup> Vid. l'edició comentada de A. S. Owen del *Ion* d'Eurípides (Oxford 1939, reimpr. 1971), introducció p. IX-XVII i comentari al vers citat)

<sup>7</sup> Fr. 10a 20 Merkelbach-west. Tots dos fragments formes part de les *Eees*.

<sup>8</sup> En els passatges citats en les notes anteriors. Val a dir que només Apol·lodor es refereix *nominatim* a la filla d'Erecteu.

<sup>9</sup> *Ion*, loc. cit. Vid. també Sch. a Ar., *Au.* 1527. Aquest testimoni, però, depèn molt probablement de la tragèdia d'Eurípides.

Respecte als dos fills de Xutos i Creüsa hi ha consens<sup>10</sup>, llevat del que sembla ser una innovació d'Eurípides en la tradició testimoniada ja per Hesíode<sup>11</sup>: Ion fou engendrat per Apol·lo i posteriorment adoptat per Xutos. MH transmet la versió tradicional, fet que sobta per tal com entra en contradicció amb la seva postura respecte a la filiació de Xutos.

ὦν ὁ μὲν Ἴων ὄικησεν Ἀθήνας: Heròdot diu que els jonis vivien primitivament al Peloponnès i que deuen el seu nom a aquest heroi<sup>12</sup>. Els atenesos van començar a denominar-se també jonis a partir del moment en què Ion va esdevenir cap de l'exèrcit (στρατάρχης)<sup>13</sup>. Estrabó<sup>14</sup> en dóna més detalls: els jonis que habitaven la regió anomenada Egialea, posteriorment Aquea o Acaia, al Nord del Peloponnès, devien el seu nom a Ion i eren d'origen atenes, i per això la tradició parla de jonis habitant aquesta zona, car el pare de Ion, Xutos, prèviament havia colonitzat l'Àtica, fundant l'anomenada Tetràpolis, després de casar-se amb la filla d'Erecteu. Xutos era oriünd de Ftia i n'havia marxat per ordres del seu pare Hel·lèn per buscar una nova terra on establir-se, i aquesta terra fou l'Àtica. Posteriorment Ion, el fill de Xutos, va aconseguir gran fama en l'àmbit militar a Atenes -en aquest detall coincideix amb Heròdot- i per això se li va concedir la ciutadania atenesa, i va participar activament en la política del país, els habitants de la qual van rebre el nom de Jonis. Més tard, a causa de la sobrepoblació, aquests jonis colonitzaren el nord del Peloponnès, i canviaren el nom antic d'aquella terra, Egialos, pel de Jònia, nom que es va mantenir fins que els aqueus els n'expulsaren i tornaren a l'Àtica. Veiem, doncs, que la versió d'Estrabó és força coherent i ens completa les dues breus referències d'Heròdot sense que entrin en contradicció. Pausànias<sup>15</sup> coincideix amb l'historiador i el geògraf, i enriqueix la història amb algun altre detall.

Pel que fa, doncs, a la relació entre Ion i l'Àtica, MH és molt parc i l'únic que diu és que Ion va habitar i/o governar (ὄικησεν) Atenes, notícia que no discrepa de la resta de fonts.

<sup>10</sup> Hdt VII, 94; VIII, 44 ens testimonia la filiació de Ion, però no cita el seu germà Aqueu; Estrabó VIII 7, 1 dóna el nom dels dos germans; Pausànias II 14, 2; VII 1, 2.

<sup>11</sup> fr. 10a, 23 Merkelbach-West. A més dels dos germans Aqueu i Ion, Hesíode en cita un tercer, de nom Diomedes. Ion i Aqueu són dos herois epònims introduïts en el mite posteriorment a Homer per donar una etimologia dels gentilicis presumptament derivats de llurs noms. Respecte a la versió que ens dóna Eurípides, remeto novament al comentari d'Owen, qui defensa l'existència d'una versió "àtica" del mite, de caire polític i patriòtic en el context de la guerra del Peloponnès.

<sup>12</sup> Hdt. VII 94

<sup>13</sup> Hdt. VIII 44. Cf. Aristt, *Resp. Ath.* 3.

<sup>14</sup> VIII 7, 1.

<sup>15</sup> VII 1, 2.



ὁ δὲ Ἀχαιοὺς, φόνον ἐμφύλιον δράσας κτλ.: la tradició segons la qual Aqueu es va haver d'exiliar per haver comès un crim<sup>16</sup> només l'han transmès MH i Estrabó<sup>17</sup>. Ara bé, les versions són discrepants: MH parla de l'assassinat d'un parent<sup>18</sup>; Estrabó d'un crim involuntari, detall que omet MH. L'altre punt de divergència entre l'un i l'altre és el destí de l'exili d'Aqueu: segons MH, Tessàlia, tornant, així, a la pàtria del seu pare Xutos; segons Estrabó, Lacedemònia, fet pel qual s'anomenà aqueus els habitants d'aquesta contrada. És evident que la font del mitògraf és diferent de la del geògraf, però no és possible determinar-les donada la manca de testimonis més antics. És interessant, tanmateix, contrastar la informació que dona MH amb el passatge de Pausànias que ja hem citat, amb el qual coincideix parcialment: documenta també el retorn d'Aqueu a Tessàlia, la seva terra pàtria, on “obté el govern patri” (ἔσχε τὴν πατρώϊαν ἀρχὴν, cf. MH: κυριεύσας τὴν χώραν). Pausànias, per contra, no fa cap referència al motiu del retorn d'Aqueu a Tessàlia. Trobem també en el passatge citat del periegeta una notícia que pot conciliar les dues versions: no fou Aqueu qui s'establí a Lacedemònia sinó el seu fill Arcandre. Però aquestes versions “conciliadores” tardanes fan tot l'efecte de ser només això. Apol·lodor no explica el retorn d'Aqueu i la posterior usurpació<sup>19</sup>, només diu que el poder d'Hel·lèn havia passat a Èol, germà de Xutos.

És evident que sobre la història d'Aqueu detectem, com a mínim, dues versions que es contradueixen en alguns detalls. A més, el gentilici Ἀχαιοί es refereix, segons MH, als habitants de Tessàlia establerts per Aqueu, qui va recuperar el poder del seu avi en la regió, mentre que segons Estrabó el gentilici és una antiga designació dels laconis. Pausànias, com hem vist, concilia les dues versions anomenant aqueus als tessalis descendents d'Aqueu, i als laconis descendents d'Arcandre fill d'Aqueu. Segons la meua opinió, MH s'inclina per la versió més antiga, ja testimoniada en Homer. El poeta diu que els habitants de Ftia i Hèl·lada eren anomenats mirmídon, hel·lens i aqueus<sup>20</sup>.

Ἕλληνας δὲ κοινῶς πάντες οἱ τῆς Ἑλλάδος ἐκλήθησαν κτλ...: la consideració d'Hel·lèn com a heroi epònim és ben coneguda i tradicional<sup>21</sup>; ara bé, cal tenir en compte que aquest heroi no apareix en els poemes homèrics, ni en els himnes ni en el cicle èpic<sup>22</sup>. Sobre el gentilici Ἕλληνας referit a la totalitat dels grecs, ja sabem que és també posthomèric. La restricció semàntica que trobem en Homer és claríssima. Així doncs, la

<sup>16</sup> Mitema habitual, pensem en les llegendes d'Hèracles, prou conegudes, o d'altres que trobarem més endavant, com ara la de Cèfal. Vid. *historia* a B 631 i el nostre comentari *ad loc.*

<sup>17</sup> VIII 7, 1.

<sup>18</sup> El crim involuntari d'un parent i l'exili subsegüent és un mitema habitual del qual trobarem alguns exemples. Remetem, per exemple, a les *historiae* a B 631; B 662; Z 155; M 1.

<sup>19</sup> I 7, 3.

<sup>20</sup> II. II, 684.

<sup>21</sup> Hes. fr. 2 Merkelbach-West; Th. 1, 3.

<sup>22</sup> La menció més antiga és la citada en la nota anterior.

notícia de MH segons la qual el gentilici només es referia als tessalis, té com a font el mateix Homer<sup>23</sup>.

En Homer no queda clar si el topònim Ἑλλάς designa una ciutat o una regió o comarca<sup>24</sup>. Si bé en la *Ilíada* sembla ser un sinònim de Φθία<sup>25</sup>, en l'*Odissea* fluctua entre el sentit que se li dóna a la *Ilíada*<sup>26</sup> i un camp semàntic més ampli, proper al valor modern genèric<sup>27</sup>. MH dóna per suposat que Hèl·lada fou una ciutat de Tessàlia. Aquest punt de vista pot ser una interpretació que descansa en l'ambigüitat del text homèric.

Totes les fonts coincideixen en el gran poder assolit per Hel·lèn i els seus fills. Per a MH aquesta fou la causa de l'ampliació semàntica del gentilici fins a assolir la seva accepció clàssica.

Observem, en resum, que aquesta *historia*, que presenta una redacció excessivament simplificada, dóna alguns detalls del mite de la nissaga d'Hel·lèn per explicar per què en Homer els grecs són anomenats aqueus. Ara bé, és evident que ha consultat, com a mínim, dues fonts, ja que en un aspecte, la filiació de Xutos, es mostra proper a la versió dels tràgics<sup>28</sup>, però en la resta coincideix amb la tradició més antiga i més comuna. Tot i amb això MH no especifica, com fa en altres passatges, que hagi trobat versions diverses, i ens presenta el material com a pertanyent a una única versió sense ser conscient de la *contaminatio*. Tenint en compte la parquedat de la redacció, hem d'admetre la possibilitat que el text original fos més complet i deixés constància de la divergència en les fonts.

#### A 5: Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή

φασὶ γὰρ τὴν γῆν βαρουμένην ὑπ' ἀνθρώπων πολυπληθείας κτλ.: aquesta *historia* és, segons el meu criteri, una de les més ben conservades, malgrat que la sintaxi deixa entreveure una certa alteració de la redacció<sup>29</sup>. Hi ha dos fets que han contribuït al bon estat de conservació d'aquesta *historia*: primer, la seva posició en el corpus; el llibre I de la *Ilíada* és el més ric en escolis mitogràfics pel simple fet de ser el primer, ja que la transmissió manuscrita tendeix a tractar més acuradament els inicis. L'altre és el gran interès que va suscitar des d'antic aquest mite, que no trobem en

<sup>23</sup> Il. II, 684. Vid. també Str. VIII 6, 7

<sup>24</sup> Vid. Str. IX 5, 6.

<sup>25</sup> Il. IX, 395, 447 i 478. La fórmula Ἑλλάδα τε Φθίην τε pot ser una hendíadis.

<sup>26</sup> Od. XI 496, on apareix la mateixa fórmula.

<sup>27</sup> Od. I, 344; IV 726; XV 80.

<sup>28</sup> És molt probable que aquesta font sigui, més que no pas el mateix Eurípides, l'obra d'Asclepiades de Tràgil, *Tragodumena*, un text mitogràfic que recollia les versions dels mites utilitzades pels tràgics i, com veurem, MH cita en diverses ocasions aquest autor.

<sup>29</sup> Com a complement a aquest comentari, vegeu també el que en diem a la introducció, § 4.5; visió que es pot veure completada amb PAGÈS 2003.

cap altra font. Ens referim al motiu de la terra demanant ajut al déu suprem per posar remei a l'excés de població que l'aclapara. El mitema és d'origen oriental<sup>30</sup>, tant el motiu de la terra apesurada com el de l'esclat de la guerra per alleugerir-la, transfiguració mitològica d'un fet tan recurrent en la història com la dels conflictes socials per excés demogràfic. Les dues grans guerres vinculades als dos principals cicles mítics grecs, el tebà i el troià, esclataren com a fruit d'aquesta súplica de la mare terra a Zeus.

ὕστερον δὲ πάλιν, συμβούλωι τῶι Μώμωι χρησάμενος, ἦν Διὸς βουλῆν Ὅμηρός φησιν, ἐπειδὴ οἷός τε ἦν κεραυνοῖς ἢ κατακλυσμοῖς πάντας διαφθεΐρειν: aquest breu passatge ofereix un dels pocs exemples de mitografia racionalista en tot el corpus escoliogràfic homèric. MH està comentant no el passatge homèric sinó el passatge atribuït a Estasinus de la citació del final; o potser també altres fonts consultades, com suggereix el φασί. Des d'una òptica racionalista, ¿per què Zeus va haver de fer esclatar la guerra de Troia per provocar una gran mortaldat entre els homes si podia sotmetre la humanitat a un segon diluvi? La resposta es troba en la intervenció de Momos, aquest déu que coneixem per aquest passatge i per la seva aparició fugaç en la *Teogonia* d'Hesíode<sup>31</sup>, amb la seva filiació. La intervenció d'aquest déu dóna un caire burlesc a la guerra de Troia, més en consonància amb versions tarδοarcaiques de l'èpica cíclica que no pas amb els poemes homèrics, en els quals aquest déu és desconegut. Així doncs, l'esclat de la guerra fou conseqüència d'un suggeriment de Momos a Zeus, com si el gran rei del cel s'hagués deixat aconsellar per un simple bufó per tal de veure com es produïa la discòrdia i la guerra entre els simples mortals, espectacle macabre per a gaudi dels déus. Es tracta d'un nou element fabulador afegit a l'antic mite que intenta aportar una major coherència narrativa, ultra el component burlesc de què parlàvem.

En definitiva, aquesta *historia* és força atípica si la comparem amb la resta: hi ha, com acabem de veure, un component de crítica racional al mite que és gairebé absent en la resta de corpus.

ἢ δὲ ἱστορία παρὰ Στασίνοι τῶι τὰ Κύπρια πεποιηκότι, εἰπόντι οὕτως: en tot el corpus mitogràfic homèric, trobem escasíssimes citacions textuals<sup>32</sup>. Aquesta és, potser, la més valuosa, ja que ens ha conservat un breu fragment dels *Cants Cipris*. Montanari<sup>33</sup> ja va formular la hipòtesi segons la qual les citacions textuals devien haver estat abundants en l'arquètip, però la transmissió textual ha anat suprimint-les. Aquesta s'ha conservat atès el gran interès que va suscitar aquest passatge, com ja hem apuntat abans, i al fet que ens trobem a l'inici del text.

<sup>30</sup> *Mahabharata* I, 58, 35 ss. Vid. DE JONG 1985; BURKERT 1987 100 ss.; VIELLE 1998 (breu anàlisi intertextual i exposició de motius comuns).

<sup>31</sup> Hes. *Th.* 214. Hi ha, òbviament, altres passatges en què apareix, però només com a al·legoria de la mofa. Recordem, per exemple, Lucianus *DDeor* XX 2.

<sup>32</sup> De fet, només dues *historiae* contenen citacions textuals d'una certa extensió, totes dues, significativament, al llibre primer de la *Ilíada*: la que ara comentem i la *historia* a A 263, que ha transmès sis versos complets de les *Argonàutiques* d'Apol·loni (I, 59-64).

<sup>33</sup> 1995a

Pel que fa al contingut del fragment d'Estasinus, val a dir que només conserva els dos motius principals: l'angoixa de la terra per l'excés demogràfic i l'esclat de la guerra de Troia per delmar la població. No hi diu res sobre la intervenció de Momos, però no podem saber si MH pren aquest motiu, al qual atorga una rellevància considerable, d'un altre passatge de la mateixa obra o bé d'una altra font.

### A 7: Ἀτρείδης

Ὁ Ἀτρέως παῖς Ἀγαμέμνων δὲ, κατὰ μὲν Ὅμηρον, Ἀτρέως τοῦ Πέλοπος, μητρὸς δὲ Ἀερόπης. κατὰ δὲ Ἡσίοδον, Πλεισθένους, τὸ γένος, Μυκηναῖος; aquesta *historia* ens dóna informació sobre la filiació i la família d'Agamèmnon arran de la primera aparició en la *Iliada* del patronímic Atrida. MH ens informa de l'existència de dues versions respecte a la filiació de l'heroi. En els poemes homèrics Agamèmnon és fill d'Atreu, i aquesta és la filiació habitual en la literatura grega. Ara bé, si és cert el que diu MH, en algun passatge d'Hesíode s'atribuïa la paternitat d'Agamèmnon a Plístenes<sup>34</sup>. Merkelbach i West, en la seva edició dels *Fragmenta Hesiodica* donen crèdit a la notícia transmesa per MH basant-se en altres testimonis també tardans<sup>35</sup>, i editen aquest passatge com a testimoni de les *Eees*<sup>36</sup>. És potser sorprenent el fet que en tota la literatura hesiodea conservada no es parla d'Atreu<sup>37</sup>. Cal admetre la possibilitat, doncs, que el poeta beoci hagi recollit una altra tradició segons la qual el pare d'Agamèmnon fou Plístenes i no Atreu. És interessant la conjectura de Merkelbach i West per a la reconstrucció del vers 4 del fr. 195 d'Hesíode<sup>38</sup>. En l'aparat crític proposen la restitució del mot Πλεισθένης, mètricament possible, que pot omplir la llacuna inicial del vers i completar-lo. Comprovem, doncs, que la notícia transmesa per MH segons la qual Hesíode recollia aquesta variant del mite és versemblant, possible i, fins i tot, probable. Sabem, d'altra banda, que Hesíode figura entre les fonts consultades per MH.

El personatge de Plístenes apareix citat en diverses fonts i hi ha versions diferents i contradictòries sobre ell. La seva posició genealògica en

<sup>34</sup> Personatge desconegut en la *Iliada* i l'*Odissea*. L'única menció en tota la literatura homèrica d'aquest antropònim la trobem a *Cypr.* IX Allen (Sch. E. *Andr.* 898), però aquest Clístenes era un fill d'Hèlena que va viatjar amb ella (i amb Paris, suposem, tot i que el testimoni no ho explicita) fins a Xipre.

<sup>35</sup> Eust. I, p. 34, 27s. Tzet. *Exeg. Iliad.* p. 69, 3 Hermann; Sch. in Tzetis *Allegorias* (*Anecdota Oxoniensia* III, 378, 9 Cramer)

<sup>36</sup> Hes., fr. 194 Merkelbach-West, juntament amb el passatge de Tzetzes citat suara.

<sup>37</sup> Tan sols apareix una vegada el patronímic Ἀτρείδης referit a Menelau (fr. 204, 86 Merkelbach West=P. Berol. 10560 Schubart-Wilamowitz). Cal tenir en compte que el patronímic pot significar "descendent d'Atreu, i no exclusivament "fill".

<sup>38</sup> P. Oxy. 2355 + 2494 Lobel. Amb la restitució de Merkelbach West el vers fóra: Πλεισθένης πρό]ς δῶμα [φίλ]ην κερκλή[σθαι ἄκοιτιν' (sc. Aèrope)

la nissaga dels tantàlides varia considerablement d'unes fonts a altres. Aquí ens fixarem exclusivament en coincidències d'algunes d'aquestes fonts amb MH. L'únic que diu el mitògraf sobre Plístenes és que, segons Hesíode, fou el pare d'Agamèmnon. La versemblança d'aquesta notícia ja ha estat apuntada. Si avancem en la història de la literatura, trobem dues referències<sup>39</sup> a Plístenes en Èsquil, on es refereix a la família d'Agamèmnon amb els mots Πλεισθηνιδᾶν i τὸ Πλεισθένους γένος. Ara bé, d'aquestes citacions no es desprèn necessàriament que Plístenes sigui el pare d'Agamèmnon, només que està per damunt d'ell en la línia genealògica. Aquestes dues úniques citacions d'una possible filiació d'Agamèmnon i Menelau a Plístenes entren en contradicció amb un altre passatge de la mateixa tragèdia<sup>40</sup> en el qual es refereix als dos germans com a Ἄτρεως παῖδας. Així doncs, Èsquil opta per la versió homèrica, però en dues ocasions fa referència a la versió hesiòdea. Tanmateix, en aquestes dues úniques referències al llinatge de Plístenes no explicita que aquest sigui pare dels Atrides. Potser tan sols està utilitzant una variant arcaïtzant per a referir-se a tota l'estirp, com a sinònima de Tantàlides o Pelòpides.

Èsquil, doncs, segueix Homer en la filiació dels atrides, i també ho fan els altres dos tràgics<sup>41</sup>. En les tragèdies de Sòfocles no apareix el nom de Plístenes. En les conservades d'Eurípides tampoc, però sabem que va escriure una tragèdia titulada, precisament, *Plístenes*, de la qual només resten uns pocs fragments<sup>42</sup> que no permeten d'analitzar el tractament que donava el poeta a aquest problemàtic personatge. És possible, però, que Eurípides es referís a un altre personatge de la nissaga amb el mateix nom, com hem apuntat en la nota anterior.

Curiosament, Apol·lodor recull les dues tradicions en dos passatges diferents, incorrent, així, en una evident contradicció: fa de nou de Plístenes, casat amb Aèrope, pare dels Atrides en la *Biblioteca*,<sup>43</sup> mentre que en l'*Epítome*<sup>44</sup> retorna a la versió homèrica. Una altra versió, probablement

<sup>39</sup> A. A. 1569 i 1602.

<sup>40</sup> A. A. 60

<sup>41</sup> S. *El.* 1508; E. *I.T.* 3-4.

<sup>42</sup> Fr. 625-633 Nauck. Els fragments no ens permeten d'escatir quin era l'argument d'aquest drama. Tanmateix és versemblant la proposta de Nauck segons la la fabula 86 d'Higí pot ser-ne una síntesi. Si això és així, Plístenes fou un fill d'Atreu nodrit per Tiestes i assassinat pel mateix Atreu que el creia fill de Tiestes. Aquest testimoni, doncs, aporta una altra localització genealògica del personatge. Segons Sch. in S. *Aj.* 1297, en la tragèdia perduda d'Eurípides titulada Κρήσσα també apareixia un personatge amb el nom de Plístenes, però res més es pot saber. Podem citar també el *Tiestes* de Sèneca, en la qual Plístenes és un dels fills de Tiestes assassinat per Atreu i servit en el macabre banquet. Veiem, doncs, la varietat de versions respecte a Plístenes.

<sup>43</sup> III 2, 2.

<sup>44</sup> *Epít.* III 12. Un altre passatge corrobora que la font utilitzada per a l'*Epítome* és diferent a la de la *Biblioteca*: *Ep.* 2, 10: Atreu és el marit d'Aèrope i Tiestes l'amant (per tant, Plístenes no és el marit d'Aèrope). Val a dir que Plístenes apareix només un cop en la *Biblioteca*, en el lloc citat, i és desconegut en l'*Epítome*.

molt tardana<sup>45</sup>, fa de Plístenes fill d'Atreu i Cleola, i pare dels atrides, del seu matrimoni, també, amb Aèrope.

καὶ ὑποστρέψας οἴκαδε, ἀναιρεῖται ὑπὸ Αἰγίσθου τοῦ Θυέστου δόλω εὐωχίας ἔπι. οὗτος γὰρ παρὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀποδημίας ἐμοίχευε τὴν Ἀγαμέμνονος γυναῖκα Κλυταιμνήστραν: al principi de l'*Odissea*<sup>46</sup> Zeus es refereix a la mort d'Egist en mans d'Orestes, que s'havia esdevingut recentment. La causa d'aquest assassinat fou la venjança per la mort d'Agamèmnon en mans d'Egist, com és prou sabut. En el cant tercer<sup>47</sup> Nèstor torna a contar l'assassinat d'Agamèmnon i la perfídia de la seva dona, que es va deixar seduir per l'abjecte Egist que va tramir la seva conspiració covarda mentre la resta dels aqueus patien davant dels murs de Troia. És evident, doncs, que MH coneix perfectament el mite de l'adulteri de Clitemnestra i la mort d'Agamèmnon car és homèric. El resum que en fa recull també altres motius referents a aquesta història que també ha consultat en l'*Odissea*, com és la referència al banquet de benvinguda que en realitat era un parany<sup>48</sup>.

κατὰ δὲ τοὺς τραγικοὺς, αὐτὴ ἡ Κλυταιμνήστρα ἀνείλεν αὐτὸν χιτῶνι μὴ ἔχοντι ἔνδυσιν τραχήλου: MH no ha citat, fins ara, la font, car és evident que emprà el mateix Homer. Ara, però, i aquesta és, crec, una mostra d'un cert rigor per part del(s) nostre(s) mitògraf(s), cita els tràgics com a font del que resumirà a continuació, car és material que no trobem en els poemes homèrics: Clitemnestra va participar en el regicidi donant a Agamèmnon una túnica sense orifici per al coll. Aquesta forma d'explicar la participació de la dona adúltera evoca, evidentment, Èsquil, qui, en el seu llenguatge, de vegades críptic i misteriós, parla d'una "xarxa indefugible al voltant del seu cos com un parany per a peixos, pèrfida riquesa d'un vestit"<sup>49</sup>. En els versos que se'n segueixen, Èsquil deixa clar que l'autor material del crim és Clitemnestra, per posar més èmfasi dramàtica en la perfídia i crueltat de l'adúltera i remarcar la covardia de l'usurpador. En els passatges citats de l'*Odissea* l'assassí és Egist, i la col·laboració de Clitemnestra en el crim no està tan clara. És evident que Èsquil va innovar introduint variacions en la llegenda.

És molt probable, tanmateix, que MH no consultés directament els textos dels tràgics sinó resums dels arguments o bé l'obra d'Asclepiades, autor que cita en diverses ocasions.

<sup>45</sup> Sch. in E. *Or.* 4. Segons l'escoliasta, Plístenes va morir jove i els seus fills, encara infants, foren adoptats i criats per llur avi Atreu. Es tracta, com veiem, d'una versió secundària que pretén conciliar les dues tradicions antigues, la homèrica i l'hesiòdea.

<sup>46</sup> Od. I 39s.

<sup>47</sup> Od. III 302s.

<sup>48</sup> Od. IV 518s.

<sup>49</sup> Traducció aproximada per sortir del pas dels coprenedors versos ἄπειρον ἀμφίβληστρον, ὡσπερ ἰχθύων, / περιστιχίζω, πλοῦτον εἴματος κακόν· (A. A. 1382-3)

ἔξ αὐτῆς δὲ ἔσχεν υἷον τὸν Ὀρέστην, καὶ θυγατέρας τέσσαρας: Λαοδίκην, Χρυσόθεμιν, Ἰφιγένειαν, καὶ Ἥλέκτραν: en la *Iliada* es parla dels fills d'Agamèmnon i Clitemnestra: tres noies, de noms Crisòtemis, Laòdice i Ifianassa, i un noi, Orestes<sup>50</sup>. El nom d'Ifianassa serà substituït pel d'Ifigenia en els tràgics<sup>51</sup>. Electra és desconeguda en Homer, a no ser que considerem que en l'èpica se la coneixia amb el nom de Laòdice, nom que, per cert, desapareix en els tràgics. MH no coincideix amb cap altra font en considerar que les filles eren quatre. L'excés en el seu còmput pot ser degut al seu mètode compilatori i a la manca de revisió crítica de les fonts que consulta.

#### A 9: *Λητοῦς καὶ Διὸς υἱός.*

Ζεὺς δὲ ἐρασθεὶς Λητοῦς τῆς Κοίου θυγατρὸς ἑνὸς τῶν Τιτάνων, καὶ Φοίβης, ἔγκυον αὐτὴν ἐποίησεν: Homer es refereix a Apol·lo com a fill de Zeus i de Leto. MH en aquesta *historia* ens relata, tot i que d'una manera molt -massa- sintètica, el conegut mite del naixement del déu a l'illa de Delos. La filiació que dóna de Leto és l'habitual, la que transmet la Teogonia d'Hesíode<sup>52</sup>.

ἠπείγετο διὰ θαλάσσης πρὸς Ἀστερίαν τὴν νῆσον, μίαν οὖσαν τῶν Κυκλάδων: en poques paraules MH simplement recorda la peregrinació de Leto, però no l'explica. Sabem per altres fonts que la deessa estava a punt de parir però, per temor a la còlera d'Hera, cap terra no volia acollir-la i esdevenir terra natal dels fills de la deessa. L'himne homèric a Apol·lo ofereix una relació de totes les terres que van negar acolliment a Leto<sup>53</sup>. MH es limita a dir que "s'afanyava pel mar en direcció a l'illa d'Àstèria, una de les Cíclades". L'autor del bell himne en realitat desgrana un catàleg dels santuaris d'Apol·lo establerts en tots aquells indrets en els quals Leto va demanar hospitalitat per infantar la seva fillada. MH no entra en detalls, però és evident que es refereix al relat que ha transmès l'himne i que estableix un vincle entre el mite i el culte.

El viatge de Leto fou un periple marítim -διὰ θαλάσσης-. Aquesta és una altra coincidència de detall amb l'himne homèric: tots els llocs de culte estan a tocar del mar: promontoris en el continent i les illes, ports i rius "que desemboquen en el mar"<sup>54</sup>.

La forma ἠπείγετο suggereix que Leto era perseguida, però MH és novament massa parc: o bé dóna per suposat que el mite és prou conegut i no cal donar més detalls, o bé la *historia* ha anat reduint-se al llarg de la

<sup>50</sup> Il. IX 142-145 i 284-287.

<sup>51</sup> Vid. DOWDEN 1989, 12 ss.

<sup>52</sup> Hes. *Th.* 404-6.

<sup>53</sup> h. Apol. 30s.

<sup>54</sup> h. Apol. 21-24.

seva transmissió textual, cosa probable si tenim en compte que se'ns ha conservat interpolada en un escoli. Per altres versions -certament, força tardanes<sup>55</sup>- sabem que Leto era perseguida per la serp Pitó. En l'himne homèric a Apol·lo la causa de la peregrinació de Leto no és una persecució, sinó el rebuig de les terres a acollir-la per por. El motiu de la persecució és probablement més tardà.

Cal·límac, en el seu Himne a Delos no parla pròpiament d'una persecució sinó de la vigilància per part d'Ares i Iris<sup>56</sup> que impedeixen a les diferents contrades d'acollir Leto, les quals rebutjaven la deessa per por a les represàlies d'Hera. Hi ha una versió més tardana, la que ens testimonia Servi<sup>57</sup>, i potser està darrera de l'ἠπειγέτο, que diu que Hera envià la serp Pitó per perseguir Leto perquè no pogués aturar-se a parir. El testimoni de Servi transmet una variant que hom pot considerar fruit d'una *contaminatio* entre el mite dèlic i el mite dèlfic, clarament secundària i desconeguda no només en els himnes homèrics sinó també per Cal·límac.

Pel que fa a Astèria com a nom de l'illa natal del déu, remeto al que diré més avall a propòsit de la condició de bessons d'Apol·lo i Àrtemis

ἐκεῖσε δὲ ἐλθοῦσα, ἀψαμένη δύο φυτῶν, ἐλαίας καὶ φοῖνικος: la relació d'Apol·lo amb la palmera és un motiu antic. Ens el testimonia l'himne homèric<sup>58</sup>: Leto va abraçar-se al tronc d'una palmera per parir el déu. Però MH deu haver consultat una altra font, car, d'una banda, l'himne no fa referència a l'olivera, i d'altra, la forma ἀψαμένη, o bé la variant textual δρεψαμένη, no pot tenir el mateix sentit que en l'himne homèric ἀμφὶ δὲ φοῖνικι βάλει πήγξει. La tradició segons la qual l'olivera tingué una participació ritual en el part de Leto la trobem en Eurípides<sup>59</sup> i en Cal·límac<sup>60</sup>. Així doncs, les connotacions simbòliques i culturals que aporten aquests dos arbres al mite són antigues i contrasten amb la visió de MH, que sembla fruit d'una racionalització: el significat que em sembla que cal donar a la parca expressió ἀψαμένη δύο φυτῶν és que Leto es nodria simplement del fruit de l'olivera i la palmera; aquesta idea es pot associar a la proverbial manca de fertilitat i la pobresa del sòl de Delos<sup>61</sup>.

La menció de l'olivera reapareix en Ovidi<sup>62</sup>, qui usa la forma *incumbens*, més propera al context ritual de l'himne que a la versió racionalitzant del MH.

διδύμους ἀπέκρησε παῖδας, Ἄρτεμιν καὶ Ἀπόλλωνα κτλ.: el motiu del naixement d'Àrtemis en el mateix part presenta també problemes: l'himne homèric fa néixer els dos germans en el que semblen ser dos indrets

<sup>55</sup> Servi a Virg., Aen. III 73.

<sup>56</sup> Call. *Del.* 61-67; 125-126

<sup>57</sup> Servi *loc. cit.*

<sup>58</sup> Cf. Od. VI 162 ss.

<sup>59</sup> E., I.T. 1099

<sup>60</sup> Call., *Del.* 262.

<sup>61</sup> h.Apol. 16, 72;

<sup>62</sup> Ou. *Met.* 6, 335



diferents: τὴν μὲν ἐν Ὀρτυγίῃ, τὸν δὲ κρωναῖι ἐνὶ Δήλῳ<sup>63</sup>. La tradició posterior usarà els noms d'Ortígia i Delos per a referir-se a la petita Cíclada natal d'Apol·lo, però d'aquest vers hom no pot concloure que Ortígia i Delos siguin dos topònims equivalents. MH recull un tercer topònim, Astèria, que no fa sinó complicar la qüestió.

La tradició segons la qual Apol·lo i Àrtemis varen ser bessons i nats en el mateix indret va provocar molt probablement la identificació dels dos topònims que en l'himne homèric semblen designar llocs diferents. Ara bé, aquesta identificació apareix per primer cop en Cal·límac<sup>64</sup>, i cal associar-la a l'interès per les (re)fundacions i canvis de noms (*μετονομασίαι*) propis de la literatura mitogràfica hel·lenística. Seguirem amb el comentari d'aquest problema toponímic sota el *lemma* següent.

Així doncs, el testimoni de MH ens transmet aquesta *μετονομασία*. Aquest motiu és habitual en les *historiae* mitogràfiques i es remunta, com apuntàvem, a l'interès que desvetllaren en els poetes, filòlegs i antiquaris hel·lenístics totes aquelles variants locals antigues -o pretesament antigues- que recollien noms d'un arcaisme presumpte o real que aquests erudits compilaven i col·leccionaven com a rareses dignes de conservar<sup>65</sup>. Ara bé, Cal·límac, en el vers citat, usa el nom suposadament antic de Delos, Ortígia<sup>66</sup>, mentre que MH ens en transmet un de diferent: Astèria. Aquest misteriós topònim és desconegut en Homer. Com a teònim ens el recull Hesíode<sup>67</sup>: Astèria fou la germana de Leto, filla també del tità Ceos. Cal·límac, novament en l'Himne a Delos<sup>68</sup>, empra aquest nom ja com a topònim i ens explica la *μετονομασία* i l' *αἴτιον* del nom antic: Astèria fou la deessa que, fugint de Zeus, es precipità al mar convertida en illa (típica metamorfosi etiològica). És evident, doncs, que la versió de MH es remunta a i probablement depèn directament de l'himne a Delos de Cal·límac. El comentari del *lemma* següent corroborarà, crec, aquesta tesi.

ὅτι ἐξ ἀδήλου βάσεως ἐρριζώθη: és evident que darrera d'aquestes confuses paraules subjau l'explicació de la *μετονομασία* de Delos i el sentit etimològic del topònim presumptament nou que vingué a substituir l'antic. Ara bé, l'excessiva brevetat de l'explicació pot amagar una simplificació de la redacció provocada per la transmissió escrita del text i afavorida molt especialment pel fet que ens trobem al final de la *historia* i és en aquests moments que els copistes es devien deixar emportar d'una manera més intensa per la temptació de l'abreujament.

<sup>63</sup> h.Apol. 16

<sup>64</sup> Call., *Ap.* 59.

<sup>65</sup> Vid. LESKY, A., *Geschichte der Griechischen Literatur*. A. Franke AG Verlag, Berna 1963<sup>2</sup> (trad. castellana Gredos, Madrid 1982), p. 735, on fa referència a una obra perduda del propi Cal·límac coneguda només pel títol Κτίσεις νήσων καὶ πόλεων καὶ μετονομασίαι. Remeto també a la Introducció, § 6.2.

<sup>66</sup> Recordem el gust per l'arcaisme real o pretès en la toponímia propi dels poetes hel·lenístics, autèntics col·leccionistes de rareses. Poetes posteriors seguiran aquesta moda barroquitzant, com ara Licòfron i, a Roma, Ovidi.

<sup>67</sup> *Th.* 409.

<sup>68</sup> Call. *Del.* 36-40.

La comparació d'aquests breu apunt de MH amb el passatge citat de Cal·límac aportarà arguments a aquesta observació; ens trobem davant de dos fets:

1. Astèria era una illa “invisible” (“a-delos”) perquè no estava arrelada al fons del mar, per tant era una illa flotant, fet que feia que els mariners no la poguessin localitzar fàcilment (per això els semblava “a-delos”)

2. Amb motiu del naixement d'Apol·lo, Astèria es va arrelar al fons del mar, per la qual cosa va deixar de ser invisible i va esdevenir visible (“delos”, ja que a partir d'aquest moment qualsevol navegant podria veure-la sempre en el seu lloc).

Tota aquesta argumentació rocambolesca no és res més que un intent de cercar una etimologia de caire racionalista al nom habitual de l'illa, basant-se en tradicions molt antigues que parlaven d'illes flotants.

És evident que novament darrere l'explicació de MH hi ha l'himne de Cal·límac que venim comentant, sinó que les dues parts de l'argumentació han estat fusionades en una expressió confusa per braquilògica: se li va canviar el nom pel de Delos (“visible”) literalment “perquè d'una base invisible (“a-delos”) es va arrelar”, més que probable contracció sintàctica d'una redacció primitiva més completa que devia resumir la tradició transmesa per Cal·límac. Fixem-nos que ἐρριζώθη (MH) ens evoca el mot ἐρρίζωσε de Cal·límac (vers 35), coincidència que ens suggereix la consulta directa de l'himne del poeta Hel·lenístic per part del nostre mitògraf (o potser d'un resum en prosa?)

En conclusió, la versió del MH s'inscriu en la mateixa tradició que l'himne de Cal·límac, que ofereix en alguns punts detalls de caire racionalista i queda ja molt lluny de l'himne homèric, on perviuen elements rituals. El factor cronològic és, aquí, prou significatiu.

#### A 10: λαός

*λαες κατὰ διάλεκτον οἱ λίθοι λέγονται*: aquesta *historia* té per objectiu explicar, mitjançant un mite, l'etimologia del terme λαός, posat en relació amb la forma arcaica λᾶας, sinònima de λίθος. És obvi que l'etimologia no pertany al fons lèxic del que podríem anomenar grec comú. El mot és ja homèric<sup>69</sup>. L'afany d'exegesi lèxica va posar en relació els dos mots, que coexisteixen en els textos homèrics. Ara bé, des d'un punt de vista semàntic, es va recórrer a una associació forçada (λαες/λίθοι) mitjançant el mite de les pedres de Deucalió i Pirra.

<sup>69</sup> Per exemple, Il. II 319. En Od. XI 593 s'empra el mot per referir-se a la roca de Sísif. En autors més tardans es restringeix el significat, per exemple, “projectil” a E. Ph. 1157; “pedra preciosa” a l'Antologia Palatina VIII, 105, on el mot és una raresa d'un arcaisme extrem.

Observi's com la *historia* està juxtaposada a la glossa lexicogràfica (que en aquest cas és necessària, altrament la *historia* no tindria res a veure amb el *lemma*) sense cap mot d'enllaç com γὰρ, tan habitual. I el text mitogràfic és pràcticament idèntic al que llegim en la Biblioteca d'Apol·lodor<sup>70</sup>. Pel que fa les coincidències entre els dos mitògrafs, remetem al que s'ha dit en la introducció<sup>71</sup>; ens limitem ara a remarcar que, en opinió nostra, aquest fragment ha estat copiat quasi textualment d'algun resum d'un mitògraf antic, probablement Ferecides o Hel·lanic. Observem, doncs, que aquesta *historia* sembla ser una simple interpolació i, des del punt de vista del contingut, té poc a veure amb la qualitat d'algunes de les que hem vist o veurem<sup>72</sup>. Aquesta observació, que anirem corroborant a mesura que avança el comentari, és cabdal per mantenir la hipòtesi de l'autoria múltiple del corpus mitogràfic homèric. En aquest cas, però, cal contemplar la possibilitat d'una substitució de la *historia* primitiva, que podia haver esdevingut massa resumida i quasi incompreensible. La hipòtesi de les substitucions la devem a van Rossum-Steenbeek (1998).

La tradició lexicogràfica deixa constància del significat de l'arcaisme λᾶας, "pedra"<sup>73</sup>. La relació entre aquest terme i λαοί també figura en els epimerismes a Homer<sup>74</sup>. Sota aquest *lemma* es recullen dos mites que expliquen la relació entre els dos termes. El primer és, segons Röscher<sup>75</sup>, d'origen evemerista: Laas fou un fill de Metis que va ser lliurat a Cronos enlloc de Zeus per ser devorat. El segon és el mateix que recull MH, el de les pedres llançades per Deucalió, però amb una interpretació racionalista: després del diluvi els supervivents, en veure que un cop enretirades les aigües apareixien altres homes en les terres emergents, van creure que havien nascut de les pedres.

Προμηθέως παῖς Δευκαλίων γίγνεται: tot i que hem perdut els passatges originals, tenim constància que Hesíode recollí en els *Catàlegs*<sup>76</sup> la genealogia i naixença de Deucalió. La versió de MH coincideix amb l'antiga: fill de Prometeu i Pandora, Deucalió es casà amb Pirra. El fragment 4 d'Hesíode dona dos possibles noms alternatius de la mare de Deucalió: Clímene (segons la majoria) o Prinea (segons Hesíode). Hecateu<sup>77</sup> sembla ser la baula següent en la transmissió. El motiu de les pedres com a "embrions humans", amb la subsegüent identificació etimològica objecte del

<sup>70</sup> I 7, 2.

<sup>71</sup> Recordem que les *historiae* que presenten coincidències quasi textuales amb alguns passatges de la *Biblioteca* d'Apol·lodor no són necessàriament interpolacions del manual mitogràfic en el corpus dels escolis, sinó que tot apunta al fet el MH i l'autor de la *Biblioteca* van copiar de la mateixa font. Vid Introducció, cap. 5.

<sup>72</sup> Per exemple l'excel·lent *historia* a A 5, o la interessantíssima A 38 que comentarem una mica més endavant.

<sup>73</sup> *Et. Gen.* s. u. Cf. *Et. Gud.* 326, 26 ss.

<sup>74</sup> Editats per Cramer, *Anecdota Oxoniensia* I (s. u. λαοί 267, 4s.)

<sup>75</sup> *Ausführliches lexikon...* s.u. λᾶας

<sup>76</sup> Fr. 2 (=Sch. in Ap. Rod. Arg III, 1086), 4 (=Sch. in Hom. k 2 Dindorf), 5 (=Ioannes Laurentius Lydus, *De Mens.*, 13 Wünsch), 6 (=Sch. Ap. Rod. Arg. IV 265), 7 (=Constantinus Porphyrogenn., *De Them.* 2 Pertusi) Merkelbach-West.

<sup>77</sup> JACOBY FGH 1F14.

comentari apareix per primer cop també en els *Catàlegs* d'Hesíode<sup>78</sup>. El mite, doncs, sembla ser realment antic. Totes les fonts situen el regne de Deucalió i la seva nissaga a Tessàlia, nom que podem considerar equivalent de Ftia (MH empra el nom homèric).

Ζεὺς δὲ πολὺν ὑετὸν ἀπ' οὐρανοῦ χέας τὰ πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος κατέκλυσεν κτλ.: els paral·lels orientals i bíblics del mite del diluvi ens alliberen de qualsevol dubte respecte al seu origen antiquíssim. Tornant, però, a la tradició grega, val a dir que el passatge més complet és el que recull MH i que té com a possible font qualsevol dels resums dels mitògrafs antics, del qual va copiar literalment la narració del cataclisme, de la mateixa manera que Apol·lodor, fet que ens explicaria la coincidència literal entre els dos textos<sup>79</sup>.

τῶι Παρνασσῶι προσίσχει κτλ.: el passatge següent en què es posa en relació els homes amb les pedres es troba en l'oda Olímpica IX de Píndar<sup>80</sup>: Πύρρα Δευκαλίων τε Παρνασσου καταβάντε / δόμον ἔθεντο πρῶτον, ἄτερ δ' εὐνᾶς ὁμόδαμον / κτίσασθαν λίθινον γόνον· / λαοὶ δ' ὠνύμασθεν. Tot i no emprar el mot λᾶας, és evident que Píndar tenia *in mente* l'etimologia de la qual parteix MH. Això demostra novament l'àmplia difusió i l'alta cronologia d'aquesta tradició.

ἡ ἱστορία παρὰ Ἀπολλωδώρῳι: la subscripció és probablement un afegiment de l'escoliasta que s'adonà de la literalitat dels dos textos, d'acord amb la nostra anàlisi exposada en la introducció.

#### A 14: *στέμματ' ἔχων ἐν χερσίν*

Λάδωνος τοῦ ἐν Ἀρκαδίαι ποταμοῦ Δάφνη ὑπῆρχε θυγάτηρ εὐπρεπεστάτη: des d'un punt de vista estrictament formal, aquest inici *d'història* podria ser qualificat de “formular”, en el sentit que presenta una sintaxi i un estil d'allò més característic en la literatura mitogràfica menor. La seva simplicitat ens suggereix l'inici d'un conte popular. La forma *ὑπῆρχε* ens recorda fórmules d'inici de relat folklòric com ara “vet aquí que una vegada”, “érase una vez” *et similia*. El fet que Dafne no aparegui en la literatura arcaica ni clàssica ens abona la hipòtesi que ens trobem davant d'un mite local que ha estat recollit de la tradició oral en algun indret de

<sup>78</sup> Fr. 234 Merkelbach-West= Strabo 7, 2, 2, on el geògraf cita tres versos de les *Eees* textualment, el tercer dels quals transcriu per la seva rellevància com a *testis primus*: λεκτοὺς ἐκ γαίης λαοὺς πόρε Δευκαλίωνι (sc. Ζεὺς), El terme *λαοὺς* sembla tenir aquí el significat de “pedres”, però el passatge és obscur.

<sup>79</sup> Respecte a aquesta mena d'intertextualitat, remetem novament al capítol 5 de la Introducció.

<sup>80</sup> 41i ss.

Grècia. Així doncs, no seria d'estranyar el fet que aquest mite hagués estat pres del folklore per part de mitòlegs d'època clàssica tardana o bé hel·lenística. Coneixem prou bé l'interès que despertaren en aquetes erudits els mites locals i mitemes com el de la metamorfosi. Creiem, en conseqüència, que el mite d'Apol·lo i Dafne prové de l'àmbit del conte popular i s'incorpora a la tradició literària en època relativament tardana.

Pel que fa a la filiació de Dafne, se'n conserven dues versions. La més coneguda és la que ens dóna Ovidi en el passatge que més ha contribuït a la difusió d'aquest mite<sup>81</sup>, sens dubte un dels més coneguts i revisitats al llarg de tota la tradició clàssica: Dafne fou filla de Ge, és a dir, la terra, i de Peneu, el famós riu de Tessàlia. MH ens ha transmés l'altra versió: Dafne fou filla d'un altre riu, el Làdon, a l'Arcàdia. Un i altre rius són ja personatges divins en la *Teogonia* d'Hesíode qui, d'altra banda i com ja hem apuntat, desconeix Dafne. Aquesta doble filiació de segur deu amagar dues variants locals del mateix motiu folklòric.

ἔρασθεις δὲ αὐτῆς Ἀπόλλων, καὶ βουλόμενος συγγενέσθαι, ἐδίωκε· καταλαμβανομένης κτλ.: novament MH discrepa de la variant més coneguda, la transmesa per Ovidi. No fou a son pare a qui Dafne pregà que la salvés de la persecució d'Apol·lo, sinó a sa mare Ge, la terra, qui la va socórrer obrint un esvoranc en la seva superfície i amagant-la de nou a les seves entranyes. La forma φασὶν suggereix o bé que MH ha consultat diverses fonts coincidents, o bé que la història era prou coneguda.

El final de la *historia* ens suggereix el motiu pel qual MH ens ha narrat aquest mite: l'interès per l'etiologia. Aquesta se'ns manifesta com una constant, i no és estranya a l'ambient cultural en que surgeix el text. Ara bé, sembla evident que MH no és conscient de l'anacronisme que comet. Ens està interpretant un passatge homèric amb un mite molt més tardà. Homer, com Hesíode, desconeixia el mite de Dafne i en cap moment ens diu que les corones de Crises a què es refereix el lemma fossin de llorer. De fet, el terme homèric *στέμματα* designa les ínfules o cintes de llana blanca que decoraven l'estàtua de culte del déu i feien sentir la temible presència del déu a través del seu sacerdot. Per això Crises es presenta davant d'Agamèmnon amb les ínfules del déu. Veiem, doncs, que la interpretació recollida per MH és errònia, i es basa amb l'equació semàntica posterior que identifica *στέμμα* i *στέφανος*<sup>82</sup>.

A 38a: *Κίλλαν τε ζαθέην*

<sup>81</sup> *Met.* I 452 i ss.

<sup>82</sup> SERVAIS 1967.

Aquesta *historia* és, segons la meua opinió, una de les joies del text del MH, sota dos punts de vista: la transmissió del text i la tradició mitogràfica.

En efecte, el fragment conservat en el Papir d'Hamburg (col. I, 1-18) és llegible en gran part i és un dels pocs exemples que demostren la proximitat entre els testimonis papiracis del MH i la versió transmesa per la tradició manuscrita dels escolis. Si bé la versió del papir sembla que ha omès alguns mots i presenta lleugeres alteracions de l'ordre sintàctic, ambdós documents ofereixen una lectura pràcticament idèntica<sup>83</sup>.

D'altra banda, aquests és l'únic testimoni literari del mite de Cil·lus, heroi epònim de Cil·la, topònim de la Tròade conegut precisament a partir del vers homèric aquí comentat. Potser aquest fet ha contribuït a la bona conservació del text, com hem vist que passava amb la *historia* a A 5.

Πέλωρ ὁ Ταντάλου κατὰ μισθὸν παιδικῆς ὥρας, λαβὼν παρὰ Ποσειδῶνος ἵππους ἀδαμάστους σὺν τῷ ὀχήματι, ἔσπευσεν εἰς Πίσαν κτλ.: ens trobem davant la versió que podríem anomenar canònica del mite de Pèlops en la part referent a la seva relació de pederàstia<sup>84</sup> amb Posidó - anàloga a la que s'establí entre Zeus i Ganimedes-, la seva migració a terres gregues i la participació en la famosa cursa contra Enòmau per aconseguir Hipodàmia en matrimoni. Els testimonis són abundants<sup>85</sup> i no detectem variants importants en la tradició. MH és força coherent: no és necessari explicar el mite de Pèlops ara, i només en dóna un resum<sup>86</sup>.

En aquest text apareix per primer cop citat el nom de l'auriga de Pèlops, Cil·lus, qui mor a les costes de la Tròade davant Lesbos<sup>87</sup>. MH és l'única font que ha transmès aquest mite, fet que aporta un gran valor a aquest testimoni però ens impedeix de contrastar-lo amb altres fonts<sup>88</sup>.

<sup>83</sup> No insistirem en aquesta qüestió. Remetem a l'apartat corresponent de l'estudi general.

<sup>84</sup> Els dos exemples semblen compartir un origen ritual amb paral·lels en el món indoeuropeu. Vegeu al respecte BREMMER 1980.

<sup>85</sup> En citarem els més antics: Pi. O. I, 197 s. i escoli *ad loc.*; E., I.T. 387 s.; i escoli al vers 1.

<sup>86</sup> El mite de Pèlops i Hipodàmia l'explica en la *historia* a B 104, ja que s'escau més en un comentari a aquest passatge. Sobta, però, que MH no remeti d'unes *historiae* a altres, quan es troben en evident relació. És un element més que abona la hipòtesi que MH és obra de diverses mans.

<sup>87</sup> He preferit, amb Van Thiel, la rara forma Λεσβότιδι, que apareix únicament en el manuscrit Z, davant la lectura περὶ Λέσβου de la resta de manuscrits, que sembla una simplificació de la *lectio difficilior*.

<sup>88</sup> Només comptem amb un breu testimoni de Pausànias (V 10, 7): el periegeta ens descriu un conjunt escultòric en què apareix Pèlops amb Hipodàmia junt amb altres personatges, entre els quals un auriga, anomenat Esfer pels trezenis, i Cil·las (sic) segons el guia del santuari. Com veiem, ben poca cosa se'n pot treure. Estrabó (XIII 1, 62) parla de llocs diversos associats al nom de Cil·lus: una ciutat encara existent en temps del geògraf, en la qual hi havia un santuari d'Apol·lo Cil·leu. Una troballa recent aporta un nou testimoni "ostracogràfic": Worp, K. A. (2003): "A Mythological Ostrakon from Kellis", in Bowen-Hope (ed.), *The Oasis Papers III. Proceedings of the Third International Conference of the Dakleh Oasis Project*. Oxford, 379-382 (non uidi), citat per SCHUBERT 2004, qui aporta millores a l'*editio princeps* i dóna un text força llegible.

ὄς καὶ καθ' ὕπνον ἐπιστάς τῶι Πέλοπι κτλ.: MH no descriu la mort de Cil·lus, i no en podem conèixer els detalls. Parla, però, del fet que el seu cadàver havia restat insepult. Per què? La menció de Lesbos fa pensar en la possibilitat que la seva mort fou provocada per la caiguda al mar des del carro, mitema que té alguns paral·lels (pensem, per exemple, en Hipòlit). La impossibilitat de recuperar el seu cadàver hauria fet impossibles les honres fúnebres de l'auriga. Aquesta interpretació ens permet entendre el que MH diu a continuació: Cil·lus s'apareix en somnis a Pèlops i li reclama les honres degudes. Aquest és també un mitema conegut. Pensem en el personatge d'Elpènor, a l'*Odisea*, i les copioses recreacions en la literatura posterior de tots els temps.

διόπερ ἀναστάς, ἐξερυπάρου τὸ εἶδωλον διὰ πυρός κτλ.: El mite adquireix en aquest punt quelcom de màgic: a manca d'un cadàver, l'heroi incinerà la imatge del seu auriga apareguda en somnis i enterrà les seves cendres aplegant un túmul sobre el qual degollà una víctima tot invocant Apol·lo Cil·leu. El motiu té unes implicacions rituals evidents. Observi's la forma ἐξερυπάρου, un terme gens freqüent i pertanyent al llenguatge específic del culte que designa la purificació ritual per mitjà del foc. Cil·lus pot ja descansar en pau i la seva memòria serà honorada amb la consagració del santuari d'Apol·lo Cil·leu: ens trobem davant d'un *αἴτιον* que MH ha trobat, sens dubte, en la seva font, Teopomp de Quios.

οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πόλιν κτίσας, Κίλλαν ὠνόμασεν: L'*aition* que acabem de conèixer gràcies a MH és, tanmateix, superflu: el text homèric no parla d'un santuari d'Apol·lo Cil·leu, sinó d'una ciutat anomenada Cil·la. L'afany de completar la seva explicació sobre el passatge empenyen el nostre autor a afegir un segon *aition* relacionat amb el primer: la fundació de la ciutat de Cil·la, de la qual ens parla Homer en el *lemma*: Κίλλαν τε ζαθέην.

ὁ μέντοι Κίλλος καὶ μετὰ θάνατον τῶι Πέλοπι δοκεῖ συλλαβέσθαι ὅπως περιγένηται τοῦ Οἰνομάου ἐν τῶι ἀγῶνι. ἡ ἱστορία παρὰ Θεοπόμπου: i vet aquí un final de conte per a la nostra *historia*, que lliga el mite de Cil·lus amb la posterior victòria de Pèlops sobre Epòmau i el casament de l'heroi amb Hipodamia. Per acabar, la subscripció a Teopomp de Quios.

Sens dubte ens trobem davant d'un mite local, el de Cil·lus, originari de la costa de la Tròade i de caràcter etiològic que MH ha trobat en l'historiador coterrani d'Homer. MH ha inserit aquesta *historia* en la narració del mite de Pèlops, un mite panhel·lènic. O potser aquesta *contaminatio* ja es llegia en el text de Teopomp. És difícil de discernir l'abast de la citació sense altres fonts amb què contrastar aquest testimoni.

En conclusió, crec convenient destacar la importància d'aquesta *historia*: recull un mite local no testimoniats per altres fonts, amb unes clares implicacions culturals. D'altra banda, aquesta és una de les *historiae* que

demostren l'esforç d'erudició, recollida de dades i compilació per part del nostre mitògraf, i el seu rigor: es proposa donar una explicació a un *lemma* homèric, i ho fa, malgrat que hi afegeix informació prescindible.

Cal advertir també que l'estat de conservació del text deu ser força bo, a jutjar per la lectura intertextual amb el papir. A més, la redacció és elegant, clara i amb un lèxic força ric, acurat i escaient. Em fa l'efecte que estem molt propers al text original, cosa que, malauradament, es pot dir de ben poques *historiae*.

#### A 38b: *Τενέδοιό τε*

ἡ δὲ Τένεδός ἐστι νῆσος πρὸ τῆς Τροίας κειμένη κτλ.: he considerat interpolat el fragment οὐπω δὲ πρότερον τοῦτο εἶχεν τὸ ὄνομα, καὶ γὰρ οὐδὲ Κύκνωι τῶι Ποσειδῶνος Τέννης ἦν καὶ Λευκοθέα, i així ho faig notar en l'edició del text. El motiu és la reiteració que pot ser deguda al fet que l'escoliasta ha copiat la mateixa informació de dues fonts, una de les quals és el MH, la que dona el resum del mite de Tennes.

La *μετονομασία* de Tènedos deu remuntar-se a un mite local, recollit per l'historiador també local Mírti (o Mírsil) de Lesbos<sup>89</sup>, tal com llegim en la subscripció salvada pel papir, tot i que perduda en la tradició posterior. Desconeixem la cronologia d'aquest autor, però, segons Laqueur, és citat per Eratóstenes. Les *μετονομασίαι* són motius freqüents en la literatura hel·lenística i estan estretament relacionades amb els mites de refundació, com ja hem apuntat. Un element que corrobora la datació hel·lenística del fragment és el zel del mitògraf en conservar les formes eòliques com Τέννης (en canvi el nom de l'illa, Tènedos, ja presenta la forma en *koiné* amb la simplificació de la geminada), i Μυρτίλος, forma anterior a l'assibil·lació de la dental<sup>90</sup>.

ἡ Φυλονόμη δὲ -καὶ γὰρ εἰς ἄνδρας ἐτέλει ἤδη ὁ Τέννης- ἐρασθεῖσα αὐτοῦ, λόγους περὶ συνουσίας ἠνέγκατο πρὸς αὐτόν κτλ...: considero interessant notar l'al·lusió a un ritus de pas (εἰς ἄνδρας ἐτέλει). El motiu de la madrastra enamorada del fillastre és recurrent. Estructuralment es desenvolupa de la manera habitual (l'exemple més conegut és el d'Hipòlit): el fill, per un escrúpol moral, refusa els oferiments de la dona i ella, per despit, acusa falsament el noi d'haver intentat forçar-la; el pare es creu la versió de la dona i el noi és maleït i/o castigat. En el cas de Tennes, el càstig és també un motiu conegut: és abandonat al mar tancat en una arca, com Perseu.

<sup>89</sup> Vid. R. Laqueur a Pauly, *RE* s.u. 6.

<sup>90</sup> El manteniment de la dental és característic del tessali i del beoci, però com a tret presumptament lesbi pot ser degut a una ultracorrecció: cf. la forma Μυρσί[λ]ω que llegim en Alceu 43 D, 7 (117 Page = POxy 1234, fr. 2, 1-13)



ὄν διὰ σωφροσύνην καὶ διὰ το εἶναι υἱὸν ἔσωσεν ὁ Ποσειδῶν κτλ.: com que el noi té ascendència divina, és salvat per un déu, en aquest cas Posidó, el seu avi (com Perseu ho fou pel seu pare, Zeus), i acaba ocupant el poder en una nova terra. El mite acaba amb la *μετονομασία* de Lèucofris per Tènedos, enllaçant amb el principi de la *historia* i donant, així, una estructura coherent al text segons un esquema recurrent que trobarem en altres *historiae*.

Al final del text es percep una certa desacurança en el redactat: s'introdueix *ex abrupto* un participi θεασάμενοι sense antecedent explícit, concordant *ad sensum* amb Λευκόφρυϊ. Lascaris esmenà el text introduint-hi un antecedent οἱ ἐπιχώριοι que en facilita la comprensió però altera excessivament el *textus receptus*.

### A 39: Σμινθεῦ

El nostre mitògraf recull dos mites diferents per explicar el significat de l'advocació Esminteu del déu Apol·lo. Ambdós es basen en l'etimologia del mot: fan derivar-lo de σμίνθος, un d'aquests termes prehel·lènics que perviuen en el grec d'època històrica de forma molt escadussera i com a arcaïsmes. El tenim testimoniats en un fragment del *Sísif* d'Èsquil<sup>91</sup>. El significat és "ratolí"<sup>92</sup>. Les fonts testimonien un culte en què s'associa el déu Apol·lo amb aquest animal. El fragment d'Elià citat en la nota anterior diu que els habitants de la ciutat d'Amàxitos a la Tròade reten culte al ratolí i al déu Apol·lo, al qual anomenen Esminti (Σμίνθιος), i és que (tradueixo textualment) "els eolis encara anomenen el ratolí σμίνθον"<sup>93</sup>. Tot apunta, doncs, a un sincretisme religiós: a un culte autòcton en què una divinitat és venerada sota la forma d'un ratolí s'ha superposat el culte al déu Apol·lo<sup>94</sup>. Altres notícies corroboren aquesta afirmació: Estrabó<sup>95</sup> explica que a la ciutat de Crisa, citada per Homer en el mateix passatge i seu del sacerdot Crises, hi havia un temple d'Apol·lo Esminteu, en el qual es conservava una estàtua (ξόανον) del déu amb el peu damunt d'un ratolí, obra d'Escopas de Paros. El geògraf refereix el segon mite que recull MH, el de la fundació del santuari per part dels teucres procedents de Creta, però també una notícia que pren d'Heraclides Pòntic, a qui cita nominalment, segons la qual la proliferació de rates al voltant del temple hauria estat la causa del fet que

<sup>91</sup> Citat per Elià, Hist. an. 12, 15.

<sup>92</sup> La tradició lexicogràfica confirma aquest significat: Et. Gud. s.u. Σμίνθιον, E. M. s.u. Σμινθεύς.

<sup>93</sup> Si el testimoni és fiable, aquesta variant dialectal era viva en època antonina.

<sup>94</sup> Segons GRÉGOIRE *et alii* Apol·lo Esminteu prové d'una hipòstasi de l'Asclepi tessali associat al talp. No entraré a discutir aquesta tesi, però el que em sembla sorprenent és que els autors no emprin aquest testimoni mitogràfic en el seu estudi i ni tan sols contemplin la possibilitat de la presència d'elements anatólis en el culte a Apol·lo Esminteu.

<sup>95</sup> XIII, 1

aquestes fossin considerades animals sagrats<sup>96</sup>. Una altra lectura del mite i del culte d'Apol·lo Esminteu posa en relació les rates amb la peste<sup>97</sup>.

Dels dos mites que recull MH el segon és el més divulgat. El primer, per tant, és el més interessant, per tal com ens trobem davant de l'única font que l'ha transmès. Passem a comentar-lo.

ἐν Χρύσει πόλει τῆς Μισίας Κρίνις τις ἱερεὺς ἦν τοῦ κείθι Ἀπόλλωνος. τούτῳ δὲ ὀργισθεὶς ὁ θεὸς ἔπεμψεν αὐτοῦ τοῖς ἀγροῖς μύας κτλ.: la història del sacerdot Crinis només és coneguda per aquest passatge. Una plaga de rates malmetia les collites a causa d'una ofensa del sacerdot envers al déu. El motiu de la plaga o la catàstrofe com a càstic diví és força recurrent en els testimonis que coneixem per la literatura anatòlia<sup>98</sup>.

βουληθεὶς δὲ ποτε ὁ θεὸς αὐτῷ καταλλαγῆναι πρὸς Ὀρδην τὸν ἀρχιβούκολον αὐτοῦ παρεγένετο κτλ.: una epifania del déu és l'anunci de la resolució del conflicte. Aquí el déu apareix, suposem que perquè anteriorment havia “desaparegut”, és a dir, havia negligit la seva salvaguarda sobre els homes, com en els mites anatólis. L'epifania es produeix davant d'un pastor, que serà qui reveli la veritat al sacerdot.

καὶ δὴ παραχρῆμα τοξεύσας τοὺς μῦς διέφθειρεν. ἀπαλλασσόμενος οὖν, ἐνετείλατο τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ δηλῶσαι τῷ Κρίνιδι. οὗ γενομένου κτλ.: el déu acaba amb la plaga matant les rates amb les seves fletxes -de la mateixa manera que provoca la pesta al principi de la *Iliada*-, i Crinis haurà d'honorar el déu consagrant un nou santuari sota l'advocació d'Apol·lo Esminteu (“Apol·lo de les rates”) ja que, en el dialecte local, σμίνοθος vol dir “ratolí”.

La subscripció a Polemó és perfectament fiable. En la mateixa línia de les altres *historiae* que contenen mites locals, MH ha consultat un autor local. Polemó d'Ílion<sup>99</sup> és un periegeta que va viure entre els segles II-I a. C, per tant, una mica anterior a la redacció del MH.

ἄλλοι δὲ οὕτως εἶπον, ὅτι Κρήτες ἀποικίαν στέλλοντες χρησιμὸν ἔλαβον παρὰ τοῦ Ἀπόλλωνος ὅπου αὐτοῖς ἐναντιωθῶσι γηγενεῖς κτλ.: el segon mite que recull per a aquest *lemma* ha estat, com dèiem, molt més conegut i divulgat i, per tant, ha deixat més testimonis en fonts diverses. És natural, car, si bé l'anterior era un mite local, aquest té un cert caràcter panhel·lènic, i és un d'aquest mites fundacionals que foren utilitzats per legitimar la presència grega en els territoris colonitzats. Es tracta del motiu, també recurrent, de l'oracle que un déu transmet als colonitzadors per tal

<sup>96</sup> Encara avui dia a l'Índia es conserven creences anàlogues.

<sup>97</sup> BERNHEIM-ZENER 1978.

<sup>98</sup> La forma més habitual és la desaparició del déu, causa de desgràcies com males collites. L'exemple més representatiu (però no l'únic) és el mite anatóli de Telipinu, estructuralment anàleg al de Demèter (Vid. *Textos literarios hetitas*, edició i traducció d'A. Bernabé, Madrid 1979, p 47 ss.). Com a exemple de plaga provocada per la ofensa a un déu vid. en el mateix volum “Plegaria de Mursili II por la peste”, p. 279 i ss.

<sup>99</sup> Vid. Lesky, *Historia de la literatura griega* p. 811 i K. Deichgräber a Pauly, *RE* s.v. 9.

d'escollir el lloc més adient per la fundació de la nova ciutat. La colònia procedia de Creta, i, en aquest cas, el terme σμίνθος prové del lèxic cretès (dels substrat, diríem nosaltres). Com és habitual quan es tracta d'un oracle, calia interpretar-lo, car el missatge no era explícit: les rates aparegudes foren els γηγενεῖς. La ciutat fundada fou anomenada Esmíntia i el santuari d'Apol·lo fou erigit sota l'advocació d'Esminti.

MH ja ens diu que aquest relat l'han transmès diversos autors (ἄλλοι δὲ οὕτως εἶπον), al contrari de l'anterior, que es trobava només en Polemó. Hem cercat els altres testimonis que encara perviuen: Pausànias<sup>100</sup> fa una simple menció a un santuari d'Apol·lo Esminteu a la Tròade, però no ens transmet el mite. Estrabó<sup>101</sup> és molt més generós en notícies i detalls: en primer lloc, en tota la costa de la Tròade i de Tènedos hi sovintegen els santuaris a Apol·lo Esminti, o amb altres advocacions com Cil·leu o Grineu. Es poden trobar fins i tot en indrets tan allunyats com Rodes<sup>102</sup>. Pel que fa al mite, el geògraf ha consultat probablement les mateixes fonts que MH, car coincideix en tot, fins i tot a nivell lèxic (utilitza també el terme γηγενεῖς, que tal vegada figurava en una de les fonts comunes). Els colons pertanyien a la tribu dels anomenats "teucres", i van donar nom a la muntanya de l'Ida per l'homònima de la seva illa. Però afegeix altres detalls, com la notícia d'Heraclides comentada anteriorment, i una versió àtica del mite: els colons no eren cretesos ("teucres") sinó atenesos del demos dels "troians", posteriorment anomenat dels *Ἐυπετεῶνες*, i anaven comandats per un *oikistés* anomenat Teucre. Aquesta versió és, com es veu, una burda manipulació sorgida probablement en el context de la guerra del Peloponnès i dirigida a legitimar l'hegemonia atenesa a la Propòntide i la zona de l'Hel·lespont. Segons Apol·lodor<sup>103</sup> aquest Teucre, heroi epònim dels teucres, era ja originari de la Tròade, fill del riu Escamandre i de la nimfa Idea; tanmateix, no llegim en Apol·lodor res que faci referència a la colònia cretesa.

#### A 42: Δαναοί

γίγνονται δὲ ἐκ πολλῶν γυναικῶν Αἰγύπτῳ μὲν πενήκοντα παῖδες, Δαναῶι δὲ θυγατέρες πενήκοντα κτλ.: la història de les Danaïdes és prou coneguda per *Les Suplicants* d'Èsquil<sup>104</sup>. Aquí en tenim un resum, amb una claríssima relació d'intertextualitat amb el passatge anàleg

<sup>100</sup> X 12.

<sup>101</sup> XIII 1-2

<sup>102</sup> Vid. BURKERT 1985, 144 ss.

<sup>103</sup> III 12,1

<sup>104</sup> HICKS 1962, 97 ss. aborda la connexió egípcia d'aquest mite, però no va més enllà de la conjectura, per tal com no hi ha indicis de l'egipcianització primerenca d'aquest mite, com s'esdevé en el cas d'Io (vid. *historia ad loc.* i art. cit. 93 iss.). Segons l'articulista, Èsquil parteix de la versió d'Hecateu de Milet, i hauria estat aquest logògraf el responsable dels elements egipcis introduïts en el mite.

d'Apol·lodor<sup>105</sup>. A fragments textuais s'hi contraposen detalls no coincidents en un i altre text. Com ja hem apuntat<sup>106</sup>, atribuïm aquest estat dels textos al fet que tots dos han begut de la mateixa font, però n'han omès detalls concrets en funció d'interessos diferents; així, en el cas de MH es parla d'un oracle que amenaçava Dànaos de ser assassinat per un dels fills del seu germà. Això explica la fugida d'Egipte i l'ordre donada a les filles de matar els marits la nit de noces. Apol·lodor no parla d'aquest oracle, sinó només de la por de Dànaos (τοὺς Αἰγύπτου παῖδας δεδοικώς). Per conèixer més detalls hem de recórrer a l'escoliasta d'Eurípides<sup>107</sup>: el motiu de la fugida de Dànaos no és un oracle sinó la por a ser assassinat per un dels seus nebots. No hi ha, de fet, diferències en l'estructura del mite, simplement hi manca el detall de l'oracle, que seria la causa de la por de Dànaos. Cal entendre aquesta por com una conseqüència de les lleis de successió dinàstica: el fet que Dànaos no tingués descendència masculina el feia témer per la pèrdua del poder en benefici de la línia del seu germà i els seus nebots. Però aquest és un tema que els mitògrafs no aborden.

ὕστερον Δαναὸς τοὺς τοῦ Αἰγύπτου παῖδας, πλὴν ἑνὸς ἢ δυεῖν, διὰ τῶν θυγατέρων ἀνείλε: d'altra banda, MH afegeix un punt de discrepància: va ser una filla o potser dues les que no van matar el nuvi (πλὴν ἑνὸς ἢ δυεῖν). La versió canònica és la seguida per Èsquil: l'única va ser Hipermnestra. Totes les fonts que recullen el mite<sup>108</sup> segueixen aquesta versió excepte MH. Aquest còmput alternatiu i curiós s'origina, sens dubte, en Píndar<sup>109</sup>, en una referència breu al ritual establert per Dànaos per a la tria dels marits per a les seves quaranta-vuit filles (τεσσαράκοντα καὶ ὀκτὼ παρθένοισι) després del primer matrimoni frustrat. Veiem, doncs, que MH conserva aquesta variant que devia trobar en la seva font, al contrari d'Apol·lodor, que, tot i haver consultat la mateixa font, l'omet. La breu referència pindàrica ens remet al mite d'Amimone<sup>110</sup>, que Píndar va posar en relació amb el de les Danaïdes<sup>111</sup>. Segons Apol·lodor<sup>112</sup>, Amimone fou una de les Danaïdes, filla d'Europa, que va concebre un fill de Posidó, Naupli. El mite té relació amb el de l'*aition* de les fonts de Lerna: quan les Danaïdes cercaven aigua per l'assedegada Argòlida, Amimone va ser víctima de l'encalç d'un sàtir, però el déu del mar va impedir la violació. La noia es va lliurar al déu qui, amb el trident va fer brollar aigua de la roca. El dubte de si Amimone va matar o no un dels cosins egipcis la nit de noces (tot i portar ja en el ventre el fruit de Posidó) deu haver estat l'origen del

<sup>105</sup> II 1, 4

<sup>106</sup> Introducció, cap. 5.

<sup>107</sup> Sch. a E. *Hec.* 886.

<sup>108</sup> Ultra les dues citades, Diodor Sic. I 28; V 58; Paus. II 16, 1; 19, 3 s.; Sch. a E. Or. 871-2; Sch. a *Il.* IV, 171 (MH *historia* a Δ 171 uid. infra). Vid. també la nota següent.

<sup>109</sup> Pi. P. IX, 109-114 i Sch. als versos 194-5. Per contra en Sch. a Pi. N. X, 10, on diu que Hipermnestra fou l'única que estalvià el marit.

<sup>110</sup> Vid comentari a la *historia* a Δ 171.

<sup>111</sup> També Èsquil, en el drama satíric perdut, titulat precisament *Amimone*, que cloïa la tetralogia. Sobre el paper d'Amimone en el mite de les Danaïdes i el sentit general uid. DETIENNE 1988, *passim* i especialment 169-171.

<sup>112</sup> II 1, 4-5 (citada anteriorment).

doble còmput. La fixació literària del mite d'Amimone, embrió de les posteriors versions mitogràfiques ha de ser el drama satíric homònim d'Èsquil, avui perdut, que cloïa la trilogia de les Danaïdes<sup>113</sup>.

προσσχὼν δὲ Ῥόδωι τὸ τῆς Λινδίας Ἀθηνᾶς ἄγαλμα ἰδρύσατο: la institució del santuari d'Atena Líndia a Rodes és un *aition* innecessari; tanmateix, com anirem veient, l'afany per introduir aquesta mena de notícies és força recurrent en MH i en la mitografia en general (en aquest cas, coincideix amb Apol·lodor). Hi ha detalls, però, que només conservem en MH: la suggerència d'Atena de construir el vaixell i fugir explicaria la consagració del temple de Lindos; el nom de la nau, Pentecótoros, suposadament per les cinquanta filles però, de fet, una falsa etimologia, car el compost, com a adjectiu, s'usava en grec clàssic com a especificatiu d'un tipus de nau "de cinquanta remers"<sup>114</sup>.

ἐντεῦθεν δὲ ἦκεν εἰς Ἄργος: el mite està narrat en *hysteron-proteron*, ja que explica el crim abans que el viatge, i amb l'arribada a Argos MH conclou la seva *historia*, car ja ha explicat allò que es proposava: per què als grecs se'ls anomena també dànaus, gentilici que en principi designava els descendents de l'heroi establert a Argos. En definitiva, MH, d'acord amb el que hem establert per a la tradició B o MH II, segueix el seu programa: no cal explicar amb exhaustivitat el mite de Dànaos i les seves filles, sinó només una part, perquè el lector d'Homer s'il·lustri amb l'origen del gentilici. Aprofita, com és habitual, per introduir un *aition*, car són motius de moda en la literatura hel·lenística en general i mitogràfica en particular<sup>115</sup>.

Respecte al nom de l'antic rei d'Argos, que va atorgar la potestat reial a Dànaos per manca de descendència, la tradició transmet tres noms diferents: Ἐλλάνωρ/Ἐλάνωρ segons els manuscrits dels escolis, Πελάνωρ és la forma que llegim en els manuscrits de la *Biblioteca*, forma esmenada pels editors a partir de Pausània<sup>116</sup>, qui dona la forma Γελάνωρ, la més acceptada.

ἱστορεῖ Ἀπολλοδώρος ἐν δευτέρωι: la subscripció a Apol·lodor és sense dubte un afegiment de l'escolista, i no devia figurar en el text del MH<sup>117</sup>.

El mite continua en el text d'Apol·lodor amb l'*aition* de les fonts de Lerna, al qual ja ens hem referit, i que MH explicarà més endavant, en la *historia* a Δ 171<sup>118</sup>.

<sup>113</sup> Vid. SUTTON 1974, 193 ss.

<sup>114</sup> Es troba també en la forma en vocalisme e: πεντηκόντερος. Vid. Pind., Pit IV 436; E., I. T. 1124; Tuc. I, 14;

<sup>115</sup> El resum del mite el trobem de forma més coherent en Sch. a E. *Hec.* 886.

<sup>116</sup> II 16, 1, passatge citat anteriorment.

<sup>117</sup> Vid. Introducció cap. 5.

<sup>118</sup> Vid. el nostre comentari *ad loc.*

## A 52: αἰεὶ δὲ πυραὶ νεκύων καίοντο θαμειαί

ἡ δὲ αἰτία τοῦ καίεσθαι τὰ σώματα παρὰ τοῖς Ἑλλησι αὕτη: aquesta és una *historia* purament etiològica. MH aprofita una menció de les pires mortuòries on cremaven els cadàvers dels guerrers que morien víctimes de l'epidèmia per incorporar el mite que explica el primer cop que algú va aser incinerat: Argeu, fill de Licimni.

πρῶτός φασιν οὕτως ἐτάφη Ἀργεῖος ὁ Λικυμνίου κτλ.: el mite és pràcticament desconegut en altres fonts. Només podem establir una breu comparació amb el poc que diu Apol·lodor<sup>119</sup> sobre Argeu: era fill de Licimni i va morir lluitant amb Hèracles, però no a Troia, sinó a Ecàlia<sup>120</sup>. Del motiu de la promesa donada al seu pare i de la incineració del cos per poder-lo tornar a casa no en diu res. MH és, doncs, la font més antiga per conèixer aquest mite. Només Eustaci la reprèn en el seu comentari al mateix passatge i on sembla dependre de MH<sup>121</sup>, probablement ja integrat en els escolis menors<sup>122</sup> atesa la baixa datació del comentarista bizantí.

ὅτι καὶ τὸν πρότερον αὐτοῦ υἱὸν ὀνόματι Οἰωνὸν ἀποστείλας εἰς Λακεδαίμονα μεθ' Ἡρακλέους ἀπέβαλεν : pel que fa a Eonos, les roques fonts<sup>123</sup> de què disposem coincideixen en el fet que va morir a Esparta en mans dels fills d'Hipocoont, per la qual cosa Hèracles, que n'era cosí, va anar a combatre'ls. MH discrepa d'aquesta versió: va ser lluitant a les files d'Hèracles que Eonos va morir; així doncs, l'esclat del conflicte va ser causat per altres fets.

ἡ ἱστορία παρὰ Ἄνδρωνι: no podem contrastar fonts, i el poc que sabem sobre aquest historiador d'Halicarnàs, que va viure el s. IV a. C., no ens permet de verificar-ne la subscripció (suposant que es tracti del mateix autor i no d'un altre d'homònim)<sup>124</sup>.

En general, la *historia* està redactada de forma coherent i en el més genuí estil mitogràfic. L'interès del mitògraf és, novament, un *aition*. El fet de tractar-se d'un *testis unicus* dóna especial valor a aquesta *historia*.

<sup>119</sup> II 7, 7.

<sup>120</sup> Vid. RÖSCHER, *Ausführliches lexikon...* s. u. Argeios.

<sup>121</sup> Ja Panzer en la seva tesi va advertir sobre la presència de material provinent de MH en el comentari d'Eustaci.

<sup>122</sup> Eustaci cita les seves fonts dient ἔδοξε δὲ τισιν. El plural ens fa pensar en la consulta d'alguna altra font que no hem pogut localitzar, o bé que el comentarista és conscient de l'autoria múltiple dels escolis menors.

<sup>123</sup> La principal és D. S. IV 33.

<sup>124</sup> Vid. FOWLER, EGM, Andron fr. 10.

## A 59: Ἀτρείδη νῦν ἄμμε παλιμπλαγχθέντας οἶω·

ἐν Τροίαι πλέοντες οἱ Ἕλληνες Μυσίαι προσίσχουσι καὶ ἀγνοῦντες αὐτὴν ἐπόρθουν, Τροίαν εἶναι νομίζοντες: aquesta *historia* i la següent han desaparegut d'una de les branques de la transmissió textual (recensio v de de Marco) i no estan testimoniades pels papirs. Tanmateix aquesta està anotada en dos dels tres manuscrits de la recensio u (Y i A van Thiel). El motiu de la supressió d'aquest fragment en una de les branques és difícil d'escatir, però pot tractar-se d'una simple omisió.

El mot *παλιμπλαγχθέντας* del text homèric és interpretat per MH com una mostra de la ruta erràtica dels grecs durant el viatge cap a Troia, i el considera el punt de partida de la llegenda de Télefos i la seva relació amb la guerra de Troia.

Τήλεφος δὲ ὁ Ἡρακλέους καὶ Αὔγη τῆς Ἀλέου, βασιλεύων Μυσῶν κτλ.: el mite de Télefos està a bastament testimoniats en diverses fonts literàries de qualitat i valor desigual. Si seguim un recorregut cronològic, hem de cercar l'embrió del tema en l'èpica posterior a Homer<sup>125</sup>. Comptem amb un testimoni molt valuós que no ha estat a hores d'ara atribuït a cap autor del cicle, i és de molt difícil datació. Ens referim al fragment de paper recollit per Kinkel entre els testimonis d'*epica adespotata*<sup>126</sup>. En el seu inici (*in medias res*) llegim que “de sobte ensopegà amb unes branques inesperades”, referint-se a un dels nuclis narratius de la llegenda: Aquil·leu fereix Télefos aprofitant l'ensopegada, sense la qual, continuem llegint, no s'haurien salvat ni Menelau, ni Agamèmnon, ni Aquil·leu, i la guerra de Troia no hauria esclatat. Télefos és un dels heraclides, el que més s'assemblava al pare, segons reciten les fonts. El mite dels heraclides apareix lligat ja a la *Iliada* amb el personatge de Tlepòlem, fill d'Hèracles que lluità amb el bàndol aqueu<sup>127</sup>. És, doncs, natural, que l'èpica posterior desenvolupés una expansió narrativa aprofitant el cicle dels heraclides.

La *Crestomatia* de Procle dóna fe, amb un brevíssim resum, de la inclusió de la llegenda de Télefos en els *Cants Cipris*. Potser és aquest el punt de partida d'aquesta ampliació narrativa dels episodis preliminars de la guerra de Troia.

Tot aquest material èpic arcaic, com bé sabem, fou a bastament aprofitat pels autors tràgics. El tema del viatge de Télefos a Grècia per

<sup>125</sup> Télefos sembla ser un personatge desconegut en els poemes homèrics. En el catàleg de les naus (Il. II 858) Homer diu que els misis, aliats dels troians, eren comandats per Cromis i per l'endeví Ennom. Aquest passatge sembla fer irreconciliable la tradició posterior que ens presenta Télefos com a cabdill dels misis i personatge que ajudà els grecs a arribar a Troia i prometé no intervenir en la guerra. Cf., però, BURGESS 2001, cap. 3, on analitza en profunditat la relació entre Homer i el cicle i posa en dubte algunes d'aquestes consideracions apriorístiques i hereves de la tradició hel·lenística.

<sup>126</sup> *Epicorum graecorum fragmenta*, fr. 3, p. 18 s.

<sup>127</sup> Il. II, 653 s.

guarir-se va inspirar l'argument de la tragèdia perduda *Télefos* d'Eurípides<sup>128</sup>, qui continua una tradició testimonada pels fragments de dues obres de Sòfocles, *Alèvades* i *Misis*, homònima d'una altra més antiga d'Èsquil.

En un dels fragments de la tragèdia d'Eurípides el mateix Télefos narra breument el seu origen, l'arribada a Mísia, el seu ascens al poder reial del país i, "grec entre bàrbars", va haver de fer front a la incursió de l'exèrcit aqueu. El fragment, però, queda escapçat en aquest punt.

Disposem de diversos resums complets del mite amb variants notòries. Pel que fa al seu naixement, hi ha dues tradicions diferents amb altres divergències de detall. Sens dubte una és la més antiga, d'origen èpic, i l'altra deu incorporar les innovacions dels tràgics. Però, com hem vist, els dos fragments comentats, exemples d'una i altra tradició, no ens permeten d'escatir res més. Tanmateix, atès que el mite és tan extens, centrarem el comentari en el passatge recollit per MH: la incursió aquea en territori misí prèvia al desembarc a Troia, la ferida infligida per Aquil·leu al rei de Mísia, l'oracle i el viatge de Télefos a Grècia per ser guarit pel mateix Aquil·leu a canvi de mostrar als aqueus la ruta cap a Troia.

οἱ νεώτεροι ποιηταὶ ἐντεῦθεν σημειοῦνται ἱστοροῦντες τὰ περὶ τὴν Μυσίαν τὸν τρόπον τοῦτον: MH comença el breu relat citant les seves fonts: els νεώτεροι ποιηταὶ<sup>129</sup>. El text consultat per MH no és un fragment original d'un autor èpic, com el que hem citat abans, sinó una font intermèdia que, al seu torn, resumia i citava les seves fonts. Això ho sabem perquè es veu una claríssima relació d'intertextualitat entre aquesta *historia* i el passatge corresponent que trobem en l'*Epítome* d'Apol·lodor<sup>130</sup>. Coincidències lèxiques i sintàctiques no deixen espai al dubte respecte a la consulta d'una font comuna per part d'un i altre autor. Aquesta font és, sens dubte, un resum mitogràfic que recull versions de l'èpica posthomèrica i les anota sota la denominació d'autoria col·lectiva νεώτεροι ποιηταί, la qual ens suggereix dues suposicions: la primera, que el tema fou tractat per diversos autors; la segona, que el material ja havia estat fusionat en resums que no discernien les variants temàtiques i narratives dels diferents autors.

Els altres testimonis són força posteriors. En citarem alguns, que no discrepen de la versió de MH però en alguns casos n'ofereixen visions racionalitzants, sempre absents en MH. Així per exemple, Estrabó<sup>131</sup>, qui, partint d'Eurípides, diu que el relat és un *mythos*, i que històricament les circumstàncies devien haver estat altres, però en qualsevol cas per algun atzar la filla d'Arcas es va unir al rei de Mísia i així va passar el regne als seus descendents. Encara més lluny arriba Filòstrat<sup>132</sup> amb la seva crítica qui

<sup>128</sup> Abans d'Eurípides, Èsquil ja havia emprat el tema en la tragèdia homònima perduda; uid. RADT, TrGF III, 238-240. Vid. un intent de reconstrucció del contingut de la tragèdia eurípidea en HEATH 1987. El motiu de la ferida que només pot ser guarida per l'agressor ha estat catalogat per THOMPSON, *Motif-Index* D2161.4.10.2.

<sup>129</sup> Vid. BURGESS 2001, 9.

<sup>130</sup> *Ep.* III 17

<sup>131</sup> XIII 1, 69

<sup>132</sup> Philostr. *Her.* II, 14



defensa Homer denunciant la inversemblança del mite de Télefos: els aqueus eren plenament conscients de la terra que trepitjaven i devastaven car, ¿com haurien pogut ser tan incompetents com per confondre un país amb l'altre, si només calia preguntar els pastors en desembarcar? El que pretenien era impedir que l'heraclida subvingués als troians.

Les altres fonts que recullen totalment o parcial el mite sense divergències significatives són Pausànias<sup>133</sup>, amb les variants relatives a les circumstàncies del naixement i infantesa de l'heroi i deixant constància de nombroses obres d'art inspirades en el tema; Diodor Sícul<sup>134</sup>; Dictis de Creta<sup>135</sup> i Higí<sup>136</sup>, ultra alguns fragments escoliogràfics que no citem perquè no hi aporten material aprofitable.

Així doncs, MH posa el text de la *Ilíada* en relació al cicle èpic a partir de la interpretació d'un mot concret (παλιμπλαγθέντας). En aquest cas no hi ha dubte que el criteri seguit per l'autor és el mateix que el de la *historia* a A 5, i, com veurem, de la següent. El mitògraf és conscient del fet que els autors del cicle èpic, als quals anomena οἱ νεώτεροι ποιηταί, parteixen del text de la *Ilíada* per crear nou material i introdueixen nous motius en el cicle troià que eren desconeguts en el text d'Homer. Tanmateix observem un fet que fa que haguem de diferenciar aquesta *historia* de l'anteriorment citada a A 5: si bé, com dèiem, el criteri és el mateix, relacionar la *Ilíada* amb el cicle, aquesta consulta una font intermèdia i l'altra ha anat a l'original. Aquesta diferència de criteri ens inclina a pensar en la possibilitat de l'existència de dos (o més) redactors del corpus, el primer més rigorós que el(s) segon(s)<sup>137</sup>.

ὁ δὲ ποιητὴς λέγει Κάλχαντα ὑφηγήσασθαι τὸν ἐπὶ Ἴλιον πλοῦν: segons Homer, fou Calcant qui mostrà la ruta cap a Troia<sup>138</sup>, i no Télefos. Aquest final en la *historia* és un dels escassos testimonis d'exegesi al text homèric per part de MH (en la línia de la *historia* a A 5): la versió dels *neoteroi* discrepa de la del poeta. MH, com anirem veient, no acostuma a emetre judicis sobre variants en la tradició mítica, però ocasionalment contrasta la visió d'Homer amb desenvolupaments posteriors.

La llegenda del desembarc a Mísia per error a causa de l'orientació deficient i la posterior ajuda del rei deguda a la ferida rebuda per Aquil·leu que només podia ser guarida per ell mateix és, doncs, un exemple d'aquestes expansions narratives que anaren farcint el cicle troià al llarg de l'època arcaica, i, segons sembla, són posteriors a Homer, com molt bé demostra MH amb el detall del guiatge cap a Troia. Aquestes ampliacions donaren a la llegenda de Troia un to més novel·lesc i no tan específicament èpic, d'acord amb les exigències del públic de l'època bo i aprofitant mitemes tradicionals, com el del càstic diví de Télefos per haver negligit el culte, o bé el del sacrifici humà amb substitució *in extremis* per un animal

<sup>133</sup> I 4,6; VIII 4, 9; 48, 7; 54, 6; IX 5, 14; 5, 15-16; X 28, 8

<sup>134</sup> IV 33, 11-12.

<sup>135</sup> Llibre II, *passim*.

<sup>136</sup> Fab. 99-101; 162; 277

<sup>137</sup> Remetem novament al que diem al respecte en la Introducció.

<sup>138</sup> II. I 69 ss.

per la compassió de la divinitat, com és el cas de la *historia* d'Ifigenia que narra la *historia* següent.

A 108: *έσθλόν δ' ούτε τί πά είπας έπος ούτ' έτέλεσσας*

Κάλχας ό μάντις έξεφώνησε μη δύνασθαι εις Ίλιον άλλως έκπλεύσαι αύτούς, ει μη Άγαμέμνων Ίφιγένειαν τήν θυγατέρα αύτοϋ σφαγιάση κτλ.: en el text de la *Iliada* Agamèmnon recrimina a Calcant la seva mala actuació com a endeví. MH interpreta aquestes paraules com un retret per haver-li fet sacrificar la seva filla. Ens trobem, doncs, davant d'una *historia* que parteix d'un criteri exegetic<sup>139</sup>: Agamèmnon diu que l'endeví Calcant mai no ha sabut interpretar els designis de forma dreturera, i MH ens explica un antecedent mític en el qual les paraules de Calcant foren també funestes per a Agamèmnon: el sacrifici d'Ifigenia.

Sabem gràcies a la *Crestomatia* de Procle que el mite del sacrifici d'Ifigenia es remunta als *Cypria*. En Homer el motiu sembla desconegut<sup>140</sup>, per la qual cosa podria tractar-se d'una innovació dels poetes cíclics a qui, com hem vist, MH anomena οί νεώτεροι. Així doncs, tot apunta al fet que els *Cypria* han estat, tot i que no són citats, la font de MH, com també ho foren per a la *historia* a A 5, ja comentada<sup>141</sup>. També una i altra *historia* comparteixen l'element exegetic: si bé A 5 explicava el disseny de Zeus, A 108 explica el retret d'Agamèmnon a Calcant.

διὰ τὸ φονεύσαι αὐτὸν τὴν ἱερὰν αἶγα κτλ.: el resum de Procle i la *historia* de MH coincideixen excepte en un detall: l'animal caçat per Agamèmnon fou, segons Procle (i aquesta és la versió canònica), un cervol, però MH parla d'una cabra consagrada a Àrtemis (τὴν ἱερὰν αἶγα τὴν τρεφομένην ἐν τῷ ἄλσει αὐτῆς).

Al marge d'aquesta diferència, la versió de MH és la més divulgada i testimoniada per la majoria de fonts. La tradició mítica s'inicia, doncs, en el cicle èpic. A part dels *Cypria*, altres obres cícliques devien explicar aquest mite. Això explicaria la referència en plural οί νεώτεροι i la variant respecte a l'animal sagrat caçat per Agamèmnon.

Després del cicle fou la tragèdia atenesa del s. V aC la principal via de divulgació d'aquest mite, primer Èsquil, amb la seva tragèdia perduda *Ifigenia*<sup>142</sup> i més tard Eurípides, de qui es conserva la tragèdia *Ifigenia a*

<sup>139</sup> Vid. el que s'ha dit al principi del comentari a la *historia* anterior.

<sup>140</sup> Les filles d'Agamèmnon són citades a I 145 i 287 amb els noms de Crisòtemis, Laodice i Ifianassa, juntament amb Orestes. Veiem que només els noms de Crisòtemis i Orestes coincideixen amb els que ens han transmès els tràgics. Cf., però, el punt de vista de BURGESS (uid. supra) i DOWDEN 1989, 12 ss.

<sup>141</sup> Vid. el nostre comentari *ad loc.*

<sup>142</sup> RADT TrGF III 94

Àulida, hereva del cicle èpic. Aquesta versió serà la recollida pels autors posteriors<sup>143</sup>.

Algunes variants es troben recollides per Tzetzes<sup>144</sup>: segons l'historiador Fanodem, ens diu l'erudit, la salvació *in extremis* de la donzella va consistir en una metamorfosi en óssa, segons Nicandre, en toro, segons altres fonts, en una vella o en una cérvola. Tzetzes, que adopta una postura crítica, qualifica aquests relats de λῆρος μυθικός, i racionalitza el mite: en el moment del sacrifici, es va interrompre el ritual a causa de la irrupció d'un toro, un cérvol, una óssa o una vella, i Calcant va interpretar que la voluntat dels déus era que el sacrifici fos suspès.

És interessant observar com les variants afecten a la naturalesa de l'animal relacionat amb Ifigenia. Les implicacions rituals són òbvies: Ifigenia és una heroïna amb culte en diverses localitats de la costa occidental de la Mar Egea, com ara Bràuron, on se l'associava amb l'óssa en els rituals<sup>145</sup>. Conservem una variant<sup>146</sup> segons la qual el sacrifici d'Ifigenia no va tenir lloc a Àulida sinó a Bràuron. El culte a aquesta heroïna es confon amb el culte a Àrtemis<sup>147</sup>, per això la relació entre ambdues és tan estreta en el mite. També coneixem l'existència d'un sincretisme entre l'heroïna i Hècate testimoniada per Pausània<sup>148</sup>, qui cita com a font el *Catàleg de les dones* d'Hesíode.

En definitiva, la relació entre l'heroïna i els animals diferents que són citats per les fonts es deu fonamentalment a elements rituals. El fet que MH parli d'una cabra consagrada a Àrtemis dissona amb la resta de fonts, però pot conservar una variant més antiga que es remunta al cicle èpic i que les fonts posteriors van silenciar en benefici dels animals més freqüents en el culte a Àrtemis-Ifigenia.

La subscripció final redunda en l'abundància de fonts que han transmès aquest mite: a part dels *νεώτεροι*, també la novel·la de Dictis<sup>149</sup>, autor probablement de principis d'època imperial (contemporani de MH?) i conegut per un papir del s. III d. C. i pel resum tardà en llatí. Cal, però, contemplar la possibilitat que la subscripció final sigui un afegitó, car ja ha citat els *νεώτεροι* al principi de la *historia*.

#### A 180: *Μυρμιδόνεσσιν ἄνασσε*

<sup>143</sup> Apollod. *Ep.* III 21-22; Ou. *Met.* XII, 24s.; Hig. Fab 98.

<sup>144</sup> Sch. in Lyc. 183 i 194.

<sup>145</sup> DOWDEN 1989, cap. 2.

<sup>146</sup> Sch. a Ar. *Lys.* 645.

<sup>147</sup> Pausània II 35, 1, on parla d'un culte a Àrtemis amb el sobrenom (ἐπίκλησις) d'Ifigenia.

<sup>148</sup> I 43, 1

<sup>149</sup> I 19-22.

Αἴγιναν τὴν τοῦ Ἀσωποῦ τοῦ ποταμοῦ Θηβῶν θυγατέρα ἀρπάσας Ζεὺς κτλ.: aquesta *historia*<sup>150</sup> relata el mite d'Egina i el naixement d'Èac. La nimfa serà metamorfosada en illa i Èac en serà el rei. A manca de súbdits sobre els quals regnar, Zeus transforma les formigues en homes, els anomenats *mirmídons*, mot que derivaria de μύρμηκες, “formigues”. Veiem, doncs, que és un mer *excursus* etimològic (amb una etimologia sense base lingüística, com és habitual). La relació entre el gentilici mirmídons i el mite fundacional d'Egina ve donat pel fet que Èac, primer rei d'Egina, fou pare de Peleu i avi d'Aquil·leu.

No disposem de cap testimoni d'aquest mite entre els autors clàssics. Tanmateix Pausànias<sup>151</sup>, malgrat ser un autor tan tardà, sembla recollir un estadi força antic del mite, donada la seva estructura: enlloc de la metamorfosi de les formigues, parla d'homes nascuts de la terra (τὸν Δία ἀνεῖναι τοὺς ἀνθρώπους φασὶν ἐκ τῆς γῆς), motiu que ens recorda el mitema dels γηγενεῖς, habitual en mites fundacionals (pensem en les pedres de Deucalió, o en els homes nascuts de les dents del drac a Tebes). La metamorfosi de les formigues és, sens dubte, un desenvolupament posterior que facilita la falsa etimologia. Pausànias, òbviament, l'obvia (valgui la redundància).

Ἀσωπὸς δὲ τὴν θυγατέρα ζητῶν ἔμαθε παρὰ Σισύφου κτλ.: Apol·lodor<sup>152</sup> conta el rapte d'Egina per Zeus i la metamorfosi de les formigues, però no n'explica l'etimologia. La recerca d'Asop, qui s'assabenta per Sísif del rapte, coincideix amb MH, però hi ha discrepàncies en alguns detalls, per exemple, en el motiu de la marxa enrera de les aigües de l'Asop, que retornen cap a les fonts. Segons MH va ser perquè no trobava la seva filla; des d'un punt de vista estructural, podem destacar l'isomorfisme d'aquest mitema amb d'altres prou coneguts: un déu no troba el seu fill raptat i es retira o negligeix la seva funció<sup>153</sup>. El sentit originari d'aquest mite sembla ser una etiologia de les sequeres periòdiques i la desaparició dels cabals de les rieres mediterrànies. Apol·lodor, en canvi, fa que sigui el mateix Zeus qui obligui el riu que el perseguia a retirar-se llançant-li un llamp, motiu etiològic que dóna explicació a la presència del carbó que s'extreia del llit del riu<sup>154</sup>. Així doncs, la versió de MH i la d'Apol·lodor procedeixen de fonts diferents.

Estrabó<sup>155</sup> també recull la notícia de la metamorfosi de les formigues i de la falsa etimologia, oferint-nos una visió crítica i una explicació racionalitzant de l'origen del mite: els eginetes primitius excavaven la roca i hi construïen habitacles, fet que hauria propiciat la comparació amb les formigues.

<sup>150</sup> Vid. Introducció, capítol 6, on es fan observacions a aquesta *historia* que completen el comentari. Cf. també *historia* a Z 153.

<sup>151</sup> II 29, 2. Cf. Sch. in Lyc. 175.

<sup>152</sup> III 12, 6.

<sup>153</sup> És inevitable pensar en Demèter i en el mite anatoli de Telipinu.

<sup>154</sup> Vid. també Estaci, *Tebaida*, VII, 315 i comentari de Lactanci Plàcid *ad loc.*

<sup>155</sup> VIII 6, 16.

τὴν μὲν Αἴγιναν μετεμόρφωσεν εἰς ὁμώνυμον νῆσον: la *μετονομασία* de l'illa Egina figura en totes les fonts citades excepte MH: el nom antic era Enone. Tanmateix MH altera la narració i substitueix la *μετονομασία* per un *aition*: l'illa d'Egina fou el resultat de la metamorfosi de la nimfa. El nostre mitògraf ens sorprèn amb una versió que s'aparta de la més divulgada. Una altra novetat, desconeguda en les altres fonts<sup>156</sup>, és el vincle entre el rapte d'Egina i el suplici de Sísif, i més concretament la relació entre la pedra que servia per al suplici i aquella en què es transformà Zeus per no ser descobert per Asop.

Higi<sup>157</sup> encara recull un detall que les altres fonts silencien: la gelosia d'Hera, la qual envià una serp que enverinà les aigües d'Egina, fet que provocà la mort de tots els habitants i per això Èac es quedà sense súbdits.

En resum, ens trobem davant d'una *historia* que podríem qualificar de canònica en el corpus: és innecessària per a la comprensió del text, un mer *excursus* mitogràfic que serveix per recollir una etimologia i *aetia* relacionats amb mites de metamorfosi.

#### A 263: Πειρίθοον·

Πειρίθους ὁ Ἰξίωνος, γένει μὲν ἦν Ἀθηναῖος, ὠκείωτο δὲ τοῖς Κενταύροις: en el text homèric figura en aquest passatge un breu catàleg d'herois d'altres temps. El primer és Pirítous. MH selecciona d'entre l'àmplia mitologia associada a aquest heroi una breu notícia, la referent a la seva participació en la centaumàquia. En tornarà a parlar més endavant a propòsit de la catàbasi de l'heroi<sup>158</sup>, tot i que el text que ens ha arribat no conserva cap referència creuada (en general, n'hi ha ben poques en tot el MH).

Després d'un breu apunt genealògic MH posa l'heroi en relació amb els centaures (ὠκείωτο δὲ τοῖς Κενταύροις). Un resum del mite dels làpites dona peu a explicar l'etimologia (errònia, com és habitual) del nom de l'heroi, que deriva de περιθεῖν. Des d'un punt de vista fonètic es comprèn millor a partir de la variant àtica del nom de l'heroi: Πειρίθους. Però el text està corrupte en la seva part final<sup>159</sup>, i no acabem d'entendre la relació semàntica entre el nom i el verb. És evident que MH explica(va) aquesta relació per mitjà del mite: després del *textus corruptus* es fa menció de la mare de Pirítous, amb qui Zeus es va unir sota la forma d'un cavall després de córrer al voltant (περιθεῖν) de la noia, suposem que intentant seduir-la. El mite té una clara concomitància estructural amb el del rapte d'Europa.

<sup>156</sup> L'únic text comparable en aquest punt és la *historia* a Z 153 en què, com hem dit, MH explica el mateix mite. Remeto novament al capítol 6 de la Introducció.

<sup>157</sup> Fab. 52. Cal tenir en compte la datació tan tardana i la manca de rigor d'aquest autor, qui confon Egina amb Delos en afirmar que aquest darrer era el nom primitiu de l'illa.

<sup>158</sup> *Historia* a Θ 368

<sup>159</sup> Cosa que indico en l'edició seguint la *proecdosis* de van Thiel.

τὴν φύσιν εἰς ἵππον Διὶ ἐμίγη καὶ τὸν προειρημένον ἐγέννησεν Πειρίθου: el final de la *historia* entra en contradicció amb l'inici, en què se'ns diu que el pare de Pirítous fou Ixíon. La doble paternitat mortal/immortal és un motiu recurrent, però MH acostuma a aclarir-la al principi de la *historia* deixant constància de la condició de putatiu del pare mortal d'un heroi<sup>160</sup>. En definitiva, a part del passatge corrupte, es denota una certa desacurança en la transmissió textual d'aquesta *historia* i una manca de coherència: ¿per què cal explicar aquí el mite dels centaures si el que interessa és el naixement de Pirítous per explicar l'etimologia del nom?

La resposta pot ser la següent: en primer lloc, MH ha de donar un exemple de per què Homer cita Pirítous com un dels herois exemplars de temps pretèrits, fet que explica el resum de la centauromàquia, en la qual participà Pirítous. A continuació narra breument la concepció i el naixement de l'heroi en una mena de *hysteron-proteron* que causa aquest desconcert inicial i fa més comprensible l'aparent contradicció respecte a la paternitat de l'heroi. L'estadi antic d'aquesta estructura narrativa bimembre queda corroborat pel fragment papiraci que, tot i que no coincideix textualment amb l'escoli, sí temàticament i estructural. La introducció d'etimologies i etiologies al final de les *historiae* és també recurrent, com estem veient.

Com a fruit de la comparació entre el text reconstruït gràcies al papir i el que ens ha transmès l'escoli podem afirmar que un i altre són un resum de l'original, que devia presentar un redactat una mica més coherent. Aquest és un exemple de les alteracions textuais provocades per la transmissió indirecta.

Pel que fa a les altres fonts que recullen el mite, el brevíssim resum que figura en l'Epítome d'Apol·lodor<sup>161</sup> coincideix amb MH excepte en un detall: els centaures van voler forçar la núvia, però no diu res de les altres dones. Diodor Sícul<sup>162</sup> en dóna una versió racionalitzant: els centaures foren, històricament, els fills d'Ixíon<sup>163</sup> i Néfele, els quals, en destacar per la seva perícia hípica, foren mitologitzats en forma d'homes-cavall. El mite del núvol d'Ixíon s'explica pel simple fet del nom de la mare. La rivalitat amb Teseu i Pirítous es produí pel fet que l'heroi no va voler concedir-los la part del poder dinàstic que els pertocava en qualitat de parents. El parentiu entre l'heroi i els centaures és recollit per totes les fonts. Diodor parla de tres enfrontaments diferents entre làpites i centaures: el primer, per la qüestió del repartiment del poder, previ al casament de Pirítous. El segon, el més conegut, el provocat pel rapte de les dones dels làpites durant el banquet de noces. El tercer, a causa de l'expulsió dels centaures com a conseqüència del segon. L'exili al Sud del Peloponnès seria el càstic definitiu després de la tercera derrota.

<sup>160</sup> Vid. per exemple *historia* a E 385-6.

<sup>161</sup> I 21.

<sup>162</sup> IV 70.

<sup>163</sup> Vid. el comentari a A 268.

A 264: *Καινέα*

ὁ δὲ *Καινεὺς Ἐλάτου μὲν παῖς*: el mite de Ceneu s'ha conservat en dues fonts antigues: la primera, Acusilau<sup>164</sup>, en un text que dóna una lectura força propera a la que llegim en MH i, per tant, pot ser-en una possible font; la segona, un fragment de Píndar<sup>165</sup> citat textualment per l'escoliasta a Apol·loni de Rodes<sup>166</sup>, segons el qual va ser la font d'Apol·loni per a la menció que fa del mite en els sis versos del llibre I de les *Argonàutiques* transcrits al final d'aquesta *historia*.

*πρότερον ἦν παρθένος εὐπρεπής. μιγέντος δὲ αὐτῇ Ποσειδῶνος, αἰτησαμένη μεταβαλεῖν εἰς ἄνδρα ἢ νεᾶνις, ἄτρωτος γίγνεται*: el canvi de sexe de l'heroi<sup>167</sup>, que havia nascut femella, atorgat per Posidó, s'associa a la seva invulnerabilitat<sup>168</sup>. En aquests detalls coincideix amb l'*Epítome* d'Apol·lodor<sup>169</sup>, que ofereix un text encara més concís que el de MH, i amb l'escoliasta d'Apol·loni. Aquí, però, el relat és molt proper al d'Acusilau, sens dubte la font no citada de MH. Pel que fa a les implicacions rituals del canvi de sexe remetem al comentari a la *historia* a T 326-7. La participació de Posidó fa pensar també en els ritus de pederàstia<sup>170</sup>.

*γενναιότατος τῶν καθ' αὐτὸν ὑπάρξας*: fórmula mitogràfica<sup>171</sup>. La proximitat dels textos de MH i Acusilau és de destacar; és interessant notar, fins i tot, la fraseologia pròpia de la narració folclòrica popular que comparteixen un i altre autor.

*καὶ δῆποτε πῆξας ἀκόντιον ἐν τῷ μεσαιτάτῳ τῆς ἀγορᾶς, θεὸν τοῦτο προσέταξεν ἀριθμεῖν*: aquí és on el text se'ns revela més proper a Acusilau: cf. *ἐκέλευεν ἀριθμεῖν* del text de l'historiador enfront del *προσέταξεν ἀριθμεῖν* del mitògraf.

El culte a la llança és, potser, l'aspecte més interessant. En efecte, l'heroi va clavar la seva llança en el centre de l'àgora i va obligar a la població a retre culte a l'arma com a un déu. Aquest motiu és silenciats per les altres fonts excepte Acusilau i l'escoliasta d'Apol·loni, en el passatge citat, qui l'explica de forma diversa, aportant-hi un nou detall: Ceneu havia

<sup>164</sup> JACOBY FGH 2F22 = P.Ox. 1611 fr. 1.

<sup>165</sup> Fr. 167 Schr.: ὁ δὲ χλωραῖς ἐλάτῃσι τυπεῖς ὄχετο Καινεὺς, σχίσσας ὀρθῶ ποδὶ γᾶν.

<sup>166</sup> Sch. a A. R. I, 57-64 (els versos transcrits per MH)

<sup>167</sup> Vid. també Ant. Lib. *Met.* 17, on recull la notícia del canvi de sexe.

<sup>168</sup> Palèfat també parla de la invulnerabilitat -presumpta, segons el seu punt de vista racionalista- de l'heroi (Incred. XI). En general, totes les fonts coincideixen en aquests punts. La narració de més qualitat literària és, com no podia ser altrament, la d'Ovidi, *Met.* XII 459-532 qui, tanmateix, omet el detall del culte a la llança, i afegeix una nova transformació al final del mite: Ceneu va emergir de la pila de troncs en forma d'au.

<sup>169</sup> I 21.

<sup>170</sup> Vid. *historia* a A 38 i comentari; BREMMER 1980.

<sup>171</sup> Vid. KAKRIDIS 1947, 77 i el que dic al respecte en la introducció a propòsit de les fórmules mitogràfiques (cap. 4.3)

lluïtat contra Apol·lo i l'havia vençut. Aquest fou el motiu de considerar divina la seva llança i de retre-li culte negligint els déus, fet que provocà la còlera de Zeus qui envià contra ell els centaures.

Les fonts consultades per MH i l'escoliasta d'Apol·loni deuen ser, doncs, diferents. No hi ha, tampoc, acord en el nom de l'arma objecte de culte. Per a MH, com per a Acusilau, és un ἀκόντιον, mentre que per l'escoliasta d'Apol·loni és un δόρυ. El motiu del culte a la llança pot ser fruit de la incorporació d'un mite local que recorda un antic ritual de tipus totèmic, i, com a tal, una autèntica raresa recollida per Acusilau.

δι' ἣν αἰτίαν ἀγανακτήσας ὁ Ζεὺς, τιμωρίαν τῆς ἀσεβείας παρ' αὐτοῦ εἰσεπράξατο κτλ.: el final del relat ja no coincideix plenament amb Acusilau. El mitògraf s'acosta a Apol·loni, que recorda el motiu de la lluita de Ceneu contra els centaures els quals, com que no el podien ferir en ser invulnerable, el van sepultar viu sota un pila de troncs d'avet que li van llançar al damunt. Segons la versió d'Apol·loni després d'aquest incident l'heroi continuà viu, mentre que Acusilau el feia morir sota una gran pedra. La versió d'Apol·loni ha donat peu a considerar Ceneu una divinitat ctònica<sup>172</sup>. Pel que fa a la citació textual tan extensa d'un text de prestigi, remetam al comentari a *historia* a A 5.

L'interès suscitat per aquest mite i en concret per aquesta *historia* en particular, tant en la seva transmissió independent, testimoniada en el fragment de papir, com en la que experimentà un cop incorporada als escolis menors, ha permès que es conservi en un estat de redacció força satisfactori i segurament proper a l'original, tal com es desprèn de la lectura intertextual del text de l'escoli en relació al papir.

A 268: *φηρσὶν ὀρεσκώοισιν, καὶ ἐκπάγλως ἀπόλεσσαν*

Ἴξιων ὁ Φλεγύου παῖς Δίαν τὴν Εἰονέως γήμας κτλ.: Homer es refereix als centaures amb la fórmula φηρσὶν ὀρεσκώοισιν<sup>173</sup>, ja que en aquest passatge està parlant dels làpites, participants en la centaumàquia. Sota aquest *lemma* MH resumeix el mite d'Ixíon per tal d'explicar l'origen d'aquests éssers híbrids; un *excursus* tan erudit com innecessari per a la comprensió del text (tradició B).

Les fonts que recullen aquest mite coincideixen en l'estructura general, però s'hi troben diferències en els detalls. El nom del pare d'Ixíon varia d'una font a l'altra: Èsquil<sup>174</sup> l'anomena Antíon; Ferecides<sup>175</sup>, en canvi Pisíon, però segons altres fonts era fill d'Ares o de Flègias<sup>176</sup>. Aquest darrer

<sup>172</sup> Vid. KAKRIDIS 1947, 78-9.

<sup>173</sup> Hsch. s. u. Φῆρες.

<sup>174</sup> Fr. 89 = Sch. a Pí. P. II 39 s., on es diu que altres fonts coincideixen amb Èsquil.

<sup>175</sup> JACOBY FGH 3F51b.

<sup>176</sup> Vid. l'escoli a Píndar citat anteriorment.



nom és el que recull MH i coincideix amb Eurípides<sup>177</sup> i amb Asclepiades en el llibre tercer dels *Tragodumena*<sup>178</sup>, testimoni que depèn d'Eurípides.

ἐλθόντα τὸν κηδεστήν ἐπὶ τὰ ἔδνα, δόλοι καταπρήσας: hi ha unanimitat en les fonts respecte al crim comès per Ixíon contra el seu sogre: en anar a cercar Eioneu els presents promesos per Ixíon amb motiu del casament, fou cremat viu després de caure en un esvoranc excavat *ad hoc* en l'interior de la casa<sup>179</sup>. MH ho resumeix tant que hem de recórrer a les altres fonts per a conèixer-ne els detalls. La causa d'aquest comportament fou un atac de follia (μανεῖς). Segons l'escoliasta d'Apol·loni, aquest fou el primer crim comès contra un familiar (πρῶτος γὰρ ἐμφύλιον ἄνδρα ἀπέκτεινεν), per la qual cosa ningú no gosava purificar-lo, donada la magnitud del crim, com relata Diodor (διὰ δὲ τὸ μέγεθος τῆς παρανομίας μηδένα βούλεσθαι καθῶραι τὸν φόνον). Només Zeus va accedir a purificar-lo del crim per compassió.

μανεῖς καὶ ὑπὸ θεῶν καθαρθεῖς τὸν φόνον Ἴηρας ὕστερον ἠράσθη: tot aquest preàmbul només serveix, de fet, per introduir el motiu del naixement del primer centaure, que és l'objectiu de MH en aquesta *historia*. Totes les fonts tornen a coincidir: estant Ixíon entre els déus amb motiu del ritual de purificació va intentar seduir Hera<sup>180</sup>. Per posar-lo a prova, Zeus (o segons una altra versió la mateixa Hera<sup>181</sup>) va fabricar un núvol en forma de la deessa i el va posar al jaç d'Ixíon, qui s'hi aparellà i del núvol va néixer el centaure. Trobem a faltar l'explicació de l'etimologia del nom del nou personatge, tan habitual en les *historiae*. L'única font que ens dóna una etimologia és l'escoliasta a Llucià: centaure prové de κεντεῖν, “clavar l'agulló”, i αὐρα. Com es pot veure, l'etimologia és encara més satírica que el text de Llucià. Pel que fa al suplici d'Ixíon, el consens també impera, amb lleus variants<sup>182</sup>.

En conclusió, podem afirmar que aquesta *historia* només recull un resum molt concís del mite d'Ixíon i la concepció dels centaures en la seva versió canònica aprofitant una breu referència a aquests éssers en el text d'Homer. És per tant, de caire purament excursiu, i l'únic punt d'exegesi que hi trobem és la identificació de la fórmula *la φηρσὶν ὀρεσκόιοισιν* amb els centaures. Hi trobem a faltar la qualitat d'altres *historiae* ja comentades, com l'anterior (A 264)

A 280: *εἰ δὲ σὺ καρτερός ἐσσι, θεὰ δέ σε γείνατο μήτηρ*:

<sup>177</sup> En la tragèdia perduda *Ixíon*.

<sup>178</sup> JACOBY FGH 12F 3.

<sup>179</sup> D. S. IV, 69, 4; Sch. a E. *Ph.* 1185; Sch. a A. R. III 62.

<sup>180</sup> Vid. Lucianus, *DDeor.* VI.

<sup>181</sup> Sch. a Llucià, passatge citat.

<sup>182</sup> Sch. in E. *Ph.* 1185; Apollod. *Ep.* I 20.

Aquesta *historia* figura en tots els còdexs excepte en R sota un altre *lemma* (versos 518-519). L'he restituit en aquest lloc basant-me en dos criteris: primer, perquè des d'un punt de vista temàtic s'adequa molt millor a aquest *lemma*, car parla de l'origen diví i de la gran força d'Aquil·leu; segon, per coherència amb el conjunt, car, sota el *lemma* posterior, comportava una certa incongruència amb la *historia* a A 418, que explica el destí d'Aquil·leu, i comença referint-se a Tetis i Aquil·leu *in medias res*, com si ja n'hagués parlat abans. Restituïnt la posició que figura en el còdex R recuperem el que sembla ser la successió lògica entre aquestes dues *historiae* sobre el protagonista de la *Iliada*: començant pel seu origen diví com a explicació al *lemma*. Intuïm, doncs, que R ha conservat l'ordre original, i no és estrany, ja que aquest còdex, força tardà (s. XIII) sembla ocupar un lloc a part en l'*stemma* (tot i que sembla més proper a A que a la resta).

Ζεὺς ἐρασθεὶς Θέτιδος τῆς Νηρέως, ἐδίωκεν αὐτήν, βουλόμενος βιάσασθαι: la coincidència de tots els mitògrafs es deu a l'essència tòpica del motiu. Tanmateix, en les fonts antigues no es parla en aquests termes. En la *Iliada* és palesa la debilitat de Zeus per la nereida i la gelosia que aquesta suscita en Hera, però no es narra l'intent de seducció. Simplement es fa esment, en dos passatges, del fet que Tetis va ser lliurada en matrimoni a un mortal, Peleu<sup>183</sup>. En la *Teogonia* (1003) només es cataloga la concepció del poderós Aquil·leu.

γενόμενος δὲ ἐπὶ τὸ Καυκάσιον ὄρος, ἐκωλύθη ὑπὸ Προμηθέως κτλ.: la intervenció de Prometeu és coneguda des d'Èsquil<sup>184</sup>. Tanmateix en la tragèdia el tità no arriba a revelar a Hermes allò que Zeus vol saber, fins que Zeus provoca un terrabastall davant la negativa i acaba el drama *ex abrupto*. El tractament que el gran tràgic dóna al mite pot haver-se desviat lleugerament de la versió canònica, que és la que recullen els principals mitògrafs, inclòs MH. Apol·lodor<sup>185</sup> anota una variant: Zeus i Posidó rivalitzaven per la unió amb la bella nereida, però un oracle<sup>186</sup> de Temis els va advertir del futur del fill de Tetis, que seria més poderós que el seu pare, fet pel qual decidiren el casament amb Peleu.

εἰς τιμὴν δὲ τοῦ παιδὸς Αἰακοῦ ἔδωκεν αὐτήν πρὸς γάμον Πηλεΐ κτλ.: MH omet el detall de les metamorfosis de Tetis abans de ser seduïda per Peleu, motiu testimoniats per primer cop en Píndar<sup>187</sup> i recollit pels mitògrafs.

<sup>183</sup> Il. XVIII 83s.; 432 s.; no es diu res, però, de l'oracle.

<sup>184</sup> Pr. 944 *usque ad finem*.

<sup>185</sup> III 13, 5; vid. també *Mythographi Vaticani* I, 207, 208; II, 205.; Higí, Fab. 54

<sup>186</sup> Vid. també A. R. IV 790 s.

<sup>187</sup> Pi. N. IV 66 (100) s. Vid. també E. I. A. 701 s.

A 399-400: ὅποτε μιν ξυνδῆσαι Ὀλύμπιοι ἔθελον ἄλλοι./ Ἥρη τ' ἠδὲ Ποσειδάων καὶ Παλλὰς Ἀθήνη·

γράφεται καὶ Φοῖβος Ἀπόλλων: aquesta és l'única *historia* que recull una variant textual. Tanmateix, segons el meu punt de vista, Montanari<sup>188</sup> es precipita en afirmar que aquest fet demostra una certa visió crítica de MH en relació al text d'Homer. El mitògraf no està en absolut ponderant la pertinença d'una o altra *lectio*. Més aviat aprofita la variant per deixar constància de quins eren els quatre déus confabulats contra Zeus: a part dels tres citats pel text d'Homer, cal afegir-hi Apol·lo. És per donar més fonament a la seva *historia* que MH cita la fórmula Φοῖβος Ἀπόλλων, alternativa a Πάλλας Ἀθήνη, mètricament intercanviables en posició final d'hexàmetre<sup>189</sup>. I ha estat potser la cotilla mètrica la que ha fet que Homer estalviés un nom, o potser el fet que els tres déus citats afavoreixen els grecs, mentre que Apol·lo està de part dels troians.

En qualsevol cas, ens trobem davant d'un mite antic, car és el mateix Homer qui el recull, tot i que només s'hi refereix, sense explicar-lo. MH resumeix les circumstàncies i la participació dels quatre déus, la intervenció de Tetis i Egeó/Briàreos i el càstic final dels déus culpables excepte Atena.

Ζεὺς γὰρ παραλαβὼν τὴν ἐν οὐρανῶι διοίκησιν κτλ.: així doncs, aquesta *historia* és un breu aclariment de l'al·lusió d'Homer, en aquest cas necessària per conèixer-ne els detalls narratius. Disposem de poquíssim material sobre aquest mite; per això aquest testimoni és molt valuós per a la seva reconstrucció. La resta dels mitògrafs no el recullen, ni tan sols Apol·lodor. L'únic passatge que ens permet de contrastar-lo és un escoli a Apol·loni<sup>190</sup>, valuosíssim perquè cita la font mitogràfica de la qual depenen tant aquest escoli com la *historia* de MH: Demetri d'Escepsis, una de les fonts citades per MH, és un historiador local del s. II a. C. autor d'una *Periegesi de la Tròade*. A propòsit de la figura d'Egeó, diu l'escolista d'Apol·loni: ὁ δὲ περὶ τοῦ Αἰγαίωτος μῦθος ὑπὸ Δημητρίου φέρεται τοῦ Σκηψίου, però no en dóna cap resum, perquè remet el lector a la font i, suposem, perquè el mite encara era prou conegut.

ἔσπευσε πρὸς αὐτὸν ἐπαγομένη Αἰγαίωνα φόβητρον κτλ.: MH no comenta la doble denominació del monstre, Egeó/Briàreos, que figura en la *Iliada*<sup>191</sup>. Recordem que Homer solia atribuir l'existència d'aquests dobles

<sup>188</sup> 1995a

<sup>189</sup> La variant Φοῖβος Ἀπόλλων la testimonien també el papir de Florència 106, del s. III (ed. D. Comparetti e G. Vitelli, *Papiri Greco-Egizii pubblicati dalla Reale Accademia del Lincei*, vol. II, Roma 1908), i una citació a Sch. a Pi. O. VII, 41.

<sup>190</sup> Sch. a A. R. I, 1165.

<sup>191</sup> I, 403-4, en el mateix passatge comentat per MH.

a diferències entre la llengua “dels déus” i la “dels homes”<sup>192</sup>. El comentarista de les *Argonàutiques* simplement ens recorda que Hesíode<sup>193</sup> anomenava aquest personatge Briàreos, un dels hecatonquirs, fill de Gea i Úranos, però sembla desconèixer l’altre nom. No hi ha, però consens pel que fa al personatge: els autors més antics (Homer i Hesíode) el consideren un hecatonquir. Eumel<sup>194</sup>, en la seva *Titanomàquia*, diu que és un monstre marí fill de Gea i Pontos. Ion, autor de ditirambes, coincideix amb MH a jutjar pel breu resum que en dóna l’escoliasta d’Apol·loni, qui deixa constància també d’altres fonts posteriors que estan d’acord en el fet que el personatge és un monstre marí d’origen diví, fill del mar (Θαλάσσης δὲ παῖδα); així també MH l’anomena θαλάσσιος δαίμων, fill de Posidó (és a dir, del mar, o de Pontos en la versió d’Eumel). En resum, les variants en la filiació dels autors posteriors a Hesíode són equiparables, i, per tant, formes diverses de dir el mateix: fill de Pontos, de Posidó o de “Mar”, la qüestió és que l’antic hecatonquir s’ha convertit en un monstre marí. La doble denominació donada per Homer sembla fusionar l’antic mite teogònic amb un altre, probablement local<sup>195</sup>.

τὸν πατέρα Ποσειδῶνα κατεβράβευεν: un punt sobre el qual cal incidir és la lluita entre Egeó i Posidó. Aquest és un motiu que només es llegeix de passada però que sens dubte amaga una part interessant del mite: MH ens diu ἦν δὲ θαλάσσιος δαίμων οὔτος, καὶ τὸν πατέρα Ποσειδῶνα κατεβράβευεν. Misterioses paraules, sobretot el verb final. Sembla ser que Egeó foragità Posidó en algun moment del mite. Però en la versió hesiòdea els hecatonquirs (que, per cert, no tenen res a veure amb el mar) lluiten a favor dels déus olímpics i en contra dels titans. Un monstre marí, fill de Posidó, en un moment donat, intenta bandejar el seu pare (Pontos o Posidó) dels dominis del mar: això sembla amagar-se darrere del terme κατεβράβευεν del nostre mitògraf. Aquest imperfet hauria de ser un plusquamperfet (i potser ho fou abans dels estralls de la transmissió textual indirecta): Egeó havia foragitat Posidó, qui ja ostentava el poder, per tant el mite ha de ser posterior a la titanomàquia, i ara tornava a estar sota el poder dels déus marins (és per ordre de Tetis que el monstre és tret a la superfície per tal d’atemorir els déus olímpics, els quals ja l’havien patit en l’episodi anterior). L’escoliasta d’Apol·loni aporta la peça que hi manca: segons Cinèton a la seva *Heraclea*, Egeó va lluitar contra Posidó i va ser precipitat al mar, al lloc anomenat per Apol·loni<sup>196</sup> “tomba d’Egeó” (ἠρίον Αἰγείωνος), un *aition* geomitogràfic típic. El bandejament de Posidó va ser,

<sup>192</sup> Potser l’exemple més conegut és el del riu Xantos/Escamandre. Vid. CALDERÓN FELICES 1982, que propugna un origen no indoeuropeu versus un altre d’indoeuropeu per a alguns d’aquests dobles.

<sup>193</sup> Th. 149

<sup>194</sup> Citat també per l’escoliasta d’Apol·loni, *loc. cit.*

<sup>195</sup> Vid. DAREMBERG-SAGLIO, *Dictionnaire...* s.u. *Briareos*, on afirma que es tracta d’una tradició popular, i basa l’asseveració en les fonts següents: Plini, N. H. VII, 57; Eust. ad Iliad. p. 123, 33, cf. Hsch. s. u. Τιτανίδα.

<sup>196</sup> En el vers comentat per l’escoliasta, citat en la nota anterior.

és clar, temporal: finalment el déu va tornar a empresonar el monstre sota un promontori litoral.

La contradicció sembla explicable a partir d'una *contaminatio* entre la titanomàquia i la gigantomàquia, car va ser en aquesta darrera en la qual els déus olímpics, que ja ostentaven el poder, van ser amenaçats pels monstres<sup>197</sup>. Així, potser originalment Egeó era un dels gegants, i no un dels hecatonquirs, com afirma Homer, qui l'identifica amb Briàreos. La confusió és, per tant, molt antiga i es deu precisament a aquest passatge d'Homer. Però els mitògrafs antics tenien altres materials amb què contrastar la informació. I és sens dubte Demetri d'Escepsis qui ha conservat la llegenda d'Egeó en una variant local del mite de la gigantomàquia. L'adscripció de la lluita entre Egeó i Posidó al mite de la titanomàquia prové segurament d'Eumel, probable responsable de la *contaminatio* de què parlàvem, com podem veure per les paraules de l'escoliaista a Apol·loni: Εὐμηλος δὲ ἐν τῇ Τιτανομαχίαι τὸν Αἰγαίωνα Γῆς καὶ Πόντου φησὶ παῖδα, κατοικοῦντα δὲ ἐν τῇ θαλάσσει τοῖς Τιτᾶσι συμμαχεῖν. Vet aquí que Egeó va lluitar amb el bàndol dels titans, sense ser-ne, mentre que des d'Hesíode, els hecatonquirs lluitaven a favor dels olímpics<sup>198</sup>.

Podem, doncs, concloure, que el mite d'Egeó presenta des del punt de vista estructural un isomorfisme clar amb el dels gegants: intenta foragitar els déus olímpics (i potser ho aconsegueix temporalment, si donem crèdit al κατεβράβευεν de MH), concretament Posidó, però és finalment vençut i empresonat pel seu contrincant. Tot i amb això cap de les fonts l'adscriuen a la categoria dels gegants: les fonts antigues, com hem vist, el consideren un hecatonquir, i les posteriors, un monstre marí. A més, no figura en les nòmines canòniques dels gegants. Tot sembla indicar que *aliquando dormitat Homerus*: Egeó i Briàreos semblen ser dos personatges diferents.

ἀκούσας δὲ ὁ Ζεὺς Θετίδος τὴν μὲν Ἥραν ἐν τοῖς κατ' αὐτοῦ δεσμοῖς ἐκρέμασε κτλ.: Egeó ha estat el nucli del comentari car, com hem vist, és una figura complexa. En el marc més ampli de la confabulació contra Zeus, les poques fonts de què disposem coincideixen, ja que totes depenen del passatge d'Homer comentat per MH. El testimoni del nostre mitògraf és importantíssim, ja que és l'única font que relata el mite amb una certa coherència i compleció. Els altres mitògrafs no en parlen, ni tan sols Apol·lodor, per a qui Briàreos és només un dels tres hecatonquirs que apareixen en els inicis de la teogonia. Hem d'anar a Llucià per trobar el testimoni següent, qui tracta de forma força tangencial el mite en un passatge dels *Diàlegs*<sup>199</sup> considerant el monstre un hecatonquir i anomenant-lo Briareos. La font de Llucià és, òbviament, Homer.

Pel que fa al càstic imposat a Apol·lo i Posidó, remetem a la *historia* a Y, 145.

<sup>197</sup> Recordem que la titanomàquia és prèvia a l'assumpció del poder per part dels déus olímpics en la versió hesiòdea.

<sup>198</sup> RÖSCHER, *Ausführliches lexikon...* s. v. *Aigaion* considera aberrant la versió d'Eumel, la qual, al seu torn, sembla seguir Virgili (Aen. X, 565 s.).

<sup>199</sup> *DDeor.* 21, 2

A 418: *τῶ σε κακῆι αἴσῃ τέκον ἐν μεγάροισι*

La *historia* té l'objectiu de referir la manera com Tetis va conèixer el destí advers del seu fill aprofitant la menció que en fa Homer en el vers lemmatitzat. És un apunt breu, però el mite serà reprès en la *historia* a Π 36<sup>200</sup>, la segona referència iliàdica al destí de l'heroi.

λέγεται γὰρ τὴν Θέτιν παρὰ Διὸς μαθεῖν τὰ περὶ Ἀχιλλέως: el λέγεται de l'inici de la *historia* i la manca de subscripció final suggereixen la unanimitat i abundància de fonts a l'abast del mitògraf. Tanmateix les principals fonts mitogràfiques no especifiquen la manera com Tetis conegué l'oracle. Apol·lodor<sup>201</sup> diu que Calcant vaticinà que Troia no podria ser presa sense Aquil·leu quan el noi tenia nou anys, i Tetis ja estava assabentada del fat del seu fill, per això el disfressà de noia i l'amagà (*uid. infra*).

ὅτι εἰ μὲν μείνη ἐν τῇ Φθίῃ μὴ συμπλεύσας τοῖς Ἑλλησιν εἰς τὴν Ἴλιον, πολλὴ μὲν ἔσται αὐτῷ ζῶη, ἄδοξος δὲ· εἰ δὲ κτλ.: en la *Iliada* el destí d'Aquil·leu és un motiu subjacent que emergeix en referències esporàdiques, però no es relata amb la claredat amb què ho fa el comentarista mitògraf. És obvi que el tema era prou conegut per l'auditori dels aedes arcaics, però potser no tant pels lectors d'època imperial.

ὄθεν ὡς προειδυῖα ἢ Θέτις τοῦτο, ἦν αὐτὸν παραθεμένη εἰς τὸν Λυκομήδους παρθενῶνα ὡς κόρην ἐν τῇ Σκύρῳ: el tema del sojorn del jove heroi per burlar la parca serà tractat en la *historia* a T 332, al comentari a la qual remetem.

A 590-1: *ἤδη γάρ με καὶ ἄλλοτ' ἀλεξέμεναι μεμαῶτα / ῥίψε ποδὸς τεταγῶν ἀπὸ βηλοῦ θεσπεσίῳ*

Ἡρακλῆς ἐξ Ἰλίου ἀνακομιζόμενος μετὰ τὴν γενομένην ὑπ' αὐτοῦ πόρθησιν τῆς Ἰλίου ἐπὶ τῇ τοῦ Λαομέδοντος ἀπάτῃ κτλ.: aquest mite serà explicat amb més detall en la *historia* a Y 145-7. Remetem al comentari *ad loc*<sup>202</sup>.

κατ' ἐκείνο καιροῦ προσέσχε τῇ Κῳί τῆς Μεροπίδος χειμῶνι κατεχόμενος κατὰ χόλον Ἡρας μισούσης τὸν ἥρωα: Homer fa una breu

<sup>200</sup> Vid. comentari *ad loc*.

<sup>201</sup> III 13, 8; cf. Hyg. Fab. 96.

<sup>202</sup> Vid. també *historia* a Θ 284

referència a l'episodi de Cos del cicle dels *parerga* heracleics en el cant XIV; MH en fa un resum una mica més acurat que el que llegim aquí<sup>203</sup>; remetem novament al comentari *ad loc*<sup>204</sup>.

καὶ διὰ τοῦτο πρότερον κατακοιμισάσης τὸν Δία: en el text homèric parla Hefest. El déu al·ludeix a una altra ocasió en què va intentar ajudar la seva mare, i ho va pagar molt car. L'escoliasta interpreta que Homer s'està referint a l'episodi d'Hèracles a Cos: l'heroi va ser desviat de la seva ruta tornant de Troia, i va arribar a les costes de Cos; en ser rebut de forma hostil pels illencs, va saquejar la ciutat. És un episodi de ressons odisseics, però se'ns dubte en l'origen d'aquest mite hi trobaríem un *nostos* rememorat en la *Ilíada*<sup>205</sup>, i per això molt antic, un clar testimoni de l'alta datació del mitema del *nostos* que ens fa pensar que l'*Odissea* només és el darrer i més conspicu exemple del que podríem considerar un autèntic subgènere dintre de l'èpica.

L'escena que ens presenta Hera seduïnt Zeus i distraient-lo dels afers humans ens fa pensar en l'episodi del cant XIV de la *Ilíada* en el qual la deessa mitjançant el mateix recurs aconseguix impedir que Zeus enxampi Posidó ajudant els aqueus. Sembla, doncs, que el motiu ha esdevingut un tòpic èpic.

οἱ δὲ ἀπὸ τῆς Κῶ θεασάμενοι αὐτὸν καὶ ὡς ἄγριον φοβηθέντες ἐξήλασαν ἀπὸ τῆς πόλεως. ἐφ' ᾧ ἀγανακτήσας ὁ Ἡρακλῆς ἐξεπόρθησε τὴν Κῶ: remetem novament a les dues *historiae* citades *supra*.

ἦν ἐπειρᾶτο τηνικαῦτα ὁ Ἥφαιστος λύειν καὶ φωραθεὶς ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου ἐξερρίφη καὶ εἰς Λῆμον πρὸ τῆς Θράκης νῆσον καταπεσὼν χωλὸς ἐγένετο: l'objectiu de MH aquí és clar; es proposa explicar el sentit dels mots que Hefest pronuncia en la seva al·locució a Hera, el nucli dels quals llegim en el *lemma*. Aquesta és, doncs, una nova *historia* exegètica contextual (MH I).

ὡς φησιν ὁ ποιητής: es refereix simplement al fet que Homer caracteritza Hefest com a coix.

διὸ καὶ ἱερὰ τοῦ θεοῦ ἢ Λῆμος: aquestes darreres paraules semblen un afegitó que no ve gaire al cas. Potser caldria considerar-les interpolades.

A 609: *πρὸς ὃν λέχος*.

<sup>203</sup> Il. XIV 250-258; uid. també Apollod. II 5, 9

<sup>204</sup> Sota el *lemma* al vers 255

<sup>205</sup> Versos citats *supra*.

Κρόνου καὶ Ῥέας ἐγένοντο υἱοὶ ἄρρενες Ζεὺς καὶ Ποσειδῶν καὶ Ἄιδης, θυγατέρες δὲ Ἑστία Δημήτηρ Ἥρα: la referència homèrica al tàlem olímpic suscita una digressió gratuïta en la qual MH relaciona la informació tradicional d'ascendència hesiòdica amb la poesia hel·lenística. No hi ha dubte, doncs, que cal adscriure la història a la tradició del MH II.

τούτων φασὶν ἐπὶ τῆς Κρόνου δυναστείας ἠράσθησαν <\*\*\*> τὸν δὲ Δία καὶ Ἥραν ἐπὶ ἐνιαυτοὺς τριακοσίους, ὡς φησι Καλλίμαχος ἐν β' Αἰτίων: el detall anecdòtic dels tres-cents anys d'amors furtius de Zeus i Hera deu ser una expansió hel·lenística que no està testimoniada sinó aquí. L'adscripció del motiu als *Aetia* de Cal·límac es pot admetre, com fa Pfeiffer (*uid. infra*). La manera d'introduir la citació conserva sens dubte l'estadi originari; en efecte, no s'ha simplificat donant lloc a l'habitual subscripció final sinó que figura incorporada en el text i imbricada amb la redacció, amb especificació d'autor, títol de l'obra i número de llibre, així com una citació textual<sup>206</sup>:

“ὡς τε Ζεὺς ἐράτιζε τριηκοσίους ἐνιαυτοὺς”: testimoni aplegat en les edicions de Pfeiffer i Trypanis (fr. 48).

λάθραι δὲ τῶν γονέων ἀλλήλοις συνερχόμενοι ἔσχον υἱὸν Ἥφαιστον οὐχ' ὀλόκληρον, ἐκατέρους δὲ τοὺς πόδας χωλὸν: aquesta notícia entra en contradicció amb la *historia* anterior. És una de les poques incoherències que he trobat en el corpus. Per a mi és una prova de l'existència de les dues tradicions. Si bé en la precedent (MH I) la causa de la coixesa d'Hefest és la caiguda de l'Olimp, ara (MH II) sembla que la minusvalidesa de l'heroi era congènita.

ὡς φησιν αὐτὸν “ἀμφιγυήεντα” ὁ Ποιητής, ὅτι δὲ λάθραι τῶν γονέων συνήρχοντο ἀλλήλοις μαρτυρεῖ καὶ ὁ Ποιητής λέγων: l'ús de passatges homèrics amb afany legitimador devia ser relativament abundant en el text primitiu. La tradició n'ha servat molt poques restes, aquí en tenim un exemple<sup>207</sup>, però, com ja hem dit, la transmissió manuscrita tendeix a eliminar les citacions textuals i a substituir-les per referències esquemàtiques com les subscripcions<sup>208</sup>.

“εἰς εὐνὴν φοιτῶντε φίλους λήθοντε τοκῆας”: *Il.* XIV 296. El motiu dels amors furtius de Zeus i Hera sembla ser, doncs, tradicional. Està en consonància amb el tractament que Homer dispensa als olímpics, amb

<sup>206</sup> Cf. *historiae* in A 5; A 264 (el llibre primer és el que en dóna més exemples; recordem que la tendència a la simplificació per part de la tradició manuscrita augmenta a mesura que el procés de la còpia avança a causa del *taedium* del copista); *uid.* també *historia* in Φ 448.

<sup>207</sup> Cf. novament Φ 448. Insistim en el fet que el llibre I presenta aquestes peculiaritats que desapareixen a partir del II. Una altra explicació possible és la redacció col·legiada: un mestre treballa amb un col·legi de col·laboradors. El mestre s'encarrega del llibre I, per això hom hi adverteix una qualitat superior, mentre que els deixebles s'encarreguen de la resta, de forma menys rigurosa, fins i tot amb una certa desacurança i amb la còpia de *excerpta* d'epítomes a l'ús, com ja hem explicat en la Introducció.

<sup>208</sup> MONTANARI 1995a.



una certa lleugeresa que ratlla la frivolitat en els passatges narratius, que contrasta amb la *pietas* que els personatges els professen.

μετὰ δὲ τὴν τῶν Τιτάνων ὑπὸ Διὸς καθαίρεσιν, καταταρταρωθέντος Κρόνου, Ζεὺς καὶ Ἥρα διαδεξάμενοι τὴν ἐν οὐρανῷ βασιλείαν κτλ.: a partir d'aquí la narració pren un to hesiòdic evident. Déus i homes viuran definitivament en plena harmonia sota el regnat de Zeus i Hera (*ἀλλήλοις ἡρμοσμένοι*), un cop bandejats els titans.

τῆς Ἥρας τελείας [καὶ] συζύγου προσαγορευομένης: efectivament, Hera serà la darrera i definitiva esposa de Zeus; per això crec que suprimint la conjunció el text és plenament intel·ligible.

παρόσον ἀδελφὴ μόνη ἀνδρὸς ἔτυχεν τοιούτου: paraules de interpretació difícil. Hera no fou l'única germana de Zeus. D'altra banda, sobta que es refereixi al déu suprem amb el terme ἀνδρὸς. És possible que el text hagi estat alterat, com passa de vegades en els segments finals<sup>209</sup>.

ἔσχε δὲ Ἥβην θυγατέρα, ἣν οἰνοχόον θεῶν παρίστησιν ὁ Ποιητής: probable interpolació. Un copista ha volgut afegir una notícia que no s'adiu a la resta del text; altrament, per què no hi figuren Ares i Pitia?

---

<sup>209</sup> Cf. *historia* a A 9 i comentari *ad l.*

## B 103 ἀργειφόνητι·

L'explicació mitogràfica de l'advocació Argifontes, l'objecte d'aquesta *historia*, n'ocupa tota la primera part (...καὶ ἐντεῦθεν Ἀργειφόνης ἐκλήθη). La segona (τῆι δὲ Ἰοῖ ἢ Ἥρα ὠσανεὶ βοῖ οἴστρον ἐμβάλλει κτλ.) és una ampliació innecessària fruit de l'afany il·lustratiu del mitògraf.

Ἰοῦς τῆς Ἰνάχου θυγατρὸς τοῦ Ἀργείων βασιλέως Ζεὺς ἐρασθεὶς καὶ γνοὺς αὐτήν, μετέβαλεν εἰς βοῦν, διὰ τὸ τῆς Ἥρας ζῆλον κτλ.: la relació d'intertextualitat amb el passatge equivalent d'Apol·lodor arriba a la literalitat en alguns moments. No hi ha dubte que han consultat la mateixa font. MH, però, testimonia una única versió i en silenci les altres, que Apol·lodor recull acuradament; així, el nom del pare d'Io: Ínac segons Càstor i els tràgics (i, com veiem, també MH), però Pirèn en les versions més antigues d'Acusilau i Hesíode. Segons Pausànias<sup>1</sup>, és filla d'Iasos. La condició de sacerdotessa d'Hera argiva és omesa per MH. Hi ha coincidència respecte a la consumació dels amors de Zeus per Io (MH γνοὺς αὐτήν; Apollod. ἔφθειρε). Aquesta és la versió més divulgada, però en les versions més antigues, que coneixem per dos passatges d'Èsquil<sup>2</sup>, això no està tan clar. En el passatge citat del *Prometeu encadenat* Èsquil fa narrar a Io les seves desventures: la unió amb Zeus no arribà a produir-se, sinó que els somnis de la donzella l'hi aconsellaven. Els oracles recomanen a Ínac que expulsi la noia per evitar que el llamp de Zeus fulmini sa casa. És quan és expulsada que experimenta la metamorfosi i el tàvec comença a encalçar-la, fins que arriba a la font de Lerna on Argos la vigila fins que mor (per obra d'Hermes, tot i que Èsquil no ho diu). Observem que la versió d'Èsquil presenta diferències clares: la no consumació de la unió, el fet que el tàvec és fruit del càstic d'Hera<sup>3</sup>. La captivitat sota la vigilància d'Argos sembla un parèntesi en la persecució sota el tàvec, que, un cop mort el gos, continuarà torturant-la i empenyent-la a l'exili.

Hi ha, doncs, dues versions principals clarament diferenciades: la més antiga l'acabem de comentar<sup>4</sup>. La, suposem, més tardana, és la que recull MH i la més divulgada, que desenvolupa i incideix especialment en el mitema de gelosia d'Hera, ja apuntat per Èsquil com a causant del turment de la noia, i anticipa la unió de Zeus amb la noia a l'inici de la història, fent de l'escena de Zeus sorprès *in flagranti* un dels nuclis del mite.

<sup>1</sup> II 16, 1

<sup>2</sup> A. *Supp.* 41 s.; *Pr.* 589 s.

<sup>3</sup> A. *Pr.* 592

<sup>4</sup> N'hi ha rastres en els *Fragmenta Hesiodica*, nos. 47, 124, 294, 295, 296, a més del 125 (dubium).

Ἄργειφόντης ἐκλήθη: l'etimologia d'aquesta advocació d'Hermes és el motiu de la *historia*. MH coincideix amb tota la tradició mitogràfica, que parteix del mite per explicar l'origen del compost. Però n'hi ha d'altres, recollides per l'escoliasta de l'*Odissea*, basades en criteris lèxics d'escàs fonament lingüístic<sup>5</sup>.

ἡ δὲ ἐκ τῆς ὀδύνης πρῶτον ἦλθεν κτλ.: la versió antiga descriu tot l'enfilall de turments que ha de patir la donzella fins a l'arribada a Egipte després d'un llarg periple, on tindrà lloc la concepció: un toc de Zeus la deixa embarassada. La noia recupera la forma humana. Fruit d'aquesta "immaculada concepció" naixerà Épafos, protodinasta egipci, el nom del qual significa "contacte" i recorda la manera com fou concebut.

Les etimologies que recullen els mitògrafs associades a aquest mite són prou antigues com per figurar ja en el text d'Èsquil<sup>6</sup>. Tanmateix, com bé observa l'escoliasta d'Apol·loni<sup>7</sup>, el nom de Bòspor o "pas de bous" és força comú per a anomenar els guals per on atravessen els ramats de bòvids, i no ha d'explicar-se necessàriament en relació amb el mite d'Io. Aquestes associacions paretimològiques, tot i ser antigues, són de ben segur desenvolupaments posteriors locals, identificacions geogràfiques suscitées per les expedicions precoloniales. El mite és usat com a element de legitimació territorial.

Totes les fonts posteriors coincideixen en la identificació de la donzella amb la deessa egípcia Isis<sup>8</sup>. MH, però, omet aquest detall.

La complexitat del mite, és, com veiem, considerable: d'un estadi sens dubte molt antic ple de connotacions màgiques i rituals, s'ha evolucionat a una versió més fabulosa, novel·lesca i quasi satírica (Llucià se n'aprofità<sup>9</sup>).

L'antiguitat del mite està fora de tot dubte: tot apunta a la possibilitat d'una identificació entre un culte lunar local i el mite egipci d'Isis. La Suda<sup>10</sup> sorprèn amb una informació que aporta molta llum a l'origen del mite: Ínac, rei d'Argos, va fundar una ciutat consagrada a la lluna. Aquesta ciutat s'anomenà Io, que significava "lluna" en la llengua dels antics habitants de la regió. A la seva filla també la va anomenar Io. La història de la noia resumida pel lexicògraf és força diferent però presenta uns isomorfismes clars amb les altres dues versions: fou seduïda per un tal Pecos, també anomenat Zeus, i va tenir una filla anomenada Líbia, l'epònima de la terra d'Àfrica. Avergonyida per haver estat deshonrada, va fugir al mont Silpi, on morí. Allà els seus pares i germans li erigiren un temple, anomenant Iòpolis l'indret. No hi ha dubte que ens trobem davant

<sup>5</sup> Sch. in Od. I 38 Dindorf.

<sup>6</sup> Així la del Bòspor (*Pr.* 733) i la del mar Joni (*Pr.* 840. Recordem que Prometeu revela a Io el seu errabundeig futur).

<sup>7</sup> Sch. a A. R. II 168.

<sup>8</sup> Hdt. II 41; Apollod., loc. cit.; Lucianus, *DDeor.* 3 (7 Macleod); Suda, s. u. Ἰώ; D. S. I 24, 8; Sch. in A. R. loc. cit., on es cita el testimoni d'Èfor, que sens dubte procedeix d'Heròdot.

<sup>9</sup> loc. cit.

<sup>10</sup> s.u. Ἰώ

d'una visió evemerista del mite, però les connotacions de culte lunar són claríssimes, així com els contactes amb Egipte<sup>11</sup>.

Trobem d'altres elements lunars en el mateix lexicògraf<sup>12</sup>: Isis és Io (*interpretatio Graeca*)<sup>13</sup>, que fou transformada en una vaca que de vegades és blanca, de vegades negra, de vegades viola: ¿una transfiguració simbòlica de les fases de la lluna? Isis a Egipte porta atributs iconogràfics bovins i lunars: unes banyes que suggereixen una lluna creixent i que recorden la metamorfosi de la deessa lunar en vedella. També Èsquil i Apol·lodor parlen d'una vaca blanca (com la lluna plena).

En definitiva, MH segueix la versió canònica del mite per explicar l'advocació Argifontes. Tot i que hi ha variants considerables dins del mite, no es preocupa en contrastar-les, com fa Apol·lodor (sense arribar gaire lluny, però). Sabem que Apol·lodor ha consultat fonts diverses, que cita textualment<sup>14</sup>. MH sembla haver-ne consultat només una d'aquestes (d'aquí les coincidències textuales), probablement el resum d'un historiador o mitògraf antic, potser Acusilau, Ferecides o Hel·lanic. No hi ha ni el menor rastre de judici crític o exegesi sobre el mite.

Acabarem citant alguns testimonis de caire racionalitzant i historicista: Heròdot<sup>15</sup>, que fa d'Io una noia argiva raptada per uns pirates fenicis que la portaren en vaixell fins a Egipte, Pausànias<sup>16</sup>, que depèn d'Heròdot, i Diodor Sícul<sup>17</sup>.

La subscripció final deu ser afegiment de l'escoliasta.

B 104: *Ἑρμείας δ' ἄναξ δώκε Πέλοπι πληξίπποι·*

*Ἴπποδάμεια ἢ Οἰνομάου θυγάτηρ ἐρασθεῖσα Πέλοπος Μυρτίλον τὸν Ἑρμοῦ μὲν υἱὸν, ἠνίοχον δὲ τοῦ ἐαυτῆς πατρὸς κτλ.*: Pèlops és el personatge que dona peu a aquesta *historia*. MH vol explicar, mitjançant el mite, el significat i origen de l'epítet *plexippos* que Homer emprà per referir-se a l'heroi, l'habilitat del qual en la conducció del carro li valgué la fama de “fuetejador de cavalls”, que és el que significa literalment el

<sup>11</sup> Vid. HICKS, 1962, 93 ss., on concep Io, la noia-vaca, com una possible hispòstasi iconogràfica de l'Hera argiva fruit d'un sincretisme entre Hathor-Isis i la deessa grega en època micènica, moment en què eren fluïts els contactes entre el món aqueu continental i Egipte. La deessa de l'Heròon micènic té una clara vinculació cultural amb els bòvids, i la iconografia egípcia pot haver estat determinant en el desenvolupament narratiu del mite d'Isis. DUCHEMIN (1979, 216 ss. de l'edició de 1995), per contra, postula un origen fenici del mite; les aportacions egípcia i grega serien, doncs, secundàries respecte a l'original fenícia.

<sup>12</sup> *s. u.* Ἴσις.

<sup>13</sup> HICKS, *art. cit.* 95, dóna raons lingüístiques per admetre l'origen egipci del teònim Io.

<sup>14</sup> *loc. cit.*, concretament, Càstor, tràgics, Hesíode, Acusilau, Ferecides, Asclepiades i Cèrcops.

<sup>15</sup> *loc. cit.*

<sup>16</sup> I 16, 1.

<sup>17</sup> *loc. cit.*

compost homèric formular objecte de comentari (ὁ Πέλωρ δὲ πλήξιππος ἔκτοτε ἐκλήθη διὰ τὴν τῶν ἵππων αὐτουργίαν). Respecte a la filiació de Mírtil, l'escoliaista d'Eurípides<sup>18</sup> en dóna dues versions: segons la primera, era fill d'Hermes (com en la majoria dels testimonis), i de Faetusa, una de les filles de Dànaos. Segons l'altra, era fill de Zeus i Clímene.

ἔπεισε τῆι κατὰ τοῦ πατρὸς νίκηι συνεργῆσαι καὶ τοὺς ἵππους κτλ.: l'auriga d'Enòmaus, Mírtil, és un personatge central en aquest mite. Respecte al paper que hi juga, hi ha força consens en el motiu del sabotatge del carro del rei<sup>19</sup>, així com en la manera d'executar-lo: la deficient fixació de les rodes a l'eix, causa de l'accident que acabà amb Enòmaus<sup>20</sup>. Tanmateix el nexa d'unió entre el mite de Mírtil i el de Pèlops pot ser secundari, una expansió que dóna al mite un aire més literari, amb ingredients narratius com ara la conspiració, el sabotatge, la gelosia, la venjança i la maledicció. Píndar silencia (o desconeix) la participació de Mírtil en la trama, en el passatge de l'Olímpica I<sup>21</sup> en què recorda la cursa de Pèlops; en efecte, la victòria de l'heroi es deu al concurs de Posidó, déu que, com hem vist, havia estat enamorat de l'heroi<sup>22</sup> i, per tant, va voler afavorir-lo fent-li do d'un carro d'or amb cavalls alats. El relat incorpora aquí una relació de pederàstia iniciàtica, un mitema d'una certa recurrència, com acabem de veure. Els déus inicien els joves herois<sup>23</sup>.

Mírtil és el nom d'un heroi local que, com veiem, a partir d'un cert moment (sembla que posterior a Píndar) es posà en relació amb el mite de Pèlops. Les mencions més antigues de l'heroi les trobem en els tràgics<sup>24</sup>, concretament Sòfocles i Eurípides, que semblen haver implicat els dos personatges en una mateixa trama.

γνοὺς δὲ τὴν ἐπιβουλήν ὁ Οἰνόμαος ἀρὰς ἔθετο κατὰ Μυρτίλου ὅπως ἀπόληται ὑπὸ Πέλοπος κτλ.: el motiu de la caiguda al mar de Mírtil, origen del nom del mar Mirtoos, prové dels tràgics. La mort accidental o violenta d'un auriga precipitat al mar des del seu carro és un mitema conegut: pensem per exemple, en Cil·lus<sup>25</sup>. L'escoliaista al passatge citat de Sòfocles només diu que la mort de Mírtil serà la causa de la futura maledicció dels Pelòpides. L'escoliaista d'Eurípides també fa referència a aquest mal fat, i diu també que Pèlops prengué Mírtil com a auriga després de la mort d'Enòmaus, i la gelosia per Hipodamia fou la causa de la mort de Mírtil, versió que coincideix plenament amb MH. La lectura de tots els testimonis permet de restituir la història, però sens dubte la redacció més

<sup>18</sup> Sch. in E. *Or.* 811.

<sup>19</sup> Apollod. Ep. II 6; Sch. in A. R. I 752-58.

<sup>20</sup> Els detalls del sabotatge procedeixen de Ferecides (3F37a Jacoby), segons l'escoliaista a Apol·loni.

<sup>21</sup> 64 ss.

<sup>22</sup> Favorit del déu com Ganimedes de Zeus. Ho explica el mateix Pi. O. I 37 ss. Vid. també *historia* a A 38a.

<sup>23</sup> Vid. BREMMER 1980.

<sup>24</sup> S. *El.* 505-515; E. *Or.* 982 i ss.

<sup>25</sup> Vid. *historia* a A 38a.

completa és la que ofereix MH, qui recull, a més, les imprecacions fetes per Enòmaus contra Mírtíl just abans de morir (ὁ Οἰνόμαος ἀρὰς ἔθετο κατὰ Μυρτίλου ὅπως ἀπόληται ὑπὸ Πέλοπος), i n'explica el tràgic final amb coherència i detall. Hi figura el mitema, tan habitual, de l'acusació d'intent de violació en resposta al rebuig per part de l'home sol·licitat<sup>26</sup> (Ἰπποδάμεια κατηγορήσασα τοῦ Μυρτίλου ὡς βιάσαμένου αὐτήν), ja conegut per altres mites, pensem en Tennes<sup>27</sup>, o en Hipòlit<sup>28</sup>. L'acusació serà la causa de la tragèdia final.

Altres mitògrafs ofereixen variants notables. Així, segons Apol·lodot<sup>29</sup> l'intent de violació es produí realment, i Pèlops precipità Mírtíl al mar (no diu que fos des del carro). L'auriga encara té temps de maleir la nissaga de Pèlops, fet que serà la causa de les dissorts futures. La versió està d'acord amb l'enfocament dels tràgics. Segons Higí no fou Hipodamia la que demanà a Mírtíl que sabotegés el carro del seu pare sinó el mateix Pèlops, prometent-li a canvi la meitat del regne. Hipodamia pràcticament no hi figura, i Pèlops mata Mírtíl a traïció per no haver d'acomplir la promesa. La traïció de Pèlops serà la causa, aquí també, de la maledicció dels Pelòpides.

Pausàniass<sup>30</sup> n'ofereix una visió historicista: entre altres detalls, Pèlops, d'origen Lidi, s'establí a Pisa i n'obtingué el regne a la mort d'Enòmaus, i va fer erigir un primer temple a Hermes, per tal d'apaivagar la còlera del déu a causa de la mort de Mírtíl, car l'heroi era fill del déu. El periegeta afirma també haver visitat la tomba de l'auriga diví.

En definitiva, ens trobem davant d'un testimoni de valor en la literatura mitogràfica, car la versió més completa i coherent és precisament la de MH. La curiositat del lector atent i inquiet per conèixer el sentit profund del lèxic homèric queda satisfeta amb aquest *excursus* mitogràfic, potser, però, un xic excessiu, com és habitual.

B 105: αὐτὰρ ὁ αὐτῆ Πέλοψ δῶκ' Ἀτρέϊ, ποιμένι λαῶν

Πέλοψ ἐκ προτέρας γυναικὸς ἔχων παῖδα Χρύσιππον: Crisip és el personatge que protagonitza aquesta *historia*. Homer i Hesíode el desconeixen. El seu mite va ser desenvolupat per Eurípides, però del poc que ha romàs de la seva tragèdia *Crisip* no podem conèixer els detalls de la versió tràgica. Pel que fa a la mare de Crisip, sembla haver-hi una

<sup>26</sup> És el patró de la “dona de Putifar” (THOMPSON, *Motif-Index* T331.2) cf. *historia* in A 38b.

<sup>27</sup> Vid. *historia* a A 38b.

<sup>28</sup> La universalitat del mitema queda provada amb la història bíblica de la muller de Putifar.

<sup>29</sup> Ep. II 6

<sup>30</sup> V 1, 6.

divergència: l'escoliaista d'Eurípides<sup>31</sup> sembla considerar-la una concubina (ἕκ τινος Ἀξιόχης νόθος Χρῦσιππος), no pas una primera esposa de Pèlops, i Crisip, per tant, és un fill bastard. Aquesta Axíoque és pràcticament desconeguda per totes les fonts. Ultra la citada, només l'escoliaista a Píndar<sup>32</sup> en recull el nom i qualifica el personatge de nimfa.

ἐξ ἧς ἱκανοὺς ἐπαιδοποίησεν: la fecunditat del matrimoni de Pèlops i Hipodamia sembla haver estat proverbial a jutjar pel que recullen diverses fonts. L'escoliaista d'Eurípides cataloga els noms dels fills nascuts: Atreu, Tiestes, Diant, Cinosur, Corint, Hipalcmos, Hipas, Cleonos, Argeu<sup>33</sup>, Alcàtous, Heleu, Piteu, Trezen, Nicipe i Lisidice<sup>34</sup>. Alguns dels noms suggereixen epònims del Peloponnès. No hi ha dubte que darrera aquesta nòmina hi ha un treball de recopilació de llegendes locals.

ἀγαπωμένου δὲ ὑπ' αὐτοῦ σφόδρα τοῦ Χρῦσιππου, ἐπιφθονήσαντες ἢ τε μετρυιὰ καὶ οἱ παῖδες μήπως καὶ τὰ σκῆπτρα αὐτῶι καταλείψηι, θάνατον ἐπεβούλευσαν: el motiu del bastard favorit pel pare i la gelosia que aquesta predilecció suscita en els germans i la dona, que els indueix al crim, és universal amb un clar ascendent en el conte i el relat de tradició oral<sup>35</sup>. És molt probable que aquesta expansió en el mite de Pèlops hagi estat una innovació dels tràgics, ja que és desconeguda en les fonts arcaïques. Si ja figurava en el cicle èpic és un fet que, ara per ara i amb el material amb què comptem, és impossible d'escatir. Fou probablement Eurípides qui divulgà la llegenda amb la seva tragèdia perduda *Crisip*. La mateixa llegenda hauria estat enregistrada pels primers mitògrafs, principalment Hel·lanic, a jutjar per la subscripció, font de la qual deuen dependre MH i l'escoliaista a Eurípides<sup>36</sup>.

Algunes fonts recullen també un altre desenvolupament narratiu a partir del personatge, que suposa una variant radicalment diferent del mite: Crisip no fou mort pels seus germanastres sinó que fou raptat per Laios en ocasió d'un sojorn del rei de Tebes al palau de Pèlops. L'amor que Crisip despertà en Laios fou el motiu del rapte i, segons les fonts, aquest fou el primer cas de pederàstia entre els mortals<sup>37</sup>. Les dissorts dels Labdàcides foren motivades per aquesta passió contra natura. Aquesta versió és clarament aberrant i molt tardana, potser gestada en cercles estoics o, fins i tot, cristians, car criminalitza l'homosexualitat. MH no en diu res, però sí

<sup>31</sup> Sch. in E. Or. 5

<sup>32</sup> Sch. in Pi. O. I 144.

<sup>33</sup> Aquest Argeu sembla tenir una filiació diferent de la de l'Argeu, fill de Licimni, de la *historia* a A 52.

<sup>34</sup> L'escoliaista de Píndar ofereix una nòmina incompleta però hi afegeix un Pèlops *neoterós*. Cita també el nom d'un altre bastard, Plístenes.

<sup>35</sup> THOMPSON, *Motif-Index* S73.1.0.1.

<sup>36</sup> Altres testimonis coincidents: Sch. in A. R. I 517; Paus. VI 20, 7, qui ens transmet una notícia que les altres fonts silencien: Hipodamia fou també exiliada a causa del crim.

<sup>37</sup> Torna a aparèixer el mitema de la pederàstia com a iniciació. *Vid. historia* anterior i art. cit. de Bremmer.

Apol·lodor<sup>38</sup>, en una brevíssima referència. Aquesta segona versió sembla irreconciliable amb la primera: en efecte, segons una única font<sup>39</sup>, Crisip se suïcidà en no poder sofrir la vergonya d'haver estat seduït per un home.

Ἄτρεα καὶ Θυέστην τοὺς πρεσβυτάτους τῶν παίδων εἰς τοῦτο προστησάμενοι κτλ.: els dos germans de més edat són els autors materials del crim mal que també la mare i la resta de germans s'hi implicaren. Segons l'escoliasta d'Eurípides, el cadàver fou llançat a un pou i tots els germans foren exiliats a diferents contrades<sup>40</sup>. Atreu i Tiestes patiren el mateix exili a Macestos de Trifília. En aquest punt hi ha una sensible discrepància respecte a MH, segons el qual sembla que només Atreu i Tiestes foren exiliats (ἐφυγάδευσε τοὺς αὐτόχειρας αὐτοῦ γενομένους παίδας), i no al mateix indret (οἱ μὲν οὖν ἄλλοι ἀλλαχῆ ἐκπίπτουσι τῆς Πίσσης, val a dir que ἄλλοι també podria referir-se a la resta dels germans; el text és un tant ambigu).

τελευτήσαντος δὲ τοῦ Πέλοπος Ἄτρεὺς κατὰ τὸ πρεσβυτερεῖον σὺν στρατῶι πολλῶι ἐλθὼν ἐκράτησε τῶν τόπων: el final de la *historia* explica el *lemma*: la successió del tron de Pèlops a Atreu. Tanmateix MH n'ajorna la narració dels detalls sota el *lemma* següent. Aquest és un component que aporta coherència al text mitogràfic: a mesura que Homer va desgranant la línia successòria de la nissaga dels Pelòpides, MH ens en va ampliant les circumstàncies. Amb l'expressió τῶν τόπων cal entendre una expansió del reialme de Pèlops que acabarà abarcant tot el Peloponnès. La capital del reialme serà una dípolis, Argos-Micenes<sup>41</sup>. Coneixem el mite de la supremacia dels Pelòpides sobre el Peloponnès per diverses notícies que ens apareixen de manera dispersa en diferents historiadors i mitògrafs. Estènel, que regnava Micenes després d'expulsar-ne Amfitrió, va encarregar als dos Pelòpides, que havien estat exiliats per la mort de Crisip, el govern de la regió de Midea<sup>42</sup>. Al cap dels anys, en morir Euristeu sense descendència, Atreu i Tiestes, posseïdors del ceptre de Pèlops, es disputen el tron. Pel que diu MH Atreu pren el poder per ser el de més edat. Tanmateix, el mitògraf sembla ometre una part del mite: per altres fonts<sup>43</sup> sabem que a la mort d'Euristeu els micenesos van saber per un oracle que el rei havia de ser un dels fills de Pèlops. Atreu i Tiestes van entrar en conflicte per la possessió del tron. La disputa es narra en la *historia* següent, a la qual remetem.

<sup>38</sup> III 5, 5. Altres testimonis: Sch. in E. *Ph.* 1; 26; 60 (noti's que l'escoliasta de *Fenícies* discrepa de l'escoliasta d'*Orestes*); Ath. XIII 79, qui recull una versió que atribueix a Praxil·la de Sicília segons la qual el raptor enamorat fou Zeus i no Laios, motiu que consona amb un mitema testimoniats de més antic: la relació de pederàstia entre un déu i un home (rapte de Ganimedes, amors de Pèlops i Posidó, *uid. supra*).

<sup>39</sup> Sch. in E. *Ph.* 60.

<sup>40</sup> El lloc que ocupa Crisip en el relat ens recorda el personatge bíblic de Josep fill de Jacob, ateses algunes coincidències curioses, com l'enveja pel germanastre i el fet de precipitar-lo en un pou. Una nova prova de l'ús de patrons folklòrics universals.

<sup>41</sup> Str. VIII 6, 10.

<sup>42</sup> Apollod. II 4, 6.

<sup>43</sup> Apollod. *Ep.* II 10.



ἱστορεῖ Ἑλλάνικος: subscripció fiable<sup>44</sup>.

B 106: *Ἄτρεὺς δὲ θνήσκων ἔλιπεν πολύαρνι Θυέστη*

Ἄτρεὺς ὁ Πέλοπος βασιλεύων τῆς Πελοποννήσου: la successió del reialme de Pèlops no està explicada en el text de MH. Sembla que el tron de Pisa, per extensió, acaba abarcant geogràficament tot el Peloponnès, que pren el seu nom de l'heroï tantàlida. Atreu ja serà rei de tot el Peloponnès, ajuntant el ceptre de Pèlops al tron de Micenes, com acabem de dir. La forma com el Pelòpida es farà amb el tron de Micenes és el tema d'aquesta *historia*.

ἤϋξατό ποτε ὄ τι ἄν κάλλιστον ἐν τοῖς ποιμνίοις αὐτοῦ γεννηθῆι τοῦτο Ἄρτέμιδι θῦσαι. γεννηθείσης δὲ αὐτῷ χρυσῆς ἄρνός κτλ.: totes les fonts coincideixen en el relat de l'anyell d'or com a objecte màgic i indicador del favor diví<sup>45</sup>. Els déus, i en concret Zeus, són partidaris d'Atreu, però Tiestes juga brut perquè vol arrabassar-li el reialme de manera il·legítima. Per això en tot moment Tiestes apareix com a conspirador: l'adulteri amb Aèrope, el robatori de l'anyell, el fet d'acusar públicament el seu germà de jactància i vanaglòria per l'animal diví. Tot i que Atreu és culpable per haver faltat a la seva promesa (τῆς εὐχῆς μετημέλησεν), en cap moment es posa en qüestió la seva legitimitat com a rei. Simplement paga la seva falta amb la traïció de la seva dona i el seu germà. En canvi Tiestes apareix en tot moment com una figura que, en termes tràgics, transgredeix la seva Moira, delictes que pagarà amb l'exili definitiu (ἐκμαρτυρήσαντος τοῦ δαιμονίου τὴν Θυέστου πλεονεξίαν τὴν βασιλείαν Ἄτρεὺς παρέλαβε καὶ Θυέστην ἐφυγάδευσεν.). Els déus decideixen frustrar les maquinacions de Tiestes encara que hagin de provocar un prodigi astronòmic inusitat: el sol es pondrà per orient per palesar davant els súbdits de Micenes la seva predilecció per Atreu (Ζεὺς Ἑρμῆν πέμπει πρὸς Ἀτρέα συνθέσθαι λέγων περὶ τῆς βασιλείας κτλ.)<sup>46</sup>.

Tot aquest material narratiu és desconegut en els poemes homèrics: si ens fixem en els versos que estem comentant, Atreu, abans de morir, va

<sup>44</sup> JACOBY FGH 4F157; FOWLER, EGM, *Hellanicus* fr. 157

<sup>45</sup> Pausànius (II 18, 1) afirma haver visitat el sepulcre de Tiestes, on estava representada la figura d'un anyell, que ell interpreta en relació al mite narrat per MH.

<sup>46</sup> Segons altres versions (Sch. in *E. Or.* 998), no només el sol sinó també les Plèiades alteren la seva òrbita. Això pot ser degut al fet que Maia, una de les Plèiades, és la mare d'Hermes, pare de Mírti, heroï assassinat per Pèlops que aixecà imprecacions contra la nissaga de Pèlops. Segons l'escoliaista d'Eurípides, Hermes fou l'instigador de l'adulteri d'Aèrope amb Tiestes i del robatori de l'anyell, amb la qual cosa contribuïa a donar acompliment a la maledicció de Mírti. Remetem a la lectura completa de l'escolia citat, en què es recullen algunes variants, com ara una interpretació racionalitzant de l'alteració astronòmica.

passar el ceptre a Tiestes (perquè els seus fills Agamèmnon i Menelau encara eren massa joves), i aquest, sembla que en qualitat de regent, l'ostentarà fins al moment de lliurar-lo a Agamèmnon. No hi ha rastre de disputes dinàstiques.

Es detecta en el text de MH una certa desacurança en el relat dels fets: la disputa per l'anyell sembla ser posterior a l'assumpció del reialme per part d'Atreu, que s'esdevé per la prerrogativa de l'edat; però, ¿no és la possessió de l'anyell el determinant? Segons Apol·lodor, sembla que la disputa esclata en el moment en què el tron de Micenes queda vacant i l'oracle -que MH omet- segons el qual un dels Pelòpides havia de succeir Euristeu, desencadena la disputa. Potser MH fa una diferenciació entre la successió del reialme de Pèlops i la del tron de Micenes: Atreu hereta de Pèlops el regne de Pisa, tot i estar a l'exili, i, més tard, opta pel tron de Micenes en pugna amb el seu germà arran de l'oracle.

La relació d'intertextualitat existent entre els dos testimonis és palesa: no hi ha dubte que procedeixen de la mateixa font, car el redactat i el lèxic són sospitosament propers. Sembla haver-se produït una interpretació diferent de la font comuna per part d'un i altre mitògraf. L'escoliasta d'Eurípides<sup>47</sup> transmet la *historia* amb un redactat quasi idèntic al de MH. Basant-nos en els nombrosos casos que estem trobant, tot apunta al fet que aquests testimonis mitogràfics depenen de les mateixes fonts, probablement resums dels historiadors antics Acusilau, Ferecides i Hel·lanic, que poden haver recollit aquestes llegendes de tradicions locals o de versions dels poetes tràgics. Però aquest extrem és difícil de confirmar. Si bé tenim constància d'una tradició tràgica sobre el personatge de Tiestes, que es materialitzà amb sengles tragèdies perdudes de Sòfocles i Eurípides amb el títol de *Tiestes*, és molt probable que el tema d'aquestes obres fos la relació posterior entre els dos germans, molt més cruenta i criminal, amb l'assassinat dels fills de Tiestes per part d'Atreu, els cossos dels quals foren servits en un banquet al pare. Podem inferir això si admetem la dependència d'aquests models de la peça homònima de Sèneca.

Curiosament, MH entra en contradicció amb el *lemma*: Homer diu que en morir Atreu passà el ceptre a Tiestes, i MH explica com Tiestes conspirà per prendre el poder al seu germà, fet que li va valdre l'exili i amb aquest, la pèrdua de qualsevol opció al tron. Però sens dubte aquí s'han fusionat dues llegendes: d'una banda, la recollida per Homer sobre la transmissió per herència del ceptre diví de Tiestes, obra d'Hefest i regal d'Hermes a Pèlops<sup>48</sup>; i de l'altra, la de la pugna entre els dos germans, que Homer desconeix. Sembla que MH és conscient d'estar davant d'una tradició posthomèrica, i tanmateix, com és habitual, no enceta cap via exegetica. Notem que el nostre mitògraf es queda a mig camí. La breu *historia* següent, però, aportarà una mica de coherència a aquesta confusió.

<sup>47</sup> Sch. in E. *Or.* 811.

<sup>48</sup> La llegenda de la transmissió del ceptre de Pèlops era ben viva en època ben tardana: uíd. Paus. IX 40, 11, on es parla de l'existència encara d'aquell ceptre, una relíquia que era venerada com un déu.

B 107-108: *αὐτὰρ ὁ αὖτε Θυέστ' Ἀγαμέμνονι λείπε φορῆναι·*

Ἄτρεὺς βασιλεύων τῆς Πελοποννήσου, ἔχων ἐκ Κρεούσης τῆς Τελέστορος ἦ, ὡς τινες, Ἀερόπης τῆς Κατρέως Ἀγαμέμνονα καὶ Μενέλαον: MH no és gaire pròdig en variants mitogràfiques. Tanmateix en alguns casos deixa constància de dobles filiacions, com ara aquí: la mare d'Agamèmnon i Menelau fou, segons uns, Aèrope, segons d'altres, Creüsa.

μέλλων δὲ τελευτᾶν τὸν βίον, σπείσάμενος πρὸς τὸν ἀδελφὸν τὴν ἔχθραν, παραδίδωσιν αὐτῷ τὴν βασιλείαν κτλ.: aquí MH sembla donar explicació al *lemma* de la *historia* anterior. Potser la tradició textual ha estat la causa d'aquesta distribució un tant confusa dels diferents elements narratius que constitueixen la llegenda de la dinastia Tantàlida. La brevetat de la *historia* i la contradicció amb la segona part de la llegenda dels Pelòpides (Atreu mata els fills de Tiestes i els hi serveix taula) fan pensar en un intent per part de MH de donar explicació a tot aquest breu passatge de la *Ilíada* en què Homer enumera els graus en la transmissió del ceptre: la reconciliació entre germans que recull el participi *σπείσάμενος*, que implica un ritual de cessament d'hostilitats (amb libació-pacte, *σπονδή*, de la mateixa arrel del verb *σπένδω*), es materialitzaria en un període de regència de Tiestes, a qui no pertocava el tron per restar al marge de la línia dinàstica. En arribar Agamèmnon a l'edat oportuna, Tiestes li lliurà el ceptre (ἵνα Ἀγαμέμνονι ἀνδρωθέντι ἀποδώῃ). Amb aquest breu apunt MH concilia el passatge homèric amb la llegenda de la disputa pel tron entre els dos germans. Per això silencia la part més coneguda per la tradició tràgica, car és poc versemblant la reconciliació després de l'abominable crim d'Atreu i, sobretot, que Tiestes s'hi avingüés sense intentar d'arravatar-li en tron (ὁ δὲ πιστῶς ποιήσας ἀποδίδωσι).

B 145: *Πόντου Ἰκαρίοιο·*

L'objectiu d'aquesta breu *historia* és explicar l'etimologia de la mar Icària, que parteix de l'epònim Ícar.

Μετὰ τὴν τῆς Πασιφάης πρὸς τὸν ταῦρον μίξιν Δαίδαλος εὐλαβούμενος τὴν Μίνωος ὀργὴν, πτερωτὸς σὺν Ἰκάρῳ τῷ υἱεὶ ἐκ Κρήτης ἐφέρετο: MH posa en relació l'afer de Pasífae i el toro amb la fugida de Dèdal i Ícar. No diu clarament que el primer motiu sigui la causa del segon, però podem suposar-ho. ¿Per què Dèdal havia de prendre precaucions davant la còlera de Minos? És possible que la redacció

primitiva de la *historia* fos una mica més completa: sabem per altres fonts que Dèdal va cisellar una estàtua d'una vaca dins la qual Pasífae va ser posseïda pel toro<sup>49</sup>, fet que suscitaria l'ira de Minos<sup>50</sup>. Segons una altra versió, més versemblant des del punt de vista narratiu, i també força divulgada, el motiu de la còlera de Minos fou la sospita que Dèdal havia ajudat Teseu a matar el minotaure i sortir del laberint<sup>51</sup>.

καταπεσόντος δὲ τοῦ παιδὸς εἰς τὸ ὑποκείμενον πέλαγος Ἰκάριον μετωνομάσθη: MH omet la narració del vol de Dèdal i Ícar<sup>52</sup>, o potser ha estat arrabassada per la transmissió. El mite és prou conegut, i el lector pot suplir aquesta omissió. Un altre fet fa pensar en la reducció del text: el mot μετωνομάσθη suggereix un canvi de nom, però, ¿com es deia el mar Icarí abans del vol i caiguda d'Ícar? Es possible que en origen hi figurés; les μετονομασίαι són un dels mitemes més recurrents en MH, i en elles es recull el nom més antic. Apol·lodor no parla d'una μετονομασία sinó d'un simple "bateig": πεσὼν εἰς τὴν ἀπ' ἐκείνου κληθεῖσαν Ἰκαρίαν θάλασσαν ἀπέθανε. Les altres fonts que expliquen l'eronomíia desconeixen el presumpte nom antic d'aquest hidrònim<sup>53</sup>.

ὁ μέντοι Δαίδαλος διαπτὰς εἰς Κάμικον τῆς Σικελίας καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐκδεχόμενος ἔμενε παρὰ ταῖς Κωκάλου θυγατράσιν: sorprèn que MH relati aquí el sojorn de Dèdal a Creta, car ja no té res a veure amb el *lemma*. Tanmateix, aquest no serà, ni de bon tros, l'únic cas en què, un cop explicat el *lemma*, continua el relat pel pur plaer de la compilació mitogràfica. En el viatge de Dèdal a Sicília i la seva estada a Càmic, en la cort del rei Còcal, coincideixen totes les fonts consultades.

ὕφ' ὧν ὁ Μίνως ἤκων ἐπ' ἀναζήτησιν τοῦ Δαιδάλου ἀποθνήσκει καταχυθέντος αὐτοῦ ζεστοῦ ὕδατος: novament la narració és tan sintètica que hem de recórrer a les altres fonts per completar-la. Deixem de banda les circumstàncies de la navegació i requesta de Minos, que MH omet però que podem llegir en les altres fonts. Quant a la mort de Minos, també hi ha coincidència. Les filles el maten banyant-lo en aigua bullent. La versió més rica des d'un punt de vista narratiu és la que ens ha servat l'escolista de Píndar<sup>54</sup>: Dèdal, fent gala del seu proverbial enginy i perícia tecnològica, construí una mena de dutxa conduint l'aigua fins al sostre del bany. Mentre Minos es banyava, les filles de Còcal deixaren caure una dutxa d'aigua bullent sobre el cap del rei cretès i li provocaren la mort. El motiu de les

<sup>49</sup> Apollod. III 1, 4; 15, 8; D. S. IV 78.

<sup>50</sup> Aquesta versió figura en els passatges citats de Diodor i Higí. Ovidi (*Met.* VIII, 152 ss.) no es decanta per cap de les dues versions: la causa de la fugida d'Ícar és la nostàlgia provocada per l'exili.

<sup>51</sup> Apollod. *Ep.* I 12; Zenobius, *Cent.* IV 92; Tzetzes, *Chiliades* I 506; Hig. *Fab.* 40.

<sup>52</sup> Narrat en els passatges citats d'Apol·lodor, Diodor i Ovidi. Vid. també Str. XIV 1, 19; Lucianus, *Gall.* 23; Arrià, *Anàbasi d'Alexandre* VII 20, 5.

<sup>53</sup> D. S.; Str. i Arrià, *loc. cit.*

<sup>54</sup> Sch. in Pi. N. IV 95.

filles de l'amfitrió preparant el bany de l'hoste és un tòpic de la literatura ja des d'Homer, com molt bé observà Ateneu<sup>55</sup>.

Pausànias i Diodor donen versions historicistes i racionalitzants del mite. Així, per exemple, el viatge de Dèdal va ser, òbviament, per mar. Segons Diodor, Ícar caigué accidentalment al mar durant el viatge en vaixell, i donà nom al mar i a l'illa d'Icària. Dèdal apareix en el text de l'historiador sicilià com un personatge històric: *κατεσκεύασε δὲ ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ τινὰ τῶν ἔργων ἃ μέχρι τοῦ νῦν διαμένει*. La mort de Minos fou, segons Diodor, accidental: Còcal escalfà més del compte l'aigua del bany i Minos relliscà i hi caigué, morint a causa de l'excessiva temperatura. El rei fou enterrat amb tots els honors i la seva tomba fou un lloc de culte on es fundà la colònia de Minoa, posteriorment anomenada Heraclea, prop d'Agrigent.

*ἱστορεῖ Φιλοστέφανος καὶ Καλλίμαχος ἐν Αἰτίοις*: la fundació de Minoa associada a la mort de Minos a Sicília és un *aition* que probablement es remunta a Cal·límac. No hi ha motiu per dubtar de la subscripció. Quant a Filostefan, no tenim altres fonts amb què contrastar la informació. Segons el meu criteri, tot apunta al fet que al final d'aquesta *historia* hi devia figurar aquest *aition*, que MH devia haver pres de Cal·límac, com en altres passatges. La transmissió textual ha reduït el text i ha fet desaparèixer aquest motiu.

#### B 157: *Αἰγίοχοιο*

L'objectiu d'aquest breu apunt és introduir el mite que dóna origen a l'epítet de Zeus que constitueix el *lemma*, “portador de l'ègida”.

*Ζεὺς Κρόνου καὶ Ῥέας γενόμενος ἐν Κρήτῃ ἐπεκλήθη Αἰγίοχος διὰ τὸ αὐτόθι ὑπὸ αἰγὸς τραφῆναι κτλ.*: la criança de l'infant Zeus no es troba en textos arcaics ni clàssics. Tanmateix l'ègida i el seu poder apotropaic són coneguts des de l'èpica més primerenca<sup>56</sup>. La informació més completa sobre el mite d'Amaltea l'aporta el mateix MH sota un altre *lemma*<sup>57</sup>, al qual remetem.

*ἦ, ὡς τινές φασι, διὰ τὸ αἶγα ἀνελόντα τὴν μὲν δορὰν ἀμφιέσασθαι, τοῖς δὲ κέρασιν εἰς τόξον χρήσασθαι*: el contrast de fonts apareix esporàdicament en MH. En aquesta breu *historia* recull diverses notícies: l'ús de la pell de la cabra com a cuirassa per part de Zeus, que fóra també una explicació del *lemma* que no exclou l'anterior. Crida l'atenció la

<sup>55</sup> I 18.

<sup>56</sup> Hes. Sc. 343-344 on és Atena qui branda l'ègida; Il. XV 229 ss., únic passatge trobat en què és Apol·lo qui fa ús de la temible pell (*uid. historia ad loc.*)

<sup>57</sup> Vid. nota anterior.

menció de l'arc fabricat amb les banyes de l'animal, car s'aparta de la iconografia canònica del déu suprem. Sens dubte ens trobem davant d'un detall força marginal del mite, tal vegada invenció hel·lenística, potser d'Euforió, a jutjar per la subscripció final.

ὄθεν καὶ Αἰγιδόκον τόπον τινὰ ἐν Κρήτηι καλεῖσθαι. ἱστορεῖ Εὐφορίων: L'*aition* d'àmbit local sembla un altre element d'incorporació tardana i fruit de l'erudició alexandrina. La subscripció final, com dèiem, abona aquesta hipòtesi.

Atès que el mite d'Amaltea és narrat amb detall sota el *lemma* a O 229, ajornem el comentari mitogràfic complet al lloc esmentat. Val a dir que en aquest breu fragment trobem a faltar una nota que ens remeti a aquesta altra *historia*, però les referències creuades en el text de MH són pràcticament inexistent, fet que ens referma en la creença en l'autoria col·lectiva del corpus<sup>58</sup>.

#### B 212: *Θερσίτης δὲ τι μούνος*

Primera aparició de Tersites. La peculiar caracterització que Homer fa d'aquest personatge dóna peu a MH a posar-nos en antecedents. Ens trobem davant d'una de les *historiae* que contenen un lleu ingredient exegètic (MH I). ¿Què fa que Tersites sigui diferent dels altres guerrers?

Οἶνεϊ ἀμελήσαντι τῆς Ἀρτέμιδος θυσιῶν ἔνεκα ἢ θεὸς ὀργισθεῖσα ἔπεμψε τῆι πόλει σὺν ἄγριον κτλ.: no és la intenció de MH explicar aquí el mite de la cacera del senglar de Calidó. Per això el mitògraf ens remet al passatge de la *Ilíada* on Homer el narra breument en boca de Fènix<sup>59</sup>.

μεθ' ὧν ἦν καὶ ὁ Θερσίτης, ὃς δειλωθεὶς κατέλειψε τὴν παραφυλακὴν κτλ.: la participació de Tersites en la cacera del senglar de Calidó és una autèntica raresa. Aquest és un altre dels moments en què MH recorre a versions marginals del mite, en aquest cas com a explicació dels antecedents del comportament vil i covard d'aquest grotesc personatge iliàdic. El catàleg d'expedicionaris que anota Apol·lodor<sup>60</sup>, que podem qualificar de canònic, no inclou, òbviament, Tersites. Els dos mitògrafs coincideixen en qualificar aquesta elit guerrera "els millors de Grècia" (*στρατεία τῶν ἀρίστων τῆς Ἑλλάδος*, cf. Apollod. τοὺς ἀρίστους ἐκ τῆς

<sup>58</sup> Vid. Introducció, cap. 6

<sup>59</sup> XV, 529 i ss., passatge al qual remet explícitament MH i vers sota el qual parafraseja en forma d'*historia* les paraules de Fènix sobre la cacera del senglar. Remetem igualment al comentari *ad loc*.

<sup>60</sup> I 8, 2; *uid.* HUYS 1997

Ἑλλάδος πάντας, quasi literal). Tersites no té cabuda en aquesta nòmina. Hi ha una altra incoherència, de caire generacional. Els herois de Calidó són una generació anterior als homèrics. Només considerant Tersites (en la *Iliada*) un vell com Nèstor o Fènix tindria sentit aquesta variant.

μεθ' ὧν ἦν καὶ ὁ Θερσίτης, ὃς δειλωθεὶς κατέλειψε τὴν παραφυλακὴν κτλ.: el capteniment covard i impropri d'un heroi que mostrà Tersites en la cacera del senglar li va valer, segons MH, l'incident que provocà els seus defectes físics. Aquesta és l'única font que recull aquest passatge del mite. Raresa mitogràfica ja comentada.

τοιούτος ἐγένετο οἶον Ὅμηρος αὐτὸν παρίστησιν: el matís exegètic és clar. Tersites era membre de la dinastia etòlia, per tant, en principi havia de rebre la consideració d'heroi. ¿Per què Homer fa d'aquest heroi un personatge grotesc? Aquesta pot ser una aportació narrativa del poeta, però MH cerca l'explicació fora d'Homer, com és habitual. Ja hem comentat altres *historiae* en què MH remet a un mite per explicar un passatge homèric, donant entenent que Homer coneix la tradició mítica i en fa ús. Tanmateix, és força discutible que el poeta conegués la versió aberrant que feia de Tersites un dels “millors” de Grècia, un dels caçadors de Calidó. Aquesta sembla una aportació força tardana, no testimoniada en altres fonts, i que sens dubte deriva d'alguna desviació extravagant fruit del barroquisme hel·lenístic. En aquest sentit, la subscripció a Euforió és força digna de crèdit.

B 336: *τοῖσι δὲ καὶ μετέειπε Γερήνιος ἰππότης Νέστωρ*

L'objectiu d'aquesta *historia* és explicar l'origen del terme *gerenios* que Homer empra conjuntament amb l'epítet *hippota* “cavaller” per a referir-se a Nèstor. Malgrat que el *lemma* recull tot el vers, la *historia* només depèn del gentilici esmentat<sup>61</sup>.

Ἡρακλῆς ἐπιστρατεύσας τῆι Πύλῳ διὰ τὸ μὴ καθαρθῆναι αὐτὸν ὑπὸ Νηλέως τὸν Ἰφίτου φόνον κτλ.: en primer lloc MH dóna el marc de referència llegendari del mite que vol explicar: la mort de Periclimen, que tingué lloc durant l'atac d'Hèracles a Pilos, irritat contra Neleu per no haver volgut purificar l'heroi després de l'assassinat d'Ífit. La narració força detallada dels fets, tot i que amb la concisió habitual, la trobem en Apol·lodor<sup>62</sup>

<sup>61</sup> Vid. Introducció, cap. 4.3.

<sup>62</sup> II 6,2. Els fets són parcialment descrits per Higí, *Fab.* 14; 31.

καὶ ἐφ' ὅσον μὲν Περικλύμενος ὁ Νηλέως ἔζη, δυσάλωτος ἦν ἡ πόλις, ἀμφίβιος γὰρ ἐγένετο ἐκεῖνος: Periclímen és el personatge central d'aquest mite. La capacitat metamòrfica de l'heroi era regal de Posidó pare de Neleu<sup>63</sup>, apunt que MH omet, però hi coincideixen totes les altres fonts<sup>64</sup>. Aquesta habilitat divina anul·lava la força poliorcètica d'Hèracles, però no he trobat expansions narratives al respecte atès l'estat de síntesi i concisió de les fonts.

καὶ δὴ γενόμενον αὐτὸν μελίσσαν καὶ στάντα ἐπὶ τοῦ Ἡρακλέους ἄρματος, Ἀθηνᾶ εἰκάσσα Ἡρακλεῖ ἐποίησεν ἀναιρηθῆναι: quant a la mort de Periclímen, hi ha una lleugera discrepància. Les fonts gregues coincideixen<sup>65</sup>, car, com comentarem tot seguit, depenen d'Hesíode, l'autoritat del qual ha permès que la versió més antiga es conservés sense variants. Les fonts llatines han canviat el final de la història: Ovidi<sup>66</sup> se'n prengué la llicència - a no ser que depengui d'una font intermèdia perduda-; així, la forma que prengué Periclímen no fou la d'una abella sinó la d'una àguila, abatuda finalment per una fletxa d'Hèrcules.

τότε Νέστωρ ἐν Γερήνοισι τρεφόμενος πορθηθείσης δὲ τῆς Πύλου καὶ τῶν ἑνδεκα ἀδελφῶν αὐτοῦ ἀναιρηθέντων μόνος περιελείφθη: Higí testimonia encara una nova variant, probablement secundària respecte a Ovidi: Periclímen sota la forma de l'àguila va aconseguir fugir, salvant-se, així, de la mort. Segons aquesta versió tan tardana, doncs, Nèstor no fou l'únic supervivent de la incursió pília de l'heroi de Tirint, punt en el qual continua el consens de les fonts gregues. El sojorn del petit Nèstor entre els gerenis li valgué el gentilici com a epítet homèric, *quod erat demonstrandum* (διὸ καὶ Γερήνιος ὠνομάσθη).

ἱστορεῖ Ἡσίοδος ἐν Καταλόγοις: la veracitat de la subscripció és, en aquest cas, irrefutable. El fragment hesiòdic que narra aquests fets de la nissaga pília ha perviscut doblement: per tradició indirecta, citat textualment per l'escoliaista d'Apol·loni<sup>67</sup>, i gràcies a una troballa papiràcia<sup>68</sup>. No hi ha dubte que en l'època de redacció d'aquests escolis els Catàlegs hesiòdics eren textos que circulaven amb una certa fluïdesa, i eren a l'abast de comentaristes i escoliastes fins a èpoques força properes. En la tradició exegetica al voltant dels escolis menors a Homer s'ha dubtat de la fiabilitat de les subscripcions sovint amb un excés de zel crític, almenys segons el meu parer. Jo crec que exemples com aquest aporten una bella dosi d'arguments a favor i, en general, tendeixo a creure en l'autenticitat de les subscripcions<sup>69</sup>.

<sup>63</sup> Apollod. I 9, 8.

<sup>64</sup> Apollod. I 9, 9; Hig. Fab. 14; Sch. a A. R. I 156-60a; Ou. *Met.* XII, 536 ss.

<sup>65</sup> Apollod. *loc. cit.*

<sup>66</sup> *Met.* XII 556 ss.

<sup>67</sup> Sch. a A. R. *loc. cit.*

<sup>68</sup> POxy 2481 fr. 2 + 2485 fr. 1 col. 2 i 2486 (ed. Lobel)= Fragmenta Hesiodica 33 West.

<sup>69</sup> Altres exemples com les *historiae* a A 5 i a A 68, ja comentades, abonen aquest optimisme. D'altra banda, però, no hem de negligir l'estudi individualitzat de totes i



B 339: *πῆι δὴ συνθεσῖαι τε καὶ ὄρκια βήσεται ἡμῖν*

Aquesta és una *historia* de caire exegetíc (MH I): Homer parla de pactes i juraments (συνθεσῖαι τε καὶ ὄρκια). ¿A què es refereix concretament?

Τῶν ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἀρίστων ἐπὶ μνηστείαν τῆς Ἑλένης παρόντων διὰ γένος καὶ κάλλος, Τυνδάρεως ὁ πατὴρ αὐτῆς κτλ.: segons el comentarista mitògraf, no hi ha dubte que Homer es refereix a els compromisos contrets sota jurament entre tots els pretendents d'Hèlena a demanda i davant del seu pare Tindàreu. Ara bé, ¿podia Homer realment estar pensant en aquest motiu? Dit altrament: ¿no serà aquesta una nova expansió posthomèrica del ric cabal mític del cicle troià? A jutjar per la subscripció, podem trobar-nos davant d'una innovació d'Estesícor, hipòtesi força versemblant a jutjar per la llibertat amb què el poeta d'Hímera tracta el tema (pensem en la *Palinòdia*). L'únic punt de contrast el podríem trobar en el cicle èpic, i no hi ha rastre dels juraments davant Tindàreu ni tan sols en la *Crestomatia* de Procle. La hipòtesi sembla poder-se confirmar, però amb les reserves de rigor atès l'estat fragmentari del cicle.

Així doncs, tot apunta a Estesícor com a creador d'aquest mite. La subscripció és, doncs, fiable. Page<sup>70</sup> admet aquesta *historia* com a testimoni de la *Hèlena* del gran líric sicilià.

Les altres fonts que recullen el mite són: Apol·lodor<sup>71</sup>, que dóna protagonisme a Odisseu, artífex dels juraments dels pretendents; en efecte, aconsellant el rei buscava la seva intercessió per aconseguir la mà de Penèlope (Tindàreu n'era l'oncle). Pausània<sup>72</sup> en fa un breu esment a propòsit d'una estàtua que representa un cavall, en record de l'animal sacrificat per Tindàreu en ocasió dels juraments. La versió d'Higí està molt resumida, i no aporta res al comentari.

En definitiva, MH és la font més completa per a conèixer aquest mite, i, a més, té el valor de recollir la menció d'Estesícor com a pare d'aquesta tradició.

B 494: *Βοιωτῶν μὲν Πηνέλεως καὶ Λήϊτος ἦρχον*

---

cadascuna de les subscripcions, com ja bonament apuntà Lünstedt. Vid. també CAMERON 2004 cap. 5

<sup>70</sup> *Lyrice Graeca Selecta* fr. 60.

<sup>71</sup> III 10, 9.

<sup>72</sup> III 20, 9

Ἡ Βοιωτία τὸ πρότερον Ἀωνία ἐκαλεῖτο ἀπὸ τῶν κατοικούντων αὐτὴν Ἀόνων, μετωνομάσθη δὲ Βοιωτία: el mitògraf comença manifestant el propòsit d'aquesta *historia*: narrar un mite de *μετονομασία*<sup>73</sup>. Aònia és *uariatio* poètica per Beòcia ben testimoniada en època hel·lenística<sup>74</sup>, i posteriorment, en la literatura llatina<sup>75</sup> i en els lexicògrafs tardans<sup>76</sup>. Si tenim en compte que el nom d'Aònia devia resultar familiar al lector d'època hel·lenística, podem entendre millor el sentit d'aquesta *historia*, totalment innecessària per a la comprensió del text homèric però que sens dubte el posa en relació amb la literatura coetània. És, doncs, atribuïble al MH II.

κατὰ μὲν τινὰς ἀπὸ Βοιωτοῦ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ Ἄρνης: l'aparició d'un heroi epònim és també un fet conegut. Recordem Argeu, epònim dels argius, a la *historia* a A 52. El nom de Beot apareix en diverses genealogies; la llegenda recull més d'un personatge amb aquest nom. En general, se'l presenta com a descendent de Deucalió en quarta generació o posterior. La majoria de les fonts<sup>77</sup> el fan germà bessó d'Èol II, nét d'Èol fill d'Hel·lèn. Ambdós foren fills de Posidó i Arne (o Melanipa segons altres fonts). Ometré el comentari de les variants del mite de Beot, car MH no l'explica.

καθ' ἑτέρους δὲ ἀπὸ τῆς ἐλαθείσης κατὰ τὸ πυθόχρηστον ὑπὸ Κάδμου βοός: l'altra etimologia de Beòcia relaciona el topònim amb el bou (o la vaca) que indicà a Cadme l'indret propici per a la fundació de la ciutat de Tebes. El mite és molt més conegut que la llegenda de Beot, i potser per aquest motiu MH ha omès aquesta i s'esplaiat en aquell.

Εὐρώπης γὰρ τῆς Φοίνικος θυγατρὸς ἐκ Σιδῶνος ὑπὸ Διὸς ἀρπαγείσης κτλ.: la relació d'intertextualitat entre aquest fragment i el passatge corresponent de la *Biblioteca* d'Apol·lodor ja ha estat comentat<sup>78</sup>. Tot sembla indicar que s'ha copiat quasi textualment un passatge d'un resum d'Hel·lanic en el qual explicava la fundació de Tebes<sup>79</sup>. Això explica aquest canvi d'estil en iniciar la narració: es passa d'un cert aire exegetíc a la pura compilació mitogràfica. Cal admetre, sens dubte, que una part del corpus mitogràfic és fruit del plagi més flagrant, i contrasta amb d'altres passatges en què, com ja hem anat veient, detectem una certa habilitat en el recull i contrast de fonts, així com d'un intent sincer de posar en relació el text homèric amb el vast univers mitològic grec.

<sup>73</sup> Vid. Introducció, cap. 4.3.

<sup>74</sup> Per exemple, A. R. III 1178, passatge on narra breument l'episodi de la fundació de Tebes, seguint una versió idèntica a la de MH. Vid. infra.

<sup>75</sup> V. gr., Properci, I, 2, 28.

<sup>76</sup> Etym. Gen. s. v. Ἀωνία.

<sup>77</sup> Hig. Fab. 157 i 186; D. S. IV 67, 3 ss.; Str. 6, 265.

<sup>78</sup> Recordem que, segons la nostra hipòtesi, els dos mitògrafs van copiar quasi literalment un resum d'Hel·lanic. En efecte, com anirem demostrant, tot apunta a Hel·lanic com a font de la versió més divulgada. Vid. Introducció, cap. 5.

<sup>79</sup> Cf. VIAN, 1963, 21 ss.

Κάδμος ὁ ἀδελφὸς αὐτῆς κατὰ ζήτησιν πεμφθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς κτλ.: la llegenda de la fundació de Tebes està molt consolidada en la tradició mitogràfica i ofereix molt poc marge a variants. El motiu d'aquesta unitat el devem molt probablement a l'autoritat d'Hel·lanic, autor d'un compendi de llegendes beòcies titulat *Boeotiaca*<sup>80</sup>. Tanmateix l'alta datació del mite és innegable. Ja a la *Ilíada* s'usa el gentilici Καδμεῖος. Hesíode parla de les noces de Cadme i Harmonia<sup>81</sup>, i de llurs filles<sup>82</sup>. A l'*Odissea*<sup>83</sup>, una de les filles, Ino, metamorfosada<sup>84</sup> en Leucòtea, ajuda Odisseu a arribar a l'illa dels Feacis. Píndar, òbviament, coneixia les tradicions beòcies i en les referències que hi fa<sup>85</sup> és fidel a la versió canònica. Altres testimonis anteriors a Hel·lanic donen idea de la difusió del mite en època arcaica i clàssica: Teognis<sup>86</sup> i Eurípides<sup>87</sup>. Des d'un punt de vista estructural, la fundació de Troia presenta un paral·lelisme claríssim i cal contemplar la possibilitat que la llegenda tebana, més antiga, hagi influït en el cicle troià en aquest punt<sup>88</sup>.

Respecte al vincle entre la fundació de Tebes i la llegenda d'Europa, que posen l'origen de la ciutat en una presumpta colònia fenícia, podem admetre la tesi de Vian segons la qual aquesta vinculació és relativament tardana, mentre que el mite de Cadme i la fundació de Tebes és antiquíssim. L'origen del mitema del periple de Cadme cal anar a buscar-lo en els contingents beocis establerts en diverses colònies de l'Egeu<sup>89</sup>.

χρησθαι δὲ καθοδηγῶι βοῖ καὶ πόλιν ἐκεῖ κτίζειν ἔνθα ἂν αὐτὴ εἰς τὰ δεξιὰ πέσει καμοῦσα: la relació entre l'animal bòvid i els rituals d'*inauguratio* previs a la fundació d'una ciutat són una constant prou coneguda al llarg de tota l'antiguitat. L'animal, posteriorment sacrificat, assenyala l'indret on aquesta ha de ser erigida. La història de la vaca de Cadme presenta, doncs, les característiques d'un típic mite fundacional. Hi ha, però, lleugeres variants respecte a l'oracle. Així, per exemple, l'escoliaista d'Eurípides<sup>90</sup> diu que, segons la revelació dèlfica, Cadme havia de seguir el primer que trobés en sortir del temple. I es topà amb una vaca, la qual va caure relliscant (ᾠλισθεν), i en aquell lloc es va establir, però sembla com si la ciutat ja existís prèviament (ἦλθεν εἰς Θήβας), i Cadme sacrificà la vaca a Atena anomenant-la Onca (ὄγκα), que vol dir vaca en

<sup>80</sup> Però també a una altra obra titulada *Foronis*, uid. Sch. in A. R. III, 1177-1187, cf. VIAN 1963, 24 ss.

<sup>81</sup> Th. 933-37.

<sup>82</sup> Th. 975 ss.

<sup>83</sup> V, 333.

<sup>84</sup> Motiu que recollirà Ovidi, *Met.* IV, 431 ss.

<sup>85</sup> P. III, 152 ss.; O. II, 38 ss.

<sup>86</sup> 15-17: el cant de les Muses durant el banquet de noces de Cadme i Harmonia.

<sup>87</sup> Ph. 822 ss.; 930 ss., on fa referència al mite dels tebans autòctons, els *gegeneis* que fundaren Tebes.

<sup>88</sup> Cf. Apollod. XII 3, on Ilos té un paper anàleg al de Cadme aquí.

<sup>89</sup> VIAN 1963, cap. II *passim*. Cf. EDWARDS 1979, qui admet l'altíssima datació (micènica) de la connexió fenícia.

<sup>90</sup> Sch. in E. Ph. 934.

egipci i d'aquí l'*aition* de les portes Oncees (Ὀγκᾶιαι). Aquí l'escoliasta ha barrejat de forma confusa informacions de procedència diversa; així, tal vegada hi subjau una versió de la fundació de Tebes predèlfica, per això Cadme "refundà" Tebes. El culte a Atena Onca en època històrica prové d'una identificació entre una divinitat local, Onca<sup>91</sup>, i la deessa Olímpica que, com hem vist, pren part en la refundació de Cadme. La pretesa etimologia egípcia d'Onca té relació amb la versió orientalitzant del mite, però cap base lingüística. Tanmateix un altre escoli a Eurípides<sup>92</sup> ofereix una versió més completa de l'oracle prefundacional.

Segons Ovidi<sup>93</sup>, que en general segueix la versió canònica, la vaca no havia d'haver estat sotmesa al jou. Aquesta lleugera variant sembla respondre simplement a un tòpic d'origen ritual: el sacrifici exigia l'excel·lència de l'animal. Higí<sup>94</sup> provoca estupefacció amb el que és sens dubte un error flagrant: Cadme matà el drac de la font Castàlia. Hi afegeix, a més, detalls procedents de la versió anomenada "de l'oracle"<sup>95</sup>: seguint les instruccions d'Apol·lo Dèlfic, el fundador havia de comprar a uns pastors un bou que portés el signe de la lluna a un costat. La relació del bou amb la lluna ens recorda el mite d'Io/Isis<sup>96</sup>. Semblen perviure en tots dos mites elements d'antiquíssims cultes lunars que de molt antic es posaren en relació amb Fenícia i Egipte. Cal recordar, a més, que Io és avantpassada de Cadme. Ens trobem davant d'un mite itinerant: Cadme fa el viatge d'Io a la inversa, i torna a Grècia, com el seu cosí Dànaos. Així doncs, el detall del bou amb símbols lunars potser amaga algun element força antic<sup>97</sup>.

διὰ Φωκέων ἐπορεύετο. εἶτα βοῖ συντυχὼν παρὰ τοῖς Πελάγονος βουκολίοις ταύτηι πορευομένη: hom pot observar un cert afany per la precisió geogràfica, sens dubte hereva del rigor d'Hel·lanic que, d'altra banda, ha desaparegut de la resta de fonts.

ὁ δὲ φρουρῶν τὴν κρήνην δράκων, ὃν Ἄρεως ἔλεγον εἶναι, τοὺς πλείονας τῶν πεμφθέντων διέφθειρεν κτλ.: el mite de la fundació de Tebes sembla reflectir una *sympoliteia*: l'establiment dels forasters en terra bèdica provoca un conflicte que pren forma mítica amb la mort del drac, l'element autòcton; segons l'escoliasta d'Eurípides<sup>98</sup>, Ge i Ares s'irritaren per la mort del drac, fet que implicava una profanació de la santitat del lloc. Ares, (la guerra) i Ge (la terra), susciten un enfrontament entre els *gegeneis* i els colons. Cadme ha de practicar un ritual per a aplacar la ira de les forces ctòniques, semblant les dents del drac. Segons una versió, sembla que la

<sup>91</sup> Vid. VIAN 1963, 139 ss.

<sup>92</sup> *Ph.* 638.

<sup>93</sup> *Met.* III, 6, ss.

<sup>94</sup> *Fab.* 178.

<sup>95</sup> Sch. a E. *Ph.* 638 (ja citat).

<sup>96</sup> Vid. *historia* a A 42; cf. Apollod. II 1, 4.

<sup>97</sup> Tanmateix convé recordar que, segons Vian, l'orientalització del mite no és anterior a 650 a. C.

<sup>98</sup> *loc. cit.*

d'Hel·lanic<sup>99</sup>, els *gegeneis* van ser només cinc: Udeu, Ctoni, Hiperènor, Equíon i Pelor. La versió més difosa, però, és la de la lluita fratricida entre els nascuts de la terra provocada per una pedra llançada per Cadme, i la supervivència de només cinc, els suara citats<sup>100</sup>. Finalment, un cop resolt el conflicte, es podran celebrar les noces de Cadme i es procedirà a la fundació, en la qual participaran els forasters i els del país.

Hi ha paral·lels estructurals i isomorfismes notables. En el mateix mite de Cadme en trobem un de força significant, recollit per Diodor Sícul<sup>101</sup>: el príncep fenici, heroi fundador i colonitzador, fa una marrada a Rodes després de sobreviure a una tempesta. En agraïment hi instituí un santuari dedicat a Posidó i hi deixà una guarnició de fenicis perquè tingués cura del lloc, els quals es van unir als jalisos (autòctons de Rodes) i van establir un pacte polític de convivència (*καταμιγέντες Ἰαλυσίοις διετέλεσαν συμπολιτευόμενοι τούτοις*). I no només això, sinó que, a més, Cadme va anar a oferir exvots al santuari d'Atena Líndia, fundat poc temps abans, suposem, pel seu cosí Dànaos<sup>102</sup>. Rodes és un punt d'ancoratge important en la ruta marítima entre Fenícia i Grècia. Els santuaris compartits i els nuclis mixtos de població estan darrere d'aquests mites de *sympoliteia*<sup>103</sup>. Seguint la tesi de Vian, la pretesa *sympoliteia* tebana hauria estat secundària respecte a la que es narra de les colònies; el mite tardà nascut a les colònies s'hauria traslladat a les metròpolis cap al 650 a. C.<sup>104</sup>.

ὄργισθέντος δὲ Ἄρεως καὶ μέλλοντος Κάδμον ἀναιρεῖν ἐκάλυπεν ὁ Ζεὺς καὶ Ἄρμονίαν αὐτῶι συνώικισε κτλ.: el conflicte és resolt, segons el mite, pels déus olímpics, que aplaquen la còlera d'Ares fent que Cadme el serveixi durant un any, i després donen a l'*oikistes* fenici Harmonia en matrimoni, filla del mateix Ares, i d'Afrodita. Harmonia fa el paper de la dona autòctona casada amb el fundador foraster. Novament un ritual fundacional es veu reflectit en el mite. Segons Diodor Sícul<sup>105</sup>, Harmonia era germana de Jasió, personatge d'origen beoci que instituí el culte a Cíbele a Frígia (*interpretatio graeca*). Després de ser iniciat en els misteris locals, doncs, Cadme va contraure matrimoni amb Harmonia. Diodor, adoptant un criteri racionalista, nega que aquesta fos filla d'Ares.

ἐν δὲ τῶι γάμωι Μούσας ἄισαι καὶ τῶν θεῶν ἕκαστον Ἄρμονίαι δῶρον δοῦναι: quant al mite de les noces de Cadme i Harmonia, hi ha consens entre totes les fonts: per primer cop els déus participaren en un banquet de noces entre mortals, i per primer cop Apol·lo i les Muses deixaren escoltar el seu cant als homes. Cadascun dels déus oferí un regal de

<sup>99</sup> Segons D. S. V 58, 2.

<sup>100</sup> Apollod. III 4, 1-2, la font citada pel qual és Ferecides.

<sup>101</sup> V 58, 2.

<sup>102</sup> Vid. *historia* a A 42.

<sup>103</sup> Cf. Paus. III 1, 8-9, on s'explica un mite semblant respecte a l'illa de Tera.

<sup>104</sup> Aquesta afirmació pot ser un tant agosarada si no es referma amb altres testimonis, en sóc plenament conscient. Tanmateix no és el moment d'aprofundir-hi; aquesta és una línia oberta d'investigació que hom pot reprendre en un treball posterior.

<sup>105</sup> V 48, 4.

noces. MH ho resumeix en aquesta breu frase. Hi ha un isomorfisme estructural entre aquest motiu i el de les noces de Tetis i Peleu: el casament d'una deessa, Tetis/Harmonia, amb un rei humà però de llinatge diví, Peleu/Cadme, aplega en un mateix banquet déus i homes: per primer cop als homes els és permès d'escoltar el cant d'Apol·lo i les Muses i compartir taula amb els déus.

ἱστορεῖ Ἑλλάνικος ἐν Βοιωτιακοῖς καὶ Ἀπολλόδορος ἐν τῷ γ: l'autoritat d'Hel·lanic està fora de dubte: és citat també per l'escolista d'Eurípides i l'escolista d'Apol·loni, tot i que no hi ha consens respecte al títol de l'obra. Tanmateix, sembla que el més versemblant és el que dona MH: *Boeotiaca*<sup>106</sup>. La subscripció a Apol·lodora és dubtosa, com ja he intentat demostrar<sup>107</sup>, i deu ser un afegiment de l'escolista.

### B 517: *Φωκίων*

Aquesta *historia* ens ha arribat per la via dels escolis bT, però les seves característiques formals, de contingut i d'objectius ens inclinen a considerar-la part de la tradició del MH. Respecte a les diverses vies de transmissió, testimonis, etc. remetem a la introducció.

Ὅρνυτος ὁ Σισύφου εἰς Ἰάμπολιν ἐλθὼν ἐπικουρῆσαι τοῖς αὐτόθι: sobre el personatge d'Òrnit, poca cosa ha romàs en les fonts: breu menció en Pausànias<sup>108</sup>, qui emprà una variant del nom, Ornitió (Ὅρνυτίων, -ωνος)<sup>109</sup> i dos escolis, el que ara ens ocupa i un altre a Eurípides<sup>110</sup>. En MH llegim la mínima expressió de la síntesi; les altres dues fonts són una mica més generoses: Òrnit, procedent d'Aònia (i. e., Beòcia) va socórrer els habitants d'Hiàmpolis i va vèncer els locris d'Opunt.

τοῖς Λοκροῖς πολεμοῦσι καὶ νικήσας, ἦρξε τῆς χώρας αὐτός: οὗ υἱὸς Φώκος, ἀφ' οὗ Φωκέας αὐτοὺς ὠνόμασαν: hi va romandre com a sobirà i posteriorment es retirà a Corint, deixant el poder en mans del seu fill Focos, epònim de la Fòcide i dels Focous, *lemma* sota el qual s'escriu la *historia*. L'explicació de l'origen d'un topònim i d'un gentilici sembla, doncs, ser-ne l'objecte. Hi ha, de fet, una *μετονομασία* implícita, i cal admetre la possibilitat que aquesta figurés en la redacció original de la *historia*; el nom antic de Fòcide era probablement Titòrea, antiga ciutat amb el nom de la qual hom designava tota la regió<sup>111</sup>.

<sup>106</sup> JACOBY, FGH 4F51; FOWLER, EGM Hellanicus fr. 51

<sup>107</sup> Vid. Introducció, cap. 5.

<sup>108</sup> VIII 28, 4 ss.

<sup>109</sup> Possible confusió amb el nom d'un dels fills de Focos, *uid. infra*.

<sup>110</sup> Sch. in E. *Or.* 1094.

<sup>111</sup> Paus. II 4, 3.

La condició d'heroi de Focos és refermada per la paternitat de Posidó<sup>112</sup>, pare natural en contraposició a Òrni/Ornitió, pare putatiu.

οὐ Ὀρνυτίων, οὐ Ναύβολος, οὐ Ἴφιτος, οὐ Σχέδιος. τὰ δὲ δυτικά τῆς Φωκίδος Ὀζόλαι καὶ Λοκροὶ οἰκοῦσιν: atès l'estat de transmissió dels escolis mitogràfics de la recensio bT, hem d'admetre la possibilitat de múltiples alteracions i interpolacions en el text. Aquest final pot ser un afegit, car no és freqüent en el corpus del MH la informació de caire estrictament etnogràfic i genealògic, com és el cas.

#### B 547: *Ἐρεχθίος*:

Ἐρέχθέως τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηναίων, τοῦ καὶ Ἐριχθονίου καλουμένου, γεννηθέντος ἐκ τοῦ Ἡφαίστου: aquí l'escoliasta ha fusionat sintàcticament una glossa prosopogràfica amb la *historia*. Habitualment una i altra apareixen juxtaposades<sup>113</sup>. Aquí, en canvi, la *historia* comença amb un Οὗτος γὰρ..., referint-se a Hefest; observem, doncs, que el pronom que inicia la *historia* es refereix a un personatge aparegut en la glossa. Per contra, Les *historiae* prosopogràfiques acostumen a començar referint-se al personatge citat en el *lemma*.

La identificació d'Erictoni amb Erecteu és errònia i tardana. El testimoni més antic de què disposem és el d'Eurípides<sup>114</sup>, qui empra els dos noms referint-se a personatges diferents: Erictoni, fill d'Hefest, és avantpassat de Creüsa, filla d'Erecteu. En realitat, Erecteu és nét d'Erictoni. Donat que és aquest el testimoni més antic i, per tant, més proper a la tradició atidogràfica, hem d'admetre que es tracta de dos personatges diferents i que la semblança del nom en facilità la identificació tardana. Així doncs, aquesta *historia* és fruit d'una confusió: Homer parla d'Erecteu, MH d'Erictoni.

Οὗτος γὰρ ἐδίωκε τὴν Ἀθηναῖαν, ἐρῶν αὐτῆς: ἢ δὲ ἔφευγεν. ὡς δὲ ἐγγὺς αὐτῆς ἐγένετο, πολλῇ ἀνάγκῃ -ἦν γὰρ χολὸς- ἐπειρᾶτο συνελθεῖν: el mite del naixement d'Erictoni el recullen un nombre considerable de fonts. Tanmateix, els testimonis són força tardans. El més reculat és, novament, Eurípides. En un altre passatge<sup>115</sup> Creüsa i el seu fill Ion dialoguen dels ancestres d'ella (abans de l'anagnòrisi): Erictoni, besavi de Creüsa, va néixer de la terra, i va ser lliurat a les filles de Cècrops, el rei. Cècrops és també un personatge nascut de la terra; recordem la importància dels *gegeis* en els mites fundacionals. El mite teogònic és, doncs, antic, i la tradició mitogràfica tardana el recull, hereva de l'atidografia clàssica.

<sup>112</sup> Segons testimoni citat de Pausànias.

<sup>113</sup> Vid. introducció, cap. 4.5.

<sup>114</sup> *Ion* 20 ss.

<sup>115</sup> *Ion* 266 ss.

Apol·lodor i MH copien la mateixa font, com es desprèn de la quasi literalitat d'una part d'ambdós textos. És interessant observar com un i altre text han intercalat un passatge copiat textualment de la font comuna. Així, Apol·lodor<sup>116</sup>, que contrasta dues versions, diu: τοῦτον (sc. Ἐριχθόνιον) οἱ μὲν Ἥφαιστου καὶ τῆς Κρανναοῦ θυγατρὸς Ἀτθίδος εἶναι λέγουσιν, οἱ δὲ Ἥφαιστου καὶ Ἀθηνᾶς οὕτως· ...i a partir d'aquí comença el passatge copiat.

ἡ δὲ ὡς σόφρων καὶ παρθένος ὡς οὐκ ἠνείχετο, ἀπεσπερμηνεν εἰς τὸ σκέλος τῆς θεοῦ. ἡ δὲ μυσσυχθεῖσα ἐρίωι ἀπομάξασα τὸν γόνον ἔρριπεν εἰς γῆν: aquest és el passatge que més coincideix en els dos mitògrafs. La manera com és concebut Erictoni és, des del punt de vista literari, burlesca: Hefest ejacula abans de conseguir penetrar Atena. Aquesta mena d'anècdotes facecioses sobre els déus olímpics apassionava intel·lectuals tardans com Llucià, però cal demanar-se si la tradició atidogràfica antiga podia admetre aquesta imatge grotesca de la deessa patrona de la ciutat i del déu ancestre dels antics reis. Si aquesta versió circulava ja en època clàssica, és probable que l'atidografia la silenciés, tal com fa Eurípides. La versió dels atidògrafs devia ser, doncs, una altra. De fet, hi ha indicis de variants: el mateix Apol·lodor, com hem vist, en recull una: la mare d'Erictoni era Atida, heroïna epònima de l'Àtica, i d'Hefest. Pausànias<sup>117</sup> dóna una visió historicista, i tanmateix recull la dienda popular segons la qual els pares d'Erictoni foren Hefest i Ge, és a dir, la terra. L'escoliaista de Licòfron<sup>118</sup> contrasta la versió mitogràfica d'Apol·lodor i MH amb una altra de caire evemerista: la mare d'Erictoni era una tal Atena, anomenada també Balenice, ja que el nom d'Atena no és exclusiu de la deessa: hi havia moltes dones amb aquest nom.

ὄθεν Ἐριχθόνιος ὁ ἐκ τῆς γῆς ἀναδοθεὶς παῖς ἐκλήθη κατὰ τινα ἐτυμολογίαν, ὡς ἀπὸ τοῦ ἐρίου καὶ τῆς χθωνός: aquí MH i Apol·lodor s'aparten novament. La tradició etimològica de la mitografia tardana fa novament irrupció al final del text. El floc de llana, ἐρίον, i la terra, χθών, donaren nom a l'heroi. N'hi havia, probablement, d'altres paretimologies, com la que recull Higí<sup>119</sup>, que posa el nom del personatge en relació amb Eris, la discòrdia.

ἱστορεῖ Καλλίμαχος ἐν Ἐκάλῃ: subscripció fiable. Erecteu apareix citat en dos fragments de l'Hècale de Cal·límac<sup>120</sup>.

B 581: τῶν οἱ ἀδελφεὸς ἦρχε, βοὴν ἀγαθὸς Μενέλαος·

<sup>116</sup> III 14, 6.

<sup>117</sup> I 2,6.

<sup>118</sup> Sch. in Lyc. 111.

<sup>119</sup> Fab. 166.

<sup>120</sup> 230 i 321 Trypanis



Οἴβαλος ὁ Περιήρους ἦρχε Λακεδαιμονίων, οὐ Τυνδάρεως Ἰκάριος Ἀρήνη καὶ νόθος Ἴπποκόων: Menelau ostenta el tron d'Esparta tot i no pertànyer a la nissaga dinàstica, car va accedir-hi per matrimoni<sup>121</sup>. Aquest fet és el que ens vol recordar MH en aquesta *historia*. La nissaga es remunta a Èbal, pare de Tindàreu, pare (putatiu) dels Dioscurs. Llur condició d'herois els tenia reservat un altre destí, per la qual cosa el tron d'Esparta acabà en mans d'un foraster, Menelau, en contraure matrimoni amb la pubilla, Hèlena.

ὄς συμφρασάμενος Ἰκαρίωι τὸν Τυνδαρέων ἀπελαύνει, καὶ ἄρχει πολλοῖς πλήθων υἱοῖς: des del punt de vista estructural aquí ens trobem davant d'una típica llegenda d'usurpació del poder per part d'un fill il·legítim. El relat no ve al cas, car Homer no hi fa cap al·lusió, però el mitògraf, com sovint fa, s'hi esplaia. Pausànias<sup>122</sup> transmet una versió diferent: Hipocoont no era bastard, sinó un fill més gran (sembla que d'una esposa anterior, tot i que el periegeta no ho explicita). Refermant-se en la prerrogativa de l'edat, Hipocoont, amb l'ajuda d'Icari -en això hi ha consens-, aconseguí foragitar el seu germanastre.

Cal advertir de les coincidències literals d'aquest text i el comentari d'Eustaci *ad. loc.* La relació entre l'erudit bizantí i els escolis mitogràfics ja ha estat notada anteriorment<sup>123</sup>.

Ἡρακλῆς δὲ μετὰ τὴν ἐν Πύλῳ μάχην θύσων εἰς Ἀμύκλας κατὰ χρησμὸν ἐξέρχεται. Λικυμνίου δὲ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ προελθόντος κτλ.: la irrupció d'Hèraclès en qualsevol llegenda peloponnèsia és habitual, principalment com a heroi venjador. La mort d'Hipocoont i els seus fills en mans d'Hèraclès és narrada per Apol·lodor<sup>124</sup>. No s'aprecien variants en les fonts diverses, que són, en general, molt parques. L'únic punt fosc és el nom del cosí d'Hèraclès mort pels fills d'Hipocoont. Sembla haver-hi hagut algun problema en alguna font primerenca, ja en el text de MH el passatge en què hi apareix ha patit una corrupció textual que Erbse ha restituit τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Si la restitució és encertada, en el text de MH era Licimni la víctima dels Hipocoontides i no el seu fill. L'error d'interpretació hauria estat degut a una confusió entre el nom del personatge, Οἰωνός, i el mot υἱωνός, "nét". D'aquesta errada es desprèn una versió del mite insòlita i absurda: la víctima hauria estat un nét d'Hèraclès anomenat Licimni. La interpretació correcta és que Eonos, fill de Licimni (i cosí d'Hèraclès) en fou la víctima. M'inclino a pensar en la forma Οἰωνοῦ en l'arquètip, malgrat la restitució d'Erbse. Apol·lodor no ens en diu el nom, però tenim els testimonis de

<sup>121</sup> La matrilinealitat en la successió és un motiu recurrent; en trobarem altres exemples. Pel que fa a la presumpta historicitat del motiu, *uid.* FINKELBERG 1991; per al cas de Tindàreu, especialment 305 ss.

<sup>122</sup> III 1, 4.

<sup>123</sup> Vid. *historia* a A 52.

<sup>124</sup> II 7, 3.

Pausànias, Diodor Sícul i de l'escoliasta d'Eurípides<sup>125</sup>, que citen de passada la mort d'Hipocoont i els seus fills. L'únic testimoni discrepant és el de l'escoliasta de Píndar<sup>126</sup>, segons el qual Eonos va morir esquarterat pels gossos d'Hipocoont.

τὴν ἀρχὴν Τινδαρέωι δίδωσι καὶ τοῖς παισὶ, Κάστορι καὶ Πολυδεύκει: la restitució del poder a la branca dinàstica legítima és el final habitual en llegendes que presenten aquesta estructura. La intervenció d'Hèracles com a heroi *ultor* és, ja ho hem dit, un mitema també recurrent: cal tenir en compte que en les llegendes de l'heroi panhel·lènic, després d'un crim s'ha de purificar i ha de reparar una situació injusta; en efecte, Hèracles havia de purificar-se després de la mort dels fills de Neleu a Pilos, segons MH: μετὰ τὴν ἐν Πύλῳ μάχην θύσων εἰς Ἀμύκλας κατὰ χρησμὸν ἐξέρχεται, o de la d'Ífit, segons Pausànias<sup>127</sup>.

ὧν μὴ στρατευσάντων Μενέλαος ἄρχει: el final de la *historia* ens recorda que estem sota un *lemma* homèric: Menelau és el cabdill espartà tot i no pertànyer a la dinastia.

#### B 595: *Θάμυριν*

Malgrat que el *lemma* homèric en els manuscrits es limita al nom del poeta, el comentari de MH abarca en realitat els versos 594-600, en els quals Homer explica breument la dissort de Tàmiris, conseqüència de la seva jactància que va ofendre les Muses<sup>128</sup>.

οὗτος παῖς ἦν Φιλάμμωνος καὶ † Ἀρσείου τῆς νόμφης, τὸ γένος Θραῖξ: MH amplia la informació de què ens forneix el mateix Homer recollint la filiació i llinatge del poeta mític. La lectura del nom de la mare ha estat objecte de corrupció en la transmissió textual. Gràcies a la Suda<sup>129</sup> podem restituir el nom d'Arsínoe, que és el que més s'assembla a la *lectio deterior* dels manuscrits i probablement el que figurava en l'arquètip dels escolis D. En l'edició del text, però, hem preferit la lectura Ἀργιόπης com a probable lectura original de l'arquètip del MH<sup>130</sup>, car aquest és el nom que transmeten Apol·lodor<sup>131</sup> i Pausànias<sup>132</sup>. La similitud fònica dels dos noms

<sup>125</sup> Paus. III 15, 3; D. S. IV 33; Sch. in E. *Or.* 457.

<sup>126</sup> Sch. a Pi. *Ol.* X, 78.

<sup>127</sup> *loc. cit.*

<sup>128</sup> *Vid.* un estudi completíssim del mite de Tàmiris en GRAU 2002.

<sup>129</sup> s. u. Θάμυρις ἢ Θαμύρας.

<sup>130</sup> *Vid. infra.*

<sup>131</sup> 1, 3, 1-4.

<sup>132</sup> 4, 33, 3.

n'explica la probable confusió. D'altra banda, l'escoliasta d'Eurípides<sup>133</sup> el fa fill de Melpòmene, i Eustaci<sup>134</sup> d'Erato<sup>135</sup>.

ὅς ἔσχεν αἰσχρὸν ἔρωτα, πρῶτος ἀρξάμενος ἐρᾶν ἀρρένων: a partir d'aquí trobem segments de text que ofereixen una lectura quasi idèntica a la versió d'Apol·lodor. Novament els dos mitògrafs depenen de la mateixa font<sup>136</sup>. MH no diu el nom de l'amant de Tàmiris, Hiacint (cf. Apol·lodor, *loc. cit.* ... Ἰάκινθον, ὃν Θάμυρις ὁ Φιλάμμωνος καὶ Ἀργιόπης νύμφης ἔσχεν ἔρωτα, πρῶτος ἀρξάμενος ἐρᾶν ἀρρένων). La lectura intertextual suggereix que el text del nostre mitògraf ha estat alterat per la tradició en tres punts: primer, la supressió del nom de l'amant, segon, sembla que el nom de la mare ha estat també canviat, Argíope per Arsínoe<sup>137</sup>, adoptant el que tenim testimoniats per la font més tardana, Eustaci, i tercer, noti's la introducció del qualificatiu αἰσχρὸν que denota un judici moral probablement d'ascendència estoica o cristiana i com a tal, tardà<sup>138</sup>.

οὔτος κάλλει πολλῶν διενεγκῶν καὶ κιθαρωιδίαι κτλ.: passatge idèntic al text d'Apol·lodor excepte una variant: MH πλησιάσαι, Apol·lodor πλησιάσειν. Atès que en general el text de MH sembla haver estat objecte d'alteracions, com hem vist, i que l'infinitiu de futur és més adequat al context, sobretot tenint en compte l'altre infinitiu στερηθήσασθαι, he considerat oportú esmenar el text<sup>139</sup>.

El principal problema que planteja aquesta *historia* és l'objectiu. D'entrada sembla una simple paràfrasi del que diu Homer. No n'és l'únic cas, com veurem, però tampoc és gaire freqüent. ¿Per què MH parafraseja el text d'Homer? La resposta és difícil, i només puc aventurar una interpretació que em sembla mínimament versemblant: hi ha un element exegetíc en el text; en efecte, MH, d'acord amb les fonts mitogràfiques, interpreta que la mutilació soferta per Tàmiris va ser la ceguesa. Homer, però, no ho especifica: πηρὸν θέσαν, “el van deixar esguerrat”, i a continuació, li llevaren l'art de la cítara i del cant. No diu res de la ceguesa (a no ser que traduïm πηρὸν per “cec”, traducció acceptable en grec clàssic, però no en grec homèric). És evident que la tradició de la ceguesa és posthomèrica<sup>140</sup>; en ella coincideixen la majoria de les fonts citades. Tàmiris, com més tard Homer i responent a l'estereotip de l'aede, era cec.

<sup>133</sup> Sch. in E. Rh. 346.

<sup>134</sup> in Iliadem K 347.

<sup>135</sup> Quant als problemes que suscita la filiació materna de Tàmiris *uid.* DEVEREUX 1987.

<sup>136</sup> Davant la manca de subscripció en ambdus fonts, inferim que es tracta probablement d'un resum d'Hel·lanic, Ferecides o un altre mitògraf d'època clàssica, com en els casos anteriors. Vid. *historia* a B 494.

<sup>137</sup> Si admetem la correcció feta al text. Vid. *supra*.

<sup>138</sup> L'article citat de Devereux aborda també implicacions ètiques i psicològiques del personatge i el mite en les quals no entrem.

<sup>139</sup> Per més detalls consulteu-ne l'aparat crític.

<sup>140</sup> En contra opina Devereux, qui veu en Tàmiris un mite d'estructura edípica: en la versió primitiva hauria comès incest amb la seva mare, una de les muses, d'aquí el càstic, la ceguesa, com Èdip.

Pausànias<sup>141</sup> en dóna una versió racionalista: Tàmiris, com després Homer, era cec com a conseqüència d'una malura oftàlmica (διεφθάρη δὲ ὁ Θάμυρις ἐμοῖ δοκεῖν ὑπὸ νόσου τοὺς ὀφθαλμούς, τὸ δὲ αὐτὸ καὶ Ὀμήρωι συνέπεσεν ὕστερον).

En un altre ordre de coses, tenim la sort de conservar una variant mitogràfica en els escolis bT que no coincideix amb la que acabem de comentar, la que prové de la tradició dels escolis menors. L'he transcrita íntegra *in apparatus*. Tot i la brevetat, n'hi ha prou per a copsar-ne les diferències: Tàmiris va determinar que si venia les Muses en la contesa, es casaria amb una d'elles, però si era vençut, seria encegat. Tenia un ull glauc i un altre de negre, i va ser encegat de l'ull sa. Aquesta versió, segons Grau<sup>142</sup> es remunta a la tragèdia de Sòfocles *Tamiras*. El dramaturg deu haver optat per una tradició diversa de la mitogràfica.

B 629: *Ὅς ποτε Δουλίχιόνδ' ἀπενάσσατο, πατρὶ χολωθείς·*

Aquesta *historia* parteix de l'al·lusió d'Homer a l'exili de Meges Filida i en refereix la causa. És possible que ens trobem davant d'un resum de la versió original, vista la brevetat del text.

Ὅς εἰς τὸ Δουλίχιόν ποτε ἀπωκίσθη: és força probable que aquest segment de text provingui d'una glossa d'aquelles que l'escoliaista sovint introdueix davant del text mitogràfic i que, en alguns casos, com ara aquest, s'ha fusionat sintàcticament amb la *historia* com a resultat de la transmissió manuscrita<sup>143</sup>. En efecte, noti's com parafrasseja el primer hemistiqui del vers homèric.

διὰ τὸ καταμαρτυρῆσαι τοῦ πατρὸς Αὐγείου πρὸς Ἡρακλέα κτλ.: la breu relació del fets que donen sentit al comentari es pot completar amb el que diuen les altres dues fonts que recullen el mite. Apol·lodor<sup>144</sup> n'ofereix la versió més completa, atesa la relació que guarda amb el cicle dels dotze treballs d'Hèracles. En Eustaci no apreciem divergències notables<sup>145</sup>.

ἡ ἱστορία παρὰ Καλλιμάχῳ: subscripció difícil de comprovar per manca de testimonis complementaris.

<sup>141</sup> IV 33, 7.

<sup>142</sup> *art. cit.* p. 140.

<sup>143</sup> Una mica més amunt hem trobat un exemple anàleg a la *historia* a B 547.

<sup>144</sup> II 5, 5.

<sup>145</sup> *ad loc.*

B 631: *Κεφαλλήνας*:

*Historia* seleccionada d'un escoli bT. Tanmateix per contingut s'adiu al corpus. S'explica l'origen del gentilici Cefal·lenis.

Κέφαλος γὰρ ὁ Δηϊόνος, φεύγων ἐκ Φωκίδος διὰ τὸν τῆς γυναικὸς ἀκούσιον φόνον: la història de Cèfal ha gaudit d'una àmplia divulgació al llarg de tota la tradició literària gràcies sobretot a la versió d'Ovidi. El mitògraf fa una referència a l'homicidi involuntari de la seva esposa Procris. La llegenda d'aquesta princesa és força complexa i és tractada per MH en el comentari a *Odíssea* XI 321. Aquí, en canvi, no explica la llegenda de Procris, només en fa un breu esment.

Apol·lodor<sup>146</sup> narra la mort tràgica de Procris en mans del seu marit en una versió semblant a la d'Ovidi però amb lleugeres variants, que no entrem a comentar perquè el nostre mitògraf no la relata.

ὠικει ἐν Θήβαις: Cèfal es purificà de l'uxoricidi a Tebes, ciutat on fou acollit després del crim<sup>147</sup>. El mitema és conegut: un homicidi (involuntari) produeix exili<sup>148</sup>, recerca de purificació i acolliment en una nova ciutat on es duran a terme els ritus pertinents. El mite d'Hèracles ofereix exemples prou coneguts d'aquesta estructura míticonarrativa.

συστρατεύσας δὲ Ἀμφιτρώωνι καὶ ταύτην γέρας λαβὼν οὔτος ἀφ' ἑαυτοῦ ὀνόμασεν: en agraïment el personatge oferirà els seus serveis a la ciutat i al seu rei Amfitrió, lluitant contra els tafis; en pac del servei se li donarà l'illa de Cefal·lènia, un dels territoris conquerits<sup>149</sup>. La fundació de Cefal·lènia figura també en Apol·lodor<sup>150</sup>. Noti's la concordança *ad sensum*: ταύτην remet a *Κεφαλλήνας* (en el *lemma*), però es refereix, òbviament, a l'illa.

En aquest breu referiment al personatge per part de MH -que no d'Homer-, només es vol posar l'antropònim en relació amb el gentilici. Ens trobem, doncs, davant d'un *oikistes* i d'un mite fundacional i de l'explicació d'una etimologia; el patró narratiu és, doncs, propi de la tradició del MH II.

ἐκ τούτου Κιλλεὺς, οὗ Ἀρκείσιος, οὗ Λαέρτης: aquesta escueta enumeració genealògica no és habitual en MH, però cf. *historia* a B 517 (Sch. bT)

<sup>146</sup> III 15, 1.

<sup>147</sup> Suid. s. u. Τυμησία.

<sup>148</sup> THOMPSON, *Motif-Index* Q431.1. Vid també *historiae* a A 2 i B 662.

<sup>149</sup> Eust. a Od. XI, 321.

<sup>150</sup> II 4, 7. Cf. Paus. I 37, 6.

B 662: *Αὐτίκα πατρός ἐοῖο φίλον μήτρωα κατέκτα*

Ἱστορεῖται ὅτι Τληπόλεμος κτλ.: fins ara hem observat que la majoria de les *historiae* comencen *ex abrupto*. Aquest estat es detecta ja en els papirs<sup>151</sup>. En alguns casos, com ara el que ens ocupa, apareix com a nexa el verb φασίν o algun equivalent com aquest Ἱστορεῖται.

La llegenda de Tlepòlem s'insereix en el marc miticonnarratiu de les fundacions dutes a terme pels Heraclides. L'estructura mitemàtica és recurrent i respon a un estereotip que ja hem trobat: crim (involuntari?) d'un consanguini, seguit d'exili voluntari, consulta de l'oracle per saber què cal fer per purificar-se del crim, i finalment, *apoikia* auspiciada per Apol·lo dèlfic. Com a exemple d'aquesta estructura podem citar, sense anar més lluny, a la llegenda de Cèfal de la *historia* anterior, tot i que amb lleugeres variants respecte al clixé.

El punt clau del comentari s'ha de centrar forçosament en les circumstàncies del crim. Els mitògrafs coincideixen a assenyalar-ne la involuntarietat; així MH (ἀκουσίως ἀπέκτεινεν), Apol·lodor<sup>152</sup> (οὐχ ἐκῶν) i Diodor Sícul (ἀκουσίως ἦν ἀνηρηκός).

ἀφῆκε τὴν βακτηρίαν ἐπὶ τὸν οἰκέτην, καὶ τούτου μὲν ἤμαρτε, πῆξας δὲ τὸν Λικύμνιον: en el motiu d'aquest crim involuntari coincideixen els dos mitògrafs. Tanmateix, la banalització de la llegenda és evident. Tot apunta a un desenvolupament tardà amb la intenció de rehabilitar l'heroi. L'única font antiga amb què contrastar-la versió mitogràfica és Píndar<sup>153</sup>. Tot i que el gran líric no explica el crim, hi fa referència i n'atribueix les causes a l'ofuscació o turbació de la ment (φρενῶν παραχαί). Sembla com si els mitògrafs ja no entenguessin el sentit del mitema de la pèrdua transitòria de la raó com a fruit de l'actuació d'una divinitat sobre l'home -recordem el tema de la follia d'Hèracles, de conseqüències tràgiques-, i aquest ha estat el motiu de la banalització del mite. En època tardohel·lenística pocs lectors estaven en grau d'entendre certes concepcions religioses arcaïques, fet que incidia sobre la transmissió dels mites fent-los evolucionar cap a formes narratives més anecdòtiques i prosaiques, cada cop més allunyades de llurs significacions originals.

διὸ ἠναγκάσθη γενέσθαι φυγὰς τῆς πατρίδος: observem la plena adequació de la *historia* al *lemma*. Aquí s'interromp la narració car Homer ja explica l'exili de l'heroi i allò que se'n derivà. MH s'ha limitat a referir les circumstàncies del crim perquè Homer no en diu res.

B 721: *ἀλλ' ὁ μὲν ἐν νήσῳ κείτῳ κρατέρ' ἄλγεα πάσχων*

<sup>151</sup> Vid. Introducció, cap 2, 2, 13; 4.5.

<sup>152</sup> 2,8,2; com també Eust. *ad loc.*

<sup>153</sup> Ol. VII, 27 ss.

ἱστορεῖται ὅτι Φιλοκτῆτης ἐν Λήμνῳ καθαίρων τὸν βωμὸν τῆς Χρυσῆς καλουμένης Ἀθηνᾶς ἠδήχθη ὑπὸ ὕδρου: l'episodi de Filoctetes compta com a font més completa amb la tragèdia de Sòfocles. El tema, però, es remunta al cicle èpic, a jutjar pel resum de Procle. El protagonisme de Filoctetes s'intensifica en els episodis postiliàdics<sup>154</sup>.

καὶ ἀνιαρῶι τραύματι περιπεσὼν κατελείφθη αὐτόθι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων: Procle i Apol·lodor<sup>155</sup> coincideixen en localitzar l'incident de la serp a Tènedos, i el posterior trasllat del ferit a Lemnos. Pausànias<sup>156</sup>, però, sembla coincidir aquí amb MH. El motiu de la ferida en la cama, en aquest cas conseqüència de la mossegada de la serp, apareix en mites anàlegs: Odisseu porta també a la cama una cicatriu fruit d'una cacera de joventut. Cacera i ferida són dos elements constitutius de mites que es poden relacionar amb ritus iniciàtics i de *passage*. També la mala olor que emet la ferida, de la qual MH no fa cap menció, té una vinculació amb la segregació que presuposa un ritus de *passage*; en efecte, durant la temporada que dura la iniciació, l'iniciand és exclòs del seu àmbit habitual i ha de conviure en un ambient incivilitzat, a mercè de les bèsties (la serp, el senglar...) <sup>157</sup>.

ἤδεισαν γὰρ τοὺς Ἥφαιστου ἱερεῖς θεραπεύειν τοὺς ὀφιοδήκτους: la majoria de les fonts, incloent-hi Sòfocles, destaquen la sentor de la ferida com a motiu de l'abandonament de Filoctetes. Se'n pot establir un vincle també amb la mala olor de les dones lèmniies, que durava només l'època de separació dels seus marits, durant els rituals de purificació i renovació<sup>158</sup>. Curiosament, Lemnos és precisament l'illa on Filoctetes fou abandonat.

MH ens sorprèn aquí amb un motiu inusitat: l'habilitat terapèutica dels sacerdots d'Hefest.

B 740: *τῶν αὐθ' ἡγεμόνευε μενεπτόλεμος Πολυποίτης*

ὁ Πολυποίτης ἦν τοῦ Πειριθόου παῖς, ὃν φασιν οὕτως ὀνομάσθαι ὑπὸ τοῦ πατρὸς διὰ τὸ πολλοῖς ἐπιθεῖναι ποινήν, ὃ εστι τιμωρίαν τῶν κενταύρων: Polipetes, fill de Pirítous, té un nom etimologitzant referit al seu pare, com Neoptòlem. L'objectiu d'aquest breu apunt mitogràfic és explicar el sentit d'aquesta etimologia.

<sup>154</sup> Od. VIII 219 ss.; *Ilias Parua* (a Procl. Chr.); cf. Apollod. *Epit.* V 8; D. Chr. LII.

<sup>155</sup> Apollod. *Epit.* 27.

<sup>156</sup> I 33, 4.

<sup>157</sup> Vid. BREMMER 1978, 9-15.

<sup>158</sup> Vid. BURKERT 1970, 7 ss.

ὄπποτε εἰς τοὺς γάμους τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μελανίππης ὑβρίσαι ἐπεχείρησαν: la dona de Pirítous, la que va provocar la centauromàquia, és, segons la major part de les fonts, Hipodamia. MH ja n'ha fet esment<sup>159</sup>. Aquesta dona s'identifica amb la mare de Polipetes<sup>160</sup>. És, doncs, estrany que MH l'anomeni aquí Melanipa. Vet aquí una contradicció flagrant, un error que cal esmenar en el text. No he trobat cap altre testimoni que doni aquesta filiació aberrant de l'heroï.

B 783: *εἰν Ἀρίμοις, ὅθι φασὶ Τυφωέος ἔμμεναι εὐνάς*.

Aquesta *historia* cal prendre-la amb reserves, car prové dels escolis bT i no està testimoniada en els menors. Aquesta és l'única menció de Tifoeu en els poemes homèrics. Fóra lògic, doncs, que MH hi dediqués una *historia*. Si aquesta és o no l'original és, doncs, difícil d'escatir.

Dels dos versos homèrics (B 782-3) només podem conèixer dos fets: primer, que Zeus lluità contra el monstre i segon, que tenia el seu niu en el país dels Arims. Les versions posteriors aporten més informació.

φασὶ τὴν γῆν ἀγανακτοῦσαν ἐπὶ τῷ φόνῳ τῶν Γιγάντων διαβαλεῖν Δία τῇ Ἥρῃ: la versió recollida per MH és l'única que parla de la intervenció d'Hera en la cria del monstre. Des del principi de la narració amb el naixement del monstre s'hi detecten dues tradicions: l'hesiòdica, seguida per Apol·lodor, que fa de Tifoeu fill de Gea i Tàrtar, i la de MH, que explica la intervenció d'Hera i Cronos. Vegem sota el *lemma* següent.

τὴν δὲ πρὸς Κρόνον ἀπελθοῦσαν ἐξειπεῖν. τὸν δὲ δοῦναι αὐτῇ δύο ὠιά κτλ.: és possible que aquesta fos la versió homèrica. L'antiguitat i l'origen oriental del mite estan fora de dubte. Les versions orientals són diverses, essent les més notables i properes a la *interpretatio graeca* sengles mites hurrites recollits per la tradició hitita: el monstre ofidi Hedammu i Ullikummi, el gegant de diorita. Ara no és el moment de traçar els paral·lelismes entre Grècia i Orient, sinó simplement de deixar constància que tant Hesíode com Homer beuen de fonts orientals, tal vegada coincidents només parcialment.

δαίμων ὁ ἀποστήσων Δία τῆς ἀρχῆς: la lluita del monstre contra el déu suprem és un mitema universal i recurrent. Hi ha múltiples paral·lelismes a Orient. La versió més completa de la lluita és la d'Apol·lodor<sup>161</sup> qui coneixia sens dubte fonts que no podem detectar, car

<sup>159</sup> Vid. *historia* in A 263 i comentari *ad loc.*

<sup>160</sup> D. S. IV 63, 1

<sup>161</sup> I 6,3.



explica el mite amb detalls no atribuïbles a Homer ni a Hesíode, però que sens dubte formaven part de l'èpica orientalitzant del s. VII a. C.<sup>162</sup>.

ἡ δὲ, ὡς εἶχεν ὀργῆς, ἔθετο αὐτὰ ὑπὸ τὸ Ἄριμον τῆς Κιλικίας κτλ.: particularment interessant és l'associació del monstre amb determinades muntanyes, perfectament intel·ligible tenint en compte una de les versions hurrites, la d'Ullikummi; en efecte, l'ésser era una muntanya que creixia sense aturador i amenaçava l'estabilitat còsmica i el poder establert<sup>163</sup>. En les versions gregues la muntanya no és pròpiament el monstre, però sí el seu cau (εὐνάς és el terme que emprà Homer), i que se situa en el mont Arim (Homer i MH<sup>164</sup>) o bé el Cassi (Hazzi en la versió hitita), en el qual es refugià quan era perseguit per Zeus. Totes les fonts<sup>165</sup> coincideixen en la localització del primer encontre: Cilícia, probable lloc de naixença de monstre.

ἀναδοθέντος δὲ τοῦ Τυφῶνος Ἥρα διαλλαγεῖσα Διὶ τὸ πᾶν ἐκφαίνει: nova intervenció d'Hera absent de la resta de les fonts però comparable amb la contribució d'altres déus a la derrota del monstre.

ὁ δὲ κεραυνώσας Αἴτην τὸ ὄρος ὠνόμασεν: MH ens estalvia la persecució del monstre per art de Zeus i abreuja el final de la *historia*. Les diverses muntanyes que s'associen al mite tracen un recorregut d'Orient a Occident, fins a acabar a l'Etna. Ara bé, ni Hesíode ni Homer parlen de

<sup>162</sup> Recordem que el passatge dedicat a Tifoeu en la *Teogonia* és considerat per alguns crítics una interpolació.

<sup>163</sup> Tesub hi haurà de lluitar, i sofrirà una derrota, després de la qual serà ajudat per altres déus fins a aconseguir la victòria final. Els paral·lelismes amb la versió d'Apol·lodor (*loc. cit.*) són evidents, però no entro en el comentari aprofundit car MH no en parla. Noti's, només, la intervenció d'Hera, com en el mite hurrita Hebat, dona de Tesub. Vid. BERNABÉ, (ed.), *Textos Literarios hititas*, Madrid 1979, 178 ss.

<sup>164</sup> Noti's que segons el nostre mitògraf és també el lloc de naixença, on Hera enterrà els ous de Cronos. Aquest detall no figura en cap altra font.

<sup>165</sup> Hes. Th. 820 ss.; Pi. P. I, 15; A. Pr. 351 ss.; Apollod., *loc. cit.* Vid. DUCHEMIN 1972, especialment 53-54 de l'edició de 1995).

l'Etna<sup>166</sup>. El mite ha viatjat fins al Mar Tirrè amb els primers navegants grecs o bé amb els colons a partir del s. VIII a. C. El paisatge volcànic i les “muntanyes creixents” que contemplaren a les Illes Lípari, a la Campània i a Sicília van promoure la identificació geogràfica del mite. Alguns autors clàssics en parlen<sup>167</sup>. Però la innovació èpica en les colònies occidentals no sembla haver arribat a oïdes dels dos grans poetes. En conclusió, podem afirmar que MH parteix d'una versió antiquíssima orientalitzant amb elements desconeguts per altres fonts, que divergeix de la d'Hesíode i Apol·lodor, però hi introdueix la identificació amb la geografia volcànica del sud d'Itàlia, tal vegada pel pes de l'autoritat d'Èsquil i Píndar.

---

<sup>166</sup> La lectura Αἴτνης en el vers 860 de la Teogonia és una correcció bizantina, probablement de Tzetzes, per la forma αἰδνῆς o αἰδνῆς.

<sup>167</sup> Píndar i Èsquil, *loc. cit.* És oportú fer esment de la magistral descripció de l'illa de Sicília feta per Ovidi (*Met.* V, 321 ss.) en termes mítics, geogràfics i geològics, que recull les tradicions occidentals sobre Tifoeu.

## Γ 75: Ἄργος ἐς ἵππόβοτον καὶ Ἀχαιίδα καλλιγύναικα

L'objectiu d'aquesta *historia* és explicar l'epítet ἵππόβοτον del *lemma* homèric. Tenim la sort de comptar amb dos testimonis en la tradició escoliogràfica, l'habitual escoli menor (D) i, a més, un escoli exegetíc (b Erbse).

Ἴασος καὶ Πελασγὸς Τρίοπα παῖδες: l'únic punt de discrepància entre les dues versions és el nom del pare d'Iasos i Pelasg. Tríopas en la versió D, Foroneu en la b. La coincidència en la resta de dades és sorprenent. La subscripció que remet a Hel·lanic en els dos textos no deixa dubte respecte a la procedència d'aquest mite<sup>1</sup>. La discrepància en els noms pot ser deguda a una variant textual en la transmissió del text d'Hel·lanic o bé al fet que la tradició és força confusa pel que fa a l'arbre genealògic d'aquesta nissaga d'herois epònims. La genealogia més completa la dóna l'escolista d'Eurípides<sup>2</sup>, qui dóna la raó a l'escolista D d'Homer, i, possiblement, el que ha recollit la tradició de MH. El pare d'Iasos i Pelasg era Tríopas, i ens hem de remuntar quatre generacions per trobar el nom de Foroneu. No hi ha dubte que l'escolista b en transmet una genealogia simplificada. Pausàniass afirma que Argos era nét de Foroneu per part de filla, dada que coincideix amb l'escolista d'Eurípides qui, a més, dóna el nom de la filla: Níobe. La resta de la genealogia de Pausàniass, més sintètica, hi coincideix parcialment, cosa que demostra les vacil·lacions en la fixació de la nissaga per part dels antics logògrafs. En qualsevol cas, fa de Tríopas pare d'Iasos i Agènor, ometent Pelasg i citant el tercer fill, que també trobem en MH (ὁ νεώτατος ἀδελφός Ἀγήνωρ). Podem, doncs, constatar que la *lectio potior* ha de ser Τρίοπα i no Φορωνέως, i així devia figurar en la font, Hel·lanic.

τελευτήσαντος δὲ αὐτοῖς τοῦ πατρὸς διείλοντο τὴν βασιλείαν κτλ.: el mite no figura en cap altra font, fora de les molt tardanes. No hi ha dubte que les dues versions que llegim en els escolis homèrics donen la lectura més antiga del mite i es remunten a Hel·lanic.

ὄθεν ἐκλήθη ἵππόβοτον μὲν τὸ Ἄργος ἀπὸ τῆς Ἀγήνωρος ἵππου: paretimologia típica com les que anem trobant de forma recurrent.

ἱστορεῖ Ἑλλάνικος ἐν Ἀργολικοῖς: *uid. supra*.

<sup>1</sup> JACOBY FGH 4F36b; FOWLER, EGM, *Hellanicus* fr. 36b.

<sup>2</sup> Sch. in *Or.* 932.

Γ 144: *Αἴθρη, Πιπθῆος θυγάτηρ*

Ὡς ἰστορεῖ Ἑλλάνικος: aquesta fórmula introductòria és equivalent a la subscripció final, tot i que més infreqüent<sup>3</sup>.

Πειρίθους καὶ Θησεύς, ὁ μὲν Διὸς ὦν, ὁ δὲ Ποσειδῶνος, συνέθεντο γαμῆσειν Διὸς θυγατέρας: la doble filiació dels herois és un mitema recurrent. Pel que fa a Teseu, el que ara ens ocupa, no hi ha unanimitat en les fonts però una tradició recollida per Apol·lodor<sup>4</sup> explica que la nit que Etra va unir-se amb Egeu, també va ser seduïda per Posidó, en el que sembla una transposició de la llegenda d'Alcmena i Amfitrió. L'origen d'aquesta tradició és, sens dubte, una interpretació al vers homèric Θησέα Πειρίθοόν τε, θεῶν ἐρικυδέα τέκνα<sup>5</sup>. Novament els dos mitògrafs coincideixen tot i que sense la literalitat textual que hem trobat en diversos passatges. D'acord amb la subscripció inicial, ambdós deuen dependre d'Hel·lanic<sup>6</sup>. Per la decisió de casar-se amb filles de Zeus, novament coincideix amb Apol·lodor<sup>7</sup>.

καὶ ἀρπάσαντες τὴν Ἑλένην κομιδῆι νέαν παρατίθενται εἰς Ἄφιδναν κτλ.: el primer rapte d'Hèlena per part de Teseu i Pirítous és una tradició transmesa probablement per Hel·lanic, car novament el testimoni principal és Apol·lodor<sup>8</sup>. Hi ha clars indicis que es remunta al cicle, a jutjar per la subscripció a la *historia* a Γ 242<sup>9</sup>, en la qual Bernabé es basa per a considerar aquesta *historia* un testimoni dels *Cypria*. Si així fos, aquesta obra del cicle seria l'origen de les versions posteriors.

Αἴθρηι τῆι Πιπθέως μὲν θυγατρὶ μητρὶ δὲ Θησέως: aquesta és l'única vegada que Etra apareix en Homer. Sorprèn que la mare de Teseu aparegui citada entre una llista d'esclaves sense cap menció al seu noble llinatge. Tot això ens du a pensar si realment aquesta Etra era en la tradició èpica arcaica la mare de Teseu. Pot tractar-se d'una expansió posterior de la llegenda, que partiria de l'atidografia, font dels mitògrafs i del principal testimoni, Plutarc<sup>10</sup>.

οὕτως εἰς Ἄιδου παραγίνονται ἐπὶ τὴν Περσεφόνην: quant a la baixada als inferns de Teseu i Pirítous, remetem al comentari a la *historia* a Θ 386.

<sup>3</sup> Pel que fa a l'ús de l'obra d'Hel·lanic (original o epítome) remetem a la Introducció, cap. 5. Vid. FOWLER, EGM *Hellanicus* F 168c.

<sup>4</sup> I 15, 7.

<sup>5</sup> Od. XI 631 (Potser interpolat per la redacció pisistràtida). Homer no ens diu de quin déu eren dills (Cf. Il. I 265 Θησέα τ' Αἰγεΐδην).

<sup>6</sup> Remeto novament a l'estudi introductori.

<sup>7</sup> Ep. 1, 23.

<sup>8</sup> 3, 10, 7.

<sup>9</sup> Vid. comentari *ad loc*.

<sup>10</sup> *Teseu*, 3, 5-6. Testimonis posteriors, com ara Sch. *in Lyc.* 494-5, depenen de Plutarc, i potser de Cal·límac, fr. 66.

οἱ δὲ Διόσκουροι μὴ ἀπολαμβάνοντες τὴν ἀδελφὴν, τὴν Ἀττικὴν σύμπασαν πορθοῦσιν: la destrucció de l'Àtica pels Dioscurs com a represàlia pel rapte d'Hèlena és un mite que probablement té el seu origen en l'atidografia. En algun moment a finals de l'època arcaica o principis de la clàssica les hostilitats entre Atenes i Esparta van propiciar l'aparició d'aquests mites que feien remuntar aquesta enemistat a un passat mític. Potser la guerra del Peloponnès va fomentar aquestes versions, a jutjar pel pes que tenen en la tradició mitogràfica<sup>11</sup>. En Homer, però, no hi ha ni rastre, i és important notar aquí com el mitema de la dona raptada i l'expedició de represàlia, nucli del cicle troià i punt de partida de l'obra d'Heròdot, acabi traslladant-se a la rivalitat entre les dues grans *poleis* clàssiques.

El desenvolupament d'aquesta llegenda tardana devia comportar una estructura narrativa d'una certa complexitat. Notin-se les discrepàncies entre MH i Apol·lodor: segons el primer, els Dioscurs, en no recuperar la germana, saquegen tot l'Àtica. Segons el segon, prenen la ciutat d'Atenes i s'enduen Hèlena i la reina Etra com a esclava. És evident que la llegenda original devia contenir dues expedicions. Potser cal veure-hi fins i tot variants, com ara en el nom de la ciutat àtica on s'estava Hèlena raptada: segons MH, Afidnas, segons Apol·lodor, Atenes.

Αἴθραν δὲ αἴχμαλωτίζουσιν: ¿Per què la mare de Teseu és una esclava en la *Iliada*? MH recull aquest mite relacionat amb la baixada de Teseu als inferns per respondre a aquesta pregunta. L'origen d'aquesta tradició és difícil d'escatir, i no sabem si s'amaga darrera el *lemma* homèric comentat o bé es pot haver desenvolupat posteriorment a Homer. El mitema de la reina esclavitzada que esdevindrà un *topos* força aprofitat pels tràgics potser no és aquí suficient per explicar-ne la gènesi. Potser té raó Signes Codoñer<sup>12</sup> en afirmar que la redacció pisistràtida dels poemes homèrics rebaixà la puixança de Teseu i els teseides, i l'esclavatge de la mare de l'heroi hauria estat un altre element antiaristocràtic que el tirà atenès va emprar com a arma contra els eupàtrides. En qualsevol cas, aquest mite tingué èxit en la tradició mitogràfica. Podem citar Higí<sup>13</sup>, qui insisteix en la idea: *Aethra et Thisadie quas Castor et Pollux captivas ei (sc. Paridi) assignarant, aliquando reginas.*

Γ 151: uid. Λ 1-2

Γ 189: ἡματι τῶι ὅτε τ' ἦλθον Ἀμάζονες ἀντιάνειραι·

<sup>11</sup> Apollod. Ep. 1, 23.

<sup>12</sup> SIGNES CODOÑER 2004 *passim*, que reprèn una qüestió iniciada per ALONI 1984 i 1985.

<sup>13</sup> Fab. 95, 5.

Μελανίππη καὶ Ἴππολύτη θυγατέρες Ἄρεως, τῶν Ἀμαζονίδων προηγούμεναι τῆς στρατιᾶς: Hipòlita és coneguda en la mitologia fonamentalment per la seva vinculació amb el cicle dels treballs d'Hèracles<sup>14</sup>. Una ampliació literària la vincula a Teseu, amb qui tingué Hipòlit. Pel que fa a Melanipa, que en algunes versions apareix també com a mare d'Hipòlit, les fonts en parlen ben poc. El testimoni més antic és Apol·loni de Rodes<sup>15</sup>, que recull una versió de l'encontre amb Hèracles diferent de la transmesa per Apol·lodor<sup>16</sup>, segons la qual Melanipa hauria estat raptada per l'heroi, el qual hauria aconseguit el cinyell d'Hipòlita a canvi de la seva germana. L'esment de les dues germanes amàzones com a rivals de Mígdon i Otreu en aquella contesa remota és l'aportació principal de la versió de MH, car Homer, que dóna el nom dels dos cabdills frigis, no esmenta les dues amàzones. Ens trobem davant d'una refacció tardana: la fama que obtingueren Hipòlita i Melanipa a causa de la seva participació en el cicle dels treballs d'Hèracles provocà la irrupció d'aquestes dues figures en mites més antics protagonitzats per les dones guerrerres.

αὐται δὲ πειρώμεναι τὴν Φρυγίαν ὑπ' αὐταῖς ποιῆσαι κτλ.: la guerra fronterera entre els frigis i les amàzones és una llegenda molt poc coneguda. De fet, l'única font que aboca una mica de llum sobre aquest episodi tan fosc és el passatge que estem comentant. Tanmateix, la llegenda ha de ser prou antiga com perquè l'autor de la *Ilíada* l'hagi conegut, car és indubtable que s'hi refereix. La qüestió, però, és complexa, car no podem saber si el resum de MH prové d'una ampliació posthomèrica suscitada pel mateix passatge o realment ens trobem davant el mite antic; si així fos, MH hauria tingut accés a fonts que el recollien, probablement d'una tradició prehomèrica transmesa posteriorment pel cicle èpic i de la qual no tenim cap altra constància. La hipòtesi no sembla desencertada, tenint en compte algun exemple ja comentat, com ara la *historia* a A 5, en la qual MH sembla recollir un mite clarament prehomèric<sup>17</sup>.

Eustaci en dóna un breu resum que pertany a la mateixa tradició que MH, tot i que, atesa la poca informació que dóna, pot ser fruit d'una simple paràfrasi del passatge homèric.

στρατόπεδον ἔθεντο πρὸς τὸν Σαγγάριον ποταμόν: Homer ja parla del riu Sangari com a frontera en la qual es desenvolupà el conflicte bèl·lic. El text *Sobre els rius*<sup>18</sup>, atribuït a Plutarc, en recull un mite de *μετονομασία*: el nom antic del riu era Xeròbates, prou descriptiu, tal com adverteix el text citat. Fou canviat pel de Sàgaris (una variant dialectal o diacrònica per Sangari) pel nom d'un dels fills de Mígdon, que morí ofegat en el riu.

τῶν δὲ Φρυγῶν βασιλεῖς ὑπὸ τὸν αὐτὸν χρόνον ἦσαν Μύγδων καὶ Ὀτρεύς: l'autoritat d'Homer es veu en la unanimitat respecte al nom dels

<sup>14</sup> Apollod. II 5, 9.

<sup>15</sup> A. R. II, 966 ss.

<sup>16</sup> *loc.cit.*

<sup>17</sup> Vid. BURGESS 2001, cap. 3.

<sup>18</sup> Ps. Plu. *De fluviis* 12, 1

cabdills frigis en aquella expedició. Als testimonis de MH i Eustaci s'afegeix el d'Hesiqui<sup>19</sup>. Poca cosa sobre Mígdon, i encara menys sobre Otreu, podem afegir, car la font més generosa és MH. Pausànias<sup>20</sup> dóna una notícia interessant: en els confins dels frigis anomenats “estectores” (Στεκτορήνοι<sup>21</sup>), es trobava la tomba de Mígdon, heroi epònim d'aquesta tribu frígia a la qual alguns poetes anomenaren mígdons. Parla també d'un fill de Mígdon, Coreb, que lluità a Troia com a aliat de Príam i morí el dia de l'atac final<sup>22</sup>. No hi ha dubte que tot això són tradicions locals que ens parlen d'herois que eren objecte de culte potser encara en època del periegeta.

Des d'antic s'associa el nom d'Otreu a un dels reis mítics de Frígia. Prova d'això és un passatge de l'*Himne Homèric* a Afrodita<sup>23</sup> en què la deessa, fent-se passar per una mortal, diu a Anquises que és filla d'Otreu i que parla la llengua dels troians perquè fou criada per una dida troiana.

ὁ Πρίαμος τῆς Τροίας βασιλεὺς ἐστρατεύετο κατὰ τῶν Ἀμαζόνων σὺν αὐτοῖς, κατ' ἐκεῖνον ἀκμάζων τὸν καιρὸν: el text de la *Ilíada* objecte de comentari testimonia la participació de Príam, encara jove, com a aliat dels frigis contra les amàzons, i és el motiu d'aquesta *historia* que, en certa manera, parafraseja les paraules del mateix Príam<sup>24</sup>.

Γ 237-238: *Κάστορά θ' ἰππόδαμον καὶ πύξ ἀγαθὸν Πολυδεύκεα, / αὐτοκασιγνήτω, τῷ μοι μία γείνατο μήτηρ*

Aquesta *historia* no figura en els escolis D. Es conserva en els *Scholia Parisiensia* i en còdex B. Les seves característiques d'estructura i contingut permeten d'incloure-la en el corpus<sup>25</sup>. Tanmateix, la contradicció que trobem en el final amb la *historia* a Γ 243 ens fa sospitar que l'última frase és fruit d'una interpolació. Per això la posem entre claudàtors en l'edició crítica.

Ὁ Ζεὺς ὁμοιωθεὶς κύκνωι, τῇ Λήδαι συνεγένετο κτλ.: l'esment que fa Hèlena dels seus germans els Dioscurs dóna peu a aquesta *historia* en la qual s'expliquen les circumstàncies del naixement de tots tres germans. El mite és prou conegut i encaixa en l'esquema estructural narratiu de la

<sup>19</sup> s. u. Ὀτρεὺς καὶ Μύγδων. Malauradament el laconisme del lexicògraf es redueix a dos mots: βασιλεῖς Φρυγίας.

<sup>20</sup> Paus. X 27, 1: descripció d'una obra d'art en què apareixen troians i aliats derrotats pels aqueus, entre els quals Coreb fill de Mígdon. Vid. també Eust. a Od. X 553, on s'explica que Coreb fou un dels últims aliats en socórrer Príam.

<sup>21</sup> Probablement “coberts amb pells d'anyell”.

<sup>22</sup> Coreb és també citat fugaçment per Eurípides, *Rh.* 539.

<sup>23</sup> 111 ss.

<sup>24</sup> Versos 184-189, malgrat que el *lemma* només en recull l'últim.

<sup>25</sup> Sempre segons els criteris establerts en la Introducció.

seducció per metamorfosi amb el resultat del naixement de personatges semidivins, com ho són tant els Dioscurs com Hèlena.

...ὡὰ δύο, καὶ ἐκ μὲν τοῦ ἐνὸς ἐγένετο ἡ Ἑλένη, ἐκ δὲ τοῦ ἑτέρου ὁ Κάστωρ καὶ ὁ Πολυδεύκης: el mite silencia la condició de Clitemnestra com a quarta germana, que equilibra la prole de Zeus/Tinadàreu i Leda. Hi ha coincidència amb Apol·lodor<sup>26</sup>; en efecte, els manuscrits esmenten els tres noms, i han estat els editors<sup>27</sup> els que han afegit el nom de Clitemnestra. L'autor de la *Biblioteca* parla d'un únic ou, però estableix de forma clara la doble condició dels dioscurs (Polideuces immortal/Càstor mortal), racionalitzada per mitjà del mite de la doble paternitat, mitema prou conegut (pensem en el cas paral·lel d'Hèracles/Íficles)

Aquesta doble concepció no té altre sentit que explicar el conflicte sobre la mortalitat dels Dioscurs que comentarem *infra*.

λέγεται γοῦν ὡς καὶ τὸν ἑαυτῶν πατέρα τὸν Δία ζητήσαντες ἀθανάτους αὐτοὺς ποιῆσαι κτλ.: considerem aquest passatge una interpolació car entra en contradicció amb la *historia* a Γ 243

Γ 242: *αἴσχεα δειδιότες καὶ ὄνειδεα πόλλ' ἄ μοί εστιν*

Ἑλένη ἀρπασθεῖσα ὑπὸ Ἀλεξάνδρου, ἀγνοοῦσα τὸ συμβεβηκὸς κτλ.: ¿per què els Dioscurs no lluitaren a Troia<sup>28</sup>, sent, com eren, germans d'Hèlena? En aquesta *historia* l'enfocament exegetíc està fora de tot dubte: ¿per què Hèlena creia que els seus germans s'avergonyien d'ella (ὕπολαμβάνει δι' αἰσχύνην αὐτῆς μὴ πεπορευῆσθαι τούτους εἰς Ἴλιον)? ΜΗ ho explica: perquè ja era la segona vegada que era raptada (ἐπειδὴ πρότερον ὑπὸ Θησέως ἠρπάσθη). La inculpació de la dona raptada és evident: el prejudici fruit de la misogínia aflora en aquesta interpretació.

καθὼς προείρηται: un clar exemple de referència creuada que ens remet a la *historia* a Γ 144<sup>29</sup> (διὰ γὰρ τὴν τότε γενομένην ἀρπαγὴν Ἄφιδνα πόλις Ἀττικῆς πορθεῖται). Molt probablement ambdues són de la mateixa mà. El mitògraf evita repetir detalls i es mostra coherent amb el que ha dit anteriorment.

<sup>26</sup> III 10, 6.

<sup>27</sup> Sic Frazer, seguint Gale, Bekker, Hercher, Wagner i Heyne.

<sup>28</sup> Deixem de banda els problemes de cronologia relativa que això suscitaria, car, tot i ser germans bessons d'Hèlena, pertanyen a una generació anterior, la dels grans herois com Hèracles i Teseu, amb els quals participaren en l'expedició dels Argonautes, etc. Buscar una cronologia racional als mites és infructuós ateses les contradiccions que anaren suscitant els intents de sistematitzar l'univers mític en forma de cicles i genealogies.

<sup>29</sup> Vid. comentari *ad. loc.* com a complement a aquest.



καὶ τιτρώσκειται Κάστωρ ὑπὸ Ἀφίδνου κτλ.: segons algunes versions aquest fou el motiu de la mort de Càstor. No sembla, però, ser aquesta l'opció de MH, qui s'adscriu a la versió més corrent<sup>30</sup> i en aquest cas parla d'una simple ferida a la cuixa.

οἱ δὲ Διόσκουροι Θησέως μὴ τυχόντες λαφυραγωγούσι τὰς Ἀθήνας: aquest motiu ens torna a remetre a la *historia* al vers 144. El motiu de l'absència de Teseu durant la *razzia* àtica dels Dioscurs ja hi ha estat explicat. Una notícia transmesa per Plutarc evidencia dues tradicions oposades: si bé la versió que es va imposar allunyava Teseu de la gesta, una versió més antiga avala la participació de l'heroi. Però el mateix Plutarc la titlla d'inversemblant, car Teseu no hauria permès ni el saqueig de l'Àtica ni el rapte de la seva pròpia mare per part dels Dioscurs<sup>31</sup>.

ἡ ἱστορία παρὰ τοῖς Πολεμωνίοις, ἢ τοῖς κυκλικοῖς καὶ ἀπὸ μέρους παρ' Ἀλκμῶνι τῷ λυρικῶι: aquesta *subscriptio* denota un cert rigor que probablement era més habitual en l'arquètip, com ja va advertir Montanari<sup>32</sup>. Els cíclics són una de les fonts principals de la tradició A<sup>33</sup>; la clara intenció exegètica a què ens hem referit suara és també exclusiva d'aquesta tradició més antiga. És interessant la referència a Alcma<sup>34</sup>, sobretot tenint en compte l'expressió ἀπὸ μέρους, una de les raríssimes mostres de lectura crítica de les fonts. Tanmateix, i insistint en la idea de Montanari, tenint en compte la tendència a la síntesi, la braquilogia o àdhuc la supressió que detectem al final de les *historiae*, podem preconitzar l'existència en les primeres fases de la transmissió textual de subscripcions més complexes, almenys en la tradició A, amb algunes observacions crítiques sobre les fonts citades<sup>35</sup>.

Γ 243: Ὡς φάτο, τοὺς δ' ἤδη κάτεχεν φυσίζοος αἶα

Ἴδας καὶ Λυγκεὺς Ἀφάρεως παῖδες γάμους θύοντες κτλ.: la *historia* és una continuació lògica de l'anterior i s'adequa perfectament al *lemma*: Hèlena no sap que els seus germans ja són morts (almenys segons Homer), i MH narra llur decés, relacionat amb l'enfrontament amb Idas i Linceu a causa del rapte de les Leucípides.

<sup>30</sup> Cf. Apollod. III 11, 2, on es narra la mort de Càstor en mans d'Idas, un dels afarètides.

<sup>31</sup> El mite ha estat manipulat per part de dues faccions polítiques, uid. SHAPIRO 1999. Segons el meu parer ens trobem davant d'una nova alteració de la tradició promoguda per Pisístrat en contra dels eupàtrides.

<sup>32</sup> 1995a.

<sup>33</sup> Vid. Introducció, cap. 6.

<sup>34</sup> Fr. 8 Page=13 Bergk.

<sup>35</sup> Remetem a altres subscripcions de les mateixes característiques: *historiae* a A 5, A 108, A 264, B 145, etc.

ἐκάλεσαν τοὺς Διοσκούρους συγγενεῖς ὄντας κτλ.: el motiu dels parents convidats a casament que acaben raptant la núvia (o núvies) és un mitema conegut. Pensem en el mite de Làpites i Centaures. Els raptors atempten contra els principis civilitzatoris del ritual: recorren a la violència i al sacrilegi. En aquest cas els Dioscurs protagonitzen un mite antagònic a l'anterior, en el qual actuen com a defensors d'una noia innupta (la seva germana Hèlena).

El mite és força complex, car ens presenta aquests herois en contradicció amb la caracterització positiva habitual<sup>36</sup>. En aquest cas són Idas i Linceu els que respecten el protocol que exigeix el ritual: concerten un matrimoni i conviden els parents a noces.

ἀναιρεῖται Κόστωρ: destaquem aquest detall; és només Càstor el que resulta mort; així doncs, MH rectifica Homer. Sembla obvi que l'autor de la *Iliada* desconeix el motiu de la immortalitat de Polideuces; no així l'autor de la *necyia* odisseica<sup>37</sup>, qui ja coneix el mite de la immortalitat compartida dels dos herois. Sabem gràcies a dos versos citats textualment per Climent d'Alexandria<sup>38</sup> que la doble condició dels Dioscurs es remunta als *Cypria*<sup>39</sup>, poema que, en cas de ser anterior a l'*Odissea*, hauria introduït aquest motiu mític a la tradició literària. La divinització d'herois també és fruit de la fabulació literària, pensem novament en l'exemple d'Hèracles. És evident, però, que els Dioscurs tindàrides són originàriament herois, no divinitats, i, com a tals, immortals.

παραμυθεῖται δὲ Πολυδεύκηνη καὶ τίθεται αὐτῶι αἴρεσιν κτλ.: l'enfocament romànticitzant dels mites propi de l'èpica tardana promou la creació d'aquestes estructures narratives. En aquest cas, la solució de compromís que permet la unió eterna dels dos germans inseparables no és més que l'adopció d'un altre mitema prou conegut: el de la divinitat anual que neix, mor i ressuscita d'acord amb el cicle agrari. La majoria de fonts coincideixen i es remunten al passatge citat de l'*Odissea*, on es diu que tots dos poden viure durant un temps de forma alternativa en els inferns, sense especificar, però, la durada. Sembla clar que posteriorment es va introduir el tema de la "ressurrecció", car la vida en els inferns semblava una contradicció *in terminis*, gairebé una paradoxa. L'establiment de la durada dels sojorns alternatius es resol de dues maneres: la que recull la versió d'Apol·lodor, un dia cadascun, o la del MH: sis mesos.

ἡ ἱστορία παρὰ Πινδάρῳι: subscripció fiable. Tanmateix MH opta per una versió diferent de la de Píndar, cosa que ens fa suposar que ha consultat una altra font<sup>40</sup>. Així doncs, si segons Píndar la ressurrecció dels

<sup>36</sup> Sobre aquesta contradicció vid. Pàmias 2002 i 2003.

<sup>37</sup> Od. XI 300-304.

<sup>38</sup> *Protrep.* 2, 30, 5 = *Cypria* fr. 6 (Allen i Bernabé).

<sup>39</sup> Aquesta *historia* està recollida en les edicions d'Allen i Bernabé dels *Cypria* (fr. 10).

<sup>40</sup> Quin sentit té, doncs, la *subscriptio*? Com es percep sovint, la subscripció remet a una font de prestigi que recull el mite, però això no implica que MH segueixi aquesta versió. Ja

Dioscurs era diària, segons MH era semestral, una racionalització matemàtica que recupera esquemes molt antics com el de la divinitat anual.

La font principal és la *Nèmea* X, 102 i ss<sup>41</sup>. Sembla que el poeta tebà modifica la llegenda o bé opta per una versió diferent de l'odisseica. En efecte, segons es desprèn del passatge de la *necyia* i arran dels desenvolupaments narratius posteriors, els Dioscurs s'haurien de separar perquè l'un pogués estar viu a la terra i l'altre mort a l'infern simultàniament. Píndar diu que viuen junts, un dia a Terapna<sup>42</sup>, i l'altre a l'Olimp. El gran líric els ha unit eternament en una apoteosi "intermitent". El motiu es remunta probablement als *Cypria*, si hem de confiar en la *Crestomatia* de Procle. La versió d'Apol·lodor sembla hereva de la de Píndar.

Γ 325: Πάριος δὲ θούς ἐκ κλήρος ὄρουσεν

Πάρις ὁ Ἀλέξανδρος ἐκλήθη παρὰ τὸ ἐκτεθῆναι αὐτὸν ἐν τῇ Ἰδῆι εὐθὺς τεχθέντα καὶ αὐξήθηται καὶ παρελθεῖν τὸν μόρον οὕτως: aquesta *historia* pren com a punt de partida el nom de Paris, que apareix aquí per primer cop en la *Ilíada*, car fins ara el personatge ha estat anomenat sempre amb el nom d'Alexandre<sup>43</sup>. Hi trobem l'explicació del mite del naixement i exposició de Paris con a conseqüència d'uns auguris desfavorables que n'aconsellaven la mort. El motiu narratiu pertany al patrimoni universal del conte popular<sup>44</sup>, i no cal aportar-hi exemples que estan en la ment de tothom. El que interessa comentar aquí és la creació d'una paretimologia a partir de mite. El nom de Paris vindria, segons aquesta interpretació forçada, de *παρελθεῖν*, probablement en el sentit de "passar desapercebut", ja que, com diu el text, va ser criat a l'Ida mentre els seus pares el creien mort.

No és aquesta l'única paretimologia sobre el nom del personatge. Probablement l'exotisme del terme va propiciar-ne l'extensió de l'ús entre la literatura posthomèrica en detriment del d'Alexandre, que és el que emprava habitualment Homer, nom que, d'altra banda, oferia una etimologia transparent a qualsevol grec mínimament versat en lletres. Així, per exemple, l'escoliaista d'Eurípides<sup>45</sup> fa derivar el nom de *πήρα*, "sac de cuir", ja que el pastor que el va salvar se l'endugué en el seu sarró.

---

hem observat el fet que MH sembla consultar fonamentalment resums i epítomes de mitògrafs antics, però cita fonts de prestigi per aportar autoritat al seu text.

<sup>41</sup> Vid. també Pi P. XI 94 ss.

<sup>42</sup> Amb aquest topònim es refereix a l'infern.

<sup>43</sup> Vid. DE JONG 1987; LLOYD 1989.

<sup>44</sup> THOMPSON, *Motif-Index* R 131 (nen expòsit); S 321.2 (pastors rescaten nen expòsit S 350 (fat del nen expòsit).

<sup>45</sup> Sch. E. *And.* 293.

κατὰ γαστρὸς αὐτὸν ἔχουσα ἢ Ἡκάβη ἐνόμισε κατ' ὄναρ καιόμενον δαλὸν τίκτειν, ὅστις κατέφλεξε πᾶσαν τε τὴν πόλιν καὶ τὴν ἐν τῇ Ἰδῆι ὕλην ἐστῶσαν κτλ.: el mite del somni d'Hècabe és recollit per diverses fonts. MH coincideix amb Apol·lodor<sup>46</sup> en el detall del tió encès (δαλός). La versió d'Apol·lodor és una mica més completa que la síntesi de MH, i no s'observen indicis d'intertextualitat; L'escoliasta de Licòfron<sup>47</sup> sembla haver consultat dues fonts, ja que resumeix dos cops el mite: primer diu que fou una torxa (λαμπάς) l'objecte que Hècabe infantava en somnis, emprant el mateix terme que l'escoliasta d'Eurípides<sup>48</sup>; després, però, hi afegeix una altra versió amb algunes coincidències quasi textuais amb el MH que ens fan suposar que aquesta podia haver estat al font consultada: δαλὸν ἔτεκε καιόμενον ὅστις κατέφλεξε πᾶσαν τὴν πόλιν καὶ τὴν ἐν Ἰδῆι ὕλην.

El somni d'Hècabe sembla desconegut per a Homer. No hi ha cap indicatiu que hagués figurat en els *Cypria* car, segons sembla desprendre's del resum de Procle, aquest *epos* començava amb les noces de Tetis i Peleu i el judici de Paris. Tanmateix no podem concloure *ex silentio* que el tema no provinguí del cicle, tenint en compte la riquesa d'ampliacions narratives de caire novel·lesc que es van desenvolupar en l'èpica posthomèrica. Només se'ns han conservat els resums dels mitògrafs tardans, MH i Apol·lodor, més els testimonis dels escolis citats.

τοῦτο δὲ τὸ ἐνύπνιον ἀκούσαντες οἱ μάντιες καὶ οἱ περὶ τοὺς ὄνειρους δεινοὶ εἶπον τὸ τεχθὲν παιδίον εὐθέως μικρὸν ὄν ῥιφῆναι θηρσὶ βορᾶν κτλ.: Apol·lodor sembla dependre d'una altra font, car no parla de μάντιες sinó d'un òνειροκρίτης, un dels fills de Príam, Èsac (Αἴσακος). La versió de MH sembla ser fruit d'una simplificació: un altre detall important que omet és que el nen exposat romangué cinc dies abandonat durant els quals fou nodrit per una óssa, com llegim en la *Biblioteca*. L'animal nodridor és un altre dels elements típics de l'estructura narrativa d'aquests tipus de relat. L'escoliasta de Licòfron continua seguint MH, a jutjar per les noves coincidències textuais.

Γ 443-444: οὐδ' ὅτε σε πρῶτον Λακεδαίμονος ἐξ ἐρατεινῆς / ἔπλεον ἀρπάξας ἐν ποντοπόροισι νέεσσι·

Ἀλέξανδρος υἱὸς Πριάμου Τροίας βασιλέως, ὁ καὶ Πάρις ἐπικαλούμενος: aquí el mitògraf sembla ignorar la *historia* anterior. Segons el meu parer, no és d'estranyar, car, ateses les característiques d'una i altra, aquesta sembla provinent de la tradició A mentre que l'anterior respon més

<sup>46</sup> III 12,5.

<sup>47</sup> Sch. in Lyc. 86.

<sup>48</sup> *loc. cit.*

aviat a la tradició B<sup>49</sup>. En efecte, si abans es limitava a narrar un mite per argumentar una etimologia, ara està explicant un fragment de la llegenda al qual Homer al·ludeix però no explica: el viatge de Paris i Hèlena.

Ἄφροδίτης ἐπιταγήι ναυπηγήσαντος αὐτῷ ναῦς Ἄρμονίδου ἢ κατὰ τινὰς τῶν νεωτέρων Φερέκλου τοῦ τέκτονος: l'esment d'Harmonides, armador de la nau de Paris, s'ha de considerar com un simple mite fundacional de *naupegia*; la informació està tret del mateix text d'Homer<sup>50</sup>. El viatge de Paris conté, doncs, elements iniciàtics, per tal com per primer cop els troians armaren un vaixell i es feren a la mar, desoïnt l'oracle de Delfos que predeïa conseqüències fatals<sup>51</sup>.

Harmonides és el nom originari del *naupegos*; es tracta, efectivament, d'un nom parlant, derivat d'ἀρμόττω, tal com ja van assenyalar alguns comentaristes antics<sup>52</sup>. Aquest és un element característic dels mites d'iniciació: recordem Jàson, de ἰάομαι, “guarir”, amb les connotacions xamàniques que el terme comporta. Cal notar, però, que, si bé en el mite dels Argonautes és l'heroi el portador del nom parlant mentre que el *naupegos* és Argos, en el mite ara comentat és l'armador el que porta el nom parlant.

La confusió entre els noms del pare, Harmonides, i el fill, Féreкле, probablement és deguda a una lectura incorrecta del text homèric, en què el relatiu ὄς, que té com antecedent Harmonides, sembla haver estat interpretat erròniament com a dependent de Féreкле (ὄς καὶ Ἄλεξάνδρῳ τεκτῆνατο νῆας εἴσας<sup>53</sup>), tal com ja va advertir Eustaci<sup>54</sup>. Segons MH l'atribució de la *naupegi* a Féreкле es deu a alguns dels *neoterói*. Apol·lodor<sup>55</sup> recull la versió errònia.

μετὰ Ἄφροδίτης ἦλθεν εἰς Λακεδαίμονα τὴν Μενελάου πόλιν κτλ.: el viatge de Paris i Hèlena és un dels episodis més fructífers en el cicle èpic, car es presta a tota mena de extensions romàntiques. Tot i amb això, és prou antic: en la *Ilíada* es parla dels pebles que Paris va dur de Sidó quan va raptar Hèlena. És difícil de saber si el desplegament narratiu del viatge fou fruit d'aquest breu apunt homèric o si, al contrari, Homer fa una referència fugaç a un mite preexistent. En el primer cas, seria fruit de l'activitat dels *neoterói*, en el segon provindria de la tradició oral<sup>56</sup>.

Ni Homer ni MH esmenten Xipre. Segons Homer<sup>57</sup>, Alexandre i Hèlena consumaren la seva unió a l'illa de Crànae, de difícil identificació, però no fóra estrany que amb aquest nom es referís a Citera; la localització geogràfica ho suggereix, no només per la seva situació a poques milles al

<sup>49</sup> Vid. Introducció, cap. 6. Aquest és un exemple més per corroborar la teoria de les dues tradicions.

<sup>50</sup> Il. V, 59-60.

<sup>51</sup> Vid. infra, *historia* a E 64 i comentari *ad loc.*

<sup>52</sup> Sch. in Hes. O D. 809; Eust. Com in Il. E 59-64

<sup>53</sup> Il. *loc. cit.*

<sup>54</sup> *loc. cit.*

<sup>55</sup> Ep. III 2.

<sup>56</sup> Remetem novament a BURGESS 2001, cap. 3

<sup>57</sup> Δ 445.

Sud de Lacònia sinó perquè se situa en el mapa cultural d'Afrodita. Tampoc hem de descartar la identificació de Crànae amb Xipre.

L'estada dels enamorats a l'illa de Xipre sembla un desplegament narratiu que cal atribuir als *Cypria*, poema que rebria el títol per la importància de la deessa de l'amor en la història i perquè una bona part, probablement nuclear en la narració, estava dedicada a aquesta mena de "lluna de mel" a l'exòtica illa oriental<sup>58</sup>. Al lector modern, això sona d'allò més romàntic, però no hem d'oblidar les connotacions culturals que la narració podia tenir per al públic arcaic: en els *Cypria* es glorificava la figura de la deessa Afrodita, en una mena de *contaminatio* de gèneres de tradició èpica: a una narració de viatges i escaramusses d'una certa complexitat compositiva en què es van alternant diferents escenaris i accions, a la manera de l'*Odissea*, s'hi afegeixen elements característics dels Himnes. Llegim en l'Epítome d'Apol·lodor<sup>59</sup> un detall prou significatiu: Paris va romandre a Fenícia i a Xipre durant molt temps. La importància del sojorn a Xipre ens fa pensar en el poema cíclic, on es devia explicar la consumació del matrimoni i el naixement del primer fill de la parella. Un testimoni de Lisímac<sup>60</sup> recollit per l'escoliasta d'Eurípides<sup>61</sup> dóna noms diversos dels fills d'Hèlena: Nicòstrat, que seria fill de Menelau però que hauria viatjat amb Paris i Hèlena. A aquest, segons l'escoliasta d'Eurípides, l'autor dels *Cypria* l'anomenà Plístenes, que viatjà a Xipre junt amb un altre nascut de Paris i Hèlena, Àganos. Tot plegat una mica confús, però potser darrere aquest testimoni nebulosós s'amaga el tema central dels *Cypria*: el casament de Paris i Hèlena a Xipre, potser record d'una antiga hierogàmia en el santuari d'Afrodita de Pafos, la "lluna de mel" i la concepció, gestació i naixement d'un fill. Aquest fill és desconegut en la *Iliada* i sembla esfumar-se sense deixar gaire rastre després de la tradició cíclica.

Segons MH la cerimònia es celebrà a Fenícia (ἦλθεν εἰς Σιδῶνα τῆς Φοινίκης, κακεῖ γάμου συζυγίαν ποιησάμενος), probablement perquè Homer parla de Sidó i no diu res de Xipre, a no ser que haguéssim d'identificar Crànae amb Xipre. Ni Homer ni MH parlen del saqueig de Sidó per part dels troians, tradició conservada per Dictis de Creta<sup>62</sup>. Aquest motiu sembla una expansió narrativa a partir del mitema dels juraments violats i la traïció de l'hoste; en efecte, Dictis narra el pacte d'hospitalitat entre el rei de Sidó i Paris i el posterior assassinat del sobirà i saqueig del palau. La imatge de Paris és certament negativa en aquesta versió: no només traeix l'hospitalitat de Menelau sinó també la del rei de Sidó, afegint als seus crims el de l'assassinat.

<sup>58</sup> Cf., però, una notícia d'Heròdot (II 117) segons la qual en els *Cypria* es deia que la parella viatjà amb bonança i vents favorables d'Esparta a Troia en tres dies. No sabem quina versió dels *Cypria* llegia Heròdot, el que sembla clar és l'existència de diverses versions prou contradictòries. Tanmateix podem pensar que els *Cypria* potser no foren objecte d'una redacció oficial com la recensió pisistràtida dels poemes homèrics, i les variants que circulaven podien provenir de la tradició oral.

<sup>59</sup> III 4.

<sup>60</sup> Fr. 18

<sup>61</sup> Sch in E. Andr. 898.

<sup>62</sup> *Ephemeris* I 5.

ἔκ τε τῆς ἐνταῦθα διὰ τῶν ὄρκων καὶ συνθηκῶν ἀδικίας κτλ.:  
referència explícita al text homèric (ὡς δηλοῖ ὁ ποιητὴς διὰ τῶν ἐαυτῶν λόγων) amb valor exegetíc que demostra la pertinència d'aquesta *historia* a la tradició A, junt amb la seva relació amb el cicle.

En definitiva, aquesta *historia* resumeix el viatge d'Alexandre i Hèlena i la consumació del seu matrimoni, aprofitant el passatge en què Afrodita els uneix després de rescatar en el camp de batalla el príncep, qui rememora la primera unió dels adúlter, després de fugir d'Esparta.

## Δ 171: πολυδίψιον

ἄνυδρον γὰρ οὖσαν τὴν Πελοπόννησον ἔφυδρον ἐποίησε Δαναὸς κτλ.: la *historia* narra el mite s'Amimone, amb l'*aition* de les fonts de Lerna (ἔδειξεν αὐτῇ τῇ τριαίνῃ πλήξας τὰς ἐν Λέρνῃ πηγὰς), per donar sentit a l'epítet que figura en el *lemma*: la “molt assedegada Argos” esdevingué, arran d'aquest mite etiològic, una ciutat rica en recursos hídrics<sup>1</sup>.

La llegenda d'Amimone sembla ser un mite local que Èsquil aprofità i posà en relació amb el mite de les Danaïdes<sup>2</sup>. En el drama satíric del mateix títol<sup>3</sup>, del qual ens queden només restes exigües, el gran tràgic narrava la unió d'Amimone amb Posidó quan aquesta fugia d'un sàtir al qual havia despertat en disparar contra un cérvol. Sens dubte aquesta és una innovació d'Èsquil, qui donà aquesta ambientació satírica al mite. MH omet el detall de la participació del sàtir, motiu que coneixem gràcies a Apol·lodor<sup>4</sup>, que sembla donar un breu resum de l'argument del drama.

ἐξελθὼν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου καὶ οἰκῆσας αὐτήν: aquí hom troba a faltar una referència a la *historia* a A 42, car es fa referència a una llegenda ja explicada. Aquesta incoherència denota una certa descoordinació entre diversos redactors<sup>5</sup>, però contrasta amb altres passatges ja comentats en què es troben referències creuades<sup>6</sup>.

οἱ δὲ οὕτως, ὅτι Ἀθηναῖς ὑποθήκαις πολυδίψιον τὸ Ἄργος πρότερον ὑπάρχον ἄδιψον γενέσθαι διὰ τῶν Δαναοῦ θυγατέρων ἐποίησεν: aquí es recull una versió diferent, probablement local, que contrasta amb la d'Èsquil. Hom hi detecta un cert matís racionalitzant (ἐκείναι γὰρ ὄρυξιν φρεάτων ἐπενόησαν), molt poc freqüent en tot el corpus, i que deu provenir de la font consultada, atesa la manca de visió crítica del nostre mitògraf.

παραγενομένων δὲ τῶν Αἰγύπτου παίδων κτλ.: aquí completa el tema ja introduït en la *historia* a A 42. Remetem al comentari *ad loc.* És curiós, però, el fet que els detalls narratius que ens proporciona aquest passatge semblen voler completar la *historia* citada del llibre primer; així, per exemple, si en la *historia* anterior ens parlava de la por de Dànaos a un

<sup>1</sup> Recentment P. Marchetti (1998, 208-212) ha postulat un *metoikismos* argiu subjacent a aquest epítet homèric: la primitiva Argos micènica, situada en un indret més sec, a l'est de la plana argòlica, fou refundada pels doris en un nou emplaçament més ben irrigat, donant lloc així a l'Argos històrica (dòrica). Així doncs, *polydipsion* no fóra un mer epítet sinó un distintiu.

<sup>2</sup> Remetem a la *historia* a A 42 i el nostre comentari *ad loc.*

<sup>3</sup> Vid. SUTTON 1974 *passim*.

<sup>4</sup> 2, 1, 4 ss.

<sup>5</sup> Sobre l'autoria múltiple del text remetem a la Introducció, cap 6.

<sup>6</sup> Vid. *historia* a Γ 242 i comentari *ad loc.*



oracle que l'advertia de la seva mort en mans d'un dels fills d'Egipte, aquí ens explica el pacte entre pare i filles per a matar els nuvis la nit de noces (ἐκεῖνος γὰρ αὐταῖς συνεβούλευσε); si en la *historia* anterior deia que totes mataren el nuvi, excepte una o dues, en aquesta dóna el nom de la parella estalviada: Ὑπερμνήστρα οὖν μόνη Λυγκέα περιέσωσεν καὶ ἐτήρησεν.

καὶ γὰρ ἐκεῖνος αὐτῆς τὴν παρθενίαν ἔσωσεν: pel que fa al motiu de la virginitat respectada enfront de la violació i el seu significat en relació al valor fundacional del ritus matrimonial que s'amaga darrere el mite de les Danaïdes, remetem novament a l'article de Detienne<sup>7</sup>.

Δ 319: ὡς ἔμεν ὡς ὅτε δῖον Ἐρευθαλίωνα κατέκταν

Πύλοι καὶ Ἀρκάδες περὶ γῆς ὄρων ἐπολέμουν κτλ.: Homer cita de vegades històries d'escaramusses frontereres. Aquest mitema devia ser un dels més característics de l'èpica tradicional i no fóra estrany que es remuntés a una èpica oral micènica, per això trobem tantes llegendes de conflictes fronterers en el Peloponnès i altres indrets de la Grècia continental. La frontera és un element clau en l'èpica i, al capdavant, la guerra de Troia és un altre relat sobre aquesta mena de batusses<sup>8</sup>, sinó que a gran escala i pel rapte d'una dona (mentre que en l'esquema narratiu tradicional el *casus belli* sol ser el robatori de bestiar)

Νέστωρ δὲ μονομαχήσας ἐκ προκλήσεως Ἐρευθαλίωνα κτλ.: el combat singular entre *aristoi* és prou conegut dels lectors de la *Iliada* i de ben segur, una de les escenes estereotipades de l'èpica tradicional que entusiasma el públic. Pel que fa a la filiació d'Ereutalió (τὸν Ἴππομέδοντος, ἧ ὡς ἔνιοι, Ἀφείδαντος), és evident que MH o la seva font coneixia versions diverses. Ereutalió és un personatge quasi desconegut, només citat en la *Iliada* i alguns escolis<sup>9</sup>. Nèstor es vanta en dues ocasions<sup>10</sup> d'haver occit aquest heroi, que destacava entre els altres per l'estatura, el coratge i la forma de lluitar.

ἀνεῖλε καὶ ὑπὸ χαρᾶς τὸ περιορισθὲν χωρίον παρεξήληθεν κτλ.: la narració és d'una certa complexitat. L'entusiasme de Nèstor en vèncer

<sup>7</sup> 1988.

<sup>8</sup> Altres referències a conflictes fronterers: *historiae* a Γ 75 (els fills de Foroneu) i 189 (Frigis i Amàzons al riu Sangari); H 8-10 (conflicte fronterer entre arcadis i beocis, malgrat que en època històrica no comparteixen frontera); etc.

<sup>9</sup> Apart d'aquets que comentem i la versió bT (Erbse) que recollim en l'aparat crític, apareix també citat en l'escoli A a H 9. L'escoliasta a Eurípides (Ph. 1116) parla d'un personatge homònim argiu, heroi epònim d'una ciutat anomenada Ereutalia.

<sup>10</sup> En aquest passatge i en H 136 i ss.

Ereutalió el va dur a transgredir les normes establertes i provocà el contraatac i victòria final dels arcadis.

θάψαντες δὲ τὸν Ἐρευθαλίωνα καὶ τοὺς φίλους ἐπέγραψαν τῷ τάφῳ κτλ.: sembla amagar-se darrere d'aquesta notícia l'existència d'una tomba objecte de culte, probablement situada en la frontera entre Arcàdia i Messènia. En l'epigrama es rememora la victòria dels arcadis sobre els pilis, malgrat la gesta de Nèstor.

ἱστορεῖ Ἀρίαιθος: Ariet de Tégea, historiador local, de datació incerta, transmet la versió arcàdia de la gesta de Nèstor, en la qual el vell conseller de la *Iliada* apareix com un jove valent i eixelebrat, i la victòria rutilant del pili és reconvertida en una derrota del seu exèrcit. La notícia és de gran valor, car ens informa d'una tradició local que probablement es remunta a una època molt antiga endinsant-se en la nebulosa de la tradició oral. MH és l'única font de què disposem per a conèixer aquesta llegenda.

Δ 376-377: *ἦτοι μὲν γὰρ ἄτερ πολέμου εἰσήλθε Μυκίνας / ξείνος ἄμ' ἀντιθέωι Πολυνείκει, λαὸν ἀγείρων*

Οἰδίπους ἀποβαλὼν Ἰοκάστην ἐπέγημεν Ἀστυμέδουσαν, ἥτις διέβαλλε τοὺς προγόνους ὡς πειράσαντας αὐτήν: sorprèn d'entrada aquesta *historia* amb el nom d'un segon (o tercer, com veurem) matrimoni d'Èdip. Aquesta versió sembla remuntar-se a Ferecides<sup>11</sup>, qui recull una ampliació del mite que incorpora dos motius tradicionals: les males relacions entre la madrastra i els fillastres i la falsa acusació de violació per part de la madrastra per tal d'enemistar pare i fills<sup>12</sup>. Sembla un motiu clarament sobrevingut que donaria una explicació a les imprecacions d'Èdip contra els seus fills. La successió del poder d'Èdip als seus fills és una de les parts més controvertides del mite<sup>13</sup>, i la incorporació d'aquest motiu estereotipat hauria estat una simplificació de la llegenda fruit, potser, d'una tradició local recollida pel mitògraf. Aquesta variant sembla voler aportar paliatius als crims d'Èdip: en efecte, els fills nascuts del matrimoni foren Fràstor i Laònit, personatges desconeguts per altres fonts, els quals moriren joves lluitant contra els Mínies, en el que podem considerar un nou ús d'un mitema antic recurrent: l'enemistat entre Tebes i Orcomen. Tot i que l'escoliasta d'Eurípides no ho diu expressament, suposem que Iocasta mor en descobrir-se el parricidi i l'incest, i Èdip es casa al cap d'un any amb

<sup>11</sup> Fr. 95 Jacoby=Sch. E. Ph. 53.

<sup>12</sup> THOMPSON, *Motif-Index* S31.1 i T331.2, cf. *historiae* in A 38b i B 104.

<sup>13</sup> La versió més antiga conservada ens diu que el motiu de la maledicció fou una copa que havia pertangut a Laios, en la qual Etèocles i Polinices havien servit el vi al pare i ell, en veure la copa, s'hauria irritat amb els fills pensant que posaven davant dels seus ulls un record del seu crim (*Tebaida*, fr. 2 Allen).

Eurigania, de qui nasqueren Iocasta, Antígona i Ismene, morta per Tideu sobre la font que rebé el nom d'Ismènia (nou *aition*), Etèocles i Polinices. D'aquesta manera s'evita el fet que el regne passés als fills nascuts de l'abominable crim de l'incest. Acaba l'escoliasta amb la menció del tercer matrimoni d'Èdip amb Astimedusa, i aquí començaria el relat de MH: la falsa acusació com a causa de la maledicció del pare sobre els fills.

El matrimoni amb Eurigania apareix en un altre escoli<sup>14</sup> que cita Pisandre<sup>15</sup> com a font. Pausànias<sup>16</sup> transmet la notícia que la unió entre Èdip i Eurigania ja figurava en l'*Edipòdia*. El periegeta no sembla haver llegit aquest poema (no devia circular en època tan tardana), però comenta que els quatre fills d'Èdip haurien nascut no de Iocasta sinó d'Eurigania, altrament el sobirà beoci no hauria estat considerat “notable entre els homes” per Homer<sup>17</sup> després de tenir fills amb la seva pròpia mare.

El vehicle més important de divulgació de la llegenda fou, doncs, el poema cíclic l'*Edipòdia*. Crec oportú notar aquí una observació de Bernabé<sup>18</sup> en el sentit que no n'existí una única versió. Això explicaria aquestes variants que semblen sobrevingudes a l'esquema narratiu primigeni<sup>19</sup>.

ἀγανακτήσας δὲ ἐκεῖνος ἐπηράσατο αὐτοῖς δι' αἵματος παραλαβεῖν τὴν χώραν, καὶ παρέδωκε τὴν βασιλείαν αὐτοῖς κτλ.: tornem a la versió canònica del mite, la que prové dels tràgics i que recull Apol·lodor<sup>20</sup>, amb el qual MH coincideix en gran mesura: el crim de Tideu, l'oracle d'Adrast i el matrimoni de les seves filles amb els dos herois, etc. Pel que fa a les imprecacions del pare contra els fills *uid. supra*.

πέμψας δὲ εἰς Μυκῆνας συμμαχίαν ἦτει ἐπὶ Θηβαίους. Θυέστης μὲν οὖν ἐτοίμως ἐδίδου, σημεῖα δὲ αὐτὸν ἐκάλυσε φαῦλα: aquí MH es desvia novament de la versió canònica consagrada pels tràgics. L'aliança amb Micenes té el seu origen en el passatge homèric comentat aquí: observem, doncs, que el nostre mitògraf aporta una ampliació contextual del que diu Homer, bo i barrejant-hi elements de tradició cíclica amb altres provinents de les refaccions tràgiques del mite. El criteri compilatiu sintètic preval novament sobre l'anàlisi crítica de les diverses fonts consultades.

<sup>14</sup> Sch. E. Ph. 1760.

<sup>15</sup> Fr. 10 Jacoby. Aquest Pisandre és un mitògraf hel·lenístic; cal no confondre'l amb Pisandre de Corint, poeta cíclic autor d'una *Heraclea*.

<sup>16</sup> IX 5, 10= *Oedipodia* fr. 1 Allen.

<sup>17</sup> Od. XI 271-280.

<sup>18</sup> *Fragmentos de épica griega arcaica*, p. 39 ss. Bernabé parla d'una versió lacònia i una altra de tebana. No fóra, doncs, estrany, que la tebana incorporés elements narratius de caire palatiu per tal de rehabilitar mínimament una figura tan denigrada com la del mític rei de Tebes.

<sup>19</sup> Vid. DE KOCK 1961; VALGIGLIO 1963; cf. EDMUNDS 1981, que analitza la complexitat del mite des del punt de vista de la dicotomia mite/ritual i aboga per una independència que fomentà múltiples variants locals, com també eren diverses les manifestacions rituals.

<sup>20</sup> 3, 6.

ἐπελθόντες οὖν ἐς τὰς Θήβας οἱ Ἀργεῖοι πέμπουσι πρεσβευτὴν Τυδέα. ὃς παραλαβὼν γυμνικὸν ἀγῶνα κτλ.: tot aquest final és una simple paràfrasi del que diu Homer. L'objectiu d'aquesta *historia* ha estat emmarcar l'*excursus* homèric sobre la participació de Tideu, pare de Diomedes, en l'expedició contra Tebes, en el marc general de la llegenda en la seva configuració més tardana i, per tant, allunyada d'Homer<sup>21</sup>.

---

<sup>21</sup> Recordem que la llegenda d'Èdip i dels Set contra Tebes devia presentar en origen diferències notables respecte a la tradició tràgica. Només cal citar el passatge iliàdic (XXIII 679-680) en què es parla dels funerals d'Èdip caigut en batalla. Remetem novament als articles citats de KOCK i VALGIGLIO.

E 64: οἱ δ' αὐτῶι ἐπεὶ οὐ τι θεῶν ἐκ θέσφατα ἦιδε·

Λακεδαιμόνιοι λιμῶι κρατηθέντες ἐμαντεύοντο περὶ ἀπαλλαγῆς, ὁ δὲ θεὸς αὐτοῖς ἔχρησεν ἐξιλάσκεσθαι τοὺς Τεύκρων δαίμονας: el mite narrat aquí no es troba en cap altra font. Així doncs, MH n'és el testimoni únic<sup>1</sup>. Assistim a una tradició força marginal i, en qualsevol cas, oblidada per la mitografia hel·lenística. Serà força complex, doncs, escatir-ne el possible origen.

Τίπτε δὴ βασιλῆες, ὁ μὲν Τρώων, ὁ δ' Ἀχαιῶν, / οὐκ ἔθ' ὁμὰ φρονέοντες ἐμὸν δόμον εἰσανέβητε; / ἦτοι ὁ μὲν πῶλοιο γόνον διζήμενος εὐρεῖν, / αὐτὰρ ὁ πῶλον ἐλείν. τί νυ μήσεαι, ὦ μέγαστε Ζεῦ; he copiat el text íntegre de l'oracle que reberen Menelau i Alexandre. En primer lloc cal observar que està formulat en hexàmetres perfectes; malgrat que aquest metre era habitual en la formulació dels oracles, la conservació textual amb la mètrica -sembla- intacta pot indicar-nos la pertinença al cicle èpic.

Τοὺς δὲ μὴ νοήσαντας τὸ λόγιον χωρισθῆναι: sembla que el sentit d'aquestes paraules és el següent: en no saber interpretar les paraules críptiques de la Pítia, els dos prínceps no en feren cas i no evitaren el destí.

ὁ δὲ λόγος, ἐπεὶ οὐκ ἦιδει τὰ ἐκ τῶν θεῶν μαντεύματα: aquesta afirmació és pròpiament exegetica (MH I), car intenta explicar el sentit del *lemma*. ¿A què es refereix Homer quan diu que Féreclé “no coneixia els oracles”? És difícil posar en relació l'oracle transcrit amb el passatge homèric objecte de comentari.

Ἑλλάνικος δὲ φησι χρησμὸν δοθῆναι τοῖς Τρωσὶν ἀπέχεσθαι μὲν ναυτιλίας κτλ.: potser la foscor de la versió anterior de l'oracle ha promogut la creació d'una variant posterior, que MH atribueix a Hel·lanic<sup>2</sup>, en què es recorre a un tòpic hesiòdic per reformular l'oracle: els perills de la mar i la seguretat de la vida tradicional lligada al conreu de la terra. Aquesta versió, de caire racionalista, dóna un major sentit al *lemma*: els troians haurien estat aconsellats per un oracle que es dediquessin a l'agricultura i no a la navegació. Féreclé com a *naupegos* hauria desconegut o fet cas omís d'aquesta advertència divina, i ara ho pagava amb la mort<sup>3</sup>.

<sup>1</sup> Eustaci, en el comentari a tot aquest passatge sobre la mort de Féreclé recull la mateixa informació, però les coincidències no deixen dubte sobre la dependència del comentarista bizantí respecte al nostre mitògraf.

<sup>2</sup> FOWLER, EGM *Hellanicus* fr. 64

<sup>3</sup> Vid. *historia* a Γ 443-444. Recordem que no fou Féreclé sinó Harmonides el *naupegos*.

E 126-127: *έν γάρ τοι στήθεσσι μένος πατρώϊον ἦκα / ἄτρομον, οἶον ἔχεσκε σακέσπαλος ἰππότα Τυδεύς*

Τυδεύς ὁ Οἰνέως ἐν τῶι Θηβαϊκῶι πολέμωι ὑπὸ Μελάνιππου τοῦ Ἄστακοῦ ἐτρώθη: no ens trobem davant d'un simple *excursus* prosopogràfic; el mitògraf està aportant una anècdota que il·lustra perfectament les paraules del *lemma* homèric: el coratge de Tideu que es manifesta fins i tot en el moment de la seva mort.

Ἀμφιάρεως δὲ κτείνας τὸν Μελάνιππον τὴν κεφαλὴν ἐκόμισεν: segons MH fou Amfiarau qui matà Melanip<sup>4</sup>. Si llegim la versió d'Apol·lodor<sup>5</sup> tenim la sensació que la tradició era ambigua al respecte: després de dir que Amfiarau va tallar el cap de Melanip i el va donar a Tideu agonitzant diu *τιτρωσκόμενος δὲ Τυδεύς ἔκτεινε αὐτόν*, paraules que han estat considerades una interpolació per diversos editors<sup>6</sup>. És evident que en el text d'Apol·lodor no quedava clar qui havia mort Melanip. El presumpte interpolador ha interpretat que fou el mateix Tideu ja ferit, però MH ha suposat que fou Amfiarau. Probablement el problema parteix de la font consultada: Ferecides (o un resum, com sembla habitual). Sabem la font gràcies a una paràfrasi conservada d'aquesta *historia* entre els escolis A i T a la *Ilíada*<sup>7</sup>

Καὶ ἀνοίξας αὐτὴν ὁ Τυδεύς τὸν ἐγκέφαλον ἐρρόφει ἀπὸ θυμοῦ κτλ.: cal matisar, però, que l'episodi de l'agonia i mort de Tideu sembla parlar més aviat de la crueltat que no pas del valor del pare de Diomedes. El mite sembla amagar una concepció de tipus ètic i religiós. Un acte d'antropofàgia per crueltat desdii de totes les demostracions de valor en la trajectòria mítica de l'heroi, fet que li val el càstic diví de la privació de la immortalitat que en principi li havia estat assignada. Noti's que es parla d'immortalitat real, no es tracta de *κλέος post mortem*. El crim comès per l'heroi moribund és qualificat de *μίασμα*. En termes antropològics podem parlar de la violació d'un tabú. En la mitologia grega els actes de canibalisme són sempre durament castigats, començant pel Polifem odisseic, que tot i no ser pròpiament un home el seu antropomorfisme ens el presenta com a tal, i seguint per la nissaga dels Tantàlides: el mateix Tàntal i posteriorment Atreu taquen tota la seva família amb un terrible *miasma* fruit d'un acte cruel d'antropofàgia, tot i que no practicada per ells mateixos sinó per inducció a d'altres.

<sup>4</sup> Hi coincideixen Sch. in Lyc. 1066; Sch. in Pi. N. X, 7; Paus. IX 18, 1. Una tercera tradició (o alteració) presenta Capaneu com a executor de Melanip: Estaci, *Theb.* VIII, 717, 767.

<sup>5</sup> III 6, 9.

<sup>6</sup> Heyne, Hercher i Frazer, de qui compartexo l'opinió, atès que des del punt de vista sintàctic es percep que són simplement un allargament artificial de la frase.

<sup>7</sup> L'hem reproduït en l'aparat crític de la nostra edició, seguint el text establert per Erbse.

Aquesta crueltat envers l'enemic vençut era vista pel poble grec com un acte de barbàrie i incivilitat que atemptava contra els principis de l'honor militar; pensem, per exemple, en l'establiment de treves per a enterrar els cadàvers dels caiguts. Ritus caníbals eren coneguts, per exemple, entre algunes tribus escites que, segons Heròdot<sup>8</sup>, practicaven un ritual brutal: decapitaven els enemics vençuts i n'oferien els caps al rei, i es bevien la sang vessada pel primer enemic caigut.

E 385-386: *τλή μὲν Ἄρης, ὅτε μιν Ἴωτος κρατερός τε Ἐφιάλτης / παῖδες Ἀλωήος, δῆσαν κρατερῶι ἐνὶ δεσμῶι*

Ἴωτος οὖν καὶ Ἐφιάλτης γόνωι μὲν ἦσαν Ποσειδῶνος, ἐπίκλησιν δὲ Ἀλωέως; des d'un punt de vista estrictament formal, la redacció d'aquest *incipit* és formular<sup>9</sup>; així és com els mitògrafs tardans acostumen a encetar un mite amb la doble filiació del(s) personatge(s): com és habitual per a un bon nombre d'herois, hom hi atribueix una paternitat divina i una altra d'humana: la divina és la “natural” (nosaltres en diríem “biològica”) i la humana és purament putativa i nominativa (*epiclesis*).

οὔτοι ὑπερφυεῖς κατὰ μέγεθος γενόμενοι τὸν Ἄρη παρ' αὐτοῖς ἔδησαν: el motiu de l'heroi que gosa desafiar els déus, àdhuc el mateix déu de la guerra, el coneixem a bastament car s'ha constituït en tòpic literari en els moments mateixos de la gènesi de la literatura grega. Pensem, per exemple, en el Diomedes protagonista del cant V de la *Ilíada*.

Els Alòades, però, no són comparables als herois homèrics: pertanyen a la generació dels gegants, aquells éssers de grandària sobrenatural que gosaren plantar cara als déus, posant en perill, així, l'equilibri que regna d'ençà de l'entronització de Zeus.

Coneixem altres mites d'estructura similar a Grècia amb paral·lels al pròxim Orient: Tifoeu, amb els corresponents orientals Hedammu i Ullikummi; representen un intent involucionista de retornar el poder del món a les forces incontrolables i desfermades de la natura. Així doncs, acostumen a néixer a partir d'elements geològics o químics de gran força i magnitud, com la lava (Ullikummi/Tifoeu), la diorita (Hedammu) o les ones del mar (els Alòades) tot i que en les versions gregues hi apareixen elements antropomòrfics: la unió de la dona amb les ones del mar personificades en Posidó, pare natural dels Alòades<sup>10</sup>.

<sup>8</sup> IV 64. La pràctica ha estat observada al larg de la història en pobles primitius d'ambits geogràfics molt diversos. La notícia la dec a Frazer (nota 1 de la p. 371 de l'edició bilingüe d'*Apol·lodor*, volum I).

<sup>9</sup> Vid. Introducció, cap. 4.3, 71 ss.

<sup>10</sup> Un altre mite que presenta coincidències estructurals amb el dels Alòades és el d'Egeó; vid. comentari a A 399.

χρόνου δὲ διελθόντος ἡ Ἐρίβοια, μητρὶά μὲν τούτων, γυνὴ δὲ Ἄλωέως, ἔπεισε τὸν Ἑρμῆν κτλ.: tot i que, com hem vist, el mite és prou antic com per ser conegut per Homer, la narració més completa del mite no la trobem fins a la *Biblioteca* d'Apol·lodor. La informació aportada per MH amplia els detalls del mite: la madrastra dels dos Alòades, Eribea, desconeguda en les altres fonts, va promoure el càstic dels dos germans sol·licitant la col·laboració d'Hermes. És impossible escatir si aquest és un motiu secundari incorporat tardanament o si ja formava part del mite original. Ens limitarem a dir que aquestes expansions fonamentades sobre motius de conte popular (la madrastra que vol castigar els fills) són força habituals i ja n'hem vist exemples.

Ἦραν καὶ Ἄρτεμιν ἐπέιραζον: el mite insisteix en el motiu de la sobergueria dels dos germans, que els va conduir a l'intent de forçar les deesses. El càstic diví no es va fer esperar, i els germans es cavaren la seva pròpia tomba; així acostumen a acabar els mites que presenten aquesta estructura i significat.

ἀγανακτήσασα δὲ Ἄρτεμις, κυνηγετοῦσιν αὐτοῖς ἔλαφον ἔπεμψεν κτλ.: un nou detall fa pensar que MH ha consultat una font diferent de la d'Apol·lodor: el cérvol que provoca la mort mútua dels dos germans. En efecte, segons el nostre mitògraf, l'animal fou enviat per Àrtemis; segons l'autor de la *Biblioteca*, l'animal era la mateixa Àrtemis metamorfosada. No hi ha dubte que el mite havia arribat a època hel·lenística com a mínim en dues versions diferents, però no podem remuntar-nos més. Higí<sup>11</sup> ens fa pensar en una possible tercera versió -o, simplement, en una alteració de la primera-, en dir-nos que fou Apol·lo qui envià la cérvola per venjar l'intent de violació de la seva germana.

En conclusió, podem afirmar que aquest és un mite molt antic, relacionat per la seva estructura i significat amb mites d'involució en el poder diví i de perill en l'equilibri del món, com ara els dels gegants, amb clars nexos amb el Pròxim Orient i amb la certesa que Homer ja el coneixia. El silenci dels autors arcaics i clàssics ens impedeix de seguir-ne l'evolució i ens hem de conformar amb els resums dels mitògrafs tardans, entre els quals MH ocupa un lloc destacat en donar-nos alguns detalls que les altres fonts silencien.

E 392-394: *Τλῆ δ' Ἦρη, ὅτε μιν κρατερὸς πάϊς Ἀμφιτρύωνος / δεξιτερόν κατὰ μαζὸν οἰστῶι τριγλώχινι βεβλήκει*

---

<sup>11</sup> Fab. 28.



Εὐρυτος ὁ Οἰχαλίας τῆς ἐν Βοιωτίαι βασιλεὺς προέθηκε τὸν τῆς θυγατρὸς Ἰόλης γάμον τῶι κατὰ τὴν τοξικὴν αὐτὸν νικήσαι δυναμένῳ κτλ.: comença aquí una exposició força detallada de la llegenda a la qual Homer es refereix: la destrucció de Pilos per part d'Hèracles. Hi afegeix tot un preàmbul; la destrucció d'Ecàlia. En la *Iliada* trobem diversos exemples del que podríem anomenar cicle d'Hèracles “destructor de ciutats”. La destrucció de Pilos va ser conseqüència de la destrucció d'Ecàlia. Però anem a pams.

El conflicte d'Ecàlia té un plantejament tòpic des del punt de vista de l'estructura narrativa: el concurs establert per Èurit per concedir la seva filla en matrimoni acaba tràgicament en negar-se el rei a lliurar la princesa al vencedor, Hèracles. El primer motiu és típic del conte popular<sup>12</sup> i el seu trasllat al mite té altres exemples com la història d'Enòmau, Hipodàmia i Pèlops. El segon motiu, el de la paraula no acomplerta, el trobem en un altre dels episodis de la llegenda d'Hèracles: la negació de Laomedont a lliurar les eugues immortals promeses pel rescat d'Hesíone.

La *Iliada* no fa cap esment a la presa d'Ecàlia, però en l'*Odissea*<sup>13</sup> diverses referències ens fan pensar que el mite s'havia desenvolupat en el lapse de temps entre la composició d'un i altre poema, fins a adquirir l'estructura narrativa que recullen els mitògrafs. *La presa d'Ecàlia* (Οἰχαλίας ἄλωσις) és el títol d'un poema de l'èpica cíclica atribuït a Cleobul de Samos i esmentat per diversos autors<sup>14</sup>, i que hem de considerar sens dubte punt de partida dels desenvolupaments posteriors que recullen els mitògrafs<sup>15</sup>.

ἦ, ὧς τινας, τοὺς παῖδας: MH evidencia l'existència de fonts diverses. No hi ha dubte que, com passa sovint amb l'èpica cíclica, circulaven variants de la mateixa llegenda.

οὐδὲ τῆς ὀργῆς ἐπαύσατο, ἀλλὰ καὶ Ἴφιτον τὸν Εὐρύτου εἰς Τύρυνθα παραγενόμενον ἐπὶ ζήτησιν ἵππων ξενίσας ἀπέκτεινεν: una notícia recollida per l'escoliaista d'Eurípides<sup>16</sup> esmenta Herodor com a font d'aquest mite, però alguns detalls apunten a l'existència d'una altra versió; segons Herodor, Hèracles va matar tots els fills d'Èurit durant la presa d'Ecàlia, mentre que MH parla de la trobada entre un d'ells, Èurit, i l'heroi tebà en un episodi posterior a la presa d'Ecàlia: és precisament el que està explicant MH en aquest passatge. Per tant, la font de MH no sembla ser Herodor.

<sup>12</sup> THOMPSON *Motif-Index* H331.

<sup>13</sup> VIII 223-35; XXI 22-27. L'arc d'Ífit, herència del seu pare Èurit, juga un paper importantíssim en l'*Odissea*. Era un regal de *xenia* i amb ell es va celebrar el famós concurs. Hi ha una relació evident entre els dos poemes que apunta a la seva possible contemporaneïtat.

<sup>14</sup> Suida s. u. Κλεώφυλος, Eust. 330, 41, *Epimerismi in Homerum* ed. Cramer, *Anecdota Oxoniensia* I 327; Pausània (IV 2, 3) parla d'un lloc deshabitat anomenat Eurici, i diu que les tradicions locals el consideren l'antiga Ecàlia, de la qual parla Cleobul en la *Heraclea*. La confusió de títols és evident.

<sup>15</sup> La versió més completa que ens ha perviscut és la d'Apol·lodor II 6, 1 ss.

<sup>16</sup> Sch. in E. *Hip.* 545 (=Herodor, fr. 33 Jacoby)

φεύγων δὲ τὸ τοῦ φόνου μῦθος παρεγένετο πρὸς Νηλέα καθάρσεως τευξόμενος κτλ.: el motiu de la purificació d'Hèracles per la mort d'Èurit serveix de vincle entre la presa d'Ecàlia i la destrucció de Pilos. La concepció cíclica de les llegendes que apareix a finals de l'èpica arcaica fomenta aquests vincles narratius: així doncs, no fóra estrany que aquest *continuum* narratiu depengués de la tradició de les *Heraclees*; d'altra banda, no tenim cap evidència per poder escatir si la destrucció de Pilos era ja narrada en el poema atribuït a Cleobul. Allò que convé remarcar és el fet que els mitògrafs recullen les expansions tardanes dels mites antics.

Ἡρακλῆς δὲ ἐκεῖθεν χωρισθεὶς ἐπεξενώθη Δηϊφόβωι τῷ τῶν Ἀρκάδων βασιλεῖ καὶ οὕτως ἐκαθάρθη τοῦ φόνου: aquest Deifob era, segons Apol·lodor<sup>17</sup>, fill d'Hipòlit. Pare i fill són personatges pràcticament desconeguts. Apol·lodor situa a Amicles l'acte de purificació.

καὶ ὕστερον ἐπιστρατεύσας Νηλεῖ, οὐ μόνον τὴν Πύλον ἐπόρθησεν ἀλλὰ καὶ Ἥραν Νηλεῖ συμμαχοῦσαν ἔτρωσεν: en aquest punt trobem aquell matís exegètic que hem detectat ja anteriorment i que hem posat en relleu com a element característic de la tradició més antiga del MH I. En efecte, Homer ha fet una breu al·lusió als patiments d'Hera quan va ser ferida durant la destrucció de Pilos, lluitant en auxili de Neleu, tal com ara, en el passatge comentat de la *Ilíada*, altres déus estan patint els embats de Diomedes i concretament Afrodita es queixa a la seva mare Dione de les ferides infligides pel Tidida. Cal posar en relleu dos fets: el primer, que la llegenda de la destrucció de Pilos és prou antiga com per ser coneguda per l'autor de la *Ilíada*; el segon, que la participació activa dels déus en el camp de batalla i la superioritat dels grans herois, que poden arribar a ferir els immortals i deixar-los fora de combat, és un *leitmotiv* que sens dubte Homer coneixia de la tradició oral antiquíssima, i que tenim perfectament testimoniada en les *Eees* d'Hesíode<sup>18</sup>.

αὐτὸν τε Νηλέα τοῖς παισὶν ἅμα κτένει δίχα τοῦ νεωτέρου Νέστορος. οὗτος γὰρ ἐν Γηρένοις ἀνετρέφετο διόπερ ἐσώθη: observi's el paral·lelisme narratiu entre ambdues llegendes: l'enemistat entre un rei (Èurit/Neleu) i Hèracles provoca la còlera de l'heroi destructor de ciutats, qui destrueix Ecàlia/Pilos, matant tots els fills del rei exepete un, Ífit/Nèstor.

ὄθεν αὐτὸν Γερήνιον ὁ ποιητὴς προσηγόρευσε: MH clou la *historia* explicant l'etimologia de Gereni, cosa que ja ha fet en la *historia* a B 336, provocant, així, una repetició innecessària; per això considero interpolat aquest final, i encara amb més fonament si es té en compte que aquesta *historia* és característica de la tradició de MH I, mentre que l'etimologia és pròpia de MH II. Així ho faig notar en l'edició.

<sup>17</sup> II 6, 2; cf. D. S. IV 31, 4 ss.

<sup>18</sup> Fr. 33a Merkebach-West (=POxy 2481 fr. 2; 2485 fr. 1 col. ii; 2486 Lobel).

E 412: *μη δὴν Αἰγιάλεια, περίφρων Ἀδρηστίνη*

Διομήδης γήμας τὴν Αἰγιάλειαν, τὴν νεωτάτην τῶν Ἀδράστου θυγατέρων: s'inicia aquí una *historia* típicament prosopogràfica d'aquelles que cal assignar a la tradició més recent (MH II). Apol·lodor<sup>19</sup> dóna dues variants sobre la filiació d'Egialea: la més antiga i difosa, per tal com compta amb l'autoritat d'Homer, coincideix amb MH; la segona atribueix la paternitat d'Egialea a Egialeu, sens dubte tardana i promoguda per l'homonímia. MH ignora aquesta variant perquè contradiu Homer.

τρεις γὰρ ἔσχε ὁ Ἄδραστος Ἀργείαν τὴν Πολυνείκους καὶ Δηϊπύλην τὴν Τυδέως <\*\*\*> τῆς οὖν μητρὸς αὐτοῦ ἀδελφὴ ἦν: algunes fonts parlen d'una quarta germana (tercera per ordre d'edat), Hipodamia, l'esposa de Pirítous, causa de la centaumàquia. Malgrat la corrupció del text, queda clar que MH es refereix al fet que Diomedes s'havia casat amb la seva tia.

παραγενόμενος τῆς στρατείας ἔνεκεν ἐπὶ τὸ Ἴλιον κατέλιπε τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς οἰκίας ἐπίτροπον τὸν Σθενέλου Κομήτην: en aquest punt sembla encetar-se una de les expansions narratives habituals en l'èpica tardana; el tema és desconegut per Homer, qui qualifica Egialea amb epítets positius (περίφρων, ἰφθίμη), potser amb una certa fredor tòpica, però apropant-la a Andròmaca i Penèlope; la tradició posterior, però, sembla que en farà una Clitemnestra lasciva i desenfrenada (τὴν δὲ τούτου γυναῖκα ἐκμῆναι περὶ πορνείαν, ὡς περὶ πᾶσαν τὴν τῶν νέων ἡλικίαν συγχορεύειν ἀσελγαίνουσαν). L'èpica posthomèrica devia elaborar el motiu a partir de l'afany de revenja d'Afrodita, ultratjada per Diomedes en el cant V<sup>20</sup>.

τρωθεῖσαν τὴν Ἀφροδίτην ὑπὸ Διομήδους αὐτῷ μὲν μὴ μνησικακῆσαι κτλ.: MH posa en relació el text homèric amb l'expansió narrativa posterior; així, Afrodita, no podent-se venjar de Diomedes per la protecció d'Atena (διὰ τὴν τῆς Ἀθηνᾶς ἐπικουρίαν), ho farà en la seva dona, i a partir d'aquí tenim un nou tema per a l'èpica, que aprofita esquemes narratius estereotipats amb variants. Comptem amb tres exemples clars del motiu del combatent a Troia víctima d'adulteri durant la seva absència: el més emprat i testimoniats, el d'Agamèmnon i Clitemnestra, el que ara ens ocupa i un tercer, Idomeneu i la seva dona Meda. Tots tres casos estan catalogats en Apol·lodor<sup>21</sup>; tots tres testimonien sengles llegendes d'una certa complexitat i que cal adscriure al cicle dels *nostoi* des d'un punt de vista temàtic. En el mateix passatge d'Apol·lodor s'explica la causa

<sup>19</sup> I 8, 6. En un altre passatge (I 9, 13) empra el nom d'Egialeu per referir-se no al pare sinó a un germà d'Egialea.

<sup>20</sup> MARCHETTI (1998) 198

<sup>21</sup> *Ep.* VI 9-10; Sch. in Lyc. 1093.

comuna de la traïció de totes tres esposes: fóu Naupli qui, en no rebre compensacions per la mort del seu pare Palamedes instigà les dones dels aqueus a cometre adulteri. Aquest motiu és una altra mostra de l'afany per aplegar les diferents llegendes locals en llargs cicles en el marc de l'èpica posthomèrica. Hem vist, però, que la causa de l'adulteri d'Egialea és una altra segons el nostre mitògraf, en un nou exemple de la profusió de variants dins de la tradició tarδοarcaica, font de divergències en la posterior literatura mitogràfica<sup>22</sup>.

τῶι τε Κομήτηι ἔρωτα τῆς Αἰγιαλείας ἐμποιῆσαι: Cometes és un personatge gairebé desconegut. Malgrat l'isomorfisme que presenta respecte a Egist, no ha deixat cap rastre en la tragèdia, si més no a jutjar pels fragments i testimonis de què disposem. Observem com, de l'ampli repertori que el cicle èpic ofería, no tots els temes tingueren la mateixa fortuna en el gènere dramàtic.

παραγενόμενον δὲ τὸν Διομήδην ἐξ Ἰλίου διώκειν μετὰ δоруφόρων ἀποκτεῖναι βουλόμενον κτλ.: el mite del *nostos* de Diomedes devia ser també força conegut durant l'antiguitat malgrat que tampoc sembla haver deixat el seu llegat en la tragèdia. La literatura mitogràfica<sup>23</sup>, però, se'n va fer força ressò atesa la importància del personatge no només en la *Ilíada* sinó també en tot el cicle troià i en els *Epígons*.

μετὰ ταῦτα δὲ ἀπῆρην εἰς τὴν Ἰβηρίαν κτλ.: els testimonis de què disposem<sup>24</sup> recullen detalls diversos que demostren la complexitat de la fugida de Diomedes posterior al *nostos*. Alguns coincideixen, però la lectura global permet d'inferir que de la profusió de detalls narratius amb què comptava la llegenda només en queden uns breus apunts que ara fóra complex i ociós d'aïllar i comentar *in extenso*. Sembla, però, interessant apuntar la condició de mite fundacional de l'establiment de Diomedes en terres occidentals i la participació del capitost local Daunus (καὶ παραλαβεῖν λέγεται παρὰ Δαύνου τινὰς εἰς κατοικισμὸν), detalls en què coincideixen les fonts citades<sup>25</sup>.

καὶ τέλος ἀπορηθέντων αὐτοῦ τῶν ἐταίρων καὶ λιμωπτόντων τούτους μὲν τὴν Ἀθηνᾶν εἰς ἐρωδιούς ἀπορνεῶσαι κτλ.: crida l'atenció el final tràgic de Diomedes i els seus colons, car els mites fundacionals acostumen a tenir final feliç per la seva condició d'*aetia*. La metamorfosi dels companys de l'heroi és recollida per Antoni Liberal<sup>26</sup> d'una forma diferent: els descendents dels colons establerts per Diomedes (i no els colons mateixos) són l'objecte de la conversió en ocells. Seguint l'esquema típicament fundacional, Diomedes es casa amb la filla de Daunus i ofereix

<sup>22</sup> Vid. Sch. in Lyc. 610, que coincideix plenament amb MH; és obvi que parteixen de la mateixa font directa o indirecta.

<sup>23</sup> Vid. Ant. Lib. *Met.* 37, cf. Sch. in Lyc. 615

<sup>24</sup> Citats anteriorment.

<sup>25</sup> Excepte Apol·lodor, que no recull tot aquest material.

<sup>26</sup> *loc. cit.*

als seus colons terres conquerides als messapis. Sembla, doncs, que MH ha simplificat la llegenda.

ἡ δὲ ἱστορία παρὰ Λυκόφρονι: no és Licòfron qui ens ha transmès el mite sinó els seus comentaristes, com ja observà Lünstedt amb encert en la seva tesi. Els escolis de Tzetzes a Licòfron citats anteriorment són hereus dels antics comentaris a l'*Alexandra*, obra que probablement és la font principal però no necessàriament l'única de MH en aquesta *historia*.

## Z 35: Πήδασον αἰπεινήν, Φύλακον δ' ἔλε Λήϊτος ἥρωσ·

Ἀχιλλεύς ὑπὸ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον πορθῶν τὰς περιοίκους τῆς Ἰλίου πόλεις ἀφίκετο εἰς τὴν πάλαι μὲν Μονηΐαν, νῦν δὲ Πήδασον καλουμένην κτλ.: MH recull aquí la *μετονομασία* de Pedas, però no n'explica l'etiologia, sinó el que probablement és una llegenda local que forma part del cicle troià i que està vinculada al saqueig de ciutats de la Tròade per part dels aqueus i, molt concretament, Aquil·leu.

φασὶν εἴσω τῶν τειχῶν οὐσάν τινα παρθένον ἐρασθῆναι τοῦ Ἀχιλλέως κτλ.: la llegenda està dotada de l'habitual component romàntic de l'èpica tardana: l'amor de la donzella per l'heroi provoca la traïció d'ella i la conseqüent presa de la plaça forta, malgrat les dures condicions del setge. Podem considerar aquesta una narració comparable a la de Políxena, tot i que estructuralment inversa: aquí és la noia la que traeix la pàtria per amor. No es pot parlar d'isomorfisme però sí d'afinitat de motius que responen als gustos literaris de l'època en què es desenvolupen aquests temes.

Sorprèn la despersonalització a què MH sotmet el personatge de la noia: MH no en diu ni el nom, quan el més habitual és que en doni fins i tot la filiació, car en aquest tipus de llegendes la donzella enamorada acostuma a ser dama il·lustre, sovint la filla del rei; es refereix a ella amb un lacònic *τινα παρθένον*.

καὶ λαβοῦσαν μῆλον εἰς τοῦτο ἐπιγράψαι καὶ αὐτὸ ρίψαι εἰς τὸ μέσον τῶν Ἀχαιῶν κτλ.: la forma de transmetre el missatge mitjançant una poma no té, òbviament, res d'original. Vet aquí un clar exemple de reutilització de components narratius.

Μὴ σπεῦδ', Ἀχιλλεῦ, πρὶν Μονηΐαν ἔλῃς: l'ús del nom antic de la ciutat, Monea, en el missatge escrit sobre la poma, justifica la referència a la *matonomasia* al principi de la *historia*, car Homer emprà el nom nou, Pedas.

ἡ ἱστορία παρὰ Δημητρίωι [καὶ Ἑσιόδωι]: la subscripció a Demetri d'Escepsis és absolutament fiable, car no és l'únic cas en què MH es val del testimoni del periegeta de la Tròade<sup>1</sup>. El fet que l'episodi sigui de difícil inclusió en el cicle troià convencional ens referma en la hipòtesi que ens trobem davant d'una ampliació narrativa local que ocupa un lloc marginal en el cicle<sup>2</sup>, per això és versemblant que hagi estat transmès per un cronista local. La referència a Hesíode és probablement fruit d'una corrupció de la tradició manuscrita, car és molt difícil d'incloure entre les

<sup>1</sup> Vid. *historia* a Y 3.

<sup>2</sup> Val la pena observar que aquest testimoni no ha estat recollit pels editors del cicle èpic.

obres del poeta beoci<sup>3</sup>. Un altre factor a considerar és el fet que el còdex Z no recull aquesta subscripció, i en el seu lloc hi ha un passatge corrupte<sup>4</sup>. Recordem que aquest còdex ocupa una posició apart segons l'*stemma* de De Marco<sup>5</sup>.

Z 130: οὐδὲ γὰρ οὐδὲ Δρύαντος υἱός, κρατερός Λυκούργος·

Διώνυσος ὁ Διὸς καὶ Σεμέλης παῖς ἐν Κυβέλοις τῆς Φρυγίας κτλ.: el *lemma* d'aquesta *historia* hauria d'estendre's fins al vers 140; Homer dedica aquests onze versos a la llegenda de Licurg; veiem, doncs, que el mite és prou antic com perquè ja aparegui perfectament configurat en la *Iliada*. La paraula παῖς cal considerar-la complement predicatiu i traduir-la per "sent encara nen". En la versió homèrica Dionís és un nen, no com en les versions posteriors, fet que explica la presència de les seves dides, amb clares connotacions rituals (ἐτύγχανον γὰρ αὐτῶι συνοργιάζουσαι), prefiguració de les bacants, tan conegudes en la llegenda dionisiaca posterior.

La versió posterior i més divulgada parteix de la *Licurgia* d'Èsquil, que coneixem de forma molt deficient i fragmentària<sup>6</sup>. El relat d'Apol·lodor<sup>7</sup>, força diferent del d'Homer i el seu mitògraf, pot ser perfectament hereu dels antics resums (*hypotheses*) d'aquesta trilogia. Hi apareixen elements del culte i la faula dionisiacs que ens resulten familiars, fonamentalment amb la mediació de les *Bacants* d'Eurípides: Dionís ja no és un infant que s'atemoreix sinó un déu poderós i, òbviament, les seves dides han desaparegut, deixant pas a les mènades.

Λυκούργος ὁ Δρύαντος λυπήσας Ἥρας μίσει μύωπι ἀπελαύνει αὐτὸν τῆς γῆς. καὶ καθάπτεται τῶν τούτου τιθηνῶν: ΜΗ és fidel a la versió homèrica. La intervenció dels déus olímpics és un element característic d'aquesta variant més antiga. Així, segons Homer, és Zeus qui deixa cec Licurg<sup>8</sup> com a càstic per haver maltractat les dides del déu amb el fuet per a esperonar els bous (Λυκούργου θεινόμεναι βουπλήγι). ΜΗ afegeix detalls a la narració, tan succinta en el text homèric: Hera se serveix de Licurg per exercir la seva venjança sobre el fill de Zeus, i el fuet per bous del text homèric es converteix en una arma moguda per instàncies divines (θειλάτωι δ' ἐλαυνόμενος μάστιγι). Aquests elements també desapareixen en la versió posthomèrica: tot el seguici del déu és esclavitzat per Licurg, mentre que el déu aconseguix fugir.

<sup>3</sup> Merkelbach i West no l'han tingut en compte en la seva edició dels *fragmenta*.

<sup>4</sup> Vid. aparat crític de la nostra edició.

<sup>5</sup> Vid. Introducció, cap. 2.

<sup>6</sup> Vid. CASORRAN 1968; XANTHAKIS-KARAMANOS 2005.

<sup>7</sup> III 5, 1.

<sup>8</sup> També Tàmiris el traci rebé aquest càstic pel seu tracte desconsiderat envers les Muses; vid. *historia* a B 595 i el nostre comentari.

Observem, doncs, com l'afany del nostre mitògraf és ser fidel a Homer bo i completant-ne la versió amb els detalls omesos en una paràfrasi ampliada.

ὁ δὲ ὑπὸ δέους εἰς τὴν θάλασσαν καταδύνει, καὶ ὑπὸ Θετίδος ὑπολαμβάνεται καὶ Εὐρυνόμης: el motiu de la por del déu va íntimament vinculat a la seva condició d'infant, que s'espanta davant les amenaces d'un adult. La por del déu, com hem vist, també és absent en les versions posteriors.

Novament MH proporciona una informació que Homer ha omès: les divinitats que acullen el déu infant són dues, Tetis i Eurínome; la menció de la segona, que manca en el passatge iliàdic, respon a una interferència entre mites diferents, fet prou habitual; foren precisament aquestes dues nereides les que acolliren Hefest, un altre fill de Zeus, en circumstàncies semblants<sup>9</sup>.

ὁ οὖν Λυκοῦργος οὐκ ἀμισθὶ δυσσεβήσας ἔδωκε τὴν ἐξ ἀνθρώπων δίκην: ni Homer ni MH no diuen quin és el càstic humà que va pagar Licurg, però sí el diví (ἀφηιρήθη γὰρ πρὸς τοῦ Διὸς τοὺς ὀφθαλμούς). En la versió recent serà el mateix Dionís l'executor del càstic (la intervenció dels olímpics hi manca), provocant un estadi transitori de folia en el rei impietós que el duran a matar el seu fill amb una destrat confonent-lo amb un cep<sup>10</sup>.

Respecte al càstic humà, cal anar a cercar-lo en unes altres fonts: segons Apol·lodor fou condemnat a mort pels seus propis súbdits, els edons de Tràcia, i va morir destrossat per cavalls. Sembla que un detall de la versió més recent s'ha infiltrat en el text del nostre mitògraf malgrat la seva voluntat de fidelitat a l'antiga.

τῆς ἱστορίας πολλοὶ ἐμνήσθησαν, προηγουμένως δὲ ὁ τὴν Εὐρωπαϊαν πεποιηκῶς Εὐμηλος: interessantíssima subscripció, que defuig la fórmula habitual i aporta un nou exemple del que podrien haver estat les subscripcions originals. Cal parar especial atenció al fet que el mitògraf parla de moltes fonts, però n'enfatitza una. La notícia concorda amb la diversitat de variants, que hem agrupat en dues en termes generals: la homèrica, seguida per MH i per Tzetzes<sup>11</sup>, i la tràgica, que parteix d'Èsquil i segueix Apol·lodor. Coneixem, però, versions secundàries amb detalls diferents, que ara fóra ociós analitzar. La que presenta una versió més aberrant és la d'Higi<sup>12</sup>. Diodor Sícul en fa una lectura evemerista i racionalitzant, en què els protagonistes són tractats com personatges històrics<sup>13</sup>.

La referència a Eumel és difícil de comprovar<sup>14</sup>.

<sup>9</sup> L'himne homèric a Apol·lo 316 ss. relata que Tetis va compartir la tutela d'Hefest ambles seves germanes, però no esmenta Eurínome, nom que només apareixerà en autors tardans.

<sup>10</sup> Apollod. *loc cit.*

<sup>11</sup> Sch. in Lyc. 272-273. Tzetzes ha consultat la mateixa font mitogràfica, potser el mateix text del nostre mitògraf: la relació d'intertextualitat és òbvia.

<sup>12</sup> Fab 132.

<sup>13</sup> III 65.

<sup>14</sup> Bernabé l'admet en els *fragmenta* d'Eumel publicants en la seva edició del cicle èpic.



Z 153: *ἔνθα δὲ Σίσυφος ἔσκεν, ὃ κέρδιστος γένηται ἀνδρῶν*

L'objecte d'aquesta *historia* és explicar el sentit de l'epítet κέρδιστος referit a Sísif. Cal adscriure-la, doncs, al MH I, atès el lleu matís exegetíc.

Διὸς τὴν Ἄσωποῦ θυγατέρα Αἴγιναν ἀπὸ Φλιούντος εἰς Οἰνώνην διὰ τῆς Κορίνθου μεταβιβάσαντος; aquesta *historia* ja ha estat narrada<sup>15</sup>, tot i que amb variants notables. Aquest és un dels poquíssims casos de repetició flagrant en tot el corpus mitogràfic. Les causes d'aquesta repetició ja han estat explicades<sup>16</sup>. És molt interessant notar l'ús del nom antic de l'illa d'Egina, Enone, sense que se n'expliqui el mite de *μετονομασία*. Aquesta és una prova més per a l'adscripció d'aquesta *historia* a la tradició A.

Σίσυφος ζητοῦντι τῷ Ἄσωπῷ τὴν ἀρπαγὴν ἐπιδεικνύει τέχνη, καὶ διὰ τοῦτο ἐπεσπάσατο εἰς ὄργην καθ' ἑαυτοῦ τὸν Δία; aquí la coincidència amb la *historia* a A 180 és total, i remetem novament al comentari *ad loc*.

ἐπιπέμπει οὖν αὐτῷ τὸν Θάνατον; aquest punt és crucial per a demostrar l'existència de les dues tradicions diferents. La reacció de Zeus en ser descobert per Sísif és diferent a l'exposada en la *historia* a A 180, en la qual Zeus es camufla transformant la nimfa en illa i ell mateix en pedra. Ara li envia Mort, personatge al·legòric, perquè se l'endugui.

ὃ δὲ Σίσυφος αἰσθόμενος τὴν ἔφοδον δεσμοῖς καρτεροῖς ἀποδεσμεῖ τὸν Θάνατον κτλ.; l'astúcia de Sísif era proverbial en el mite grec. Aquest és el *leitmotiv* que aglutina les diferents tradicions sobre el personatge. El motiu de la mort empresonada sembla ser, però, un desplegament tardà. La *necyia*<sup>17</sup> odisseica no en diu res, simplement es limita a descriure el suplici de l'heroi que gosà desafiar els déus. Píndar<sup>18</sup> en fa un breu esment, però no sembla alterar la tradició ni afegir-hi res.

Ἄιδης τῷ Θανάτῳ παρέδωκε καὶ τὸν Θάνατον τῶν δεσμῶν ἀπέλυσσε κτλ.; notem a partir d'aquí un cert desplegament narratiu que fa pensar en una font rica en detalls. Ara bé, quina pot haver estat aquesta font, és difícil d'escatir. D'una banda tenim Ferecídes, citat en la subscripció. Però és força probable que l'historiador s'ocupés més aviat de les llegendes

<sup>15</sup> Vid. *historia* a A 180 i comentari *ad loc*.

<sup>16</sup> Vid. Introducció, cap. 6.

<sup>17</sup> Od. XI, 593-600.

<sup>18</sup> Pi. O. XIII 51 ss.

relatives a la fundació de Corint, l'antiga Èfira<sup>19</sup>. Tota la fabulació relativa a la mort de Sísif pot haver estat fruit de l'aportació dels tres grans tràgics, de qui tenim notícia i fragments de sengles obres dedicades al personatge. Potser a ells es refereix l'article de la Suda<sup>20</sup> quan parla de οἱ ποιηταὶ que, a partir de l'epítet homèric κέρδιστος explicaren diverses anècdotes sobre l'astúcia de Sísif. Malauradament amb el material de què disposem es fa difícil aprofundir-hi<sup>21</sup>.

πρὶν ἢ δὲ ἀποθανεῖν τὸν Σίσυφον ἐντέλλεται τῇ γυναικὶ Μερόπῃ τὰ νενομισμένα αὐτῷ <μῆ> πέμπειν εἰς Ἴαιδου κτλ.: la doble mort de l'heroi sembla una d'aquestes noves expansions. MH n'és l'únic testimoni.

καὶ γηραιὸν αὐτὸν ἀποθανόντα <\*\*\*> κυλινδεῖν ἠνάγκασεν εἰς Ἴαιδου λίθον, πρὸς τὸ μὴ πάλιν ἀποδρᾶναι: el final de la *historia* recupera la fidelitat als models antics. El suplici de Sísif, tal com està explicat, coincideix amb el passatge de l'*Odissea* citat, i amb Apol·lodor<sup>22</sup>, qui atribueix la causa del suplici al fet d'haver revelat el secret del rapte d'Egina. Advertim un nou dissens entre els dos mitògrafs que evidencien tradicions diverses. Higí<sup>23</sup> n'afegeix una tercera: haver tingut fills amb la seva pròpia neboda amb l'esperança que matessin el seu germà Salmoneu, seguint les instruccions d'un oracle. Veiem, doncs, que el càstic narrat en l'*Odissea* trobà motivacions diverses en les diferents tradicions sorgides com expansions al relat homèric.

ἢ δὲ ἱστορία παρὰ Φερεκύδῃ: sobre Ferecides i la llegenda de Sísif *uid. supra*. MH sembla citar-lo pel valor que té d'autoritat, i perquè devia ser la principal font antiga per al coneixement del mite. No està clar, però, que tots els detalls narratius que llegim en el text provinguin d'aquest autor.

Z 155: *αὐτὰρ Γλαῦκος τίκτεν ἀμύμονα Βελλεροφόντην*

οὕτως πρότερον ἐκαλεῖτο Ἴππόνους, ἀνελὼν δε Βέλλερων τὸν Κορινθίων δυνάστην Βελλεροφόντης ἐκλήθη: comença la *historia* explicant un mite de *μετονομασία*, fet que ens inclina a adscriure-la a la

<sup>19</sup> Pel que fa a altres tradicions relatives al personatge i que poden remuntar-se a Ferecides: Paus. II 1, 3; 3, 11; 5, 1; IX 34, 7; Sch. in Lyc. 229, 334; Sch. in S. Aj. 190.

<sup>20</sup> s. u. Σίσυφος.

<sup>21</sup> Vid. Radt, TGF vol 3: dos testimonis amb fragments molt exigus (225-234) de dues obres d'Èsquil: Σίσυφος Δραπέτης i Σίσυφος Πετροκυλιστής. Segons Radt, el testimoni de MH pot ser-ne un resum. També tenim constància d'un *Sísif* de Sòfocles (Radt, TGF vol. 4 fr. 545) probablement un drama satíric d'argument desconegut; i un darrer *Sísif* d'Eurípides (Kannicht, TGF vol. 5.2, fr. 673-674), d'argument incert.

<sup>22</sup> I 9, 3.

<sup>23</sup> Fab. 60.

tradició B. D'altra banda és important notar d'entrada que ens trobem davant d'una nova paràfrasi; en efecte, Homer s'esplaia generosament en la narració del mite de llavis de Glauc, nét de Bel·lerofontes. El sentit que tenen les paràfrasis en MH no és fàcil de determinar, i potser cal analitzar-les individualment, com ja hem vist, per exemple, en el cas de la *historia* de Tàmiris<sup>24</sup>.

En primer lloc cal advertir que les paraules del *lemma* homèric no són explicades per MH, a saber, ni la història de Glauc, besavi del guerrer iliàdic homònim, ni el naixement de Bel·lerofont, com seria d'esperar, sinó la història de Bel·lerofontes. En aquest sentit novament la *historia* afecta a un únic mot del *lemma*, fet que ja hem notat en diverses ocasions.

Podem dir, doncs, que la *historia* no té res d'exegètic i és prescindible. Així doncs, què hi aporta? D'entrada, com hem vist, un mite de *μετονομασία* que manca en Homer. El nom de Bel·lerofontes pot haver donat peu a la fabulació de la mort de Bèl·leros en mans d'Hiponus, posteriorment anomenat Bel·lerofontes pel mateix motiu<sup>25</sup>. Homer no sembla conèixer aquest mite, per la qual cosa deduïm que l'expansió narrativa deu ser postiliàdica; comencem a capir el sentit d'aquest relat: MH dóna detalls que no trobem en Homer.

ἦν δὲ φύσει μὲν παῖς Ποσειδῶνος, ἐπίκλησιν δὲ Γλαύκου: tampoc Homer fa esment de la doble filiació paterna de Bel·lerofontes, tot i que el considera “descendent d'un déu” (Z 191: θεοῦ γόνον). Sembla novament que l'afany de MH és completar Homer.

λαβὼν οὖν παρὰ Ποσειδῶνος τὸν Μεδούσης τῆς Γοργόνας Πήγασον περωτὸν ἵππον: la participació del cavall alat Pegas és un altre dels motius desconeguts per Homer, qui no cita mai l'animal fabulós. La primera menció de Pegas és d'Hesíode<sup>26</sup>.

-διὰ γὰρ τοῦτο ἔσχε καὶ τὴν προσηγορίαν, ὅτι ἐκπεπηδήκει ἐκ τοῦ τῆς Γόργονος τραχήλου-: MH aprofita per introduir parentèticament l'etimologia de Pegas, que va brollar del coll de Medusa com d'una font, πηγή. L'interès continuat per l'etimologia és un nou indicatiu de la pertinença d'aquesta *historia* a la tradició B.

δράσας δὲ ἐμφύλιον φόνον, Βέλλερον γάρ τινα ὡς ἔφην τῶν πολιτῶν ἀποκτείνας κτλ: el mitema de l'assassinat d'un consanguini i el sojorn a la cort d'un rei per ser purificat és recurrent<sup>27</sup> en la mitologia posthomèrica i els mitògrafs en recullen exemples diversos. En Homer, però, aquesta mena de rituals de purificació semblen desconeguts: tenim un nou afegiment de MH a l'*excursus* homèric. Homer no explica per què Bel·lerofontes s'estava al palau de Pret.

<sup>24</sup> B 595.

<sup>25</sup> Vid. WHITE 1982, 120-121.

<sup>26</sup> Th. 276 ss.

<sup>27</sup> Hèrcules, Tlepòlem, etc.

No hi ha unanimitat de les fonts pel que fa al nom del familiar assassinat ni al grau de parentiu: Apol·lodor<sup>28</sup> dóna tres noms diferents: el primer és Ilíades, segons es llegeix en els principals manuscrits, nom corregit per Frazer, qui dóna la forma Delíades emparant-se en Tzetzes<sup>29</sup>. Apol·lodor ha contrastat fonts, ja que dóna dos noms alternatius: Pirèn i Alcímenes. Tots tres haurien estat germans de Bel·lerofontes, i un d'ells la víctima. Això ens inclina a pensar que el nom de Bèl·leros que llegim en MH deu ser fruit de la fabulació a partir de l'etimologia: Bel·lerofontes "occidor de Bèl·leros", personatge, d'altra banda, desconegut, com bé apunta White. L'escoli a Licòfron citat anteriorment recull tots quatre noms i coincideix en la condició de germans d'assassí i víctima. No hi ha dubte que Apol·lodor i MH depenen de fonts diferents malgrat les coincidències, que cal atribuir a la uniformitat del mite atesa l'autoritat d'Homer.

Ἄντεια δὲ ἡ Προίτου γυνὴ ἐρασθεῖσα τοῦ Βελλεροφόντου ἐδέετο ὅπως αὐτῇ συνευνασθῆι· ὁ δὲ δεξιούμενος τὸ ὄσιον ἀντέλεγεν: entrem en el cos narratiu homèric. El detonant de la llegenda de Bel·lerofontes és la falsa acusació d'intent de violació a causa de la dona rebutjada després de les insinuacions. Pensem, òbviament, en Fedra i Hipòlit, però també en Filònome i Tennes<sup>30</sup>, i en el relat bíblic de Putifar i Josep, fill de Jacob: aquesta estructura narrativa és patrimoni del conte universal<sup>31</sup>.

Novament trobem discrepàncies en l'onomàstica: Antea és el nom homèric de la dona de Pret, i MH s'hi manté fidel; Apol·lodor<sup>32</sup>, però, l'anomena Estenebea, mentre que Tzetzes<sup>33</sup> recull les dues variants. Tot això apunta a una possible existència de variants en la tradició: Apol·lodor ha consultat, com a mínim, tres fonts diverses diferents d'Homer. MH, en canvi, segueix Homer, com de costum, però hi va afegint detalls que Homer omet procedents d'una altra font, probablement Asclepiades a jutjar per la subscripció. Aquesta versió es remunta, sens dubte, als tràgics, concretament a les tragèdies perdudes *Estenebea* i/o *Iòbates* d'Eurípides.

ἡ δὲ Ἄντεια δείσασα μὴ τῷ Προίτῳ προλαβὼν ἐξείποι τοὺς αὐτῆς ἔρωτας κτλ.: a partir d'aquí totes les fonts tornen a coincidir amb Homer. El cos del mite és, doncs, prou antic i es manté relativament immutable. L'únic detall a destacar és la participació de Pegas, que és de tradició hesiòdica (*uid. supra*). El mitema de les proves (ἀθλα) és també conegut, sobretot per la llegenda d'Hèracles: un rei encarrega un seguit de missions impossibles a un heroi per tal de vèncer-lo, ja que no pot o no s'atreveix a lluitar-hi. Superades aquestes proves, l'heroi és reconegut com a tal.

<sup>28</sup> II 3, 1.

<sup>29</sup> *Chil.* VII 812. Cf. Sch. in Lyc. 17, on dóna la variant Ἡλιόδης

<sup>30</sup> Vid. *historia* a A 38b.

<sup>31</sup> Per a aprofundir en els nexes orientals del mite remetem a l'article citat de White. Per a una anàlisi exhaustiva des d'una òptica folklorística *uid. AELION* 1984.

<sup>32</sup> *loc. cit.*

<sup>33</sup> *loc. cit.*

Qui explica amb més detall la mort de la Quimera és Tzetzes<sup>34</sup>. Apol·lodor és més parc i MH sorprèn pel seu laconisme al respecte: no arriba ni a citar la Quimera ni a especificar quins foren els ἄλλα que va haver de superar, potser perquè es poden llegir en la versió d'Homer.

ἔδωκε δὲ αὐτῷ εἰς γάμον τὴν ἰδίαν θυγατέρα Κασάνδραν καὶ τῆς βασιλείας μοῖράν τινα: a partir d'aquest punt tornem a trobar variants significatives. Homer no diu el nom de la filla d'Iòbates, fet que fomenta les variants: Cassandra segons MH, Filònoe segons Apol·lodor i Tzetzes. Una altra discrepància: Iòbates dona una part del seu reialme a l'heroi, que segons Homer és la meitat (Z 193: βασιληΐδος ἥμισυ πάσης), juntament amb el matrimoni amb la seva filla en vida del pare. Segons Apol·lodor i Tzetzes, que novament s'aparten d'Homer, Bel·lerofontes rebé tot el regne com a herència.

λέγεται δὲ αὐτὸν ἐπαρθέντα ἐφ' οἷς ἔπραξε θελήσαι μετὰ τοῦ Πηγάσου τὸν οὐρανὸν κατοπεύσαι κτλ.: el final de la llegenda de Bel·lerofontes va ser alterat notablement per la tradició posthomèrica. Segons el poeta, Bel·lerofontes caigué en desgràcia amb la mort de dos dels seus fills i acabà duent una vida errant a la plana d'Alèon. L'acte de sobergueria que suposà l'ascens fins al cel fou castigat per Zeus. El motiu sembla, doncs, un afegit tardà fruit de l'associació de Bel·lerofontes amb Pegas. La caiguda li provocà la ceguesa que el va fer errar per la plana d'Alèon, amb la qual cosa la narració acaba coincidint de nou amb Homer (Z 201: ὁ κὰπ πεδίον τὸ Ἀλήϊον οἶος), vers que la tradició exegetica aprofità per introduir una etimologia relacionant el nom de la plana amb el verb ἀλάτο que emprà el mateix Homer. La mitografia aprofita aquesta tradició: tant MH com Tzetzes la recullen. Apol·lodor omet el tràgic final de l'heroi.

τὸν δὲ ἵππον λαβεῖν τὴν Ἥῳ δεηθείσαν τοῦ Διὸς δῶρον πρὸς τὸ ἀκόπως περιιέναι τὰς τοῦ κόσμου περιόδους: Pegas acaba sent un dels cavalls de l'Alba. El mite té una indubtable relació amb el catasterisme de Pegas, que deu ser molt tardà, ja que els principals mitògrafs grecs semblen desconèixer-lo. Eratóstenes no identifica la constel·lació del cavall amb Pegas<sup>35</sup>. L'associació pot haver estat obra d'Arat, però no ha estat recollida pels mitògrafs grecs. En seguim, però, la petja en alguns autors tardans: Estrabó<sup>36</sup>, Pausànias<sup>37</sup>, Ovidi<sup>38</sup> i Higí<sup>39</sup>.

ἡ ἱστορία παρὰ Ἀσκληπιάδῃ ἐν τοῖς Τραγωιδουμένοις: la subscripció sembla fiable. L'origen de les variants no homèriques dels mites

<sup>34</sup> *loc. cit.* Vid. també Hes. Th. 319-325; Pi. O. XIII 87 ss; Hig. *Fab.* 57.

<sup>35</sup> Vid. PÀMIAS 2003, 270.

<sup>36</sup> VIII 6, 21.

<sup>37</sup> IX 31, 3

<sup>38</sup> *Met.* V, 256 ss.

<sup>39</sup> Hig. *Astr. Poet.* 2, 18.

pot estar en Eurípides<sup>40</sup>, a qui MH no cita sinó només una vegada. El nostre mitògraf emprava el resum dels mites tràgics en l'obra d'Asclepiades, i no sembla haver consultat la tragèdia en els seus textos originals. L'ús de resums és habitual, però en aquest cas Asclepiades és una font prou autoritzada com per donar-ne el nom.

Z 396: *Ἡετίων, ὃς ἔναιεν ὑπὸ Πλάκωι ὑληέσσηι*.

Γρανικός, οἱ δὲ Ἀτράμους, Πελασγὸς τὸ γένος ἀφίκετο ποτὲ ὑπὸ τὴν ἐν Λυκίαι Ἴδην καὶ πόλιν κτίσας ἐνταῦθα ἀφ' ἑαυτοῦ προσηγόρευσεν Ἀτραμύτειον: aquesta *historia* és un típic mite fundacional. MH és l'únic mitògraf que la recull i, per tant, un testimoni valuós. Grànic sembla ser el nom d'un déu fluvial<sup>41</sup>. MH sembla remuntar-se a Dicearc de Messene, si hem de fer cas de la subscripció. Darrere la doble denominació Grànic/Atramunt potser cal veure-hi una identificació que delata un sincretisme cultural entre aquest déu fluvial i un heroi epònim grec, però no tenim altra documentació per aventurar hipòtesis. D'altra banda el nom d'Atramunt és un clar epònim de la ciutat d'Atramitèon<sup>42</sup>.

γεννήσας δὲ θυγατέρα Θήβην τὸ ὄνομα παρὰ τὴν ἀκμὴν τοῦ γάμου ἔθετο γυμνικὸν ἀγῶνα κτλ.: llegenda local amb elements de conte popular, com el concurs per a aconseguir la mà de la princesa.

Ἡρακλῆς δὲ κατ' ἐκείνο καιροῦ φανεῖς ἔλαβε τὴν Θήβην γυναῖκα καὶ κτίσας πόλιν κτλ.: nova fundació, en aquest cas la llegenda recorre a Hèracles, l'heroi legitimador de la presència grega ubíqua i element que dona cohesió a tot aquest repertori de mites i llegendes locals.

ἡ ἱστορία παρὰ Δικαιάρχωι: única subscripció que remet a aquest historiador en tot el corpus. *Vid. supra*.

<sup>40</sup> *Vid. supra*.

<sup>41</sup> Vid. TÜMPEL a *RE* s. u. "Granikos".

<sup>42</sup> Vid. TÜMPEL, *RE* s. u. "Atramus" i Röscher, *Ausführliches lexicon...* s. u. Atramus.

H 8-10: Ἐνθ' ἐλέτην ὁ μὲν υἱὸν Ἀρηϊθόοιο ἄνακτος, / Ἄρνη  
 ναιετάοντα Μενέσθιον, ὃν κορυνήτης / γείνατ' Ἀρηϊθoος καὶ  
 Φιλομέδουσα βοῶπις·

Ἀρηϊθoος ὁ Βοιωτός, ἄριστος τῶν κατ' αὐτὸν ἀνθρώπων διαβὰς  
 εἰς τὴν Ἀρκαδίαν κτλ.: Homer ha esmentat un personatge, Areítous,  
 anomenat “corinetes”, en donar la filiació d'un dels guerrers grecs caiguts  
 en mans d'Alexandre i Hèctor: Menesti. Al llarg de la *Ilíada* van apareixent  
 referències als herois de la generació anterior, els que havien lluitat a Tebes  
 i en escaramusses frontereres en la Grècia continental. La informació que  
 han salvat els mitògrafs és valuosíssima per tal com és l'única via per a  
 accedir als temes de l'èpica prehomèrica.

Areítous és citat per Homer en dues ocasions: l'actual i en un  
 passatge del mateix cant que comença en el vers 133, on Nèstor recorda la  
 batussa entre pilis i arcadis, on lluitava Ereutalió amb les armes d'Areítous,  
 al qual Licurg havia mort i havia arrabassat les armes, que posteriorment  
 foren regalades a Ereutalió. MH sembla estar parafrasejant i expandint  
 aquest passatge, però sota el *lemma* corresponent al vers 8, en què es cita el  
 personatge per primer cop.

πλείστην ἐντεῦθεν κατεσύρατο λείαν: aquest detall no figura en el  
 passatge homèric; cal pensar en una altra font, probablement Ferecides, a  
 jutjar per la subscripció final.

καταφρόνησιν δὲ αὐτοῦ μεγάλην ἐμβαλόντος Ἀρκάσι Λυκοῦργος  
 κτλ.: sembla que l'objectiu de MH en aquest cas és explicar l'epítet  
 κορυνήτης. Però la informació que dóna a continuació és, novament,  
 innecessària: el destí de la clava d'Areítous. El detall narratiu de l'embosca  
 es remunta al passatge citat d'Homer.

ἢ δ' ἱστορία παρὰ Φερεκύδη: la subscripció sembla fiable (*uid.  
 supra*). Fonts molt posteriors reprenen el mateix mite: Pausànias<sup>1</sup> i  
 l'escoliaista a Apol·loni<sup>2</sup>. Totes dues, però, semblen provenir de la mateixa  
 tradició que es remunta a Ferecides<sup>3</sup>.

<sup>1</sup> VIII 11, 4; sobre la relació entre Areítous i Ereutalió *uid.* també VIII 4, 10.

<sup>2</sup> Sch. in A. R. I 164

<sup>3</sup> FOWLER, EGM Pherecydes fr. 158.

H 44: τῶν δ' Ἑλενος, Πριάμοιο φίλος παῖς, σύνθετο θυμῶι·

Aquesta *historia* conté un component clarament exegetíc (MH I): Homer diu que Helen va entendre els designis divins, i MH explica d'on li venia el do de la clarividència. L'adequació al *lemma* és oportuna, car, tot i no ser el primer cop que apareix Helen en la *Ilíada*, és la primera referència a la seva habilitat màntica.

Μυθεύεται τῶν ἐξ Ἑκάβης γεγονότων Πριάμοι παίδων τὸν Ἑλενον καὶ τὴν Κασάνδραν διδύμους γεγεννησθαι κτλ.: el relat de les serps que lleparen les orelles a Helen i Cassandra dins del temple d'Apol·lo és absent en les altres fonts que parlen del personatge, i no apareix sinó en els comentaris medievals com ara el d'Eustaci<sup>4</sup>, on el mite es llegeix des d'una òptica racionalitzant.

ἐν τῷ τοῦ Θυμβραίου Ἀπόλλωνος ἱερῶι: la profusió de detalls suggereix la possibilitat que MH estigui resumint un relat força elaborat. La referència al temple d'Apol·lo Timbreu fa pensar en un mite local associat a un culte concret: Timbra és un indret de la Tròade. Els elements rituals del relat són obvis: les serps, el llorer, el santuari, etc.

τοὺς δὲ παῖδας ἀμφοτέρους τῆς μαντικῆς οὕτω μεταλαβεῖν: Apol·lodor<sup>5</sup> no narra el mite. De fet, explica un origen diferent de l'art màntica de Cassandra: Apol·lo va atorgar el do de la profecia a la princesa troiana a canvi dels seus favors. La noia finalment no hi va accedir, per això ningú no es creia els seus vaticinis. Aquesta versió exclou la de MH; és obvi que les fonts subjacents a un i altre mitògraf testimonien tradicions diferents.

ἱστορεῖ Ἀντικλείδης: Anticlides<sup>6</sup> és un historiador del qual no sabem pràcticament res. Se li atribueix una obra titulada *Nostoi*. Helen té un paper força eminent en els episodis postiliàdics desenvolupats pel cicle èpic, però no se'n parla en els preliminars de la guerra. Apol·lodor li dona protagonisme en disputar-se Hèlena amb el seu germà Deífob un cop mort Paris<sup>7</sup>. També li atribueix la delació del secret del Pal·làdium<sup>8</sup>, l'enterrament de Cassandra<sup>9</sup> i la fugida amb Neoptòlem a Molòssia, on es casa amb Deidàmia i funda una ciutat<sup>10</sup>. La tradició serà recollida per Virgili<sup>11</sup>. Tota aquesta temàtica té més relació amb el cicle dels *nostoi* que no pas l'episodi

<sup>4</sup> Comentari *ad. loc.*

<sup>5</sup> III 12, 5.

<sup>6</sup> Testimoni recollit per JACOBY, FGH 140F17.

<sup>7</sup> Ep. V 9.

<sup>8</sup> *loc. cit.*

<sup>9</sup> Ep. V 23.

<sup>10</sup> Ep. VI 12-13.

<sup>11</sup> *Aen.* III, 294 ss.



preiliàdic de la infantesa del príncep. Aquestes observacions apunten a una possible confusió que faria la subscripció sospitosa: un periegeta local com Demetri d'Escepsis fóra una font més digna de credibilitat, atès que és citat en dues ocasions més per MH, mentre que Anticlides només és citat aquí.

H 86: *σῆμά τε οἱ χεῦωσιν ἐπὶ πλατεῖ Ἑλλησπόντῳ·*

Malgrat que el *lemma* correspon al vers sencer, aquesta llarga *historia* només explica l'origen del topònim Hel·lespont. Homer no ha fet cap al·lusió al mite d'Atamant, Frixos i Hel·le; la *historia*, doncs, no té res d'exegesi homèrica, és un mer excurs.

Ἄθάμας ὁ Αἰόλου μὲν παῖς βασιλεὺς δὲ Θηβῶν: el mite d'Atamant és molt complex i en tenim testimoniades variants diverses amb ramificacions narratives considerables. Per començar, poques fonts fan d'Atamant rei de Tebes. Apol·lodor<sup>12</sup> el qualifica de Βοιωτίας δυναστεύων; Eurípides<sup>13</sup> sembla haver-lo fet rei tessali; cal tenir en compte que, des d'una òptica racionalista, la coetaneïtat amb Cadme impossibilita el regnat d'Atamant sobre Tebes.

γῆμας Ἴνῳ τὴν Κάδμου παῖδας ἔσχε δύο, Κλέαρχον καὶ Μελικέρτην. κατὰ Ἥρας δὲ πρόσταγμα ἀποπεμψόμενος τὴν Ἴνῳ καὶ ἐπιγήμας Νεφέλην κτλ.: es dóna una coincidència d'intertextualitat entre MH i l'escoliasta de Licòfron<sup>14</sup>, que sens dubte ha copiat el text del nostre mitògraf. Apareixen noves discrepàncies entre la versió de MH i la més corrent, recollida per Apol·lodor<sup>15</sup>, segons el qual la primera dona d'Atamant fou Néfele i la segona Ino, a l'inrevés de la versió de MH. El nom del primer fill d'Ino també varia: Learc en la versió més divulgada, Clearc en la de MH.

μιγνύμενον δὲ αὐτὸν λάθρα τῆι Ἴνοϊ κατοπτεύσασα ἢ Νεφέλη ὤιχετο, πάλιν δὲ τῆς οἰκίας ἐπικρατήσασα ἢ Ἴνῳ ἐπεβούλευσε τοῖς τῆς Νεφέλης παισίν: MH presenta una complexitat narrativa considerable que desconeixen les altres fonts<sup>16</sup>. Així, Atamant, que deixà Ino per Néfele per consell d'Hera, continuava estimant la primera, fet que provocà la marxa de Néfele i l'afany de revenja d'Ino sobre els fills de Néfele. Aquest entramat

<sup>12</sup> I 9, 1-2.

<sup>13</sup> En la seva tragèdia perduda *Ino*, resumida per Higí, *Fab.* 4.

<sup>14</sup> Sch. in Lyc. 22.

<sup>15</sup> *loc. cit.*

<sup>16</sup> Vid. KRAPPE 1923 142 ss.

narratiu sembla procedir de les expansions dels poetes tràgics, que tractaren el tema en diverses ocasions<sup>17</sup>.

εὐρούσα δέ τινα μηχανὴν ἔφρυγε τὰ σπέρματα. καὶ δὲ πολλῆς οὔσης ἀκαρπίας ἐν τῇ χώρῃ ἔπεμπεν ὁ Ἀθάμας εἰς Πυθῶ θεοπρόπους: en contrast amb les expansions narratives que semblen fruit de gustos literaris tardans, aquest fragment sembla conservar elements mítics molt antics amb indubtables connexions rituals: l'eixorquia de les terres imputable a la "bruixeria" d'Ino i la intervenció de l'oracle de Delfos. Sembla que en el relat de MH s'hi han superposat (com a mínim) dos estadis narratius: el primitiu, de caire mític, i el secundari, de caire més novel·lesc o dramàtic.

ἢ δὲ Ἴνῳ συνέπεισε τούτους τεχνήσασθαι τινα χρησμὸν κατὰ τοῦ Φρίξου κτλ.: el mitema del sacrifici del fill és antiquíssim i amb paral·lels notables dins i fora de Grècia. Pausànias<sup>18</sup> dona fe de l'ús del tema del sacrifici en la decoració d'un santuari, reflex de la vivesa i presència del mite en àmbits culturals en època força avançada. És inevitable pensar en l'isomorfisme entre el mite de Frixos i el d'Ifigenia: el sacrifici del fill salvat *in extremis* per intercessió d'una divinitat<sup>19</sup> amb el concurs d'un animal màgic de connotacions rituals ens fan pensar en el culte a un heroi local.

πυθόμενος οὖν παρὰ τῶν θεοπρόπων ὁ Ἀθάμας τὸ λόγιον, μεταπέμπεται ἐκ τῶν ἀγρῶν τὸν Φρίξον κτλ.: aquí la versió de MH es torna a apartar de la més habitual. Així, continuant amb aquesta estructura narrativa força complexa, el pare fa venir el fill amb el millor animal per sacrificar, quan la víctima ha de ser ell; el nivell de tensió narrativa recorda episodis semblants de la tragèdia: així l'engany d'Agamèmnon per fer venir Ifigenia fins a l'altar en *Ifigenia a Àulide* d'Eurípides. Potser cal pensar de nou en les aportacions dels tràgics. La veu oracular del xai és un nou element que sembla remuntar-se als orígens del mite: llegenda original i innovació narrativa continuen coexistent. La versió d'Apol·lodor és més simple: els habitants de la terra erma insten Atamant a sacrificar el seu fill, tal com demana l'oracle. Finalment Néfele rescata Frixos i li entrega un xai de pell d'or regal d'Hermes perquè pugui fugir, juntament amb la seva germana Hel·le.

τὴν δὲ Ἑλλην μὴ δυναμένην ἀντέχειν καταπεσεῖν εἰς τὸ ὑποκείμενον πέλαγος προσαγορευθῆναι δὲ τοῦτο διὰ τὴν προειρημένην Ἑλλάσποντον: arribem, aquí, a l'objectiu de la *historia*, l'etimologia d'Hel·lespont, en la qual, òbviament, coincideixen els dos mitògrafs. Diodor ofereix una versió racionalitzant i historicista del mite<sup>20</sup>.

<sup>17</sup> Èsquil, tragèdia perdurda *Atamant* (fr. 1-4 Radt); de Sòfocles se'n coneixen dues amb el mateix títol (fr.1-10 Radt).

<sup>18</sup> IX 34, 5.

<sup>19</sup> KRAPPE 1923 143.

<sup>20</sup> D. S. IV 47.

τὸν δὲ κριὸν κομίσαντα εἰς Κόλχους ἐκ τοῦ πόντου τὸν Φριῖξον τελευτήσαι κτλ: MH continua relatant la llegenda malgrat que ja ha assolit el seu objectiu, com és habitual, encara que el que està narrant no té res a veure amb el text homèric. Acaba la *historia* amb la venjança d'Atamant, la mort de Clearc i l'apoteosi d'Ino i Melicertes, coincidint amb les altres fonts. La llegenda d'Atamant, però, continua, amb diverses ramificacions que recullen Apol·lodor<sup>21</sup>, l'escoliaista de Licòfron<sup>22</sup> i Higí<sup>23</sup> i que ara fóra ociós de comentar en detall, atès que MH omet aquesta part final. Potser cal acabar dient que les variants i la complexitat narrativa del mite poden ser fruit del tractament divers dels tres grans tràgics. L'exigüitat de fragments i testimonis no en permeten una anàlisi gaire aprofundida. Tanmateix, el resum de la tragèdia *Ino* d'Eurípides que ens ha conservat Higí<sup>24</sup> dóna una idea de la llibertat amb què fou tractada la llegenda; per posar un exemple, sembla que en el desplegament dramàtic del gran tràgic Dionís va tenir un paper preponderant: com a nebot d'Ino i alletat per ella, en va fer una bacant i se l'endugué als cims per als seus rituals, fet que provocà la bigàmia d'Atamant qui, en creure-la morta, contragué matrimoni amb Temisto. El final sembla haver estat l'original: la mort de (C)learc i l'apoteosi d'Ino i Atamant.

La tercera esposa d'Atamant també apareix en la versió d'Apol·lodor; el matrimoni tingué lloc durant un exili final del rei. Però Higí fa de Temisto la segona esposa d'Atamant, després de Nébul·la (i. e. Néfele), una mostra més de la complexitat de l'estructura narrativa del mite i de les seves evolucions diverses.

ἡ ἱστορία παρὰ Φιλοστεφάνου: en les subscripcions finals MH només cita una vegada un autor tràgic, concretament Eurípides<sup>25</sup>. Quan opta per versions tràgiques dels mites sembla consultar-ne resums en prosa, normalment l'obra *Tragodumena* d'Asclepiades. En aquest cas, però, sembla haver emprat l'obra d'un historiador mitògraf d'època hel·lenística, Filostèfan, a qui cita en dues ocasions més.

H 467-469: *νήες δ' ἐκ Λήμνιοι παρέστασαν οἶνον ἄγουσαι/ πολλαί, τὰς προέηκεν Ἰησονίδης Εὐνήος/ τὸν ῥ' ἔτεχ' Ἰγυπιύλη ὑπ' Ἰήσωνι, ποιμένι λαῶν*

Λήμνιοι τὰς ἐξ ἔθους τῆι Ἀφροδίτῃ θυσίας μὴ ἀποδιδόντες καθ' ἑαυτῶν θάνατον ἐνομοθέτησαν: comença una *historia* de contingut

<sup>21</sup> *loc. cit.*

<sup>22</sup> *loc. cit.*

<sup>23</sup> *Fab.* 2-3.

<sup>24</sup> *loc. cit.*

<sup>25</sup> *Historia* a ≡ 323.

prosopogràfic. Homer ha citat Euneu, fill de Jàson i Hipsípila, i MH explica les circumstàncies de l'encontre entre l'heroi tessali i la princesa lèmnia.

τὴν γὰρ θεὸν ὀργισθεῖσαν λέγεται τοῖς μὲν ἀνδράσιν ἕμερόν τινα τῶν Θραικίων ἐμβαλεῖν γυναικῶν, τῶν δὲ ἰδίων ἀμελήσαι κτλ.: pel que fa a la negligència del culte a Afrodita, han perviscut dues tradicions diverses; la que sembla més antiga i original va íntimament vinculada a elements rituals<sup>26</sup>. Els homes de l'illa desatenen les ofrenes degudes a Afrodita i la deessa els infon el desig de les dones tràcies; per això abandonen les seves pròpies esposes. La unió dels lemnis amb les dones bàrbares representa una ofensa afegida que provocarà la mort dels primers. Aquesta versió parteix d'Apol·loni<sup>27</sup>, però és probablement més antiga. Homer sembla desconèixer el crim de les dones lèmnies; no s'hi refereix tot i citar Euneu en diverses ocasions<sup>28</sup>. Píndar<sup>29</sup> situa l'episodi de les lèmnies en la ruta de tornada dels Argonautes, fet que ens fa pensar que la llegenda ha estat subjecta a múltiples mutacions. Malauradament el poeta beoci només cita de passada l'episodi. Gràcies a l'escoliasta d'Apol·loni<sup>30</sup> sabem que Herodor, en una obra titulada *Argonautica*, ja tractava el tema de les dones lèmnies i la seva unió amb els Argonautes.

L'altra versió sembla secundària atès el seu caràcter burlesc i misogin: foren les dones les que negligiren el culte a Afrodita, per això la dea les castigà fent-les expel·lir una fetor insuportable, per això foren repudiades pels marits. Segueixen aquesta versió Apol·lodor<sup>31</sup> i l'escoliasta a Apol·loni<sup>32</sup>.

ταῖς δὲ γυναιξὶ τῶν Λημνίων ἔκτοπον λύσσαν ἐμπεσεῖν ὥστε ψηφίσασθαι πάσας ἀνδροκτονεῖν κτλ.: el crim de les lèmnies té, des del punt de vista estructural, similituds ben paleses amb el mite de les Danaïdes i, per tant, indubtables implicacions rituals.

λέγεται τὸν Ἰάσονα μετὰ τῆς Ἀργούς ἐξοκείλαντα τῆι κρατίστηι πασῶν Ὑψιύλῃ μιγῆναι ἐξ ἧς φασὶ γενέσθαι τὸν Εὐνήον: finalitza la *historia* de forma coherent; en efecte, el que volia explicar MH era l'origen d'Euneu.

ἡ ἱστορία παρὰ Ἀσκληπιάδῃ ἐν τοῖς Τραγωιδουμένοις: la subscripció sembla fiable. Ja hem comentat anteriorment que MH no sembla

<sup>26</sup> MOREAU 1994, 89-90; el tema ha generat abundant bibliografia, que Moreau resumeix: des del ja clàssic estudi de Dumezil, *Le crime des Lemniennes*, París 1924 fins a les aportacions recents (DELCOURT 1982; BURKERT 1970)

<sup>27</sup> A. R. I 609 ss.

<sup>28</sup> A part del passatge objecte d'aquesta *historia*, també Il. XXI 41 i XXIII 747. En aquest darrer passatge s'esmenta Toant i Euneu, pare i fill d'Hipsípila respectivament, però no es fa cap menció del crim de les lèmnies ni del salvament de Toant, per al qual uíd. *Hypothesis* in Pi. N. II; cf. versió racionalitzant en Hdt. VI 138.

<sup>29</sup> Pi. P.. IV 253.

<sup>30</sup> Sch. in A. R. I 769.

<sup>31</sup> I 9, 17.

<sup>32</sup> Sch. in A. R. I 609.

consultar el text dels poetes tràgics sinó arguments de tragèdies extrets de resums en prosa, el més conegut dels quals és el titulat *Tragodumena* d'Asclepiades de Tragil. Tenim notícia de sengles tragèdies atribuïdes als tres grans tràgics sobre l'episodi dels Argonautes a Lemnos: dues amb el títol d'*Hipsípila* d'Èsquil<sup>33</sup> i Eurípides<sup>34</sup> i una altra de Sòfocles, *Lèmnies*<sup>35</sup>.

---

<sup>33</sup> Vid. Sch. in A. R. I 769; fr. 247-8 Radt.

<sup>34</sup> Se'n conserva un fragment textual en P.Ox. VI, 852. Vid. també Sch. citat en nota anterior.

<sup>35</sup> Vid. novament Sch. citat.

Θ 284: *καί σε νόθον περ'έοντα κομίσσατο ᾧ ἐνὶ οἴκῳ·*

La *historia* té com a objectiu explicar per què Homer qualifica Teucre de bastard; sembla, doncs, que cal adscriure-la al mitògraf primitiu (MH I).

Ἡρακλῆς πορθήσας Ἴλιον Ἡσιόνην τὴν Λαομέδοντος θυγατέρα κτλ.: la llegenda de l'origen i naixement de Teucre està poc testimoniada i pràcticament no presenta variants. Apol·lodor<sup>1</sup> només en fa un breu esment, donant-ne la filiació. Per cercar-ne més detalls hem de recórrer a l'escoliaista de Licòfron<sup>2</sup>, que ofereix un text força diferent però coincident en la narració dels fets.

En un altre escoli, el mateix comentariasta de Licòfron<sup>3</sup> recull una variant que atribueix a Istre en l'obra *Symmicta*. Sembla una simple variant local milèsia. El bastard nascut de Telamó i Hesíone no fou Teucre sinó un tal Trambel, acollit junt amb la mare pel rei Arió de Corint, criat com a príncep i caigut combatent contra Aquil·leu. La versió és absolutament aberrant i marginal, desconeguda per altres fonts i silenciada òbviamment per MH.

ὡς οὖν ἀπὸ Τρωϊκῆς γυναικὸς τεχθέντα τὸν παῖδα Τεῦκρον ἐκάλεσαν προαναπέμψαντες τὸν τόνον καὶ ποιήσαντες κύριον: el valor d'aquest passatge és destacable; és una mostra clara de la intenció exegetica del primer mitògraf homèric. Advertim que l'exegesi no se sustenta purament en la mitografia sinó que entra en la discussió de caire lingüístic. El lector tardà, com nosaltres quan fem una primera lectura de la *Ilíada*, es devia sorprendre en conèixer un personatge del bàndol grec anomenat Teucre, és a dir, Troià. MH no només n'explica la llegenda posant el naixement de l'heroi en relació amb la primera guerra de Troia, sinó que es fixa en el canvi tònic (Τεῦκρος/Τευκροί), usant fins i tot terminologia específica, com el verb προαναπέμψω.

ἢ δὲ ἱστορία ἀκριβέστερον εἴρηται παρά τε ἄλλοις πολλοῖς, καὶ παρὰ Ἀπολλοδώρῳ τῷ γραμματικῷ ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν Νεῶν: ja va advertir Montanari<sup>4</sup> que les típiques subscripcions finals sintetitzades en la fórmula habitual ἱστορεῖ ὁ δεῖνα / ἡ ἱστορία παρὰ τῷ δεῖνα poden ser el resultat d'una simplificació deguda a la transmissió textual. Aquesta subscripció, doncs, pot ser un exemple de la formulació original, més

<sup>1</sup> III 12, 7; uid. també Hig. *Fab.* 85, 5.

<sup>2</sup> Sch. in Lyc. 34.

<sup>3</sup> 467-9.

<sup>4</sup> 1995a.

extensa i explícita<sup>5</sup>. MH ha consultat més d'una font (παρά τε ἄλλοις πολλοῖς), que donen més detalls del mite (ἀκριβέστερον), però en destaca una per damunt de les altres, un autor de prestigi que, com sabem, ja ha consultat en altres ocasions, Apol·lodor<sup>6</sup> el Gramàtic. El grau de concreció de la cita és remarcable, car n'especifica el títol de l'obra i número de llibre.

Θ 368: ἐξ Ἐρέβευς ἄζοντα κύνα στυγεροῦ Ἀΐδαο·

Τελεσθέντων τῶν τοῦ Ἡρακλέους ἄθλων ἐν μηνὶ καὶ ἔτεσιν ὀκτῶ, μὴ προσδεχόμενος Εὐρυσθεύς: el text de MH és, en aquesta *historia*, quasi idèntic al d'Apol·lodor<sup>7</sup>.

ἐνδέκατον ἐπέταξεν ἄθλον αὐτῶι, τὸν Κέρβερον ἐξ Ἄιδου κομίζειν: el tema d'aquesta *historia* és la catàbasi d'Hèracles, atès que Homer s'hi ha referit. La captura de Cérber és un dels treballs més antics d'Hèracles, heroi que aquí protagonitza una catàbasi mítica de clar ascendent oriental<sup>8</sup>. L'establiment del cànon dels dotze treballs és, segurament, posthomèric. El poeta<sup>9</sup> només n'esmenta aquest, la catàbasi i captura de Cérber, que quedarà fixat en la tradició canònica com a últim dels dotze.

MH sembla haver alterat l'ordre dels dos últims treballs: la captura de Cérber n'és l'onzè, dotzè en les altres fonts, fins i tot Apol·lodor, que està copiant textualment la mateixa font. El testimoni més antic on es fa esment de la catàbasi i caça de Cérber com a dotzè treball és Eurípides<sup>10</sup>.

εἶχε δὲ οὗτος τρεῖς μὲν κυνῶν κεφαλὰς, τὴν δὲ οὐρὰν δράκοντος, τὰ δὲ τοῦ νότου παντοίων εἶχεν ὄφεων κεφαλὰς: la descripció de Cérber es fonamenta segurament de la tradició hesiòdica<sup>11</sup>.

μέλλων οὖν ἐπὶ τούτον ἀπιέναι ἦλθε πρὸς Εὐμόλπον εἰς Ἐλευσίνα, βουλόμενος μνηθῆναι. ἦν δὲ οὐκ ἐξὸν ξένοις τότε μνεῖσθαι: en aquest punt la tradició mítica ha inserit un excurs narratiu que vincula el cicle dels dotze treballs amb la institució dels misteris d'Eleusis. La relació d'Hèracles amb Eumolp molt probablement la devem a alguna de les

<sup>5</sup> Cf. les subscripcions a les *historiae* a A 5, A 108, A 264, B 145, Z 130, I 447, N 66, T 108.

<sup>6</sup> Malgrat que els manuscrits donen la lectura Apol·loni, admeto la conjectura de Valckenaer (uid. edició i aparat crític).

<sup>7</sup> II 5, 12. Vid. Introducció cap. 5.

<sup>8</sup> Vid. CORS 1984 407 ss; KIRK 1970 cap. 3.3.

<sup>9</sup> En el *lemma* de la *historia* que ara comentem i en Od. XI 623.

<sup>10</sup> E. H. F. 23, ss.; uid. també Hig. *Fab*, 30.

<sup>11</sup> *Th.* 311 ss.

heraclees arcaïques o tarδοarcaïques, la de Pisandre<sup>12</sup> i la de Paniasis<sup>13</sup>. Malauradament els vestigis d'aquestes obres són tan exigües que no podem portar l'anàlisi més lluny; a més, no hi ha testimonis de la catàbasi d'Hèracles en les obres d'aquests dos autors. Només podem suposar que l'episodi hi figurava perquè ambdues obres tractaven dels dotze treballs. Tanmateix la tendència a la connexió de cicles mítics diferents i l'ampliació excursiva amb mites concomitants en l'èpica tardana és un factor que ens inclina a formular aquesta hipòtesi.

ἐπειδήπερ Θέστιος ὁ Πυλίου παῖς παραγενόμενος ἐμυεῖτο: la versió de MH i Apol·lodor coincideixen fins a la literalitat, ja que deuen ser còpies textuals d'un resum en prosa d'alguna de les heraclees citades anteriorment. Això explica la gran profusió de detalls i la parquedat en l'explicació, que suscita alguns dubtes: ¿per què, si els forasters no podien ser iniciats, apareix aquest estrany personatge, Testi, i inicia l'heroi? Una versió més tardana<sup>14</sup> sembla donar una resposta: segons una llei instituïda per Eumolp, els estrangers no podien ser iniciats en els misteris d'Eleusis. Els eleusins, però, volien honorar l'heroi deixant-lo participar-hi, per això van instituir les festes anomenades "Petits misteris" (μικρὰ μυστήρια). Aquesta versió pot haver partit d'Istre<sup>15</sup>, que afirma que Eumolp era nét de Triptòlem i no el personatge homònim d'origen traci, car en la versió més antiga es dona la contradicció que un estranger instituís un culte i prohibís la participació d'estrangers.

μη̄ δυνάμενος οὖν ἰδεῖν τὰ μυστήρια, ἐπεὶ περ οὐχ ἠγνίσθη εἰς τὸν τῶν Κενταύρων φόνον, ἀγνισθεὶς ὑπὸ Εὐμόλπου τότε ἐμυήθη: el text continua sent confús, probablement per la confluència un tant caòtica de notícies de diversa procedència; en efecte, aquest passatge sembla no tenir gaire a veure amb el que s'ha dit anteriorment. Ara l'exclusió d'Hèracles és deguda a la impuresa i és el mateix Eumolp el purificador. El silenci de les fonts ens impedeix d'anar més lluny.

καὶ παραγενόμενος ἐπὶ τὸ Ταίναρον τῆς Λακωνικῆς ἀκρωτήριον, οὗ τῆς Ἰαίδου καταβάσεώς ἐστι στόμιον, διὰ τούτου κατήει: el fet que la font de què parteixen els dos mitògrafs estableixi una seqüència immediata entre la iniciació en els misteris i la catàbasi pot ser degut a la difusió del culte d'Eleusis: Hèracles fa una preparació mística per al seu descens. El factor propagandístic també pot haver estat un element a tenir en compte.

ὡς δὲ εἶδον αὐτὸν αἱ ψυχαὶ, χωρὶς Μελεάγρου καὶ Μεδούσης τῆς Γοργόνας, εὐθὺς ἔφυγον κτλ.: l'encontre amb les ànimes de difunts coneguts és un element tòpic en totes les catàbasi èpiques, juntament amb

<sup>12</sup> És força probable que fos precisament Pisandre qui fixà la nòmina canònica dels dotze treballs a mitjan s. VII aC. Vid. BERNABÉ, *Fragmentos de épica griega arcaica*, Madrid 1979, 301 ss.

<sup>13</sup> Vid. BERNABÉ, op. cit. 360 ss.

<sup>14</sup> Sch. in Lyc. 1328

<sup>15</sup> Sch. in E. O. C. 1053.



el motiu de la incorporeïtat dels espectres, que no poden ser traspassats per l'espasa o, en altres passatges coneguts, abraçats per la persona estimada. Tot això no fa sinó refermar la hipòtesi de l'origen èpic d'aquesta tradició, car s'hi van desgranant els tòpics narratius tradicionals.

πλησίον δὲ τῶν τοῦ Ἴδου πυλῶν γενόμενος, Θησέα ἐγείρει κτλ.: el breu resum que ofereix MH continua mostrant-nos una de les característiques de la font última d'aquesta tradició: la multiplicitat de temes i el catàleg de personatges, amb l'afany per crear una narrativa complexa amb el concurs de motius d'àmbits mítics diversos; en aquest cas, la catàbasi de Teseu i Pirítous, tema que tenim testimoniats per primer cop en la *Miníada*<sup>16</sup>. El càstic sofert per Teseu i Pirítous i l'alliberament del primer per Hèracles apareix per primer cop en Paniasis<sup>17</sup>; és possible, doncs, que fos aquest poeta que posés en paral·lel les dues catàbasi.

βουλόμενος δὲ αἶμα ταῖς ψυχαῖς παρασχέσθαι μίαν τῶν Ἴδου βοῶν ἀπέσφαξεν: el motiu és també mitema característic de les catàbasi: cal sacrificar un animal per tal de convocar els espectres dels difunts atrets per la sang. És inevitable pensar en la *necyia* odisseica<sup>18</sup>.

Θ 479: *Γαίης καὶ πόντιο ἴν' Ἰαπετός τε Κρόνος τε·*

Διὸς μεταστήσαντος τὸν πατέρα Κρόνον τῆς βασιλείας καὶ τὴν τῶν θεῶν ἀρχὴν παραλαβόντος: ascendent hesiòdic<sup>19</sup>. MH cita la titanomàquia com a causa de la ulterior gigantomàquia.

Γίγαντες οἱ Γῆς παῖδες ἀγανακτήσαντες ἐν Ταρτησῶι (πόλις δὲ ἐστὶν αὕτη παρὰ τὸν Ὠκεανόν) μέγαν κατὰ Διὸς πόλεμον παρεσκευάζον: la versió canònica de la gigantomàquia és la que transmet Apol·lodor<sup>20</sup>, la qual deu ser hereva de resums en prosa d'antigues epopeies. Relata l'avatar amb profusió. La narració de MH, en canvi, està molt abreujada, però tenim prou indicis per comprovar-ne l'adscripció a una variant lateral; advertim, per exemple, la localització geogràfica a Tartesos, que sembla fruit d'una revisió tardana, possiblement hel·lenística si hem de donar crèdit a la subscripció a Euforió transmesa pel paper i restituïda per l'editor<sup>21</sup>, davant la versió d'Apol·lodor, seguida per la majoria de fonts, bàsicament

<sup>16</sup> Fr. 1-6 Bernabé (= Pap. Ibscher). Vid. E. H. F. 609 ss.

<sup>17</sup> Fr. 9 Bernabé.

<sup>18</sup> Vid. CORS 1984 198 ss.

<sup>19</sup> *Th.* 664 ss.

<sup>20</sup> I 6, 1.

<sup>21</sup> Accepto la proposta de restitució de Harder, i així ho faig constar en l'edició crítica.

escoliastes<sup>22</sup>, que dóna com a escenari Flegres de Tràcia, un *finis terrae* oriental i antiquíssim, davant de Tartessos, occidental i tardà.

Trobem una primera referència a Flegres en Píndar<sup>23</sup>, en una menció fugaç del mateix mite. L'escoliasta *ad loc.* dóna més detalls: Flegres se situa a Tràcia, és una plana on tingué lloc la batalla; pel que fa a la resta, la versió coincideix amb Apol·lodor<sup>24</sup>, que ja dóna fe de l'existència de divergències quant a la localització: segons altres la batalla tingué lloc a Pal·lene. Autors més tardans recullen ubicacions força diverses. Pausànias<sup>25</sup> dóna una variant arcàdia que localitza l'acció en aquella regió isolada, prop d'un indret anomenat Batos. Diodor de Sicília<sup>26</sup> dóna testimoni del desplaçament cap a occident del mite, aportant-hi versions italiotes.

Ζεὺς δὲ συναντήσας αὐτοῖς καταγωνίζεται πάντας, καὶ μεταστήσας αὐτοὺς εἰς Ἑρεβος τῷ πατρὶ Κρόνῳ τὴν τούτων βασιλείαν παραδίδωσιν: aquí la versió de MH també és força diferent de la d'Apol·lodor i la resta de les fonts, que parlen de la destrucció dels gegants i no del seu confinament a l'Èreb sota el comandament de Cronos.

Ὀφίωνα δὲ τὸν δοκοῦντα πάντων ὑπερέχειν κατηγωνίσατο ὄρος ἐπιθεις: hi trobem encara més divergències. La supremacia entre els gegants l'ostenta aquest tal Ofiό<sup>27</sup>, desconegut en les fonts anteriors<sup>28</sup>. Aquesta és una nova prova que MH està seguint una versió marginal i tardana, Euforiό de Calcis amb tota probabilitat, com ja hem dit.

ἀφ' οὗ Ὀφιόνιον προσηγορεύθη: i finalment trobem l'*aition*, que explica l'origen mític d'un topònim. Cal, doncs, adscriure aquesta *historia* a

<sup>22</sup> Sch. in Lyc 63.

<sup>23</sup> Pi. N. I, 67.

<sup>24</sup> *loc. cit.*

<sup>25</sup> VIII 29, 1. Una confusió entre Flegres, lloc de Tràcia, i el país dels flègies, a Arcàdia, pot ser l'origen d'aquesta variant.

<sup>26</sup> V 71. Vid. també Str. V 4, 4.

<sup>27</sup> El nom d'ΟΦΙΟΝΕΥΣ sembla llegir-se en un vas àtic, on apareix un gegant al costat d'Ares (*oenochoe* British Mus. B 617), segons lectura de J. de White, citat per VIAN 1952, 75.

<sup>28</sup> Vid. el catàleg que aplega Apol·lodor *loc. cit.* Només el trobem citat en Sch. a Lyc. 1194; l'escoliasta sembla referir-se a un tità enlloc d'un gegant. Les confusions i interferències són, com veiem, múltiples.

la tradició de MH II, ja que l'objectiu sembla ser narrar un *aition* aprofitant un passatge homèric; recordem que Homer no ha parlat de la gigantomàquia, sinó només de Cronos i Jàpet i el seu confinament al Tàrtar.

I 447-448: *οἶον ὅτε πρῶτον λίπον Ἑλλάδα καλλιγύναικα, / φεύγων  
 νείκεα πατρός Ἀμύντορος Ὀρμενίδαο*

Φοῖνιξ ὁ Ἀμύντορος, ὃς ἐξέπεσε τῆς οἰκίας γῆς διὰ ταύτην τὴν  
 αἰτίαν: aquesta *historia* és un simple resum del que diu Homer. Respon,  
 doncs, a la tipologia del que hem anomenat paràfrasi homèrica. ¿Quin sentit  
 té?

τοῦ πατρός αὐτοῦ παλλακίδα μὲν ὀνόματι Κλυτεῖαν ἀγαπῶντος,  
 Ἰπποδάμειαν δὲ ἐξ ἧς τὸν Φοῖνικα ἔτεκε στυγούντος, δεηθείσης τῆς  
 μητρὸς: la coincidència amb Homer és absoluta. No encertem a entendre el  
 sentit d'aquesta paràfrasi. Potser el redactat primitiu era més explícit i  
 generós en detalls i la tradició manuscrita l'ha simplificat en excés.

γνοὺς δὲ Ἀμύντωρ ἐπήρασατο τῷ παιδί δυστυχίαν περὶ τέκνων  
 γονῆν: aquí la paràfrasi té quelcom d'exegètic. Homer diu μὴ ποτε  
 γούνασιν οἷσι ἐφέσσεσθαι φίλον υἷον ἐξ ἐμέθεν γεγαῶτα, paraules potser  
 força incomprensibles per al lector tardohel·lenístic, i MH interpreta  
 δυστυχίαν περὶ τέκνων γονῆν. Aquesta interpretació del text pot ser una  
 evidència de la funció original de les paràfrasis al text homèric.

δείσας δὲ Φοῖνιξ τὸν πατέρα καὶ τὰς ὑπ' αὐτοῦ γενομένας ἀρὰς  
 φεύγει πρὸς Πηλέα κτλ.: la versió de MH segueix sense aportar-hi res, ni  
 variants ni detalls omesos pel poeta.

ἡ ἱστορία παρὰ τῷ Πύκτῃ· παρὰ γὰρ τοῖς τραγικοῖς διαλλάσσει:  
 la subscripció també presenta problemes. Dos manuscrits (Z Y) donen  
 Πύκτῃ mentre que A dóna ποιητῆι, la *lectio facilior*. Q i X han omès la  
 subscripció. És l'única referència a Pictes en tot el corpus. El papir sembla  
 citar un autor que comença per E<sup>1</sup>. Potser la intenció de MH és tornar a  
 l'ortodòxia homèrica davant de versions que alteren profundament el mite  
 de Fènix i això s'interpreta com una falta a l'autoritat del poeta. Una de les  
 aportacions dels tràgics pot ser la ceguesa de Fènix provocada pel seu pare  
 com a càstic<sup>2</sup>.

I 529: *Κουρήτες τε μάχοντο καὶ Αἰτωλοὶ μενεχάρμαι*

<sup>1</sup> L'editor proposa la lectura Eratòstenes.

<sup>2</sup> Vid. Apollod. III 13, 8; Sch. in Lyc. 421; *Anthologia Graeca* 3, 3.

Nova paràfrasi d'un passatge homèric. La qüestió és la mateixa: cal escatir el sentit que tenen les paràfrasis en el seu conjunt. En l'anterior hem apuntat la possibilitat que MH volgués vindicar la versió homèrica de mites que havien estat profundament transformats i manipulats a bastament per autors posteriors. Provarem si aquesta hipòtesi és aplicable també a aquesta *historia*.

Οἶνεὺς Αἰτολίας δυνάστης τὰς ἀπαρχὰς τῶν ἑτησίων καρπῶν τοῖς θεοῖς θύων Ἄρτεμιν μόνην παρέλιπεν: la negligència d'un culte és motiu recurrent, un mitema antiqüíssim. La por a haver comès aquesta mena de sacrilegis és ben present ja en la literatura hitita, i en el principi de la *Iliada*.

ἡ δὲ θεὸς ὀργισθεῖσα μέγα τοῖς Αἰτωλοῖς σὺς χρῆμα ἔπεμψεν κτλ.: el càstic per part de la divinitat ofesa no es fa esperar, i es manifesta en forma de catàstrofe natural. Continuem, doncs, dintre del tòpic.

Καλυδῶνιοι δὲ καὶ Πλευρώνιοι προῆλθον ἐπὶ τοῦτον: la narració comença amb una *symmachia* de pobles veïns que s'uneixen davant de la desgràcia. Les desavinences, però, apareixeran en el transcurs de la gesta, i es resoldran en una típica lluita fronterera. Es reconeix, doncs, la maquinària narrativa: una concatenació de tòpics va teixint el relat. L'antiguitat d'aquest *epos* la testimonia el mateix Homer.

Μελέαγρος δὲ ὁ Οἰνέως πρῶτος ἐπιτυχῶν γέρας τε τοῦ σὺς ἀκροθίνια λαβὼν τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ δέρας Ἀταλάντη δι' ἔρωτα δωρεῖται κτλ.: amb l'aparició de la caçadora quasi divina, Atalanta, MH enriqueix la versió primitiva -homèrica- amb detalls que sens dubte són expansions posteriors. L'element eròtic és molt característic del gust novel·lesc de l'èpica tardana. L'antiguitat d'Atalanta en el mite és difícil de seguir. Irromp molt tardanament en la literatura, amb llegendes i cicles diversos i amb elements folklòrics<sup>3</sup>. El silenci dels autors arcaics i els primers clàssics suggereix una gènesi tardana del personatge literari, probablement a partir d'una divinitat local arcàdia o beòcia, estretament vinculada al culte a Àrtemis, potser una *paredros*.

La lírica coral desconeix Atalanta: Baquílides<sup>4</sup> no en fa esment, tot i parlar de la cacera del senglar de Calidó. És probable que fossin els tràgics els introductors del personatge, però la primera menció explícita i clara la devem a Xenofont<sup>5</sup>.

οἱ δὲ Θεστίου μὲν παῖδες, ἀδελφοὶ δὲ τῆς Μελεάγρου μητρὸς Ἀλθαίας, ὀργίλως ἐπὶ τούτῳ διατεθέντες ἐπεβούλευον τῷ Μελεάγρῳ κτλ.: com és habitual, Homer omet detalls quan relata un mite en un passatge excursiu, atès que només remembrava un tema antic davant d'un

<sup>3</sup> Vid. CUARTERO 2003.

<sup>4</sup> *Epinici* V 93 ss.

<sup>5</sup> *Cyn.* I 7.

auditori que ja el coneixia. Entre els versos 549 i 550 hi ha una el·lipsi abrupta: de la disputa per les despulles del senglar, suscitada per Àrtemis, que continua amb la seva venjança, es passa directament a la guerra entre curetes i etolis. Sembla que MH es proposa omplir aquest buit, sense ser conscient de l'anacronisme que comet en inserir segments de la llegenda que, com hem dit, són expansions posteriors. Atalanta és ara el *casus belli*. Àrtemis ha deixat pas a una mortal. El relat s'ha humanitzat.

Μελέαγρος δὲ κατ' ἀρχὰς τῆι μητρὶ μηνιῶν οὐκ ἐβοήθει τῆι πατρίδι κτλ.: MH recupera el fil discursiu homèric. En tota la part final s'intensifica l'element tràgic. L'odi de la mare envers el fill a causa de la mort del germà d'ella carrega de tensió dramàtica el relat. Tenim notícia de dues tragèdies que reprenien el tema homèric de la còlera de Melèagre i les seves conseqüències. Són probablement les versions tràgiques les que innoven i reintrodueixen un mite tan antic en la literatura fabular.

πορθουμένης δὲ ἤδη τῆς πόλεως πεισθεὶς ὑπὸ Κλεοπάτρας τῆς γυναικὸς προελθὼν οὐς μὲν ἀνεῖλεν, οὐς δὲ ἠνάγκασεν ἐκείσε διώκων κατὰ κρημνῶν ἐνεχθῆναι: segueix amb fidelitat la versió homèrica.

Ἄλθαία δὲ μηνιώσα τῶι παιδί τὴν ὑπὸ Μοιρῶν δεδομένην δάιδα κατέφλεξεν. ἦν δὲ πεπρωμένον ἐκείνης κατακαείσης καὶ τὸν Μελέαγρον ἀποθανεῖν: el mite de la mort de Melèagre no figura en Homer. De nou MH completa l'excurs homèric. És difícil d'escatir si el motiu del tío lligat al destí de Melèagre és un element originari. Aquesta mena de motius narratius procedeixen d'una banda del món de la màgia i el ritual, i d'altra, del conte popular, i tant poden ser elements antics com ampliacions novel·lesques. El relat homèric s'interromp *ex abrupto*, fet que ens impedeix de comprovar l'antiguitat del tema. La menció més antiga la devem a Baquílides<sup>6</sup>.

φθαρέντος δὲ τοῦ παιδὸς Ἄλθαία μετανοήσασα ἑαυτὴν ἀναιρεῖ: el final intensifica de nou l'element tràgic. La complexitat del mite de Melèagre és prou palesa: n'hem comprovat la diversitat d'elements constitutius i els dos estrats fonamentals, el primitiu -homèric- i el tardà, fonamentalment tràgic i compilat pels mitògrafs. Apol·lodor<sup>7</sup> recull dues versions sobre la mort de Melèagre: la del tío, més màgica i novel·lesca, i una que podríem qualificar d'èpica sense més, segons la qual Melèagre mor en combat durant la guerra entre curetes i etolis. Segons el testimoni de Pausànias<sup>8</sup>, aquesta deu ser la versió més antiga, la que figurava en la *Miníada* i en les *Eees*: les imprecacions de la mare, que ja apareixen en Homer, susciten la venjança de l'Erinis i, amb la intervenció d'Apol·lo, Melèagre mor.

<sup>6</sup> *loc. cit.*

<sup>7</sup> I 8, 1 ss., amb un bon resum, força exhaustiu, del mite. Vid. també D. S. IV 34, la mateixa versió amb petites diferències de detall.

<sup>8</sup> X 31, 3.

I 557: *κούρη Μαρπήσσης καλλισφύρου Εὐηνίνης*

Homer sembla conèixer bé la llegenda d'Idas i Marpessa, i s'hi refereix de passada, sense relatar-la amb detall. És, doncs, un mite prehomèric.

Εὐηνος, ἄρεος παῖς, βασιλεὺς Αἰτωλίας: Evèn és un personatge del qual les fonts<sup>9</sup> diuen molt poc. Coincideixen en la filiació i la geografia. Una única versió ha arribat a nosaltres.

ἔχων θυγατέρα εὐπρεπεστάτην, Μάρπησσαν τούνομα: noti's l'ús de la fórmula mitogràfica amb el superlatiu, a la manera de les rondalles populars<sup>10</sup>. Pel que fa a Marpessa, les fons són una mica més generoses, però també parques. La llegenda, però, està perfectament configurada, com veurem a continuació.

τοὺς μνηστευομένους αὐτὴν προεκαλεῖτο εἰς ἄρμαθλασίας ἀγῶνα, λέγων ἐκδώσειν τῷ διαφυγόντι αὐτὸν διώκοντα: el patró narratiu és prou conegut: el concurs per atorgar el matrimoni de la princesa i la crueltat envers els pretendents derrotats; és inevitable pensar en Enòmau i Hipodamia.

τοὺς δὲ προληφθέντας κατατομῶν, ἐπετίθει τὰς κεφαλὰς ἐπὶ τὸν τοίχον τῆς οἰκίας εἰς κατάπληξιν τῶν λοιπῶν: continuem en la tònica de les rondalles. El rei, tan gelós de la bellesa de la seva filla, es rebeja en tots aquells que han gosat creure-se'n mereixedors.

πολλῶν τοίνυν ἤδη ἀνηρημένων Ἴδας, λόγῳ μὲν Ἀφαρέως υἱός, ταῖς δὲ ἀλήθειαις Ποσειδῶνος: la irrupció de l'element mític en aquesta narració fa dels personatges rebrols dels déus. Així doncs, ha de ser un altre fill d'un déu, Idas, el pretendent que superi la prova. El doblet pare diví/pare mortal és una altra constant dels mites heroics. Observem novament com el relat es va creant a partir d'aquests mitemes i motius fabulars.

τελευταῖος λαβὼν παρὰ τοῦ πατρὸς ἵππους ποδώκεστάτους ἤρπασε τὴν κόρην, χορεύουσαν ἐν Ἀρτέμιδος: continua la juxtaposició de mitemes: el rapte de la noia, previ al matrimoni. Els cavalls immortals o divins són atribut habitual dels herois, pensi's en Aquil·leu, Resos, etc. La celeritat dels cavalls és tan superlativa com la bellesa de Marpessa i la crueltat d'Evèn, ingredients que concorren en aquest relat, que té més de conte que de mite pròpiament dit. També Homer anomena Idas κάρτιστος ἐπιχθονίων ἀνδρῶν<sup>11</sup>.

<sup>9</sup> Apollod. I 7, 7; Sch. in Lyc 561.

<sup>10</sup> Vid. Introducció, cap. 4.3.

<sup>11</sup> Il. IX 558.

Εὐήνος δὲ ὡς οὐκ ἐδύνατο καταλαβεῖν, ἀποσφάξας τοὺς ἵππους οὓς εἶχεν ἑαυτὸν ἔρριψεν εἰς τὸν Λυκόρμαν ποταμὸν: l'element ritual hi és també present. El sacrifici dels cavalls seguit de suïcidi del rei són dos nous mitemes d'origen ritual. En el camp narratiu tenen un sentit vindicatiu: el rei se sent fracassat, com Aiant, o com Egeu, que també se suïcida precipitant-se a les aigües<sup>12</sup>. Un altre *katapontismos* és el d'Ino, que esdevé la deessa marina Leucòtea. L'isomorfisme és evident.

ὅς ἀπ' αὐτοῦ Εὐήνος προσηγορεύθη: el component ritual acaba en un *aition* que probablement amaga l'antiga condició del personatge; Evèn sembla haver estat una divinitat fluvial. Els cavalls són animals associats a divinitats aquàtiques, com el mateix Posidó, que també va fer present dels seus cavalls a Pèlops, a qui havia raptat.

διαπεφυγότει δὲ τῶι Ἴδαι τὸν κίνδυνον Ἀπόλλων ἐναντιοῦτο περὶ τῆς κόρης βουλόμενος ἀφαρπάζειν αὐτήν: la proverbial bellesa de Marpessa suscita una rivalitat entre Apol·lo i Idas. Un nou rapte enriqueix l'entramat narratiu i n'accentua el component mític. El rapte de Marpessa per Apol·lo queda en un simple intent segons MH, però la versió més antiga devia arribar a la consumació: Homer diu ὃ μιν ἐκάεργος ἀνήρπασεν Φοῖβος Ἀπόλλων<sup>13</sup>. I és que els déus rapten aquell de qui s'enamoren: Zeus i Ganímedes, Posidó i Pèlops, Plutó i Persèfone, etc. Un altre vell *topos*.

προϊόντων δὲ αὐτῶν εἰς μάχην Ζεὺς πέμψας Ἑρμῆν ἐπέτρεψε τῆι κόρηι ἐλέσθαι ὃν ἂν βούληται κτλ.: el combat entre un semidéu i un déu és un element èpic antiquíssim, com molt bé ens testimonia la *Ilíada*. L'heroi està al nivell del déu, fet que requereix l'arbitri de Zeus. Homer diu que Idas va emprar l'arc contra Apol·lo: ἀνακτος ἐναντίος εἶλετο τόξον / Φοῖβου Ἀπόλλωνος καλλισφύρου εἵνεκα νύμφης<sup>14</sup>. El poeta sembla suggerir que l'heroi superà el déu en l'ús de l'arc. Els paral·lels són prou coneguts: Diomedes supera el mateix Ares en combat, i Afrodita es plany a sa mare Dione de les ferides rebudes del Tidida; ella li recorda que també Hera i Hades foren vençuts per Hèracles, i Ares pels Alòades<sup>15</sup>. Nagy<sup>16</sup> parla d'un patró (*pattern*) narratiu d'antagonisme entre un déu i un heroi paral·lel. Tot i que no cita el cas d'Apol·lo/Idas, crec que és perfectament aplicable. Pausàniass descriu una representació d'Idas i Marpessa, al peu de la qual es llegien dos hexàmetres en dialecte dori: Ἴδας Μάρπησσαν καλλίσφυρον, ἃν οἱ Ἀπόλλων / ἄρπασε, τὰν Εὐανοῦ ἄγει πάλιν οὐκ ἀέκουσαν. És difícil de saber si el díctic fou compost *ad hoc*, o si és antic; en qualsevol cas, no considero desencertat suposar l'existència de poseia èpica en dialecte dòric a la regió d'Etòlia des de temps prou reculats, atesa l'antiguitat del mite d'Idas.

<sup>12</sup> Vid. DELCOURT-RANKIN 1965, 221 ss.

<sup>13</sup> Il. IX 564.

<sup>14</sup> Il. IX 560.

<sup>15</sup> Il. V 385 ss.; i *historiae ad loc* i a 392-394.

<sup>16</sup> NAGY 1990, 12.



I 562: *Ἀλκύνῃν καλέεσκον ἐπώνυμον*

Κῆϋξ ὁ Φωσφόρου τοῦ ἀστέρος γήμας Ἀλκύνῃν τὴν Αἰόλου: MH comet, aquí, un error, car Homer no es refereix a Alcíone filla d'Èol, sinó a Cleòpatra, filla d'Idas i Marpessa, que tenia el sobrenom d'Alcíone. La mitologia grega coneix, doncs, dues Alcíone, la pròpiament dita, la filla d'Èol i esposa de Ceix, i la de sobrenom, filla d'Idas i esposa de Melèagre. La confusió ve donada, probablement, pel fet que totes dues foren metamorfosades en ocell, com a etiologia del nom.

μέγα φρονήσας ἐφ' ἑαυτῶι θεὸς ἐβούλετο νομίζεσθαι. διόπερ ἦ τε γαμετὴ διὰ παντὸς αὐτὸν ἐκάλει Δία κάκεϊνος Ἴηραν τὴν γυναῖκα κτλ.: la llegenda de Ceix i Alcíone coneix variants força discrepants<sup>17</sup>. Apol·lodor, que no cau en la mateixa confusió que MH, explica el mateix mite: la sobregueria de Ceix i Alcíone, que els empenyé a tractar-se mútuament com a déus i àdhuc a usurpar el nom dels déus supremes, fou la causa de la metamorfosi, càstic pel seu sacrilegi. Cap més font grega recull aquest mite. En canvi, la llegenda sembla haver tingut una certa difusió a Roma. Ovidi l'inclou en les seves *Metamorfosis*<sup>18</sup>, profundament alterada, o, de fet, recreada, i amb gran prolixitat. En el seu text té tot l'aire de ser una llegenda popular del món mariner<sup>19</sup> amarada de romanticisme i tragèdia: Ceix mor en un naufragi i s'apareix en somnis a Alcíone, que, desolada, corre a la platja, on les ones li retornen el cadàver del marit. Ella es precipita al mar des d'un dic però abans de caure a l'aigua es transforma en Alcíó i alça el vol. La metamorfosi no és aquí un càstic diví sinó un acte de compassió. També el cadàver de Ceix ressuscita en forma d'alcíó, i la parella continuen vius sota la seva nova aparença. La versió d'Higi<sup>20</sup>, molt sintètica, coincideix amb la d'Ovidi.

παρὰ δὲ τοῖς αἰγιαλοῖς τῆς ἀλκύνουος τικτούσης συμβαίνει ἐπελθόντα τὰ κύματα τὰ ἔκγονα αὐτῆς κατασύρειν: un detall extret del que podríem anomenar història natural dóna sentit al final de la llegenda.

Ζεὺς δὲ θεασάμενος αὐτὴν κλαίουσαν κατελεήσας ἐπέταξε τοῖς ἀνέμοις καθ' ὃν ἄν καιρὸν ἢ Ἀλκύνῃ τίκτει μὴ πνεῖν μέχρι τεσσαρεσκαίδεκα ἡμερῶν κτλ.: totes quatre fonts coincideixen; una llegenda popular, que explica allò que els mariners anomenaven *alcyonia*,

<sup>17</sup> GRESSETH 1964, especialment 89 i ss., hi veu la fusió de dos mites diferents.

<sup>18</sup> XI 410 ss.

<sup>19</sup> La llegenda d'Alcíone presenta coincidències curioses amb la rondalla mallorquina de Na Ruixa Mantells, recreada per Costa i Llobera en un preciós poema.

<sup>20</sup> *Fab.* 65

Època de calma hivernal en el mar, ha estat introduïda en el món del mite. Ens trobem davant d'un bellíssim *aition* d'origen folklòric.

εἴρηται δὲ ἀλκυῶν παρὰ τὸ ἐν ἁλί κύειν: paretimologia típica.

οἱ οὖν γονεῖς ἀπὸ τῶν αὐτῆι συμβεβηκότων κτλ.: aquest darrer passatge el considero interpolat, i així ho he fet constar en l'edició. En efecte, després d'explicar la llegenda de Ceix i Alcíone, torna a la de Cleòpatra i Melèagre, i explica una paretimologia forçadíssima del nom d'ella. És un final incoherent i sembla fruit d'un mer afegitó compilatiu.

K 334: *πολιοῖο λύκοιο*.

καὶ γὰρ Πελίαν ἐντεῦθεν φασὶν ὠνομάσθαι: aquesta *historia* és l'exemple més il·lustratiu de com el nostre mitògraf (MH II) està més interessat en introduir mites en el seu text que no pas en aclarir o comentar el text homèric. L'adjectiu *πολιοῖο* referit a una pell de llop ofereix l'oportunitat d'introduir l'etimologia del nom de Pèlias, i, de passada, a explicar el mite de Tiro.

Τυρῶ γὰρ ἢ Σαλμονέως γεννήσασα δύο παῖδας ἐκ Ποσειδῶνος, παρὰ τοῖς Ἐνιπέως τοῦ ποταμοῦ ρείθροις κατέλιπεν: el mite de Tiro i la concepció i naixement de Pèlias i Neleu apareix per primer cop en l'*Odissea*<sup>1</sup>.

Homer parla d'Enipeu com a déu fluvial, del qual Tiro s'enamora. L'embrió del mite sembla ser una hierogàmia. Però ja en la versió Homèrica és Posido, en la forma d'Enipeu, qui sedueix la noia. Sens dubte el déu olímpic de les aigües ha suplantat un déu fluvial objecte de culte local; la versió epicòrica s'ha alterat per donar una versió panhel·lènica<sup>2</sup>.

El fruit dels amors de Tiro serà abandonat vora les aigües de l'Enipeu, però això no ho diu Homer: els testimonis mitogràfics<sup>3</sup> recullen també les aportacions de la tragèdia; en efecte, tenim notícia de dues tragèdies sofòclees titulades *Tiro*<sup>4</sup>. L'exposició dels fills il·legítims o no desitjats que en el futur esdevindran reis és un motiu universal del món de la rondalla<sup>5</sup>; en aquest cas, serà una bessonada deixada a les ribes del riu, llur pare putatiu.

τὸν μὲν οὖν ἕτερον κύων ἀφαιρεθέντων αὐτῆς τῶν γόνων παρέχουσα θηλὴν ἔτρεφεν, τὸν δὲ ἕτερον ἵππος κατὰ τὸ μέτωπον ἐπάτησεν: hom no pot deixar de pensar en Ròmul i Rem; els bessons seran també criats per una femella. En el cas de MH és una gossa que havia estat privada dels seus cadells. Apol·lodor parla d'una euga. Hi ha, per tant, petites variants<sup>6</sup>. En la versió de MH l'euga (o cavall) causa la ferida de Pèlias la qual provocarà la pal·lidesa que li donarà el nom.

<sup>1</sup> Od. XI. 235-259.

<sup>2</sup> Vid NAGY 1990 42 ss.

<sup>3</sup> A més de MH, Apollod. I 9, 8; Sch. in Lyc 175; Eustaci, en el comentari al passatge homèric citat, recull la versió odisseica, ometent l'exposició dels fills. El mite devia gaudir d'una certa popularitat, car és citat per autors de gèneres i èpoques ben diferents: Menandre, *Epitrepontes* 108-116; Lucianus, *DMar* 16; Anthologia Palatina III 9. Potser una referència burlesca a la unió de Tiro amb Posidó s'amaga darrera el vers 137 de *Lisístrata* d'Aristòfanes, a jutjar pels escolis, fet que demostraria aquesta popularitat.

<sup>4</sup> TrGF (Radt), fr. 648-667.

<sup>5</sup> THOMPSON, *Motif-Index* R131.

<sup>6</sup> Potser també hi havia versions força aberrants: uid. Hig. *Fab.* 60, on Tiro assassina els seus dos fills, tot i que no diu que siguin Pèlias i Neleu.

ἐπελθόντες οὖν οἱ ἵπποφορβοὶ ἀνελόμενοί τε τὰ παιδία ἔτρεφον καὶ ὠνόμασαν τὸν μὲν ἐπεὶ ἐκ συνδρομῆς αἵματος ἐπελιώθη, Πελίαν: seguint el patró narratiu habitual, uns personatges de condició humil, pastors de bestiar, recullen els expòsits i els adopten fins a la ulterior anagnòrisi, que devia ser una part nuclear en les versions tràgiques<sup>7</sup>. L'etimologia proposada en aquest cas denota una certa agudesa filològica: el mitògraf és conscient de l'alternança vocàlica πολ-οιο / Πελ-ίας, tanmateix el fonament lingüístic és difícil de comprovar.

τὸν δὲ ἕτερον ἐπεὶ κύων κατηλέησε Νηλέα: aquesta paretimologia no figura en la resta de les fonts. Sembla que MH ha volgut afegir-la per coherència. Potser cal llegir ἠλέησε en lloc de κατηλέησε: la seqüència κύων ἠλέησε suggereix fonèticament el nom de Neleu.

K 435: *ἐν δέ σφιν Ῥῆσος βασιλεύς, παῖς Ἡιονῆος*

Ῥῆσος γένει μὲν ἦν Θραῖξ, υἱὸς δὲ Στρυμόνος τοῦ αὐτόθι ποταμοῦ: a la primera menció de Resos per part d'Homer MH en dona una filiació alternativa que és, de fet, la més estesa. Conó<sup>8</sup> diu que Estrimó fou un rei dels tracis, i també un sobrenom del riu Eioneu. No hi ha fonts alternatives per contrastar aquesta informació; tant pot tractar-se d'un afany per conciliar la doble filiació de l'heroi com el record d'un antic mite de *μετονομασία*. En qualsevol cas, MH vol contrastar fonts de manera explícita, com ja ha fet anteriorment en alguna de les paràfrasis comentades; ho veurem tot seguit.

καὶ Εὐτέρπης, μιᾶς τῶν Μουσῶν: pel que fa a la filiació materna, hi ha força discrepàncies, però totes són fruit d'especulacions tardanes; en efecte, Homer no esmenta el nom de la mare de l'heroi, i Eurípides<sup>9</sup> només diu que era una de les Muses. Apol·lodor<sup>10</sup> i MH convenen en la maternitat d'Euterpe, però segons comentaristes de datació baixa podia ser alguna altra de les Muses: l'escoliasta d'Eurípides<sup>11</sup> ha consultat una font neotèrica, Màrsias, a qui atribueix una obra titulada *Històries macedòniques* en la qual es parla de Clio, però, continua dient, segons Heraclides, la mare fou Euterpe, coincidint amb els mitògrafs principals.

διάφορος δὲ τῶν καθ' αὐτὸν γενόμενος ἐν πολεμικοῖς ἔργοις ἐπῆλθε τοῖς Ἑλλησιν, ὅπως Τρωσὶ συμμαχήσῃ: coincideix amb Homer.

<sup>7</sup> Vid. Sch. in E. *Or.* 1691.

<sup>8</sup> Conon 4.

<sup>9</sup> E. *Rh.* 393 ss.

<sup>10</sup> I 3, 4.

<sup>11</sup> Sch. in E. *Rh.* 346; vid. també Eust. *ad loc.*

καὶ μίαν ἡμέραν συμβαλὼν πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων ἀπέκτεινεν: aquest detall delata l'existència d'una tercera font, ultra Homer i Eurípides, per nosaltres desconeguda; en cap de les dues versions Resos arriba a combatre. Aquesta tercera font és, sens dubte, Píndar, en alguna obra perduda, com veurem tot seguit.

δείσασα δὲ Ἥρα περὶ τῶν Ἑλλήνων Ἀθηναίων ἐπὶ τὴν τούτου διαφθορὰν πέμπει κτλ: novament apareix un detall que no figura en les altres dues fonts: la intervenció de les dees olímpiques com a promotores de l'expedició d'espionatge; cal atribuir-lo, també, a la tercera.

ἐπιστάντες δὲ ἐκεῖνοι κοιμωμένοι Ῥῆσιν αὐτόν τε καὶ τοὺς ἑταίρους αὐτοῦ κτείνουσιν: motiu nuclear de la llegenda i, per tant, coincidència de totes les fonts.

ὡς ἱστορεῖ Πίνδαρος: atribució explícita a una font de prestigi en un moment diferent de la típica subscripció final. Però, quin és l'abast de la citació? És evident que MH no pot referir-se exclusivament a la darrera frase, car no es diferencia del relat iliàdic. Ha de referir-se a les afirmacions anteriors, que oferien detalls no homèrics ni euripidis. No hi ha dubte que la tercera font és un passatge perdut de Píndar. També Eustaci<sup>12</sup> ens ho fa saber, però el seu testimoni no hi aporta res i, a més, pot ser hereu de MH.

ἔνιοι δὲ λέγουσι νυκτὸς παραγεγονέναι τὸν Ῥῆσον εἰς τὴν Τροίαν καὶ πρὶν γεύσασθαι αὐτόν τοῦ ὕδατος τῆς χώρας φονευθῆναι: aquesta és la llegenda tardana tal i com apareix fixada en la majoria de testimonis. Eurípides és molt poc explícit al respecte: Atena s'apareix a Diomedes i Odisseu i els diu que han de matar Resos, altrament esdevindrà un gran perill per als grecs, però sembla desconèixer els detalls de l'oracle<sup>13</sup>.

El testimoni més important, complet i, segurament, antic, és MH car Apol·lodor no diu res de l'oracle i el motiu de l'aigua i la invulnerabilitat del rei traci si la bevia. Després hem d'anar a fonts llatines<sup>14</sup> i a Eustaci, que coincideixen amb el nostre mitògraf.

Apareixen, doncs, novetats en la tradició: Resos mor perquè no arriba a beure l'aigua de l'Escamandre, car, segons un oracle, esdevindria imbatible. D'on ha sortit, doncs, aquesta innovació en la tradició? Si ni Homer, ni Píndar ni Eurípides semblen coneixer aquesta última versió, podem pensar en un poeta hel·lenístic que recuperà una llegenda local lligada al culte a Resos, heroi que des de l'èpica tardana era un personatge incorporat al cicle iliàdic.

χρησιμὸς γὰρ ἐδέδοτο αὐτῷ φασιν ὅτι εἰ αὐτὸς γεύσεται τοῦ ὕδατος καὶ οἱ ἵπποι αὐτοῦ τοῦ Σκαμάνδρου πίωσι κτλ.: la gènesi del mite

<sup>12</sup> *ad. loc.*

<sup>13</sup> E. *Rh.* 595 ss.

<sup>14</sup> Verg. *Aen.* II 469 ss i Sch. *ad loc.*; Eust. *loc cit.*

de Resos és molt difícil d'establir. La font més antiga és la Dolonia iliàdica, un passatge interpolat tardanament; pel que hem vist, fou Píndar qui reprengué el mite, inferim que a partir d'alguna versió neotèrica, és a dir, de l'èpica tardana, potser aquest Màrsias citat per l'escoliasta d'Eurípides. Eurípides, com ja hem dit, no esmenta l'oracle ni el motiu de les aigües.

Tanmateix, encara que la llegenda ha arribat a nosaltres només en fonts relativament tardanes, conté elements que presenten una morfologia molt antiga. Analitzem-los:

Resos és un heroi local traci que presenta elements propis d'una divinitat fluvial, com ara el fet de ser fill d'un riu, la possessió de cavalls esplèndids<sup>15</sup> i encara un detall de summa importància: el seu poder en el combat ve condicionat per la ingestió d'aigua del riu, que el revitalitza de la mateixa manera que els gegants com Anteu, fills de la terra, tenien tot el seu poder en contacte amb aquesta, i el perdien si eren mantinguts en suspensió, car es debilitaven en separar-se'n; també Resos mor perquè s'allunya del riu per acampar, i perquè no arriba a veure l'aigua del riu. Els seus cavalls també cobren vigor en menjar de les pastures regades pel riu. Dos detalls corroboren aquesta hipòtesi: el primer, el fet que Homer parli d'un riu anomenat, precisament, Resos<sup>16</sup>. El seu llit no ha estat localitzat, però, pel que diu Homer, sembla ser un riu de la Tròade, i, per tant, no traci<sup>17</sup>. El segon, una referència a la tomba de Resos atribuïda a Marsias, un poeta *neoterós*, per l'escoliasta d'Eurípides<sup>18</sup>. En ella es diu que hi ha un santuari de Clio a Amfípolis, situat davant de la tomba de Resos, damunt d'un turó. L'antic déu fluvial s'ha convertit en heroi objecte de culte, i la literatura arcaica l'introdueix en el cicle troià.

---

<sup>15</sup> El cavall és un animal tradicionalment associat a divinitats hídriques, des de Posidó a altres déus fluvials, com ara Evèn, el pare de Marpessa, que també s'identifica amb el riu Licormas/Evèn, en el qual es precipità després de sacrificar-li els seus esplèndids cavalls (uid. *historia* a I 557). També Enipeu és una divinitat fluvial associada als cavalls: els seus fills Pèlias i Neleu són abandonats a la vora de les seves aigües i nodrits per eugues (uid. *historia* a K 334).

<sup>16</sup> Il. XII 20.

<sup>17</sup> Cal recordar tanmateix que Homer no acostuma a ser massa acurat en les apreciacions geogràfiques.

<sup>18</sup> *loc. cit.*

Λ 1-2: *Ἡὼς δ' ἐκ λεχέων παρ' ἀγαυοῦ Τιθωνοῖο / ὄρνυθ', ἴν' ἀθανάτοισι φῶς φέροι ἠδὲ βροτοῖσι·*

Μυθεύεται ὅτι Τιθωνὸν τὸν Λαομέδοντος, εὐπρεπέστατον τὸν καθ' ἑαυτὸν ἐν Ἰλίῳ γενόμενον ἐρασθεῖσα ἀνῆρπασεν ἡ Ἡμέρα κτλ.: aquest mite ja ha aparegut abans sota el *lemma* τεττίγεσσιν (Γ 151). Aquesta és una de les poques repeticions que apareixen en tot el corpus mitogràfic homèric. Pot ser deguda a l'existència de les dues tradicions fusionades, un dels punts fonamentals d'aquesta tesi<sup>1</sup>; en efecte, si bé sota el *lemma* τεττίγεσσιν s'explica un *aition*, l'origen del cant de la cigala, sota aquest nou *lemma* s'amplia una referència explícita homèrica a un mite. Així, l'anterior pertany a la tradició enciclopèdica compilatòria, i aquest a l'exegètica.

El mite d'Eos i Titonos apareix per primer cop<sup>2</sup> explicat en l'*Himne homèric a Afrodita*<sup>3</sup>, i ja presenta l'estructura que recolliran els mitògrafs. És, doncs, un mite antic que s'ha mantingut quasi inalterat al llarg de la tradició literària.

Sobta el fet que en la tradició mitogràfica el nom d'Eos ha estat canviat pel d'Hèmera. Un nom poètic ha deixat pas a una denominació més prosaica.

αἰτησαμένῳ δὲ αὐτῷ παρέσχεν ἀθανασίαν. ὁ δὲ γέρων γενόμενος, διὰ γὰρ ἄγνοιαν οὐκ ἠτήσατο ἀθανασίαν σὺν ἀγηρασίαι κτλ.: aquí la tradició mitogràfica<sup>4</sup> s'aparta lleugerament de la poètica de l'*Himne a Afrodita*; en el relat homèric Titonos té un paper força passiu, i és Eos la que actua per iniciativa pròpia. Ara, en canvi, és ell qui pren més protagonisme, demanant la immortalitat.

Se'n van fer lectures racionalitzants, ja sigui des d'un punt de vista al·legoricista<sup>5</sup>, ja sigui historicista o evemerista<sup>6</sup>; aquests enfocaments són aliens a la tradició de MH, com ja hem vist.

παρεκάλει τὴν θεὸν, ὅπως αὐτὸν τοῦ ζῆν ἀπαλλάξῃ. ἡ δὲ -οὐ γὰρ ἦν δυνατὸν ἀποθανεῖν αὐτὸν- μετέβαλεν εἰς τέττιγα κτλ.: el paper actiu de Titonos en les versions mitogràfiques segueix contrastant amb la passivitat del personatge en la versió antiga. La metamorfosi en cigala segueix un patró narratiu universal<sup>7</sup>: moltes rondalles expliquen l'origen

<sup>1</sup> Vid. Introducció, cap. 6.

<sup>2</sup> Ultra les referències formulars homèriques, la que ara comentem i una altra d'idèntica en Od. V 1-2; i la menció hesiòdica en Th. 984-985.

<sup>3</sup> h. Ven. 218 ss.

<sup>4</sup> Vid. també Sch. in Od. V 1. Apol·lodor (III 12, 4) no va més enllà del que diu Hesíode.

<sup>5</sup> Sch. in Lyc 18.

<sup>6</sup> D. S. IV 75, 3-5.

<sup>7</sup> Motiu A 2260 de l'Índex de Thompson.

d'animals a partir de metamorfosis de persones. La versió hímnica, però, no parla explícitament de metamorfosi, només diu que Eos va tancar Titonos en una cambra i es conformava escoltant la seva veu<sup>8</sup>.

γίγνεται δὲ ἐξ αὐτῶν παῖς Μέμνων, ὁ τῶν Αἰθιοπῶν βασιλεύς: la filiació de Mèmnon ja apareix en la Teogonia d'Hesíode<sup>9</sup>. No hi ha divergències al respecte.

Λ 672-675: *...ὄτ' ἐγὼ κτάνον Ἰτυμονῆα, / ἐσθλὸν Ἰγπειροχίδην, ὅς ἐν Ἥλιδι ναιετάασκε, / ῥύσι' ἐλαυνόμενος· ὁ δ' ἀμύνων ἦισι βόεσσιν / ἔβλητ' ἐν πρώτοισιν ἐμῆς ἀπὸ χειρὸς ἄκοντι·*

Νηλεὺς ὁ Ποσειδῶνος, ἱππικώτατος τῶν καθ' αὐτὸν γενόμενος, ἔπεμψεν εἰς Ἥλιν ἵππους εἰς τὸν ὑπ' Αὐγέου ἐκεῖσε συντελούμενον ἀγῶνα κτλ.: en el text homèric comentat Nèstor està explicant una de les seves gestes, i s'atura en alguns detalls. El passatge iliàdic sembla ser un testimoni d'èpica prehomèrica, amb la narració d'una batussa entre veïns per qüestions de bestiar. El mitema és universal, propi de les societats ramaderes primitives, amb abundants exemples en l'àmbit indoeuropeu però també fora d'ell<sup>10</sup>.

A part, s'esmenta per primer cop les competicions hípiques a Èlida, possible primera referència als Jocs Olímpics en el text homèric<sup>11</sup>.

Des d'un punt de vista estrictament formal, noti's la fórmula mitogràfica ἱππικώτατος τῶν καθ' αὐτὸν γενόμενος, amb el superlatiu habitual<sup>12</sup>.

Les úniques fonts per a aquest mite són només MH i el text homèric comentat. Ens trobem, doncs, davant d'una nova paràfrasi que afegeix detalls al testimoni homèric d'una narració èpica preiliàdica. La narració que Homer posa en boca de Nèstor és una mica confusa, car l'ancià va endavant i endarrera amb les gestes d'atac i contraatac. MH aclareix que la causa primera de l'acció pília de represàlia contra els epeus fou el robatori dels quatre cavalls de curses amb els seus carros.

Νηλεὺς δὲ γνοὺς ἠσυχίαν ἦγε, Νέστωρ δὲ ὁ τῶν παίδων αὐτοῦ νεώτατος στρατὸν ἀθροίσας ἐπῆλθεν Ἥλιδι κτλ.: MH segueix el testimoni d'Homer, amb nous detalls que ha pres de l'altra font consultada,

<sup>8</sup> h. Ven. 237: τοῦ δ' ἦ τοι φωνὴ ρεῖ ἄσπεστος; cf. MH ὅπως καὶ διὰ τῆς φωνῆς αὐτοῦ τέρπεται

<sup>9</sup> *loc. cit.*

<sup>10</sup> Vid. LINCOLN 1976, 43 ss.

<sup>11</sup> En el vers 700 d'aquest mateix cant.

<sup>12</sup> Vid. Introducció, cap. 4.3, 72.



Ferecides<sup>13</sup> segons la subscripció. No podem afegir-hi més observacions atès que la llegenda és desconeeguda per les altres fonts.

Λ 690: *ἐλθὼν γάρ ῥ' ἐκάκωσε βίη Ἡρακληείη·*

Ἡρακλῆς παρεγένετο εἰς Πύλον χρήζων καθαρσίων. οἱ δὲ Πύλιοι ἀποκλείσαντες τὰς πύλας οὐκ ἐξεδέξαντο αὐτόν κτλ.: I'atac a Pilos per part d'Hèraclès ja ha estat tractat anteriorment<sup>14</sup>.

συνεμάχουν δὲ τῷ Νηλεΐ τρεῖς θεοὶ, Ποσειδῶν, Ἥρα, Ἄιδωνεύς. ὡς καὶ ἐν τῇ Ε φησί, τῷ δὲ Ἡρακλεΐ δύο. Ἀθηνᾶ καὶ Ζεὺς: en aquest passatge trobem una de les poques referències creuades. MH sembla remetre al cant V de la *Ilíada*, però en realitat remet al seu propi comentari, car el text homèric no dóna tota la informació. Aquest és un nou element per prendre en consideració la unitat del text.

Λ 698-70: *καὶ γὰρ τῷ χρεῖος μέγ' ὀφείλετ' ἐν Ἥλιδι δίτη· / τέσσαρες ἀθλοφόροι ἵπποι αὐτοῖσιν ὄχεσφιν, / ἐλθόντες μετ' ἀέθλα·*

Ἡρακλῆς προστάξαντος Εὐρυσθέως ἀνεκάθηρε τὴν Αὐγέου κόπρον. ἀπαιτοῦντι δὲ αὐτῷ τὸν μισθὸν οὐκ ἀπεδίδου κτλ.: aquesta *historia* no és gaire adequada a aquests *lemma*. Fa tot l'efecte d'haver estat desplaçada; en efecte, MH acostuma a parlar d'un personatge la primera vegada que surt en el text homèric. En aquesta *historia* el protagonista és Fileu, expulsat pel seu pare de l'Èlida i exiliat a Duliqui. La primera vegada que se cita aquest personatge en la *Ilíada* és en els versos B 628-629, ... Φυλεὺς, ὃς ποτε Δουλίχιόνδ' ἐπενάσσατο πατρὶ χολωθεῖς, que fóra un *lemma* perfecte per a aquesta *historia*, car explica el motiu de l'exili de Fileu; així doncs, no descarto la possibilitat que aquesta fos la seva ubicació original.

λέγων ἐξ ἐπιταγῆς αὐτὸν πεπονηκέναι: atès que aquest episodi forma part del cicle dels dotze treballs d'Hèraclès, no es detecten discrepàncies significatives respecte a altres fonts, car aquest cicle arriba a època clàssica en una versió plenament consolidada a nivell panhel·lènic. Apol·lodor<sup>15</sup>, en el seu resum del mite, diu que Hèraclès havia demanat un

<sup>13</sup> JACOBY, FGH 3F118; FOWLER, EGM Pherecydes fr. 118

<sup>14</sup> Vid. *historia* a E 392-394 i el nostre comentari *ad loc.*

<sup>15</sup> II 5, 5.

pagamant a Augias, bo i amagant-li que la tasca fos una comandament d'Euristeu. D'aquí la negativa d'Augias, en assabentar-se'n.

Φυλεὺς δὲ ὁ τούτου παῖς κριτῆς γενόμενος κατέκρινε τὸν πατέρα. ὁ δὲ ἀγανακτήσας ἐξέβαλεν αὐτὸν τῆς χώρας: novament el text d'Apol·lodor possibilita una lectura més completa de la llegenda amb els detalls que MH ha omès empès pel seu afany de síntesi. Hèracles havia posat per testimoni Fileu, fill d'Augias, del compromís de pagament.

Ἡρακλῆς δὲ ἐπιστρατευσάμενος Ἴηλιν ἐπόρθησε καὶ μεταπεμψάμενος τὸν Φυλέα ἐκ Δουλιχίου παραδίδωσιν αὐτῷ τὴν βασιλείαν: segons Apol·lodor<sup>16</sup> entre l'exili de Fileu i l'expedició d'Hèracles contra Augias hi ha un lapse de temps considerable, car durant aquest acabarà els dotze treballs i durà a terme l'expedició contra Troia. En el text de MH l'acció d'Hèracles sembla ser una represàlia immediata. La lectura d'un passatge de Diodor<sup>17</sup> suggereix la possibilitat de dues expedicions d'Hèracles contra Èlida: la primera, a cop calent i sense planificar, que acaba en fracàs, amb l'expulsió de l'heroi i la de Fileu. La segona, acuradament preparada i amb el reclutament d'un vast exèrcit amb aliats de diverses zones del Peloponnès, acabarà amb la destitució d'Augias i el retorn del seu fill.

ὀλιγανδρίας δὲ οὔσης διὰ τὸ πολλοὺς ἐν τῷ πολέμῳ διεφθάρθαι Ἡρακλῆς συγκατέκρινε τὰς τῶν τετελευτηκότων γυναῖκας τῷ στρατῷ: informació no recollida per cap altra font. Probablement es deu al fet que MH ha consultat un text de Cal·límac, mentre que Apol·lodor sembla aquí hereu de Ferecides, a jutjar per la subscripció de la historia següent (*uid. infra*). El motiu és recurrent i sovint associat als mites de *ktiseis*, temàtica predilecta de Cal·límac.

οὕτως τε πολλῶν γεννηθέντων ἔθηκε τῷ Διὶ τὸν Ὀλυμπικὸν ἀγῶνα καὶ αὐτὸς πρῶτος τῶν ἀγωνισμάτων ἦψατο: la fundació dels jocs atlètics de Pisa com a obra d'Hèracles també apareix en Apol·lodor, on es diu, a més, que l'heroi erigí l'altar consagrat a Pèlops. La presència d'Hèracles en aquest mite deu ser secundària<sup>18</sup>.

ἡ ἱστορία παρὰ Καλλιμάχου: subscripció fiable; *uid. supra*.

<sup>16</sup> II 7, 2.

<sup>17</sup> D. S. IV 33; cf. Paus. V 3, 1-4, on Fileu és tractat com un personatge històric.

<sup>18</sup> Cf. Pi. O. I, 90 ss., on s'explica el mite de Pèlops i la institució dels jocs sense fer cap referència al concurs d'Hèracles.

Λ 709: *μετὰ δέ σφι Μολίονε θωρήσσοντο*.

Κτέατος καὶ Εὐρυτος παῖδες μὲν ἦσαν Ποσειδῶνος καὶ Μολιόνης τῆς Μόλου, ἐπὶ κλησιν δὲ Ἄκτορος: les fonts coincideixen en la filiació dels moliònides. Des d'un punt de vista de la morfologia del mite, es tracta d'uns herois bessons fills de Posidó, amb punts de contacte amb els Dioscurs; per exemple, el fet d'haver nascut d'un ou<sup>19</sup>. La denominació presumptament patronímica de Molions o Moliònides és d'origen fosc; és molt estrany un patronímic format sobre el nom de la mare. Potser aquest fet és l'origen de la creació d'aquest estrany personatge anomenat Molos, pare de Molíone i avi matern de Ctèat i Èurit, i que no té res a veure amb un altre Molos del qual parlen algunes fonts, un cretenc fill de Deucalió, pare de Meríones i amic d'Idomeneu<sup>20</sup>. Homer els anomena indistintament Μολίονε i Ἄκτορίωνε, amb sufix patronímic -ίων i desinència de dual.

οὔτοι παρηλλαγμένην φύσιν τῶν λοιπῶν ἔσχον ἀνθρώπων· διφυεῖς γὰρ ἦσαν, ἔχοντες ἑκάτερος δύο κεφαλὰς τέσσαρας δὲ χεῖρας κτλ.: pel que fa a la fisiologia d'aquests herois les fonts discrepen; si bé MH<sup>21</sup> els descriu com a gegants dobles, la font més antiga, Homer<sup>22</sup>, silencia aquesta condició monstruosa. Sembla que el poeta ha volgut humanitzar-los i acostar-los, així, als herois de la *Iliada*. La notícia de la seva natura doble es remunta molt probablement a Hesíode<sup>23</sup>, si admetem el testimoni d'un escoli a Homer que pren d'Aristarc una cita del poeta beoci; l'escolista diu que quan Hesíode diu διδύμους no està emprant el terme en el sentit habitual, és a dir, "bessons" com els Dioscurs, sinó com a sinònim de διφυεῖς. Veiem, doncs, que l'estadi primitiu del mite dels Moliònides els presenta com a éssers dobles, amb un nombre doble d'extremitats amb un únic tronc. Paral·lelament a la tradició homèrica, que en aquest cas innova, ha subsistit el mite en el seu estadi originari de tradició hesiòdea. MH, com fa en altres ocasions, recull la versió diferent de la homèrica potser per oferir un testimoni que permeti el contrast. La humanització de personatges gegantins i/o monstruosos és, segons Marie Delcourt i Robert L. Rankin<sup>24</sup>, una de les característiques de l'èpica homèrica; en efecte, alguns dels herois homèrics semblen haver estat gegants en estadis anteriors del mite, com ara Aiant.

διὰ τοῦτο τοὺς τε πολεμικοὺς καὶ γυμνικοὺς ἐνίκων ἀγῶνας: la fama de la perícia dels Moliònides en els jocs es remunta també a la mateixa *Iliada*. Durant la celebració dels jocs funeraris en honor de Pàtrocle<sup>25</sup>, Nèstor recorda les seves victòries atlètiques i hípiques amb una nòmina

<sup>19</sup> Íbic, fr. 16, una cita literal d'Ateneu, II 57.

<sup>20</sup> Vid. II X 269; D. S. 5, 79; Apollod. III 3, 1.

<sup>21</sup> Cf. Apollod. II 7, 2.

<sup>22</sup> II II 621; XI 709-752; XXIII 638.

<sup>23</sup> Fr. 18 Merkelbach-West.

<sup>24</sup> DELCOURT-RANKIN 1965 *passim*.

<sup>25</sup> II. XXIII 639 ss i Sch. *ad loc*.

d'herois derrotats per ell, però lamenta no haver pogut vèncer els dos fills d'Àctor.

Ἡρακλῆς δὲ πολεμῶν καὶ μὴ δυνάμενος κατὰ τοῦμφανῆς αὐτῶν περιγενέσθαι συμμαχούντων Αὐγέαι κτλ.: l'episodi recordat aquí és el mateix explicat en la *historia* anterior, la mort dels Moliònides en mans d'Hèracles durant la segona expedició contra Augias<sup>26</sup>.

ἡ ἱστορία παρὰ Φερεκύδη: subscripció fiable<sup>27</sup>. El text de Ferecides que ha consultat MH seguia, sens dubte, la tradició hesiodea, no pas la homèrica, pel que hem dit en referència a la doble anatomia dels herois bessons.

Λ 741: *ἦ τόσα φάρμακα ἤϊδη ὅσα τρέφει εὐρεῖα χθών*

Μήδεια ἐγένετο Αἰήτου μὲν θυγάτηρ, Ἰάσονος δὲ γυνή: MH identifica (o confon?) Agamede amb Medea, car és la primera la que apareix citada pel poeta. Les dues fetilleres tenen característiques comunes, principalment la fama i el poder dels seus fàrmacs; a més, són cosines. En efecte, Agamede és filla d'Augias, germà d'Eetes, pare de Medea. Els personatges, sobretot femenins, d'aquesta nissaga són coneguts per les seves arts màgiques i la seva sapiència. Recordem que Idia, nom de la mare de Medea, vol dir etimològicament “coneixedora”; Agamede i Medea contenen el morfema \*med-/\*mēd-<sup>28</sup>; l'arrel en vocal llarga ha donat el verb μήδομαι, “meditar, pensar” i, secundàriament, tant pot significar “tenir cura de” en el sentit de “guarir”, tasca pròpia d'una maga, com el de “maquinar”, amb valor negatiu, recollint el vessant fosc i malèfic de la figura arquetípica de la bruixa en el folklore universal. L'arrel en vocal breu ha donat μεδέω, “tenir cura de”<sup>29</sup>. Precisament el nom de la mare de Jàson és Πολυμήδη (Polimeda)<sup>30</sup> o, segons altres fonts, Ἀλκιμέδη (Alcímeda)<sup>31</sup>, noms formats sobre el mateix ètim.

Cal afegir un altre personatge amb el nom derivat d'aquest morfema, Perimeda, citada per Teòcrit en l'Idil·li II, el de les fetilleres, en una nòmina de tres bruixes mítiques que la protagonista invoca: Medea, Circe (precisament, tia de Medea) i Perimeda<sup>32</sup>.

<sup>26</sup> Vid. supra, cf. Apollod. *loc cit.*; una versió historicista dels fets a Paus. V 2, 1-2.

<sup>27</sup> JACOBY FGH 3F79b; FOWLER EGM, Pherecydes fr. 79b.

<sup>28</sup> MOREAU 1994, 110.

<sup>29</sup> Cf. lat. *medeor*, *medicus*, etc.

<sup>30</sup> Apollod. I 9, 16.

<sup>31</sup> Hig. *Fab.* 14.

<sup>32</sup> Perimeda és germana d'Atamant, el pare de Frixos i Hel·le, personatges també relacionats amb el cicle argonàutic.

La complexitat del personatge de Medea és, com es veu, considerable. Pertany a una nissaga de practicants de la bruixeria, descendents d'Hèlios, el déu que en la cosmologia del Pròxim Orient assumeix connotacions màgiques i sapiencials. Però encara és més: el seu matrimoni amb Jàson sembla una antiga hierogàmia entre una bruixa i un xaman; en efecte, Jàson, el “guaridor”, és fill d'una més que probable fetillera Polimeda o Alcímeda, i és protagonista d'un periple famós en el qual actua de *teletes* o iniciador en el ritus de *passage*; respon, doncs, perfectament a la figura del xaman.

La llegenda de Medea sembla gestada a partir de l'existència d'antics col·lectius de xamans guaridors i magues, que el procés fabulador va agrupar entorn a una única nissaga.

αὕτη μετὰ τὴν ἀπεργασθεῖσαν ἐν Κορίνθῳ τεκνοκτονίαν φυγὰς εἰς Ἀθήνας ἀφίκετο καὶ ἐγαμήθη Αἰγεί τῷ Πανδίωνος: MH només refereix el final de la llegenda de Medea i Jàson, l'infanticidi i l'exili de Corint. Tota aquesta part de la llegenda no està testimoniada en les fonts més antigues i comença a ser coneguda a partir de la tragèdia d'Eurípides. Píndar<sup>33</sup>, que relata el periple argonàutic, silencia el tràgic final de la parella, i és difícil dilucidar la font en què s'inspirà Eurípides i el grau d'innovació del gran tràgic. Probablement la principal aportació fou la introducció de l'episodi atenès, que relaciona Medea amb els reis mítics d'Atenes, Egeu i Perseu. En qualsevol cas, el que relata MH són fets posteriors a l'episodi que abarca la tragèdia: el matrimoni amb Egeu i l'intent d'eliminar Teseu.

Pausàniass<sup>34</sup> recull una tradició coríntia segons la qual els fills de Medea no moriren en mans de la mare sinó lapidats pels habitants de la ciutat, atès que havien provocat la mort de la princesa Glauce<sup>35</sup> portant-li les vestes enverinades. La noia es precipità a una font per calmar els terribles dolors provocats per les metzines cutànies i d'aleshores ençà la font rebé el seu nom, en un típic *aition*. No podem saber l'antiguitat d'aquest mite; és, però, una prova de l'existència de versions discrepants. És probable que Eurípides convertís Medea en assassina dels seus fills a partir d'aquesta llegenda coríntia sobre la maga, conferint, així, a la seva obra el motiu de màxima tensió tràgica i dramàtica.

La vinculació de Medea amb Corint es remunta, com a mínim, al s. VI aC, a jutjar pel testimoni de Pausàniass<sup>36</sup> que cita un fragment d'Eumel de Corint que es pot llegir també textualment en un escoli a Píndar<sup>37</sup>, on s'assegura que Èfira, és a dir, Corint, era la terra originària d'Eetes. El periegeta resumeix el que deia Eumel en el seu poema: Hèlios donà al seu fill Aloeu la terra d'Asòpia i a Eetes Èfira. Eetes marxà a la Còlquida i deixà el seu regne a Bunos, fill d'Hermes i Alcidamia, el qual, en morir, el legà a

<sup>33</sup> En la *Pítica* IV.

<sup>34</sup> II 3, 6 ss.

<sup>35</sup> Les fonts mitogràfiques l'anomenen Creüsa. El nom de Glauce apareix en les *hipotheseis* de la tragèdia eurípidea, però no en el text.

<sup>36</sup> *loc. cit.*

<sup>37</sup> Sch. in Pi. O. XIII 74.

Eropeu fill d'Aloeu. El seu nét Corint, fill de Marató i epònim de la ciutat, va morir sense descendència i els corintis van cridar Medea, que es trobava a Iolcos, i li van donar el govern de la ciutat, la qual el traspassà a Jàson qui esdevingué, així, rei de Corint. Els fills que anaven naixent de Jàson Medea els anava enterrant en el temple d'Hera, creient que esdevindrien immortals, però els seus conjurs fracassaren; Jàson la descobrí, li negà el perdó i se'n tornà cap a Iolcos. Medea va entregar el regne a Sísif. Veiem, doncs, que Eumel havia recollit una versió que fou posteriorment modificada radicalment, segurament en la tradició tràgica, potser en la versió conservada d'Eurípides.

κάκει Θησέα τὸν ἐξ Αἴθρας γενόμενον τῶι Αἰγεῖ ἐπὶ τὸν τοῦ πατρὸς γνωρισμὸν ἐκ Τροιζήνης ἀφικόμενον κτλ.: el matrimoni de Medea amb Egeu sembla una expansió de la llegenda, car és desconegut per les fonts antigues i només el trobem en textos posteriors a Eurípides<sup>38</sup>. L'èxit de la versió tràgica devia propiciar la difusió d'aquestes fabulacions en les quals es posa èmfasi en el domini dels fàrmacs i en la crueltat de Medea, segons els estereotips de la bruixa del conte popular.

πεισθεὶς δὲ Αἰγεὺς παραγενομένωι τῶι παιδὶ φάρμακον ἔδωκε. μέλλοντός τε πίνειν ἐπιγνοὺς τό τε ξίφος καὶ τὰ ὑποδήματα κτλ.: és difícil analitzar la gènesi del mite atenès de Medea i sobretot l'intent d'assassinar Teseu. Aquí el personatge ha adquirit connotacions molt negatives, i ja és la bruixa malèfica per excel·lència. Versions més tardanes<sup>39</sup> la faran filla de la mateixa Hècate i germana de Circe, que en la versió original era germana i no filla d'Eetes.

οἰκίσασα δὲ αὕτη τὴν πλησίον Ἥλιδος Ἐφύραν, πολυφάρμακον ἐποίησεν αὐτὴν ἐπονομασθῆναι: aquí MH ens torna a sorprendre amb una de les seves rareses, no gaire habituals però prou significatives, que demostren d'una banda la consulta de fonts que recullen versions aberrants i de l'altra la manca de criteri selectiu per part del nostre autor. Si bé la majoria de les fonts coincideixen a dir que després de l'expulsió d'Atenes Medea torna a la Còlquide, on restitueix el seu pare en el tron del qual havia estat expulsat pel seu germà, i dóna a llum un fill del rei Egeu d'Atenes al qual donà el nom de Mede, epònim dels medes<sup>40</sup>. Hi ha, però, variants força divergents del final de la llegenda. Pausànias<sup>41</sup> en dóna alguns testimonis: segons un poema titulat *Naupactia* Jàson se n'anà a Corcira després de la mort de Pèlias, allà el seu fill Mérmer va morir durant una cacera atacat per una lleona, però no diu res de l'altre fill; segons Cinetó d'Esparta, els fills de Jàson i Medea foren Medeu i una filla, Eriopis. El fet curiós de la versió de MH és que després de l'expulsió d'Atenes torna a Èfira, és a dir, a Corint.

<sup>38</sup> Plut. *Thes.* 12; Paus. *loc. cit.*

<sup>39</sup> D. S. IV 45, versió evemerista habitual en l'historiador sicilià.

<sup>40</sup> Hdt. VII 62.

<sup>41</sup> *loc. cit.*

L'epítet πολυφάρμακος és el que sembla haver donat peu a MH a introduir aquí aquest mite, mogut pels mots del *lemma* homèric ἢ τόσα φάρμακα ἦϊδη. En un moment tan tardà, el nom homèric d'Agamede havia caigut en l'oblit, i la maga per excel·lència era Medea. Això pot explicar la confusió del nostre mitògraf.

ἢ ἱστορία παρὰ Κράτητι: la subscripció pot ser fiable; la versió que dóna MH pot ser hereva d'aquest atidògraf del s III aC.

M 1: *Μενoitίου ἄλκιμος υἱός*

*Πάτροκλος ὁ Μενoitίου*: la filiació de Pàtrocle i les circumstàncies de la seva joventut semblen ser l'objecte d'aquesta *historia*. La ubicació original no devia ser aquesta, car ja s'hi ha fet referència en diverses ocasions en el transcurs del text iliàdic. Cal cercar el *lemma* primitiu d'aquesta *historia* en el cant XI, versos 765-6: ὦ πέπον, ἦ μὲν σοί γε Μενoitios ὦδ' ἐπέτελλεν / ἤματι τῷ ὅτε σ' ἐκ Φθίης Ἀγαμέμνονι πέμπε. Una omisió en algun moment del procés de la transmissió textual va provocar el desplaçament de la *historia*, que es recol·locà a l'inici del cant següent aprofitant que el vers 1 recorda novament la filiació de l'heroi.

*τρεφόμενος ἐν Ὀποῦντι τῆς Λοκρίδος περιέπεσεν ἀκουσίῳ πταίσματι*: tenint en compte el *lemma* que acabem de proposar per aquesta *historia*, advertim que MH explica per què Pàtrocle s'estava a Ftia; en efecte, Homer ha dit que Meneci va enviar el seu fill a trobar Agamèmnon des d'aquest indret de Tessàlia. Essent Meneci originari de la ciutat d'Opunt<sup>1</sup>, MH vol explicar el motiu de l'exili de Pàtrocle a Ftia.

*παῖδα γὰρ ἠλικιώτην Ἀμφιδάμαντος οὐκ ἀσήμου Κλεισώνυμον ἢ ὡς τινες Αἰάνην*: les roques fonts<sup>2</sup> que recullen el relat coincideixen en el motiu del crim involuntari que causà l'exili, un mitema força recurrent<sup>3</sup>. Ara bé, no hi ha acord respecte al nom de la víctima, com bé manifesta MH: Clisònim/Clitònim donen els mitògrafs, enfront d'Estrabó, que dóna el nom d'Eanes, un heroi locri venerat a Opunt, segons la mateixa font.

*περὶ ἀστραγάλων ὀργισθεῖς ἀπέκτεινεν*: el crim comès per un heroi acostuma a ser involuntari i per una nimietat; podem recórrer novament a la comparació amb el cas de Licimni.

*ἐπὶ τούτῳ δὲ φυγῶν εἰς Φθίαν ἀφίκετο κάκεῖ κατὰ συγγένειαν Πηλέως Ἀχιλλεῖ συνῆν κτλ.*: l'amistat i parentiu d'Aquil·les i Pàtrocle és ja un motiu consolidat en la *Iliada* i no se'n detecta cap variant en la tradició mitogràfica.

*ἡ ἱστορία παρὰ Ἑλλανίκοι*: Hel·lanic és una de les fonts principals de MH, així com d'Apol·lodor<sup>4</sup>. Podem, doncs, admetre la subscripció<sup>5</sup>. Tanmateix, encara que MH hagi consultat aquesta font, el mite del crim

<sup>1</sup> Homer ho recorda en altres ocasions: uid. Il. XVIII 325.

<sup>2</sup> Apollod. III 13, 8.

<sup>3</sup> Pensem, per exemple, en el mite de Tlepòlem i Licimni; THOMPSON, *Motif-Index* Q431.1.

<sup>4</sup> Vid. Introducció, cap. 5.

<sup>5</sup> JACOBY FGH 4F145.



involuntari de Pàtrocle estava ja perfectament explicat en la *Iliada*, en el moment en què l'ànima de heroi difunt s'apareix a Aquil·leu reclamant-li les seves honres fúnebres<sup>6</sup>.

M 93: *τῶν δὲ ἑτέρων Πάρις ἦρχε*

κατὰ γαστρὸς ἔχουσα ἢ Ἐκάβη ὄναρ ἐθεάσατο, ὅτι ἔτεκε δαλὸν ὑφ' οὗ πᾶσα κατεφλέχθη ἢ πόλις. τὸ οὖν τεχθὲν, γνώμη τῶν μάντεων ἐξετέθη κτλ.: aquest és un altre dels pocs casos *d'història* repetida. En efecte, ja ha estat explicada sota el *lemma* Γ 325, al qual remetem. La repetició pot ser deguda a una descoordinació dels redactors o a una interpolació.

ἀλλὰ γνωμηθεῶν ὑπὸ τοῦ εὐρόντος ἐτράφη βουκόλου ὃς ἄρκτον αὐτῷ γάλα ἐπισχοῦσαν θεασάμενος ἀνέθρεψε: aquí es veu la mà d'un mitògraf o escoliasta tardà, que sembla haver afegit aquesta *història* amb lleugeres variants respecte a la versió del primer mitògraf. El motiu de l'òssa que nodrí l'infant Paris fins que fou trobat pel pastor que el crià manca en la versió anterior, en la qual es deia que el pastor el va adoptar en veure la bona presència del nadó -les robes amb què anava vestit, interpretem segons el tòpic de l'expòsit de família reial.

ἐκλήθη οὖν Πάρις, οὐχ ὅτι ὡς τινὲς φασιν ἐν πῆραι ἐτράφη, ἀλλὰ ὅτι τὸν μόρον παρηλθεν κτλ.: el presumpte interpolador, però, sembla ignorar la presència de la *història* anterior (Γ 325), atès que repeteix la mateixa etimologia.

M 231: *Πουλυδάμα, σὺ μὲν οὐκέτ' ἐμοὶ φίλα ταῦτ' ἀγορεύεις*

La ubicació original d'aquesta *història* també sembla haver estat alterada. Fóra més lògic sota el *lemma* M 60<sup>7</sup>, una mica abans, el primer cop que Polidamant s'adreça a Hèctor en tota la *Iliada*<sup>8</sup>. El tema de la *història* és

<sup>6</sup> Il. XXIII 65 ss.

<sup>7</sup> Els escolis T conserven un breu apunt sobre Polidamant sota el *lemma* M 211 (*uid. infra*). Dindorf col·loca aquesta *història* sota aquest vers (*uid. l'aparat crític de la nostra edició*). Ja hem detectat diversos casos en què el *lemma* originari sembla haver estat alterat per la tradició manuscrita.

<sup>8</sup> És esmentat per primer cop en Il. XII 57. En la segona part de la *Iliada*, a partir del passatge comentat, adquirirà una major rellevància.

la relació entre Polidamant i Hèctor, un element important en el context iliàdic en aquest cant XII.

Ἡρακλέους πορθήσαντος Ἴλιον Πρίαμος ὁ Λαομέδοντος παραλαβὼν τὴν βασιλείαν ἔπεμψεν εἰς Δελφοὺς μαντευσόμενος περὶ τῶν ἐνεστώτων: no he trobat cap esment a aquest episodi en cap altra font, llevat de l'escoli T citat anteriorment i que probablement és també hereu del mateix text de MH<sup>9</sup>.

οἱ δὲ πορευθέντες χρησμόν τε λαμβάνουσιν καὶ Πάνθουν ἕνα τῶν Δελφῶν ἄγουσιν, ὅπως κατὰ τὸ συνεχὲς μαντεύεται Πριάμῳ κτλ.: Pàntous, com també Polidamant, són dos personatges dels quals els textos mitogràfics grecs conservats no diuen res, tret de MH en aquest passatge que ara comentem. Hem d'anar als vestigis que la mitografia grega perduda ha deixat en la literatura llatina<sup>10</sup>, que són pocs i que tampoc aporten res al coneixement d'aquest episodi. Pàntous, com Cliti (*uid. infra*) són membres del consell d'ancians troians<sup>11</sup>.

γῆμας δὲ οὗτος θυγατέρα Κλυτίου Προνόμην, Πολυδάμαντα γεννᾷ τὴν τε μαντικὴν ἀναδιδάσκει. λέγεται δὲ μιᾷ νυκτὶ τοῦτόν τε καὶ τὸν Ἔκτορα γεννηθῆναι: aquí MH és un testimoni únic, car dóna a conèixer detalls d'aquests personatges homèrics dels quals el poeta gairebé no diu res. Cliti és un altre dels vells consellers de Príam que apareixen en l'episodi de la *teichoscopia*, i és citat en molt poques ocasions en la *Ilíada*<sup>12</sup>. Prónome no apareix en la *Ilíada*. La font de MH es deu remuntar als primers historiadors mitògrafs, segurament Ferecides o Hel·lanic.

M 307: *ὥς ῥα τότ' ἀντίθεον Σαρπηδόνα θυμὸς ἀνήκε'*

Cal provar d'entendre el motiu pel qual MH col·loca aquesta *historia* sota aquest *lemma*. Sarpèdon és un personatge que ja ha aparegut en diverses ocasions, per tant, sembla improbable que sigui una simple prosopografia. Atès que la *historia* posa de relleu la condició semidivina de Sarpèdon, ens inclinem a pensar que l'objecte de comentari pot ser més aviat l'epítet ἀντίθεον. Aquesta hipòtesi, però, planteja nous problemes: l'epítet de Sarpèdon ha aparegut ja en quatre ocasions, ja des del cant V, i fóra estrany que s'hagués desplaçat fins a aquesta ubicació; també se l'ha anomenat en un vers<sup>13</sup> Διὸς υἱός. Cal, doncs, cercar una altra relació entre el *lemma* i la *historia*. Si retrocedim uns pocs versos i anem a M 292-3 llegim:

<sup>9</sup> En reproduïm el text en l'aparat crític de la nostra edició.

<sup>10</sup> Verg. *Aen.* II 319 i ss. ; Servi a Verg. *Aen.* II 318.

<sup>11</sup> II. III 146.

<sup>12</sup> II III 147; XV 419, 427; XX 238.

<sup>13</sup> E 683.

εἰ μὴ ἄρ' υἷὸν ἔὸν Σαρπήδονα μητίετα Ζεὺς / ὤρσεν ἐπ' ἀργείοισιν... Aquest passatge té quelcom d'excepcional: Zeus ajuda un guerrer, fet inaudit en la *Ilíada*. El guerrer en qüestió és precisament l'únic fill de Zeus que lluita a Troia<sup>14</sup>. Aquest és l'objecte d'aquesta *historia*: explicar la filiació de Sarpèdon i les circumstàncies de la seva concepció i naixement. Molt probablement el vers citat era el *lemma* original.

Εὐρώπην τὴν Φοίνικος Ζεὺς θεασάμενος ἔν τινι λειμῶνι μετὰ νυμφῶν ἀνθη ἀναλέγουσαν ἠράσθη κτλ.: MH sembla no ser conscient del problema genealògic originat per la doble filiació d'aquest heroi. En Homer Sarpèdon no és fill d'Europa, sinó de Laodamia<sup>15</sup>. Apol·lodor contrasta les dues filiacions<sup>16</sup>, bo i atribuïnt a Homer aquesta segona. Hesíode<sup>17</sup> identifica el fill d'Europa amb el cabdill dels licis que lluità a Troia, testimoniant una variant prou antiga que discrepa significativament de la versió homèrica. De fet, sembla que existeixin dos fills de Zeus amb el mateix nom, car el mite bastit sobre el Sarpèdon lici no sembla tenir res a veure amb el de l'homònim cretès, però el testimoni d'Hesíode demostra que el personatge és únic, sinó que amb dues variants. MH que, com hem dit *supra*, vol explicar la naixença de Sarpèdon, opta per la variant cretesa i s'allunya, per tant, del text homèric. Existeixen, a més, problemes de cronologia relativa, car el Sarpèdon cretès pertany a la generació anterior a la del lici; en efecte, el fill d'Europa és de la generació de Teseu, que apareix citat un cop en la *Ilíada* com un dels participants en la centaumàquia, coetani de Nèstor. Es va donar un ampli debat entre els autors de l'antiguitat que analitzaren el mite des d'un punt de vista racional i estrictament cronològic, i així aparegué la teoria dels dos Sarpèdons. Heròdot<sup>18</sup> diu que els licis eren originaris de Creta<sup>19</sup>, bo i aclarint que els cretesos antics eren tots bàrbars<sup>20</sup>. Amb el típic enfocament historicista propi de la historiografia jònica, l'erudit d'Halicarnàs recull un mite fundacional: Sarpèdon i Minos van encapçalar dues faccions i es disputaren l'hegemonia cretesa. Sarpèdon i els seus partidaris foren expulsats de l'illa i s'establiren a Lícia. L'autor de la tragèdia pseudoeurípidea *Resos*<sup>21</sup> identifica el fill d'Europa amb el cabdill lici a Troia. Diodor Sícul desplega les genealogies dels personatges cercant de donar coherència històrica al garbuix; hi veu dos Minos i dos Sarpèdons: El primer Minos fou el fill d'Europa i Zeus, germà de Sarpèdon I i Radamantis. Casat amb Itone infantà Licast, pare de Minos II i contemporani de Sarpèdon II. Sarpèdon I fou el que s'establí a Lícia, infantà

<sup>14</sup> DELCOURT 1962, 35.

<sup>15</sup> Il. VI 198; cf. Il. XIV 321-2, on parla dels fills de Zeus i Europa, Minos i Radamantis, pero silencià el nom del tercer. ANDREWS (1969, 61) considera Sarpèdon i Radamantis personatges adventicis en el mite d'Europa, al qual atribueix un origen semític i en fa una lectura astronòmica. Els germans de Minos foren segons aquesta lectura reis primitius minoics autòctons.

<sup>16</sup> Apollod. III 1, 1.

<sup>17</sup> Fr. 141 Merkelbach-West = POxy. 1358 fr. 1.1.

<sup>18</sup> Hdt. I 133.

<sup>19</sup> Vid. Paus. VII 3, 7; Sch. in A. R. I 135; Str. XII 8, 5-6.

<sup>20</sup> Entenem que en època d'Heròdot encara hi havia a l'illa comunitats no hel·lenòfones.

<sup>21</sup> E. *Rh.* 29.

Evandre, qui, casat amb Deidamia (o Laodamia<sup>22</sup>), filla de Bel·lerofontes, infantà Sarpèdon II, el que lluitaria a Troia i, per tant, el Sarpèdon homèric amb pare mortal.

καὶ κατελθὼν ἤλλαξεν ἑαυτὸν εἰς ταῦρον καὶ ἀπὸ τοῦ στόματος κρόκον ἔπνει κτλ.: pel que fa al rapte d'Europa, val a dir que les versions coincideixen. Homer<sup>23</sup> esmenta de passada la relació entre Zeus i Europa, sense relacionar-los amb Sarpèdon. El mite està descrit en Apol·lodor<sup>24</sup>. ΜΗ és més explícit: advertim certs detalls narratius (la mentida de Zeus; ἀπατήσας ) i d'origen ritual: el bou exhalava safrà. El rapte és preludi de matrimoni, concepció i naixement, segons l'esquema narratiu habitual d'origen ritual; són abundants els exemples de matrimoni ritualitzat per rapte en els mites d'origen indoeuropeu<sup>25</sup>.

εἶθ' οὕτως συνώικισεν αὐτὴν Ἀστερίωνι τῷ Κρητῶν βασιλεῖ κτλ.: segueix el relat amb l'estructura mítico-ritual habitual: un pare mortal assumeix la paternitat del fruit de la unió. Ja n'hem vist exemples, el mite està construït sobre patrons narratius recurrents o mitemes.

ἡ ἱστορία παρὰ Ἡσιόδου καὶ Βακχυλίδου: la subscripció és també fiable. Pel que fa a Hesíode, ja hem citat el fragment 141 en què es narra el mite del rapte d'Europa. Pel que fa a Baquílides, uid. XVI 29 ss.

---

<sup>22</sup> Segons Apol·lodor *loc. cit.*

<sup>23</sup> Il. XIV 321-2; uid. també Hes. *fr. cit.*

<sup>24</sup> *loc. cit.*

<sup>25</sup> Pensem en les filles de Leucip, en Hèlena, en les Sabines, etc.

N 1: Ζεὺς δ' ἐπεὶ οὖν Τρώας τε καὶ Ἑκτορα νηυσὶ πέλασσε

Μετὰ τὴν Ἰλίου πόρθησιν Ἑκτῶρ ὁ Πριάμου καὶ μετὰ τὸν θάνατον τὴν ἀπὸ θεῶν εὐτύχησε τιμὴν: és difícil comprendre el criteri emprat pel mitògraf per introduir aquí aquesta *historia*, car la vinculació amb el *lemma* és únicament la menció d'Hèctor, però el relat de MH no té res a veure amb el passatge homèric. El fet que figuri sota un primer vers de cant suggereix la possibilitat que aquesta *historia* hagi estat desplaçada, sense que hàgim pogut establir el possible *lemma* original.

οἱ γὰρ ἐν Βοιωτίαι Θηβαῖοι πιεζόμενοι κακοῖς ἐμαντεύοντο περὶ ἀπαλλαγῆς. χρησμός δὲ αὐτοῖς ἐδόθη παύσεσθαι τὰ δεινὰ ἐὰν ἐξ Ὀφρυνίου τῆς Τρωάδος κτλ.: hi ha molt pocs testimonis del culte tebà d'Hèctor. Només podem contrastar aquesta notícia de MH amb un escoli a Licòfron<sup>1</sup>. La versió de l'escolista de Licòfron té un caràcter panhel·lènic; en efecte, l'oracle d'Apol·lo fou emès en un moment en què una calamitat assetjava tot Grècia, i la resposta fou que havien de dur les relíquies d'Hèctor a una ciutat que no hagués participat en el setge de Troia. Aquesta ciutat fou Tebes.

τὰ Ἑκτορος ὄστα διακομισθῶσιν ἐς τὸ παρ' αὐτοῖς καλούμενον τόπον Διὸς γονάς, οἱ δὲ τοῦτο ποιήσαντες κτλ.: la versió de MH, en canvi, se circumscriu a la localitat de Tebes. El transport de les relíquies d'un heroi i la veneració en un nou indret sagrat és una pràctica testimoniada i amaga comportaments culturals d'historicitat molt probable. Un paral·lel prou significatiu el trobem en el primer llibre d'Heròdot<sup>2</sup>, en el passatge en què Apol·lo emet un oracle als lacedemonis indicant-los l'indret on descansaven les restes mortals de l'heroi Orestes per tal que les exhumessin i les duguessin a Esparta perquè esdevinguessin objecte de culte. Aquesta pràctica del trasllat de relíquies i l'erecció de santuaris on eren venerades sobreviurà al canvi de religió; fou, en efecte, força corrent durant tota la cristianitat<sup>3</sup>. Devia ser una manera propagandística amb l'objectiu de rehabilitar centres de culte que havien caigut en decadència o bé d'alterar un culte antic per motius ideològics o polítics<sup>4</sup>.

<sup>1</sup> Sch. in Lyc 1194.

<sup>2</sup> Hdt. I 67.

<sup>3</sup> És paradigmàtic el cas de Santiago de Compostel·la.

<sup>4</sup> Novament el cas de Santiago és prou il·lustratiu; hom ha formulat la teoria que abans de la presumpta arribada de les relíquies de l'apòstol s'hi venerava l'heretge hispà Priscil·lià.

Dowden<sup>5</sup> veu en Hèctor un antic heroi local tebà que la tradició èpica panhel·lènica havia convertit en troià. Així, el trasllat de les relíquies fou una “repatriació” com els casos d’Orestes i Teseu.

καὶ τῶν κακῶν ἀπαλλαγέντες διὰ τιμῆς ἔσχον Ἴκτορα, κατὰ τε τοὺς ἐπείγοντας καιροὺς ἐπικαλοῦνται τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ: una altra de les pràctiques culturals paganes amb una clara pervivència en el món cristià.

ἡ ἱστορία παρ’ Ἀριστοδήμῳ: Aristodem fou un historiador tebà del s. II aC., fet que atorga versemblança a la citació, car aquests notícies devien figurar només en fonts locals i passaven desapercbedes a la vulgata panhel·lènica. Aquesta és, però, l’única vegada que es cita aquest autor en tot el corpus. Jacoby no recull aquest testimoni en la seva edició; n’ignorem el motiu.

N 12-13: *ὑψοῦ ἐπ’ ἀκροτάτης κορυφῆς Σάμου ὑληέσσης / Θρηϊκίης*

Σάμιοι οἱ ἐν Ἰωνίαι μετὰ διακοσιοστὸν καὶ ἕνατον ἔτος τῶν Τρωϊκῶν χρησμὸν ἔλαβον παρὰ τοῦ Πυθίου εἰς τὴν ἐν Τρωιάδι Θρωϊκὴν μετοικῆσαι: de manera molt sintètica MH recull un mite de *ktisis*, amb elements característics com ara la sentència oracular prèvia a l’expedició. És interessant el detall de la datació, amb un grau de concreció inhabitual en el mite: dos-cents nou anys després de la caiguda de Troia.

ἀφ’ ὧν ἡ Σαμοθράκη προσηγορεύθη: hi ha tradicions discrepants sobre l’origen del nom de Samotràcia. Les més antigues interpreten aquest passatge homèric; així, el nom antic de l’illa era Samos, i per distingir-la de la Samos de Jònia, se li deia Samos de Tràcia, com Homer (Σάμου... Θρηϊκίης). Era una de les tres illes anomenades així en l’antiguitat, la tercera era Cefal·lènia, que Homer anomena Same<sup>6</sup>. El mite de colonització jònia fou ja discutit en l’antigor; així, per exemple, Estrabó<sup>7</sup> el posa en dubte, dient que el nom de Samos era anterior a la colonització jònia, i recull una etimologia, si no probable, com a mínim versemblant i allunyada de les paretimologies fantasioses habituals de la mitografia tardana: els autòctons, en la seva llengua prehel·lenica, anomenaven *samos* als cims dels turons propers al mar, d’acord amb el paisatge de l’illa. La presència de població prehel·lènica és prou coneguda, com recorda Diodor<sup>8</sup>, que dona

<sup>5</sup> 1989, 51-52. El duel Aquil-leu-Hèctor, segons Dowden, s’emmarcava originàriament en una disputa entre tessalis i beocis. La colonització de la costa minorasiàtica hi traslladà posteriorment la llegenda.

<sup>6</sup> Od. IX 24.

<sup>7</sup> Str. X 2, 17.

<sup>8</sup> D. S. V 47, 1.

una altra etimologia, més dubtosa que l'anterior: el nom significa "illa sagrada"<sup>9</sup>, atès que era coneguda pels cultes místics als coribants o cabirs. Una altra etimologia fa derivar el nom de l'illa del gentilici Σαίοί, amb el qual eren coneguts els habitants autòctons<sup>10</sup>. Veiem, doncs, que no hi ha unanimitat al respecte, i que la versió canònica la del nom procedent dels colons de Samos, fou posada sota judici ja pels autors més crítics de l'antiguitat. MH opta per la versió més divulgada i, almenys en l'estat de transmissió que tenim, no sembla haver contrastat versions.

Algunes fonts recullen *μετονομασία* de l'illa: el nom primitiu era Dardània<sup>11</sup>, car fou fundada per Dàrdan, qui s'establí posteriorment a la Tròade<sup>12</sup>. Aquestes versions són purament mitogràfiques. N'hi ha també una altra d'historicista i amb un component lingüístic, recollida per Diodor<sup>13</sup>, que dona com a nom primitiu *Σαόννησος*, és a dir, illa dels *Saioi*.

ἡ ἱστορία παρὰ Ἀπολλοδώρωι: aquesta és una de les subscripcions a Apol·lodor originals<sup>14</sup>, car no remet a cap passatge de la *Biblioteca* o *Epítome*, sinó a un passatge d'Apol·lodor d'Atenes<sup>15</sup>.

N 66: *τοῖν δ' ἔγνω πρόσθεν Ὀϊλήος ταχὺς Αἴας*·

Αἴας Λοκρὸς μὲν ἦν τὸ γένος, ἀπὸ πόλεως Νά[ρυ]κος, πατρὸς δὲ Ὀϊλέως: el motiu d'aquesta *historia* és fosc. Aiant Oileu ha reconegut Posidó sota la figura de Calcant, que ha emergit per infondre coratge als aqueus i concretament ha incitat els dos Aiants al combat. MH aprofita aquesta anècdota per introduir un episodi posthomèric que es deu remuntar al cicle, concretament a la *Iliupersis* i als *Nostoi*. La relació entre el *lemma* i la *historia* és, novament, d'allò més capriciós, com en tantes ocasions anteriors. Sembla com si volgués contrastar un passatge iliàdic en què Aiant és afavorit per un déu amb un altre de posthomèric en el qual l'heroi ha caigut en desgràcia i és el mateix déu el causant de la seva destrucció.

Pel que fa a la filiació i naixement de l'heroi, només disposem d'un testimoni per restituir el nom de la ciutat d'origen de l'heroi: Estrabó<sup>16</sup>, que dona el nom de Nàric i diu que Aiant era rei d'Opunt malgrat que havia nascut a Nàric.

<sup>9</sup> D. S. III 55, 8.

<sup>10</sup> Str. *loc. cit.*, on recorda el famós iambe d'Arquíloc on diu que algú dels *Saioi* posseeix ara l'escut que ell va abandonar per salvar la vida.

<sup>11</sup> Paus. VII 4, 3; St. Byz. s. u. Σαμοθράκη.

<sup>12</sup> Str. VII 1, 50.

<sup>13</sup> V 47, 1-5.

<sup>14</sup> Vid. Introducció, cap. 5.

<sup>15</sup> Vid. Jacoby, FGH 244F178.

<sup>16</sup> IX 4, 25; uid. aparat crític de la nostra edició.

οὗτος μετὰ τῆς Ἰλίου πόρθησιν αἴτιος τοῖς Ἑλλησιν ἀπωλείας ἐγένετο. Κασάνδραν γὰρ τὴν Πριάμου ἰκέτιν οὖσαν Ἀθηναῖς ἐν τῷ τῆς θεᾶς σηκῷ κατήσχυεν κτλ.: MH dóna una redacció més acurada i completa que el brevíssim resum que llegim en l'*Építome* d'Apollodor<sup>17</sup>. El relat del sacrilegi d'Aiant prové de la *Iliupersis*, si hem de creure el testimoni de la *Crestomatia* de Procle, que en dóna un resum i, quant a aquest tema, és excessivament parc. El sacrilegi consistí en el rapte de Cassandra juntament amb el *xoanon* de la deessa. Els mitògrafs introdueixen el motiu del *xoanon* que alça la mirada cap al sostre davant el sacrilegi que li toca presenciar. El relat ha estat alterat per la tradició literària, i ben segur que les tràgics foren els principals innovadors al respecte; tenim notícia d'un *Aiant Locri* de Sòfocles.

τοῖς δὲ Ἑλλησιν ὑποστρέφουσι καὶ κατὰ τὴν Εὐβοίαν γενομένους χειμῶνας διήγειρε μεγάλους, ὥστε πολλοὺς αὐτῶν διαφθαρῆναι: aquí MH es limita a resumir el motiu genèric que donà forma als diferents *nostoi*.

διανηξάμενος δὲ Αἴας εἰς τὰς Χοιράδας καλουμένας πέτρας ἔλεγε χωρὶς θεῶν γνώμης διασεσῶσθαι: el testimoni principal i més antic és el mateix Homer, com molt bé advertirà MH en la subscripció final. En el cant IV de l'*Odíssea*<sup>18</sup> es narra el naufragi de l'heroi, però no es diu res de la violació de Cassandra. Procle en diu ben poca cosa. Els mitògrafs<sup>19</sup> i principalment MH parteixen, òbviament, del passatge odisseic, però hi han afegit detalls que Homer silencia, com hem dit. Aquests detalls provenen del cicle o dels tràgics, i és difícil d'escatir-ne l'origen exacte. Hi ha una prova de possibles divergències en la tradició: el nom de les roques que acolliren el naufrag, Gires segons Homer, Girees segons l'escoliaista de Licòfron<sup>20</sup>, Quèrades segons MH i Dictis de Creta<sup>21</sup>, Cafarides segons Procle, Cafarees segons Higí<sup>22</sup>. No hi ha dubte que darrere d'aquestes denominacions s'amaguen *aetia* geomitogràfics locals.

Ποσειδῶν δὲ ἀγανακτῆσας διέσχισε τὴν πέτραν καὶ τὸν Αἴαντα τῷ κλύδωνι παρέδωκεν. ἐκριφέντα δὲ αὐτὸν κατάδηλον νεκρὸν Θέτις ἐλεήσασα θάπτει: la intervenció de Tetis no figura en el passatge homèric ni en la majoria de testimonis mitogràfics, llevat d'Apollodor i MH. L'indret on jeien les restes d'Aiant devia ser un lloc assenyalat<sup>23</sup>, un pas de mar proper a l'illa de Míconos o Delos, on se situen aquestes roques a jutjar per les fonts<sup>24</sup>.

Ἀθηναῖα δὲ οὐδὲ οὕτως τῆς ὀργῆς ἐπαύσατο, ἀλλὰ καὶ τοὺς Λοκροὺς ἠνάγκασεν ἐπὶ χίλια ἔτη εἰς Ἴλιον ἐκ κλήρου παρθένους

<sup>17</sup> Apollod. *Ep.* V 22; VI 6; uid. també Sch. in Lyc. 1133.

<sup>18</sup> Od. IV 499 ss.

<sup>19</sup> Apol·lod. *loc. cit.*; Higí, *Fab.* 116.

<sup>20</sup> Sch. in Lyc. 1141.

<sup>21</sup> Dictis, *Ephemeris* VI 1.

<sup>22</sup> *loc. cit.*

<sup>23</sup> Higí, *loc. cit.*, parla de *Aiacis Petrae*, *μετονομασία* del nom antic.

<sup>24</sup> Apollod., *loc. cit.*



πέμπειν: aquest final és l'*aition* d'un antic ritus de tribut. L'escoliasta de Licòfron<sup>25</sup> en completa la història, citant la seva font: els *Aetia* de Cal·límac. El greu sacrilegi comès per Aiant va provocar una greu epidèmia entre els locris que, consultats els oracles, foren obligats a entregar un tribut humà: un grup de noies verges que serien sacrificades. Coneixem altres exemples d'aquesta estructura narrativa i mitemàtica, pensem en la pesta de Tebes i l'enigma de l'esfinx, o bé els joves atenesos sacrificats com a tribut al Minotaure. El ritus macabre descrit per l'escoliasta consistia en la crema de les noies. Algunes d'elles aconseguiren escapar-se i refugiar-se en el temple d'Atena, i n'esdevingueren sacerdotesses. Hom infereix l'existència d'un ritual complex darrere d'aquest mite.

ἡ ἱστορία παρὰ Καλλιμάχου ἐν Α Αιτίων καὶ παρὰ τῷ ποιητῇ ἐν τῇ Δ τῆς Ὀδυσσεΐας παχυμερῶς: aquesta és una de les subscripcions més clares i concises de MH. Comptem amb l'escoliasta de Licòfron, que ha consultat el mateix passatge de Cal·límac, i, a més, l'ús del passatge odisseic està fora de dubtes.

N 218: *Αἰτωλοῖσιν ἄνασσε*

Αἰτωλὸς παῖς μὲν ἦν Ἐνδυμίωνος: aquesta *historia* és un breu excursus en què s'explica l'origen del gentilici per mitjà d'un heroi epònim.

ὃς ἀκούσιον φόνον δράσας ἔφυγεν εἰς τὴν ἀπ' αὐτοῦ προσαγρευθεῖσαν Αἰτωλίαν: trobem novament el mitema del crim de sang involuntari com a causa d'exili i conseqüent mite fundacional<sup>26</sup>. L'esquema narratiu és, com veiem, recurrent. Sabem el nom del parent assassinat: Apis, fill de Foroneu<sup>27</sup> o de Jàson<sup>28</sup>.

κάκει τεκνοῦται Πλευρῶνα, ἀφ' οὗ ἡ ἐν Αἰτωλίαι πόλις Πλευρῶν ἐκλήθη. τούτου δὲ γίνονται δύο παῖδες, Κούρης καὶ Καλυδὼν κτλ.: acaba amb un breu apunt genealògic etimològic, amb el qual coincideixen totes les fonts. D'entre aquestes, la que dóna una informació més detallada amb un enfocament historicista i crític és Pausània<sup>29</sup>.

N 302: *ἡ ἐμετὰ Φλεγύας μεγαλήτορας*

<sup>25</sup> 1141.

<sup>26</sup> Recordem, per exemple, el mite de Tlepòlem i Licimni narrat e la *historia* a B 662.

<sup>27</sup> Apollod. I 7, 6.

<sup>28</sup> Paus. V 1, 8.

<sup>29</sup> Paus. V 1, 2-8. Vid. també Conon 14.

Φλεγύαι Γύρτωνα κατοικοῦντες: he corregit la lectura dels manuscrits Γόρτωναν per Γύρτωνα perquè de les fonts que parlen dels Flègies només alguns escolis homèrics<sup>30</sup> els ubiquen en aquesta ciutat il·localitzable en el continent. La similitud fònica pot haver propiciat un error en la transmissió. En canvi la forma Γύρτωνα ve avalada per Estrabó<sup>31</sup>, que localitza aquesta ciutat de Girtó a la riba del Peneu, entre Perrèbia i Magnèsia, és a dir, al nord de Tessàlia. Diu també que en aquesta ciutat hi regnaren Pirítous i Ixió; era, doncs, la ciutat originària dels Làpites. Altres fonts no coincideixen en el nom de la pàtria dels Flègies: Segons Pausànias<sup>32</sup> la terra dels Flègies era la Flegiàntida, informació inútil car, com es veu, s'ha forjat el nom sobre el gentilici i no a la inversa. Però diu més: l'indret originari era Andreida, fundada per l'epònim Flègies<sup>33</sup>. Els Flègies, però, se separaren de la resta dels orcomenis atesa la seva condició de personatges associats<sup>34</sup>. La relació dels Flègies amb Orcomen compta amb altres testimonis. Advertim aquí que la ubicació geogràfica abarca un ample aspecte que va des del nord de Tessàlia fins a Beòcia (Orcomen) i la Fòcide<sup>35</sup>. Potser la vida de bandidatge fa d'ells personatges sense una seu fixa.

παρανομώτατον καὶ ληιστρικὸν διήγον βίον, κατατρέχοντες γὰρ τοὺς περιοίκους χαλεπῶς ἠδίκουν: el mite dels Flègies es pot abordar des de diversos punts de vista. Ens interessan especialment el purament historicista, per al qual són imprescindibles els testimonis d'Estrabó i Pausànias<sup>36</sup>, i l'estructural. No abordarem el problema de la seva historicitat, donada l'extrema complexitat de la qüestió. Simplement destacaré el fet que no hi ha elements sobrenaturals en la seva condició: totes les fonts els descriuen com a bandits i saquejadors sense lleis ni pietat religiosa, però no són gegants ni cap mena de personatge semidiví ni híbrid (com els ciclops, els centaures, ni qualsevol altre tipus d'ésser semianimal), per tant, semblen trobar-se en el món real més que no pas en el mític, tal com els presenten les fonts<sup>37</sup>.

Des del punt de vista estructural el mite dels Flègies és molt proper al dels Centaures. En primer lloc, cal fer esment de la relació entre els Flègies i Ixíon, el làpita sacríleg, que atempta contra els seus i transgredeix les normes i ritus més sagrats, i, a més, és pare dels centaures. Algunes fonts

<sup>30</sup> Cf. Sch. exegètic *ad loc.* (Erbse) on apareix la forma Γυρτώνα.

<sup>31</sup> VII 1, 14.

<sup>32</sup> IX 36, 1.

<sup>33</sup> Aquest personatge és molt complex des del punt de vista genealògic i de cronologia relativa; no entrarem a discutir-ho ja que MH no en fa esment. Vid. Paus. (*loc. cit.*), que postula l'existència de dos personatges homònims en diferents nivells de la genealogia per tal d'intentar solucionar les incoherències i anacronismes.

<sup>34</sup> Vid. també Paus. IX 9, 2 on parla dels Flègies com a originaris de la terra Miníada, és a dir, Orcomen.

<sup>35</sup> Paus. IX 4, 2, on diu que fugiren d'Orcomen i s'establiren a Fòcide.

<sup>36</sup> *loc. cit.*

<sup>37</sup> Cf. DELCOURT-RANKIN 1965, 218.

fan d'Ixíon germà de l'epònim Flègias<sup>38</sup>, segons l'escoliaista de Píndar<sup>39</sup>, però determinades fonts que no especifica feien d'Ixíon fill de Flègias<sup>40</sup>. En qualsevol cas, Ixíon és una baula que lliga Flègias amb Centaures, dos personatges que tenen una diferència, la fisiologia animal dels segons davant la concepció antropomòrfica dels primers, i moltes semblances que els fan plenament equiparables atenent a l'estructura del mite: són éssers desvinculats de la societat civilitzada, ateus i sacrílegs, atempten contra allò més sagrat deixant-se portar pels desitjos irreprimits i les baixes passions: els centaures intenten violar la núvia en un casament, els Flègies saquegen ciutats, viuen sense llei ni déus i fins i tot arriben a destruir i incendiar el santuari d'Apol·lo a Delfos<sup>41</sup>. Representen la figura dels col·lectius marginals i residuals que acabaran extingint-se, l'amenaça de l'ordre sagrat tutelat pels déus, de la civilització i la polis. Apareix, doncs, la dicotomia entre civilització i barbàrie en un mite que sembla provenir del nord llunyà, agreste i salvatge, país de centaures, però també de làpites, homes civilitzats. En cada col·lectiu, però, surgeix la figura que en marca el contrapunt, que "polaritza": entre els Làpites, el sacríleg Ixíó; entre els Centaures, el noble i savi Quiró. El mite dels Flègies és, doncs, un altre d'aquestes estructures de pensament que expressa la concepció bipolaritzada entorn de la construcció de la societat<sup>42</sup>.

Θηβαῖοι δὲ πλησιόχωροι ὄντες ἐδεδοίκεσαν καὶ μέχρι πολλοῦ, εἰ μὴ Ἀμφίων καὶ Ζῆθος οἱ Διὸς καὶ Ἀντιόπης ἐτείχισαν τὰς Θήβας: en l'àmbit estricte dels cicles mítics entorn de la ciutat de Tebes, el mite dels Flègies es posà en relació amb el de Zetos i Amfió, constructors de les muralles de la ciutat. La ciutat, doncs, no estava protegida quan els Flègies l'atacaren, i aquest fet motivà la fortificació per part dels dos fills de Zeus<sup>43</sup>. La tradició de Tebes sense muralles es remunta a l'*Odíssea*<sup>44</sup>. Apol·loni<sup>45</sup> recorda el fet i remarca la condició antiga de Tebes amb el qualificatiu homèric ἀπύργωτος.

εἶχε γὰρ Ἀμφίων λύραν παρὰ Μουσῶν αὐτῶι δεδομένην δι' ἧς κατέθειλε καὶ τοὺς λίθους, ὥστε καὶ πρὸς τὴν τειχοδομίαν αὐτομάτως ἐπέρχεσθαι: Pausànias<sup>46</sup> parla del tarannà divers dels dos germans: Amfió era músic, personatge d'una gran sensibilitat, que commovia les bèsties i fins i tot les pedres. La construcció dels murs de Tebes presenta un esquema

<sup>38</sup> Str. IX 5, 21.

<sup>39</sup> Sch. in Pi. P. II 40.

<sup>40</sup> Així MH a A 268.

<sup>41</sup> Vid. *infra*.

<sup>42</sup> Vid. KIRK 1970, cap. 4.2 (p. 161 de l'edició espanyola consultada).

<sup>43</sup> Cal advertir l'isomorfisme estructural entre Amfió i Zetos i Ròmul i Rem; responen a l'estereotip dels bessons divins expòsits fundadors. En faig esment només de passada atès que MH no fa referència al naixement i exposició dels infants.

<sup>44</sup> XI 260 ss. Vid. també Paus. IX 5, 6 ss.

<sup>45</sup> A. R. I 731 ss.

<sup>46</sup> *Loc. cit.* El periegeta parla de tradicions diverses sobre Zetos i Amfió i cita algunes fonts desconegudes per a nosaltres. No entro a comentar-les per tal d'evitar una extensió excessiva amb detalls paral·lels i no gaire significants.

narratiu similar al de la construcció dels murs de Troia: Zetos, com Posidó, feia el mur mentre Amfió, músic com Apol·lo, tocava la cítara<sup>47</sup>.

τούτων μὲν οὖν ζώντων οὐδὲν οἱ Φλεγύαι τοὺς Θηβαίους ἠδύναντο διαθεῖναι κακόν· θανόντων δὲ αὐτῶν ἐπελθόντες σὺν Εὐρυμάχῳ τῷ βασιλεῖ τὰς Θήβας εἶλον: els dioscurs tebans són baluards de la ciutat, però en morir, aquesta fou destruïda pels Flègies, en la primera destrucció narrada en la llarga tradició mítica sobre Tebes. La versió més divulgada considera Cadme un refundador de Tebes, però una altra versió fa d'Amfió i Zetos contemporanis de Laios. Així doncs, Cadme hauria fundat una ciutat sense muralles. El problema es troba novament en la genealogia i la cronologia relativa, que tant feia ballar el cap als autors historicistes i racionalitzants. Segons una versió, Antíope, la mare d'Amfió i Zetos, era filla de Nictèu<sup>48</sup>, avi matern de Laios, per tant, els dioscurs tebans eren de la generació de Laios i relacionats dinàsticament; segons una altra, era filla d'Asop, un déu fluvial; aquesta tradició els fa primers fundadors de Tebes i anteriors a l'arribada de Cadme. No hi ha dubte que dues tradicions han convergit. Històricament i arqueològicament s'explicava distingint la Tebe (sic) homèrica<sup>49</sup>, en singular, fundació de Zetos i Amfió, de la ciutatella Cadmea, fundació de Cadmos, posteriorment unificades en Tebes (en plural)<sup>50</sup>.

πλείονα δὲ τολμῶντες ἀδικήματα κατὰ Διὸς προαίρεσιν ὑπὸ Ἀπόλλωνος διεφθάρησαν κτλ.: la destrucció del santuari de Delfos serà el *culmen* de l'activitat piràtica i sacrílega dels Flègies, fet que els valdrà la destrucció en mans d'Apol·lo; també els centaures seran destruïts pels làpites pel rapte d'Hipodamia<sup>51</sup>. Tanmateix la memòria dels Flègies els fa aparèixer encara com a aliats dels argius en la guerra contra Tebes, la famosa guerra dels set<sup>52</sup>. Es diu que “procedeixen de la Miníada”, fet que fa pensar que amb el nom de Flègies es refereix als orcomenis. Segons un escoli homèric *ad loc.*, en el dialecte de la Fòcide, φλεγυῶν significava ὑβρίζειν, un nou exemple del record en època força avançada de l'arrogància i crueltat dels mítics Flègies.

ἡ ἱστορία παρὰ Φερεκύδηι: la subscripció és plenament fiable, citada de forma reiterada en els diferents escolis *ad. loc.*<sup>53</sup>.

<sup>47</sup> La feina feta al so de la música era corrent; recordem, per exemple, la demolició de les muralles d'Atenes narrada en les *Hel·lèniques* de Xenofont.

<sup>48</sup> Sch. in A. R. IV 1090.

<sup>49</sup> Od. *loc. cit.*

<sup>50</sup> Paus. *loc. cit.*

<sup>51</sup> Vid. *historia* a A 268.

<sup>52</sup> Paus. IX 9, 2.

<sup>53</sup> JACOBY, FGH 3F41d; FOWLER, EGM Pherecydes fr. 41c.

N 459: *βῆναι ἐπ' Αἰνείαν· τὸν δ' ὕστατον εὗρεν ὀμίλου·*

Τροίας ἀλόυσης Αἰνείας Ἀγχίσην παραλαβὼν τὸν πατέρα ἔφυγεν: el motiu pel qual MH relata aquí la fugida d'Eneas ja ha estat comentat<sup>54</sup>. Les tradicions més antigues parlen de la fugida d'Eneas carregant el seu pare a les espatlles en direcció a l'Ida, acompanyats dels supervivents de l'atac. A partir d'aquí hi ha una gran confusió i disparitat de versions fins i tot contraposades. Dionisi d'Halicarnàs<sup>55</sup> resumeix la versió que es remunta a Hel·lanic, que ell declara haver consultat i que manifesta considerar la més digna de crèdit. Ara bé, a jutjar pel que diu Dionisi, el viatge d'Eneas es va limitar a atravesar l'Hel·lespont i establir-se al l'extremitat occidental de la península Calcídica, a la regió anomenada Pal·lene, on el contingent de refugiats fou acollit per la tribu tràcia dels cruseus, aliats dels troians durant la guerra. Ascani, el primogènit, acabarà refundant Troia amb els fills d'Hèctor supervivents (alliberats per Neoptòlem després d'haver estat esclavitzats i conduïts a Grècia), havent sojornat breument a Dascalitis, on hi ha la llacuna Ascània que li deu el nom. La discrepància de les fonts denota una rivalitat entre diverses localitats de la riba sud de l'Hel·lespont a l'hora d'arrogar-se la figura d'Ascani com a *oikistes*; així, per exemple, segons Esteve de Bizanci<sup>56</sup> Arisbe, localitat entre Abidos i Percotes, fou la fundació dels Enèades Ascani i Escamandri, posteriorment colonitzada per mitilenis. Estrabó, en canvi, identifica la ciutat d'Escepsis amb la nova Troia, i cita com a font l'historiador local Demetri, segons el qual els descendents d'Ascani ostentaran privilegis reials fins i tot en temps de democràcia.

Aquesta versió dels fets pot ser la més antiga. Ascani refundarà Troia i s'acomplirà, d'aquesta manera, el vaticini que ja era conegut en els poemes homèrics<sup>57</sup>: que la línia dinàstica passarà dels Priàmides als descendents d'Eneas.

Una qüestió que suscità un gran interès entre els comentaristes i mitògrafs és el motiu iconogràfic d'Eneas carregant el seu pare. La imatge de pietat i amor filial va ocupar un espai destacat en el relat, car despertava bons sentiments i estava carregat d'emotivitat. Fou una imatge habitual en l'art figuratiu, i suscitarà gran admiració entre els romans, que elegiren Eneas com a heroi nacional per aquest caràcter virtuós que tan bé encarnava els ideals de l'ètica tradicional romana<sup>58</sup>. Ja Sòfocles es recreà en la imatge, en uns versos citats literalment per Dionisi de la seva tragèdia perduda *Laocoont*. Apol·lodor, en l'*Epítome*, diu que els grecs el deixaren marxar commoguts davant d'aquella imatge.

ναυαγίωι δὲ περιπεσὼν περὶ τὸν Ἄθω ἀνήκει σὺν τῷ πατρί: les tradicions sobre el viatge d'Eneas cap a occident deuen ser relativament

<sup>54</sup> Vid. Introducció, cap. 4.2.

<sup>55</sup> I, 46-48.

<sup>56</sup> St. Byz. s. u. Ἀρίσβη.

<sup>57</sup> II. XX 307; h.Ven. 192 ss.

<sup>58</sup> Vid. HADAS 1948, 408-410.

tardanes. No hi ha constància que apareguin en cap autor anterior a època hel·lenística<sup>59</sup>. Pel que fa al naufragi a l'Atos, MH n'és l'únic testimoni.

καὶ Ἀγχίσης μὲν πρὸς τῷ Καλαύρῳ ὄρει πλησίον Ἀνθέμου ποταμοῦ τελευτᾷ κτλ.: a partir d'aquest passatge probablement MH entra en l'àmbit de les tradicions locals sobre els episodis posthomèrics. Estructuralment podem parlar d'*aetia* i *ktiseis*, de mites relacionats amb cultes heroics locals per als quals la tradició va establir vincles amb la llegenda troiana: la tomba d'Anquises a Piane i la localitat d'Enèada<sup>60</sup>.

τελευτήσαντος δὲ τούτου ὁ ἐξ αὐτῆς γενόμενος παῖς λάθρα ἐπὶ τὴν πατρίαν ἀρχὴν παραγενόμενος καὶ πόλιν ἀναστήσας: la redacció és confusa: el genitiu absolut τελευτήσαντος δὲ τούτου sembla referir-se a Eneas, que morí després de la fundació d'Enèada, per tant no proseguí el seu viatge en direcció a l'Epir, seguint la versió d'Hel·laniac testimoniada per Dionisi. A continuació es refereix a Ascani amb els mots ὁ ἐξ αὐτῆς γενόμενος παῖς, però, a qui es refereix amb el pronom αὐτῆς? L'únic personatge femení citat és Afrodita, i fóra una versió absolutament aberrant (literàriament i moralment) la presumpta unió d'Afrodita amb el seu fill. No hi ha dubte que el redactor ha badat, hi ha una confusió manifesta. La lectura de les restes sobre paper, malauradament, no permeten d'anar més lluny.

παραλαβὼν τε τὸν στρατὸν μετώκισεν εἰς Ἰταλίαν: acaba introduint-hi de forma forçada la variant més recent que entronca directament amb la romanització del mite.

<sup>59</sup> Vid. HORSFALL 1979 373 ss., que posa en dubte que el viatge fins a Zacint que narra Dionisi figurés en la versió d'Hel·laniac.

<sup>60</sup> Potser la localitat anomenada Αἰνεΐα en època hel·lenística, a l'extrem nordoccidental de la península Calcídica.

Ξ 120: *πλαγχθείς· ὥς γάρ που Ζεὺς ἤθελε καὶ θεοὶ ἄλλοι·*

No està gens clar que aquest fos el *lemma* inicial. Per altres fonts, podem pensar en el vers 114 (Sch. bT) o 122 (Eustaci). La fluctuació dels *lemmata* és un fenomen atribuïble a la tradició manuscrita, però és versemblant que l'originari fos el vers 120, tal com es conserva en la tradició dels escolis D, malgrat que no cita *nominatim* Tideu, personatge que, d'altra banda, ja ha estat esmentat en ocasions diverses des del cant II. En el vers 120 apareix el mot *πλαγχθείς*, i MH explica la causa del vagarejar del seu pare. És, doncs, una *historia* amb matís exegetíc, de la tradició més antiga, la de MH I.

Τυδεὺς γὰρ ἀνελὼν Λυκωπέα καὶ Ἀλκάθουν † ἑαυτοῦ παῖδας ἔφυγεν: al marge de la corrupció del text, el redactat és confús. A més, la *historia* sembla tenir un inici en fals, i comença de nou:

ἢ δὲ ἀληθεστέρα ἱστορία αὕτη: aquesta mena d'afirmacions manquen en la resta del corpus. Denoten un contrast de fonts i la presa de posició per una en concret. *Vid. infra*.

Τυδεὺς ὁ Οἰνέως Αἰτωλὸς μὲν ἦν τὸ γένος, ἀνδρειότατος δὲ τῶν καθ' αὐτὸν γενόμενος: des del punt de vista estilístic, aquest redactat és absolutament formular i presenta les característiques típiques dels resums i epítomes mitogràfics. N'hem parlat a bastament<sup>1</sup>.

ἔτι νέος ὢν ἐθεῶτο τὸν πατέρα διὰ γῆρας ὑπὸ τῶν Ἀγρίου παίδων τῆς βασιλείας ἐκβαλλόμενον: el mite està bastit sobre un mitema recurrent en el món de la llegenda: les picabaralles i traicions entre membres de la mateixa nissaga dinàstica i la usurpació del poder per part de la branca que no l'ostenta.

διόπερ ἀναίρει τούς τε ἀνεψιούς, καὶ σὺν αὐτοῖς ἀκουσίως τὸν † ἀνεψιόν: les tensions acaben en crim i l'eliminació dels conspiradors. Entre les víctimes hi figura una a qui Tideu matà involuntàriament. El crim involuntari també és motiu recurrent, i és la causa habitual de l'exili<sup>2</sup>. El problema de corrupció textual es pot suplir amb l'escoli bT al vers 114: en lloc d' ἀνεψιόν cal llegir πατράδελφον<sup>3</sup>, altrament no té sentit. Les

<sup>1</sup> Vid. Introducció, cap. 4.3.

<sup>2</sup> Ja n'hem vist altres exemples a A 2, B 631, B 662, etc: THOMPSON, *Motif-Index* Q431.1.

<sup>3</sup> Vid. també Eust. al vers 122 qui, com l'escoli bT, dóna el nom de l'oncle mort, Mèlan. Els tres testimonis estan íntimament relacionats, es pot parlar d'intertextualitat directa: escoli D, escoli bT i Eustaci han consultat la mateixa font; MH, al seu torn, depèn del testimoni de Ferecides. La transmissió manuscrita ens ha legat l'escoli D, que és el que habitualment està més a prop de MH, en molt mal estat, i s'ha perdut informació que han

divergències en la tradició mítica sobre el crim de Tideu foren recollides per Apol·lodor<sup>4</sup>: segons la versió més divulgada<sup>5</sup>, matà el seu oncle patern Alcàtous, però segons l'autor de l'*Alcmeònida*, va matar els fills de Mèlan<sup>6</sup>; segons Ferecides matà el seu propi germà Olènias. Així, si és cert que MH seguia Ferecides, hauríem de llegir ἀδελφόν en lloc de πατράδελφον<sup>7</sup>. Les divergències en la tradició han provocat alteracions en la transmissió manuscrita.

φυγῶν δὲ εἰς Ἄργος πρὸς Ἄδραστον βασιλέα τῆς χώρας, καθαρσίων τε τυγχάνει πρὸς αὐτοῦ καὶ λαμβάνει τὴν αὐτοῦ θυγατέρα Δηϊπύλην: a diferència d'altres mites similars<sup>8</sup>, l'errar no acabarà en la fundació d'una nova ciutat sinó en l'establiment de vincles de parentiu amb la nissaga reial d'una altra ciutat.

ἡ ἱστορία παρὰ Φερεκύδη: la subscripció presenta problemes. Si admetem Ferecides com a font hem de corregir el text com feren Lascaris i Jacoby. No obstant, ja hem vist en altres passatges, i ha estat notat en diverses ocasions, que la subscripció pot ser simplement una referència a una font antiga de prestigi que transmet el mite sense que això impliqui fidelitat del MH envers la font citada.

Ξ 226: Πιερὶν δ' ἐπιβάσα καὶ Ἡμαθίην ἐρατεινήν

Μακεδῶν ὁ Διὸς καὶ Αἰθρείας κατασχὼν τὴν χώραν οὖσαν τῆς Θράκης ἀφ' ἑαυτοῦ προσηγόρευσεν: MH recull el mite de l'heroi epònim de Macedònia i els seus dos fills per explicar els dos topònims del *lemma*. Novament pura erudició enciclopèdica. Les fonts que donen notícia d'aquest mite de fundació discrepen quant a la filiació de Macèdon. Esteve de Bizanci<sup>9</sup> cita fonts diverses: se'l considera fill de Zeus i Tia (Θυία), filla de Deucalió, en un fragment hesiòdic<sup>10</sup> que cita textualment Constantí Porfirogènetes<sup>11</sup>. Segons una altra versió que remet a Hel·laniac era fill d'Èol. La disparitat és conseqüència de la condició local d'aquests mites de fundació i epònims, ja que no sembla haver-se'n forjat una versió panhel·lènica.

---

conservat els altres dos testimonis. Panzer ja va advertir sobre aquest fet, i la seva proposta metodològica de reconstrucció és aquí, parcialment, vàlida.

<sup>4</sup> I 8, 5.

<sup>5</sup> D. S. IV 65.

<sup>6</sup> En dóna una nòmina de nou.

<sup>7</sup> Com proposa Jacoby (FGH 3F122b) basant-se en el testimoni d'Apol·lodor i en la correcció de Lascaris en l'*editio princeps*. La correcció, però, compta amb un testimoni més antic: el manuscrit R, segons lectura de van Thiel.

<sup>8</sup> V. gr. els mites de Tlepòlem i d'Etol, explicats anteriorment.

<sup>9</sup> St. Byz. s. u. Μακεδονία.

<sup>10</sup> fr. 7 Merkelbach-West.

<sup>11</sup> *De. them.* 2.



γῆμας δὲ μίαν τῶν ἐγχωρίων τεκνοῦται δύο παῖδας, Πίερον καὶ Ἄμαθων, ἀφ' ὧν δύο πόλεις ἐν Μακεδονίαι, Πιερία καὶ Ἄμαθια: el topònim que figura en el *lemma* homèric és Ἡμαθία, enfront de la variant dialectal Ἄμαθια emprada per MH. Algunes fonts consideren aquest topònim el nom antic de Macedònia<sup>12</sup>; així doncs, hi hauria darrere d'aquest complex mític local una *μετονομασία*.

ἡ ἱστορία παρὰ Μαρσύαι: Màrsias és un historiador macedoni de finals del s. IV aC<sup>13</sup>, citat també per Esteve de Bizanci<sup>14</sup>.

Ξ 255: *καί μιν ἔπειτα Κόωνδ' εὖ ναιομένην ἀπένεικας·*

Ἡρακλῆς ἀνακομιζόμενος μετὰ τὸ πορθῆσαι Τροίαν γενόμενός τε κατὰ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, βουλήσει ἼΗρας σφωδρῶι συνεσχέθη χειμῶνι: aquesta *historia* és una nova prova de l'existència de diversos redactors que actuaven de forma descoordinada. Ja ha estat narrada sota el *lemma* A 590-591: després que en el text homèric Hefest hagi recordat el motiu pel qual fou precipitat des de l'Olimp, a saber, haver ajudat Hera quan Zeus la va encadenar irritat per haver provocat la tempesta que desvià Hèracles de la ruta de tornada, MH recorda el *nostos* de l'heroi després de la primera destrucció de Troia. Ara, Homer fa referència novament a la marrada de l'heroi a Cos. Homer tan sols l'esmenta de passada, i MH explica el relat complet, com és habitual. Hi ha algunes coincidències lèxiques que poden suggerir la consulta de les mateixes fonts, però el redactat d'una i altra *historia* és prou diferent com per constatar, juntament amb la manca d'una referència creuada, que els dos redactors han actuat independentment.

κατασυρεῖς δὲ εἰς Κῶ τὴν Μεροπίδα ἐκωλύθη ἐπιβῆναι τῆς νήσου: remetem al comentari a A 590-591.

ὑπὸ Εὐρύπυλου τοῦ Ποσειδῶνος βασιλεύοντος αὐτῆς βιασάμενος δὲ καὶ ὡς ληιστῆς ἐπιβὰς ἀνεῖλε τόν τε Εὐρύπυλον καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ: en la *historia* a A 490 no s'esmenta el personatge d'Eurípil, rei de Cos que va intentar impedir que Hèracles hi desembarqués, i fou mort per l'heroi. Aquesta figura mítica és molt desconeguda, car apareix en molt poques fonts. Se cita per primer cop i molt de passada en el Catàleg de les naus homèric<sup>15</sup>, com a rei antic de Cos; és, doncs, una figura consolidada des de l'èpica antiga però va anar caient en l'oblit. Hesíode també narrava el mite<sup>16</sup>. Apol·lodor<sup>17</sup> resumeix els fets de manera similar a MH, sense que

<sup>12</sup> Eust., *Com. a Dionisi Periegeta* 427; cf. Ael. NA X 48.

<sup>13</sup> Aquest fragment figura en l'edició de JACOBY, FGH 136F13.

<sup>14</sup> *Loc. cit.*

<sup>15</sup> II. II 677.

<sup>16</sup> Fr. 43 a Merkelbach-West.

això impliqui una relació intertextual directa. L'escoliasta de Píndar<sup>18</sup> és la darrera font que parla d'Eurípil, rei de Cos i pare de Calcíope, la princesa seduïda per Hèracles i mare de Tèssal, personatge citat en el mateix passatge homèric com a pare de Fidip i Antif, cabdills dels contingents de Cos participants en la guerra. Aquest fet provoca un problema cronològic i genealògic, car situa la destrucció de Cos i la primera guerra de Troia a dues generacions de la segona. L'escoli citat no presenta variants en la tradició, però introdueix detalls que aporten elements d'anàlisi: els antics habitants de Cos eren anomenats mèropes i eren fills de la terra (γηγενεῖς). Immediatament després de la mort d'Eurípil, Hèracles va matar el més gran i terrible dels gegants, Alcioneu. L'escoliasta de Píndar fa pensar que el motiu de la mort d'Eurípil s'englobava en un cicle més ampli de gigantomàquia<sup>19</sup>. La gènesi del mite de la gigantomàquia és una qüestió molt fosca<sup>20</sup>, però hi ha indicis suficients com per a identificar els gegants amb els antics γηγενεῖς<sup>21</sup>, que, des d'un punt de vista històric, haurien estat els pobladors autòctons de les terres que eren ocupades pels contingents indoeuropeus. Des d'aquest punt de vista, Eurípil és un Γηγενής. Fins i tot és plausible una relació etimològica entre els dos mots, γηγενεῖς i Γηγόντες, tal vegada el primer és una creació etimologitzant d'un mot del substrat prehel·lènic que ha perviscut en el segon.

El personatge d'Eurípil pot ser, doncs, un antic gegant, com Alcioneu. Els gegants i els *gegeis* estan dotats de connotacions clarament ctòniques. Eurípil és “el de les amples portes”, fill de Posidó, déu de la terra i germà de Periclimen, que també és un sobrenom d'Hades<sup>22</sup>; un personatge homònim, fill de Neleu, lluità també contra Hèracles en la guerra de Pilos<sup>23</sup>, defensant la ciutat de l'atac de l'heroi i comptant amb alguns déus com a aliats, entre ells el mateix déu infernal Hades<sup>24</sup>. Tantes coincidències no deixen lloc a la casualitat. Tant Pilos com Cos se situen en els extrems sudoccidental i sudoriental del món grec, localitzacions geogràfiques de *finis terrae* i entrades a l'infern<sup>25</sup>. Hèracles està lluitant contra una força ctònica, divinitat autòctona, precisament ell, l'heroi per excel·lència nascut de la divinitat urànica, d'origen indoeuropeu. No hi ha dubte que estem contemplant l'evolució de mites molt antics amb la mateixa estructura narrativa i ritual, en els quals les forces ctòniques autòctones (valgui la redundància i la repetició) s'enfronten a les forces uràniques adventícies, amb el resultat de la victòria de les segones. Aquesta victòria és també la victòria de l'heroi sobre la mort, un mitema tan recurrent en els complexos narratius entorn dels herois grecs i orientals.

<sup>17</sup> II 7, 1.

<sup>18</sup> Sch. in Pi. N. IV 40-43.

<sup>19</sup> Vid. també Hesíode, *fr. cit.*, 65.

<sup>20</sup> Vid. VIAN 1952, *passim* i especialment cap 6.

<sup>21</sup> Recordem que en la versió hesiòdica els gegants neixen de la terra fecundada per la sang d'Uranos castrat.

<sup>22</sup> Vid. MOREAU 1994, 129.

<sup>23</sup> Vid. *historia* a E 392-394.

<sup>24</sup> II. V 395.

<sup>25</sup> No és Pilos una altra “porta”?

Una lectura més en clau sociològica la podem fer comparant el motiu de l'hostilitat d'Eurípil amb alguns passatges de l'*Odissea* on Odisseu pateix un acolliment que transgredeix totes les normes de l'hospitalitat sagrada. Ciclops i lestrígons dispensen a l'heroi una rebuda sagnant. L'heroi ha de fugir, i els països de ciclops i lestrígons continuen sota el domini d'aquest monstres incivilitzats, al contrari de Pilos i Cos, territoris que es poden localitzar en el mapa i que foren hel·lenitzats durant el II mil·lenni. Aquesta interpretació posa de manifest un estadi més evolucionat del complex mite-ritual: es pot llegir en clau de polarització entre caos i ordre, entre civilització i natura salvatge, entre polis i tribu<sup>26</sup>.

L'evolució ulterior de l'èpica va tendir a humanitzar aquests personatges i a presentar-los com a reis, guerrers, etc. i s'arriba a perdre el record de llur antiga condició de gegants nascuts de la terra<sup>27</sup>.

μιγείς δὲ τῆι θυγατρὶ αὐτοῦ Χαλκιάπῃ Θεσσαλὸν ἐγέννησεν: motiu caracterític de la llegenda d'Hèraclides com a heroi civilitzador. Per allà on passava deixava descendència; els Heraclides són, doncs, fruit de la unió de l'heroi forani i una representant de l'elit autòctona. El fet es manifestarà amb una *μετονομασία*: l'antiga Meròpide prendrà el nou nom de Cos.

ἡ ἱστορία παρὰ Φερεκύδῃ: és difícil comprovar-ne la fiabilitat<sup>28</sup>.

Ξ 295: *οἶον ὅτε πρῶτόν περ ἐμισγέσθην φιλότῃτι·*

Ἦραν τρεφομένην παρὰ τοῖς γονεῦσιν εἰς τῶν γιγάντων Εὐρυμέδων βιασάμενος ἔγκυον ἐποίησεν: el mite que recull aquí MH és un dels més aberrants del corpus. Eurimedont és un gegant que apareix per primer cop en l'*Odissea*<sup>29</sup>, i és el pare de Peribea, la mare de Nausítous, el pare d'Alcínous. Les paraules d'Homer ho diuen prou clar: *ὑπερθύμοισι Γιγάντεσσιν βασίλευεν*. Eurimedont era rei dels gegants; aquí els gegants són, novament<sup>30</sup>, personatges superbs (*ὑπερθύμοισι*), no civilitzats, (interpretem). En tres generacions esdevindran els reis dels feacis, exemple de civilització perfecta, amb el concurs d'un déu olímpic, Posidó, pare de Nausítous. No hi ha dubte que Nausítous és un heroi civilitzador<sup>31</sup>, ja no és *ὑπέρθυμος* com els seus ancestres, sinó *θεοειδής*. Eurimedont fou tan *ὑβριστής* que va gosar forçar la mateixa Hera.

<sup>26</sup> Vid. KIRK 1970 cap. 4.

<sup>27</sup> Sobre totes aquestes qüestions vid. DELCOURT-RANKIN 1965 *passim*.

<sup>28</sup> JACOBY FGH 3F78.

<sup>29</sup> Od. VII 54-59.

<sup>30</sup> Vid. el comentari a la *historia* anterior.

<sup>31</sup> Od. VI 4-10.

ἡ δὲ Προμηθεΐα ἐγέννησεν κτλ.: cal demanar-se si aquest mite és antic o una invenció hel·lenística. Atesa la manca de testimonis, ja que MH n'és el *testis unicus*, és difícil d'afirmar, però bé podria ser una tradició oral i local recollida per Euforió de Calcis<sup>32</sup>. Per a Vian, no n'hi ha dubte<sup>33</sup>.

Ξ 319: οὐδ' ὅτε περ Δανάης καλλισφύρου Ἀκρισιῶνης·

Δανάη Ἀκρισίου θυγάτηρ, ἣ Διὶ συγκοιμηθεῖσα Περσέα ἐγέννησεν. χρωμένωι γάρ φασι τῶι Ἀκρισίωι κτλ.: el mite de Dànae i Perseu és narrat segons la versió canònica. El fragment presenta un alt grau de coincidència amb Apol·lodor<sup>34</sup> que arriba a la literalitat d'una bona part del text<sup>35</sup>. O bé ambdós mitògrafs han consultat la mateixa font, probablement Ferecides<sup>36</sup>, o bé la *historia* original de MH va ser substituïda en algun moment de la tradició textual atès l'alt grau de degradació de la seva redacció, com suggereix la lectura del testimoni que ens resta sobre paper. No podem, però, anar més lluny d'aquestes suposicions donat l'estat tan deteriorat del text papiraci.

δείσας δὲ ὁ Ἀκρίσιος τοῦτο κατὰ γῆν θάλαμον χαλκοῦν κατασκευάσας τὴν Δανάην ἐφρούρει: els detalls narratius es poden completar gràcies a l'escoliaista d'Apol·loni<sup>37</sup>, molt més generós que el nostre mitògraf, i a Apol·lodor<sup>38</sup>; així, sabem el nom de la mare, Euridice. La noia fou tancada sota terra en un tàlem de bronze juntament amb una dida, que serà confident del seu secret.

αὕτη δὲ, ὡς φησι Πίνδαρος καὶ ἕτεροι τινὲς, ἐφθάρη ὑπὸ τοῦ πατραδέλφου αὐτῆς Προίτου, ὅθεν αὐτοῖς καὶ στάσις ἐκινήθη: la citació de Píndar només figura en el text de MH. Segons Van der Valk<sup>39</sup>, l'escoliaista ha introduït informació al text copiat d'Apol·lodor. Però també és possible que Apol·lodor hagi simplificat el text original, que ambdós mitògrafs han transcrit de forma diversa<sup>40</sup>. El fet que el contrast de fonts no sigui habitual en MH fa pensar en la possibilitat que aquest figurés en la font comuna, probablement un resum de Ferecides. L'atribució a Píndar no

<sup>32</sup> Fr. 127 Clua.

<sup>33</sup> VIAN 1952, 175.

<sup>34</sup> II 2, 2; II 4, 1

<sup>35</sup> Vid. Introducció, capítol 5.2.

<sup>36</sup> Vid. Sch. a A. R. IV 1091.

<sup>37</sup> *loc. cit.*

<sup>38</sup> *loc. cit.*

<sup>39</sup> 1958, 120.

<sup>40</sup> Vid. introducció, *loc. cit.*; aquesta fou també la hipòtesi de SCHWARTZ (1881), citat per VAN DER VALK 1958, 119. Sobre la tesi de Schwartz, uid. *Status Quaestionis*.

és segura<sup>41</sup>, però és possible. Quant a la referència genèrica *τινες*, no hi ha dubte que MH es refereix a versions racionalitzants.

ὡς δ' ἔνιοί φασι, Ζεὺς μεταμορφωθείς εἰς χρυσὸν καὶ διὰ τῆς ὀροφῆς εἰς τὸν Δανάης ῥυεῖς κόλπον συνήλθεν: aquesta és la versió vulgata, coincident textualment amb Apol·lodor.

αἰσθόμενος δὲ Ἀκρίσιος ὕστερον ἐξ αὐτῆς γεγεννημένον Περσέα, μὴ πιστεύσας ὑπὸ Διὸς ἐφθάρθαι: aquí la narració està molt simplificada en els dos mitògrafs. L'escoliasta d'Apol·loni<sup>42</sup> l'explica en detall.

τὴν θυγατέρα μετὰ τοῦ παιδὸς εἰς λάρνακα βαλὼν ἔρριπεν εἰς θάλασσαν κτλ.: apareix novament el mitema del *katapontismos* d'una mare i el seu fill, concebut d'un déu, que seran salvats per la divinitat i acollits en una illa hospitalària. El mite de Tennes és estructuralment idèntic<sup>43</sup>. El final de la *historia* torna a ser excessivament sintètic.

φυγόντος δὲ ὕστερον Ἀκρισίου τὴν Ἀργείων βασιλείαν παρέλαβε Περσεύς: l'excessiva concisió indueix a una lectura errònia: en el text de MH no es diu explícitament que l'oracle va acabar acomplint-se; és cert que Acrisi va fugir d'Argos, però fou per por de l'arribada de Perseu. No serà fins després de la mort accidental d'Acrisi que Perseu regnarà a Argos.

Cal advertir també un detall que ha desaparegut de les versions dels dos mitògrafs: Perseu fou acompanyat pels ciclops en el seu viatge a Argos<sup>44</sup>. El motiu causa estupefacció, però cal no descartar *a priori* la possibilitat que l'escoliasta d'Apol·loni hagi conservat material molt antic. Aquests ciclops poden ser *αὐτόχθονες* de l'illa de Sérifos. Ja hem vist en més d'una ocasió com la població autòctona prehel·lènica és un factor de creació de monstres mitològics.

Ξ 323: *οὐδ' ὅτε περ Σεμέλης*

Σεμέλης τῆς Κάδμου θυγατρὸς Ζεὺς ἐρασθεὶς κρύφα συνηυνάζετο. ἢ δὲ ἐξαπατηθεῖσα ὑπὸ Ἥρας ἐπινεύσαντος αὐτῇ Διὸς πᾶν τὸ αἰτηθὲν ποιήσαι κτλ.: MH recull aquí la versió canònica i panhel·lènica<sup>45</sup> del mite de concepció i naixement de Dionís. S'hi detecten

<sup>41</sup> Pi. fr. 181 Turyn.

<sup>42</sup> *loc. cit.*

<sup>43</sup> Vid. *historia* a A 38b.

<sup>44</sup> Sch. in A. R. *loc. cit.*

<sup>45</sup> L'afany de divulgació d'una versió unificada panhel·lènica a partir de finals de l'època arcaica es veu en l'himne homèric fragmentari a Dionís (h.Bacch. I), on es neguen les tradicions discrepans entorn del lloc de naixença del déu i es postula la mítica Nisa, que se situa, tradicionalment, a Àsia (Aràbia, segons D. S. III 66,3). Vid. També NAGY 1990, 43.

coincidències textuais amb el passatge homòleg d'Apol·lodor<sup>46</sup>, fet per qual remetem novament al capítol que hi hem dedicat a la Introducció<sup>47</sup>. Totes les fonts narren el mite de forma similar si exceptuem les tradicions òrfiques, que compten amb mitologia pròpia i en les quals Dionís ocupa un lloc destacat. El mite de Dionís òrfic potser ens apropiaria al déu-heroi dels inicis, però la qüestió és excessivament complexa i no és aquí on cal debatre-la, atès que MH desconeix les fonts òrfiques.

Σεμέλης δὲ διὰ τὸν φόβον ἐκλειπούσης ἑξαμηνιαίων τὸ βρέφος ἑξαμβλωθὲν ἐκ τοῦ πυρὸς ἀρπάσας ἐνέρραψε τῷ μηρῷ: la narració de l'extraordinari naixement de Dionís amaga, sens dubte, un mite antiquíssim, de molt probable origen oriental. Podem citar alguns mites hurrites comparables: en la *Teogonia* o *Regnat dels Cels* hi ha altres exemples de déus mascles que infanten de forma sorprenent.

Ja des de l'antiguitat es va especular sobre aquest mite. Diodor<sup>48</sup> parla de tres divinitats amb el nom de Dionís, i en dóna una interpretació evemerista. Un dels déus és l'egipci Osiris: segons el sicilià, Dionís és una *interpretatio graeca* del déu egipci; no hi ha dubte, però, que en aquest punt Diodor segueix tradicions òrfiques: recordem la mort, esquarterament i posterior resurrecció del Dionís òrfic, amb clares analogies i isomorfismes amb el déu egipci. La qüestió és, des del punt de vista del complex mítico-ritual, com veiem, complexíssima.

ἡ ἱστορία παρ' Εὐριπίδῃ ἐν Βάκχαις: subscripció insòlita, única en tot el corpus que remet, no només a un autor tràgic, sinó a una obra en concret. Pot ser una interpolació, però hi ha altres explicacions plausibles: el mitògraf (o l'escoliaista?) remet a una autoritat literària en la qual es troba el mateix mite, sense que això signifiqui que hagi estat la font emprada; és evident que la font no és Eurípides, sinó un epítom mitogràfic<sup>49</sup>, com revela la relació d'intertextualitat amb a Apol·lodor. En algunes subscripcions, com ara aquesta, hom detecta l'afany per ocultar l'anonimat un tant vergonyant de la font consultada (un manual subliterari?) darrere la subscripció a una autoritat literària de prestigi indiscutit. Cal dir, tanmateix, que Eurípides només cita de passada, en el pròleg de la tragèdia de *Il·lavis* del mateix déu, la seva filiació i el tràgic destí de la seva mare. És molt probable que aquesta subscripció remeti a un comentari mitogràfic a Eurípides que devia contenir la narració completa, més que no pas al text de l'obra.

<sup>46</sup> III 4, 3, vid. també D. S. III 64, 2.

<sup>47</sup> Cap. 5.2.

<sup>48</sup> D. S. I 23.

<sup>49</sup> S'ha de contemplar tanmateix la possibilitat d'una interpolació procedent de la *Biblioteca* (vid. Introducció, *loc. cit.*), o una possible substitució si admetem la hipòtesi de van Rossum-Stenbeek.

Ξ 323-324: οὐδ' Ἀλκμήνης ἐνὶ Θήβῃ, / ἧ ῥ' Ἡρακλῆα  
κρατερόφρονα γείνατο παῖδα·

Ἀλκμήνης τῆς Ἡλεκτρώωνος καὶ Ἀναξοῦς τῆς Ἀλκαίου ἠράσθη Ἀμφιτρώων: la llegenda de la concepció i naixement d'Hèraclès s'explica tres cops en el corpus<sup>50</sup>. En aquesta primera versió es detallen les circumstàncies tràgiques que envoltaren el matrimoni d'Amfitrió i Alcmena. El mite és molt antic, car ja l'esmenta Homer<sup>51</sup> i en Hesíode apareix complet en la Eea d'Alcmena, el relat més antic del mite<sup>52</sup>. L'autoritat d'aquests dos poetes fou decisiva a l'hora de consolidar una versió panhel·lènica que donarà pas a la vulgata mitogràfica. No obstant, tenim constància d'una variant, testimoniada per Pausànias<sup>53</sup>: segons el poeta Asi, Alcmena era filla d'Amfiarau i Erífyle, testimoni que deixa constància de la pervivència de tradicions locals prou diferents de la versió canònica encara en època imperial.

ὄς ἀνελὼν Ἡλεκτρώωνα βοῶν ἀμφισβητήσεως χάριν ἐξ Ἄργους ἔφυγεν εἰς Θήβας, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ Ἀλκμήνη: trobem de nou el mitema del crim involuntari i exili. Habitualment l'exiliat contrau matrimoni en el país que l'acull; sembla, doncs, una aportació nova el fet que la futura esposa d'Amfitrió l'acompanyi al seu destí.

ὑποδεχθέντες δὲ ἀσμένως ὑπὸ τῶν βασιλευόντων τῆς πόλεως Κρέοντος καὶ Ἠνιόχης τιμῆς ἐτύχανον μεγίστης: MH silencia la purificació del crim per part de Creont, rei de Tebes, que és la tercera baula de l'habitual esquema mític crim (involuntari)-exili-purificació; així ho narra Apol·lod<sup>54</sup>. Segons aquest mitògraf, també Licimni acompanyà Amfitrió a Tebes i ell li donà la seva germana en matrimoni. Licimni era fill bastard d'Electrió, l'únic dels Electriònides que s'havia salvat de la *razzia* dels telèboes<sup>55</sup>.

οὐ βουλομένης δὲ Ἀλκμήνης γαμηθῆναι, εἰ μὴ οἱ φονεῖς τῶν ἀδελφῶν αὐτῆς ἀναιρεθῶσι Τηλεβόαι κτλ.: tota la narració del conflicte entre Electrió i els tafis segueix els estereotips de la lluita tribal o dinàstica i els conflictes territorials: els fills de Pterelau reclamen el regne de Micenes al·legant que havia pertangut a llur avi matern Mèstor, que era germà d'Electrió. El conflicte de l'alteració en la successió dinàstica provoca el conflicte dues generacions més tard<sup>56</sup>. Al refús del rei se'n segueix la

<sup>50</sup> Les altres dues *historiae* són T 116 i λ 226.

<sup>51</sup> Il. XIX 97 ss. Od. XI 266-268.

<sup>52</sup> Hes. *Sc.* 1, ss.; *Th.* 526 ss.

<sup>53</sup> V 17, 8.

<sup>54</sup> II 4, 6.

<sup>55</sup> Apollod. II 4, 5.

<sup>56</sup> L'esquema pot, òbviamment, presentar variants, per exemple, en el cas d'Èson i Pèlias, qui reclama la restitució és el fill, Jàson. FINKELBERG (1991, 304 ss) ha advertit sobre les múltiples vicissituds i incidències que els mites narren sobre la successió dinàstica; cal notar, però, que aquestes irregularitats, per bé que podien donar-se històricament, no

represàlia dels tafis, que roben el bestiar d'Electrió provocant la resposta dels Electriònides; es produeix una matança i només sobreviuen un fill de cada bàndol. L'estructura del mitema èpic dels telèboes presenta paral·lelismes claríssims amb aquella que narra el conflicte entre pilis i arcadis, també subdividida en diversos episodis<sup>57</sup>. Recordem que dels fills de Neleu només Nèstor sobreviurà. L'èpica preiliàdica se servia, pel que sembla, d'aquests esquemes narratius recurrents., que combinava hàbilment de maneres diverses.

ὥς δὲ ἐπιστρέψας ἀπὸ τῆς στρατείας ἦγε τοὺς γάμους ἑαυτοῦ τε καὶ Ἀλκμήνης, τῆι αὐτῆι νυκτὶ ἐρασθεὶς αὐτῆς ὁ Ζεὺς κτλ.: la versió hesiòdica de la concepció d'Hèracles pesa tant en la tradició que no es detecten variants. El mite serà repetit infinitat de vegades al llarg de la literatura grega i romana<sup>58</sup>.

---

devien ser tan habituals com el mite fa suposar; per contra, eren un motiu explotat pels aedes atès el seu potencial mitopoètic.

<sup>57</sup> Vid. *historiae* in Δ 319; Λ 672.

<sup>58</sup> I no serà desaprofitat pels comediògrafs, que explotaran el potencial còmic de l'escena de la doble concepció. La versió plautina, única conservada, n'és un exemple claríssim. Cf. Lucianus, *DDeor.* 10



O 229: *ἀλλὰ σὺ γ' ἐν χεῖρεσσι λάβ' αἰγίδα θυσσανόεσσαν*

Κρόνος χρησμὸν λαβὼν ὅτι ὁ ἴδιος αὐτὸν τῆς βασιλείας μεταστήσει υἱὸς τὰ γεννώμενα κατέπινεν: la *historia* s'inscriu, òbviamment, en la tradició hesiòdica<sup>1</sup>. El mite de Cronos i els seus fills té evidents connexions amb el Pròxim Orient, i fóra extensíssim donar-ne aquí mal que fos una visió sinòptica, per això remetem a l'abundant bibliografia a l'ús<sup>2</sup>.

Ῥέα δὲ τεκοῦσα Δία Κρόνῳ μὲν λίθον ἀντ' αὐτοῦ σπαργανώσασα ἔδωκε καταπιεῖν: aquesta frase presenta coincidències puntuals amb el passatge equivalent d'Apol·lodor: κατέπινε τὰ γεννώμενα; Ῥέα δὲ λίθον σπαργανώσασα δέδωκε Κρόνῳ καταπιεῖν. Però aquí s'acaben les coincidències. No hi ha dubte que els dos mitògrafs han consultat fonts diverses, en una de les quals coincidiren. Alguns segments del text han estat copiats literalment, bo i alterant, en alguns casos, l'ordre dels sintagmes. Aquesta sembla ser la relació d'intertextualitat originària existent entre els dos mitògrafs. Ja hem comentat que en els casos en què les coincidències són més acusades, o bé un i altre han copiat textualment la mateixa font o bé s'ha produït una substitució del text de MH atesa la degradació a què havia estat sotmès durant el procés de transmissió textual<sup>3</sup>.

τὸ δὲ παιδίον εἰς Κρήτην διακομίσασα ἔδωκε τρέφειν Θέμιδι καὶ Ἀμαλθείαι, ἣ ἦν αἴξ: el motiu de la criança de Zeus a Creta es troba més a prop de tradicions locals que no pas dels antecedents orientals associats als mites cosmogònics i de successió dinàstica divina. El motiu del nen nodrit per un animal prové, òbviamment, de la tradició del conte popular. L'especificació ἣ ἦν αἴξ denota una tria de les dues variants: tan aviat Amaltea és una nimfa<sup>4</sup> que alletà l'infant, com una cabra. Respecte al nom de Temis, cal dir que en altres tradicions no apareix: les altres fonts parlen d'Adrastea, una altra nimfa<sup>5</sup>. Apol·lodor<sup>6</sup> parla de les nimfes filles de Melisseu, Adrastea i Ida. Segons Higí<sup>7</sup> no eren nimfes sinó oceànides filles de Melisseu, en el que sembla una altra de les habituals confusions del mitògraf romà. El personatge de Melisseu es pot posar en relació amb el mite de l'abella Pànacris de la qual parla Cal·límac; el fet que en una de les

<sup>1</sup> Th. 453 ss.

<sup>2</sup> WALCOTT 1966; BERNABÉ 1989; MONDI 1990, 157 ss.; SOLMSEN 1989 i la copiosa bibliografia citada per aquests autors.

<sup>3</sup> Vid. Introducció, cap. 5

<sup>4</sup> Higí, Fab 139, que segueix una tradició força diversa que no parteix del mite hesiòdic.

<sup>5</sup> Call. *Iou*. I 46 ss.

<sup>6</sup> I 1, 6.

<sup>7</sup> Fab. 82.

tradicions Ida sigui el nom d'una de les nimfes té relació amb la localització cretesa del mite.

ταύτην οἱ Τιτᾶνες ὅπoταν θεάσαιντο ἐφοβοῦντο. αὐτὴ δὲ τοὺς ἑαυτῆς μαζοὺς ὑπέχουσα ἔτρεφε τὸ παιδίον: la por dels titans a la cabra Amaltea és una tradició poc testimoniada. Ni Cal·límac ni Apol·lodor en parlen. És un motiu procedent de l'àmbit del conte que dóna coherència a la narració. Noti's la paradoxa: la cabra era prou manyaga com per a nodrir l'infant, i prou terrible com per a aterrir els mateixos titans. Però precisament per això, Zeus, nodrit amb la seva llet, serà capaç en el futur de vèncer els titans.

πολεμούντων δὲ αὐτῶι τῶν Τιτάνων Θέμις συνεβούλευσε τῶι τῆς Ἀμαλθείας δέρματι σκεπαστηρίωι χρήσασθαι κτλ.: en aquest punt arribem al motiu que dóna sentit a la *historia*, la fabricació de l'ègida amb la pell de la cabra màgica, amb propietats apotropaiques, atès que Homer n'ha fet esment, com recull el *lemma*. La *historia* té, doncs, una finalitat exegetica pròpia de la tradició de MH I.

[ἐντεῦθεν αὐτόν φασιν αἰγίοχον προσαγορευθῆναι]: al meu parer, és un afegitó de l'escoliasta; en efecte, no treu cap a res explicar aquí l'etimologia del mot αἰγίοχος, que no figura en el *lemma*, i ja ha estat explicat anteriorment<sup>8</sup>. A més, les *historiae* de la tradició de MH I no es caracteritzen per l'interès en l'etimologia, més propi de la tradició del MH II.

#### O 256: Φοῖβον Ἀπόλλωνα χρυσάορον

L'objectiu d'aquesta *historia* és explicar el sentit i l'origen mític de l'epítet χρυσάορον del *lemma*. Apareix en el text homèric per segon cop<sup>9</sup>; fóra més coherent, doncs, que aquesta *historia* figurés sota la primera aparició de l'epítet.

Ἐρμῆς ὁ Διὸς καὶ Μαίας τῆς Ἀτλαντος εὗρε λύραν, καὶ τοὺς Ἀπόλλωνος βόας κλέψας εὐρήθη ὑπὸ τοῦ θεοῦ διὰ τῆς μαντικῆς: el mite d'Hermes i les vaques d'Apol·lo es remunta a l'*Himne homèric a Hermes*, i, segons la tendència ja comprovada, l'autoritat d'una font antiga i de prestigi té un poder clarament unificador que margina les versions discrepantes. Novament la vulgata panhel·lènica ha silenciado les variants locals. El relat de l'astúcia i trapelleria de l'infant Hermes conté elements del mite tradicional i del conte popular; així, per exemple, el mitema del robatori del bestiar és

<sup>8</sup> *Historia* a B 157 sota aquest mateix epítet com a *lemma*, el primer cop que apareix en el text homèric.

<sup>9</sup> La primera a II. V 509.

habitual en l'èpica de tall cavalleresc, i ha estat traslladat a aquest mite en què els dos déus semblen els protagonistes d'un conte infantil.

ἀπειλουμένου δὲ τοῦ Ἀπόλλωνος ἔκλεψεν αὐτοῦ καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ὄμων τόξα. μειδιάσας δὲ ὁ θεὸς ἔδωκεν αὐτῷ τὴν μαντικὴν ῥάβδον κτλ.: els dos déus es bescanvien alguns dels seus atributs<sup>10</sup>. El mite deu amagar, sens dubte, antigues reformes en el culte als déus agraris: Apol·lo apareix com un déu associat al món ramader, sens dubte un dels seus àmbits de culte més antics<sup>11</sup>. Hermes, per contra, és un déu civilitzador, fundador de costums: inventa la cítara i la siringa, i regala la primera a Apol·lo en compensació per la sustracció del seu ramat. La cítara esdevindrà un dels principals atributs del déu arquer, i la vareta daurada, de l'herald olímpic. És problemàtica la qualificació de màntica a la vareta, atès que no en té cap connotació ni Hermes és un déu gaire vinculat al l'art endevinatòria. En les altres fonts es parla de χρυσῆ ῥάβδος en lloc de μαντικὴ, però no sembla tractar-se d'una corrupció provocada per la transmissió textual, que fóra difícil de demostrar des d'un punt de vista paleogràfic. Apol·lodor dona una explicació plausible: Apol·lo inicia Hermes en l'art profètica per mitjà de còdols<sup>12</sup>; tanmateix, la relació entre el caduceu i la màntica no està clara. MH sembla estar confós al respecte. L'*Himne a Hermes*<sup>13</sup> parla de les tres nimfes que iniciaren Apol·lo en la màntica: són les Θριαί, que vaticinen dreturerament després d'haver menjat mel, però donen oracles falsos si no n'han menjat<sup>14</sup>. Apol·lo declara a Hermes que pot consultar-les quan vulgui. Tanmateix, en l'himne no es fa esment de la tècnica dels còdols. En definitiva, Hermes participa de l'art endevinatòria en algunes versions, però aquesta tradició no sembla ser uniforme, i no hi ha cap versió que relacioni el caduceu amb la màntica, tret de MH.

ἀφ' ἧς καὶ χρυσόρραπις ὁ Ἑρμῆς προσηγορεύθη, ἔλαβέ τε παρ' αὐτοῦ τὴν λύραν. ὅθεν καὶ χρυσάορ ὠνομάσθη ἀπὸ τοῦ τῆς κιθάρας ἄορτῆρος: l'interès per l'etimologia i la desvinculació del context homèric delaten la pertinença d'aquesta *historia* a la tradició MH II.

<sup>10</sup> Vid. SHELMEARDINE 1984.

<sup>11</sup> Vid. II. XXI 448; i el mite de la submissió del déu a Admet: el déu pastura els ramats del rei.

<sup>12</sup> III 10, 2.

<sup>13</sup> 552 ss. Vid. també Sòfocles, *Ichneutai*, *passim*.

<sup>14</sup> La qüestió de les *Thriai* i la seva relació amb el culte dèlfic és complexa i ha estat àmpliament debatuda ja des del s. XIX. Vid. LARSON 1995.

Π 14: ζῶειν μὲν ἔτι φασὶ Μενοίτιον, Ἄκτορος υἱόν, / ζῶει δ' Αἰακίδης Πηλεὺς·

Els manuscrits donen com a *lemma* el vers 14. Hi he afegit el 15 perquè crec que la *historia* es refereix a tots dos versos.

Αἰακὸς ὁ Διὸς καὶ Αἰγίνης γήμας Ἐνδηΐδα τὴν Χείρωνος θυγατέρα ἔσχε δύο παῖδας, Πηλέα καὶ Τελαμῶνα: MH segueix la versió més divulgada però n'existeixen variants. Segons Apol·lodor<sup>1</sup>, Ferecides afirmava que Peleu i Telamó no eren germans, ja que Telamó era fill d'Acteu, el fill de Cicreu (Κυχρεὺς), un antic rei de Salamina, i Glauce.

Μιγείς δὲ καὶ Ψαμμάθη τῆι Νηρηΐδι γεννᾶι Φῶκον: sobre el naixement de Focos *uid.* comentari a Σ 432.

τοῦτον Πηλεὺς ἀποκτείνας ἔφυγεν εἰς Μαγνησίαν τῆς Θετταλίας πρὸς Χείρωνα: també en aquest punt les fonts discrepen. Segons Diodor<sup>2</sup>, el crim fou involuntari, segons el patró narratiu habitual. Apol·lodor, però, narra la confabulació dels dos germans que acaba amb la mort del bastard, el qual envejaven, coincidint amb el testimoni més antic de què disposem, l'*Alcmeònida*<sup>3</sup>, un fragment de tres versos citats per l'escoliaista d'Eurípides<sup>4</sup>. L'*Alcmeònida* ha estat datada per Wilamowitz<sup>5</sup> en el s. VI aC; aquesta fóra, doncs, la versió tarδοarcaica; la versió del crim involuntari pot ser posterior i pot revelar l'afany per rehabilitar els dos homicides. Estructuralment el relat presenta una clara analogia amb la llegenda d'Atreu, Tiestes i Crisip<sup>6</sup>. També en aquest cas, el pare, irritat, expulsa els fills del regne. La mort del germanastre és també, com veiem, un mitema força fecund.

Τελαμῶν δὲ ἐν τῷ λόχῳ τοῦ Καλυδωνίου συὸς ἀνελὼν ἀκουσίως καὶ αὐτὸς ἓνα τῶν συγκυνηγούτων ἔφυγεν εἰς Σαλαμῖνα: MH sembla coincidir amb Diodor, no perquè en sigui la font (no n'hi ha evidències), sinó perquè aquesta devia de ser la versió vulgata. Se separa, per tant, de la

<sup>1</sup> III 12, 6. Cf. Sch. in Lyc. 175, que afirma que Cíncreu (Κυχρεὺς, sic), va acollir Telamó i, en no tenir fills, li va donar en herència el regne. Plutarc (Th. 10), des d'una visió historicista del mite, fa de Cicreu el sogre d'Esciró, casat amb la seva filla Cariclo. Esciró, al seu torn, fou sogre d'Èac, car era el pare d'Endeïda, la dona d'Èac, mare de Peleu i Telamó. Com veiem, estem lluny de la unanimitat i les variants locals semblen abundants.

<sup>2</sup> D. S. IV 76, 2; Vid. també Paus. II 29, 8.

<sup>3</sup> Fr. 1 Bernabé.

<sup>4</sup> Sch. in E. *Andr.* 687.

<sup>5</sup> *Homerische Untersuchungen (Filologische Untersuchungen 7)*, Berlin 1884, § 73, 2, citat per BERNABÉ 1979, 81.

<sup>6</sup> Vid. el nostre comentari a B 105.

tradició representada per Apol·lodor. Com que el causant de la mort de Focos fou Peleu, calia donar una altra causa a l'exili de Telamó: un altre crim involuntari.

El crim involuntari és causa d'exili i de l'assumpció d'un altre reialme per part de l'homicida exiliat. Em sembla plausible l'argumentació de M. Finkelberg<sup>7</sup>: aquests mites perpetuen tradicions de successió dinàstica matrilineal: en ser la mare la dipositària de la sobirania reial, el rei no era el fill del predecessor sinó aquell que es casava amb la filla del predecessor. Un cop la successió matrilineal ha caigut en desús en perviu el record en el mite, però cal afegir motius diferents que expliquin la marxa dels fills. Un dels motius habituals és, doncs, el crim involuntari entre consanguinis, el φόνον ἐμφύλιον. Així, els fills dels reis no podien seguir regnant en el mateix regne, i cercaven una aliança que els feia heretar un altre regne. Hi ha força exemples d'això en els mites grecs.

καὶ γήμας Ἐρίβοιαν τὴν Ἀλκάθου ἐγέννησεν Αἴαντα: el nom de la mare d'Aiant fluctua segons les diverses tradicions: Περίβοια<sup>8</sup>, Ἡερίβοια<sup>9</sup>. Opto per acceptar la lectura de la majoria de manuscrits, que coincideixen amb Píndar<sup>10</sup> i Diodor Sícul<sup>11</sup>.

Μενοίτιος δὲ ἀποικίσας εἰς Ὀποῦντα Πάτροκλον ἐτέκνωσεν κτλ.: *uid.* comentari a la *historia* a M 1. El fet que també Pàtrocle cometés un crim involuntari explica la relació entre Meneci i Peleu, els dos personatges esmentats en el *lemma*.

Πηλέα τὸν Χείρωνος θεῖον: aquí el text ha estat corromput per la tradició manuscrita. Peleu no era oncle sinó nebot de Quiró. Ja Lascaris va intentar esmenar el text, refent-lo lliurement a la manera dels primers humanistes<sup>12</sup>. El codex Z és el que presenta el text més corrupte i incompreensible. Les altres variants s'entenen com a intents d'esmena per part d'alguns dels copistes.

ἡ ἱστορία παρὰ Φιλοστεφάνωι: Filostefan ha estat citat també en la subscripció a B 145. Les poques notícies que ens han arribat d'aquest erudit del s. III aC ens permeten d'acceptar aquesta atribució com a probable: entre les seves obres figura una amb el títol d'*Hypomnemata*, de contingut mitogràfic i antiquari<sup>13</sup>.

<sup>7</sup> FINKELBERG 1991, 304-307.

<sup>8</sup> Apollod. III 12, 7.

<sup>9</sup> En el codex A (*uid.* aparat crític de la nostra edició).

<sup>10</sup> I. VI 45.

<sup>11</sup> IV 72, 4.

<sup>12</sup> Vid. aparat crític.

<sup>13</sup> Sch. in A. R. II 124. Vid. DE MARCO 1975.

Π 36: *Εἰ δέ τινα φρεσὶ σῆισι θεοπροπίην ἀλεείνεις·*

Aquesta és una *historia* de matís exegetíc. En efecte, en el text homèric, Pàtrocle insinua que potser Aquil·leu intenta defugir l'acompliment d'un vaticini. És, òbviament, el famós oracle que li predeia una mort gloriosa en el pic de la joventut. MH explica la manera com Aquil·leu conegué aquest oracle. La *historia* manté una clara relació amb la que es relatava sota el vers A 418<sup>14</sup>, sinó que en aquella s'explicava la revelació del vaticini a Tetis.

Θέτις καταναγκασθεῖσα ὑπὸ Διὸς Πηλεῖ γαμηθῆναι τὰ γεννώμενα παιδιά εἰς πῦρ ἔβαλλε νομίζουσα τὰς θνητὰς τῶι πυρὶ σάρκας καταφλέξειν, τὸ δὲ ἀθάνατον διαφυλάξειν: el ritus d'immortalització de l'infant de Tetis i Peleu esdevingué un motiu divulgat entre les fonts mitogràfiques tardanes, però no n'han restat indicis en els textos arcaics. Per afinitat temàtica aquest motiu podria ser hereu del cicle èpic, concretament dels *Cypria*, però els fragments i testimonis conservats no permeten d'inferir la més mínima hipòtesi. La primera referència explícita la devem a Apol·loni de Rodes<sup>15</sup>, que dóna una versió del motiu molt propera, però no idèntica, a la que llegim aquí i en Apol·lodor<sup>16</sup>. Estructuralment el mitema és conegut: recordem el relat de Demèter i Demofont en l'*Himne homèric a Demèter*; el conjur de Tetis amb Aquil·leu en sembla un calc. L'antiguitat del mitema, doncs, queda comprovada, sense que puguem escatir en quin moment de la història del mite o la literatura grega es produeix la transposició del mitema d'una llegenda a l'altra. És força probable que n'hagi estat un poeta hel·lenístic, tal vegada Apol·loni mateix, l'autor, ja sigui innovant en la tradició literària o escoltant la tradició oral.

καὶ οὕτως ἕξ παῖδας διέφθειρεν: la primera menció dels sis germans d'Aquil·leu la devem a Licòfron<sup>17</sup>; la mort d'aquests és absent en la resta de les fonts, llevat de les més tardanes<sup>18</sup>. MH ha conservat aquí un motiu concomitant que pot molt bé procedir de tradicions orals atesa la concepció narrativa pròpia dels contes des d'un punt de vista estructural: en efecte, la successió de germans que cauen en desgràcia i la salvació del més petit, així com el nombre dels germans, precisament set, ho fan suposar.

ἑβδομον δὲ γενόμενον Ἀχιλλέα βάλλει ὁμοίως εἰς τὸ πῦρ: ja hem suggerit anteriorment la presència d'elements procedents del món de la oralitat. L'extensió i importància del culte a Aquil·leu devien fomentar la proliferació de rondalles sobre l'heroi. Tal vegada el mitema del conjur ja

<sup>14</sup> Vid. el nostre comentari *ad loc.*

<sup>15</sup> A. R. IV 790 ss.

<sup>16</sup> III 13,6.

<sup>17</sup> Lyc. *Al.* 178.

<sup>18</sup> Ptolemeu Hefestió, *NOu. Histor.* VII Westermann; Sch. in Lyc. *loc cit.*; Sch. in Ar. *Nu.* 1068; Sch. in A. R. IV 826.

era antic, sinó que no fou enregistrat per escrit fins a una època força tardana. Això explicaria la divergència en les versions. El conjur de Tetis consistia a ficar l'infant en el foc, repetint un ritual primitiu<sup>19</sup>, o bé en submergir-lo en aigua<sup>20</sup>.

Θεασάμενος δὲ Πηλεὺς ἀφήρπασε τὸν παῖδα καὶ ἐνεγκὼν εἰς τὸ Πήλιον ὄρος τρέφειν παρέδωκε Χείρωνι κτλ.: la criança i aprenentatge d'Aquil·leu sota el mestratge de Quiró és ja conegut en la *Iliada*<sup>21</sup>. Els detalls, però, els devem a testimonis posteriors com el que ara ens ocupa<sup>22</sup>. La ingesta de vísceres d'animals coratjosos es relaciona amb creences populars que atribuïen efectes miraculosos a aquesta mena de dietes<sup>23</sup>.

ἀγανακτήσασα δὲ Θέτις καὶ καταλιποῦσα τὸν Πηλέα ἐχωρίσθη εἰς θάλασσαν: MH segueix la versió hel·lenística més divulgada<sup>24</sup>.

στρατευομένωι δὲ ἐπὶ Ἴλιον τῶι Ἀχιλλεῖ προεῖπεν ὅτι πολεμῶν μὲν Τρωσὶ ζῶν ὀλιγοχρόνιον κτήσεται κτλ.: atesa la transcendència del mite i el culte d'Aquil·les, el contingut de l'oracle devia formar part de la tradició oral des de temps immemorials i no se'n detecten variants en la tradició literària. Remetem novament al comentari a la *historia* a A 418.

ἃ μαθὼν Ἀχιλλεὺς δόξαν αἰώνιον ζωῆς προσκαίρου προκρίνας, ἐπεστράτευσεν: en aquest punt només cal recordar la condició d'Aquil·les com a principal dipositari dels ideals aristocràtics que fonamenten la concepció heroica de l'èpica tradicional<sup>25</sup>; així, bo i coneixent el seu destí, opta pel κλέος en detriment del βίος.

ἡ ἱστορία παρὰ Λυκόφρονι: Licòfron no fa sinó una breu menció al neixement dels germans d'Aquil·leu<sup>26</sup>. El poeta hel·lenístic sembla fer-se ressò de tradicions orals que no semblen haver estat enregistrades per escrit abans d'ell. Novament notem com la subscripció només reenvia a una autoritat sense que això signifiqui que el mite hi estigui narrat en la seva integritat. Cal tenir en compte aquí la tesi de Lünstedt segons la qual MH remet al text de Licòfron i als seus escolis, una mica més explícits al respecte.

<sup>19</sup> Vid. FRAZER 1921, vol. II, 311 ss.

<sup>20</sup> Sch. in A. R. *loc cit.*

<sup>21</sup> II XI 826.

<sup>22</sup> Apollod. III 13, 6; Estaci, *Aquil·leida* 382 ss.; Philostr., *Her.* XX, 2.

<sup>23</sup> Vid. FRAZER II 71 (nota).

<sup>24</sup> A. R. *loc cit.*

<sup>25</sup> FINLEY 1954, 112-113; LASSO DE LA VEGA 1984, 293 ss.

<sup>26</sup> *Vid. supra.*

Π 140: *ἔγχος δ' οὐχ ἔλετ' οἶον ἀμύμονος Αἰακίδαο·*

κατὰ γὰρ τὸν Πηλέως καὶ Θέτιδος γάμον οἱ θεοὶ συναχθέντες εἰς τὸ Πήλιον ἐπ' εὐωχίαι ἐκόμιζον Πηλεῖ δῶρα: des del punt de vista de l'estructura del mite, trobem una clara isomorfia entre aquest mite i el de Deucalió i Pirra i amb el de Cadme i Harmonia. Un nou exemple de la transposició de patrons narratius entre mites anàlegs<sup>27</sup>.

Χείρων δὲ μελίαν εὐθαλῆ τεμῶν εἰς δόρυ παρέσχευ: el motiu de la llança de Peleu és ja conegut en la *Ilíada*, com es veu en el *lemma* objecte de comentari mitogràfic. La condició sacra d'un rebroll de fusta té connotacions culturals. Potser s'hi amaguen concepcions totèmiques. Recordem el mite de la llança del làpita Ceneu<sup>28</sup>, curiosament també localitzat a Tessàlia, contrada de reminiscències culturals atàniques. També el mascaró de proa de la nau Argo fou fabricada amb fusta sagrada, de l'alzina oracular de Dodona<sup>29</sup>.

τούτῳι δὲ τῷ δόρατι καὶ Πηλεὺς ἐν ταῖς μάχαις ἠρίστευσε καὶ μετὰ ταῦτα Ἀχιλλεύς: la llança de Peleu roman en mans del seu fill car, si Pàtrocle l'hagués pres, hauria caigut en mans d'Hèctor. Un motiu similar és el de l'arc d'Ífit, que havia pertangut a Hèracles, i que rebé Odisseu a la mort d'Ífit; el Laercíada no se l'endugué a Troia, car havia de servir per derrotar els pretendents al seu retorn. També Aquil·leu servirà la llança de fusta sagrada herència del seu pare per poder emprar-la més tard en la lluita final contra Hèctor<sup>30</sup>. Només Aquil·leu podia brandar-la, anàlogament al que s'esdevenia amb l'arc d'Odisseu.

ἡ ἱστορία παρὰ τῷ τὰ Κύπρια ποιήσαντι: subscripció fiable. Recordem que el MH I empra sovint el cicle com a font.

Π 233: *Ζεῦ ἄνα Δωδωναίε·*

Δευκαλίων γὰρ μετὰ τὸν ἐπ' αὐτοῦ γενόμενον κατακλυσμὸν, παραγενόμενος εἰς τὴν Ἑπειρον ἐμαντεύετο ἐν τῇ δρυϊ: la versió que recull MH posa en relació la fundació de l'oracle de Dodona amb el mite de Deucalió i el diluvi. Apol·lodor, que relata amb prolixitat el mite, sembla desconèixer aquest vincle. Potser s'hi amaga una llegenda local; MH és l'únic mitògraf que transmet aquesta versió, mentre que la vulgata panhel·lènica no en fa cap esment, segons es desprèn de la lectura de la resta de literatura mitogràfica.

<sup>27</sup> Sch. in Lyc. 178.

<sup>28</sup> Vid. *historia* in A 264.

<sup>29</sup> Apollod. I 9, 12.

<sup>30</sup> Il. XIX 386-391.



πελειάδος δὲ χρησμὸν αὐτῷ δούσης κατοικίξει τὸν τόπον: potser és un fet casual, però el colom que guia Deucalió a l'indret on s'ha d'establir (desembarcar, inferim), no pot deixar de recordar-nos el relat bíblic de l'arca de Noè. Si no fos una casualitat, tindriem davant nostre un nou exemple de pervivència de motius d'origen oriental. El relat d'Apol·lodor fa desembarcar Deucalió a la riba del Parnàs, i és Hermes qui li transmet la voluntat de Zeus. Aquesta és la *uulgata*. El relat de MH recull una variant molt poc coneguda.

συναθροίσας τοὺς περιλειφθέντας ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ Διὸς καὶ Δωδώνης μιᾶς τῶν Ὀκεανίδων Δωδώνην τὴν χώραν προσηγόρευσαν: aquesta variant local dóna una de les etimologies populars del topònim Dodona. La informació més precisa la devem a Esteve de Bizanci<sup>31</sup>, que cita els mateixos autors que figuren en la subscripció de MH: Trasibul i Acestodor. Esteve de Bizanci és molt més explícit: la versió de MH coincidiria amb la d'Acestodor, però segons Trasibul, que recull un testimoni d'Epafrodit<sup>32</sup>, el topònim deriva d'un heroi epònim Dodó, fill de Zeus i Europa. Assistim, com veiem, a versions absolutament marginals. Sembla que Apol·lodor d'Atenes, en el seu llibre *Sobre els déus* feia derivar el nom de l'advocació de Zeus Δωδωναῖος, que derivaria al seu torn de δίδωμι, *ὅτι δίδωσιν ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ*<sup>33</sup>.

ἡ ἱστορία παρὰ Θρασυβούλῳ καὶ Ἀκεστοδώρῳ: *uid. supra*.

<sup>31</sup> St. Byz. s. u. Δωδώνη.

<sup>32</sup> *Aetia* II *apud* St. Byz. *loc. cit.*

<sup>33</sup> Apollod. Ath. *apud* St. Byz. *loc. cit.*

P 53: οἶον δὲ τρέφει ἔρνος ἀνὴρ ἐριθηλὲς ἐλαίης·

Ποσειδῶν καὶ Ἀθηνᾶ περὶ τῆς Ἀττικῆς ἐφιλονεῖκουν: nou excurs extracontextual. Homer no al·ludeix al mite de la disputa entre Atena i Posidó pel domini de l'Àtica.

καὶ Ποσειδῶν μὲν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Ἀττικῆς κρούσας τῆ τριαίνῃ κῶμα θαλάσσης ἐποίησεν, Ἀθηνᾶ δὲ ἐλαίαν: el motiu és un *aition*. Els autors de l'època clàssica relacionaven aquest mite amb l'existència d'un pou d'aigua salada en l'acròpolis d'Atenes<sup>1</sup>. Quant a l'olivera sagrada, segons Heròdot desaparegué a causa de l'incendi provocat pels perses el 480 aC<sup>2</sup>.

κριτῆς δὲ αὐτῶν γενόμενος Κέκροψ ὁ τῶν τόπων τῆς Ἀττικῆς βασιλεὺς κτλ.: el mite és, en general, força monolític, i no se'n detecten variants significatives. La causa d'aquesta quasi unanimitat és la condició “oficial” d'aquest mite politicoreligiós; en efecte, l'ús desacomplexat de les divinitats amb afany propagandístic està prou testimoniats: recordem si no el retorn de Pisístrat acompanyat d'Atena. Pel que fa a la figura del jutge que hagué de triar entre els dos déus, existeix una discrepància que delata l'habitual oposició entre la versió local i la panhel·lènica. Apol·lodor recull les dues variants: la primera, la més documentada, diu que els jutges foren Cècrops i Crànaos, o bé, Erisícton, els antics *gegeneis* àtics. Aquesta és la versió local àtica, compartida per MH i altres fonts. El primer testimoni clar és Cal·límac<sup>3</sup>, curiosament l'autor que figura en la transcripció. Diu l'erudit que Atena i Apol·lo se sotmeteren a l'arbitri de “l'home amb cua de serp”, en clara referència a un dels *gegeneis* ancestrals, probablement Cècrops, en coincidència amb MH. Segons la segona, la panhel·lènica, foren els dotze olímpics els jutges d'aquest certamen fundacional<sup>4</sup>. Aquesta variant és, en certa manera, incoherent: si els jutges foren els dotze olímpics, els participants en el concurs n'eren dos. Per això versions tardanes presenten Zeus (o Júpiter) com a únic jutge<sup>5</sup>.

ἡ ἱστορία παρὰ Καλλιμάχῳ: subscripció fiable (*uid supra*). En qualsevol cas, podem refermar-nos en la idea ja apuntada anteriorment que l'autor citat en la subscripció és una font de prestigi i referència, però no

<sup>1</sup> Paus. I 26, 5 racionalitza el mite: un pou d'aigua salada no és cap prodigi.

<sup>2</sup> Hdt. VIII 55.

<sup>3</sup> *Iambi*, fr. 193, 66.

<sup>4</sup> Ou. *Met.* VI 72 ss.

<sup>5</sup> Hig. *Fab.* 164.

necessàriament l'única i directa: en efecte, MH dona més informació que Cal·límac en el breu passatge citat.

Σ 10: uid. M 1

Σ 319: *έλαφηβόλος*

Aquest testimoni, tot i que no ens permet de llegir gairebé res, és de cabdal importància perquè demostra que la col·lecció *d'historiae fabulares* conservada en els escolis està incompleta: en cap manuscrit llegim aquesta *historia* que sembla ser l'explicació de l'etimologia de l'advocació apol·línia *έλαφηβόλος*:

[έλαφη]βόλον κληθῆν[α]ι / [ ] έλάφων άναιρ[. ]: aquestes dues línies del papir són l'evidència del que acabem de dir.

Σ 432: *έκ μέν μ' άλλάων άλλιάων άνδρι δάμασσειν*

D'aquesta *historia* podem dir el mateix: no ha deixat rastre, tampoc en els escolis menors. La restitució del text feta per Luppe<sup>1</sup> ha estat més exitosa; hi podem llegir el mite de Psàmate, la nereida seduïda per Zeus, i la concepció de Focos. El mite de Focos ja ha estat apuntat en la *historia* a Π 14<sup>2</sup>: Focos és el germà bastard de Peleu i Telamó, mort en mans d'aquests.

ό]ποιο[υ δ' άν θηρί- / [ου λάβη] ιδεαν, εις [τοιουτο μετ-] / [έβαλε κ]αί αυτός: el mite de la capacitat metamòrfica de les nereides és aquí referit a Psàmate. El mitema és conegut per la seva germana Tetis, que intentava evitar la unió amb Peleu amb el recurs de la transformació<sup>3</sup>. En el fragment llegible, ensems amb les parts reconstituïdes, no figura el nom del pare de Focos, però sembla endevinar-se el motiu de la transformació d'ambdós personatges: cada cop que Psàmate adopta la forma d'un animal, el seu pretendent fa el mateix, fins que s'uneixen en forma de foca. Així doncs, era Èac el pare de Focos? Per la capacitat metamòrfica, sembla més aviat Zeus o una altra divinitat. Això planteja un seriós problema: ¿era Èac pare només putatiu de Focos, mentre el pare natural era Zeus? El mitema de la doble paternitat mortal/immortal està representat a bastament en el repertori mitològic grec, però sempre amb una mare mortal. Això faria d'aquest cas un *unicum*, i de Focos un immortal. D'altra banda, no hi ha cap

<sup>1</sup> LUPPE 1997a.

<sup>2</sup> *Vid. supra.*

<sup>3</sup> Apollod. III 13, 5; Sch. in Lyc 178.

altra font<sup>4</sup> que parli d'aquesta doble paternitat. Davant d'aquest problema cal plantejar-se la possibilitat que la reconstrucció de Luppe sigui errònia. De fet, se la pot qualificar, com a mínim, d'imaginativa. Una altra explicació pot residir en la possibilitat que Zeus hagués transmès al seu fill Èac la capacitat metamòrfica, però no hi ha rastres d'aquest motiu en cap font.

ἐ[πὶ δὲ ἀπάν-] / [των] τῶν στρατηγ[ημάτων συν-] / ἐνφὺς εἶχετο, τῆ [δὲ σπέρμα ὦ-] / δὲ φώκη γενομέν[η παρενέχε-] / ἐν κτλ: L'objectiu d'aquesta *historia* sembla ser l'etimologia del nom d'un personatge que, de fet, és desconegut en el text homèric. Novament la relació entre *lemma* i *historia* es presenta de forma summament capriciosa; podem assignar aquesta *historia* a la tradició del MH II. L'atribució d'aquesta *historia* a aquest *lemma* és conjectural; la proposita de Schubert, però, és força convincent: en el passatge homèric lemmatitzat, Tetis es plany de ser l'única nereida unida a un mortal. El mitògraf sembla desmentir Homer: també Psàmate ho fou.

ἡ δ' ἱστορία παρὰ Θεοπ[όμπω]: noti's que el papir no permet de llegir el nom de l'autor que figurava en la subscripció. La reconstrucció de Luppe és, tanmateix, prou acceptable, atès que Teopomp és citat en dues *historiae* més: A 38 i Ω 428.

#### Σ 486a: Πληϊάδας

Ἄτλας, εἰς τῶν γιγάντων μυγεῖς Πληϊόνηι τῆι Ὠκεανοῦ ἔσχε θυγατέρας ἑπτὰ: la *historia* és un mer excurs mitogràfic i etimològic a propòsit de la menció de les Plèiades en el text homèric, representades en l'escut d'Aquil·les forjat per Hefest. El nom de les Plèiades es posa en relació amb llur mare, l'oceànida Pleione. En un altre ordre de coses, noti's de nou la confusió al voltant dels gegants que hem detectat en la tradició mitogràfica: MH considera Atlas un gegant enlloc d'un tità.

αἱ τὴν παρθενείαν ἀγαπήσασαι συνεκυνήγουν τῆι Ἄρτεμιδι: les Plèiades són originàriament nimfes<sup>5</sup>. En algunes versions foren les nodrisses de Zeus a Creta, les quals l'alimentaven amb ambrosia<sup>6</sup>. La seva castedat les uneix a Àrtemis. Són noies virginals que defugiran els vincles matrimonials, segons un altre mitema prou conegut i amb ascendent ritual; els vincles

<sup>4</sup> Fonts que recullen la filiació de Focos: Hes. *Th.* 1003; Apollod. III 12, 6; Paus. X 1, 1; 30, 4; Sch. in Lyc 53; Sch. in E. *Andr.* 687; Sch. in Pi. O. VIII 39; Pi. N. V 12 i Sch. *ad loc.*; Sch. in A. R. I 297.

<sup>5</sup> Cf. D. S. III 60, on les considera personatges històrics i les anomena Atlàntides (versió evemerista), posteriorment identificades amb la constel·lació.

<sup>6</sup> Segons la poetessa Mero *apud* Ath. XI 12.

entre la por al matrimoni, la cacera, la persecució, el culte a Àrtemis i l'óssa suggereixen la relació entre aquest mite i un ritus de *passage* femení<sup>7</sup>. La relació entre les Plèiades i Àrtemis no és citada per la resta de mitògrafs. De fet, aquesta tradició contrasta amb la versió més divulgada, testimoniada per Eratòstenes<sup>8</sup>, segons la qual cadascuna d'elles s'uní a un déu, excepte una. Apol·lodor<sup>9</sup> segueix l'erudit de Cirene. Hi ha també altres versions. La disparitat de tradicions suggereix un ample ventall de llegendes de transmissió oral associades a la constel·lació. Així, per exemple, segons Higí<sup>10</sup> la metamorfosi de les Plèiades fou deguda a la compassió de Zeus en veure-les plorant sense consol la mort de llur germà Hiant, atacat per un senglar o un lleó. D'altres són absolutament aberrants i marginals, tal vegada importacions d'indrets llunyans<sup>11</sup>.

θεασάμενος δὲ αὐτὰς Ὠρίων ἠράσθη καὶ ἐδίωκε μιγῆναι βουλόμενος: és força probable que en la versió més antiga fos la mare Plèione la víctima de l'encalç d'Orió, com testimonia Píndar<sup>12</sup>.

αἱ δὲ περικατάληπτοι γιγνόμεναι θεοῖς ἠϋξάντο μεταβαλεῖν τὴν φύσιν: la llegenda emprà de nou el mitema de la metamorfosi per compassió; en aquest cas, per evitar la violació de les germanes castes devotes d'Àrtemis.

Ζεὺς δὲ ἐλέησας αὐτὰς πελειάδας ἐποίησε καὶ διὰ τῶν Ἄρκτων κατηστέρισεν: l'etimologia popular identificà plèiades amb coloms atesa la similitud fònica. Això crea un mite de doble transformació: metamorfosi animal i catasterisme, absent en les altres versions. Els poetes arcaics empraven la forma Πελειάδες com a doblat mètric<sup>13</sup>.

ὠνομάσθησαν δὲ Πληϊάδες ἀπὸ Πληϊόνης τῆς μητρὸς αὐτῶν: el nom de les Plèiades va suscitar les més variades explicacions: ultra la relació amb coloms, el nom de la mare, el fet de ser multitud (*πλείονες*) o d'estar les unes a prop de les altres (*πλησίον*)<sup>14</sup>; la relació amb la navegació (*πλέω*)<sup>15</sup> o amb el calendari i la successió de les estacions (*πλειών* sinònim d' *ἐνιαυτός*)<sup>16</sup>.

φασὶ δὲ Ἠλέκτραν οὐ βουλομένην τὴν Ἰλίου πόρθησιν θεάσασθαι: són també diverses les argumentacions mítiques sobre el fet

<sup>7</sup> Vid. DOWDEN 1989, 102 ss.

<sup>8</sup> *Catasterismes* XXIII Pàmias.

<sup>9</sup> III 1,1.

<sup>10</sup> Fab. 192. Vid. també Tzetzes, *Excerptum de Pleiadibus* 1.

<sup>11</sup> Call. *apud* Sch. in Theoc. XIII 25.

<sup>12</sup> Fr. 239 Bowra. Vid. Ath., *loc. cit.*; Sch. in A. R. III 226.

<sup>13</sup> Simonides (fr. 18 B4) *apud* Ath. XI 12; Pi. N. II 16. Vid. també A. fr. 319 N *apud* Ath. *loc. cit.*, on es refereix a les Plèiades amb la bella imatge ἄπτεροι Πελειάδες, de semàntica suggerent.

<sup>14</sup> Hyg. *loc. cit.*; Sch. in A. R. III 225.

<sup>15</sup> Tzetzes, *loc. cit.*

<sup>16</sup> Sch. in A. R. III 226.

que una de les set Plèiades no sigui visible a ull nu. MH, atès el seu vincle amb la tradició èpica, opta pel motiu de la tristor d'Electra, ancestre de la nissaga troiana, que perdé lluentor en veure la seva descendència destruïda<sup>17</sup>. La tradició d'Hel·lanic i Eratòstenes atribueixen el fenomen al fet que una d'elles s'uní a un mortal (Mèrope, la "mortal", a Sísif).

διόπερ οὔσας πρότερον ἑπτὰ, γενέσθαι ἔξ: explicació *naïve* del fenomen, que denota una manca de coneixements astronòmics per part del nostre mitògraf i de la tradició popular<sup>18</sup>.

ἡ ἱστορία παρὰ τοῖς Κυκλικοῖς: és força probable que la versió de MH es remunti al cicle èpic, mentre que la versió representada per Eratòstenes sigui tributària d'Hel·lanic<sup>19</sup>. La *historia* ha estat recollida com a testimoni de la *Titanomàquia* per Bernabé<sup>20</sup>.

Σ 486b: Ἰαδὰς τε·

Ζεὺς ἐκ τοῦ μηροῦ γεννηθέντα Διόνυσον ταῖς Δωδωνῖσι νύμφαις τρέφειν ἔδωκεν κτλ.: les Híades són, segons Eratòstenes<sup>21</sup>, la constel·lació de set estrelles que envolten el front i les banyes del toro. Segons Hesiqui, en configuren les banyes; segons l'*Etymologicum Magnum*, tan aviat en són el rostre<sup>22</sup> com les banyes<sup>23</sup>. La identificació de les Híades amb les nimfes de Dodona que exerciren de nodrisses de Dionís sembla remuntar-se a Ferecides, autor citat també per Eratòstenes. La versió d'Apol·lodor<sup>24</sup> n'és propera, i, mal que no reveli la seva font, és força probable la seva dependència de la mateixa autoritat, com en tants d'altres passatges. Segons el mitògraf, però, les nimfes no foren de Dodona sinó de Nisa, un indret indeterminat d'Àsia, bressol de Dionís.

Ἀμβροσία Κορωνίδι Εὐδώραι Διώνηι Αἰσύλῃ Πολυξοῖ <Φαιοῖ>: el nombre d'Híades es fixa en set al cap de la tradició. Però es detecten vacil·lacions: segons l'escoliaista d'Arat<sup>25</sup>, Tales<sup>26</sup> va dir que n'eren dues, Eurípides<sup>27</sup> tres, Aqueu<sup>28</sup>, quatre, Museu<sup>29</sup>, cinc, i Hípias<sup>30</sup> i Ferecides<sup>31</sup>, set.

<sup>17</sup> Hyg. *Astr. Poet.*, loc cit.

<sup>18</sup> Cf. Arat. *Phaen.* 254 ss.

<sup>19</sup> JACOBY FGH 4F19a = Sch. min. in Hom. Σ 486, el mateix escoli del qual forma part la *historia* de MH.

<sup>20</sup> fr. 14.

<sup>21</sup> *Catasterismes XIV (Fragmenta Vaticana)* i comentari de PÀMIAS 2003, 253-255.

<sup>22</sup> s. u. Y.

<sup>23</sup> s. u. Ἰάδες.

<sup>24</sup> III 4, 3.

<sup>25</sup> 171-172.

<sup>26</sup> 11 (1) B 2 Diels.

<sup>27</sup> *Faetont*, fr. 780 Nauck.

<sup>28</sup> fr. 46 Nauck.

<sup>29</sup> 2 (67) B 18 Diels.

D'altra banda, Higí<sup>32</sup> parla de cinc Híades, que formaven part de les quinze Plèiades, que són les que moriren de tristesa per la mort de llur germà Hiant en una cacera. Higí recull també una variant que ha llegit en un autor anomenat Alexandre i que les fa filles, no germanes, d'Hiant, però aquesta versió és clarament aberrant i fruit de la interpretació del mot Híades com un patronímic. MH no en dóna la filiació, entorn de la qual no hi ha consens: la versió *uulgata* les fa filles d'Atlant i Etra<sup>33</sup>. L'escoliasta d'Arat<sup>34</sup> recull dues versions: segons Eurípides<sup>35</sup> eren filles d'Erecteu (versió àtica), i segons Mírtíl, de Cadme (versió beòcia). Pel que fa als noms de les Híades, el catàleg més antic és el d'Hesíode<sup>36</sup>, que n'esmenta cinc: Fesile, Coronis, Clia, Feo i Eudora.

αὐται θρέψασαι τὸν Διόνυσον περιήρισαν σὺν αὐτῶι, τὴν εὐρηθεῖσαν ἄμπελον ὑπὸ τοῦ θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις χαριζόμεναι: MH vincula estretament les Híades amb el culte dionisiac, allunyant-se de la resta dels testimonis.

Λυκοῦργος δὲ μέχρι τῆς θαλάσσης συνεδίωξε τὸν Διόνυσον: no hi ha cap altre font que relacioni les Híades amb el mite de Licurg. Tal vegada MH és l'únic autor que conserva aquests detalls que devien figurar en el text de Ferecides.

ἐκείνας δὲ ὁ Ζεὺς ἐλεήσας κατεστέρισεν: segons l'esquema mític habitual, el catasterisme és fruit de la compassió de Zeus, com s'esdevingué amb les Plèiades. És curiós que MH no entri a comentar l'etimologia del nom, atès que l'interès per l'etimologia és una constant en el text. Les etimologies més repetides són dues: de ὕειν, "ploure", o bé d'Hiant (*uid. supra*).

ἡ ἱστορία παρὰ Φερεκύδη: *uid. supra*.

Σ 486c: *τό τε σθένος Ὠρίωνος*

Ἵριεὺς ὁ Ποσειδῶνος καὶ Ἀλκυόνης μιᾶς τῶν Ἄτλαντος θυγατέρων ὄικει μὲν ἐν Τανάγραι τῆς Βοιωτίας κτλ.: en aquest *excursus* sobre Orió, MH opta per una de les múltiples variants entorn aquest personatge tan complex. Quant a la filiació, el fa fill d'Hirieu, preferint, així, la tradició que fa del personatge un γηγενής, un dels gegants nascuts

<sup>30</sup> JACOBY FGH 6F9

<sup>31</sup> JACOBY FGH 3F90; FOWLER EGM Pherecydes fr. 90.

<sup>32</sup> *Astr. Poet.* II 21.

<sup>33</sup> *Hyg. loc. cit*; *Ou. Fast.* V 166.

<sup>34</sup> Sch. in Arat. 172

<sup>35</sup> *Erechtheus* fr. 357 Nauck<sup>2</sup>

<sup>36</sup> Fr. 291 M. W. (*apud* Sch. in Arat. 171-172).



de la terra. Odisseu se'l troba a l'Hades, caçant feres, activitat que practicava en vida, i el qualifica de πελώριον. Sembla, doncs, que l'autor de la *necyia* odisseica desconeixi el catasterisme d'Orió. Apol·lodor el descriu com un γηγενής ὑπερμεγέθης.

Una versió força diferent del mite fa del personatge no un gegant sinó un heroi; en efecte, és fill de Posidó. La transmet Apol·lodor<sup>37</sup>, qui dóna com a font Ferecides. Podem, pel que sembla, distingir dues tradicions diverses, la d'Aristòmac<sup>38</sup>, seguida per MH i, si la subscripció és fiable, Euforió, i la de Ferecides, seguida per Apol·lodor, que probablement és tributària d'Hesíode, com veurem tot seguit..

Pel que fa al testimoni d'Hesíode, hi ha una certa confusió. Segons el fr. 148a<sup>39</sup> Orió és també fill de Posidó i Euríale, filla de Minos, coincidint amb la versió de Ferecides segons Apol·lodor. El fr. 148 b, en canvi, equipara els testimonis d'Aristòmac i Hesíode i les fa coincidir amb la de Ferecides. És obvi que Aristòmac i Hesíode, en realitat, discrepaven quant a la filiació d'Orió, pel que es desprèn de la lectura del testimoni de l'escoliasta de Germànic, que no presuposa versions idèntiques: *similem originem refert Hesiodus*.

φιλοξενώτατος δὲ γενόμενος ὑπεδέξατο ποτὲ καὶ θεοὺς κτλ.: la narració emprà aquí el motiu de l'home hospitalari amb els déus que rep un premi en compensació: un fill, atès que no en tenia.

λαβόντες οὖν οἱ θεοὶ τὴν τοῦ ἱερουργηθέντος αὐτοῖς βοῦς βύρσαν, ἀπεσπέρμησαν εἰς αὐτὴν καὶ ἐκέλευσαν κρῦσαι κατὰ γῆν κτλ.: l'estrany ritual practicat pels dos déus té la morfologia d'un ritus de fecunditat, ja sigui animal, per tal com és practicat amb una pell de bou, ja sigui de la terra, per això la pell del bou és enterrada, ja sigui humà: el fill nascut serà considerat fill d'Hirieu. Com a nascut de la terra, serà un altre dels *geganeis*, aquests gegants autòctons que recorren la mitologia i són normalment exterminats per déus o herois.

Hesíode<sup>40</sup>, si donem crèdit a l'escoliasta de Germànic<sup>41</sup>, ja narrava l'estrany naixement d'Orió, sinó que la "fecundació" de la pell de bou es féu amb orina, no amb semen, com diu MH.

ὁ Οὐρίων, οὕτως ὀνομασθεὶς διὰ τὸ οὐρήσαι ὡσπερ τοὺς θεοὺς, ἔπειτα κατ'εὐφημισμὸν Ὀρίων: l'etimologia popular pot haver afavorit la substitució del semen per l'orina en la narració primitiva.

συγκυνηγετῶν δὲ οὗτος Ἀρτέμιδι ἐπεχείρησεν αὐτὴν βιάσασθαι κτλ.: el mite d'Orió devia ser considerablement diferent en el seu estadi

<sup>37</sup> I 4, 3.

<sup>38</sup> *Apud. Sch. in Germanici Aratea* p. 93.13 Breysig = Hes. fr. 148b M.- W.

<sup>39</sup> M. W. = Eratòstenes, *Catasterismorum Epitome* XXXII (no figura en els *fragmenta Vaticana*).

<sup>40</sup> Fr. 148 (b) M. W. = Sch. in *Germanici Aratea* p. 93. 13 Breysig.

<sup>41</sup> Coincidint parcialment amb Aristòmac, *uid. supra*.

més primitiu. En l'*Odissea*<sup>42</sup> llegim que Àrtemis matà Orió amb les seves sagetes a l'illa d'Ortígia (Delos?), i no fou, doncs, l'escorpí. El motiu de la mort fou la gelosia dels déus en contemplar la bellesa d'Orió. Aquesta versió homèrica no sembla haver tingut continuïtat. Potser es deu al fet que desconeix el catasterisme: així doncs, la intervenció de l'escorpí pot haver estat un element adventici fill de la dimensió astral que adquirí el mite en la tradició posthomèrica. Segons el testimoni d'Eratòstenes, deutor d'Hesíode, l'afany desmesurat del gegant per la cacera amenaçà greument la fauna de Creta, i fou Gea la divinitat que féu aparèixer l'escorpí que matà Orió. En aquesta versió s'esmenta el concurs d'Àrtemis i Leto, però no l'intent de violació; ben al contrari, el catasterisme es va fer a petició d'aquestes dues deesses, companyes de cacera d'Orió. Eratòstenes contrasta aquesta versió hesiòdica amb una altra a la qual concedeix menys importància, per tal com la devia considerar tardana i mancada de l'aval de les autoritats literàries: ἄλλοι δέ φασιν αὐξηθέντα τοῦτον ἐρασθῆναι τῆς Ἀρτέμιδος κτλ..., coincidint amb MH, reflex de la *uulgata*. La versió pot ser d'origen quiota<sup>43</sup>.

ἡ ἱστορία παρὰ Εὐφορίωνι: desconeixem la fiabilitat d'aquesta subscripció a manca de testimonis paral·lels. Atès l'interès d'Euforió per les versions marginals, el fet que s'inclini per la *uulgata* és, *per se*, sospitós.

Σ 487: Ἄρκτον θ' ἦν καὶ Ἀμαξαν ἐπὶ κλησιν καλέουσιν·

Ζεὺς Καλλιστοῦς τῆς Λυκάονος ἐρασθεὶς ἐμίσητο αὐτῆι λανθάνων Ἡραν: MH dóna una visió molt esquemàtica del mite de Cal·listo. En primer lloc, destaca un element que sembla sobrevingut si contrastem les versions diverses: la intervenció d'Hera. Segons el tòpic, la unió de Zeus amb la seva nova amant suscita la gelosia de la deessa enganyada. Zeus burlà la vigilància d'Hera adoptant la figura d'Àrtemis o d'Apol·lo<sup>44</sup>

ἐπιγνοῦσα δὲ ἡ θεὸς μετέβαλεν αὐτὴν εἰς Ἄρκτον: les circumstàncies de la metamorfosi de Cal·listo han estat narrades de molt diverses maneres. Qui fou l'artífex de la transformació? Segons MH, l'engelosida Hera; segons Apol·lodor, el mateix Zeus, per camuflar-la. Notem la translació d'un element narratiu estructural propi d'altres mites, com el d'Ío.

καὶ ὡς θηρίον Ἀρτέμιδι προσέταξε τοξεῦσαι: és sorprenent que MH ometi un dels components més importants del mite: l'embaràs de Cal·listo fruit de l'encontre amb el Crònida. Aquest element és cabdal per

<sup>42</sup> Od. V 121 ss.

<sup>43</sup> PÀMIAS 2003, 357 i bibliografia citada.

<sup>44</sup> Apollod. III 8, 2.

entendre'n la significació primitiva: durant el temps en què Cal·listo formà part del seguici nimfal de la deessa de la caça havia de vetllar per la seva castedat. El mite està conformat sobre l'esquema del ritus de *passage*<sup>45</sup> femení conegut amb el nom d'*arcteia*. Àrtemis exerceix d'iniciadora, i les nimfes són les donzelles que han de superar l'estatus infantil per entrar en la fase núbil. La virginitat és, doncs, sagrada, i Cal·listo comet un sacrilegi que impedeix la seva iniciació i pas a la nova edat. Aquesta part és, doncs, silenciada, i el breu relat de MH ha perdut tota la seva significació primitiva. Només en resta l'element més frívol i novel·lesc: l'adulteri castigat. En l'estadi primigeni, doncs, era Àrtemis la que convertia la noia en óssa en veure-la despullada durant el bany i advertir la seva gravidesa. Nuesa i bany són elements rituals amb connotacions de puresa, puresa que la noia ha maculat amb la pèrdua de la virginitat, per això ha de ser suspesa del procés. És Eratòstenes<sup>46</sup> la font que transmet aquesta estructura narrativa més propera al ritus. L'erudit de Cirene cita com a font Hesíode<sup>47</sup>.

Una altra omisió destacada en el breu relat de MH és el naixement d'Arcas, epònim de l'Arcàdia. Tanmateix, no hem de descartar la possibilitat que la *historia* original de MH fos més completa i la tradició manuscrita l'hagi abreujat en excés.

Ζεὺς δὲ εἰς οὐρανὸν αὐτὴν ἀναγαγὼν πρώτην κατηστέρισεν: els catasterismes són afegiments relativament tardans<sup>48</sup>. Ja n'hem vist un exemple amb el cas d'Orió, a qui Odisseu troba en l'Hades<sup>49</sup>. El catasterisme de Cal·listo s'explica també de formes diverses: per a MH Zeus immortalitza així una altra de les seves amants, segons el tòpic tan recurrent. Eratòstenes encadena diferents segments narratius i posa el mite de Cal·listo en relació amb el de Licàon<sup>50</sup>. La noia és estel·litzada per Zeus en ser perseguida pels arcadis per haver profanat el recinte sagrat del déu.

ἡ ἱστορία παρὰ Καλλιμάχου: s'atribueix a Cal·límac la inclusió d'Hera en la història, deessa absent en la versió eratóstènica i hesiòdica. MH ha optat, com hem vist, per la versió més allunyada dels elements culturals i més propera a concepcions literàries de caire novel·lesc (adulteri, gelosia i venjança) i quasi burlesc. Aquesta *historia* ha estat aplegada per Pfeiffer en l'edició dels fragments de Cal·límac<sup>51</sup>.

<sup>45</sup> Cf. *historia* de les Plèiades (Σ 486a) i el nostre comentari al respecte. Vid. també el comentari de Pàmias 2003, 164, i l'abundant bibliografia sobre el tema citada a peu de pàgina.

<sup>46</sup> Eratosth. *Cat.* I.

<sup>47</sup> Fr. 163 M. -W.

<sup>48</sup> No sembla que sigui un element hesiòdic malgrat la citació d'Eratòstenes. Vid. PÀMIAS 2003 191 ss.

<sup>49</sup> *Vid. supra.*

<sup>50</sup> Vid. PÀMIAS *loc. cit.*

<sup>51</sup> Fr. 632.

Σ 493: πολὺς δὲ ὑμέναιος ὀράρει·

Ἵμέναιός τις Ἀργεῖος παραπλέων τὰς Ἀθήνας κατέλαβεν Ἀττικὰς παρθένους ἀρπαζομένας ὑπὸ Πελασγῶν τινων κτλ.: la figura d'Himeneu sembla tenir la seva gènesi mitopoètica en la personificació del cant nupcial, l'himeneu. El personatge no està catalogat per Hesíode en la *Teogonia* ni és mencionat per cap autor anterior a l'època romana. Tot sembla apuntar a la coexistència de tradicions orals molt diverses de caràcter merament local, i no se'n va consolidar una versió més o menys canònica i panhel·lènica per escrit. MH es limita a recollir una de les versions, probablement argiva o àtica. Destaca l'element heroic romàntic del personatge, que rescata les donzelles raptades per pirates salvaguardant llur virginitat. Altres tradicions posen l'èmfasi en la relació amb el cant (l'himeneu és un himne nupcial) bo i relacionant els mots himeneu i himne per llur similitud fònica, sense aprofundir en els eventuais fonaments lingüístics i etimològics. Així, la primera versió que sembla haver estat registrada per escrit fa d'Himeneu un músic fill d'Apol·lo i Cal·líope i germà d'Orfeu<sup>52</sup>. Citarem dues tradicions més per exemplificar la disparitat de les versions: Eustaci<sup>53</sup> relata la mateixa llegenda de les donzelles raptades<sup>54</sup>, però la contrasta amb una altra que es fa ressò d'una història que s'explicava en les cerimònies nupcials sobre un noi bellíssim que morí molt jove, sembla ser, sense arribar a casar-se (πρὸ ὥρας)<sup>55</sup>; segons la Suda<sup>56</sup>, Himeneu fou l'amant de Tàmiris<sup>57</sup>.

διὰ τοῦτο γοῦν αἱ νομίμως γαμούμεναι, ὥσπερ προσκαλούμεναι αὐτὸν, ὕμνον τινὰ ἔλεγον εἰς αὐτὸν ὃν ἐκάλουν ὑμέναιον: l'objectiu d'aquesta *historia* és, com es veu, purament etiològic i etimològic, d'acord amb els objectius que hem establert per a la tradició del MH II.

Σ 590-592: Ἐν δὲ χορὸν ποίκιλλε περικλυτὸς ἀμφιγυήεις / τῶι ἴκελον οἶόν ποτ' ἐνὶ Κνωσῶι εὐρείῃ / Δαίδαλος ἤσκησεν καλλιπλοκάμωι Ἀριάδνῃ·

<sup>52</sup> Asclepiades, en el setè llibre dels *Tragodumena*, citat per l'escoliaista de Píndar (Sch. in Pi. P. IV 313). De la mateixa època devia ser la comèdia Ἵμέναιος que la Suda (s. u. Ἀραρώς) atribueix a Àraros, fill del comediògraf Aristòfanes, però el títol és l'únic que en sabem.

<sup>53</sup> Eust. *ad loc.*

<sup>54</sup> Recordem, però, que aquest comentarista sembla haver consultat MH amb una certa assiduitat, com molt bé va advertir Panzer.

<sup>55</sup> Un mite estructuralment i funcionalment idèntic és el d'Ifínoe, sinó que amb protagonista femenina. Vid. DOWDEN 1989, cap 1.

<sup>56</sup> s. u. Θάμυρις.

<sup>57</sup> Una tradició òrfica posa Himeneu en un catàleg de personatges ressuscitats per Asclepi (Apollod III 10, 3), en un segment del text que molt probablement és una glossa marginal incorporada per la tradició manuscrita, segons conjectura de Heyne.

ιστόρηται γὰρ ὅτι Θησέα παραγενόμενον ἐξ Ἀφιδνῶν εἰς Ἀθήνας νεωστὶ, καταλαβόντα δὲ τὸν δασμὸν ἀποπεμπόμενον Μίνωϊ εἰς Κρήτην κτλ.: la tradició al voltant de l'episodi cretès del cicle de Teseu és força monolítica. Diu Plutarc: ὁμολογοῦσιν οἱ πλείστοι τῶν συγγραφέων<sup>58</sup>. No hi ha dubte que una ciutat com Atenes va tenir la cura suficient com per fixar una versió canònica. Però hi ha indicis de variants significatives<sup>59</sup>. Per contra hi ha molt pocs vestigis d'aquest episodi en la literatura arcaica. Noti's que el passatge homèric lematitzat menciona Ariadna i Dèdal, però silència el nom de Teseu, personatge que, per cert, només és citat un cop en tota la *Ilíada*<sup>60</sup> i en relació a la seva participació en la centauromàquia. Un breu apunt en la *necyia*<sup>61</sup> odisseica rememora l'episodi de Teseu i Ariadna, però cal recordar que la segona part del cant XI del poema, la que cataloga les ànimes difuntes, es considera una aportació força tardana, en qualsevol cas no anterior al s VI aC. La relació entre Teseu i Dèdal i conseqüentment el protagonisme adquirit per l'heroi en l'episodi del minotaure deuen ser patrimoni de la tradició local atenesa, que no s'incorpora a la tradició èpica fins a una època força avançada. Ferecides<sup>62</sup> probablement és la font directa o indirecta d'aquest passatge.

-ἐτέλουν δὲ τὸν δασμὸν οἱ Ἀθηναῖοι τοῦτον ἐπὶ τῷ δεδολοφονηκέναι Ἀνδρόγεων τὸν παῖδα Μίνωος ἀγωνιζόμενον καὶ νικῶντα κτλ.: aquí les fonts recullen dues tradicions, la que podríem anomenar antiàtica (la de MH) i la que exculpa i rehabilita els atenesos (tradició àtica), segons la qual Andrògeu va ser mort pel brau de Marató i no pels atenesos gelosos perquè un foraster vencé totes les competicions de les Panatenees<sup>63</sup>. Plutarc evita decantar-se per una o altra versió: Ἀνδρόγεω περὶ τὴν Ἀττικὴν ἀποθανεῖν δόλω δόξαντος ὃ τε Μίνωος πολλὰ κακὰ πολεμῶν εἰργάζετο τοὺς ἀνθρώπους κτλ.<sup>64</sup>. Dóna també una versió racionalista-evemerista que atribueix a Filòcor<sup>65</sup>.

ἐκόντα οὖν αὐτόν φασι συγκαταλέξει τοῖς ἀπιούσι καὶ παραγενόμενον εἰς Κρήτην ἠδέως ὀφθῆναί φασιν ὑπὸ Ἀριάδνης τῆς τοῦ Μίνωος θυγατρὸς: aquí la narració està subjecta al patró narratiu habitual de l'heroi, la princesa i el monstre, patrimoni del conte popular i amb altres exemples en la mitologia com el de Jàson i Medea o Perseu i Andròmeda.

<sup>58</sup> Th. 15.

<sup>59</sup> Vid. per exemple Hel-lanic, FGH 323F14 Jacoby; cf. D. S. IV 61. Calame (1996, 107) identifica nou versions diferents, la primera de les quals és l'homèrica. Desconcerta, però, que només tingui en compte l'*Odíssea* (*uid. infra*) i no faci cap referència a aquest passatge iliàdic.

<sup>60</sup> Il. I 264. Vid. *historia* de MH *ad loc.*; cf. Hes. Sc. 182.

<sup>61</sup> Od. XI 322.

<sup>62</sup> Citat en subscripció per l'escoliaista d' Od. XI 322, atribuïble també a MH. Aquest testimoni és un altre element de judici que abona la hipòtesi d'un mitògraf de l'*Odíssea* diferent del de la *Ilíada*.

<sup>63</sup> Apollod. III 15, 7.

<sup>64</sup> *loc. cit.*

<sup>65</sup> JACOBY FGH 328F17a.

La princesa s'enamora de l'heroi i aquest amb l'ajut d'ella venç el monstre, amb la conseqüent fugida d'ambdós.

καὶ διὰ τοῦτο τέχνη Δαιδάλου σωθῆναι τρόπῳ τοιῶδε: la presència de Dèdal trenca, però, l'esquema habitual: hi ha un segon protagonista masculí. A jutjar pel passatge homèric comentat, sembla com si l'heroi fos primitivament Dèdal. La intrusió de Teseu en la llegenda desplaça Dèdal, que fa el paper d'artesà i coadjutor enginyós: és ell el que garanteix la sortida del laberint.

μίτου ἀγαθίδα ἔδωκε Δαίδαλος τῆι Ἀριάδνῃ, εἰπὼν δοῦναι τῷ Θησεΐ κτλ.: a partir d'aquí totes les fonts coincideixen en aquesta llegenda tan ben construïda i fixada per l'atidografia i la mitografia al servei de la polis atenesa.

ἔξελθὼν δὲ μετὰ τῷ νικῆσαι ὁ Θησεὺς μετὰ τῶν ἠϊθέων καὶ παρθένων χορὸν τοιοῦτον ἔπλεκεν ἐν κύκλῳ τοῖς θεοῖς κτλ.: al final de la *historia* MH acaba referint-se al *lemma* homèric. És, per tant, una *historia* de caire exegetic, d'aquelles que responen a la pregunta “de què parla Homer?”, atribuïble a la tradició més primitiva (MH I). *L'aition* de la dansa que simula les giragonses del laberint està recollit en el text homèric; així doncs, en aquest cas, no és MH qui explica un *aition* aprofitant un passatge homèric que, de fet, no hi té res a veure, com succeeix sovint amb la tradició del MH II. La narració de MH atorga a Teseu un protagonisme que no té en el passatge iliàdic. Segons Homer, Dèdal va dissenyar una coreografia per a Ariadna que s'inspirava en el traçat tortuós del laberint, i Teseu no hi apareix. És evident que aquest episodi s'ha de situar abans de l'arribada de Teseu, car no té sentit que, abans de la fugida, Teseu i Ariadna s'entretinguessin a aprendre i executar una dansa. La tradició posthomèrica ha atorgat a Teseu un protagonisme major del que tenia primitivament en el cicle cretès, com ja hem observat.

T 108: *εἰ δ' ἄγε νῦν μοι δ' ὄμοσον, Ὀλύμπιε, καρτερόν ὄρκον*

οἱ περὶ Κρόνου Οὐρανοῦ παῖδες ἀρχαῖοι Τιτᾶνες τοῖς ἀμφὶ τὸν Δία νεωτέροις θεοῖς πόλεμον ἤρασαν: el propòsit d'aquesta *historia* és referir l'origen del jurament dels déus per les aigües de l'Estix. La font última és Hesíode<sup>1</sup>, però s'hi llegeixen dades obtingudes de la consulta d'altres fonts.

καὶ τοῦτο πράττειν δι' ἐπιβουλῆς ἐγνώ <\*\*\*>, ἀδελφὴν οὔσαν αὐτὴν, εἶτα μαθοῦσαν ἕκαστα τῶν βουλευμάτων κτλ.: el text ha arribat a nosaltres en un estat de corrupció considerable. La seqüència és assintàctica i és evident que algunes paraules han estat omeses, altres reinterpretades o simplement mal copiades. La quantitat de variants textuais que afecten no a mots isolats sinó a segments significatius del text delaten intents diversos per part dels copistes per tal de subsanar-ne el deteriorament. Lascaris, per exemple, va refer el text a partir del passatge original d'Hesíode<sup>2</sup>. Atesa la dificultat o quasi impossibilitat de restituir una lectura presumptament original, he seguit l'edició de van Thiel bo i anotant totes les variants significatives *in apparatu*; ara bé, considero necessari tenir-les en compte per intentar una aproximació a l'original irrecuperable.

τὸν μετὰ τῶν ἄλλων θεῶν φυλαττόμενον τὴν ἐπιβουλήν συμβαλόντα τε αὐτοῖς πολέμῳ κρατῆσαι καὶ τιμῆσαι τὴν Στύγα καὶ τὸ τῆς Στυγὸς ὕδωρ ὄρκῳ κτλ.: sembla ser que el relat segueix aquest argument: els titans maquinen una conspiració contra els déus; Estix, germana dels titans, ho sap, i ho revela a Zeus. Ell, amb els altres olímpics, declara la guerra als titans i els venç, i institueix el jurament estigi en agraïment. Doncs bé, això no és el que narra Hesíode: el poeta d'Ascra dóna com a *aition* del jurament estigi el fet que Estix va anar a l'Olimp juntament amb els seus fills Bia i Cratos per allistar-se a les files de Zeus contra els titans. Cal tenir en compte, a més, que Estix no és, segons la genealogia hesiòdica, una germana dels titans sinó una oceànida, per tant, pertany a la generació olímpica i és cosina de Zeus. Així doncs, malgrat la subscripció, MH ha consultat una altra font. Quina pugui ser aquesta font és prou difícil d'escatir atesa la manca de testimonis. Podria amagar-se en la tradició de les titanomàquies arcaïques, que devien ser força copioses però malauradament han deixat vestigis massa exigus.

En fonts més tardanes comprovem fins a quin punt les tradicions al voltant d'Estix discrepaven: en l' *Himne a Demèter*<sup>3</sup>, Estix és una de les

<sup>1</sup> Hes. *Th.* 383-403

<sup>2</sup> Per això he descartat la lectura de Lascaris en la meua edició; com ja he dit, no només és tributària d'Hesíode.

<sup>3</sup> h. Cer. 423.

companyes de Persèfone, participant en l'*anthologia*. Apol·lodor<sup>4</sup> recull una versió aberrant que fa d'Estix la mare de Persèfone. Aquestes dades són molt difícils d'interpretar, però probablement amaguen un antic protagonisme del personatge en versions molt antigues del rapte de Persèfone<sup>5</sup>.

D'altra banda, versions evemeristes racionalitzants donen una localització geogràfica a la llacuna Estígia, ubicada per historiadors i geògrafs en un indret recòndit d'Arcàdia<sup>6</sup>.

Els còdexs Q, X i P<sub>3</sub> donen una lectura que, segons la meua opinió, amaga material prou antic que ens acosta als orígens del jurament estigi. Hi llegim: καὶ ἀξιοῦσιν αὐτοῖς συγκροτῆσαι τῶι τοῦ πολέμου καιρῶι καὶ τιμῆσαι τὴν Στύγα, καὶ τῶι τῆς Στυγός ὕδωρ ὄρκον θεῶν ποιῆσαι. Si fem una ullada a les lectures dels altres manuscrits (ZY), no podem sinó inferir que són fruit d'una simplificació de l'original, que es veu millor reflectit en la branca *v* de la tradició i en el còdex parisenc. συγκροτῆσαι (*lectio difficilior*) ha esdevingut κρατῆσαι (*lectio faciliior*); com a conseqüència, de τῶι τοῦ πολέμου καιρῶι només s'ha salvat el mot πολέμωι. La meua interpretació és la següent: el text primitiu de MH bevia d'una font antiga desconeguda per nosaltres en la qual s'explicava que Zeus va fer que els déus olímpics fessin colpejar les armes contra els escuts (συγκροτεῖν) en el moment d'entaular combat contra els titans, bo i invocant el nom de l'Estix. Aquest comportament militar té tot l'aspecte d'un antic ritus guerrer apotropaic mitjançant el qual els soldats conjuraven el perill i la por a la mort invocant les aigües de l'Estix i fent soroll amb les armes en el moment d'entrar en combat. El mite seria l'explicació d'un *aition* d'aquest ritus.

ἡ ἱστορία ἀκριβέστερον παρὰ Ἡσιόδωι ἐν Θεογονίαι: pel que fa a la relació d'aquest text amb el passatge citat d'Hesíode, *uid. supra*. Noti's la importància del mot ἀκριβέστερον, que denota la consciència del mitògraf de les divergències entre el seu relat i el de la *Teogonia*. Novament ha volgut citar una autoritat de prestigi per legitimar el seu text, sense que això vulgui dir que l'ha seguit al peu de la lletra. De la segona font, però, no en diu res: devia ser un manual o epítome tardà que, malgrat la seva poca rellevància literària, conservava material antic i valuós.

T 119: Ἀλκμήνης δ' ἀπέπαυσε τόκον·

<sup>4</sup> I 3, 1.

<sup>5</sup> Una altra versió tardana i aberrant relaciona el jurament amb la conspiració dels olímpics contra Zeus: *uid. Sch. in Lyc. 706*.

<sup>6</sup> Hdt. VI 74; Str. VIII 8, 4; Paus. VIII 17, 6.



Ζεὺς μίγεις Ἀλκμήνῃ τῇ Ἡλεκτρούνοσ ὄν τρόπον εἴρηται ἐν τῇ  
Ξ ἔγκυον κατέστησεν: aquesta *historia* és una nova paràfrasi. El mite del naixement prematur d'Euristeu ja el relata Homer, sinó que MH hi afegeix dades que manquen en el text iliàdic. És important notar la referència creuada: MH ens remet al cant XIV de la *Iliada* sense especificar-ne el text. De fet, no està remetent al text homèric sinó a la seva pròpia *historia* als versos 323-324, on explica la manera com fou concebut Hèracles, cosa que Homer no fa.

μελλούσης δὲ τίκτειν ὤμοσεν ἐν θεοῖς τὸν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρῃ  
γεννηθέντα τῶν ἐξ αὐτοῦ βασιλεύσειν. Ἦρα δὲ ζηλοτύπως κτλ.: MH segueix el relat homèric.

Ἀντιβίαν δὲ, ἣν τινες Νικίππην εἶπον, τὴν Σθενέλου γυναῖκα: hem vist en ocasions anteriors com les paràfrasis de passatges homèrics sempre aporten informació omesa per Homer. En aquest cas, el nom de la mare d'Euristeu: Antíbia o, segons altres, Nicípa.

ὄθεν καὶ τὰ ἐπτάμηνα γεννώμενα τροφῆς μοῖραν ἔλαχεν: podríem qualificar aquesta notícia d'*aition* biològic o fisiològic; així, d'ençà del naixement d'Euristeu, els infants setmesons poden sobreviure. La informació també ha estat collida d'una altra font.

βασιλεύων δὲ Εὐρυσθεὺς Ἡρακλεῖ τοὺς ἄθλους ἐπέτασεν: la tradició dels treballs d'Hèracles encomanats per Euristeu sembla que s'anà gestant al llarg del període arcaic; tanmateix, les referències iliàdiques a l'heroi són totes sobre temes aliens al cicle dels dotze treballs. Malgrat que en la *Iliada* ja es parla de la servitud de l'heroi sota Euristeu, -precisament el passatge que comentem n'explica l'origen-, el cicle dels dotze treballs, o encara no s'havia format, o era massa embrionari i no havia tingut temps d'introduir-se en la tradició literària, com s'esdevingué amb altres cicles sobre Hèracles: la primera guerra de Troia<sup>7</sup>, la destrucció de Cos<sup>8</sup> i la lluita contra Neleu a Pilos<sup>9</sup>. En l'*Odissea*<sup>10</sup> només apareix un dels dotze treballs, tot i que ja es parla d'ἄεθλος: la captura de Cérber, que constituirà l'últim del cicle. Tanmateix la gesta d'Hèracles que té més ressò en l'*Odissea* és la presa d'Ecàlia<sup>11</sup>, que tampoc forma part dels dotze treballs. Les primeres mencions explícites a alguns dels treballs les trobem en la *Teogonia* d'Hesíode: els bous de Geríon<sup>12</sup>, l'hidra de Lerna<sup>13</sup> i el lleó de Nèmea<sup>14</sup>.

<sup>7</sup> Il. V 638 ss.

<sup>8</sup> Il. XIV 250 ss.

<sup>9</sup> Il. V 392 ss.

<sup>10</sup> Od. XI 622-623.

<sup>11</sup> Od. VIII 223-225; XXI 22-27.

<sup>12</sup> Hes. *Th.* 287-294.

<sup>13</sup> Hes. *Th.* 313-318.

<sup>14</sup> Hes. *Th.* 326-332.

οὓς τελειώσας κατὰ Ἀθηνᾶς καὶ Ἀπόλλωνος ὑποθήκας ἄθανασίας μετέλαβεν: aquesta notícia és una autèntica raresa, car no hi ha cap altra font<sup>15</sup> en què Apol·lo i Atena tinguin el més mínim protagonisme en l'apoteosi de l'heroi.

ἡ ἱστορία παρὰ Ῥιανῶι: única subscripció a aquest autor que devia ser quasi contemporani de MH. També és, d'entre totes les fonts citades, la de datació més baixa. La subscripció pot ser fiable<sup>16</sup>.

Τ 326-27: ἡὲ τὸν ὅς Σκύρωι μοι ἔνι τρέφεται φίλος υἱός, / εἷ που ἔτι ζῶει γε Νεοπτόλεμος θεοειδής·

Πηλεὺς δὲ προγιγνώσκων ὅτι μοιρίδιον ἦν ἐν Τροίαι θανεῖν Ἀχιλλέα, παραγενόμενος εἰς Σκύρος πρὸς Λυκομήδην κτλ.: la llegenda d'Aquil·leu amagat a la cort de Licomedes d'Esciros és en general força uniforme. La versió cíclica ha estat transmesa pels resums dels mitògrafs. Hi ha, però, lleugeres variants; per exemple, segons Apol·lodor<sup>17</sup> no fou Peleu qui amagà el noi, sinó Tetis<sup>18</sup>. L'escoliasta de Licòfron<sup>19</sup> recull una versió segons la qual fou decisió del mateix Aquil·leu, atemorit per la fama d'Hèctor.

γυναικείαν ἐσθῆτα ἀμφιέσας ὡς κόρην μετὰ τῶν θυγατέρων ἀνέτρεφεν: l'èpica tardana va tendir a devaluar les figures dels grans herois homèrics, de la mateixa manera com la comèdia donarà una visió estafeta i grotesca d'Hèracles. La versió que recull l'escoliasta de Licòfron és la més pejorativa. Tanmateix, no hi ha dubte que la figura de l'Aquil·leu travestit i amagat en el gineceu és aliena Homer, malgrat que en la *Ilíada* l'estada de l'heroi a Esciros i la unió amb Deidamia eren motius ja coneguts, així com la naixença de Neoptòlem, com es veu en el *lemma*. El transvestisme té, però, una dimensió ritual que, si bé en l'èpica tardana ja devia haver perdut la seva significació, està testimoniada també pel mite de Leucip de Pisa<sup>20</sup>. Així doncs, l'Aquil·leu travestit no és una mera fabulació caricaturitzant, sinó que sembla partir d'un ritus de *passage*<sup>21</sup>: en el pas a l'*efebèia*, durant el temps que durava el *passage* el noi es vestia de noia i deixava créixer els seus cabells que posteriorment serien oferts a una divinitat tutelar dels

<sup>15</sup> S. Tr. 756 ss; 119 ss.; D. S. IV, 38; Sch. in Lyc 50-51; Ou. Met. IX 136 ss.; Hyg. Fab 36; Lucianus *Hermotim* 7; Apollod. II 7, 7; *Appendix Narrationum* XXVIII 8 (ed. Westermann).

<sup>16</sup> Vid. LESKY, *Historia de la literatura griega* 767.

<sup>17</sup> III 13, 8.

<sup>18</sup> Cf. *historiae* a A 418 i Π 36.

<sup>19</sup> Sch. in Lyc. 277.

<sup>20</sup> Paus. III 20, 2.

<sup>21</sup> DOWDEN 1989 55; 65 ss.

efebus, sovint una divinitat fluvial<sup>22</sup>. El pas per la feminitat refermava la seva masculinitat; es tracta d'un mecanisme de polarització. Els ritus partènics tenien la mateixa estructura però a la inversa: l'*arcteia* suposava una masculinització de les donzelles, que retien culte a Àrtemis, la deessa iniciadora de trets masculins.

χρησμοῦ δὲ δοθέντος μὴ ἀλώσεσθαι τὴν Ἴλιον χωρὶς Ἀχιλλέως: segons Apol·lodor<sup>23</sup> fou Calcant qui emeté l'oracle.

πεμφθέντες ὑπ' Ἑλλήνων Ὀδυσσεύς τε καὶ Φοῖνιξ καὶ Νέστωρ: la narració es desenrotlla segons els paràmetres habituals del cicle i l'èpica tardana, i amb el model de la *Ilíada*: Odisseu, “el de molts recursos”, el gran negociador, juntament amb Fènix i Nèstor, excel·lents mediadors i diplomàtics, són els encarregats de “persuadir” l'heroi encovardit; els mateixos que protagonitzen la delegació que intentarà convèncer l'heroi que deposti la seva còlera en el cant IX de la *Ilíada*. D'acord amb la concepció cíclica els fets se succeeixen en aquest ordre, però en la història de l'èpica no hi ha dubte que el passatge iliàdic és referent del passatge cíclic.

Πηλέως ἀρνούμενου παρ' αὐτῶι τὸν παῖδα τυγχάνειν: aquest passatge entra en contradicció flagrant amb Il. XI 769-789, on Nèstor recorda com va ser acollit amb l'hospitalitat preceptiva a la cort de Peleu, essent-hi presents Aquil·leu i Pàtrocle, que manifestaren el seu desig de lluitar a Troia; a més, Peleu encoratjà el seu fill a allistar-se i demostrar el seu valor militar. MH no sembla ser conscient d'aquesta contradicció ni del fet que els fets que relata són una expansió narrativa posthomèrica, crepuscular i antièpica. Ja hem advertit de la manca de sentit crític del nostre mitògraf en diverses ocasions.

ταῖς Ὀδυσσεῶς ὑποθήκαις ὄπλα καὶ ταλάρους ἔρριψαν σὺν ἱστουργικαῖς ἐργαλείοις ἔμπροσθεν τοῦ παρθενῶνος κτλ.: l'astúcia d'Odisseu desemmascara l'engany. Odisseu rep un tractament anàleg per part de la tradició cíclica: es fa passar per boig per estalviar-se ser allistat, però és descobert per Palamedes<sup>24</sup>. Un i altre relat comparteixen la mateixa estructura narrativa.

αἱ μὲν οὖν κόραι ἐπὶ τοὺς ταλάρους ὄρμησαν, Ἀχιλλεὺς δὲ ἀνελόμενος τὰ ὄπλα κατάφωρος ἐγένετο: Apol·lodor<sup>25</sup> torna a discrepar: fou un toc de trompeta el que delatà Aquil·leu.

ἔφθειρε Δηϊδάμειαν τὴν Λυκομήδους, ἣτις ἐξ αὐτοῦ ἐγέννησε Πύρρον τὸν ὕστερον Νεοπτόλεμον κληθέντα: al final de la *historia* veiem la relació entre aquesta i el *lemma*. Homer parla de Neoptòlem, el fill d'Aquil·leu; en conseqüència, MH explica la referència homèrica, bo i

<sup>22</sup> Vid. *historia* a Ψ 144 i el nostre comentari.

<sup>23</sup> *loc. cit.*

<sup>24</sup> Apollod. *Ep.* III 7.

<sup>25</sup> III 13, 8.

narrant les circumstàncies del naixement del nen i la seva infantesa a Esciros.

L'escoliasta de Licòfron<sup>26</sup> recorda una tradició que feia de Pirros el fill d'Ifigenia. Aquesta versió és aberrant en la tradició literària, però devia ser força vigorosa en la tradició oral, atesa la importància del culte a Aquil·leu i a Ifigenia en les colònies gregues de la Mar Negra<sup>27</sup>. La unió d'Aquil·les i Ifigenia reflecteix probablement una antiga hierogàmia.

ὅστις τοῖς Ἑλλησι νέος ὦν συνεστρατεύσατο μετὰ θάνατον τοῦ πατρὸς: vet aquí una nova mostra del que hem establert<sup>28</sup> com un dels objectius del que sembla haver estat el MH originàriament: el de posar en relació el text de la *Iliada* amb el que narraven els poemes del cicle èpic. Així doncs, aquesta *historia*, una de les que presenten una narració més completa i acurada, és un nou exemple de la tradició de caire més exegetíc (MH I). El fet que MH no s'entregués a explicar la *μετονομασία* de Pirros /Neoptólem n'és una prova més. Recordem que hem atribuït l'interès etimològic i, concretament, l'explicació de les *metonomasiai* al MH II.

ἡ ἱστορία παρὰ τοῖς Κυκλικοῖς: no hi ha evidències que aquest episodi fos narrat en els *Cypria*, com fóra de suposar atesa la seva ubicació en l'estructura argumental del cicle troià. Sota aquesta denominació genèrica MH engloba tota la tradició èpica diferent de la homèrica que en la seva època ja era coneguda més pels resums en prosa que per l'original, com evidència la manca de testimoni papiracis del cicle. El tractament tan negatiu del protagonista de la *Iliada*, que ratlla la caricatura, ens fa pensar en un text èpic força tardà.

---

<sup>26</sup> *Loc.cit.*

<sup>27</sup> Vid. OLLER 2004 274 ss.

<sup>28</sup> Vid. Introducció, cap 6.

Υ 53: *ἄλλοτε παρ Σιμόεντι θέων ἐπὶ Καλλικολώνη:*

ἔστι δὲ οὗτος ἐν Ἰλίῳ, σταδίων πέντε τὴν περίμετρον μεταξὺ Σιμοῦντος τοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς Ἰλιέων καλουμένης κώμης: la tradició dels escolis D situa aquesta *historia* sota un altre *lemma*: *θρωσμῶι πεδίοιο* (Υ 3) El terme θρωσμός, al qual es refereix el pronom οὗτος, ha estat objecte de definicions<sup>1</sup> per part de la tradició lexicogràfica, i ha estat probablement aquesta la que ha desplaçat la *historia* de la seva ubicació original, el vers 53 del mateix cant, com demostra el paper, vers en el qual apareix el topònim Cal·licolone. Arribem a aquesta conclusió després de comprovar com la major part de l'exegesi homèrica sobre el terme Cal·licolone ha estat conservada sota aquest *lemma*.

Aquesta *historia* no és mitogràfica *stricto sensu*, sinó hereva de la tradició periegètica<sup>2</sup>.

ὅπου καὶ τὰς θεὰς κριθῆναι λέγουσι περὶ κάλλους: la relació entre el mite i la geografia era tema de la literatura periegètica. L'afany de compilació del nostre mitògraf el podria haver induït al relat del judici de Paris, cosa que potser va fer, però en la tradició manuscrita no n'han quedat rastres. L'associació de l'indret amb el mite pot haver estat suggerida per la lectura ambígua del terme θέων; en efecte, alterant-ne l'accentuació esdevé θεῶν. Herodià<sup>3</sup> recull la controvèrsia suscitada al respecte: mentre que Aristarc hi llegia el genitiu plural (accentuació perispòmena), i interpretava "El Bell Turó de les deesses", Herodic hi llegia el participi de present del verb θέω (accentuació paroxítona), més en consonància amb el context. Els editors moderns es decanten per la segona lectura.

ὀνομάζεται δὲ Καλλικολώνη, ἐπεὶ τῶν πέριξ τόπων ἐπισημώτατός ἐστιν: acaba la *historia* amb una explicació etimològica, característica de la tradició del MH II.

ἡ ἱστορία παρὰ Δημητρίῳ τῷ Σκηψίῳ: subscripció fiable<sup>4</sup>.

<sup>1</sup> E. M. s. u.; cf. Sch. D in K 169.

<sup>2</sup> Cf. Str. XIII 1, 35.

<sup>3</sup> Sch. ex. *ad loc.* (Erbse).

<sup>4</sup> Cf. *historia* a Z 35.

Υ 145-7: *τείχος ἐς ἀμφίχυτον Ἡρακλῆος θείοιο, / ὑψηλόν, τό ρά οἱ Τρῶες καὶ Πάλλας Ἀθήνη / ποίεον, ὄφρα τὸ κῆτος ὑπεκπροφυγῶν ἀλέαιτο·*

Homer fa esment del mur de terra apilada que els troians amb l'ajut d'Atena bastiren per tal de protegir-se del monstre marí. MH n'explica la història completa.

Ποσειδῶν καὶ Ἀπόλλων προστάξαντος Διὸς Λαιομέδοντι θητεύσαι, ἐπὶ μισθῶι τεταγμένωι τὸ τεῖχος κατασκευάζουσιν: dos déus es posen durant una temporada al servei d'un mortal. Aquest és un mitema conegut. Pensem en Apol·lo al servei d'Admet o Demèter al de Cèleu. El motiu d'aquesta servitud s'explica de formes diverses. Per al cas que ens ocupa, l'escolista de Píndar<sup>5</sup> l'atribueix al càstic imposat per Zeus en descobrir la conspiració rememorada en *Ilíada* I 399 ss. Tanmateix no sembla que en els orígens hagi estat per raons punitives; més aviat sembla una forma de posar a prova la pietat del rei. Així ho explica Apol·lodor<sup>6</sup> (τὴν Λαιομέδοντος ὕβριν πειράσαι θέλοντες). Els déus no manifesten la seva condició, ans s'apareixen com a simples mortals que s'ofereixen per a una feina, com també s'esdevé amb Demèter al palau de Cèleu<sup>7</sup>, o bé amb Afrodita en presentar-se davant d'Anquises<sup>8</sup>, oferint-se-li com a esposa. L'epifania serà un episodi posterior, un cop s'hagi palesat la pietat o impietat del judicand, o, en el cas d'Afrodita i Anquises, un cop s'hagin unit i hagin concebut Eneas.

Λαιομέδων δὲ παραβὰς τοὺς ὄρκους καὶ τὰς συνθήκας μὴ δοὺς τὸν μισθὸν ἀπήλασεν αὐτούς: Laomedont és un ὕβριστής. És un tirà perjur que serà degudament punit. El mite rep aquí una configuració profundament tràgica; no hi ha dubte que el procés de elaboració d'aquest tema que s'arrela pregonament en la tradició èpica preiliàdica<sup>9</sup> passa per les successives remodelacions del cicle i la tragèdia, malgrat que no en queda rastre ni en un ni en altre gènere. Sabem, però, que Nevi va escriure una tragèdia titulada Hesíone, fet que demostra que el tema devia haver estat tractat pels tràgics grecs.

ἀγανακτήσας δὲ Ποσειδῶν ἔπειψε τῆι χώρῃ κῆτος, ὃ τοὺς τε παρατυγχάνοντας ἀνθρώπους καὶ τοὺς γιγνομένους καρποὺς διέφθειρεν κτλ.: seguint un dels patrons narratius habituals del mitema del càstic diví, el déu exigeix el sacrifici de la donzella al monstre marí, motiu tòpic del conte popular amb altres reflexs en la mitologia grega -pensem en el mite d'Andròmeda-. Potser un motiu sobrevingut, de caire més racionalista, és el

<sup>5</sup> Sch. in Pi. O. VIII 41. Vid. també Sch. in Lyc. 34.

<sup>6</sup> II 5, 9.

<sup>7</sup> h. Cer. 96 ss.

<sup>8</sup> h. Ven. 76 ss.

<sup>9</sup> Reflex del tema en II. V 238 ss; XXI 441-457.

de la gran catàstrofe: una invasió del mar damunt la terra o maremot, amb la conseqüent devastació i inutilització dels camps, la pèrdua de les collites i la fam. Així el sacrilegi del rei és causa de la ruina del seu poble, segons mitema també estereotipat -pensem en el mite d'Èdip-. Apol·lodor es fa ressò d'una variant: mentre que Posidó envia el seu monstre, Apol·lo propaga una epidèmia, com fa al principi de la *Ilíada* per la culpa d'Agamèmnon, o bé en la Tebes labdàcida per la falta de Laios, i posteriorment d'Èdip i Iocasta. MH ha fusionat les dues variants, com també farà Ovidi<sup>10</sup>. Segons l'escoliasta de Licòfron<sup>11</sup>, és el monstre el que provoca la marea.

προσθεῖς δὲ ἐκεῖνος τὴν θυγατέρα μισθὸν ἐκήρυξε τῶι τὸ κῆτος ἀνελόντι τοὺς ἀθανάτους ἵππους δώσειν, οὓς Τρωῖ Ζεὺς ἀντὶ Γανυμήδους ἔδωκεν: d'acord amb els esquemes habituals en aquesta mena de relats d'origen popular, el rei ofereix una recompensa a aquell qui alliberi la princesa i la rescati del monstre. Respecte als cavalls immortals de Tros, la narració completa la llegim en un escoli a Licòfron<sup>12</sup>. El motiu és, però, prou antic; se'n parla en la *Ilíada*<sup>13</sup> i en l'*Himne homèric a Afrodita*<sup>14</sup>.

Ἡρακλῆς δὲ παραγενόμενος ὑπέσχετο τὸν ἄθλον κατορθώσειν: la *Ilíada* registra alguns dels episodis del cicle heracleic, entre els quals destaca la primera destrucció de Troia<sup>15</sup>.

καὶ Ἀθηνᾶς αὐτῶι πρόβλημα ποιησάσης, τὸ καλούμενον ἀμφίχυτον τεῖχος: aquí compremem l'objectiu de MH en narrar-nos aquesta *historia*: ¿a què es refereix Homer quan parla de “la muralla de terra apilada del diví Hèracles”? No és la muralla construïda pels dos déus, sinó un bastió que els troians edificaren per protegir-se dels embats del monstre, sota la supervisió de la deessa tutelar. Des d'aquest terraplè Hèracles arremeté contra el monstre. De fet, sembla l'explicació d'un topònim, “Muralla d'Hèracles”. El caire exegètic de la *historia* no deixa marge de dubte respecte a l'adscripció d'aquesta a la tradició primitiva del MH I.

εἰσδὺς διὰ τοῦ στόματος εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ κήτους, αὐτοῦ τὰς λαγόνας διέφθειρεν: una de les múltiples variants del motiu estereotipat de l'heroi occisor del monstre és el de la mort des de dins: l'heroi es deixa devorar per agredir la bèstia des de les entranyes.

ὁ δὲ Λαομέδων ὑπαλλάξας θνητοὺς δίδωσιν ἵππους κτλ.: Laomedont comet un segon perjuri afegint l'agreujant de reincidència a la seva ὕβρις. El nou càstic serà ja definitiu: la destrucció de la ciutat i la mort del rei. Noti's la bella elaboració del relat i la qualitat de la narració

<sup>10</sup> Ou. *Met.* XI 194 ss.

<sup>11</sup> Sch. in Lyc. 34.

<sup>12</sup> *loc cit.*

<sup>13</sup> Il. V 263 ss.

<sup>14</sup> h. Ven 207.

<sup>15</sup> Vid. comentari a *historia* a T 119.

mitogràfica, que contrasta amb la síntesi sovint esclerotitzant de moltes de les *historiae*. No hi ha dubte que tenim aquí un dels millors exemples i dels que deuen haver conservat millor el redactat primitiu. L'adequació de la *historia* al *lemma* és perfecta i l'element exegetíc prou clar. L'atractiu d'aquesta llegenda ha contribuït, certament, al bon estat de conservació.

ἡ ἱστορία παρὰ Ἑλλανίκοι: no hi ha rastre en els fragments i testimonis del cicle èpic d'episodis pertanyents al període que va de la fundació de Troia a la seva primera destrucció en mans d'Hèracles. Les referències més o menys fugaces en la *Ilíada* ja han estat assenyalades: no hi ha dubte que el mite era prou conegut entre els oients dels recitals homèrics. Píndar<sup>16</sup> encara se'n fa bell ressò. Però l'oblit de l'èpica cíclica a partir de l'època clàssica promou l'afany d'aplegar en prosa totes aquestes llegendes. És, doncs, sens dubte, l'atribució a Hel·lanic, una dada prou fiable, com hem vist ja en altres passatges<sup>17</sup>.

Υ 215: *Δάρδανον αὐτὸν πρῶτον τέκετο νεφεληγέρετα Ζεὺς·*

Δάρδανος ὁ Διὸς καὶ Ἥλέκτρας τῆς Ἔκλαντος θυγατρὸς διτῶν τὴν Σαμοθράκη: el mite de Dàrdan té l'estructura d'un mite fundacional protagonitzat per l'habitual heroi erònim. Comença amb la concepció divina de l'heroi, fill de Zeus i de la plèiade Electra.

ἐπομβρίας γενομένης, κατασκευάσας σχεδίαν καὶ ἀσκὸν ἑαυτῶι περιθεις διεκομίσθη εἰς τὴν Ἰδὴν τῆς Τρωιάδος: quant al motiu de l'exili de Dàrdan, les fonts discrepen: MH parla d'una inundació, mentre que Apol·lodor<sup>18</sup> atribueix el fet al sacrilegi de Jasió, germà de Dàrdan, que fou fulminat per haver intentat violar Demèter. En la versió de MH Dàrdan fuig amb un rai que ell mateix es fabrica i amb una pell per vestir-se com a únic bagatge. El detall de l'arribada a l'Ida suggereix el desembarc en un cim en el període en què les aigües estan altes a causa del diluvi.

καὶ ἀποβάς Διὸς ὑποθεμένου κτίζει πόλιν: MH es limita a recordar breument el mite fundacional. La llegenda, però, és més prolíxa<sup>19</sup>. El nouvingut, segons el patró habitual dels mites de colonització, contraurà matrimoni amb la filla del rei local, Teucre. Així fundarà la nació troiana, altrament dita dardànida. No podem evitar de pensar en el tema d'Eneas al Laci, una clara imitació. Virgili recorda el mite de Dàrdan en diversos

<sup>16</sup> Ol. VIII 30.

<sup>17</sup> FOWLER, EGM *Hellanicus* fr. 26b.

<sup>18</sup> III 12, 1; cf. Conon XXI.

<sup>19</sup> Vid. fonts citades.



passatges del seu poema<sup>20</sup>, com és natural, atès que Dàrdan és l'ancestre d'Eneas.

ἦν καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ Δαρδανίαν ἐκάλησεν: els mites fundacionals acostumen a acabar amb l'habitual eponímia. La concepció d'aquesta *historia* respon al tipus de la tradició del MH II, atesa la temàtica.

ἱστορεῖ Λυκόφρων: la subscripció és fiable. Licòfron<sup>21</sup> es fa ressò del mite de Dàrdan. Cal tenir en compte, però, la tesi de Lünstedt, que va comprovar que quan MH cita Licòfron es refereix no només al poema *Alexandra* sinó també als escolis. El còdex A ha transmès una referència als *neoterói*. Una nova prova de la manipulació i alteració de les subscripcions finals a càrrec de la tradició manuscrita. Tanmateix és evident que en algun moment de la transmissió textual s'han contrastat fonts: potser Licòfron figurava en la subscripció primitiva; la lectura de Licòfron, considerat aquí un dels *neoterói*, s'ha contrastat amb versions d'altres poetes, per això diu οἱ δὲ νεώτεροι συγγέουσιν. Potser caldria restituir ἱστορεῖ Λυκόφρων, οἱ δὲ νεώτεροι συγγέουσιν, una lectura prou coherent.

Υ 307: *νῦν δὲ δὴ Αἰνείαιο βίη Τρώεσσιν ἀνάξει*

Ἄφροδίτη χρησιμοῦ ἐκπεσόντος ὅτι τῆς τῶν Πριαμιδῶν ἀρχῆς καταλυθείσης οἱ ἀπ' Ἀγχίσου Τρώων βασιλεύσουσιν, Ἀγχίση ἤδη παρηκμακότι συνῆλθεν: pel *lemma* veiem que Homer ja coneixia l'oracle segons el qual la línia dinàstica passaria de Príam a Eneas. Així doncs, el motiu ja forma part de l'èpica preiliàdica. L'*Himne a Afrodita*<sup>22</sup> és més explícit al respecte: la deessa vaticina a Anquises que la seva descendència regnarà entre els troians, pronunciant l'oracle que sembla ser el referent del vers homèric comentat.

τεκοῦσα δ' Αἰνείαν καὶ βουλομένη πρόφασιν κατασκευάσαι τῆς τῶν Πριαμιδῶν καταλύσεως, Ἀλεξάνδρῳ πόθον Ἑλένης ἐνέβαλε: aquí la *historia* pren un caire exegètic evident. MH està interpretant; en efecte, tot sembla respondre a un pla preconcebut per Afrodita perquè el seu fill Eneas usurpés la dinastia a Príam. Per això provocà la guerra de Troia amb el rapt de Hèlena.

καὶ μετὰ τὴν ἀρπαγὴν τῷ μὲν δοκεῖν συνεμάχει τοῖς Τρωσὶ, ταῖς δὲ ἀληθείαις παρηγόρει τὴν ἦτταν αὐτῶν κτλ.: el sentit crític que emergeix en aquestes paraules és només comparable al que hem detectat en la *historia* a A 5; ¿per què Afrodita lluitava del bàndol troià, si cercava la

<sup>20</sup> Verg. *Aen* II 325; III 15; 167; 170; VII 297; IX 10.

<sup>21</sup> Lyc. Al. 72 ss i Sch. *ad loc.*

<sup>22</sup> h. Ven 196-197, passatge que, per cert, comparteix amb el vers iliàdic comentat la fórmula Τρώεσσιν ἀνάξει.

ruïna de Príam? Perquè tinguessin esperances de guanyar la guerra i no lliuressin Hèlena al seu primer marit. *Se non è vero è ben trovato*. Aquesta racionalització, però, bé podria haver figurat en la font consultada (*uid. infra*).

ἡ ἱστορία παρὰ Ἀκουσιλάωι: subscripció fiable<sup>23</sup>. La matèria de Troia relacionada amb episodis concomitants amb la guerra, o bé el període que va de la fundació a la primera destrucció de la ciutat eren objecte de fabulació per part de l'èpica oral preiliàdica, salvaguardada per a la posteritat en versions en prosa pels primers mitògrafs<sup>24</sup>. L'*Himne a Afrodita* és un bon exemple de pervivència d'aquestes tradicions.

Υ 403-404: *αὐτὰρ ὁ θυμὸν αἴσθε καὶ ἤρυγεν, ὡς ὅτε ταῦρος / ἤρυγεν ἐλκόμενος Ἐλικώνιον ἀμφὶ ἄνακτα*

Els dos testimonis en paper permeten de restituir com a *lemma* originari els dos versos complets objecte de comentari.

Νηλεὺς ὁ Κόδρου χρησμὸν λαβὼν ἀποικίαν ἔστειλεν εἰς Μίλητον καὶ τὴν Καρίαν ἐξ Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἀχαϊκῆς Ἐλίκης: només disposem de tres fonts per a l'anàlisi d'aquest mite fundacional: MH, Estrabó<sup>25</sup> i Pausània<sup>26</sup>. Totes tres coincideixen, i fan pensar en una tradició jònica minorasiàtica monolítica, perfectament establerta i fixada per historiadors locals al servei del poder. És, sens dubte, el que podríem anomenar la història oficial de la primitiva colonització jònia a Àsia Menor. Pausània atribueix als mateixos milesis la informació.

Pel que fa a l'oracle, al marge de la seva condició d'estereotip narratiu en els mites fundacionals, és fruit d'una disputa pel poder entre els fills de Codre. Pausània en dóna els detalls<sup>27</sup>. També hi ha unanimitat respecte a la condició mixta de l'expedició<sup>28</sup>.

παραγενόμενος δὲ εἰς τὴν Καρίαν ἱερὸν Ποσειδῶνος ἰδρύσατο. καὶ ἀπὸ τοῦ ἐν Ἐλίκεϊ τεμένους Ἐλικώνιον προσηγόρευσε: el trasllat del santuari d'Hèlice es deu a la destrucció de l'original en la localitat d'Aquea del Peloponnès a causa d'un maremot, segons Estrabó; sens dubte un anacronisme, atès que el terratrèmol que submergí Hèlice i Bura tingué lloc el 373 aC<sup>29</sup>.

<sup>23</sup> FOWLER, EGM *Acusilaus* fr. 39.

<sup>24</sup> Vid. el que hem dit a propòsit de la subscripció de la *historia* a Υ 145.

<sup>25</sup> VIII 7, 1-2.

<sup>26</sup> VII, 2 *passim*.

<sup>27</sup> VII, 2, 1.

<sup>28</sup> No resumirem aquí la informació més prolixa del geògraf i el periegeta.

<sup>29</sup> D. S. XV 49; Paus. VII 24 ss; BURKERT 1985, 137.

δοκεῖ δέ ἐπὸν θύωσι τῶι θεῶι, βοησάντων μὲν τῶν βοῶν προσδέχεσθαι τὸ θεῖον τὴν θυσίαν, σιγῶντων δὲ λυποῦνται μηνίειν νομίζοντες: el geògraf també comenta aquesta forma inaudita d'interpretar els auguris. Una nova raresa d'aquelles que atiaven la curiositat dels folkloristes i antiquaris.

ἡ ἱστορία παρὰ Κλειτοφῶντι: aquesta és l'única subscripció a aquest autor, d'identificació i datació difícil. Potser es refereix a Clitofont de Rodes<sup>30</sup>.

---

<sup>30</sup> Jacoby, però, no va recollir aquests escoli com a testimoni d'aquest autor.

Φ 1-2: Ἄλλ' ὅτε δὴ πόρον ἴξον εὐρείος ποταμοῖο, / Ξάνθου  
δυνήεντος, ὃν ἀθάνατος τέκετο Ζεὺς·

φέρεται δὲ καὶ ἄλλη τις ἱστορία, ὅτι ὁ Ἡρακλῆς ποτὲ δίψει κατασχεθεὶς ἤξαστο τῷ πατρὶ Διὶ ἐπιδειξάμενος αὐτῷ νῆμα: MH introduceix aquesta *historia* dient que es coneix un mite diferent respecte a l'origen del riu Xant/Escamandre. El mitògraf sembla referir-se al fet que Homer discrepa de la filiació canònica del riu, el qual, com tots els corrents d'aigua, és fill de Tetis i Ocèan segons Hesíode<sup>1</sup>. La versió diversa és precisament la homèrica, que considera el Xant fill de Zeus.

ὁ δὲ μὴ θέλων αὐτὸν τρύχεσθαι ρίψας κεραυνὸν ἀνέδωκε μικρὰν λιβάδα. ἦν θεασάμενος Ἡρακλῆς καὶ σκάψας κτλ.: la llegenda sembla ser el fruit d'una interpretació etimològica: Σκάμανδρος es posa en relació amb el verb σκάπτω, ja que Hèraclès hagué d'excavar per aconseguir un cabal d'aigua que alleugés la seva set; la variant Κάμανδρος, al seu torn, amb el verb κάμνω al·ludint a la fatiga de l'heroi.

ὄθεν εἰκότως ὁ ποιητὴς τὴν ἐκείνου γένεσιν προσῆψε τῷ Διὶ: l'exegesi és òbvia. Respon a la pregunta implícita que dóna sentit a la *historia*: ¿per què MH considera el Xant/Escamandre fill de Zeus?

Ξάνθος δὲ προσηγορεύθη ἀφ' οὗ περὶ τοῦ κάλλους ἐκρίνοντο Ἡρα Ἀθηνᾶ Ἀφροδίτη ὅτι ἐν αὐτῷ λουσάμενοι ξανθὰς ἔσχον τὰς κόμας.: l'afany de cercar *aetia* mitològics dóna aquesta explicació del sentit de la variant Ξάνθος, que es posa en relació amb l'adjectiu ξανθός. Però en coneixem d'altres: Elià relaciona el nom del riu amb el color de la llana dels xais que hi bevien<sup>2</sup>.

Aquesta és una de les poques *historiae* que suscita dubtes respecte a la seva adscripció a la tradició A o B, atès que, a l'exegesi evident, s'hi afegeix l'afany etimològic i etiològic. M'inclino per la primera (MH I), atès que la tradició B (MH II) es caracteritza per la relació laxa i sovint capriciosa entre *lemma* i *historia*, mentre que en aquest cas és prou estreta, com bé demostra l'afany exegètic que hi hem advertit. D'altra banda, el fet que l'etiologia i l'etimologia siguin l'objectiu prioritari de la tradició B, això no treu que una *historia* de la tradició A pugui recollir també *aetia* com a detall secundari<sup>3</sup>. L'interès que desperta aquest complex hidronímic homèric en certa manera ho justifica.

<sup>1</sup> Hes. *Th.* 337 ss.

<sup>2</sup> Ael. N. A. VIII 21.

<sup>3</sup> De fet, els *aetia* són matèria comuna de quasi tots els gèneres de la literatura grega com a motius secundaris, des de l'èpica fins a la poesia hel·lenística passant per la tragèdia i la historiografia. El que és característic de MH II és que fa de l'etiologia i l'etimologia un dels seus objectius principals.

Φ 194: *τῶι οὐδὲ κρείων Ἀχελώϊος ἰσοφαρίζει·*

Ἡρακλῆς εἰς Ἄιδου κατελθὼν ἐπὶ τὸν Κέρβερον συνέτυχε Μελεάγρῳ τῶι Οἰνέῳ, οὗ καὶ δεηθέντος γῆμαι τὴν ἀδελφὴν Δηϊάνειραν: la *historia* no s'adequa gaire al *lemma*. Homer diu que Zeus és més poderós que qualsevol déu-riu. MH dóna l'exemple de com Hèracles, fill de Zeus, derrotà el més poderós dels déus rius, l'Aquelous, que Homer esmenta a tall d'exemple. Situa el relat de la rivalitat entre l'heroi i el riu per la mà de la princesa etòlia Deianira filla d'Eneu en un episodi posterior a la seqüència dels dotze treballs; en efecte, és en sortir de l'Hades<sup>4</sup> que l'heroi ateny la cort etòlia.

διὸ ἐπανελθὼν εἰς φῶς ἔσπευσεν εἰς Αἰτωλίαν πρὸς Οἰνέα, καταλαβὼν δὲ μνηστευόμενον τὴν κόρην Ἀχελῶιον τὸν πλησίον ποταμὸν: el relat fou recreat profusament per Ovidi<sup>5</sup>, però la tradició mitogràfica grega que ha perviscut és parca al respecte; és precisament el text de MH el més ric<sup>6</sup>. El mite ja havia estat tractat per Arquílloc segons Dió Crisòstom<sup>7</sup>.

διεπάλαισεν αὐτῶι ταύρου μορφήν ἔχοντι: detectem una clara vinculació entre el mite i un complex ritual. El déu riu presenta en el seu estadi primitiu una concepció iconogràfica zoomòrfica<sup>8</sup> i/o teriomòrfica - segons Ovidi<sup>9</sup>, el déu, fent ús de la seva capacitat metamòrfica, pren també la forma d'un drac-. Analitzarem breument l'estructura d'aquest complex mítico-ritual: una antiga hierogàmia local en què una princesa era unida a una divinitat fluvial teriomòrfica autòctona es veu interrompuda per l'aparició d'una divinitat forana antropomòrfica que disputa el matrimoni de la noia al riu. Es produeix una substitució ritual: el ritus primitiu dóna pas a un de nou, el matrimoni de la princesa autòctona amb l'heroi civilitzador, que posteriorment serà identificat amb Hèracles; així, el mite local adquireix dimensió panhel·lènica.

οὗ καὶ ἀποσπάσας τὸ ἕτερον τῶν κεράτων ἔλαβε τὴν παρθένον: tenim en el Minotaure un altre exemple de motiu estereotipat: la manera de vèncer una antiga divinitat taumomòrfica és llevant-li una de les banyes.

<sup>4</sup> Cf. Apollod. I 8, 1.

<sup>5</sup> Ou. *Met.* IX 1, 88.

<sup>6</sup> Comptem també amb versions evemeristes i racionalitzants: D. S. IV 5, 3; Malalas, *Chronographia* p. 164-165 (Dindorf).

<sup>7</sup> Or. 60.

<sup>8</sup> Recordem l'associació del déu fluvial Resos amb els cavalls. Vid. també BURKERT 1985, 64-65.

<sup>9</sup> *loc. cit.*

φασὶ δὲ αὐτὸν τὸν Ἀχελῶιον παρ' Ἀμαλθείας τῆς Ὠκεανοῦ γέρας λαβόντα δοῦναι τῷ Ἡρακλεῖ καὶ τὸ ἴδιον ἀπολαβεῖν: la vinculació iconogràfica de les divinitats fluvials amb la Cornucòpia està testimoniada a bastament. La dimensió simbòlica és prou clara: els rius representen la fertilitat de la terra, l'abundància de fruits i, posteriorment, faciliten el comerç que incrementa les riqueses. L'intercanvi de banyes que té lloc entre els herois és, però, de difícil interpretació. Com a episodi merament literari ens fa pensar en l'intercanvi de presents dels hostes; recordem Glauc i Diomedes intercanviant-se les panòplies. Si intentem aprofundir en el significat cultural, aquest canvi és una peça que encaixa perfectament: l'antiga divinitat passa el relleu a la nova amb el lliurament de la Cornucòpia, un auguri de prosperitat.

δοκεῖ δὲ τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι ποταμῶν μέγιστος εἶναι ὁ Ἀχελῶιος, διὸ καὶ πᾶν ὕδωρ τῆι τούτου προσηγορίαι καλεῖται: aquí MH es refereix al fet que el nom de l'Aquelous esdevingué en la llengua corrent sinònim de qualsevol extensió d'aigües de dimensió considerables, i s'emprava de manera hiperbòlica en girs col·loquials espontanis<sup>10</sup>.

ἱστορεῖ Πίνδαρος: no tenim cap evidència de l'ús d'aquest mite per part del líric tebà. La primera referència literària explícita i mínimament detallada la devem a Sòfocles<sup>11</sup>.

Φ 448: *Φοῖβε, σὺ δ' εἰλίποδας ἔλικας βοῦς βουκολέεσκες·*

Φασὶ τὸν Ἀπόλλωνα κεκληῖσθαι νόμιον διὰ τοιαύτην αἰτίαν: la referència homèrica a la condició d'Apol·lo com a déu ramader promou aquesta *historia*, l'objectiu de la qual sembla ser l'explicació de l'advocació νόμιος. És estrany el fet que aquest mot no apareix en el *lemma*. De fet, Homer no l'arriba a emprar mai. Sembla com si el criteri s'hagués invertit. En efecte, si bé la constant és l'explicació d'un mite suggerit per un mot homèric, ara és a l'inrevés: la referència homèrica a l'exercici del pasturatge del déu sota les ordres de Laomedont és aprofitada pel mitògraf per explicar l'antiga vinculació del déu amb la ramaderia.

οἱ παλαιοὶ τοὺς λοιμοὺς ἐξ Ἀπόλλωνος ἐνόμιζον. πᾶς δὲ λοιμὸς ἀπὸ τῶν ἀλόγων ἄρχεται, ὡς φησι καὶ Ὅμηρος: "Οὐρήας κτλ.: sobta la manca de relat mitològic. L'explicació és més aviat antropològica. Però aquesta mena d'excursos no són pas aliens a la mitografia<sup>12</sup>; d'altra banda, el testimoni papiraci no deixa marge de dubte respecte a l'atribució d'aquest text a MH.

<sup>10</sup> Cf. Ar. *Lys.* 381.

<sup>11</sup> S. *Tr.* 1-88.

<sup>12</sup> cf. *historia* a Ψ 144.

βουλόμενοι οὖν τὸν θεὸν δυσωπεῖν ἵνα τοὺς λοιμοὺς ἀποτρέπη νόμιον καὶ φύλακα βοσκημάτων ἐκάλεσαν: les atribucions ramaderes s'associen a la dimensió més terrible del déu que, com es veu en el cant I de la *Iliada* i MH ens recorda, és el causant de les malalties contagioses, que comencen pels animals i s'estenen després als éssers humans. Així doncs, es confereix al terme νόμιος un significat cultural apotropaic.

ὅθεν <ἠδύνατο> Ὅμηρος εἶπεν ὡς ἐβουκόλησε παρὰ Λαομέδοντι καὶ Ἀδμήτῳ ἵπποφόρβησεν: es refereix a tot el passatge homèric subjacent<sup>13</sup>; no hi ha, per contra, referències a l'estada d'Apol·lo a la cort d'Admet en la *Iliada* ni l'*Odissea*. Segurament la informació està tretta de la font, Apol·lodot el gramàtic. Per cert, ἵπποφόρβησεν és un verb raríssim (en el sentit d'infreqüent), potser un ἄπαξ.

οὕτως ἱστορεῖ Ἀπολλόδοτος: subscripció fiable. Sens dubte la font és el llibre Περὶ θεῶν d'Apol·lodot d'Atenes.

---

<sup>13</sup> Il. XXI 436 ss.

## X 29: ὄν τε κύν' Ὠρίωνος ἐπίκλησιν καλέουσι·

ἔνιοι δέ φασι τὸν κατηστερισμένον κύνα οὐκ Ὠρίωνος ἀλλὰ Ἠριγόνης ὑπάρχειν, ὃν καταστερισθῆναι διὰ τοιαύτην αἰτίαν: la identificació de la constel·lació de la Canícula amb el gos d'Orió és molt antiga, com demostra el vers homèric objecte de comentari. Però aviat s'obriren pas altres lectures mítiques del catasterisme del gos. Segons Eratòstenes<sup>1</sup>, ultra la versió homèrica vinculada al mite d'Orió, se'n coneix una altra també de tema cinegètic, la del gos de Procris anomenat Lèlaps. Malgrat la subscripció que dóna MH, l'erudit de Cirene no recull el mite d'Icari, Erígone i la gossa Mera, que el vincula al culte àtic a Dionís bandejant les ancestrals pràctiques cinegètiques que subjauen a les altres dues versions.

Ἰκάριος γένος μὲν ἦν Ἀθηναῖος, ἔσχε δὲ θυγατέρα μονογενῆ Ἠριγόνην, ἣτις κύνα νήπιον ἔτρεφε: l'inici del mite és morfològicament el característic d'un conte.

Ξενίας δέ ποτε ὁ Ἰκάριος Διόνυσον ἔλαβε παρ' αὐτοῦ οἶνον τε καὶ ἀμπέλου κλῆμα: trobem novament el mitema de la visita d'un déu benefactor en una llar humil, presagi d'un *aition*. No hi ha dubte que MH ens ha transmès un mite més tardà associat a l'arribada dels ritus bàquics a l'Àtica, només testimoniats pels mitògrafs tardans<sup>2</sup> i desconegut pels autors arcaics i clàssics.

κατὰ δὲ τὰς τοῦ θεοῦ ὑποθήκας περιήκει τὴν γῆν προφαίνων τὴν τοῦ Διονύσου χάριν, ἔχων σὺν ἑαυτῷ καὶ τὸν κύνα: Icari és l'escollit per a revelar els misteris de Dionís en l'Àtica, com Triptòlem ho fou per part de Demèter a la ciutat d'Eleusis<sup>3</sup>. Però aquí la narració ha estat simplificada fins a tal punt que qualsevol connotació ritual sembla silenciada. Els aires de conte amaren tot el relat.

γενόμενος δὲ ἐκτὸς τῆς πόλεως βουκόλοις οἶνον παρέσχεν. οἱ δὲ ἀθρόως ἐμφορησάμενοι οἱ μὲν εἰς βαθὺν ὕπνον ἐτρέπησαν, οἱ δὲ κτλ.: en general, hi ha unanimitat en els trets generals, però s'hi detecten petites variants de detall: MH i Higí coincideixen en el fet que els assassins d'Icari fugen horrotritzats en comprendre el que ha succeït deixant el cadàver insepult; segons Apol·lodor, per contra, tenen la pietat d'enterrar-lo.

<sup>1</sup> *Cat.* XXXIII (uid. comentari de PÀMIAS *ad loc.*)

<sup>2</sup> Apollod. III 14, 7; Hyg. *Fab.* 130; *Astr. Poet.* II 4; Servi a *Verg.* Georg. II 389.

<sup>3</sup> De fet, Apol·lodor (*loc. cit.*) vincula tots dos mites.



ὁ δὲ κύων ὑποστρέψας πρὸς τὴν Ἡριγόνην, δι' ὄρυγμοῦ ἐμήνυσε αὐτῇ τὰ γενόμενα. ἢ δὲ μαθοῦσα τὸ ἀληθές ἐαυτὴν ἀνάρτησεν: aquí MH s'allunya de la versió més comuna: la gossa torna cap a Erígone, i la noia comprèn el que ha passat i es penja, sembla ser que en el lloc on s'estava. En canvi, en les altres versions Mera no es mou del lloc on ha mort Icarí, i és Erígone la que, en sentir els lladrucs, es desplaça fins al lloc del crim i es penja.

νόσου δὲ ἐν Ἀθήναις γενομένης κατὰ χρησμόν Ἀθηναῖοι τὸν τε Ἰκάριον καὶ τὴν Ἡριγόνην ἐνιαυσιαίαις ἐγέραιρον τιμαῖς: tot aquest mite és l'*aition* d'una festivitat àtica associada al culte dionisiac. El sacrilegi comès pels pagesos embriacs provoca el càstic diví, l'epidèmia. Un cop consultat l'oracle preceptiu, el déu haurà de rebre en compensació les primícies de la verema<sup>4</sup>. La festivitat era coneguda amb el nom de Αἰώρα<sup>5</sup>, “suspensió”: sembla ser que un dels procediments rituals consistia a penjar màscars de donzelles dels arbres<sup>6</sup> en record de la donzella Erígone i la seva tràgica mort. Un mitema estructural dels mites d'extensió de ritus agraris és el de la mort d'un innocent: pensem en Demofont en el mite eleusí, o en Penteu en el mite tebà.

οἱ καὶ καταστερισθέντες, Ἰκάριος μὲν Βωώτης ἐκλήθη, Ἡριγὼν δὲ παρθένος. ὁ δὲ κύων τὴν αὐτὴν ὀνομασίαν ἔσχεν: acaba el relat amb el catastèrisme. MH ha volgut deixar constància de l'existència d'un altre mite vinculat a la constel·lació del gos, per això l'objectiu d'aquesta *historia* és merament compilatori i erudit.

ἱστορεῖ Ἐρατοσθένης: subscripció de dubtosa fiabilitat (*uid. supra*).

<sup>4</sup> Hyg. *Fab.* 130 en completa els detalls.

<sup>5</sup> Vid. Hsch. i E. M. s. u.; Ath. XIV 10.

<sup>6</sup> Ritus coneguts també a Itàlia amb el nom d' *oscillatio*.

Ψ 91: *ὥς δὲ καὶ ὄστῆα νῶϊν ὀμῆ σορὸς ἀμφικαλύπτει·*

Διόνυσος ἠφαιστον γενόμενον ἐν Νάξῳ μιᾷ τῶν Κυκλάδων ξενίσας ἔλαβε παρ' αὐτοῦ δῶρον χρύσειον ἀμφορέα: le gerra que ha d'acollir les cendres d'Aquil·leu i Pàtrocle és en la *Iliada* un regal de Tetis al seu fill. Però Homer no en dóna més detalls. Sembla que una expansió literària va dotar d'una certa notorietat l'urna cinerària: en primer lloc, perquè era un objecte ἠφαιστότευκτον, com la panòplia de l'heroi.

διωχθεὶς δὲ ὕστερον ὑπὸ Λυκούργου καὶ καταφυγὼν εἰς θάλασσαν, φιλοφρόνως αὐτὸν ὑποδεξαμένης Θέτιδος κτλ.: les circumstàncies del canvi de mans de la gerra fins a arribar a Tetis associen l'objecte a mites diversos. El caràcter secundari del relat sembla prou evident atesa la capriciositat i gratuïtat dels fets narrats. La creació d'aquest mite sembla, doncs, inscriure's ja en la tradició escrita. Si l'objecte hagués estat especialment valorat en la tradició oral, Homer se n'hagués fet ressò, però en el passatge iliàdic no sembla donar-li més importància.

ἢ δὲ τῷ παιδί ἐχαρίσατο ὅπως μετὰ θάνατον ἐν αὐτῷ αὐτοῦ ἀποτεθῆι τὰ ὄστᾶ: sembla, doncs, que Tetis lliurà la gerra a Aquil·leu com a recipient cinerari. No se'n diu res a la *Iliada*, una nova evidència del que acabem de dir. No tenim cap altre testimoni d'aquest mite: els resums en prosa de la matèria de Troia no semblen haver deixat rastre en la tradició mitogràfica.

ἱστορεῖ Στησίχορος: subscripció força fiable, en primer lloc, perquè no és l'única que remet al poeta d'Hímera<sup>1</sup>. En segon lloc, perquè l'interès per les recreacions de la tradició èpica són un dels trets definitoris d'una part de la producció poètica d'Estesícor.

Ψ 144: *Σπερχεῖ ἄλλως σοί γε πατήρ ἠράσατο Πηλεΐς·*

ἔθος ἦν τοῖς ἀρχαίοις μετὰ τὸ παρακμάσαι τῆς νεότητος τὰς κόμας ἀποκείρειν τοῖς ποταμοῖς: el mite és novament pretext per a aportar una informació antropològica: l'ofrena dels cabells a una divinitat amb motiu del *passage* de l'infantesa a l'*efebèia*. Les ofrenes dels cabells estan prou testimoniades, pensem només en el passatge comentat: Aquil·leu ofereix la seva rossa melena a Pàtrocle en la seva pira. El vincle d'aquest ritus amb el

<sup>1</sup> Stesich. fr. 99 Page.

món funerari sembla, doncs, prou clar des de l'alba de la civilització grega: també Electra oferia els seus cabells a la tomba del seu pare assassinat. Però el record d'Aquil·leu de la seva ofrena efèbica al déu fluvial suggereix que el context cultural devia presentar formes i manifestacions diverses: l'associació de l'ofrena capilar al ritus de *passage* també està prou testimoniada. La relació entre ritus funerari i ritus efèbic o partènic queda demostrada pel fet que sovint les ofrenes capilars es dipositaven damunt la tomba d'un heroi/heroïna mort en el moment del *passage*. És, per exemple el cas d'Ífínoe<sup>2</sup>. La significació ritual del la "mort de l'infant" és prou clara: mort i renaixement. La relació amb els cultes fluvials també compta amb altres testimonis: Leucip de Pisa, fill d'Enòmau, es deixà créixer la cabellera per al riu Alfeu<sup>3</sup>.

τούτους γὰρ ἐνόμιζον τῶν ἀνατροφῶν αἰτίους εἶναι. διὰ ταύτην δὲ τὴν αἰτίαν καὶ εἰς τοὺς γάμους ἀπὸ τῶν ποταμῶν ὕδωρ ἐκόμιζον κτλ.: MH interpreta la significació d'aquests rituals que en la seva època ja resultaven llunyans: relaciona el culte fluvial amb el prec per la fertilitat del matrimoni, el següent ritual de *passage* al qual serà sotmès un *efebos* o una *parthenos*.

διόπερ καὶ τὰς Ἀχιλλέως κόμας Πηλεὺς τούτῳ καθιέρωσεν. ἦν γὰρ ἐκ Φαρσάλου τῆς Θετταλίας: aquí el redactat sembla haver patit una excessiva simplificació. Entenem: Peleu, que era de Farsal de Tessàlia, ofereix la cabellera del seu fill al déu-riu local Esperqui, en acompliment d'aquest antic costum.

ἡ ἱστορία παρὰ τοῖς Ἀργολικοῖς συγγραφεύσιν: subscripció genèrica. Luppe proposa per a la restitució del text del papir la lectura Θετταλικά, corregint l'opció que donen els manuscrits Ἀργολικά, donant una lectura més coherent amb el contingut de la *historia*.

Ψ 346-7: οὐδ' εἶ κεν μετόπισθεν Ἀρίονα δῖον ἐλαύνουι, Ἀδρήστου ταχὺν ἵππον, ὃς ἐκ θεόφιν φένος ἦεν

Homer es refereix de passada al mite d'Aríon. MH l'explica en detall: una altra *historia* exegètica contextual (MH I) en un estat de conservació força proper a l'original, com es desprèn de la comparació amb el papir.

Ποσειδῶν ἐρασθεὶς Ἐρινύος μεταβαλὼν τὴν αὐτοῦ φύσιν εἰς ἵππον, ἐμίγη κατὰ Βοιωτίαν παρὰ τὴν φενκώμιτιδα Τιλφούσαν κρήνην κτλ.: el mite d'Aríon és, sens dubte, antiquíssim i d'origen beoci. El passatge iliàdic comentat demostra que ja estava perfectament constituït en

<sup>2</sup> Paus. I, 42, 4; DOWDEN 1989 1-3.

<sup>3</sup> Paus. III 20, 2; Parth. *Erot.* 15; DOWDEN 1989 66.

època preiliàdica i ja havia passat a formar part del repertori èpic panhel·lènic. El cicle tebà fou una font poderosa d'inspiració de la tradició oral, malgrat que a mesura que el gènere va anar evolucionant i sobretot en començar a registrar-se per escrit la matèria de Troia va bandejar la de Tebes. Homer, però, es fa sovint ressò de la llegenda tebana, com ara aquí.

L'associació entre les divinitats de les fonts i els cavalls està també testimoniada per altres mites; recordem, per exemple, la font d'Hipocrene, o el mite d'Amimone<sup>4</sup>. Posidó, com a déu de les aigües, es relaciona amb les deus, però també amb els cavalls. Pel que fa a la divinitat anomenada aquí Erinis, altres fonts la identifiquen amb Demèter<sup>5</sup>. Sens dubte s'amaga aquí una *paredros* de la deessa olímpica, una primitiva divinitat ctònica. La lectura del papir potser està més propera a la versió original, en tant que *lectio difficilior*: Posidó va seduir Tilfosa, filla d'Erinis. Tilfosa sembla ser aquí una nimfa filla de la divinitat ctònica, identificada amb la deu. El passatge corrupte del text ha estat restituït per van Thiel ἐν Κωπαΐδι, una proposta plausible al nostre parer.

El nom de la font Tilfusa presenta variants en les fonts diferents: Τιλφοῦσα (MH), Τιλφωσαΐη (Cal·límac *apud Sch. in Lyc. loc. cit.*), Θελοῦση (Pausàniass, *loc. cit.*).

Pausàniass<sup>6</sup> atribueix una variant a Antímac, de qui cita textualment cinc hexàmetres<sup>7</sup>; aquest autor fa del cavall un fill de la terra (Ἀντίμαχος δὲ παῖδα εἶναι Γῆς φησίν). Però la versió més divulgada del mite deu ser la de la *Tebaida*, de la qual sembla desprendre's que el pare d'Aríon era Posidó, atès que comparteixen epítet èpic: σὺν Ἀρείωνι κυανοχαίτη<sup>8</sup>.

Quant al nom del cavall, els manuscrits homèrics han transmès la forma Ἀρίονα, enfront de la variant Ἀρείων testimoniada a bastament entre les fonts tardanes: una ultracorrecció ha creat una falsa etimologia (ὄς διὰ τὸ κρατιστεύειν Ἀρείων ἐκλήθη)<sup>9</sup>.

Κοπρεὺς δὲ Ἀλιάρτου βασιλεύων πόλεως Βοιωτίας, ἔλαβε δῶρον αὐτὸν παρὰ Ποσειδῶνος, οὗτος δὲ αὐτὸν Ἡρακλεῖ ἔχαρίσατο γενομένῳ παρ' αὐτῷ: el cavall havia pertangut a Copreu, que el donà a Hèracles, segons MH; Antímac<sup>10</sup> diu que Hèracles el va demanar a Oncos quan lluitava contra els eleus.

τούτῳι δὲ διαγωνισάμενος ὁ Ἡρακλῆς πρὸς Κύκνον τὸν Ἄρεος υἱὸν καθ' ἵπποδρομίαν, ἐνίκησεν ἐν τῷ τοῦ Παγασαίου Ἀπόλλωνος ἱερῷ κτλ.: d'aquesta informació MH és el *testis unicus*.

<sup>4</sup> BURKERT 1985 139.

<sup>5</sup> Apollod. III 6, 8; Sch. in Lyc 153; BURKERT 1985 138. Pel que fa a la relació entre Demèter i Erinis uid. EDMUNDS 1981, 228 ss.

<sup>6</sup> Paus. VIII 25, 1.

<sup>7</sup> Antímac de Colofó, poeta èpic d'època clàssica, uid. Lesky, *Historia de la literatura griega*, p. 131, 332, 445.

<sup>8</sup> *Tebaida*, fr. 4a Bernabé.

<sup>9</sup> Cf. Apollod., Paus. i Sch. in Lyc. *locc. citt.*;

<sup>10</sup> Sempre segons testimoni de Pausàniass, *loc. cit.*

εἶθ' ὕστερον αὐθις ὁ Ἡρακλῆς, Ἀδράστωι τὸν πῶλον παρέσχευ,  
ὕφ' οὗ μόνος ὁ Ἄδραστος ἐκ τοῦ Θηβαϊκοῦ πολέμου διεσώθη, τῶν ἄλλων  
ἀπολομένων: únic detall que relata Apol·lodor<sup>11</sup>, sens dubte tributari, com  
MH, de la *Tebaida*.

ἡ ἱστορία παρὰ τοῖς Κυκλικοῖς: uid. supra.

Ψ 660-661: *ὦι δέ κ' Ἀπόλλων/ δῶμι καμμονίην*

Φόρβας ἀνδρειότατος τῶν καθ' ἑαυτὸν γενόμενος ὑπερήφανος δὲ  
πυγμῆν ἤσκησεν καὶ τοὺς μὲν παριόντας ἀναγκάζων ἀγωνίζεσθαι  
ἀνήρει: noti's novament la fórmula introductòria rondallística, amb els  
característics qualificatius superlatius i intensius (ἀνδρειότατος, ὑπερή-  
φανος)<sup>12</sup>. El mite de Forbant s'inscriu en el cicle dels Flègies<sup>13</sup>, arrogants i  
prepotents, bandits i saltejadors dels camins. Com Cicnos<sup>14</sup> o Procrustes<sup>15</sup>,  
impedien l'accés als santuaris i desafiaven els caminants a un combat a  
mort.

ὑπὸ δὲ τῆς πολλῆς ὑπερηφάνειας ἐβούλετο καὶ πρὸς τοὺς θεοὺς τὸ  
τοιοῦτο φρόνημα ἔχειν κτλ.: Ilur supèrbia desmesurada els porta a desafiar  
els mateixos déus, per això seran castigats.

ὄθεν ἐξ ἐκείνου καὶ τῆς πυκτικῆς ἔφορος ἐνομίσθη ὁ θεός: en el  
passatge homèric comentat es considera Apol·lo el déu que atorga la victòria  
en el pugilat. El mitògraf al·lega aquí el mite de Forbant vençut per Apol·lo  
com un presumpte origen de la funció d'àrbitre del déu. Novament la relació  
entre el *lemma* i la *historia* respon a una associació d'idees feta pel mitògraf  
que no té cap fonament.

ἡ ἱστορία παρὰ τοῖς Κυκλικοῖς: la designació genèrica no permet  
d'atribuir aquesta *historia* a cap obra del cicle, atesa la marginalitat  
temàtica.

Ψ 821: *αἰὲν ἐπ' ἀυχένι κῦρε φαεινοῦ δουρὸς ἀκοκῆι*

<sup>11</sup> *loc. cit.*

<sup>12</sup> Cf. *historiae* a Λ 1-2; 675-677 etc.; uid. Introducció, cap. 4.3.

<sup>13</sup> Ou. Met. XI 412-4; uid. *historia* a N 302 i el nostre comentari.

<sup>14</sup> Vid. Hes. Sc. 57 ss.; Stesich. fr. 12; D. S. IV 37; Apollod. II 5, 11 ss.

<sup>15</sup> Vid. B. XVII 27 ss.; D. S. IV 59; Apollod. Ep. I 4; Plu. Thes. 11

ἱστόρηται ὅτι κατ' ἐκείνο καιροῦ ἔτυχεν Ἡρακλῆς τῆι νήσῳ Σαλαμῖνι κατά τινα χρείαν προσπλεύσας, Τελαμῶνι δὲ ἄρτι γενέσθαι τὸν παῖδα Αἴαντα: el relat s'emmarca en el cicle de la primera destrucció de Troia<sup>16</sup>.

ἐπιστάς οὖν ὁ Ἡρακλῆς καὶ ἀναλαβὼν τὸν παῖδα περιέβαλε τῆι λεοντῆι ἐφ' ᾧ ἠϋξάτο αὐτὸν γενέσθαι ἄτρωτον: el mite pren l'estructura del ritual practicat amb un nadó per fer-lo invulnerable, comparable als mites de Demofont i Aquil·leu.

ὁ δὲ ἠϋξήθη, καὶ τὸ πᾶν ἄτρωτος ἐγένετο, πλὴν τοῦ αὐχένος, τοῦτο γὰρ ἐδόκει τότε κατὰ τύχην τὸ μέρος μὴ περιβεβληκέναι τῆι λεοντῆι: el passatge comentat ha suggerit al mitògraf que la part del cos que romangué invulnerable fou el coll; en efecte, en témer que l'heroi fos ferit en el coll per Diomedes, els aqueus aturaren el combat i repartiren els premis. Tanmateix no queda prou clar si Homer ja coneixia aquest mite, probable expansió de l'èpica cíclica<sup>17</sup> a partir de l'anècdota iliàdica que creà una tradició que es mantingué, com mínim, fins a època clàssica, com sembla suggerir un passatge de Plató<sup>18</sup>. Cal no descartar, però, la possibilitat que l'autor de la *Ilíada* ja conegués el tema: tampoc Sòfocles en fa esment tot i que certament el coneixia atès que Èsquil l'emprà en la seva tragèdia perduda *Judici de les Armes*, que devia popularitzar aquest motiu sobrevingut a la llegenda, fet que explicaria la referència platònica.

En qualsevol cas, el motiu sembla un desenvolupament merament literari sense connexió amb la tradició oral, ni molt menys amb el culte. El resum de l'episodi el devem fonamentalment a MH, juntament amb els escoliastes de Sòfocles i Licòfron<sup>19</sup>.

<sup>16</sup> Apollod. III 12, 7.

<sup>17</sup> L'episodi s'hauria d'inscriure en la *Ilias Parva*, on es narra el judici de les armes i la mort de l'heroi. No queden, però, vestigis del tema de la invulnerabilitat d'Aiant.

<sup>18</sup> *Symp.* 219d.

<sup>19</sup> Sch. in S. Aj. 833; Sch. in Lyc. 455-461.

Ω 24: κλέψαι δ' ὀτρύνεσκον ἐϋσκοπον Ἀργειφόντην·

Ζεὺς ἐρασθεὶς Μαΐας τῆς Ἀτλαντίδος λαθῶν Ἦραν ἐμίγη. ἡ δὲ ἔγκυος γενομένη ἐν Κυλλήνῃ τῆς Ἀρκαδίας Ἑρμῆν ἐγέννησεν: l'aparició d'Hermes en el darrer cant de la *Iliada* suscita aquest breu apunt de MH. El mite de la filiació i concepció del déu coincideix amb la versió panhel·lènica fixada per l'himne homèric.

ὅστις ἐπιθυμίαν ἔσχε τοῦ κλέπτειν: MH justifica aquesta *historia* en l'habilitat del déu de passar desapercebut (com el seu pare en unir-se a Maia) i en furtar: els altres déus suggereixen a Hermes que robi el cadàver d'Hèctor per estalviar-li els ultratges cruels del Pelida.

ὅτι καὶ Ζεὺς κλέψας τὴν Ἦραν, ἐμίγη Μαίαι, καὶ δήποτε τῆς μητρὸς μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτῆς λουομένης λαθῶν ὑφείλετο τὰς ἐσθῆτας κτλ.: MH aprofita l'avinentesa per recordar altres episodis de furts comesos pel déu missatger. D'acord amb el referent iliàdic MH destaca la condició de *trickster* del déu. La figura del *trickster* com a heroi civilitzador té paral·lelismes en diferents cultures<sup>1</sup>, i la relació amb els límits territorials i els símbols fàl·lics delimitadors, els robatoris de bestiar i les ritus associats als *hermae*. Burkert asenyala la fusió d'aquests elements juntament amb la figura del missatger diví, d'origen oriental, com a trets configuratius de l'Hermes olímpic.

ἔκλεψε δὲ καὶ τὰς Ἀπόλλωνος βούς: tema àmpliament exposat en l'*Himne homèric a Hermes*. És sorprenent que MH no citi mai els himnes homèrics com a fonts, malgrat que és evident que en pren alguns dels temes.

ἡ ἱστορία παρ' Ἐρατοσθένει: subscripció poc fiable. Hom podria pensar en els *Catasterismes*, atès que Maia serà estel·litzada juntament amb les seves germanes, però en el text que hem rebut de la tradició només podem llegir una referència passatgera a la maternitat de Maia<sup>2</sup>. No sembla probable que el text original dels *Catasterismes* contingués totes aquestes anècdotes sobre els furts d'Hermes.

<sup>1</sup> Vid. BURKERT 1985 156 i nota 8.

<sup>2</sup> Eratosth. *Cat.* XXIII.

Ω 251: *Δηΐφοβόν τε καὶ Ἴππόθοον δῖον ἀγαυόν·*

Ἄλεξάνδρου τοξευθέντος ὑπὸ Φιλοκλήτου, Πρίαμος τὸν Ἑλένης γάμον ἔπαθλον ἔθηκε τῷ ἀριστεύσαντι κατὰ τὴν μάχην κτλ.: en els episodis postiliàdics del cicle Deífob serà el segon marit troià d'Hèlena. L'episodi es remunta a la *Ilias Parua* segons el resum de Procle<sup>3</sup>. MH relata l'episodi fent ús del tòpic del concurs per a aconseguir esposa. Segons Apol·lodor<sup>4</sup> la noia se la disputaren Deífob i el seu germà Helen. Conó<sup>5</sup> dóna un relat més detallat dels fets.

ἡ ἱστορία παρὰ Λυκόφρωνι: hem de recordar novament la tesi de Lünstedt: no és Licòfron qui relata l'episodi sinó els seus comentaristes. Un escoli a l'Alexandra recull breument el tema bo i contrastant la versió *uulgata* (κατὰ τινας), coincidint amb MH, amb la d'Eurípides<sup>6</sup>, segons la qual Deífob prengué Hèlena per la força.

Ω 428: *τῷ οἱ ἀπομνήσαντο καὶ ἐν θανάτοιο περ αἴσηι·*

καὶ Θεόπομπος φησιν Ἄλέξανδρον Φεραῖον Διόνυσον τὸν ἐν Παγασαῖς, ὃς ἐκαλεῖτο Πελάγιος, εὐσεβεῖν διαφόρως: malgrat que aquesta *historia* no figura en la tradició dels escolis D, les seves característiques ens fan pensar en MH, per això la incorporem a l'edició<sup>7</sup>. La referència a Teopomp no és la primera<sup>8</sup>.

καταποντωθέντος δὲ Ἄλεξάνδρου Διόνυσος ὄναρ ἐπιστάς τι νι τῶν ἀλλιέων ἐκέλευσεν ἀναλαβεῖν τὸν φορμὸν τῶν ὀστῶν κτλ.: tenim aquí el testimoni d'un inusitat mite local sobre Dionís de Pàgases, un probable sincretisme entre una divinitat tessàlia i el déu de la vinya. La pietat d'Alexandre de Feres, personatge desconegut, es compara amb la d'Hèctor perquè li va valdre la recuperació de les seves restes mortals i la celebració de les exèquies merescudes. En els relats que presenten aquesta estructura és habitualment el difunt qui s'apareix en somnis o en el transcurs d'un ritual per reclamar les honres fúnebres: pensem en Pàtrocle a la *Ilíada* i Elpènor a l'*Odissea*. Aquí és el déu agrait per la pietat del difunt.

Dionís de Pàgases és sens dubte una divinitat marina (ὃς ἐκαλεῖτο Πελάγιος) de la costa de Magnèsia.

<sup>3</sup> Procle, *Chrest.* p. 106, 28 (Allen); cf. Sch. in Od. IV 276; Q. S. XIII 354 ss.

<sup>4</sup> *Ep.* V 9.

<sup>5</sup> Conon XXXIV.

<sup>6</sup> E. Tr. 959.

<sup>7</sup> Ja hem vist com la majoria de les *historiae* que figuren en els escolis bT tenen la seva equivalència en la tradició D; però hi ha algunes excepcions. A part d'aquesta recordem *historiae* in B 517, 581 i 632. Aquestes quatre ja foren detectades per Panzer.

<sup>8</sup> Vid. *historiae* in A 38 i 432 (subscripció restituïda per Luppe en el text mutilat del paper).



Ω 602: *Καὶ γὰρ τ' ἠΰκομος Νιόβη ἐμνήσατο σίτου·*

Νιόβη θυγάτηρ μὲν ἦν Ταντάλου, γυνὴ δὲ Ἀμφίονος. συνοικουσα δὲ αὐτῷ παῖδας ἔσχε δυοκαίδεκα, ἕξ μὲν θηλείας, ἕξ δὲ ἄρρενας: una nova paràfrasi del que diu Homer sense aportar informació complementària. Ja hem anat comentant, a mesura que anaven apareixent les diferents paràfrasis, que semblen respondre a dos objectius: el primer, afegir informació que Homer silencia, el segon, donar una lectura en prosa del mite potser per a subvenir a problemes semàntics que els versos homèrics podien suscitar. En aquest cas potser tenim una simple “traducció” en prosa i en grec corrent del mite poetitzat per Homer.

Homer és el garant de l'antiguitat d'aquest mite. Els usos i testimonis de la literatura posterior són nombrosos, atès el caràcter exemplar i la capacitat de despertar temor dels déus i pietat, no debades fou emprat pels tràgics<sup>9</sup>. La narració més extensa i acurada la devem a Ovidi<sup>10</sup>.

Hi ha una gran disparitat d'opinions respecte al nombre de fills de Níobe: sis mascles i sis femelles segons còmput homèric, seguit per Ferecídes<sup>11</sup> i MH; segons el líric Lasos, set i set<sup>12</sup>, seguit per Sòfocles i Eurípides<sup>13</sup>, i per Apol·lodor<sup>14</sup> i Ovidi; segons Alcman, deu en total, i per a Mimnerm, vint<sup>15</sup>.

ἐπαρθεῖσά τε τῷ πλήθει τῶν παίδων καὶ τῇ καλλονῇ ὠνείδιζε τῇ Λητοῖ ὅτι δύο μόνους ἐγέννησεν, Ἀπόλλωνα καὶ Ἄρτεμιν, καὶ ὅτι εὐτεκνοτέρα αὐτῆς ἔστιν: quant a la *hybris* de Níobe, hi ha unanimitat<sup>16</sup>. Ovidi s'explaia lliurement en el seu caràcter superb i el seu llenguatge jactanciós.

ἀγανακτήσασα δὲ ἡ θεὸς ἔπεμψεν αὐτοῖς τοὺς παῖδας αὐτῆς. καὶ Ἀπόλλων μὲν τοὺς ἄρρενας ἀναιρεῖ κνηγετοῦντας ἐν τῷ Κιθαιρῶνι, Ἄρτεμις δὲ τὰς θηλείας ἐπ' οἴκου οὔσας: la unanimitat és novament absoluta. Val a dir, però, que una versió secundària amb afany clarament atenuant va fer aparèixer dos supervivents de la matança, un mascle i una femella, se noms Amfí o Amiclas i Cloris o Melibea<sup>17</sup>. Potser aquesta

<sup>9</sup> Tenim notícia de sengles tragèdies d'Èsquil i Sòfocles amb el títol de Níobe. Vid. FITTON BROWN 1954 *passim*, especialment 179-180.

<sup>10</sup> Ou. *Met.* VI 146 ss.

<sup>11</sup> Sch. in E. *Ph.* 159.

<sup>12</sup> Aelian. *Var. Hist.* XII 36.

<sup>13</sup> Sch. in E. *loc. cit.*

<sup>14</sup> III 5, 6.

<sup>15</sup> Aelian. *loc. cit.* Apol·lodor i l'escoliaista d'Eurípides recull més variants que no anotem.

<sup>16</sup> Apollod. *loc. cit.*; D. S. IV 74.

<sup>17</sup> Apollod. *loc. cit.*; quant als noms dels Niòbides, no hi ha unanimitat.

versió és la que va fer augmentar el còmput més antic (dotze, segons Homer) al més divulgat (catorze segons els tràgics i Ovidi).

Θρηνοῦσαν οὖν τὴν Νιόβην ἀφάτως τὸ τοιοῦτο δυστύχημα Ζεὺς ἐλεήσας εἰς λίθον μετέβαλεν, ὃς καὶ μέχρι νῦν ἐν Σιπύλῳ τῆς Φρυγίας ὄρᾶται κτλ.: la metamorfosi i l'*aition* de les fonts del Sípil ja apareixen en el text homèric; l'autoritat del poeta ha fomentat la uniformitat de les tradicions posteriors. Pausànias<sup>18</sup> diu haver visitat l'indret.

ἡ ἱστορία παρ' Εὐφορίωνι: aquí l'objectiu de citar una font sembla, com en altres ocasions, una invitació a contrastar la informació donada. ΜΗ segueix la *uulgata* d'ascendència homèrica; molt probablement Euforió devia seguir una versió marginal.

---

<sup>18</sup> I 21, 3.

## CONCLUSIÓ

Només ens resta recollir de forma succinta els punts principals de la nostra tesi, que han estat formulats i analitzats al llarg de la introducció i el comentari. El propòsit, doncs, d'aquest epíleg conclusiu és contrarestar la dispersió d'idees que una estudi *in extenso* com el que hem presentat inevitablement provoca, i facilitar al lector una panoràmica de lectura ràpida.

La conclusió principal a què hem arribat després de l'anàlisi exhaustiva interna i externa de tots els testimonis aplegats és que el corpus textual que denominem convencionalment MH no és obra d'un únic autor. Ara bé, això no significa que sigui fruit d'un aluvió fortuït d'aportacions capricioses de les múltiples mans per les quals ha anat passant la tradició escoliogràfica. Molts elements certifiquen una clara unitat del corpus: si bé l'autoria és múltiple, els objectius i mètodes són compartits.

El conjunt de les *historiae* és clarament classificable en dos blocs independents atenent a l'objectiu final de cadascuna d'elles: són el que hem anomenat Tradició A o MH I i tradició B o MH II.

La tradició A es caracteritza per voler donar resposta o bé ampliar els passatges homèrics lemmatitzats. La *historia* i el *lemma* tenen, doncs, una vinculació estreta i lògica, el contingut exegetíc és força evident i les fonts són principalment l'èpica cíclica i els primers historiadors mitògrafs. Aquesta primera tradició la qualifiquem d'exegètica-contextual.

La tradició B, per contra, presenta una relació laxa i capriciosa entre *lemma* i *historia*, perd tot el component exegetíc i és purament erudita i compilatòria, plagada d' αἰτία, κρίσεις i etimologies, i és una obra mitogràfica *stricto sensu* plenament inserida en els gustos tardohel·lenístics decadents. Sembla ser una obra destinada a una lectura independent del text homèric, en la qual els *lemmata* són un mer *leitmotiv* per anar passant d'un mite a l'altre<sup>1</sup>.

Ambdues tradicions ja apareixen fusionades en els primers papirs, d'època antonina.

Dintre de cadascuna de les dues tradicions tampoc s'aprecia una autoria única. Tot apunta a una autoria col·legiada, car s'hi troben algunes (poques) repeticions i contradiccions, però també referències creuades (també poques)<sup>2</sup>.

L'heterogeneïtat s'aprecia fonamentalment en el redactat. Tot i que la qualitat sintàctica i estilística té poques fluctuacions atesa la concepció epitomitant que amara tot el corpus, l'estat de redacció pot variar des d'una

---

<sup>1</sup> Exposició exhaustiva en el capítol 6 de la Introducció. En el comentari hem anat analitzant individualment cada *historia* i les hem anat atribuint a una o altra tradició.

<sup>2</sup> Les repeticions, incoherències i referències creuades han estat oportunament analitzades en el comentari a mesura que anaven apareixent.

certa prolixitat i perícia narrativa fins a la síntesi extrema, àdhuc la braquilogia. Però això pot ser fruit tant de la intervenció de mans diverses amb resultats dispars com de la tradició oberta del text, que ha estalviat el text original en aquelles *historiae* que suscitaven més interès mentre ha deteriorat les més irrelevantes per conegudes o àmpliament testimoniades.

Fruit de la comparació de la lectura dels manuscrits dels escolis amb la dels papirs constatem que el text més proper a l'estadi original és el que han transmès els manuscrits malgrat la datació més baixa (*recentiores non deteriores*). És obvi que en el pas del *uolumen* al *codex* es van triar les còpies millors que es conservaven en les biblioteques, mentre que els papirs conservats delaten la circulació de còpies *ad hominem*, encarregades per particulars amb característiques molt dispars<sup>3</sup>.

Finalment, el fet que algunes *historiae* testimoniades en els papirs han desaparegut de la tradició escoliogràfica posterior ens fa postular un MH original més extens i complet. La tradició textual ha anat suprimint *historiae*: és evident que el text homèric donava per introduir-n'hi més, i així devia ser al començament. És conclusiu el fet que els cants més prolixos en material mitogràfic són precisament els primers: la duresa de la tasca i la fatiga paulatina fan que els copistes siguin més curosos al principi i vagin abaixant la guàrdia a mesura que avancen.

---

<sup>3</sup> Exposició exhaustiva en Introducció, 2.2.13; 4.2.

## TAULA-ÍNDIX

LEMMA (vers)	PARAULA/ -ES CLAU	TEXT (pàg.)	COMENTARI (pàg.)
A 2	Aqueus	133	190
A 5	Designi de Zeus	133	193
A 7	Atrida	134	195
A 9	Leto	134	198
A 10	homes, pedres, Deucalió	134	201
A 14	Ínfules, Dafne	135	203
A 38 <sup>a</sup>	Cil·la, Pèlops	135	205
A 38b	Ténédos	136	207
A 39	Esminteu, rates	136	208
A 42	Dànaus, Dànaos, Danaides	137	210
A 52	Incineració, Hèracles, Argeu	138	213
A 59	Mísia, Télefos	138	214
A 108	Calcant, Ifigenia	138	217
A 180	Mirmídon, formigues	139	219
A 263	Pirítous	139	220
A 264	Ceneu	140	222
A 268	Ixíon, centaures	141	223
A 280	Tetis, Peleu	141	225
A 399-400	Conspiració contra Zeus	141	226
A 418	Destí d'Aquil·leu	142	229
A 590-1	Coixesa d'Hefest	142	230
A 609	Zeus, Hera i Hefest	142	231
B 103	Argifontes, Io	143	233
B 104	Pèlops	143	235
B 105	Fills de Pèlops	144	237
B 106	Atreu i Tiestes	144	240
B 107-8	Atreu, Tiestes, Agamèmnon	144	242
B 145	Ícar, Dèdal, Mar Icària	145	242
B 157	Ègida	145	244
B 212	Tersites, senglar de Calidó	145	245
B 336	Gereni	145	246
B 339	Jurament dels pretendents d'Hèlena	146	248
B 494	Beòcia, Tebes, Cadme	146	249
B 517	Focues	147	253
B 547	Erecteu, Erictoni	147	254
B 581	Hipocoòntides	147	256
B 595	Tàmiris	147	257
B 629	Dulíquion	148	259

B 631	Cefal·lenis	148	260
B 662	Tlepòlem, Licimni	148	261
B 721	Filoctetes	148	262
B 740	Polipetes	148	263
B 783	Tifoeu	149	263
Γ 75	Argos	149	266
Γ 144	Etra	149	267
Γ 151	cigales, Titonos	149	268
Γ 189	Amàzones	150	269
Γ 237-8	Càstor, Polideuces, Leda	150	270
Γ 242	Dioscurs, Hèlena, Teseu	150	271
Γ 243	Idas, Linceu, Càstor, Polideuces	150	273
Γ 325	Paris	151	274
Γ 443-4	Rapte d'Hèlena	151	276
Δ 171	Argos, Amimone	151	279
Δ 319	Ereutalió	151	280
Δ 376-7	Polinices	152	281
E 64	Menelau, Alexandre, Delfos, oracle	152	284
E 126-7	Tideu	153	285
E 385-6	Otos i Efiàltes	154	286
E 392-4	Èurit, Iole, Ecàlia, Hèracles, Neleu	154	288
E 412	Egialea, Diomedes	154	290
Z 35	Pédasos, Aquil·leu	155	293
Z 130	Licurg, Dionís	155	294
Z 153	Sísif	156	296
Z 155	Bel·lerofontes	156	297
Z 396	Eeció, Tebes Hipoplàcia	157	300
H 8-10	Areítoos	157	301
H 44	Helen, Cassandra	158	303
H 86	Ino, Atamant, Frixos, Hel·le	158	304
H 467-9	Hipsipile, Jàson	159	307
Θ 284	Hèracles, Hesíone, Laomedont, Teucre	160	309
Θ 368	Hèracles, Cérber, Eumolp, Teseu, Pirítous	160	310
Θ 479	Gigantomàquia, Ofió	161	312
I 447-8	Fènix	161	315
I 529	Melèagre, senglar de Calidó	162	316
I 557	Marpessa, Idas	162	318
I 562	Ceix, Alcíone	163	320
K 334	Tiro, Pàlias, Neleu	163	322
K 435	Resos	163	323
Λ 1-2	Titonos, Mèmnon	164	326
Λ 672-5	Neleu, Nèstor, Èlide	164	327
Λ 690	Hèracles, Neleu, Pilos	164	328
Λ 698-700	Hèracles, Augias, Fileu, Olímpia	165	328
Λ 709	Ctèat i Èurit, Moliònides	165	330
Λ 741	Medea, Èfira	165	331
M 1	Pàtrocle, Clesònim, Eanes	166	335

M 93	Hècabe, Paris/Alexandre	166	336
M 231	Pàntoos, Polidamant, Príam	166	337
M 307	Sarpèdon	166	337
N 1	Culte d'Hèctor a Tebes	167	340
N 12-3	Samotràcia	167	341
N 66	Aiant Oileu	167	342
N 218	Etol	168	344
N 302	Flègies	168	345
N 459	Eneas	169	348
Ξ 120	Tideu	169	350
Ξ 226	Macèdon	170	351
Ξ 255	Hèracles, Eurípil, Cos	170	352
Ξ 295	Eurimedont	170	354
Ξ 319	Acrisi, Dànae, Perseu, Dictis, Polidectes	170	355
Ξ 323	Sèmele	171	356
Ξ 323-4	Amfitrió, Electrió, Alcmene, Hèracles	171	358
O 229	Cronos, Rea, Zeus, Titans, ègida	172	360
O 256	Hermes, Apol·lo	173	361
Π 14	Èac, Peleu, Telamó, Psàmate, Focos	173	363
Π 36	Tetis, Peleu, Aquil·leu	173	365
Π 140	Llança de Peleu, Quiró, Tetis	174	367
Π 233	Dodona, Deucalió	174	367
P 53	Posidó, Atena, Àtica, olivera	174	369
Σ 10	Meneci, Pàtrocle, mirmídon	174	371
Σ 319	Apol·lo caçador de cérvols	175	371
Σ 432	Psàmate, Focos	175	371
Σ 486 a	Plèiades	175	372
Σ 486b	Híades	176	374
Σ 486c	Orió	176	375
Σ 487	Cal·listo	177	377
Σ 493	Himeneu	177	379
Σ 590-2	Dèdal, Minos, Teseu, Ariadna, Cnossos	177	380
T 108	Estix, titanomàquia	178	382
T 119	Alcmene, Euristeu	178	384
T 326-7	Licomedes, Neoptòlem, Esciros	178	385
Y 53	Cal·licolone	179	388
Y 145-7	Laomedont, Apol·lo, Posidó, Hèracles	180	389
Y 215	Dàrdan	180	391
Y 307	Afrodita, Anquises, Eneas	181	392
Y 403-4	Posidó Heliconi	181	393
Φ 1-2	Xantos	182	395
Φ 194	Hèracles, Deianira, Aquelous	182	396
Φ 448	Apol·lo, ramats	182	397
X 29	Erígone	183	399
Ψ 91	Dionís, Hefest, àmfora d'Aquil·leu	184	401
Ψ 144	Espèrquios	184	401
Ψ 346	Aríon, Posidó, Erinis, Hèracles	185	402
Ψ 660-1	Forbant	185	404

Ψ 821	Hèracles, Telamó, Aiant	186	405
Ω 24	Hermes	186	406
Ω 251	Deífob, Hèlena	187	407
Ω 428	Alexandre de Feres, Dionís	187	407
Ω 602	Níobe	187	408



## INDEX NOMINVM

(en cursiva noms que només apareixen en l'aparat crític, entre parèntesi si no són anomenats pel nom)

- Ἀγαμέμνων A 108, B 107, T 326  
Ἀγήνωρ A 42  
Ἀγήνωρ (ὁ Τριόπα) Γ 75  
Ἄγριος Ξ 120  
Ἀγχινόη A 42  
Ἀγχίσις N 459, Υ 307  
Ἄδμητος Φ 448  
Ἄδραστος Δ 376, E 412, Ξ 120, Ψ 346  
Ἀερόπη B 106, B 107  
Ἀθάμας H 86  
Ἀθηνᾶ A 42, 399, B 336, 494, 547, 721, Δ 171, 376, E 126, 412, K 435, Λ 690, N 66, Π 140, P 53, T 119, Υ 145, Φ 1  
Αἰακός A 180, 280, Π 14  
Αἰάνης M 1  
Αἴας (ὁ Ὀϊλέως) N 66  
Αἴας (ὁ Τελαμώνιος) Π 14, Ψ 821  
Αἰγαίων A 399  
Αἰγεύς Λ 741  
Αἰγιάλεια E 412  
Αἴγινα A 180, Z 153, Π 14, Σ 10  
Αἴγυπτος A 42, Δ 171  
Ἄιδης / Ἄιδωνεύς Z 153, Λ 690  
Αἰήτης Λ 741  
Αἶθρα Γ 144, Λ 741  
Αἰθρεία Ξ 226  
Αἰνεΐας N 459, Υ 307  
Αἴολος A 2, H 86  
Αἴολος (ὁ Ἀλκυόνης πατήρ) I 562  
Αἰσύλη Σ 486b  
Αἰτωλός N 218  
Ἄκεστόδωρος Π 233  
Ἄκουσίλαος Υ 307  
Ἄκρίσιος Ξ 319  
Ἄκτωρ Λ 709, Σ 10  
Ἄλεος A 59  
Ἀλέξανδρος B 339, Γ 242, 325, 443, E 64, M 93, T 326, Υ 307, Ω 251  
Ἀλέξανδρος Φεραῖος Ω 428  
Ἀλθαία I 529  
Ἀλιάρτος Ψ 346  
Ἀλκάθοος Ξ 120, Π 14  
Ἀλκαῖος Ξ 324  
Ἀλκμάν Γ 242  
Ἀλκμήνη Ξ 324, T 119  
Ἀλκυνόη I 562, [Σ 486a], Σ 486c  
Ἀλωεύς E 385  
Ἀμάζονες / Ἀμαζονίδες Γ 189  
Ἄμαθος Ξ 226  
Ἀμαλθεία O 229  
Ἀμαλθεία (ἡ Ὠκεανοῦ) Φ 194  
Ἀμβροσία Σ 486b  
Ἀμυμώνη Δ 171  
Ἀμύντωρ I 447  
Ἀμφιάραος / Ἀμφιάρεως E 126  
Ἀμφιδάμας Δ 319,  
Ἀμφιδάμας (ὁ Ὀπούντιος) M 1, Π 14  
Ἀμφιτρύων B 631, Ξ 324  
Ἀμφίων N 302, Ω 602  
Ἀναξώ Ξ 324  
Ἀνδρόγεως Σ 590  
Ἄνδρων A 52  
Ἄντεια Z 155  
Ἀντιβία T 119  
Ἀντικλείδης H 44  
Ἀντιόπη N 302  
Ἀπολλωδώρος [A 10, 42, B 103, 494], Θ 284, N 12, Φ 448  
Ἀπόλλων A 9, 14, 38, 39, 399, E 392, H 44, I 557, 562, N 302, O 256, T 119, Υ 145, Φ 448, Ψ 346, 660, Ω 24, 602  
Ἀπολλώνιος A 264  
Ἀργεία Δ 376, E 412  
Ἀργεῖος A 52  
Ἀργιόπη B 595  
Ἀργοναῦται H 86  
Ἄργος B 103  
Ἀρειανός (dubium) T 119  
Ἀρείων Ψ 346  
Ἀρηΐθοος H 8  
Ἀρήνη B 581  
Ἄρης B 494, Γ 189, E 385, I 557

- Ἀριάδνη Σ 590  
 Ἀρίαιθος Δ 319  
 Ἀριανός (dubium) *T 119*  
 Ἀριστοδῆμος Ν 1  
 Ἀρκείσιος Β 631  
 ἄΡρκτος Σ 486, 487  
 Ἀρμονία Β 494  
 Ἀρμονίδης Γ 443  
 ἄΡρνη Β 494  
 ἄΡρτεμις Α 9, 108, Β 106, Β 212, Ε 385, Ι 529, 557, [Σ 319], Σ 486α, Σ 486β, 487, Ω 602  
 Ἀσκάλαφος Θ 368  
 Ἀσκληπιάδης Ζ 155, Η 467  
 Ἀστακός Ε 126  
 Ἀστερία Α 9  
 Ἀστερίων Μ 307  
 Ἀστυμέδουσα Δ 376  
 Ἀσωπός Α 180, Ζ 153, Σ 10  
 Ἀταλάντη Ι 529  
 ἄΤτλας Ο 256, Σ 486α, 486β, Υ 215  
 Ἀτράμους (dubium) Ζ 396  
 Ἀτρεύς Β 105, Β 106, Β 107  
 Αὐγέας / Αὐγείας Β 629, Θ 368, Λ 672, 698, 709  
 Αὐγή Α 59  
 Ἀφαρεύς Γ 243  
 Ἀφείδας Δ 319  
 ἄΑφιδνος Γ 242  
 Ἀφροδίτη Β 494, Γ 443, Ε 412, Η 467, Ν 459, Υ 307, Φ 1  
 Ἀχαιός Α 2  
 Ἀχελῷος Φ 194  
 Ἀχιλλεύς Α 59, 280, 399, 418, Ζ 35, Ι 447, Μ 1, Π 14, 36, Τ 326, [Ψ 91], Ψ 144  
  
 Βακχυλλίδης Μ 307  
 Βέλλερος Ζ 155  
 Βελλεροφόντης Ζ 155  
 Βῆλος Α 42  
 Βοιωτός Β 494  
 Βούτας Α 263  
  
 Γανυμήδης Υ 145  
 Γῆ Α 14, Θ 479  
 Γίγαντες Β 783, Θ 479, Σ 486α  
 Γλαύκος Ζ 155  
 Γοργών Ζ 155, Θ 368  
  
 Γρανικός Ζ 396  
  
 Δαίδαλος Β 145, Σ 590  
 Δανάη Ξ 319  
 Δαναΐδες Δ 171  
 Δαναός Α 42, Δ 171  
 Δάρδανος Υ 215  
 Δαύνος Ε 412  
 Δάφνη Α 14  
 Δευκαλίων Α 10, Π 233  
 Δηϊάνειρα Φ 194  
 Δηϊδάμεια Τ 326  
 Δηϊμαχος <Ν 218>  
 Δηϊπύλη Δ 376, Ε 412, Ξ 120  
 Δηϊφοβος Ε 392, Ω 251  
 Δημήτριος Ζ 35, Υ 3  
 Δία Α 268  
 Δίδυμος Α 399  
 Δικαίαρχος Ζ 396  
 Δίκτυς (Κρής) Α 108  
 Δίκτυς (Σερίφιος) Ξ 319  
 Διομήδης Ε 412, Κ 435  
 Διόνυσος Α 59, Ζ 130, Σ 486β, Χ 29, Ψ 91, Ω 428  
 Διόσκουροι Γ 144, 242, 243  
 Διώνη Σ 486β  
 Δρύας Ζ 130  
 Δωδώνη Π 233  
 Δωδωνίδες Σ 486β  
  
 Είονεύς (dubium) Α 268  
 Ἐκάβη Γ 325, Η 44, Μ 93  
 Ἐκτωρ Μ 231, Ν 1  
 Ἐλάνωρ Α 42  
 Ἐλατος Α 264  
 Ἐλένη Β 339, Γ 144, 237, 242, 443, Τ 326, Υ 307, Ω 251  
 Ἐλενος Η 44  
 Ἐλλάνικος Β 105, 494, Γ 75, 144, 151, Ε 64, Μ 1, Ψ 145  
 Ἐλλη Η 86  
 Ἐλλην Α 2  
 Ἐνδηϊς Π 14  
 Ἐνδυμίων Ν 218  
 Ἐπαφος Β 103  
 Ἐπιμηθεύς Α 10  
 Ἐρατοσθένης Χ 29, Ω 24  
 Ἐρευθαλίων Δ 319  
 Ἐρεχθεύς Α2, Β 547  
 Ἐρίβοια Ε 385

- Ἐρίβοια (ἢ Ἀλκάθου) v. s. v.  
 Περίβοια  
 Ἐρινύς Ψ 346  
 Ἐριχθόνιος Β 547  
 Ἐρμῆς Α 10, Β 103, 104, 106, Ε  
 385, Θ 368, Ι 557, Ο 256, Σ  
 486c, Ω 24  
 Ἐτεοκλῆς Δ 376  
 Εὐδώρα Σ 486b  
 Εὐηνος Ι 557  
 Εὐμηλος Ζ 130  
 Εὐμολπος Θ 368  
 Εὐνεως / Εὐνηος Η 467  
 Εὐρύμαχος Ν 302  
 Εὐρυμέδων Ξ 295  
 Εὐρυνόμη Ζ 130  
 Εὐριπίδης Ξ 323  
 Εὐρύπυλος Ξ 255  
 Εὐρυσάκης Ι 562  
 Εὐρυσθεύς Θ 368, Λ 698, Π 119  
 Εὐρυτος (ὁ Ἴακτορος) Λ 709 (v.  
 s. v. Μολιονίδαί)  
 Εὐρυτος (ὁ Μελανέως) Ε 392  
 Εὐρώπη Β 494, Μ 307  
 Εὐτέρπη Κ 435  
 Εὐφορίων Β 157, Β 212, Θ 479, Ξ  
 295, Σ 486c, Ω 602  
 Ἐφιάλης Ε 385
- Ζεὺς Α 2, 5, 9,10, 180, 263, 264,  
 268, 280, 399, 418, 590, Β 103,  
 106, 157, 494, 783, Γ 144, 237,  
 243, Ζ 130, 153, 155, Θ 479, Ι  
 557, 562, Λ 690, 698, Μ 307,  
 Ν 1, 302, Ξ 226, 295, 319, 323,  
 324, Ο 229, 256, Π 14, 36,  
 233, Σ 10, 486a, 486b, 486c,  
 487, Τ 108, 119, Υ 145, 215, Φ  
 1, Ω 24, 602  
 Ζῆθος Ν 302
- Ἡλέκτρα (Πληϊάς) Σ 486a, Υ 215  
 Ἡλεκτρύων Ξ 324, Τ 119  
 Ἥλιος Ξ 324  
 Ἡμέρα Γ 151, Λ 1  
 Ἡνιόχη Ξ 324  
 Ἡρα Α 268, 399, 590, Β 103, 783,  
 Ε 385, 392, Ζ 130, Η 86, Ι 562,  
 Κ 435, Λ 690, Ξ 255, 295, 323,  
 Σ 487, Τ 119, Φ 1, Ω 24  
 Ἡρακλῆς Α 52, 59, 590, Β 336,  
 581, 629, Ε 392, Ζ 396, Θ 284,  
 Θ 368, Λ 690, 698, 709, Μ  
 231, Ξ 255, 324, Τ 119, Υ 145,  
 Φ 1, 194, Ψ 346, 821  
 Ἡριγόνη Χ 29  
 Ἡσίοδος Β 336, [Ζ 35], Μ 307, Τ  
 108  
 Ἡσιόνη Α 52, Θ 284, Υ 145  
 Ἡφαιστος Α 590, Β 547, 721, Π  
 140, Ψ 91  
 Ἡώς Ζ 155
- Θάμυρις Β 595  
 Θάνατος Ζ 153  
 Θέμις Ο 229  
 Θεόπομπος Α 38, [Σ 432], Ω 428  
 Θερσίτης Β 212  
 Θεσσαλός Ξ 155  
 Θέστιος Θ 368, Ι 529  
 Θέτις Α 5, 280, 399, 418, Ζ 130,  
 Ν 66, Π 36, 140, Ψ 91  
 Θήβη Ζ 396  
 Θησεύς Γ 144, 242, Θ 368, Λ  
 741, Σ 590  
 Θρασύβουλος Π 233  
 Θυέστης Β 105, Β 106, Δ 376
- Ἴασος Γ 75  
 Ἰάσων Η 86, 467, Λ 741  
 Ἰδας Γ 243, Ι 557, 562  
 Ἰκάριος (ὁ τῆς Ἡριγόνης πατήρ)  
 Χ 29  
 Ἰκάριος (ὁ Οἰβάλου) Β 581  
 Ἴκαρος Β 145  
 Ἰλαείρα Γ 243  
 Ἴναχος Β 103  
 Ἰνώ Η 86  
 Ἰξίων Α 263, 268  
 Ἰοβάτης Ζ 155  
 Ἰοκάστη Δ 376  
 Ἰόλη Ε 392  
 Ἴπποδάμεια (ἢ Βούτα) Α 263  
 Ἴπποδάμεια (ἢ Οἰνομάου) Α 38,  
 Β 104, Β 105  
 Ἴπποδάμεια (ἢ τοῦ Φοίνικος  
 μητήρ) Ι 447  
 Ἴπποκόων Β 581

Ἴππολύτη Γ 189  
 Ἴππομέδων Δ 319  
 Ἴππόνους Ζ 155  
 Ἴφιγένεια Α 108  
 Ἴφικλῆς Ξ 324  
 Ἴφιτος (ὁ Εὐρύτου) Β 336, Ε 392  
 Ἴφιτος (ὁ Ναυβόλου) Β 517  
 Ἴώ Β 103  
 Ἴων Α 2  
  
 Κάδμος Β 494, Η 86, Ξ 323  
 Καινεύς Α 264  
 Καλλίμαχος Β 145, 547, 629, Λ 698, Ν 66, Ρ 53, Σ 487  
 Καλλιστώ Σ 487  
 Καλυδών Ν 218  
 Κάλχας Α 59, 108  
 Κάμανδρος v. s. v. Σκάμανδρος  
 Κασάνδρα (ἡ Ἰοβάτου) Ζ 155  
 Κασάνδρα (ἡ Πριάμου) Η 44, Ν 66  
 Κάστωρ Β 581, Γ 237, 242, 243 (v. s. v. Διόσκουροι)  
 Κατρεύς Β 107  
 Κέκροψ Ρ 53  
 Κελαινώ [ Σ 486]  
 Κένταυροι Α 263, 264, 268, Β 740, Θ 368  
 Κένταυρος Α 268  
 Κέρβερος Θ 368, Φ 194  
 Κέφαλος Β 631  
 Κῆϋξ Ι 562  
 Κιλλεύς Β 631  
 Κίλλος Α 38  
 Κλέαρχος Η 86  
 Κλεισώνυμος Μ 1, Π 14  
 Κλειτοφῶν Υ 403  
 Κλεοπάτρα Ι 529, Ι 562 (v. s. v. Ἄλκυόνη)  
 Κλυτεία Ι 447  
 Κλυτίος Μ 231  
 Κοῖος Α 9  
 Κομήτης Ε 412  
 Κοπρεύς Ψ 346  
 Κορωνίς Σ 486b  
 Κούρης Ν 218  
 Κράτης Λ 741  
 Κρέουσα (ἡ Ἐρεχθέως) Α 2  
 Κρέουσα (ἡ Τελέστορος) Β 107  
 Κρέων Ξ 324  
  
 Κρῖνις Α 39  
 Κρόνος Β 157, 783, Θ 479, Ο 229, Τ 108  
 Κτέατος Λ 709  
 Κύκνος (ὁ Ἄρειος) Ψ 346  
 Κύκνος (ὁ Ποσειδῶνος) [Α 38b]  
 Κώκαλος Β 145  
  
 Λάδων Α 14  
 Λαέρτης Β 631  
 Λαομέδων Α 52, 399, 590, Γ 151, Θ 284, Λ 1, Μ 231, Υ 145, Φ 448  
 Λαπίθαι Α 263, 264  
 Λεύκιππος Γ 243  
 Λευκοθέα Α 38b, Η 86  
 Λήδα Γ 237  
 Λητώ Α 9, Ω 602  
 Λιβύη Α 42  
 Λικύμνιος Α 52, Β 581, 662  
 Λυγκεύς (ὁ Αἰγύπτου) Δ 171  
 Λυγκεύς (ὁ Ἀφαρέως) Γ 243  
 Λυκάων Σ 487  
 Λυκομήδης Α 418, Τ 326  
 Λυκοῦργος (Ἀρκάς) Η 8  
 Λυκοῦργος (Θρᾷξ) Ζ 130, Σ 486b, Ψ 91  
 Λυκόφρων Ε 412, Π 36, Υ 215, Ω 251  
 Λυκωπεύς Ξ 120  
  
 Μαία Ο 256, [Σ 486a], Ω 24  
 Μακεδών Ξ 226  
 Μάρπησσα Ι 557  
 Μάρσυας Ξ 226  
 Μεγαπένθης Ι 562  
 Μέδουσα Ζ 155, Θ 368  
 Μελανίππη (dubium) Β 740  
 Μελανίππη (Ἀμαζών) Γ 189  
 Μελάνιππος Ε 126  
 Μελέαγρος Β 212, Θ 368 Ι 529, Φ 194  
 Μελικέρτης Η 86  
 Μέμων Γ 151, Λ 1  
 Μενέλαος Β 107, 339, 581, Γ 443, Ε 64, Τ 226  
 Μενότιος Μ 1, Π 14, Σ 10  
 Μερόπη Ζ 153  
 Μερόπη (Πληϊάς) Σ 486a  
 Μήδεια Λ 741

Μίνως Β 145, Μ 307, Σ 590  
 Μοίραι Ι 529  
 Μολιόνη Λ 709  
 Μολιονίδαι Λ 709  
 Μόλος Λ 709  
 Μούσαι Β 494, 595, Κ 435, Ν 302  
 Μύδων Γ 189  
 Μυρτίλος Α 38b, 104  
 Μῶμος Α 5

Ναύβολος Β 517  
 Νεῖλος Α 42  
 Νεοπτόλεμος Ι 562, Τ 326  
 Νέστωρ Β 336, Δ 319, Ε 392, Λ 672, Τ 326  
 Νεφέλη Η 86  
 Νηλεύς Β 336, Ε 392, Κ 334, Λ 672, 690  
 Νηλεύς (ὁ Κόδρου) Υ 403  
 Νηρεύς Α 280, 399  
 Νικίππη Τ 119  
 Νιόβη Ω 602

Ξανθίππος Δ 319  
 Ξάνθος Φ 1  
 Ξοῦθος Α 2

Ὀδυσσεύς Κ 435, Τ 326  
 Οἶβαλος Β 581  
 Οἰδίπους Δ 376  
 Οἰλεύς Ν 66  
 Οἰνεύς Β 212, Ε 126, Ι 529, Ξ 120, Φ 194  
 Οἰνόμας Α 38, Β 104, 105  
 Οἰωνός Α 52  
 Ὅμηρος Α 5, Β 212, Φ 448  
 Ὅρδης Α 39  
 Ὀρνυτίων Β 517  
 Ὀρνυτος Β 517  
 Ὀτρεύς Γ 189  
 Οὐρανός Τ 108  
 Οὐρίων v. s. v. Ὠρίων  
 Ὄφιων Θ 479

Παλαίμων Η 86  
 Πανδίων Λ 741  
 Πανδώρα Α 10  
 Πάνθοος Μ 231

Πάρις Γ 325, 443, Μ 93 (V. s. v. Ἄλέξανδρος)  
 Πασιφάη Β 145  
 Πάτροκλος Μ 1, Π 14, Σ 10  
 Πειρίθους Α 263, Β 740, Γ 144, Θ 368  
 Πελασγός Γ 75  
 Πελίας Κ 334  
 Πέλοψ Α 38, Β 104, 105, 106  
 Πεντηκόντορος Α 42  
 Περίβοια Π 14  
 Περιήρης Β 581  
 Περικλύμενος Β 336  
 Περσεύς Ξ 319  
 Περσεφόνη Γ 144  
 Πήγασος Ζ 155  
 Πηλεύς Α 280, Ι 447, Μ 1, Π 14, 36, 140, Τ 326, Ψ 144  
 Πίερος Ξ 226  
 Πίνδαρος Γ 243, Κ 435, Ξ 319, Φ 194  
 Πιτθεύς Γ 144  
 Πλευρών Ν 218  
 Πληιάδες Σ 486a  
 Πληϊόνη Σ 486a  
 Πολέμων Α 39  
 Πολύβοια Α 38b  
 Πολυδάμας Μ 231  
 Πολυδέκτης Ξ 319  
 Πολυδεύκης Β 581, Γ 237, 243 (v. s. v. Διόσκουροι)  
 Πολυνεΐκης Δ 376  
 Πολυζώ Σ 486b  
 Πολυποίτης Β 740  
 Ποσειδῶν Α 38, 38 b, 42, 264, 399, Β 494, Γ 144, Δ 171, Ε 385, Ζ 155, Ι 557, Κ 334, Λ 672, 690, 709, Ν 66, Ξ 255, Ρ 53, Σ 486c, Υ 145, 403, Ψ 346  
 Πρίαμος Γ 151, 189, 443, Η 8, Θ 284, Μ 231, Ν 1, Ν 66, Ω 251  
 Προΐτος Ζ 155, Ξ 319  
 Προμηθεύς Α 10, 280, Ξ 295  
 Προνόμη Μ 231  
 Πυθία Ε 64  
 Πύκτης Ι 447  
 Πύλιος Θ 368  
 Πύρρα Α 10

Πύρρος Τ 326 (v. s. v.  
Νεοπτόλεμος)

Ῥαδάμανθος Μ 307

Ῥέα Β 157, Ζ 130, Ο 229

Ῥῆσος Κ 435

Ῥιανός Τ 119

Σαλμονεύς Κ 334

Σαρπήδων Μ 307

Σεμέλη Ζ 130, Ξ 323

Σθένης (ὁ Καπανέως) Ε 412

Σθένης (ὁ Περσέως) Τ 119

Σίσυφος Α 180, Β 517, Ζ 153

Σκάμανδρος Φ 1

Στασίνοσ Α 5, (Π 140)

Στερόπη [Σ 486]

Στησίχορος Β 339, Ψ 91

Στυμίων Κ 435

Στύξ Τ 108

Σχέδιος Β 517

Τάνταλος Α 38, Ω 602

Ταυγέτη [Σ 486α]

Τελαμών Θ 284, Π 14, Ψ 821

Τελέστωρ Β 107

Τέννης Α 38b

Τεῦκρος Θ 284

Τήλεφος Α 59

Τιθωνός Γ 151, Λ 1,

Τιτάνες Α 9, Ο 229, Τ 108

Τληπόλεμος Β 662

Τριόπας Γ 75

Τρώς Υ 145

Τυδεύς Δ 376, Ε 126, Ξ 120

Τυνδάρεωσ Β 339, 581, Γ 243

Τυρώ Κ 334

Τυφῶν Β 783

´μέναιος Σ 483

´περμνήστρα Δ 171

´ριεύς Σ 486b

´ψιπύλη Η 467

Φαιώ < Σ 486b >

Φέρεκλος Γ 443

Φερεκύδης Ε 126, Ζ 153, Η 8, Λ

672, 709, Ν 302, Ξ 120, 255,

<324>, Σ 486b

Φιλάμμων Β 595

Φιλοκτήτης Β 721, Ω 251

Φιλοστέφανος Β 145, Η 86, Π 14

Φλέγυας Α 268

Φοίβη Α 9

Φοίβη (ἡ Λευκίππου) Γ 243

Φοίβος Α 399

Φοῖνιξ Β 494, Μ 307

Φοῖνιξ (ὁ Ἀμύντορος) Ι 447, Τ

326

Φόρβας Ψ 660

Φορωνεύς Γ 75

Φοῖξος Η 86

Φυλεύς Λ 698

Φυλονόμη Α 38b

Φώκος (ὁ Αἰακοῦ) Π 14, Σ 432

Φώκος (ὁ Ὀρνύτου) Β 517,

Φώσφορος Ι 562

Χαλκιοπή Ξ 225

Χείρων Π 14, 36, 140

Χρύσιππος Β 105

Ψαμάθη / Ψαμμάθη Π 14

´κεανίδες Π 233

´κεανός Σ 486a

´ρίων Σ 486a, Σ 486c, Χ 29

´ωτος Ε 385

## APÈNDIX: LES *HISTORIAE FABULARES* A L'*ODISSEA*<sup>1</sup>

γ 188 (Sch. MHEQT Jacoby, FGH 241 Eratosthenes)

εὖ μὲν Μυρμιδόνας φάσ' ἐλθέμεν ἐγγεσιμώρους,

Νεοπτόλεμος κατὰ κέλευσιν Θέτιδος ἐμπρήσας τὰ ἴδια σκάφη πεζὸς ἄνεισι. χρησθεῖς δὲ ὑπὸ Ἑλένου, ἔνθα ἂν ἴδοι οἶκον ἐκ σιδηρῶν θεμελίων, τοίχων δὲ ξυλίνων καὶ ὀρόφου ἔρεοῦ, ἐκεῖ μένειν, ἐλθὼν εἰς τὴν Παμβῶτιν λίμνην τῆς Ἠπείρου καὶ τοὺς ἐγγωρίους εὐρῶν δόρατα πῆξαντας καὶ χλαίνας ἄνωθεν κατα<πετάσαντας καὶ οὕτω> σκηνοῦντας συμβάλλει τὸν χρησμὸν. καὶ πορθήσας τὴν Μολοσσίαν ἐξ Ἀνδρομάχης ἴσχει Μολοσσόν, ἀφ' οὗ καὶ τὸ γένος ἐστὶ τῶν ἐν Μολοσσίᾳ βασιλέων, ὡς ἱστορεῖ Ἐρατοσθένης.

γ 267 (Sch. M Jacoby, FGH 228 Demetrius Phalereus)

παρ δ' ἄρ' ἔην καὶ ἀοιδὸς ἀνήρ

οὕτω Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς· Μενέλαος ἅμα τῷ Ὀδυσσεῖ ἐλθὼν εἰς Δελφοὺς τὸν θεὸν ἤρετο περὶ τῆς μελλούσης ἔσεσθαι εἰς Ἴλιον στρατείας, τότε δὴ καὶ τὸν ἐννεατηρικὸν τῶν Πυθίων ἀγῶνα ἀγωνοθετεῖ Κρέων, ἐνίκα δὲ Δημόδοκος Λάκων, μαθητῆς Αὐτομήδους τοῦ Μυκηναίου, ὃς ἦν πρῶτος δι' ἐπῶν γράψας τὴν Ἀμφιτρύωνος πρὸς Τηλεβόας μάχην καὶ τὴν ἔριν Κιθαιρῶνός τε καὶ Ἑλικῶνος, ἀφ' ὧν δὴ καὶ τὰ ἐν Βοιωτίᾳ ὄρη προσαγορεύεται. ἦν δὲ καὶ αὐτὸς μαθητῆς Περιμήδους Ἀργεῖου, ὃς ἐδίδαξεν αὐτὸν τε καὶ τὸν Μυκηναῖον Αὐτομήδην καὶ Λικύμνιον τὸν Βουπράσιον καὶ † Σίνιν καὶ τὸν Δωριέα καὶ Φαρίδαν τὸν Λάκωνα καὶ Πρόβολον τὸν Σπαρτιάτην. τότε δὴ Μενέλαος τῇ Προνοίᾳ τὸν τῆς Ἑλένης ἀνέθηκεν ὄρμον [Ἀθήνα]. τὸν δὲ Δημόδοκον εἰς Μυκήνας λαβὼν Ἀγαμέμνων ἔταξε τὴν Κλυταιμνήστραν τηρεῖν. ἐτίμων δὲ λίαν τοὺς ᾠδοὺς ὡς διδασκάλους τῶν τε θεῶν καὶ παλαιῶν ἀνδραγαθημάτων, καὶ τῶν ἄλλων ὀργάνων πλεον τὴν λύραν ἠγάπων. δηλοῖ δὲ καὶ Κλυταιμνήστρα τὴν εἰς αὐτὸν τομὴν· οὐ γὰρ φονεύειν, ἀλλ' ἀφορίζειν αὐτὸν ἐκέλευσε. Τιμόλαος (VI) δὲ ἀδελφὸν αὐτὸν φησιν εἶναι Φημίου, ὃν ἀκολουθήσαι τῇ Πενελόπῃ εἰς Ἰθάκην πρὸς παραφυλακὴν αὐτῆς· διὸ καὶ βία τοῖς μνηστῆρσιν ἄδει.

δ 228 (Sch. Q VIND. Eust. Jacoby, FGH 4, 153 Hellanicus):

<sup>1</sup> Transcrivim aquí les *historiae* que figuren en els escolis menors a l'*Odíssea* segons l'edició de Dindorf (excepte quan s'indica altrament), així com les que s'han reconstruït a partir dels papirs.

τὰ οἱ Πολύδαμνα πόρεν, Θῶνος παράκοιτις,  
Αἴγυπτιη,

ὁ Θῶνος βασιλεὺς ἦν τοῦ Κανώβου καὶ τοῦ Ἡρακλείου στόματος,  
ὃς πρὶν μὲν ἰδεῖν Ἑλένην ἐφιλοτιμεῖτο, ἰδὼν δὲ αὐτὴν ἐπεχείρει  
βιάζεσθαι· ὁ γνοὺς Μενέλαος ἀναιρεῖ αὐτὸν· ὅθεν ἡ πόλις Θῶνις  
ὠνόμασται, ὡς ἱστορεῖ Ἑλλάνικος.

δ 343 (Sch. M Eust. Jacoby FGH 4, 150 Hellanicus):

ἐξ ἔριδος Φιλομηλεΐδη ἐπάλαισεν ἀναστάς

τινὲς τὸν Πάτροκλον ἤκουσαν· Φιλομήλας γὰρ ἦν υἱός. οὔτε δὲ  
ἀπὸ μητρὸς τὸ γένος Ὀμηρος σχηματίζει οὔτε οἱ Ἕλληνες ἤσθησαν ἀν  
Πατρόκλου ἠττηθέντος· “πᾶσι γὰρ ἐπίστατο μείλιχος εἶναι” (Il. P. 671).  
ἀλλ’ οὗτος βασιλεὺς ὦν Λέσβου τοὺς παριόντας εἰς πάλιν ἐκάλει· καὶ  
τοὺς Ἕλληνας δὲ προσορμισθέντας. ὃν Ὀδυσσεὺς καὶ Διομήδης  
δολοφονήσαντες τὸν τάφον αὐτοῦ καταγάγιον ξένων ἐποίησαν, ὡς  
Ἑλλανικός φησιν.

δ 355 (Sch. EQH VIND Eust. Jacoby, FGH 140, 18 Anticlidides)

Αἴγυπτου προπάροιθε, Φάρον δὲ ἐ κικλήσκουσι,

Ἄντικλείδης ἱστορεῖ ὅτι ποθοῦσα Μενέλαον Ἑλένη λάθρα ἔξεισι  
τῆς πόλεως, καὶ Καρικὸν εὐροῦσα πλοῖον παρακαλεῖ τὸν ναύκληρον, ὃς  
ἐκαλεῖτο Φάρος, εἰς Λακεδαίμονα αὐτὴν ἀποκαταστήσαι. χειμασθέντες  
δὲ ἦκον εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἐνθάδε τῆς νεῶς ἀποβάντες τὸν Φάρον ὄφισ  
ἀναιρεῖ. ἡ δὲ θάψασα αὐτὸν οὕτως ὠνόμασε τὴν νήσον.

κ 492-3 (Sch. T Jacoby, FGH 3, 92b Pherecydes):

ψυχῇ χρησομένους Θηβαίου Τειρεσίαο,  
μάντιος ἀλαοῦ,

πρωθῆναι δ’ αὐτὸν <φησι> Φερεκύδης ἰδόντα τὴν Ἀθηναῶν  
λουομένην ἐν τῷ \*\*παρθένον ὑπάρχουσαν καὶ κορευθεῖσαν ὑπ’  
Ἀπόλλωνος εἰς τὸ \*\* καίεσθαι μέλλειν ὑπὸ Εὐήρου τοῦ πατρὸς \*\* εἰς  
ἄνδρα μεταβαλέσθαι γνώμη τοῦ θεοῦ καὶ μίαν τὴν \*\* γενέσθαι. καὶ μετὰ  
ταῦτα ...τὸν δὲ εἰπεῖν ὅτι μᾶλλον ἤδεται γυνή. διὸ καὶ πρωθῆναι ὑπὸ  
Ἡρας· ὁ δὲ Ζεὺς δωρεῖται τὴν μάντιαν.



λ 90 (Sch. P)

Ἦλθε δ' ἐπὶ ψυχὴ Θηβαίου Τειρεσίαο,

φασὶ δὲ ὅτι οὗτος ὁ Τειρεσίας ὄφεις συνουσιάζοντας ἐν τῷ Κιθαιρῶνι εὐρῶν ἀνείλε τὴν θήλειαν καὶ γέγονε γυνή, εἶτα τὸν ἄρρενα, καὶ γέγονε πάλιν ἀνήρ. ἑτέρως δὲ πάλιν φασὶν ὅτι γυμνὴν τὴν Ἀθηνᾶν ἰδὼν γυνὴ γέγονε. ἐρίζοντας δὲ ποτε τοῦ Διὸς πρὸς Ἥραν καὶ λέγοντος πλείονα πόθον ἔχειν ἐν τῇ συνουσίᾳ τὰς γυναῖκας ἢ περὶ τοὺς ἄνδρας, κριτοῦ δὲ γεγονότος Τειρεσίου ὡς καὶ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς γενομένου, καὶ φημένου ὅτι δεκαπλασίως ἔρα τοῦ ἀνδρὸς ἢ γυνῆ, ὀργισθεῖσα ἡ Ἥρα ἐτύφλωσεν αὐτόν· ὁ δὲ Ζεὺς ἐχαρίσατο τὴν μαντικὴν καὶ πολυχρόνιον ζωὴν. ὡς καὶ ἡ Περσεφόνη ἐν τῷ Ἑιδῆ τοῦτῳ χαρίζεται μόνῳ φρονεῖν τῶν ἄλλων ἀπάντων νεκρῶν. περὶ δὲ τῆς Διὸς καὶ Ἥρας παρὰ Τειρεσίου ἔνεκα τῆς λαγνείας κρίσεως καὶ ὁ τῆς Μελαμποδίας ποιητῆς ὡς ἀπὸ Τειρεσίου φησὶν “οἷον μὲν μοῖραν δέκα μοιρῶν τέρπεται ἀνήρ, τὰς δέκα δ' ἐμπίπλησιν γυνὴ τέρπουσα νόημα”.

λ 266 (Sch. M V Jacoby, FGH 3, 13b, Pherecydes):

Τὴν δὲ μετ' Ἀλκμήνην ἴδον, Ἀμφιτρώωνος ἄκοιτιν

Τηλεβόαι στρατεύσαντες ἐπὶ τοὺς Ἀργεῖους κτείνουσι τοὺς Ἠλεκτρώωνος παῖδας περὶ θρεμμάτων ἀγωνιζομένους. καὶ Ἀμφιτρώων ἀποκτείνας ἀκουσίως Ἠλεκτρώωνα φεύγει εἰς Θήβας. Ἀλκμήνη δὲ ἡ Ἠλεκτρώωνος οὐκ ἐβούλετο γαμηθῆναι πρὶν τίσασθαι τοὺς Τηλεβόας ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν. ὑπισχνεῖται δὲ τοῦτο Ἀμφιτρώων καὶ αὐτὴν εἰς Θήβας μεταγαγὼν πορεύεται ἐπὶ Τηλεβόας \*\* ἐν ταύτῃ Ζεὺς τῇ νυκτὶ ἀφικνεῖται ἐπὶ τὴν Ἀμφιτρώωνος οἰκίαν ἔχων καρχῆσιον ἐοικῶς Ἀμφιτρώωνι, ἡ δὲ Ἀλκμήνη δοκοῦσα τὸν ἑαυτῆς παστὸν (?) εἶναι πυνθάνεται περὶ τῶν Τηλεβόων, εἰ κατέκτεινεν αὐτούς. ὁ δὲ Ζεὺς λέγων αὐτῇ πάντα ὅσα ἐγένετο δίδωσι καὶ τὸ καρχῆσιον φάμενος ἀριστεῖον εἰληφέναι παρὰ τῶν στρατιωτῶν, ἡ δὲ ἀσμένως ἀποτίθησιν. ἔπειτα αὐτῇ συνευνασθεὶς Ζεὺς ἀπέρχεται, καὶ τῇ αὐτῇ παραγενόμενος νυκτὶ Ἀμφιτρώων μίσηται. καὶ γεννᾷ Ἀλκμήνη ἐκ μὲν τοῦ Διὸς Ἡρακλέα, ἐκ δὲ Ἀμφιτρώωνος Ἴφικλέα. ἡ ἱστορία παρὰ Φερεκύδη.

λ 269-270 (Sch. T V Jacoby, FGH 12, 27 Asclepiades):

καὶ Μεγάρην, Κρείοντος ὑπερθύμοιο θύγατρα,  
τὴν ἔχεν Ἀμφιτρώωνος μένος αἰὲν ἀτειρῆς.

Μεγάρα Κρέοντος τοῦ Θηβῶν βασιλέως γημαμένη Ἡρακλεῖ παῖδας ἴσχει Θηρίμαχον καὶ Κρεοντιάδην καὶ Δηϊκόωντα· βαδίζοντας δὲ αὐτοῦ εἰς Ἑιδου ἐπὶ τὸν τοῦ κυνὸς ἄθλον, Λύκος ὁ τῶν Θηβῶν βασιλεὺς πεισθεὶς Ἥρα καταστέφει τοὺς Ἡρακλέους παῖδας ἵνα θύσῃ· οὐ γὰρ αὐτὸν ἐπανήξειν ὤετο. παραγενόμενος δὲ Ἡρακλῆς ἀναιρεῖ αὐτὸν καὶ

τοὺς ἐκείνου παῖδας· μανεῖς δὲ διὰ τὴν Ἥραν κτείνει τοὺς ἰδίους·  
ἔμελλε δὲ καὶ τὸν ἀδελφὸν Ἴφικλέα, εἰ μὴ ἔφθασεν Ἀθηναῖα κωλύσασα. ἡ  
δὲ ἱστορία παρὰ Ἀσκληπιάδῃ.

λ 271 (Sch. V Jacoby, FGH 324, 62 Androtio)

Μητέρα τ' Οἰδιπόδαο ἴδον, καλὴν Ἐπικάστην,

Λαῖος ὁ Οἰδίποδος πατὴρ παρὰ Φοῖβου μαντεῖαν λαβὼν ὅτι ὁ  
τικτόμενος παῖς ἀπ' αὐτοῦ ἀναιρεῖ αὐτὸν, Ἐπικάστην γήμας γεννᾷ  
Οἰδίποδα καὶ τοῦτον ἐκτίθησι. Σικυώνιοι δὲ ἵπποφορβοὶ ἀναλαβόντες  
ἔτρεφον αὐτόν. ἡλικίας δὲ γενόμενος ὁ Οἰδίπους ἦλθεν εἰς Θήβας  
ἐπιζητῶν τοὺς γονέας. ἀποκτείνας δὲ ἀκουσίως τὸν πατέρα λαμβάνει  
πρὸς γάμον οὐκ εἰδὼς τὴν μητέρα ἐπιλυσάμενος τὸ τῆς Σφιγγὸς αἴνιγμα  
τὸ λέγον, τί δίπους, τί τρίπους, τί τετράπους. καὶ λέγομεν ὅτι τὸ δίπους  
ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος, τὸ τρίπους σημαίνει γέροντα βαστάζοντα βακτηρίαν,  
καὶ τὸ τετράπους τὸ νήπιον τὸ συρόμενον. γίνεται δὲ ἐκ τούτων  
Ἐτεοκλῆς καὶ Πολυνείκης καὶ θυγατέρες Ἀντιγόνη καὶ Ἴσμήνη. ὕστερον  
δὲ ἡ Ἰοκάστη ἐπιγνοῦσα ὅτι τῷ παιδί παρεμίγη ἑαυτὴν ἀνήρτησεν· ὁ δὲ  
Οἰδίπους ἐκπεσὼν ὑπὸ Κρέοντος ἦλθεν εἰς τὴν Ἀττικὴν, καὶ ᾤκησεν  
Ἴππέα Κολωνὸν καλούμενον. καὶ ἰκέτευεν ἐν τῷ ἱερῷ τῶν θεῶν,  
Δήμητρος καὶ Πολιούχου Ἀθηναῖς, καὶ βία ἀγόμενος ὑπὸ Κρέοντος  
ἔσχεν ὑπερασπιστὴν Θησέα. τελευτῶν δὲ ὁ Οἰδίπους διὰ γῆρας  
παρεκάλεσε τὸν Θησέα μηδενὶ τῶν Θηβαίων δεῖξαι τὸν τάφον. ἐθελῆσαι  
γὰρ αὐτὸν καὶ νεκρὸν αἰκίσασθαι. ἡ ἱστορία παρὰ Ἀνδροτίωνι.

λ 281-285 (Sch. M V Jacoby, FGH 3, 117 Pherecydes):

καὶ χλῶριν εἶδον περικαλλέα, τὴν ποτε Νηλεὺς  
γῆμεν ἐὼν διὰ κάλλος, ἐπεὶ πόρεν μυρία ἔδνα,  
ὀπλοτάτην κούρην Ἀμφίονος Ἰασίδαο,  
ὅς ποτε ἐν Ὀρχομενῷ Μινυεῖω ἴφι ἄνασσεν·  
ἡ δὲ Πύλου βασίλευε, τέκεν δὲ οἱ ἀγλαὰ τέκνα,

Νηλεὺς ὁ Ποσειδῶνος καὶ Τυροῦς παῖς ἐξελασθεὶς ὑπὸ Πελίου  
τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Ἰολκοῦ ἀφίκετο εἰς Μεσσηνίαν τὴν τῆς Πελοποννήσου.  
καὶ λαβὼν παρὰ <τῶν> ἐγχωρίων τὴν Πύλον κτίζει, καὶ γαμεῖ Χλῶριν  
τὴν Ἀμφίονος τοῦ Ἰάσου καὶ Περσεφόνης τῆς Μινύου θυγατέρα,  
βασιλεύει τε οὐ μόνον τῶν Πυλίων ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν Μινυεῖω Ὀρχομενῷ,  
καὶ γίνεται εὐδαιμονῶν. ἡ ἱστορία παρὰ Φερεκύδῃ.

λ 287-288 (Sch. M V Jacoby, FGH 3, 33, Pherecydes):

τοῖσι δ' ἐπ' ἰφθίμην Πηρῶ τέκε, θαῦμα βροτοῖσι,  
τὴν πάντες μνώνοντο περικτίται·

Νηλεὺς ὁ Ποσειδῶνος ἔχων θυγατέρα Πηρῶ τοῦνομα κάλλει εὐπρεπεστάτην οὐδενὶ ταύτην ἐξεδίδου πρὸς γάμον, εἰ μὴ πρότερον ἐκ Φυλάκης τὰς τῆς μητρὸς Τυροῦς ἐλάσειέ τις βοῦς παρ' Ἴφίκλου. πάντων ἀπορουμένων Βίας ὁ Ἀμυθάωνος μόνος ὑπέσχετο δράσειν τοῦτο, καὶ πείθει τὸν ἀδελφὸν Μελάμποδα ρέξαι τὸ ἔργον. ὁ δέ, καίπερ εἰδὼς ἄτε δὴ μάντις ὅτι ἀλώσεται ἐνιαυτὸν, εἰς τὴν Ὀθρὺν ἀφικνεῖται ἐπὶ τὰς βοῦς. οἱ φύλακες ἐνταῦθα καὶ οἱ βουκόλοι κλέπτοντα αὐτὸν λαμβάνουσιν καὶ παραδιδόασιν Ἴφίκλω. καὶ δεθεὶς ἐφυλάσασατο παρεξυγμένων αὐτῷ θεραπόντων δύο, ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς. καὶ ὁ μὲν ἀνὴρ αὐτὸν ἐπιεικῶς ἐθεράπευεν, ἡ δὲ γυνὴ φαυλότερον. ἐπεὶ δὲ ὁ ἐνιαυτὸς ὀλίγον πρὸς τὸ τελειωθῆναι περιήει, Μελάμπους ἀκούει ὑπερθέ τινων σκωλήκων διαλεγομένων ὅτι καταβεβρώκοιεν τὴν δοκὸν. καὶ τοῦτο ἀκούσας καλεῖ τοὺς διακόνους, καὶ κελεύει αὐτὸν ἐκφέρειν, τῆς κλίνης λαμβανομένους τὴν μὲν γυναῖκα πρὸς ποδῶν, τὸν δὲ ἄνδρα πρὸς κεφαλῆς. οἱ δὲ αὐτὸν ἀναλαβόντες ἐκφέρουσιν. ἐν τοσοῦτῳ δὲ καὶ ἡ δοκὸς κατακλᾶται, καὶ ἐπιπίπτει τῇ γυναικί, καὶ κτείνει αὐτήν. ὁ δὲ ἀνὴρ ἐξαγγέλλει τῷ Φυλάκῳ ὁ δὲ Φύλακος Ἴφίκλω τὰ γενόμενα. οἱ δὲ, ἐλθόντες παρὰ τὸν Μελάμποδα ἐρωτῶσιν αὐτὸν τίς ἐστίν, ὁ δὲ ἔφη μάντις εἶναι. οἱ δὲ αὐτῷ τὰς βοῦς ὑπισχνούνται δώσειν, ἐὰν μηχανὴν τινα εὖρη παίδων γενέσεως Ἴφίκλω, καὶ πιστοῦνται ταῦτα. ὁ δὲ Μελάμπους βοῦν ἱερέυσας τῷ Διὶ διαιρεῖ μοῖρας πᾶσι τοῖς ὄρνισιν. οἱ δὲ ἔρχονται πάντες πλὴν ἐνὸς αἰγυπιοῦ. ὁ δὲ Μελάμπους ἐρωτᾷ πάντας τοὺς ὄρνιθας εἴ τις οἶδε μηχανὴν πῶς Ἴφίκλω γένοιτο παῖδες. ἀποροῦντες δὲ ἐκεῖνοι κομίζουσι τὸν αἰγυπιὸν. οὗτος δὲ τὴν αἰτίαν τῆς ἀπαιδίας καὶ τῆς σπορᾶς εὐθέως εὗρεν· διώξει γὰρ τὸν Φύλακον μετὰ μαχαίρας τὸν Ἴφικλον ἔτι νεογνὸν ὄντα διὰ τὸ ἰδεῖν αὐτὸν ἄτοπὸν τι ποιοῦντα· ἔπειτα τὸν Φύλακον μὴ καταλαμβάνοντα πῆξαι τὴν μάχαιραν εἷς τινα ἄχερδον, καὶ περιφῶναι αὐτῇ τὸν φλοιὸν, τὸν δὲ Ἴφικλον διὰ τὸ δέος μηκέτι παῖδας ποιῆσαι. ἐκέλευσεν οὖν ὁ αἰγυπιὸς τὴν μάχαιραν τὴν ἐν τῷ ἄχερδῳ κομίζειν, καὶ ἀποσμήξαντα τὸν ἰὸν διδόναι ἀπ' αὐτῆς πιεῖν ἐν οἴνῳ δέκα ἡμέρας Ἴφίκλω· γενήσεσθαι γὰρ αὐτῷ παῖδας ἐκ τούτου. ποιήσας δὲ ὁ Ἴφικλος τοῦτο τὴν γονὴν ἀναρρώννυσι, καὶ ἴσχει Ποδάρκην παῖδα. καὶ δίδωσι τὰς βοῦς τῷ Μελάμποδι· ἃς λαβὼν <καὶ ἀγαγὼν> εἰς Πύλον δίδωσι Νηλεῖ ἔδνα τῆς Πηροῦς. καὶ λαμβάνει αὐτὴν τῷ ἀδελφῷ Βίαντι πρὸς γάμον, καὶ αὐτῷ γίνονται παῖδες Περιάλκης καὶ Ἄρητος καὶ Ἀλφεισίβοια. ἡ δὲ ἱστορία παρὰ Φερεκύδη ἐν τῇ ἐβδόμῃ.

λ 288-291 (Sch. H V):

οὐδέ τι Νηλεὺς

τῷ ἐδίδου ὃς μὴ ἔλικας βόας εὐρυμετώπους  
ἐκ Φυλάκης ἐλάσειε βίης Ἴφικληΐης  
ἀργαλέας·

ἐκ Φυλάκης τῆς ἐν Θεσσαλία πόλεως Τυρῶ ἦλθε παρὰ Δηϊονέα τὸν θεῖον. ὁ δὲ κατασχὼν αὐτὴν εἰς Θεσσαλίαν δίδωσι Κρηθεῖ τῷ ἀδελφῷ ἤδη ἐκ Ποσειδῶνος ἐσχηκυῖαν Νηλέα καὶ Πελίαν. ὁ τοίνυν Νηλεὺς Ἴφικλον τὸν Φυλάκου τοῦ Δηϊονέως ἀπῆτει τὰ τῆς μητρὸς. καὶ ὃς οὐκ ἀπεδίδου. Μελάμπους ὁ Ἀμυθάονος ὑπὸ δρακόντων τὰ ὄτα καθαρθεῖς, ὡς καὶ τῶν ἀλόγων ἐπακούειν ζῶων, τὰς Ἴφίκλου βοὺς ἀπελαύνων ὑπὲρ τοῦ γῆμαι Πηρῶ τὴν Νηλίας Βίαντα τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, συλλειφθεῖς καὶ εἰς εἰρκτὴν ἐμβληθεῖς κατακούσας τε διαλεγομένων σκωλήκων ὀλίγον ἔτι ἀπέχεσθαι τῆς δοκοῦ, ἐκέλευεν ἐκκομισθῆναι. τοῦ δὲ οἰκῆματος κατενεχθέντος μαθὼν ὁ Ἴφικλος ὑπισχνεῖται τῷ Μελάμποδι τὰς βοὺς, εἴ γε τῆς ἀτεκνίας αὐτὸν διὰ τῆς τέχνης παύσειε. ὁ δὲ Μελάμπους παρ' αἰγυπιοῦ μαθὼν τὴν αἰτίαν, καὶ ἀναζητήσας ἐκείνην τὴν μάχαιραν ἀχέρδου φλοιῷ κεκαλυμμένην, ἣν ἐνπῆνεγκε Φύλακος τῷ Ἴφίκλῳ ἐπὶ τῶν ἀγρῶν ἐκτέμοντι τὰ τετράποδα, θύσας τε θεοῖς τοῖς μηνίουσιν ὑπὲρ τῆς τῶν τετραπόδων εὐνουχίας, τὸν Ἴφικλον ἀπεφίνατο πατέρα Πρωτεσιλάου καὶ Ποδάρκους.

ibid. (Sch. H Q)

μετὰ θάνατον Σαλμονέως Τυρῶ κομιζομένη παρὰ Δηϊῶνι (Δηϊονεῖ?) κορευεῖται ὑπὸ Ποσειδῶνος. ὁ δὲ Κρηθεῖ τῷ ἀδελφῷ δίδωσιν αὐτὴν. αὐξηθεῖς δὲ Νηλεὺς ἀπῆτει Ἴφικλον τὸν Δηϊονέως τὰ τῆς μητρὸς τοῦ δὲ μὴ ἀπονέμοντος ὑπέσχετο τὸν γάμον θυγατρὸς τῷ δυναμένῳ ἀπαιτῆσαι. Μελάμπους δὲ ὁ Ἀμυθάονος πειρώμενος ἀπελάσαι τὰς βοὺς ἠγρεύθη. καὶ περὶ παιδοποιίας μαντευσάμενος Ἴφίκλῳ δέχεται τὰς βοὺς. ὁ γὰρ Ζεὺς εἶπε τῷ μάντει ὅτι κρατηθῆναι μέλλει ὑπὸ τοῦ Ἴφίκλου.

ibid. (Sch. Q)

Ἴφικλος υἱὸς ὦν τοῦ Ἡρακλέους βοὺς ἔβοσκεν ἰσχυρὸς τυγχάνων τὴν ῥώμην τοῦ σώματος. ὁ γοῦν Νηλεὺς θυγατέρα ἔχων ὠραίαν τὴν καλουμένην Πηρῶ ἔλεγε δοῦναι ταύτην τῷ κατισχύσαντι ἐξελάσαι τὰς βοὺς τῆς ἰσχύος τοῦ Ἡρακλέους.

λ 298 (Sch. Q T V):

καὶ Λήδην εἶδον, τὴν Τυνδάρεου παράκοιτιν,

Ζεὺς Λήδας ἐρασθεὶς τῆς Θεστίου παιδὸς εἰς κύκνον ἑαυτὸν μετέβαλε καὶ διαπτὰς ἐμίγη αὐτῇ. μετὰ χρόνον δὲ ἐκείνη τεκοῦσα ὠν ἀποτίθεται εἰς λάρνακα, ὅθεν συνέβη τοὺς τε Διοσκούρους καὶ τὴν Ἑλένην γενέσθαι, γόνῳ μὲν Διὸς, ἐπὶ κλησὶν δὲ Τινδάρω. ἡ δὲ ἱστορία παρὰ τοῖς νεωτέροις.

λ 300-304 (Sch H Q V)

Κάστορά θ' ἰππόδαμον καὶ πύξ ἀγαθὸν Πολυδεύκεα,  
τοὺς ἄμφω ζωοὺς κατέχει φυσίζωος αἶα·  
οἱ καὶ νέρθεν γῆς τιμὴν πρὸς Ζηνὸς ἔχοντες  
ἄλλοτε μὲν ζώουσ' ἑτερήμενοι, ἄλλοτε δ' αὐτε  
τεθνάσιν·

ἀναιρεθέντος Κάστορος ὑπὸ Μελεάγρου ἢ Πολυνείκου, Πολυδεύκης ἄφθαρτος ὢν διὰ τὸ ἐκ Διὸς γεγονέναι, παρεκάλεισε τὸν πατέρα ὅπως ἐπιτρέψει αὐτῷ νείμασθαι πρὸς τὸν ἀδελφὸν τὴν ἀφθαρσίαν, ὥστε παρ' ἡμέραν ἀμφοτέρους ὅτε μὲν ἐν Ὀλύμπῳ διατρίβειν, ὅτε δὲ ἐν Ἀιδωνέως.

λ 321 (Sch. M V, Jacoby, FGH 12, 28 Asclepiades):

Φαίδρην τε

Θησεὺς ὁ Αἰγέως ἔχων παῖδα Ἰππόλυτον ἐξ Ἀμαζόνος Ἀντιόπης ἔγημε Φαίδραν τὴν Μίνωος θυγατέρα τοῦ τῶν Κρητῶν βασιλέως. εὐλαβούμενος δὲ μητρικῆς ἐπιβουλήν πέμπει ἐξ Ἀθηνῶν τὸν υἱὸν Ἰππόλυτον Τριζηβίον (Τροϊζνίον Dindorf) ἄρχειν -ἦν γὰρ αὐτῷ διὰ τὴν Πιθθέως Αἴθραν μητρῶα τις ἀρχὴ δεῦρο. Φαίδρα δὲ ἐρωτικῶς διατεθεῖσα τοῦ Ἰππολύτου, σφοδρῶς ἐπ' αὐτῷ τηκομένη τὸ μὲν πρῶτον ἱερὸν Ἀφροδίτης ἐν Ἀθήναις ἰδρύσατο τὸ νῦν Ἰππολύτειον καλούμενον, εἰς Τροϊζήνα δὲ ὕστερον παραγενομένη διενοεῖτο πείθειν τὸν νεανίσκον ὅπως αὐτῇ μιγείη. χαλεπῶς δ' ἐκείνου προσδεξαμένου τὸν λόγον, λέγεται φοβηθεῖσαν αὐτὴν ἀντιστρέψαι τὴν αἰτίαν καὶ πρὸς Θησέα διαβάλλειν ὡς Ἰππολύτου πειρώντος αὐτήν. ὁ δὲ τριῶν ὡς φασὶ αὐτῷ παρὰ τοῦ Ποσειδῶνος εὐχῶν οὐσῶν, ὁμολογήσαντος ὅτι ἂν εὕξηται συντελέσειν, πιστεύσας τῇ Φαίδρα μίαν τούτων ἠτήσατο παρ' αὐτοῦ τὸν παιδὸς ὄλεθρον. ἐκείνον μὲν οὖν ὁμολογοῦσι τὸ ἄρμα γυμνάζοντα παραφανέντος ἐξαίφνης ἀπὸ τῆς θαλάσσης ταύρου καὶ ταραχθέντων τῶν ἵππων ἐλκόμενον ἀποθανεῖν· τὴν δὲ Φαίδραν φανερῶς γενομένης τῆς διαβολῆς ἀπάγξασθαι. ἡ δὲ ἱστορία παρὰ Ἀσκληπιάδῃ.

ibid. (P.S.I. 1173 fr. 2 recto 26-28, Coppola)

[φαν]ερῶς γεν[ο]μένη[ς τῆς διαβο-]  
[λ]ῆς ἀναρτηθῆνα[ι. ἡ δὲ ἱστορί-]

[α] παρὰ Ἀσκληπιάδῃ.

λ 321 (Sch. V Jacoby, FGH 3,34, Pherecydes):

Πρόκριν τε ἴδον,

Κέφαλος ὁ Δηϊονέως γήμας Πρόκριν τὴν Ἐρεχθέως ἐν τῆς Θορ<α>ιέων (Θυριέων Dindorf) κατῶκει. θέλων δὲ τῆς γυναικὸς ἀποπειρᾶσθαι λέγεται εἰς ἀλλοδαπὴν ἀποδηῆσαι ἐπὶ ἔτη ὀκτῶ καταλιπὼν αὐτὴν ἔτι νύμφην οὔσαν. ἔπειτα κατακοσμήσας καὶ ἀλλοιωδῆ ἑαυτὸν ποιήσας ἔρχεται εἰς τὴν οἰκίαν ἔχων κόσμον, καὶ πείθει τὴν Πρόκριν δέξασθαι τοῦτον καὶ συμμιγῆναι αὐτῷ. ἡ δὲ Πρόκριν ἐποφθαλμίσασα τῷ κόσμῳ καὶ τὸν Κέφαλον ὀρώσα κάρτα καλὸν συγκοιμᾶται αὐτῷ. ἐκφίνας δὲ ἑαυτὸν ὁ Κέφαλος αἰτιᾶται τὴν Πρόκριν. οὐ μὴν ἀλλὰ καταλλαγεὶς ἐξέρχεται ἐπὶ θήραν. πυκνῶς δὲ αὐτοῦ τοῦτο δρῶντος ὑπώπτευσεν ἡ Πρόκριν ὅτι μίσγεται γυναικὶ ἑτέρῃ. προσκαλεσαμένη οὖν τὸν οἰκέτην ἔλεγεν εἰ σύνοιδεν. ὁ δὲ θεράπων ἔφη τὸν Κέφαλον εἰδεῖν ἐπὶ τινος ὄρους κορυφὴν καὶ λέγειν συχνῶς “ὦ νεφέλα παραγενοῦ”, καὶ τοῦτο μόνον συνειδέναί. ἡ δὲ Πρόκριν ἀκούσασα ἔρχεται εἰς ταύτην τὴν κορυφὴν, καὶ κατακρύπτεται. καὶ τὸ αὐτὸ λέγοντος αὐτοῦ πυθνομένη προστρέχει πρὸς αὐτὸν, ὁ δὲ Κέφαλος ἰδὼν αὐτὴν αἰφνιδίως ἔξω ἑαυτοῦ γίνεται, καὶ ὥσπερ εἶχε βάλλει μετὰ χεῖρα ἀκοντίῳ τὴν Πρόκριν καὶ κτείνει. μεταπεμψάμενος δὲ τὸν Ἐρεχθέα θάπτει πολυτελῶς αὐτὴν. ἡ δὲ ἱστορία παρὰ Φερεκύδῃ ἐν τῇ ἐβδόμῃ.

ibid. (P.S.I. 1173 fr. 2 recto, 29-37 Coppola)

[Πρ]όκριν. Κέ{λα}φαλ[ο]ς ὁ Δηϊ[ονέως]  
30 [γῆ]μας Πρόκριν τὴν Ἐρεχ[θέως]  
[κα]τῶκει ἐν Θορικῶι. θέλων [δὲ ]  
[τῆς γ]υναικὸς ἀποπειρᾶσθαι ἀ-  
[πο]δημεῖ ἐπ' ἔτη ὀκτῶ καταλ[ι-]  
[πῶ]ν αὐτὴν ἔτ[ε]ι νύμφην. [ἔπει-]  
35 [τα κατ]ακοσμήσας ἑαυτὸν κ[αὶ ]  
[ἀλλ]οιώ[σα]ς ἔρχεται [[ἔρχ[εται]]]  
[εἰς τὴν οἰκία]ν ἔχων κ[ό]σμον

(verso)

[.....] .... [ .. ] προσα[...]  
40 [.....]αυρα γένοιτο καὶ τ[οῦ- ]  
[το μόνον σ]υνειδέναί αὐτῷ· ἡ [δὲ]  
[Πρόκριν] ἀκούσασα ἔρχεται ἐ[ἰς]  
[ταύτ]ην <sup>τ</sup>κορυφὴν καὶ κατὰ[κρύπτε- ]  
[τ ]αι καὶ κατακούουσα αὐτο[ῦ]  
45 τοῦτο λέγοντος προστρέχ[ει]  
ὡς αὐτόν. ὁ δὲ Κεφαλος ἐξ[αίφ-]

νης ιδὼν ταύτην ἔξ[ω αὐτοῦ]  
 [γί]νεται καὶ ὡς εἶδε βάλλ[ει ἀκόν-]  
 [τί]φ τὴν Πρόκριν κ[αὶ κτεί-]  
 50 [νε]ι. μεταπεμψάμεν[ος δὲ τὸν]  
 [Ἐρεχ]θέα τα.[]

λ 321-322 (Sch. M V Jacoby, FGH 3, 148 Pherecydes):

καλὴν τ' Ἀριάδνην  
 κούρην Μίνωος ὀλοόφρονος, ἦν ποτε Θησεὺς...

Θησεὺς ὁ Αἰγέως λαχὼν μετὰ τῶν ἠϊθέων εἰς Κρήτην πλεῖ τῷ Μινωταύρῳ παρατεθησόμενος πρὸς ἀναίρεσιν. ἀφικομένου δὲ αὐτοῦ ἐρωτικῶς πρὸς αὐτὸν διατεθεῖσα ἡ τοῦ Μίνωος θυγάτηρ Ἀριάδνη δίδωσιν ἀγαθίδα μίτου, λαβοῦσα παρὰ Δαιδάλου τοῦ τέκτονος, καὶ διδάσκει αὐτὸν, ἐπειδὰν εἰσέλθῃ, τὴν ἀρχὴν τῆς ἀγαθίδος ἐκδῆσαι περὶ τὸν ζυγὸν τῆς ἄνω θύρας καὶ ἀνελίσσοντα ἰέναι μέχρις ἂν ἀφίκηται εἰς τὸν μυχόν, καὶ ἐὰν αὐτὸν καθεύδοντα μάρψῃ, κρατήσαντα τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς τῷ Ποσειδῶνι θῦσαι, καὶ ἀπιέναι ὀπίσω ἀνελίσσοντα τὴν ἀγαθίδα. ὁ δὲ Θησεὺς λαβὼν τὴν Ἀριάδνην εἰς τὴν ναῦν ἐμβάλλεται καὶ τοὺς ἠϊθέους καὶ τὰς παρθένους οὐδέπω φθάσαντας τῷ Μινωταύρῳ παρατεθῆναι. καὶ ταῦτα ποιήσας νυκτὸς μέσης ἀποπλεῖ. προσορμίσας δὲ τῇ Δίᾳ νήσῳ ἐκβὰς ἐπὶ τῆς ἠϊόνος κατακοιμᾶται. καὶ αὐτῷ ἡ Ἀθηναῖα παραστάσα κελεύει τὴν Ἀριάδνην ἐὰν καὶ ἀφικνεῖσθαι εἰς Ἀθήνας. συντόμως δὲ διαναστὰς ποιεῖ τοῦτο. κατολοφυρομένης δὲ τῆς Ἀριάδνης ἡ Ἀφροδίτη ἐπιφανεῖσα θαρρεῖν αὐτῇ παραινεῖ. Διονύσου γὰρ ἔσεσθαι γυναῖκα καὶ εὐκλεῆ γενήσεσθαι. ὅθεν ὁ θεὸς ἐπιφανεῖς μίσγεται αὐτῇ, καὶ δωρεῖται στέφανον αὐτῇ χρυσοῦν, ὃν αὐτὴ οἱ θεοὶ κατηστέρισαν τῇ τοῦ Διονύσου χάριτι. ἀναιρεθῆναι δὲ αὐτὴν φασιν ὑπ' Ἀρτέμιδος προεμένην τὴν παρθενίαν. ἡ ἱστορία παρὰ Φερεκύδη.

ibid. (P.S.I. 1173 fr. 3 recto, 52-64 Coppola)

λάβη κρατήσαντά τε τῆ[ς κεφα-]  
 [λ]ῆς καὶ τῶν τριχῶν σφ[άξαι τῷ]  
 [Π]οσειδῶνι ο κ....[.]υσαι[...]  
 55 [.]ελίττοντα. ὁ δὲ [Θησ]εὺς [ἀκού-]  
 [σ]σας ταῦτα λαμβάνε[ι τ]ὴν [Ἀριά-]  
 [δ]νην ἀφικνεῖται<sup>τε</sup>ε[ἰς Ἀθή-]  
 [ν]ας. συντόμως δὲ διαγ[αστὰς]  
 [τ]οῦτο ποιεῖ· ἀφειμέν[ης τῆς]  
 60 [Ἀρ]ιάδνης, Ἀφροδίτη ταύ[τη πα-]  
 [ρασ]τάσασα θαρρεῖν παρήν[ει· Διόνυ-]  
 [σο]γ γὰρ αὐτῇ μίσγεσθα[ι καὶ εὐ-]  
 [κλ]εῖ γενέσθαι ἔλεγεν. [ὅθεν ὁ]  
 [θεὸς] φανε[ἰς μ]ίσγεται [αὐτῇ]

λ 326 (Sch. M V Eust. Jacoby, FGH 3, 170b Pherecydes):

Μαῖράν τε

Μαῖρα ἢ Προίτου τοῦ Θερσάνδρου θυγάτηρ καὶ Ἀντείας τῆς Ἀμφιάνακτος ἐγένετο κάλλει διαπρεπεστάτην. ἡγουμένη δε περὶ πλείονος τὴν παρθενίαν εἶπετο τῇ Ἀρτέμιδι ἐπὶ τὰ κυνηγέσια. ταύτης ἐρασθεὶς Ζεὺς ἀφικνεῖται ὡς αὐτὴν καὶ λανθάνων διαφθείρει. ἡ δὲ ἔγκυος γενομένη τίκτει Λοκρὸν τὸ ὄνομα παῖδα. ὃς Θήβας μετ' Ἀμφίονος καὶ Ζήθου οἰκίζει. τὴν δὲ Μαῖραν λέγεται τοξευθῆναι ὑπὸ Ἀρτέμιδος διὰ τὸ μηκέτι παραγίνεσθαι εἰς τὰ κυνηγέσια. ἡ δὲ ἱστορία παρὰ Φερεκύδη.

ibid. (P.S.I. 1173 fr. 3 verso, 65-77 Coppola)

- 65 [ἡγουμέ]νη δ[ὲ] περ[ὶ] πλείονος τὴν]  
[παρθε]νείαν εἶπετο τῇ Ἀρ[τέ-]  
[μιδι ἐπ]ὶ τὰς κυνηγεσίας. τα[ύ-]  
[της] ἐρα[σθεὶς] Ζεὺς ἀφικνε[ῖ-]  
[ται] ὡς αὐτὴν λαθὼν φ[θεί-]  
70 [ρει· ἔγκ]υος δὲ γενηθείσα τίκ[τει]  
[Λοκρὸ]ν τὸ ὄνομα, ὃς Θήβας [με-]  
[τὰ Ἀ]μφίονος καὶ Ζήθου κ[τί-]  
[ζει. τὴ]ν δὲ Μαῖραν λέγεται [ὑπὸ]  
[Ἀρτέμι]δος τοξευθῆναι δι[ὰ τὸ]  
75 [μηκέτι] παραγίνεσθαι εἰς [τὰ κυ-]  
[νηγέσι]α. ἡ δὲ ἱστορία παρὰ [Φε-]  
[ρεκύ]δει.

λ 326 (Sch. H Q V)

Κλυμενὴν τε ἴδον

Κλυμένη Μινύου τοῦ Ποσειδῶνος καὶ Εὐρυανάσσης τῆς ὑπέρφαντος γαμηθεῖσα Φυλάκῳ τῷ Δηϊόνος Ἴφικλον τίκτει ποδώκη παῖδα. τοῦτον λέγεται διὰ τὴν τῶν ποδῶν ἀρετὴν συναμιλλάσθαι τοῖς ἀνέμοις ἐπὶ τε τῶν ἀσταχύων διέρχεσθαι, καὶ διὰ τοῦ τάχους τὴν κουφότητα μὴ περικλᾶν τοὺς ἀθέρας. ἔνιοι δὲ αὐτὴν τὴν Κλυμένην προγαμηθῆναί φασιν Ἡλίῳ, ἐξ ἧς Φαέθων ἐγένετο παῖς. ἡ ἱστορία παρὰ Ἡσιόδῳ.

ibid. (P.S.I. 1173 fr. 4 recto 78-81 Coppola)

- [δὲ] αὐτὴν τὴν Κλ[υμένην προ-]  
[γαμη]θῆναί φασιν ὑφ' [Ἡλίου ἐξ ἧς]  
80 [Φαέθ]ων ἐγένε[το] παῖς ἡ δὲ [ἱστο-]



[ρία] παρ' Ἡσιόδωι.

λ 326 (Sch. V Jacoby, FGH 12, 29 Asclepiades):

στυγερὴν τ' Ἐρυφίλην,

Ἄμφιαράος ὁ Οἰκλέους γήμας Ἐριφύλην τὴν Ταλαοῦ καὶ διενεχθεὶς ὑπὲρ τινων πρὸς Ἴδραστον καὶ πάλιν διαλυθεὶς ὀρκούμενος ὠμολόγησεν ὑπὲρ ὧν ἂν διαφέρωνται πρὸς ἀλλήλους αὐτός τε καὶ Ἴδραστος ἐπιτρέψειν Ἐριφύλην κρίνειν καὶ πείθεσθαι αὐτῇ. μετὰ δὲ ταῦτα γενομένης τῆς ἐπὶ Θήβας στρατείας, ὁ μὲν Ἄμφιαράος ἀπέτρεπε τοὺς Ἀργεῖους καὶ τὸν ἐσόμενον ὄλεθρον προεμαντεύετο, <Ἴδραστος δὲ ἤθελε μάχην>. λαβοῦσα δὲ ἡ Ἐριφύλη τὸν ὄρμον παρὰ τοῦ Πολυνείκουσ τὸν τῆς Ἄρμονίας, προσέθετο τοῖς περὶ τὸν Ἴδραστον βιαζομένοις τὸν Ἄμφιαράον. <τὸν δὲ Ἄμφιαράον> ἰδόντα τὴν τῶν δῶρων ὑποδοχὴν καὶ πολλὰ τὴν Ἐριφύλην αἰτιασάμενον, αὐτὸν μὲν ἐξορμήσαι πρὸς τὴν στρατείαν, Ἄλκμαίωσι δὲ προστάξαι μὴ πρότερον μετὰ τῶν ἐπιγόνων ἐπὶ Θήβας πορεύεσθαι πρὶν ἀποκτείνειν τὴν μητέρα. ταῦτα δὲ πάντα δρᾶσαι λέγεται τὸν Ἄλκμαίωνα, καὶ διὰ τὴν μητροκτονίαν μανῆναι. τοὺς δὲ θεοὺς ἀπολύσαι τῆς νόσου αὐτὸν διὰ τὸ ὀσίως ἀπαμύνοντα τῷ πατρὶ τὴν μητέρα κατακτείνειν. ἡ ἱστορία παρὰ Ἀσκληπιάδῃ.

ibid. (P.S.I. 1173 fr. 4 recto, 82-92 + verso 93-102 Coppola)

στυγερὴν τ' Ἐριφύλην· Ἄμφ[ιαρά-]  
ος γήμας Ἐριφύλην τὴν Ταλ[άου καὶ]  
διενεχθεὶς ὑπὲρ τινων πρ[ὸς Ἴδρα-]  
85 δραστον, καὶ π[ά]λιν διαλυθ[εῖς ὧ-]  
μνυεν ὑπὲρ ὧν ἂν διαφ[έρων-]  
ται πρὸς ἀλλήλους αὐτός τε κ[αὶ Ἴδρα-]  
στος ἐπιτρέψειν Ἐριφύλη[ν κρί-]  
νειν καὶ π<ε>ισθήσεσθαι αὐτῇ· [μετὰ]  
90 [δὲ τα]ῦτα γενομ[έ]νης <τῆς> ἐπὶ Θή[βας]  
[στρατείας ὁ μὲν Ἄ]μφιαρά[ος ἀπέ-]  
[τρεψε τοὺς Ἀργεῖους] καὶ τὸ[ν  
-----  
πρ]ὶν ἀποκτεῖν[α]ι τ[ὴν μητέ-]  
[ρα.] ταῦτα δὲ πάντα δρᾶ[σαι λέ-]  
95 [γ]εται [[δε]] {παρα} τὸν Ἄλκ[μαίωνα]  
[καὶ] διὰ τὴν μητροκτονίαν  
[μα]νήναι. {δε} τοὺς<sup>δε</sup> θεοὺς ἀκού-  
[σα]ντας τῆς νόσου μεταλλά-  
[ξαι] διὰ τὸ ὀσίως ἐπαμύνον-  
100 [τα] τῷ πατρὶ τὴν μητέρα ἀπο-  
[κτε]ῖναι. ἡ δὲ ἱστορία παρὰ Ἀσκλη-  
[πι]άδῃ.

λ 519-520 (Sch. Q V Jacoby, FGH 2, 40 Acusilaus):

ἀλλ' οἶον τὸν Τηλεφίδην κατενήρατο χαλκῶ,  
ἦρω' Εὐρύπυλον·

Εὐρύπυλος ὁ Ἀστυόχης καὶ Τηλέφου τοῦ Ἡρακλέους παῖς λαχὼν τὴν πατρίαν ἀρχὴν τῆς Μυσίας προΐστατο. Πυθόμενος δὲ Πρίαμος περὶ τῆς τούτου δυνάμεως ἔπεμψεν ὡς αὐτὸν ἵνα παραγένηται σύμμαχος. εἰπόντος δὲ αὐτοῦ ὡς οὐκ ἐξῆν αὐτῷ διὰ τὴν μητέρα, ἔπεμψεν ὁ Πρίαμος τῇ μητρὶ αὐτοῦ δῶρον [Ἀστυόχη] χρυσοῦν ἄμπελον. ἡ δὲ λαβοῦσα τὴν ἄμπελον τὸν υἱὸν ἔπεμψεν ἐπὶ στρατείαν, ὃν Νεοπτόλεμος ὁ τοῦ Ἀχιλλέως υἱὸς ἀναιρεῖ. ἡ δὲ ἱστορία παρὰ Ἀκουσιλάω.

ibid. (P.S.I. 1173 fr.4 verso, 104-107 Coppola)

105 [τὸν] Τηλεφίδην· Εὐρύπυλος ὁ  
[Τηλ]έφου καὶ Ἀστυόχης Ἡρακλέ-  
[α πά]π' πον ἐχ[  
[τὴν ?] ἀρχή[ν ?

λ 582 (Sch. V Jacoby, FGH 12, 30 Asclepiades):

Καὶ μὲν Τάνταλον εἰσεῖδον χαλέπ' ἄλγε' ἔχοντα,

Τάνταλος Διὸς καὶ Πλουτοῦς συνδιατρίβων τοῖς θεοῖς καὶ συνεστιώμενος αὐτοῖς ἀπλήστως διετέθη. κλέψας γὰρ τὸ νέκταρ καὶ τὴν ἀμβροσίαν, οὐκ ἐξὸν αὐτῷ, ἔδωκε τοῖς ὁμήλιξιν. ἐφ' οἷς ἀγανακτήσαντα τὸν Δία ἐκβαλεῖν αὐτὸν τῆς ἐν οὐρανῷ διαίτης καὶ ἐξαρτῆσαι ἐπ' ὄρους ὑψηλοῦ ἐκδεδεμένον τῶν χειρῶν, καὶ τὴν Σίπυλον, ἔνθα ἐκεκήδευτο, ἀνατρέψαι. ἡ ἱστορία παρὰ Ἀσκληπιάδῃ.

ibid. (P.S.I. 1173 fr. 5 recto 107-116 Coppola)

[συνδι]ατρίβων τοῖς θεοῖς καὶ συν-]  
[ε]στιώμενος ἀπλήστ[ως διετέθη.]  
κλέψας γὰρ τὸ νέκταρ κα[ὶ τὴν ἀμ-]  
[β]ροσίαν, οὐκ ἐξὸν αὐτῷ, ἔδω[κε]  
τ[ο]ῖς φίλοις· ἀγανακτήσαντα [δὲ τὸν]  
Δία ἐπαρτήσαι αὐτῷ τὴν κ[.....]  
τιμωρίαν, ἐκβαλόντα τῷ[ν .....]  
καὶ τὴν Σίπυλον ἐπικαταστήσαν-  
τα, ἔνθα ἐκηδεύετο. ἡ δ' ἱ[στορία]  
[π]αρὰ Ἀσκληπιάδῃ. ο<sup>δ</sup> μ

λ 605 (Sch. B H Q T; om. P.S.I 1173)

ἀμφὶ δέ μιν κλαγγὴ νεκύων ἦν οἰωνῶν ὥς

ἦνίκα κατῆλθεν ὁ Ἡρακλῆς ἐπὶ τὸν Κέρβερον, πόλεμον ἦρε πρὸς τε τοὺς νεκροὺς καὶ τὸν Ἄϊδην· τρώσας δὲ τὸν Ἄϊδην καὶ τοὺς νεκροὺς εἰς φυγὴν τρέψας ἀνήνεγκε τὸν Κέρβερον. καὶ μετὰ θάνατον Ἡρακλέους νομίσαντες οἱ νεκροὶ ὅτι πάλιν βιάσασθαι αὐτοὺς κατῆλθεν ἐμάχοντο πρὸς τὸ εἶδωλον αὐτοῦ. τοῦτο δέ ἐστιν, ἀμφὶ δέ μιν κλαγγὴ νεκύων ἦν οἰωνῶν ὥς.

μ 39 (Sch. V; om. P.S.I. 1173):

Σειρήνας

κατὰ μὲν τοὺς πολλοὺς Ἀχελώου καὶ Στερόπης τῆς Πορθάονος αἱ Σειρήνες, κατ' ἐνίους δὲ Ἀχελώου καὶ Τερψιχόρης μιᾶς τῶν Μουσῶν. ἐλόμεναι δὲ παρθενίαν ἐμισήθησαν ὑπὸ Ἀφροδίτης καὶ ἔχουσαι πτηρὰ ἀπέπτησαν εἰς τὸ Τυρρηρικὸν κλίμα, καὶ νήσον κατέσχον Ἀνθεμουῖσαν ὀνομαζομένη. ὀνόματα δὲ αὐτῶν Ἀγλαοφήμη, Θελξιέπεια, Πεισινόη καὶ Λίγεια. κατὰ δὲ Ὅμηρον δύο· Σειρήνοιν γὰρ λέγει.

ibid. (Sch. H Q T; om. P.S.I. 1173)

τὰς Σειρήνας Ἀχελώου καὶ Τερψιχόρης μιᾶς τῶν Μουσῶν, οἱ δὲ Στερόπης τῆς Πορθάονος, ἀγαπησάσας τὴν παρθενίαν ἀπεστύγησεν Ἀφροδίτη καὶ ὠρνίθωσεν. αἱ δὲ ἀπέπτησαν εἰς τὴν Τυρρηνίαν περὶ νήσον Ἀνθεμουῖσαν. ὀνόματα δὲ αὐτῶν Ἀγλαοφήμη καὶ Θελξιέπεια. φασὶ δὲ ὡς Ὀδυσσέως φυγόντος αὐτὰς ὀργισθεῖσαι καθῆκαν ἑαυτὰς εἰς θάλασσαν. Ὅμηρος δὲ οὔτε γένος αὐτῶν παρίστησιν οὔτε περωτὰς αὐτὰς φησὶ εἶναι.

μ 70 (Sch. V Jacoby, FGH 12, 31 Asclepiades):

Ἄργῳ πασιμέλουσα παρ' Αἰήταο

Τυρῶ ἢ Σαλμονέως ἔχουσα δύο παῖδας ἐκ Ποσειδῶνος, Νηλέα τε καὶ Πελίαν, ἔγημε Κρηθέα καὶ ἴσχει παῖδας ἐξ αὐτοῦ τρεῖς, Αἴσωνα καὶ Φέρητα καὶ Ἀμυθάονα. Αἴσωνος δὲ καὶ Πολυμήλας καθ' Ἡσίοδον (F 18) γίνεται Ἰάσων, κατὰ δὲ Φερεκύδην (3 Φ 104) ἐξ Ἀλκιμέδης. τελευτῶν δὲ οὗτος καταλείπει τοῦ παιδὸς ἐπίτροπον τὸν ἀδελφὸν Πελίαν, ἐγχειρίσας αὐτῷ καὶ τὴν βασιλείαν, ἵνα αὐξήθηεντι τῷ υἱῷ παράσχη. ἡ δὲ τοῦ Ἰάσωνος μήτηρ Ἀλκιμέδη δεῖσασα δίδωσιν αὐτὸν τρέφεσθαι Χείρωνι τῷ Κενταύρῳ. τραφεὶς δὲ καὶ ἠβήσας ἔρχεται εἰς Ἴωλκὸν ἀπαιτῶν τὴν πατρίαν ἀρχὴν τὸν Πελίαν. ὁ δὲ ἔφασκε χρῆναι αὐτὸν πρότερον διακομίσαι τὸ χρυσοῦν δέρος ἀπὸ Κόλχων καὶ τοὺς πυριπνόους ἀνελεῖν ταύρους. ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Ἰάσων λέγει τῷ Χείρωνι. καὶ αὐτῷ ὁ Χείρων συνεκπέμπει τοὺς ἠϊθέους. κατασκευάζει δὲ ἡ Ἀθηναῖα τὸν Ἄργῳ. πλείοντες δὲ ἀφικνοῦνται ἐπὶ τὴν τὸν Βιθυνῶν



- 140 [θαι π]ῶς διαπλεύσωσι τὰς Πλαγ-]  
 [κτ]ὰς πέτρας. ὁ δ' εἶπεν δ[ιαπλεύσε-]  
 [σθ]αι, ἐὰν ἀποστήσωσι τὰς Ἄρ-]  
 [π]υῖας. θέντες δὲ [σ]υνθ[ήκας]  
 ἀτεπετέλλονται αὐτῶ τῶ-  
 145 [τ]ο δρᾶν ἐφ' ὅσον δύνανται. [ὁ δὲ Φι-]  
 [νε]ὺς ἐν τῇ Ἄργοι κελεύει [ι φέ-]  
 [ρ]ειν πελιάδα καὶ α[

μ 85 (Sch. V Jacoby, FGH 15, 12 Dionysius):

ἐνθα δ' ἐνὶ Σκύλλῃ ναίει λελακυῖα·

Σκύλλα θυγάτηρ μὲν ἦν Φόρκυος καὶ Ἐκάτης, τὸ μὲν μέγεθος θαυμαστή. εἶχε δὲ πόδας μὲν δώδεκα, κεφαλὰς δὲ ἕξ, ἐν ἐκάστῳ δὲ τῶν στομάτων τρεῖς στίχους ὀδόντων, ὀφθαλμοὺς δὲ πυροειδεῖς. καὶ τὸ μὲν ἄλλο σῶμα ἐκρύπτετο αὐτῆς ἐν τινὶ σπηλαίῳ κατὰ βυθοῦ βεβλημένον, συμφυῆς οὖσα τῇ πέτρᾳ· τὰς δὲ κεφαλὰς αὐτῆς εἶχεν ἕξω, περιμήκεις ὥστε δύνασθαι ἀπὸ τῆς πέτρας εἰς τὴν ναῦν φθάνειν. ταύτην λέγεται τὸν Ἡρακλέα, ὅποτε τὰς Γηρυόνοιο βοῦς ἦγεν, ὡς εἶδεν ἀπληστευομένην, ἀνελεῖν. τὸν δὲ πατέρα διὰ πυρὸς ἀναγκάσαι πάλιν αὐτὴν ἀναζῆσαι. ἡ δὲ ἱστορία παρὰ Διονυσίῳ.

ibid. (P.S.I. 1173 fr. 6 verso 148-157 Coppola)

- [ἐνθα δ'] ἐνὶ Σκύλλῃ ναίει[τ·]  
 [Σκύλλ]α θυγάτηρ μὲν ἦ[ν]  
 150 [Φόρκ]υνος καὶ Κραταιῖδ[ος,]  
 [φω]νὴν δὲ εἶχεν νεογν[οῦ τι-]  
 [νος] Ἐκά[τ]ης σκυλαίου. ταύ[της]  
 τὸ μέγεθος ἦν θαυμαστὸ[ν,]  
 εἶχε δὲ πόδας ἑξ, κεφαλὰς δ[ὲ ἕξ],  
 155 [ἐν] ἐκάστῳ δ' εἶχε στόματι ὀ[δόν-]  
 [των] τριστοιχείαν, ὀφθ[αλ-]  
 [μοὺς] πυρῶδεις, καὶ τὸ

ν 96 (Sch. V Jacoby, FGH 31, 65 Herodorus):

Φόρκυος δὲ τίς ἐστι λιμὴν, ἀλίιο γέροντος,

Φόρκυν δαίμων θαλάσσιος, τὸ πρότερον διατρίβων πρὸς τῷ Ἄρυνίῳ λεγομένῳ ὄρει τῆς Ἀχαΐας, οἰκῶν τε τὴν Φόρκυος ἀπ' αὐτοῦ καλουμένην βῆσαν. κᾶτα φανέν αὐτῷ καταλιπεῖν τὰς τρίβους ταύτας ἀφίκετο εἰς τὴν Κεφαλληνίαν καὶ τόπον ἐκλεξάμενος ἐπιτήδειον αὐτῷ ἐνταῦθα ὤκισεν. λέγεται δὲ Ἄμμος ὁ τόπος. προσορμίσας <δὲ> εἰς τὸν τῆς Ἰθάκης λιμένα ἠξίωσεν αὐτὸν ἀφ' ἑαυτοῦ προσαγορεύεσθαι

Φόρκυος, ἡ δε ἱστορία παρὰ Ἡροδότῳ (codd.) Ἡροδώρῳ (Buttmann, Dindorf).

ibid. (P.S.I. 1173 fr. 7 recto 158-172 Coppola)

[Φόρκυος δὲ τ]ις ἔσ[τι λιμὴν·]  
[Φόρκυν δαίμω]ν θαλά[σσιος, τὸ]  
160 [πρότερον δι]ατριβῶ[ν πρὸς τῷ]  
[Ἄρυμ]γείωι καλο[υμένω ὄρει·]  
[οἰκῶν] δὲ τὴν Φόρ[κυος ἀπ']  
[αὐτοῦ] καλουμένην [βῆσαν, κᾶτα]  
[φανέν] αὐτῷ καταλείπ[ειν τὰς]  
165 [τρι?]βὰς ταύτας ἀφ[ίκετο εἰς]  
[τὴν Κ]εφαλληνίαν [καὶ ἐκλε-]  
[ξάμεν]ος τόπον αὐτ[ῷ ἐπιτή-]  
[δειον] ἐνθάδε κατῶ[κησεν.  
]ιμόνιος ὁ τό[πος, λέ-]  
170 [γετ]αι δὲ τῷ τῆς [Ἰθάκης λιμέ-]  
[νι εἶν]αι ἀπ' αὐτ[οῦ τὸ ὄνομα]  
].[

v 259 (Sch. V)

φεύγω, ἐπεὶ φίλον υἷα κατέκτανον Ἰδομενῆος,

Ἰδομενεὺς παῖς μὲν ἦν Δευκαλίωνος τοῦ Μίνωος, Κρής δὲ τὸ γένος, ἄριστος τὰ πολέμια. παρ' ἐκάστοις γούν ἀριστεῖαις σεμνὸς φαινόμενος, μέχρι τῶν νόστων ἄρραιστος διεφυλάχθη. οὗτος δὲ, ὡς λέγεται, γενομένου τοῦ κατ' Εὐβοίαν χειμῶνος ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς, ὤκειλε μετὰ τοῦ Κάλχαντος καὶ Σθενέλου εἰς Κολοφῶνα, καὶ ἐνταῦθα τὸν βίον κατέστρεψε. ἡ δὲ ἱστορία παρὰ Λυκόφρονι.

ibid. (P.S.I; 1173 fr. 7 verso, 173-188)

[τῆς Ἀθην]ᾶς [ὤκειλε μετὰ]  
[τοῦ Κάλχ]αγτο[ς καὶ Σθενέλου]  
175 [εἰς Κολο]φῶνα [καὶ ἐνταῦθα]  
[βίον κατ]έστρεψε. [ἡ δὲ ἱστορία]  
[παρὰ Λ]υκόφρονι.

v 408 (Sch. B H Q. om. P.S.I. 1173)

παρ Κόρακος πέτρῃ ἐπὶ τε κρήνῃ Ἀρεθούσῃ,

Ἄρεθούσης υἱὸς καὶ Κόραξ ἐγένετο. οὗτος οὖν ὁ Κόραξ κυνηγῶν εὐρύων λαγῶ καὶ διώκων ἠνέχθη κατὰ κρημονοῦ, καὶ πεσὼν ἐπὶ τῆς πέτρας ἐτελεύτησεν. ἡ δὲ μήτηρ αὐτοῦ Ἄρέθουσα διὰ τὴν λύπην ἐλθοῦσα ἐπὶ τινα κρήνην ἑαυτὴν ἀπήγγατο. ἔνθα ἀπὸ τοῦ Κόρακος ἡ πέτρα, ἀπὸ δὲ τῆς Ἄρεθούσης ἡ κρήνη.

ibid. (Sch. V)

οὗτος ὁ Κόραξ κυνηγῶν ἀπὸ τῆς πέτρας πεσὼν ἐτελεύτησε, καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ Ἄρέθουσα ἑαυτὴν ἀπήγγατο. Ἄρέθουσαι δὲ τέσσαρες· ἐν Συρακούσῃ, ἐν Σμύρῃ, ἐν Χαλκίδι καὶ ἐν Ἰθάκῃ.

ξ 327 (Sch. Q V)

τὸν δ' ἐς Δωδώνην φάτο βήμεναι,

ποιμὴν νέμων πρόβατα ἐν τοῖς τῆς Δωδώνης ἔλεσι τοῦ πέλας ὑφείλετο ποιμνὴν καλλίστην, καὶ εἶρξας εἰς τὴν σφετέραν αὐλὴν ἐφύλασσε. ὅθεν τὸν δεσπότην φασὶ ζητεῖν παρὰ τοῖς ποιμέσιν τὰ κεκλεμμένα πρόβατα, μὴ εὐρόντα δὲ ἐρωτᾶν τὸν θεὸν τίς ἐστὶν ὁ κλέψας. τότε πρῶτον, φασὶ, τὴν δρυὸν φωνῆν ἀφείναι, ὅτι τῶν ἀκολουθόντων ὁ νεώτατος. ἐξετάσαντα δὲ τὸ λόγιον εὐρεῖν παρὰ τῷ ποιμένι νεωστὶ βοσκήσαντι τῷ χωρίῳ. ἀκόλουθοι δὲ λέγονται οἱ ποιμένες, ἦν δὲ τὸ ὄνομα Μαρδύλας ὁ κλέψας. τοῦτον λέγεται προσοργισθέντα τῇ δρυὶ θελήσαι αὐτὴν ἐκκόψαι νύκτωρ. πελειάδα δὲ ἐκ τοῦ στελέχους ἀνακύψασαν ἐπιτάξαι μὴ τοῦτο δρᾶν. τὸν δὲ δειματωθέντα μηκέτι τοῦτο τολμήσαι, μὴ θιγεῖν τοῦ ἱεροῦ τούτου δένδρου. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ τολμημα μνηῖσαι αὐτῷ τοὺς Ἑπειρώτας. ὅθεν καὶ λαβόντας δίκην ταύτην εἰσπράξασθαι τῆς ἀπ' αὐτοῦ ὑπομονῆς τὸν μάντιν προάγει. ἡ ἱστορία παρὰ τῷ Προξένῳ.

ξ 327 (P.S.I. 1137 fr. 7, 178-188 Coppola)

[τὸν δ'] ἐς Δωδώνην[ φάτο· ποι-]  
[μὴν τις ν]έμων πρόβα[τα ἐν τοῖς]  
[τῆς Δ]ωδώνης ἔλε[σι τοῦ πέ-]  
[λας ὑφ]είλατο νομη[.  
[καὶ εἶρξ]ας εἰς τὴν σφε[τέραν αὐ-]  
[λὴν ἐφ]ύλασσε. ὅθ[εν φασὶ τὸν]  
[δεσπό]την ζητεῖ[ν παρὰ τοῖς]  
[ποιμέ]σι τὰ κεκρυμμ[μένα πρό-]  
[βατα, οὐ]χ εὐρόντα [δὲ τὸν θεὸν]  
[ἐρωτᾶ]ν τίς ἐσ[τιν ὁ κλέψας]  
]..[

ξ 533 (Sch. H V Jakoby FGH 2, 30 Acusilaus)

Ἐρεχθεὺς ὁ τῶν Ἀθηναίων βασιλεὺς ἴσχει θυγατέρα τοῦνομα Ὠρείθυιαν κάλλει διαπρεπεστάτην. κοσμήσας δὲ ταύτην ποτὲ πέμπει κανηφόρον θύσουσαν εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῆς πολιᾶδι Ἀθηνᾶ. ταύτης δὲ ὁ Βορέας ἄνεμος ἐρασθεὶς λαθὼν τοὺς βλέποντας καὶ φυλάσσοντας τὴν κόρην ἤρπασεν. καὶ διακομίσας εἰς Θράκην ποιεῖται γυναῖκα. γίνονται δὲ αὐτῷ παῖδες ἐξ αὐτῆς Ζήτης καὶ Κάλαις, οἳ καὶ δι' ἀρετὴν μετὰ τῶν ἡμιθέων εἰς Κόλχους ἐπὶ τὸ νάκος ἔπλευσαν ἐν τῇ Ἀργοί. ἡ δὲ ἱστορία παρὰ Ἀκουσιλάω.

ο 16 (Sch. M Q V Jacoby, FGH 3, 128+129 Pherecydes):

ἤδη γὰρ ῥα πατήρ τε

Ἰκάριος ὁ Οἰβάλου γαμει Δωροδόχην τὴν Ὀρτιλόχου, ἣ κατὰ Φερεκύδην Ἀστεροδίαν τὴν Εὐρυπύλου τοῦ Τελέστορος. πυθόμενος δὲ Λαέρτης περὶ τῆς Πηνελόπης ὅτι καὶ τῷ κάλλει καὶ ταῖς φρεσὶ διαφέρει πασῶν τῶν καθ' ἑαυτὴν γυναικῶν ἄγεται αὐτὴν τῷ παιδί Ὀδυσσεὶ πρὸς γάμον. ἡ τοσαύτην εἶχεν ἀρετὴν ὥστε καὶ τὴν Ἑλένην τὴν ἐκ Διὸς οὖσαν τῷ τῆς ἀρετῆς ὑπερβάλλειν κάλλει. ἡ ἱστορία παρὰ Φιλοστεφάνω καὶ Φερεκύδῃ.

ο, 223 (Sch. M V Q Jacoby, FGH 3, 116 Pherecydes):

σχεδόθεν δέ οἱ ἤλυθεν ἀνὴρ  
τηλεδαπός, φεύγων ἐξ Ἄργεος ἀνδρα κατακτάς

Φολυφείδης (Πολυφείδης Dindorf) ὁ μαντίου (μάντις Dindorf) καὶ † ριοῦσαν (Σαριοῦσαν Dindorf) γήμας Αἶχμην τὴν Αἴμονος ἐν Ἐλευσίνι ὄκει, γίνονται δὲ αὐτῷ παῖδες Ἄρμονίδης καὶ Θεοκλύμενος. ὃς κτείνας ἐμφύλιον ἀνδρα φεύγει εἰς τὴν Πύλον. συντυχὼν δὲ θύοντι Τηλεμάχῳ δεῖται αὐτοῦ σώσαι αὐτὸν [εἰς τὴν Ἰθάκην]. ὁ δὲ αἰδεσθεὶς τὴν τοῦ ἀνδρὸς φυγὴν καὶ κατελείψας τὸν ὁμήλικα σὺν ἑαυτῷ τοῦτον ἄγεται εἰς τὴν Ἰθάκην. εἰπόντα δὲ αὐτὸν τὰ περὶ τοῦ πατρὸς καὶ ἀληθεύσαντα πολὺ μᾶλλον ἐτίμησεν. ὅθεν καὶ Θεοκλύμενος φιλοφρονούμενος ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ὀδυσσεᾶ δεῦρο τὸν βίον καταστρέφει. ἡ δὲ ἱστορία παρὰ Φερεκύδῃ.

ο 225-226 (Sch. M V Jacoby, FGH 3, 114 Pherecydes):

ἀτὰρ γενεὴν γε Μελάμποδος ἔκγονος ἦεν,  
ὃς πρὶν μὲν ποτ' ἔναιε Πύλῳ ἔνι,

Μελάμπους ὁ Ἀμυθάνοιο παῖς πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα διὰ τῆς μαντικῆς τεράστια ἐποίει, οὐχ' ἥκιστα δὲ αὐτῷ καὶ οὗτος ὁ ἐνδοξότατος



ἄθλος ἐγένετο· τῶν γὰρ Προίτου θυγατέρων τοῦ βασιλέως τῶν Ἀργείων Λυσιππίης καὶ Ἰφιανάσσης διὰ τὴν ἐκ νεότητος ἀνεπιλογιστίαν ἀμαρτουσῶν εἰς Ἦραν -παραγενόμεναι εἰς τῶν τῆς θεοῦ νεῶν ἔσκωπτον αὐτὸν λέγουσαι πλουσιώτερον μᾶλλον εἶναι τὸν τοῦ πατρὸς οἶκον- καὶ διὰ τοῦτο μανεισῶν παραγενόμενος ὁ Μελάμπους ὑπέσχετο πάντως θεραπεύειν, εἰ λάβοι κατάξιον τῆς θεραπείας τὸν μισθόν. ἤδη γὰρ ἡ νόσος δεκαετής, καὶ ὀδύνην φέρουσα οὐ μόνον αὐταῖς ταῖς κόραις, ἀλλὰ καὶ τοῖς γεγεννηκόσι. ἐπαγγειλαμένου δὲ τοῦ Προίτου τῷ Μελάμποδι καὶ μέρος τῆς βασιλείας καὶ μίαν τῶν θυγατέρων ἦν ἂν θέλῃ εἰς γάμον δώσειν, ἰάσατο τὴν νόσον ὁ Μελάμπους διὰ τε ἱκεσιῶν καὶ θυσιῶν τὴν Ἦραν ἐκμειλιζάμενος, καὶ λαμβάνει πρὸς γάμον Ἰφιάνασσαν, ἔδνον αὐτὴν τῶν ἰατρειῶν καρπωσάμενος. ἡ δὲ ἱστορία παρὰ Φερεκύδη.

ο 244-245 (Sch. H)

αὐτὰρ Ὀϊκλήης λαοσσόον Ἀμφιάρων,  
ὄν περὶ κῆρι φίλει Ζεὺς τ' αἰγίοχος καὶ Ἀπόλλων

ὁ Ἀμφιάρως εἰδὼς πεπρώμενον εἶναι τὸ εἰ ἐξέλθοι ἐν πολέμῳ σφαγῆναι, ἐδειλία τὸν πόλεμον καὶ οὐκ ἐξήρχετο· ἐφ' ᾧ καὶ Θηβαῖοι ἐστείλαντο λάθρα τῇ γυναικὶ αὐτοῦ ὄρμον οἶα ξένιον. παρέπεισεν αὐτὴ τὸν ἴδιον ἄνδρα ἐξελεθῆναι πρὸς τὴν συμβολὴν τοῦ πολέμου, καὶ ἐξελεθὼν ἀνηρήθη.

π 471 (Sch. E Q H V Jacoby, FGH 140, 19 Anticlidides)

ἤδη ὑπὲρ πόλιος, ὅθι Ἑρμαιοσ λόφος ἐστίν,

Ἑρμῆς κατὰ Διὸς κέλευσιν ἀνελὼν Ἄργον τὸν τῆς Ἰοῦς φύλακα ἤχθη ὑπὸ δίκην, Ἦρας αὐτὸν καὶ τῶν ἄλλων θεῶν κρίσιν ἀγαγόντων, ὅτι πρῶτος ἐπεβεβλήκει δαιμόνων θνητῷ μιάσματι [τὸν Ἄργον καὶ ἀνηρήκει]. κρίνοντας δὲ τοὺς θεοὺς εὐλαβεῖσθαι μὲν τὸν Δία διὰ τὸ ὑπόδικον γεγενῆσθαι τὸν Ἑρμῆν ταῖς αὐτοῦ παραγγελίαις. ἅμα δὲ ἀφωσιωμένους τὸ ἄγος καὶ τῆς ἀνδροφονίας ἀπολύοντας αἷς εἶχον ὀργαῖς προσβαλεῖν αὐτῷ τὰς ψήφους, καὶ οὕτως ἐπισωρευθῆναι πρὸς τοῖς ποσὶ τοῦ Ἑρμοῦ ψήφων πλήθος. ὅθεν καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἄχρι τοῦ νῦν εἰς τιμὴν Ἑρμοῦ κατὰ τὰς ὁδοὺς διὰ τὸν θεὸν εἶναι τοῦτον καθηγέμονα καὶ <ἐπί>τροπον τῶν ἐκδημούντων σωροὺς ποιεῖν λίθων καὶ διάγοντας προσβάλλειν λίθους καὶ τούτους καλεῖν Ἑρμαίους λόφους (ἔστι δὲ λόφος πᾶν τὸ εἰς ὕψος μετέωρον). ἡ ἱστορία παρὰ Ἀντικλείδη.

ρ 205-207 (Sch. V H Jacoby, FGH 2, 42, Acusilaus)

καὶ ἐπὶ κρήνην ἀφίκοντο  
τυκτὴν καλίρροον, ὅθεν ὕδρευόντο πολίται,

τὴν ποίησ' Ἴθακος καὶ Νήριτος ἠδὲ Πολύκτωρ

Πτερελάου παῖδες Ἴθακος καὶ Νήριτος ἀπὸ Διὸς ἔχοντες τὸ γένος ᾠκουν τὴν Κεφαλληνίαν. ἀρέσαν δὲ αὐτοῖς τοῦτο καταλιπόντες τὰ σφέτερα ἦθη παραγίνονται εἰς τὴν Ἰθάκην. καὶ τόπον ἰδόντες εὖ πεπονημένον εἰς συνοικισμὸν διὰ τὸ τῶν παρατεθειμένων ὑψηλότερον εἶναι [καὶ] κατοικήσαντες δεῦρο τὴν Ἰθάκην ἔκτισαν. καὶ ἐκ μὲν τοῦ Ἰθάκου ἡ νῆσος ἐπωνομάσθη Ἰθάκη, τὸ δὲ παρακείμενον ὄρος ἐκ τοῦ Νηρίτου Νήριτον. ἡ δὲ ἱστορία παρὰ Ἀκουσιλάω.

ρ 208 (Sch. H Q V)

ἀμφὶ δ' ἄρ' αἰγείρων ὕδατοτρεφῶν ἦν ἄλλος,

Ἦλιος Ἰρόδη μιχθεὶς τῇ Ἀσωποῦ παίδας ἴσχει Φαέθοντα καὶ Λαμπετίην καὶ Αἴγλην καὶ Φαέθουσαν. ἀνδρωθεὶς δὲ ὁ Φαέθων ἤρετο τὴν μητέρα τίνας εἶη πατρός. πυθόμενος δὲ ὡς Ἡλίου, παρεγένετο ἐπὶ τὰς τοῦ πατρὸς ἀνατολάς. γνωρισθεὶς δὲ οὕτως ἐδέϊτο τοῦ πατρὸς ἐπ' ὀλίγον αὐτῷ συγχωρῆσαι τὸ ἄρμα καὶ τοὺς ῥυτήρας, ὅπως κατοπτεύσειε τὸν κόσμον. ὁ δὲ Ἦλιος ἀκούσας παραυτὰ μὲν ἀντέλεγεν εἰδὼς ἃ πείσεται, σφόδρα δὲ αὐτῷ ἐγκειμένῳ συγχωρεῖ διδάξας ὅ τι τὸ μεταίχιμιον. ἐπιβὰς δὲ ἐκεῖνος τοῦ ἄρματος ἀτάκτως ἐφέρετο, ὥστε πάντα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς φρύγειν. καὶ δὴ τῆς ἀφροσύνης ἐπισχεῖν αὐτὸν κεραυνῷ τὸν Δία. καταπεσόντος δὲ αὐτοῦ μετὰ τῆς θεῖας φλογὸς ἐπὶ τὸν Ἡριδανὸν ποταμὸν καὶ φθαρέντος αἱ ἀδελφαὶ παραγενόμεναι κατὰ τὸν τόπον τοῦ Κελτικοῦ πελάγους ἐθρήνουν ἡμέρας ἀδιαλείπτως καὶ νυκτός. ὅθεν κατελεήσας ὁ Ζεὺς ταύταις ἀνάμνησιν ἐνεποίησε τῶν κακῶν μεταβάλλον αὐτὰς εἰς αἰγείρους, αἵπερ εἰσὶ δένδρα. λέγεται δὲ καὶ ἐντεῦθεν ἀπογεννᾶσθαι τὸν ἤλεκτρον, τῆς ἀρχαίας οἰμογῆς ἀποδακρύνοντα τοῦτον καρπὸν ἀπὸ τοῦ δένδρου. ἡ δὲ ἱστορία παρὰ τοῖς τραγικοῖς.

σ 85 (Sch. Q V Jacoby, FGH 136, 19 Marsyas):

εἰς Ἔχετον βασιλῆα,

Ἔχετος ἦν μὲν υἱὸς Βουχέτου, ἀφ' οὗ καὶ ἐν Σικελίᾳ πόλις Βούχετος καλεῖται. Σικελῶν δὲ τύραννος λέγεται. τοῦτον τοὺς μὲν ἐγχωρίους κατὰ πάντα τρόπον σίνεσθαι, τοὺς δὲ ξένους ἀναιρεῖν λωβώμενον· τοσαύτην δὲ κακίαν ἔχειν ὡς καὶ τοὺς μακρὰν οἰκοῦντας ὅτε θέλοιν σφόδρα τινὰ τιμωρῆσαι καὶ ξένῳ περιβαλεῖν θανάτῳ ἐκπέμπειν αὐτῷ. πολλὰς γὰρ μηχανὰς ἐξευρεῖν τοῦτον αἰκίας. ὅθεν τὸν λαὸν οὐχ ὑπομένειν τὴν πικρὰν ταύτην τυραννίδα, λίθοις δὲ αὐτὸν ἀνελεῖν. ἡ ἱστορία παρὰ Μνασέα καὶ Μαρσύα.

ibid. (Sch. H Q):

οὗτος Ἡπείρου βασιλεὺς Εὐχίνωρος καὶ Φλογέας υἱός, ὃς τὴν θυγατέρα Μετώπην ἢ Ἄμφισσαν ὑπὸ Αἰχμοδίκου φθαρῆσαν πηρώσας ἠνάγκασεν ἀλήθειν κριθᾶς σιδηρᾶς, τότε φήσας ἀποδώσειν αὐτῇ τὰς ὄψεις ὅταν ἀλήσῃ τὰς κριθᾶς. τὸν δὲ Αἰχμοδικὸν ὡς ἐπὶ ἐστίαν καλέσας ἠκρωτηρίασε. καὶ εἰς ὠμότητα τραπεὶς μισθὸν ἐλάμβανεν ὑπὲρ τοῦ ἀκρωτηριάζειν τοὺς ἐπὶ τούτῳ πεμπομένους αὐτῷ ξένους. ὕστερον μέντοι μανεῖς ἐνεφορήθη τῶν ἰδίων σαρκῶν. τινὲς δὲ φασιν ὅτι ἐπ' αὐτοῦ Ὀμήρου ἦν ὁ Ἔχετος· ἐπειδὴ δὲ ἐπλημμέλησεν εἰς αὐτὸν, ἐμνήσθη αὐτοῦ ὡσανεὶ παλαιοῦ τινος ἀδίκου.

ibid. (Sch. V)

Ἔχετος βασιλεὺς ἦν τῆς Ἡπείρου, Εὐχίνωρος παῖς, ὠμὸς καὶ ἀπότομος, ὃς καὶ τὴν θυγατέρα Μετώπην ἢ Ἄμφισσαν ὑπὸ Αἰχμοδίκου φθαρῆσαν πηρώσας ἠνάγκαζε σιδηρᾶς ἀλεῖν κριθᾶς, λέγων τότε ἀποδώσειν τὰς ὄψεις, ὅτε ἀλέσει τὰς κριθᾶς. τὸν δὲ Αἰχμοδικὸν ἐπὶ ἐστίασιν καλέσας ἠκρωτηρίασε καὶ τὰ αἰδοῖα αὐτοῦ ἀπέκοψεν, ὕστερον μέντοι μανεῖς καὶ τῶν ἰδίων ἐμφορηθεὶς σαρκῶν ἀπέσβη.

τ 178-179 (Sch. V)

τῆσι δ' ἐνὶ Κνωσὸς, μεγάλη πόλις, ἐνθάδε Μίνως  
ἐννέωρος βασίλευε Διὸς μεγάλου ὀαριστῆς,

μυθολογεῖται τὸν Εὐρώπης καὶ Διὸς Μίνωα ἐν Κρήτῃ οἰκοῦντα διὰ ἐνναετίας ἀφικνεῖσθαι πρὸς τὸν πατέρα παιδευθησόμενον, καὶ ὡς παρὰ σοφιστοῦ μαθάνειν τὰ δέοντα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ χρόνου τὰς ἀποδείξεις διδόναι ὧν μεμαθήκοι ἐν τῇ προτέρᾳ ἐνναετηρίδι παρὰ τοῦ Διὸς. ὅθεν καὶ τῶν πάντων αὐτῶν βασιλέα καταστήσαι, τῇ τε γνώμῃ καὶ τῇ κρίσει διενεγκεῖν ὥστε ἐν Ἄιδου δικαστὴν γενέσθαι τῶν ἀδίκων ψυχῶν. ἡ ἱστορία παρὰ Πλάτωνι.

τ, 431-432 (Sch. M V Jacoby, FGH 3, 120 Pherecydes):

αἰπὺ δ' ὄρος προσέβαν καταειμένον ὕλη  
Παρνησοῦ, τάχα δ' ἴκανον πτύχας ἠνεμοέσσας.

Φιλωνὶς ἢ Δηϊόνος θυγάτηρ οἰκοῦσα τὸν Παρνασσὸν ἐν αὐτῷ παρελέχθη καὶ Ἀπόλλωνι <καὶ Ἑρμῇ>· εἶχε γὰρ τὸ κάλλος ἐράσιμον ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε καὶ τοὺς θεοὺς ζηλοτυποῦντας κατὰ τὸ αὐτὸ θελῆσαι μίσησθαι. εἶτα ἐκ μὲν τοῦ Ἀπόλλωνος γίνεται Φιλάμμων, ἀνὴρ σοφιστής, ὃς καὶ πρῶτος ἐδόκει χοροὺς συστήσασθαι παρθένων, ἐκ δὲ τοῦ Ἑρμοῦ Αὐτόλυκος, ὃς οἰκῶν τὸν Παρνασσὸν πλείστα κλέπτων ἐθησαύριζεν. εἶχε γὰρ ταύτην τὴν τέχνην παρὰ τοῦ πατρὸς, ὥστε τοὺς ἀνθρώπους ὅτε κλέπτει τι λανθάνειν, καὶ τὰ θρέμματα τῆς λείας ἀλλοιοῦν εἰς ὃ θέλοι μορφῆς, ὥστε πλείστης αὐτὸν δεσπότην γενέσθαι λείας. ἡ δὲ ἱστορία παρὰ Φερεκύδη.

τ, 518-523 (Sch. M V Jacoby, FGH 3, 124 Pherecydes):

ὡς δ' ὅτε Πανδαρέου κούρη, χλωρηῖς ἀηδῶν,  
καλὸν ἀείδησιν ἔαρος νέον ἵσταμένοιο,  
δενδρέων ἐν πετάλοισι καθεζομένη πυκινοῖσιν,  
ἦ τε θαμὰ τρωπῶσα χέει πολυηχέα φωνήν,  
παῖδ' ὀλοφυρομένη Ἴτυλον φίλον, ὃν ποτε χαλκῶ  
κτεῖνε δι' ἀφραδίας, κοῦρον Ζήθοιο ἄνακτος,

Ἄντιόπη τῇ Νυκτέως Ζεὺς μίγνυται. ἐξ ἧς Ζήθος γίνονται καὶ Ἀμφίων. οὗτοι τὰς Θήβας οἰκοῦσι πρῶτοι, καὶ καλοῦνται Διὸς κοῦροι λευκόπωλοι. γαμεῖ δὲ Ζήθος μὲν Ἀηδόνα τὴν τοῦ Πανδαρέου· τῶν δὲ γίνεται Ἴτυλος καὶ Νηΐς. Ἴτυλον δὲ ἡ μήτηρ Ἀηδῶν ἀποκτείνει διὰ νυκτός, δοκοῦσα Ἀλαλκομενέα εἶναι τὸν Ἀμφίονος παῖδα, ζηλοῦσα τὴν τοῦ προειρημένου γυναῖκα, ὅτι ταύτη μὲν ἦσαν ἐξ παῖδες, αὐτῇ δὲ δύο. ἐφορμᾷ δὲ ταύτη ὁ Ζεὺς ποινήν· ἡ δὲ εὐχεται ὄρνις γενέσθαι· καὶ ποιεῖ αὐτὴν ὁ Ζεὺς ἀηδόνα. θρηγεῖ δὲ αἰεὶ ποτε τὸν Ἴτυλον, ὡς φησι Φερεκύδης.

ibid. (Sch. V)

διαφόρως τοῖς νεωτέροις, οὐχὶ Πανδίωνος, εἰ μὴ ἄρα δυνώνυμος ἦν. Πανδαρέω τοῦ Μέρωπος μιλησίου τὸ γένος γίνονται ἐξ Ἀρμοθῆς γ' θυγατέρες, Ἀηδῶν, Κλεοθήρα, Μερόπη. οὗτος κύνα κλέπας χρυσοῦν ἠφαιστότευκτον ἔμψυχον ἐκ Κρήτης ἐκ τοῦ Διὸς τεμένους παρακατέθετο Ταντάλῳ. Διὸς δὲ καὶ Ἑρμοῦ ἀπαιτοῦντος αὐτὸν ὤμοσεν ὁ Τάνταλος μὴ ἔχειν. ὅθεν ὁ Ζεὺς κατέστρεψεν αὐτῷ Σίπυλον τὸ ὄρος. τὸν μὲν οὖν κύνα Ζεὺς δι' Ἑρμοῦ ἀπέλαβεν ὁ δὲ Πανδάρης ἔφυγεν εἰς Ἀθήνας, κάκειθεν εἰς Σικελίαν, ἔνθα διεφθάρη μετὰ τῆς γυναικός. συνέβη δὲ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ Κλεοθήραν μὲν καὶ Μερόπην ὠραίας γενομένης ἀρπασθῆναι ὑπὸ ἀνέμων καὶ παραδοθῆναι Ἑρινύσιν ὑπηρετεῖν. Ἀηδῶν δὲ ἡ πρεσβυτάτη Ζηθῶ γαμηθεῖσα τῷ Διὸς μὲν παιδί, Ἀμφίονος δὲ ἀδελφῶ, Ἴτυλον ἔσχε παῖδα. φθονοῦσα δὲ τῇ ὁμονύμφῳ τῇ Ἀμφίονος γυναικὶ Νιόβῃ τῇ Ταντάλου, τινὲς δὲ Ἴππομηδοῦση, πλείονας ἐχούσῃ παῖδας, ὧν ὁ ἄριστος ἦν Ἀμαλεὺς, ἐπεβούλευσε τούτῳ. καὶ τῶν ἀνεπιῶν συντρεφομένων, ὅθεν καὶ συγκοιμᾶσθαι συνέβη, κρύφα παρήνησε τὴν ἐνδοτέρω κοίτην ἐλέσθαι, ὅπως εὐεπιβούλευτος αὐτῇ νύκτωρ ὁ Ἀμαλεὺς γένηται. καὶ τοῦ πάθους αὐτὴν σφόδρα καταλαβόντος ηὔξατο πᾶσι θεοῖς μεταστῆναι ἐξ ἀνθρώπων, καὶ ἡλλάγη εἰς τὸν ὁμώνυμον ὄρνειον.

ibid. (Sch. B)

Ἑρμοῦ καὶ Μερόπης γίνεται Πανδάρως, οὗ καὶ Ἀρμοθῆς Ἀηδῶν, Μερόπη, Κλεοθήρα. ἀλλ' ἡ μὲν Ἀηδῶν Ζηθῶ γαμηθεῖσα καὶ κτείνασα τὸν Ἀμφίονος υἱὸν, φόβῳ τῆς γυναικός αὐτοῦ καὶ τὸν ἴδιον υἱὸν Ἴτυν ἔσφαξε, προλαβοῦσα τὴν ἐκ τῆς δυσμενοῦς κόλασιν. τινὲς δὲ

φασιν ὅτι Ἀηδὼν ζηλοτυποῦσα τὴν πολυπαιδίαν Νιόβης τῆς Ἀμφίονος γαμετῆς, διὰ τῆς αὐτῆς ἀνοίας ὄρμησε νύκτωρ μετὰ ξίφους ἀποκτείνει τὸν μείζονα τῶν Νιόβης παίδων, ἔλαθε δὲ τὸν ἴδιον φονεύσασα. διωκομένη δὲ ὑπὸ Ζήθου διὰ τὸν φόνον τοῦ παιδὸς εἰς ὄρνεον μετεβλήθη τὴν Ἀηδόνα. Μερόπη δὲ καὶ Κλεοθήρα ἀνετράφησαν ὑπὸ Ἀφροδίτης. ἐπεὶ δὲ Πανδάρεως δεξάμενος παρακαταθήκην ὑπὸ Ταντάλου τὸν ἐκ Κρήτης κλαπέντα κύνα χρυσοῦν ἕξαρνος ἐγένετο μὴ λαβεῖν, ἀρπασθεῖσαι ὑπὸ Ἀρπυιῶν Ἐρινύσι παρεδόθησαν.

υ 66 (Sch. Q V)

ὥς δ' ὅτε Πανδαρέου κούρας ἀνέλοντο θύελλαι·

Πανδάρεως ὁ Μέροπος καὶ νύμφης ὀρείας παῖς, Μιλήσιος τὸ γένος, γήμας Ἀρμαθὼν τὴν Ἀμφιδάμαντος ἔσχε παῖδας τρεῖς, Ἀηδόνα καὶ Κλεοθήραν καὶ Μερόπην, ἃς τρέφουσιν Ἀφροδίτη καὶ Ἀθηνᾶ καὶ Ἥρα. Πανδάρεως δὲ παραγενόμενος εἰς Κρήτην κλέπτει τὸν τοῦ Διὸς κύνα. καὶ αὐτὸν οὐκ ἠνεγκεν εἰς Μίλητον δείσας τὸν Δία, παρὰ Ταντάλῳ δὲ εἰς Φρυγίαν κατατίθεται φάμενος ἄγειν ἐκ Φοινίκης τοῦτον. ὁ δὲ Τάνταλος δεξάμενος ἐφύλασεν. ἔπειτα κελεύσαντος τοῦ Διὸς ἐρευνᾶν τὸν κύνα παραγίνεται πρὸς τὸν Τάνταλον ὁ Ἑρμῆς. ὁ δὲ ἀρνεῖται καὶ ὄμνυσι τὸν Δία καὶ τοὺς ἄλλους θεοὺς μὴ συνειδέναι τι περὶ τοῦ κυνός. ὁ δὲ Ἑρμῆς εὐρίσκει αὐτὸν παρ' αὐτῷ. ὥς δὲ ὁ Πανδάρεως ἐπύθετο, φεύγει ἐκ τῆς πατρίδος σὺν τῇ γυναικὶ Ἀρμαθῷ καὶ ταῖς θυγατράσιν ἀγάμοις οὔσαις Κλεοθήρα τε καὶ Ἀηδόνη καὶ Μερόπην εἰς Ἀθήνας, ἐκ δὲ Ἀθηνῶν εἰς Σικελίαν. ὁ δὲ Ζεὺς αὐτὸν ἰδὼν κτείνει σὺν τῇ γυναικὶ, ταῖς δὲ θυγατράσιν αὐτοῦ τὰς Ἀρπυίας ἐφορμᾷ. αἱ δὲ ἀνελόμεναι Ἐρινύσιν αὐτὰς διδῶσιν δουλεύειν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ νόσον αὐταῖς ἐμβάλλει Ζεὺς. καλεῖται δὲ αὕτη κύων.

φ, 22 (Schol. M V Jacoby, FGH 3, 82b Pherecydes):

Ἴφιτος αὐτῷ ἵππους διζήμενος,

Ἴφιτος Εὐρύτου μὲν παῖς, Οἰχάλιεύς δὲ τὸ γένος. ἀπολομένων αὐτῷ τῶν ἵππων περιήει τὰς πέριξ ἐρευνῶν πόλεις, εἴ που φανεῖεν. Πολυΐδου δὲ τοῦ μάντεως εἰπόντος αὐτῷ μὴ παραγίνεσθαι εἰς Τίρυνθα χάριν ζητήσεως, οὐ γὰρ εἶναι συμφέρον, λέγεται παρακούσαντα παραγενέσθαι. τὸν δὲ Ἡρακλέα μηχανῇ τινι καὶ στρατηγίαι συνεφελκυσάμενον αὐτὸν ἄγει εἰς ἐπικρημνον τεῖχος καὶ καταστρέψαι, διὰ τὸ πρὸς αὐτὸν ἔχειν ἔγκλημα καὶ τὸν πατέρα, ὅτι τελέσαντι αὐτῷ τὸν ἄθλον τὴν Ἴολην γαμεῖν οὐκ ἔδωκαν ἀλλ' ἀτιμάσαντες ἀπέπεμψαν. λέγεται δὲ ὡς ἀγανακτήσας ὁ Ζεὺς ἐπὶ τῇ ξενοκτονίᾳ προσέταξεν Ἑρμῇ λαβόντα τὸν Ἡρακλέα πωλῆσαι δίκην τοῦ φόνου. τὸν δὲ εἰς Λυδίαν ἀγαγόντα τῇ τῶν τόπων βασιλευούσῃ Ὀμφάλῃ δοῦναι, τριῶν τιμηθέντα ταλάντων. ἡ δὲ ἱστορία παρὰ Φερεκύδη.

φ 295 (Sch. V)

οἶνος καὶ Κένταυρον, ἀγακλυτὸν Εὐρυτίωνα,

Εὐρύτω ὅμως μὲν, ἓνα τῶν ἐν τῷ Πειρίθου γάμῳ Κενταύρων ἀπολομένων τὸν Εὐρυτίωνα λέγει, ὅτε τὴν Ἀδράστου θυγατέρα, λέγω δὲ Ἴποδάμειαν, Πειρίθους πρὸς γάμον ἀγόμενος ἐκάλεσε κατὰ συγγένειαν Λαπίθας καὶ Κενταύρους. ὑπὸ μέθης δὲ οἱ Κένταυρον προαχθέντες τῶν Λαπιθῶν ἀρπάσαι τὰς γυναῖκας ἐπεχείρησαν. οἱ δὲ ὀργισθέντες ἀνεῖλον τοὺς Κενταύρους. Βακχυλίδης δὲ διάφορον οἶεται τὸν Εὐρυτίωνα. φησὶ γὰρ ἐπιξενωθέντα Δεξαμένῳ ἐν Ἥλιδι ὑβριστικῶς ἐπιχειρήσαι τῇ τοῦ ξενοδοχοῦντος θυγατρὶ καὶ διὰ τοῦτο ὑπὸ Ἡρακλέους ἀναιρηθῆναι καιρίῳ· τοῖς ἐκεῖ ἐπιστάντος.

φ 303 (Sch. V)

ἐξ οὗ Κενταύροισι καὶ ἀνδράσι νεῖκος ἐτύχθη,

Ἰξίων ὁ Διὸς παῖς Λαπίθης τὸ γένος κοινῶν τῆς θεῶν τραπέζης γενόμενος καὶ πῶν πολὺ τοῦ νέκταρος καὶ τῆς ἀμβροσίας ἀψάμενος, οὐχ ὅπως αὐτὸς ἀμοιβὰς τῷ Διὶ εὐεργεσίας ἐσκέπτετο, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐμφύτου κακίας ἐπέιραζε τὸν τῆς Ἥρας γάμον. ὑποπτέυσασα δὲ ἡ θεὸς ἀνήνεγκε τῷ Διὶ τὴν Ἰξίονος λύσσαν. ὁ δὲ ἐνθυμούμενος ζήλῳ πάλιν τοῦτο ταύτην δρᾶν διαβάλλουσαν τοὺς ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένους, ἕκ τινος ὅμως ἐπιτεχνήσεως τῆς Ἰξίονος ἐπειράτο γνώμης. σκοπῶν δὲ εὖρε τὸ ἀληθές. νεφέλην γὰρ Ἥρα παρεϊκάσας μόνην ἐν τῷ θαλάμῳ τοῦ Ἰξίονος κατέλιπεν, ὁ δὲ ὡς Ἥραν ἐβιάσατο. τοῦτον οὖν ὁ Ζεὺς ἀγανακτήσας ἴση θανάτῳ περιέβαλε τιμωρίᾳ. γευσάμενον γὰρ τῆς ἀμβροσίας οὐκ ἦν αὐτὸν ἀποθανεῖν. ἀλλὰ τροχοὺς ποιήσας ὑποπτέρους ἔδησε τὸν Ἰξίονα πρὸς τὰς τῶν τροχῶν κνημίδας καὶ εἶασε κατὰ τοῦ σφαιροειδοῦς φέρεσθαι βοῶντα ὡς τοὺς εὐεργέτας ἀμείβεσθαι προσῆκεν. γίνεται δὲ ἐκ τῆς νεφέλης παῖς Ἰξίονος διφυῆς· τὰ μὲν κατώτερα μέρη τῆς μητρὸς ἔχων· αἱ γὰρ νεφέλαι ἵπποις εἰκόμασι· τὰ δὲ ἀνώτερα μέρη ἀπὸ τοῦ ὀμφαλοῦ μέχρι τῆς κεφαλῆς τοῦ πατρὸς Ἰξίονος. φερόμενος δὲ οὗτος κατὰ Μαγνησίαν ἀκόλαστον εἶχε τὴν ὀρμὴν πρὸς τὰς συνουσίας· ἐῶκει γὰρ τοῦ πατρὸς ἀκολασία· καὶ πολλάκις ἐπλησίαζε ταῖς κατὰ τὸ Πήλιον ἵπποις. ἐντεῦθεν λέγεται τὸ τῶν Κενταύρων ἀναφυῆναι γένος. ὅθεν καὶ τὸν Πειρίθου, ἐπὶ κλησὶν Ἰξίονος υἱὸν ὄντα λαμβάνει ἐθέλει γύναιον παρὰ τῶν συγγενῶν Κενταύρων τὴν βᾶσιν τοῦ πρῶτοντος αὐτὸν παρθένον Ἴποδάμειαν. ἡ ἱστορία παρὰ Πινδάρῳ.

ψ 198 (Sch. V Jacoby, FGH 244, 129 Apollodorus Athenaeus):

ἐρμῖν' (Ἐρμῆν Dindorf) ἀσκήσας

Ἐρμῆς ὁ Διὸς καὶ Μαΐας τῆς Ἀτλαντος παῖς ἔτι ὢν ἐν ἀνθρώποις τέσσαρα μέγιστα εὔρετο, γράμματα καὶ μουσικὴν καὶ παλαίστραν καὶ

γεωμετρίαν· ὅθεν καὶ τοὺς Ἕλληνας τετράγωνον αὐτὸν ἀσκῆσαι καὶ οὕτως ἐν τοῖς γυμνασίοις ἀναθεῖναι. τῷ δὲ ὄνειροπομπὸν εἶναι καὶ τοὺς κοιμωμένους αὐτῷ εὐχεσθαι † καὶ αὐτὸν ἀναμείναι εἴλοντο ἐν τοῖς θαλάμοις ἔχειν αὐτὸν φύλακα τοῦ ὕπνου· ἐπινοῆσαί τε καὶ ἀσκῆσαι τοὺς τῶν κλινῶν πόδας εἰς τὴν τοῦ θεοῦ πρόσοψιν, ὅπως ἀλεξήτορας ἔχοντες ἰδέας τὰ μὲν δείματα μὴ φοβοῖντο, προσδοκῶεν δὲ πλείστην ἐπαφροδισίαν διὰ τῶν ὄνειράτων. ἡ δὲ ἱστορία παρὰ Ἀπολλοδώρῳ τῷ Ἀθηναίῳ.

ψ 218 (Sch. V Jacoby, FGH 59, 2 Nicias):

οὐδέ κεν Ἀργεῖη Ἑλένη, Διὸς ἐκγεγαυῖα,

Ἀλέξανδρος ὁ Πριάμου παῖς ἀπὸ τῆς Ἀσίας κατάρως εἰς τὴν Λακεδαίμονα διενοεῖτο τὴν Ἑλένην ξενιζόμενος ἀρπάσαι· ἡ δὲ γενναῖον ἦθος καὶ φίλανδρον ἔχουσα ἀπηγόρευε καὶ προτιμῶν ἔλεγε τὸν μετὰ νόμου γάμον καὶ τὸν Μενέλαον περὶ πλείονος ἡγεῖσθαι. γενομένου δὲ τοῦ Πάριδος ἀπράκτου φασὶ τὴν Ἀφροδίτην ἐπιτεχνῆσαι τοιοῦτόν τι, ὥστε καὶ μεταβάλλειν τοῦ Ἀλεξάνδρου τὴν ἰδέαν εἰς τὸν τοῦ Μενελάου χαρακτῆρα, καὶ οὕτω τὴν Ἑλένην παραλογίσασθαι· δόξασαν γὰρ εἶναι ταῖς ἀληθείαις τὸν Μενέλαον μὴ ὀκνήσαι ἅμα αὐτῷ ἔπεσθαι, φθάσασαν δὲ αὐτὴν ἄχρι τῆς νεῶς ἐμβαλλόμενος ἀνήχθη. ἡ ἱστορία παρὰ Νικίᾳ † τῷ πρώτῳ.

## BIBLIOGRAFIA

### Abreviatures

AC	L'Antiquité Classique
AJPh	American Journal of Philology
APF	Archiv für Papyrusforschung
BASP	Bulletin of the American Society of Papyrologists
BIEH	Boletín del Instituto de Estudios Helénicos
CPh	Classical Philology
CQ	Classical Quarterly
CR	Classical Review
EGM	Vid. FOWLER 2000.
FGH	Vid. JACOBY
G&R	Greece and Rome
GRBZ	Greek, Roman and Byzantine Studies
HR	History of Religions
HSCPh	Harvard Studies in Classical Philology
JHS	Journal of Hellenic Studies
MD	Materiali e discussioni per l'analisi dei testi classici
MPhL	Museum Philologum Londinense
PP	La Parola del Passato
REG	Révue des Études Grecs
RSC	Rivista di Studi Classici
SCO	Studi Classici e Orientali
SSR	Studi Storico Religiosi
TAPhA	Transactions of the American Philological Association
WJA	Würzburger Jahrbücher für die Altertumswissenschaft
ZPE	Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik

**Per als autors grecs s'empren les abreviatures del diccionari Liddell-Scott**



**a) Bibliografia general: monografies sobre mitografia i edicions de textos mitogràfics (inclosos escolis)**

ARRIGHETTI, G. (1968): “Il POxy 1611: alcuni problemi di erudizione antica”, *SCO* 17, 76-98.

ARRIGHETTI, G. (1977a): “Hypomnemata e Scholia: alcuni problemi”, *MPhL* 2 49-67.

ARRIGHETTI, G. (1977): “Fra erudizione e biografia”. *SCO* 26, 13-67.

CABALLERO, R. (1999): “La transmisión de los textos griegos en la antigüedad tardía y el mundo bizantino”, *Tempus* 23, 15-61.

CAMERON, A. (2004): *Greek Mythography in the Roman World*. Oxford U. P.

CRAMER, J. A. (ed., 1851): *Anecdota Graeca e codd. manuscriptis Bibliothecae Regiae Parisiensis*. Oxford (Reimpr. Georg Olms, Hildesheim 1967).

CRIBIORE, R. (1996), *Writing, teachers and students in Graeco-roman Egypt*. Atlanta.

DILLER, A. (1935): “The text history of the Bibliotheca of Pseudo-Apollodorus”, *TAPhA*, 296-313.

DINDORF, W. (ed. 1955), *Scholia Graeca in Homeri Odysseam ex codicibus aucta et emendata* vols. I-II. Oxford (Reimpressió Hakkert, Amsterdam 1962)

DINDORF, W.- MAAS, E. (eds. 1875-78): *Scholia Graeca in Homeri Iliadem ex codicibus aucta et emendata* vols. I-VI. Oxford.

ERBSE, H. (ed. 1969-83): *Scholia Graeca in Homeri Iliadem (scholia vetera)*. vol. I-VI. Berlin 1969-1983.

FOTTI, F. (2003): “Stesicoro e il MH: una nota sul Cod. Laur. Gr. XXIII 33”, *L'erudizione scolastico-grammaticale a Bisanzio*. Atti della VII Giornata di Studi Bizantini (ed. P. Volpe), Napoli.

FOWLER R. L. (1989): “Testis novus ad Scholia in Homeri Odysseam”. *Minerva* 3 (1989), 71-77).

- FOWLER, R. L. (ed. 2000): *Early Greek Mythography*. Oxford U. P.
- GÄRTNER, T. (1999): "Zum Geschick der Pleiade Elektra im sogenannten Mythographus Homericus (POxy 4096) und bei Quintus von Smyrna", *ZPE* 124, 22-24.
- GRENFELL-HUNT (ed. 1903): *The Oxyrhynchus papyri*. Vol. 3. Public. for the British Academy by the Egypt Exploration Fund. London (papier n° 418), 63-65.
- HASLAM, M. (1990): "A new papyrus of the MH". *BASP* 27 , 31-36.
- HASLAM, M. (1996): "On P. Oxy. LXI 4096, Mythographus Homericus". *ZPE* 110, 115-117.
- HENRICH, A. (1987): "Three approaches to Greek Mythography", *Interpretations of Greek Mythology* ed. J. Bremmer, London, 242-277.
- HEYNE, C. G. (ed. 1834): *Homeri Ilias (cum scholiis minoribus)*. Oxford 1834.
- JACOBY, F. (ed. 1968): *Die Fragmente der Griechischen Historiker*. Leiden.
- KLEBERG, T. (1975): "Comercio librario y actividad editorial en el mundo antiguo", *Libros, editores y público en el mundo antiguo; guía histórica y crítica*. Madrid (edició castellana consultada: 1995).
- KÖRTE, A. (1939): "Literarische texte mit Ausschluß der Christlichen: Mythographische Scholien zur Odyssee". *APF* 13, 119-120.
- LASCARIS, J. (ed. 1517): *Didymi interpretatio in Homerum (Scholia Minora in Homeri Iliadem quae vocantur Didymi)*.
- LUDWICH, A. (ed. 1888-90): *Scholia in Homeri Odysseae A 1-309 auctiora et emendatiora*. Königsberg (Reimpr. Georg Olms, Hildesheim 1966).
- LUNSTEDT, P. (1961): *Untersuchungen zu den mythologischen Abschnitten der D-Scholien*. Hamburg.
- LUPPE, W. (1984): "Zum Tennes-Mythos im Mythographus Homericus, P. Hamb. 119". *ZPE* 56, 31-32.
- LUPPE, W. (1993): "Helenos' und Kassandras 'Berufung'". *APF* 39, 9-11.

- LUPPE, W. (1995): “ Mythographus Homericus POxy 4096 Apollon Nomios.”, *Analecta Papyrologica* 7, 15-18.
- LUPPE, W. (1996a): “Die Ikarios-Sage im MH”. *ZPE* 112, 29-33.
- LUPPE, W. (1996b): “Ein neues Fragment des Mythographus Homericus zu Ψ 91.92”. *Prometheus* 22, fasc. 2, 97-100.
- LUPPE, W. (1996c): “Mythographus Homericus P. Oxy. 4096 fr. 10”. *ZPE* 112, 25-28.
- LUPPE, W. (1996d): “Neileus’ ἀποικία nach Milet: Mythographus Homericus P. Oxy. 4096 fr. 3”. *Eikasmos* 7, 207-210.
- LUPPE, W. (1997a): “Die Psamathe- und die Plejaden-Sage im Mythographus Homericus P. Oxy. LXI 4096 fr. 1 und fr. 2 Kol. II”. *APF* 43-1, 1-6.
- LUPPE, W. (1997b): “Ein Zeugnis für die Niobe-Sage in P. Oxy. 4096”. *WJA* 21, 153-159.
- LUPPE, W. (1997c): “Nachlese und Überlegungen zum Mythographus-Homericus-Codex P.S.I. 1173”. *ZPE* 116, 13-18.
- de MARCO, V (1932): “Sulla tradizione manoscritta degli ‘Scholia Minora’ all’Iliade”, *Atti della Reale Accademia Nazionale dei Lincei* 1931 (Serie sesta, vol. IV). Roma.
- MERKELBACH, R. (1956): “Literarische Texte unter Ausschluß der christlichen: P. Schubart 21”. *APF* 16, 117-119.
- MONTANARI, F. (1979): *Studi di filologia omerica antica*, I. Biblioteca di Studi Antichi 19. Pisa.
- MONTANARI, F. (1988): “Filologia omerica antica nei papiri”, *Proceedings of the XVIII Congress of Papyrology*, Athens 1986. Atenes. Vol. II, 337-344.
- MONTANARI, F. (1993): “L’erudizione, la filologia e la grammatica”, *Lo spazio letterario della Grecia antica*. Roma, Vol. I, 235-281.
- MONTANARI, F. (1994): “Note sulla tradizione manoscritta degli Scholia D in Iliadem. Un caso di errore da archetipo”, *Storia, Poesia e Pensiero nel mondo antico. Studi in onore di Marcello Gigante*. Nàpols. Vol II, 475-481.

- MONTANARI, F. (1995a): "The Mythographus Homericus". *Greek literary theory after Aristotle: a collection of papers in honour of D. M. Schenkeveld*. Ed. J.G.J. Abbenes, S. R. Slings, I. Sluiter. Amsterdam.
- MONTANARI, F. (1995b): "Aristarco negli Scholia D all'Iliade", *Studia Classica Ioanni Tarditi Oblata* (ed. L. Belloni, G. Milanese, A. Porro.). Milano.
- MONTANARI, F. (1995c): *Studi di filologia omerica antica II*. Pisa.
- MONTANARI, F. (2002): "Ancora sul Mythographus Homericus (e l'Odissea)". *La mythologie et l'Odyssée* (ed. Hurst-Letoublon), Genève, 129-144.
- NICOLE, J. (ed. 1891): *Les Scolies Genevoises de l'Iliade I-II*. Ginebra-Basilea (Reimpr. Georg Olms, Hildesheim 1966).
- PAGÈS, J. (2002): *Estudi dels escolis mitogràfics a Homer: la qüestió del Mythographus Homericus* (Trellat de recerca de doctorat inèdit). Universitat Autònoma de Barcelona. Bellaterra.
- PANZER, I. (1892): *De Mythographo Homerico restituendo*. Diss. Gryphiswaldiae. Greifswald..
- PARSONS, P. J. (ed. 1974): *The Oxyrhynchus papyri*. Vol. 42. Public. for the British Academy by the Egypt Exploration Soc. London (papiro n° 3003), 15-19.
- PELLIZER, E. (1993): "La mitografia", *Lo spazio letterario della Grecia antica*. Roma, 283-303.
- PFEIFFER, R. (1937): "Hesiodisches und Homerisches: zu neuen und alten Papyri", *Philologus* 92, 1-18.
- PONTANI, F. (2005): *Sguardi su Ulisse: la tradizione esegetica greca all'Odissea*. Roma.
- RAFFAELLI, L. M. (1984): "Repertorio dei papiri continenti scholia minora in Homerum". *Filologia e Critica letteraria della grecità*. Pisa. 219-235.
- van ROSSUM-STEENBEEK, M. (1996a): "More on P. Oxy. LXI 4096, Mythographus Homericus". *ZPE* 112, 34-36.
- van ROSSUM-STEENBEEK, M. (1996b): "More on P. Oxy. LXI 4096, Mythographus Homericus". *ZPE* 113, 24-26.

- van ROSSUM-STEENBEEK, M. (1998): *Greek Reader's Digests? Studies on a selection of subliterate papyri*. Leiden-New York-Köln.
- van THIEL, H. (2000): "Die D-Scholien in der Ilias in den Handschriften", *ZPE* 132, 1-62.
- van THIEL, H. (ed. 2000): Scholia D in Iliadem secundum codices manuscriptos (proecdosis, adiuerunt N. Conrad et S. Matthaios), <http://www.uni.koeln.de/phil-fak:ifa:vanThiel>.
- SCHMIDT, M. (2002): "The Homer of the Scholia: What is explained to the reader?", *Omero tremila anni dopo*. Atti del congresso di Genova 6-8 Luglio 2000, de. F. Montanari. Roma.
- SCHUBERT, P. (ed. 1995): *The Oxyrhynchus papyri*. Vol. 61. Public. for the British Academy by the Egypt Exploration Soc. London (papyrus n° 4096) 15-46. (Recensió de W. Luppe a *Gnomon* 70, 1998, 581-583)
- SCHWARTZ, E. (1881): "De scholiis Homericis ad historiam fabularem pertinentibus", *NJPhP* Supl. 12, 405-463.
- van der VALK, M (1958): "On Apollodori Bibliotheca", *REG* 71, 100-168.
- van der VALK, M. (1963-4): *Researches on the text and scholia of the Iliad* II vols., Leiden.
- WILSON, N. G. (1967): "A chapter in the history of scholia", *CQ* 59, 244-256.
- WILSON, N. G. (1976): "A manuscript of the D-Scholia", *ZPE* 23, 61-62.

**b) Bibliografia consultada per al comentari:**

- AELION, R. (1984): "Les mythes de Bellerophon et de Persée: Éssai d'analyse selon un schema inspiré de V. Propp", *Lalies* 4, 195-214.
- ALONI, A. (1984): "La intelligenza di Ipparco", *Quaderni di Storia* 19, 109-148.
- ALONI, A. (1985): "La intelligenza di Ipparco II: la presenza degli eroi attici in Omero e nelle tradizioni arcaiche", *Quaderni di ACME* 5, 11-27.
- ANDREWS, P. B. S. (1969): "The Myth of Europa and Minos", *G&R* 16.1, 60-66.
- BERNABÉ, A. (ed. 1979): *Fragmentos de épica griega arcaica*. Madrid. Gredos
- BERNABÉ, A. (1989): "Generaciones de dioses y sucesión interrumpida. El mito hitita de Kumarbi, la Teogonía de Hesíodo y la del Papiro de Derveni", *Aula Orientalis* 7, 159-179.
- BERNHEIM, F.-ZENER, A. A. (1978): "The Sminthian Apollo and the epidemic among the Achaeans at Troy", *TAPhA* 108, 11-14.
- BONNER, C. (1902): "The Study of the Danaid Myth", *HSCPh.* 13, 129-173.
- BREMMER, J. (1978): "Heroes, rituals and the Trojan War", *SSR II* 1, 5-38.
- BREMMER, J. (1980): "An enigmatic Indo-European rite: paederasty", *Arethusa* XIII 2, 279-298.
- BRILLANTE, C. (1998): "Ixion, Peirithoos e la stirpe dei centauri". *MD* 40, 41-77
- BURGESS, J. S. (2001): *The tradition of the Trojan War in Homer & the Epic Cycle*. Johns Hopkins U. P., Baltimore-London.
- BURKERT, W. (1970): "Jason, Hypsipyle, and New Fire at Lemnos. A Study in Myth and Ritual", *CQ* 20, 1-16.
- BURKERT, W. (1985): *Greek Religion*. Harvard U. P. (traducció anglesa de l'original alemany de 1977).

- BURKERT, W. (1987): *The orientaling revolution: Near Eastern influence on Greek culture in the early archaic age*. Cambridge Massachussets-London (Reimpr. 1994).
- CALAME, C. (1996): *Thésée et l'imaginaire athénien: légende et culte en Grèce antique*. Lausanne
- CALDERÓN FELICES, J. (1982): "Lengua de los dioses/Lengua de los hombres", *Faventia* 4 5-33.
- CASORRAN, J. (1968): "En torno a la *Licurgia* de Esquilo", *BIEH* 2.2, 51-56.
- De COCK, E. L. (1961): "The Sophoklean Oidipus and its antecedents", *Acta Classica* 4, 7-28.
- CORS, J. (1984): *El viatge al món dels morts en l'Odissea*. Barcelona, publicacions de la UAB.
- CUARTERO, F.J. (2003): "Atalanta: la tragèdia impossible", a *L'ordim de la llar* a cura de F. De Martino i C. Morenilla. Bari. 175-197.
- DELCOURT, M. (1962): "The legend of Sarpedon and the saga of the archer", *HR* 2.1, 33-51.
- DELCOURT, M. (1982): *Héphaistos ou la légende du magicien*. Les Belles Lettres, Paris. (2a. ed.).
- DELCOURT, M.-RANKIN, R. L. (1965): "The last giants", *HR* 4.2, 209-242.
- DETIENNE, M. (1980): "Le territoire de la Mythologie", *Classical Philology* 75.2, 97-111.
- DETIENNE, M. (1988): "Les danaïdes entre elles ou la violence fondatrice du mariage", *Arethusa* 21, 159-173.
- DETIENNE, M. (2001): *Apolo con el cuchillo en la mano. Una aproximación experimental al politeísmo griego*. Madrid (Original francès 1998).
- DEVEREUX, G. (1987): "Thamyris and the Muses", *AJPh* 108.2, 199-201
- DOWDEN, K. (1989): *Death and the maiden. Girl's Initiation Rites in Greek Mythology*. Routledge. London-New York.

- DUCHEMIN, J. (1979): "Le destin d'Io", REG 92, 1-54 (= *Mythes grecs et sources orientales*. París, Les belles lettres 1995, 187-230)
- DUCHEMIN, J. (1972): "Typhée", *Studi Classici in onore di Q. Cautadella*. Catane, 149-172 (= *Mythes grecs et sources orientales*. París, Les belles lettres 1995, 49-67).
- EDMUNDS, L. (1981): "The cults and the legend of Oedipus", HSCPh 85, 221-238.
- EDWARDS, R. B., *Kadmos the Phoenician, a study in Greek legends and the Mycenaean age*. Amsterdamm 1979.
- FINKELBERG, M. (1991): "Royal succession in heroic Greece" CQ 41/2, 303-316.
- FINLEY, M. I. (1954): *The world of Odysseus* (versió catalana de la segona edició de 1979: *El món d'Ulisses*, Barcelona 1985).
- FRAZER, J. G. ed., (1921): *Apollodorus, the library*. II vols. Loeb classical Library, London (reimpressió 1963).
- GRAU, S., "Tàmiris el traci", *Ítaca* 18 (2002), 129-190.
- GRÉGOIRE, H., GOOSSENS, R., MATHIEU, M. (1949): *Asklèpios, Apollon Smintheus et Rudra: études sur le dieu à la taupe et le dieu au rat dans la Grèce et dans l'inde*. Brussel-les.
- GRESSETH, G. K. (1964): "The Myth of Alcyone", TAPhA 95, 88-98.
- HADAS, M. (1948): "Aeneas and the tradition of the national hero" AJPh 69/4, 408-414.
- HEATH, M. (1987): "Euripides' Telephus, CQ 37, 2, 272-280.
- HICKS, R. I., "Egyptian elements in Greek Mythology", TAPhA 93 (1962), 90-108.
- HORSFALL, N. (1979): "Some problems in the Aeneas Legend", CQ 29/2, 372-390.
- HUYS, M. (1997): "The names of some Kalydonian boar-hunters in P. Oxy. 61.4097 fr. 2, Apollodorus 1.8.2. 3-6 and Hyginus, f. 173". *Mnemosyne* 50/2. 202-205.
- De JONG, I. J. F. (1987): "Paris/Alexandros in the Iliad", *Mnemosyne* 40, 1/2, 124-128.



- De JONG, J. W. (1985): "The over-Burdened Earth in India and Greece", *Journal of the American Oriental Society* 105, Issue 3, Indological Studies dedicated to D. H. H. Ingalls. 397-400
- KIRK, J. S. (1970): *Myth. Its meanings and functions in Ancient and other cultures*. Cambridge University Press, Londres (Traducció castellana de T. de Lozoya, Paidós 1985).
- KAKRIDIS, J. (1947): "Caeneus", *The Classical Review* 61, 3, 77-80.
- KRAPPE, A. H. (1923): "The story of Phrixos and Modern Folklore", *Folklore* 34.2, 141-147.
- LARSON, J. (1995): "The Corycian Nymphs and the Bee Maidens of the Homeric Hymn to Hermes", *GRBS* 36.4, 341-357.
- LASSO DE LA VEGA, J. S. (1984): "Hombres y dioses en los poemas homéricos", en VV. AA., *Introducción a Homero*. 235 ss.
- LINCOLN, B. (1976): "The Indo-European Cattle-Raiding Myth". *HR* 16, vol. 1, 42-65.
- LLOYD, M. (1989): "Paris/Alexandros in Homer and Euripides", *Mnemosyne* 42, 1/2, 76-79.
- MARCHETTI, P. (1998): "Homère, Diomède et l'Argos Polydipsion", *Quaestiones Homericae* edd. L. Isebaert & R. Lebrun. Société des Études Classiques, Louvain-Namur.
- De MARCO, V. (1975): "Philostephanos e Esiodo", *PP* 165, 453-462.
- MONDI, R., (1990): "Greek mythic thought in the light of the Near East", *Approaches to Greek Myth*, ed. L. Edmonds. Baltimore.
- MOREAU (1994): *Le Mythe de Jason et Médée; le va-nu-pied et la sorcière*. Les Belles Lettres, Paris.
- NAGY, G. (1990): *Greek Mythology and poetics*. Cornell University Press, London (2a. reimpressió 1996).
- OLLER, M. (2004): *Orígenes y desarrollo del culto de Aquiles* (Tesi doctoral inèdita). Universitat Autònoma de Barcelona. Bellaterra.
- PAGÈS, J. (2005): "Análisis del escolio D a *Ilíada* I, 5: una aproximación a la génesis del corpus". Actas del XI Congreso de la Sociedad Española de Estudios Clásicos (Santiago de Compostela, 15-20 septiembre de 2003). Madrid.

- PÀMIAS, J. (2003): *Eratòstenes, Catasterismes: edició crítica i comentari mitogràfic* (Tesi doctoral inèdita). Universitat Autònoma de Barcelona. Bellaterra.
- SCHUBERT, P. (2004): “Une brève note sur un nouveau texte mythographique”, *ZPE* 150, 63-65.
- SERVAIS, J. (1967): “Stemmat'ekhon en khersin”, *L'Antiquité Classique* 36, 415-456.
- SHAPIRO, H. A. (1999): “Cult warefare. The Dioskouroi between Sparta and Athens”, in R. Hägg (ed.), *Ancient Greek Hero Cult*, Estocolm, 9-107.
- SHELMERDINE, S. C. (1984): “Hermes and the Tortoise: a prelude to the cult”. *GRBS* 25.3, 201-208.
- SIGNES CODOÑER, J. (2004): *Escritura y literatura en la Grecia arcaica*. Madrid.
- SOLMSEN, F. (1989): “The two Near Eastern sources on Hesiod”, *Hermes* 117, 413-422.
- SUTTON, D. F. (1974): “Aeschylus' *Amyone*”, *GRBS* 15.2, 193-202.
- THOMPSON, S. (1955): “Myths and Folktales”, *The Journal of American Folklore* Vol. 68 n. 270; *Myth: A Symposium*. 482-488.
- THOMPSON, S. (1989): *Motif-Index of Folk Literature*. Indiana U. P.
- VALGIGLIO, E. (1963): “Edipo nella tradizione pre-attica”. *Rivista di Studi Classici* 11, 18/43-163-171.
- VIAN, F. (1952): *La guerre des Géants: le mythe avant l'époque hellénistique*. Paris.
- VIAN, F. (1963): *Les origines de Thèbes: Cadmos et les Spartes*. París.
- VIELLE, C. (1998): “Les correspondances de prologues divins de la guerre de Troie et du *Mahabharata*”, *Quaestiones Homericae* edd. L. Isebaert & R. Lebrun. Société des Études Classiques, Louvain-Namur.
- WALCOT, P. (1966): *Hesiod and the Near East*. Cardiff.
- WHITE, J. A. (1982): “Bellerophon in the ‘Land of Nod’: some notes on Iliad VI 163-211”, *AJPh* 103.2, 119-127.

WINNINGTON-INGRAMM, R. P. (1961): "The Danaid trilogy of Aeschylus", *JHS* 81 141-152.

XANTHAKIS-KARAMANOS, G. (2005): "Aeschylus' *Edonai*: remarks on style and theme", *Actas del XI Congreso de la SEEC*, II, 553-563. Madrid.

## **LÀMINES**



# PAPIR D'OXIRRINC 3830

